

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DİCLE

Metin Aktaş

DOZ

DİCLE

METİN AKTAŞ

DOZ

DİCLE

Metin Aktaş

Doz Yayınları

Roman

Dicle

Metin Aktaş

Kapak Tasarım

Azad Aktürk

Mızampaj

Doz Yayınları

Redaksiyon

Mithat Özcan

Birinci Baskı

Ocak 2006

ISBN

975-6876-71-9

Baskı

Can Matbaacılık

Davutpaşa Cd. İpek İşhanı No: 4/7/15

Bayrampaşa-İst. Tel: 0212/6131077-6131547

DOZ YAYINLARI

Taksim Cd. No: 71/5

80090 Beyoğlu Taksim İSTANBUL

Tel.: (0212) 297 25 05 **Fax:** (0212) 297 13 73

E-mail: doz Yayinlari@yahoo.com

DİCLE

—

Metin Aktaş

BİRİNCİ BÖLÜM

*Biliyorum:
yaşadıklarım
kötü bir kâbus.
uyandığımda eski yaşamım
yeniden başlayacak...*

Garaj, sivri bir mızrak gibi gökyüzüne yükselen, kan rengi kırmızı toprakla kaplı, Munzur ırmağıyla bütünleşen Düldül Tepesi'nin çıplak eteklerinde kurulmuştu; birkaç yıl öncesine kadar garajın çevresinde, ev büyüklüğünde sert kayalarla orada-burada tek tük ayakta kalmış meşe ağaçlarından başka bir şey yoktu; Dersim il merkezine ve ilçelerine bağlı köyler, mezralar yakılıp boşaltılınca, evleri, eşyaları, bağları, bahçeleri yakılmış, yoksul, per perişan binlerce köylü garajın çevresini doldurmuştu; eski teneke, sac, tahta, karton, naylon parçalarından yapılmış tek gözlü binlerce baraka, mantar gibi garajın etrafını sarıp sarmalamıştı. Şehrin en eski, en çirkin, yapısı olan iki katlı garaj binası, çevresini saran hurda parçalarından oluşmuş barakaların içinde "muhteşem" bir görüntü kazanmıştı. Sıvası dökülmüş, sac çatısı pastan kapkara olmuş, garaj binasının giriş ve çıkış kapısının önünde yüzyılları geride bırakmış, gövdesine "*Tunceli Otobüs Terminali*" yazılı olan bir teneke levha çakılmış, batıya bakan dalları kuruduğu halde diğer dalları canlı kalmış ulu bir meşe ağacı vardı; meşe ağacının kurumuş dallarındaki karga yuvasında bir kargayla üç yavrusu arayı izliyorlardı.

Garajın güney kısmında, her iki yanı beton duvarla örölmüş, sadece lağım ve çöp akan, leş gibi kokan, içinde gece gündüz durmaksızın avaz avaz bağırın binlerce kurbağanın yaşadığı bir dere geçiyordu. Düldöl Tepesi'nin doruklarından başlayarak Munzur Irmağı'nda son bulan derenin içini, insan boyunu aşan kamış, ısırğan otu ve *govuklar* orman olup dereyi kaplamıştı.

Bu iki katlı garaj binasının alt katında, bilet kesilen küçük bir oda, kuş kafesini andıran bir büfe, içinde yolcuların oturduğu dikdörtgen şeklinde büyük bir salon vardı; salon yıllarca temizlenmemiş gibi kirliydi; bir çöplüğü andırıyordu; insanların tükettiği her şeyin artığını salonda bulmak mümkündü.

Garajın doğu cephesi Düldöl Tepesi'ne bakıyor ve sadece güneye bakan duvarında pencere bulunuyordu; bu pencerelerin önünde de "T.C. Ziraat Bankası" yazılı iki bank duruyordu. Banklardan birisinin tahtaları kırıldığı için ıskartaya çıkmıştı; ama her ne hikmetse bu bank müzeye konulmuş antik bir eser gibi oturma salonunun penceresinin önünde duruyor, kimse bu işe yaramayan bankı oradan kaldırmayı ya da tamir etmeyi düşünmüyordu.

Yıllardır boyanmamış, sıvası dökölmüş, yer yer taşları meydana çıkmış duvara asılı; elinde çift ağızlı zölfükarı tutan, bağdaş kurarak oturmuş olan On İki İmam'dan Hz. Ali'nin fotoğrafının yanında asılı duran Atatürk'ün fotoğrafının camı ortadan ikiye yarılmıştı.

Üzerinde "Cücenin Yeri" yazılı garaj lokantası garaj binasının ikinci katındaydı; lokanta adını, iki yüz kiloyu aşkın koca bir et yığını olan sahibinden almıştı. Adam o kadar iri, o kadar şişmandı ki, onu gören insanlar ürperir, çocuklar bağırarak kaçarlardı. Bu fil gibi yarıtık bütün gün marangozdan özel yaptırdığı, üzerinde dört kişinin rahat oturabileceği meşeden yapılmış sandalyeye oturarak kışlık uykusuna yatmış bir ayı gibi horul horul horlayarak uyurdu.

Lokantanın bitişiğinde, bir kapısına “Bay” bir kapısına “Bayan” yazılı tuvaletleri bekleyen ihtiya adam, yıllarca yemek yememiş, hasta bir insan gibi sıska ve korkunçtu. Bu ihtiya adam öylesine zayıf, öylesine çirkindi ki, insanlar onu gördüğünde dehşete kapılıyor, onu görmemek için başlarını önlerine eğmek zorunda kalıyorlardı. Eski, kirli ve yamalı çulların içinde kaybolmuş bu kemik yığını, berbat bir şekilde öksürüyordu. Her adım atışında insana her an düşüp ölecek miş gibi görünen bu ihtiya adamı **Azrail** unutmuş olmalıydı ki, otuz yıldır aynı haliyle, aynı yerde, meşe ağacından yapılmış ve eskimiş olan aynı sandalyede oturarak ömür tüketiyordu.

Garajın üç yüz metre aşağısında akan Munzur Irmağı sıkıştığı dar, derin vadisinde bazen azgın yabani bir beygir gibi kükrüyor, bazen de bir ölü gibi sessizliğe bürünüyordu.

Garaj hemen hemen günün her saatinde تنها ve sessizdi; birkaç saat arayla hareket eden arabaların hareket saatlerinden doğan ufak tefek canlılığı saymazsak burası garajdan çok ölüme terkedilmiş kadim bir mabedi andırıyordu. Uyuşuk, canından bezmiş sesleriyle arada bir bağıran simitçilerin, boyacı çocukların, dilencilerin ve derede bağıran kurbağaların sesleri olmazsa garajda çıt yoktu; garajı dolduran insanlar üzgün, mutsuz, endişeliydiler; insanların gözlerinde umutsuzluk, korku, tedirginlik, acı vardı. Bu insanlar suskun olmak için kendi aralarında gizli bir anlaşma yapmış gibiydiler. Garajdaki bu manzarayı gören bir insan, kısa bir süre önce bu insanları derinden yaralayan, kötü bir felaketin yaşanmış olduğunu düşünürdü; insanlar konuşmuyor, gülmüyor, dolaşmıyor, acı, korku akan bakışlarıyla öyle oturdukları yerde birer heykel, birer korkuluk gibi duruyorlardı. Garajda dolaşan insanlar aynı tornadan çıkmış gibi birbirilerine benziyorlardı: Bakımsız, perişan, bıkkın, mutsuz...

Garajdaki canlılardan farklı olarak garajı, sokakları sarmış asker ve polislerden korkmadan başıboş dolaşan sokak kedileri, köpekleriydi.

Dicle, garajda polis minibüsünden aşağı indiğinde, şehri sarsan, inim inim inleyen sirenler çalıyordu. Bu olağanüstü siren seslerine Dicle şaşırıp kaldı; minibüs-ten aşağı atlayan polislere, garajda hareketlenen, sağa sola koşuşan insanlara baktı. Ne oluyordu şehirde? Savaş mı başlamıştı? Şehir, gerillaların saldırısına mı uğramıştı? Minibüsten aşağı inen polisler silahlarını çekerek yanyana durup Düldül Tepesi'ni izlemeye başladılar. Garajdaki insanlar da polislerin çevresine toplanıyordu; Dicle bu olağanüstü hareketliliğin nedenini hâlâ anlamış değildi.

"Ne oluyor?" dedi yanında silahını çekerek ayakta duran polis memuruna. "Savaş mı çıktı?"

"Ne savaşı?" dedi polis memuru başını çevirip Dicle'ye bakarak. "Köpekler şehre saldırıyor."

"Bakın, bakın ordalar!" diye bağırdı paçavralar içinde kaybolmuş, sağ ayağından topallayarak yürüyen, uzun, kar gibi beyaz sakallı bir dilenci.

"Gördüm gördüm!" diye bağırdı kısa boylu, hafif şişmanca olan bir polis; elindeki G-3 silahının namlusunu Tunceli'nin üstünde bir boynuz gibi yükselen, halkın kutsal bir ziyaretgâh olarak gördüğü Düldül Tepesi'ne doğrultarak.

"Bakın çoğalıyorlar!"

"Ne kadar çok köpek bir araya toplanmış!"

"Köpekler bizi yiyecek!"

"Üç gün önce, yakın köylerde bir köylüyle otuz keşisini yedi bunlar."

"Aç kurt sürüsünden daha acımasızlar!"

"Hepsini öldürmek lazım!"

"Bak askerler göründü!" diye bağırdı, elindeki alüminyum kabında birkaç simit bulunan İhtiyar adam. Başını havaya kaldırınca başına taktığı yamalı şapkası yere düştü.

“Oooo!” diye bağırdı Dicle Düldül Tepesi’ni davar sürüsü gibi kaplanmış köpekleri görünce. “Bu da ne?! Bu kadar çok köpek nereden geldi?”

“Dersim merkezine ve ilçelerine bağlı yüzlerce köy yakılıp boşaltılınca, boşaltılan köylerde yaşayan binlerce aç kedi, köpek birleşerek şehir merkezine saldırma-ya başladı,” diye mırıldandı, Dicle’nin yanında duran genç bir adam.

Düldül Tepesi’nde ilk silah patladığında şehrin dört bir yanında silahlar atılmaya başlandı; az sonra silah seslerine iki kobra helikopterinin sesi karıştı; kobra helikopterleri korkunç bir gürültü çıkararak Düldül Tepesi’nin üzerinde dolanıp köpekleri ateşe tuttu. Kurşun yağmuruna tutulmuş aç köpek sürüsü korkunç sesler çıkararak kaçışmaya, kurşunlarla ölen, yaralanan köpeklerle saldırarak yemeye başladılar. Dersim’in birkaç yüz metre yukarısında bulunan Düldül Tepesi’nin tek tük meşe ağacının kaldığı çıplak eteklerinde yaşanan bu vahşeti gören Dicle’nin damarlarındaki kan kurumuştu. Şimdi garajdaki polisler de gelişigüzel havaya ateş etmeye başlamışlardı. Kobraların ateşiyle yüzlerce ölü veren köpekler geri çekilmeye başladılar. Yalnız bazıları şaşırarak Düldül Tepesi’nden aşağıya şehir merkezine, garaja doğru koşmaya başladı. Sirenler hâlâ çalıyordu. Dicle, orada yaşananlara inanmakta zorlanıyordu.

Düldül Tepesi’nden kaçan iki köpek garaj meydanına girince, garajda toplanmış insanlar çığlık çığlığa bağıarak kaçışıp arabaların, garaj binasının içerisine sığındılar. Polisler garaja giren iki köpeğe ateş etmeye başladılar. Köpeklerden biri erkek, biri dişiydi; erkek köpek iri uzun, siyah tüylü; kulakları kökünden kesilmişti. Dişi olan ise daha küçük, daha zayıftı. Köpekler garaja girer girmez önüne çıkan ilk insana saldırdılar. Bu, elinde eski bir çanta bulunan ufak tefek bir köylüydü. Köpeklerin kendisine saldırdığını görünce “İmdat!” diye bağıarak elindeki çantayı atıp kaçmaya başladı;

erkek köpek onu yakalayacağı an polislerin açtığı ateşle acı acı inleyerek yere yığıldı. Diğer dişi köpek kaçarak garajdan çıkıp aşağıya, Munzur Irmağı kıyısına doğru kaçtı; polisler arkadan ona ateş ettiler ama öldüremediler; köpek dereye girerek, derenin çevresini kaplamış kamış, *govuk* ormanının içinde kayboldu. Dişi köpek gözden kaybolduktan sonra polisler, arka bacaklarını sürüyerek ve bir insan gibi inleyip uzaklaşmaya çalışan diğer köpeğe yaklaştılar. Köpekten akan kan geniş alanı kızıla boyamıştı.

Polisler yaralı köpeğin çevresine toplanınca, Dicle sırt çantasını yere bırakarak üzerine oturdu, başını elleri arasına aldı; kendi haline mi yoksa insanlar tarafından soykırma uğratılan köpeklerin haline mi üzüldüğünü bilemedi; ayakta duracak hali yoktu; uykusuzdu, yorgundu, açtı, şaşkındı. On dört gün küçük bir hücrede kaldıktan sonra onu getirip garaja bırakmışlardı. Kızgındı; öfkeden deliriyor, kendi kendini yiyiyordu! Neden, onu neden tutuklamış, on dört gün boyunca neden hücreye atmışlardı? Bunu anlayamamıştı, ona tek sordukları şey “Almanya’dan niçin geldin?” Bu soru Dicle’yi çıldırtıyordu. Burası onun vatanydı, vatanını görmek için gelmesi niçin suç oluyordu? Kamerasına, fotoğraf makinesine elkoymuş olmalarına üzülyordu. Çantasına henüz bakmamıştı, belki başka şeylerini de almışlardı.

Minibüsten aşağı indiğinde garajın çevresini saran, hurdalıklardan yapılmış küçük kulübelerden oluşan büyük mahalleyi, şehre saldırmaya kalkan aç köpek sürüsünü görünce, artık bu kentin dokuz yıl önce terkettiği kent olmadığını; savaşın, şiddetin onun son gördüğü o güzel, şirin, küçük kenti yok ettiğini anladı; derin ve acı bir iç çekti. Hücrede kaldığı on dört gün boyunca, hep ağlamak, ruhunu sarmış olan öfkeden, hınçtan kurtulmak istedi; ama onca işkence altında bile ağlayamadı. Bir taş kadar cansız ve katıydı; tıpkı olgunlaştığı halde bir türlü patlamayan bir çibani andın-

yordu. Onu falakaya yatırdıklarında ağlamamasına, yalvarmamasına polislerden çok o şaşırmişti. O kadar öfkeliydi ki, ayak tabanlarına değen her cop onu daha da katılaştırıyordu sanki.

Polislerin "Almanya'dan niçin geldin?" sorusu bey-ninde yankılanıyor şu an; adeta ağıt yakarak yaşlı bir kadın gibi mırıldanarak akan Munzur Irmağı'nın sesi, kurbağaların, garajdaki insanların, arabaların, köpek-lere saldıran kobraların, silahların sesini bastırıyordu.

Kentin üzerindeki gök pırl pırl ışıldıyor, göz kamaş-tırıyordu; ateşten bir alev topu gibi yanarak kentin üze-rinde dolanan güneşin kızgın ışıkları yeryüzünü kavu-ruyordu. Hava durgundu; ufak bir esinti bile yoktu; yaprak bile kıpırdamıyordu.

Dicle, eliyle alnında ve yüzünde biriken terleri sildi. Polisler yaralı köpeği yerde copla dövmeye başlamışlar-dı. Yaralı köpeğe inen coplara, bir süpürge sapı ile ka-lın bir meşe odunu da katılınca, köpek acı acı inleyerek, kan içinde kalmış başını kaldırıp hırlamaya başladı. Kendisinden beklenmeyen bir gayretle büfe sahibinin bacağından tutup çekerek altına aldı; büfe sahibi bir anda kendini yaralı köpeğin altında bulunca can havliyle, bağırarak garajı inletti. Kırk yaşına yeni girmiş kel kafalı, şaşı gözlü, büfe sahibi bir müşteriye yaptığı peynirli tostı yarıda bırakarak, polislerle yaranmak için yaralı köpeğe saldırdı. Köpeğe saldıran ikinci sivil de gişede bilet kesen, kısa boylu, sağ ayağından topallayan, burun yerine adeta bir kartal gagası taşıyan bir adamdı. Yaralı köpek ölünce garaj eski sessizliğine büründü. İki polis ölü köpeğin bacaklarından tutup yerden sürükleyerek götürüp garajın altındaki dereye attılar. Köpekler kaybolmuştu, ama kobralar hâlâ Düldül Tepesi'nin üstünde dolanıyorlardı; köpek kıyımı Düldül Tepesi'nin öbür yüzünde devam ediyordu.

Polisler minibüse binip garajdan ayrılınca Dicle oturduğu yerden ayağa kalktı, çantasını sırtına alarak, gişe

memurunun arkasından gar binasına girdi. Gişe memuru yerine geçince, Dicle'ye bakıp az önceki davranışından dolayı gururlanarak, küçük sarı dişlerini gösterip sırttı. Adamın bu küstah, bayağı hareketi Dicle'yi kızdırdı, "Ne sırtıyorsun?" diye bağırarak gişe memurunu azarlardı. Gişe memuru bozuldu, ama yüzünden ateş fişkırarak genç kıza cevap vermedi. Cebinden eski, kirli bir mendil çıkarıp yüzünü sildi.

"Nereye gidiyorsun?"

"Ovacık'a" dedi Dicle, çevresinde dolanan sinekleri kovarak.

"Araba hazır, az sonra kalkacak.

"Ücreti kaç lira?"

"Beş milyon.

"İyi, biletimi kes" dedi Dicle, cebinden çıkardığı parayı gişe memuruna uzatarak.

"Ovacık'a niçin gidiyorsun?" dedi gişe memuru, bileti hazırlarken.

"Sana ne!" dedi Dicle, iki elini masanın üzerine koyarak. Tek laf etse gişe memuruna saldıracaktı. Oysa adamın bu soruyu öylesine sorduğunu biliyordu. Ama o bu sorudan nefret etmeye başlamıştı. On dört gün boyunca, onu dövüp, azarlayarak, aynı soruyu yüzlerce, binlerce kez sormuşlar, o da hep aynı cevabı vermişti.

"Sakin ol! Niçin bu kadar öfkeliisin? Sadece seni uyarmak istedim. Ovacık çok karışık, sadece bunu söylemek istedim" dedi gişe memuru. Kısa yuvarlak kıllı elleriyle masaya tutunup ayağa kalktı.

"Ne olursa olsun Ovacık'a gideceğim!"

"Gittiğine pişman olacaksın aptal kız!" diye mırıldandı gişe memuru. Dicle onun mırıldandığını duydu ama sözlerini anlamadı.

"Sana gideceğin arabayı göstereyim" dedi gişe memuru. Masanın arkasından çıkarak yürümeye başladı. Dicle onu izledi. Gişe memuru dışarı çıkınca eliyle, çevresinde beş-on insanın toplandığı, bagajları açık, hurda

bir yarım otobüsünü göstererek. "Bak o yarım otobüs! Sana iyi yolculuklar!" dedi, içeri girdi.

Yarım otobüs berbat durumundaydı: boyası dökülmüş, eski kaportası kurşunlarla delik deşik olmuş, ön camları kırılmış yarım otobüsün belki de tek sağlam tarafı lastikleriydi.

Onu karşılayarak sırt çantasını alan şoför, yaşlı bir insandı; belki daha gençti ama zaman, zor hayat koşulları onu vaktinden önce yaşlandırmıştı. Kısa kesilmiş, gür, kirpi dikenini gibi dikilmiş sert saçları içinde bir tek siyah tel bile yoktu. Esmer tenli, kalın etli dudaklı, asık suratlı bir insandı. Dicle'den aldığı çantayı öfkeli bir şekilde bagaja fırlattı. Birara çaktırmadan başını bagajın içinden dışarı çıkararak tek kadın yolcusunu, hayvan pazarına çıkmış kurnaz, üçkâğıtçı bir tüccar gibi süzdü. Güzel kızdı, yabancı olmalıydı. Buralarda ne arıyordu acaba? Herkesin kaçmaya çalıştığı bu topraklara o niçin gelmişti? Kıza acıdı, garip bir şekilde başını salladı; "İçinde yasak bir şeyler yok değil mi?" dedi, eliyle çantayı yoklayarak.

"Yok" dedi Dicle. Şoförü gözü kesmemişti. Bu yaşlı adam bu hurdayı nasıl sürecekti? Bir ara vazgeçip geri, Almanya'ya dönmeyi bile düşündüğü oldu. Az önce gördüklerinden sonra şaşkın durumdaydı, ama hemen bu düşünceleri beyninden kovdu. Bedeli ne olursa olsun, neyle karşılaşırsa karşılaşsın köyüne gitmeye karar verdi. Bunca yol geldikten sonra, on dört gün küçük bir hücrede kalarak işkence gördükten sonra geri dönecekti.

Sırtında taşıdığı bir torbanın altında iki büklüm eğilmiş ihtiyar bir adam arabanın yanına geldi, sırtında taşıdığı torbayı bagajın yanına bırakarak, içten derin bir "oh!" çekti; eski çaputlardan yamalı bir bohçaya dönmüş ceketini çıkardı, sekiz köşeli kasketini sağ eline alarak, kirden, terden keçeleşmiş ak saçlarını kaşıdı. İhtiyar adam kirden ve terden bir teke gibi kokuyor-

du. Şoför, ihtiyar adamın bagajın yanına bıraktığı torbayı görünce, "Ne var bu torbanın içinde?" diye alaycı bir tarzda sordu. Tütün içmekten dişleri, dudakları, ağzını kaplamış bıyıkları kına sürülmüş gibi sapsarı olmuş ihtiyar adam başını önüne eğerek, suskun bir şekilde şapkasıyla oynamaya başladı. "Ne var şu torbada?" diye, az öncekinden daha gür, hırçın bir şekilde bağırdı şoför.

"Biraz tütün, iki kilo çay şekeri, üç paket çay, birkaç paket makarna..."

İhtiyar adam torbada bulunan eşyaları sayarken, şoför duvara işeyen bir köpek gibi sağ ayağını havaya kaldırarak, sol elini sallayıp "Oooooo!" diye bağırdı; ihtiyar adamla dalga geçmeye başladı. Bir süre böyle gülünç, küstah davrandıktan sonra, bozuldu, esmer teni kıpkırmızı kesildi, yüzünde terler boşaldı.

"Peki izin kağıdın var mı?" diye sordu yaşlı adama.

"Yok" dedi ihtiyar adam, yüz kızartıcı bir suç işlemiş gibi. Şoför yaşlı adamdan olumlu bir yanıt almayınca, aklını oynatmış gibi kahkahayla güldü:

"Peki nasıl gideceksin?"

İhtiyar adam şoföre yanıt vermedi. Çoktandır onları izleyen Dicle, ihtiyar adamın haline acıdı.

"Niçin torbayı almıyorsun? Bagaj parayı ben öderim.

"Sorun para değil kızım.

"Ne peki, sorun ne?"

"Ambargo. Bu topraklarda ambargo var.

"Yaaa!" dedi Dicle şaşkınlığını göstererek "Çay şekeri de mi yasak?"

"Evet. Yiyecek, giyecek, içecek her şey yasak.

"İnanılır gibi değil!" diye mırıldanarak başını salladı Dicle. Bu nasıl olurdu?

"Nereden geliyorsun kızım?"

"Almanya'dan."

"Yerinde olsam geri dönerim" dedi şoför, ihtiyar adamın torbasını bagaja atarak.

“Neden?”

“O kadar çok nedeni var ki, hangisini söylesem! Az önce kente saldırmaya kalkan köpek sürüsünü gördün değil mi? Bu bile burada yaşananları anlamak için yeterli bir sebep” dedi şoför ve sonra da ihtiyar adama dönerek: “Seni yolda indirirler. diye uyardı.

“Torunlarım, çocuklarım açlıktan kırılıyor! Şansımı denemeliyim!..

“Dene bakalım. Birkaç gün hücrede kal da aklın başına gelsin!” dedi şoför. Başını kaldırarak Düldül Tepesi’ne baktı; “Köpek kıyımı sürüyor” diye mırıldandı. Şoförün yanına, giydiği eski, kirli, yüzlerce yerinde renk renk çaputlarla yamalanmış uzun parkası yerde sürüklenen ihtiyar bir dilenci gelince, cebinde bozuk bir yüzlük çıkararak dilenciye verdi. “Al, Hızır bize yardım et-sin de bir an önce canımızı alarak bizi bu eziyetten kurtarsın!” dedi.

Bir saat sonra eşyalar bagaja konulmuş, yolcular otobüse dolmuştu. Şoför başını camdan dışarı çıkarak birkaç kez üst üste “Herkes binsin, yola çıkıyoruz!” diye bağırdı, eliyle davul çalar gibi kornaya vurdu. Otobüsün dışı içine göre gıcır gıcırdı; otobüsün içi dökülüyordu; koltuklar yırtılmış, iç süngerleri dışarı çıkmıştı; küllüklerin yerlerinde yeller esiyordu. Bununla kalsa iyi; koltuklar yerlerinden çıkmış, ara koridorlarda yuvarlanıyorlardı.

Dicle otobüse binince biletine bakarak on dört numarayla aramaya başladı. Ama hiçbir koltukta numara yoktu. Dicle’nin koltuk numaralarını aradığını gören orta yaşlı, şapkasını küçük kara gözlerinin üzerine çekmiş, gür siyah bıyıkları olan bir yolcu, “Boşuna numara arama bacım, numara yok” dedi, acı acı gülümseyerek.

“Biletimde on dört numara yazılı” dedi Dicle, biletini havaya kaldırıp yolculara göstererek.

“Formalite!” diye bağırdı başka bir yolcu, “Boş bulduğun yeri kap!”

Dicle orta sıralarda tütün. ter. kir kokan, uzun boy-
lu, zayıf. beyaz bıyıkları hiç makas görmemiş, gözlüklü
yaşlı bir adamın yanına oturdu. Yaşlı adam başını çeviri-
p Dicle'ye baktı, sonra ayaklarının altında duran bir
paketi kucağına aldı. Yaşlı adamın alnında kabuk bağ-
lamış çirkin bir yara izi vardı; birkaç aylık sakalı onu
daha da yabani gösteriyordu. Yaşlı adam üzgündü, dü-
şünceliydi, dokunsan ağlayacakmış gibi bir hali vardı!?

"Merhaba amca!"

"Merhaba!" dedi yaşlı adam. Dönüp Dicle ye baktı;
bir ara bir şey söylemek istedi, nedense vazgeçerek
pencereden dışarı bakmaya başladı. Hava çok sıcak
olmasına rağmen adam yamalı bir ceket, ceketin altın-
da kumaştan bir yelek, yeleğin altında bir kazak, ka-
zağın altında kollu bir gömlek, altta ise siyah renkli bir
şalvar giymiş, şalvarın üstünde beline uzun bir kuşak
dolamıştı.

"Nereye gidiyorsun?" dedi Dicle.

"Ovacık'a.

"Ovacıklı mısınız?"

"Evet Ovacıklı olmaz olaydık!" dedi yaşlı adam başı-
nı sallayarak.

"İşin mi vardı Tunceli'de?"

"Hayır."

"Peki niçin geldin?"

"Oğlumu gözaltına aldılar.

"Kaç gün oldu?"

"İki ayı geçti."

"Ooo çok uzun bir zaman! Görüşebildin mi bari?"

"Hayır. Göremedim, kayıp" dedi. Durdu, Dicle'ye
baktı. "Niçin bu kadar soru soruyorsun?" dedi

"Almanya'dan yeni geldim, beni de tutukladılar, on
dört gün hücrede kaldım. Dokuz yıl önce terkettiğim
kent değil burası, her şey değişmiş; anlamaya çalışıyo-
rum, bu kentte neler olduğunu öğrenmek istiyorum.
Ama bana bir şey anlatan yok. Neler oluyor bu toprak-

larda, bu suskunluk, bu acı, bu korku neden? Lütfen biri bana bir şey anlatsın, kafayı yiyeceğim.

“Keşke gelmeseydin kızım!” dedi yaşlı adam; sonra da sustu. Dicle bir daha ona soru sorma cesaretinde bulunamadı.

“İnşallah oğlunu bulursun” dedi Dicle, birkaç dakika süren suskunluktan sonra.

“Onu öldürdüler kızım, onu öldürdüler!” dedi yaşlı adam içten derin bir of çekerek. Yaşlı adamın gözlerinden dökülen birkaç damla gözyaşı çiğ damlaları gibi sakalında süzölmeye başladı.

Koltuklar dolmuş, ara koridora konulan küçük tahta kürsölere altı yolcu oturmuştu. Dicle’nin dikkatini yolcuların yaşları çekti. O hariç, hemen hemen bütün yolcular elli yaşın üstündeydi; hepsi perişan ve üzgün görünüyorlardı. Sanki küçük bir yolculuğa çıkmamışlardı da ölüme gidiyorlardı. İçlerinden birkaç kişi köylere, kasabalara, kentlere saldıran yabanileşmiş köpek sürülerinin saldırılarından söz ediyorlardı. Dicle, yanında sessizce oturan yaşlı adamın bacaklarının titrediğini farketti; köpekler hakkında anlatılanları hayretle dinledi.

Yolcularla birlikte yüzlerce sinek, sivrisinek arabaya dolmuştu; sinekler, sivrisinekler öylesine saldırgan, öyle azgındı ki, ısırıkları yerden kan fışkırıyordu; yüzlercesi bir arı oğulu gibi yuvarlak bir top halinde otobüsün içinde dolanıyor, gözlerine kestirdikleri yolcuya saldırarak canını yakıyorlardı. Birkaç dakika içinde Dicle’nin de çıplak kollarında, yüzünde yaralar açıldılar. Elinde taze bir söğüt dalı tutan, bütün ön dişleri dökülmüş, uzun gür beyaz bıyıkları olan, sarı tenli bir yaşlı yolcu, sineklere küfür ederek bağırıyordu:

“Köpeklerden önce bu canavarlar bizi yiyecek!”

Adamın bu sözlerine gülümsedi Dicle.

“Otobüste tezek yakalım” dedi bir başka yolcu, ağzında kalmış son birkaç dişini göstererek.

“Bırakın gevezeliği!” diye bağırdı şoför; ayağa kalkarak yolculara baktı. “Yanında nüfus cüzdanı olmayan var mı?” diye sordu. Yolculara baktı, kimseden ses çıkmayınca tekrar bağırdı:

“Nüfus cüzdanı olmayan yolcu insin! Peki kimseden ses yok. haydi Munzur Baba yardımcımız olsun! Bizi sağ selim Ovacık'a ulaştırırsın.

“Amin!” diye toplu bir ses yükseldi yolculardan. Dicle'nin yanında oturan yaşlı adam “Ya Hızır!” diye mırıldandı. Otobüs önce boğazında kemik kalmış bir köpek gibi hırladı, ardından dövüşmeye hazırlanan bir koç gibi geriledi, sonra gök gürültüsünü andıran bir ses çıkarak ileri fırladı. Otobüsün bu garip çıkışı Dicle'yi şaşırttı. Dicle'nin yanında oturan yaşlı adam mırıldanarak dua etmeye başladı.

Otobüs içinde binlerce insanın yaşadığı eski teneke, sac, karton parçalarından yapılmış tek gözlü, bazıları ise çift gözlü küçük barakaların, naylon çadırların arasından kuzeye doğru uzanan, pislik, sefalet kokan daracık sokaklarda ilerledi. Bu leş gibi kokan sokaklarda, hurda barakaların önlerinde oynayan yarı çıplak çocuklar otobüsü mahallenin dışına kadar taşıyarak kovaladı. Otobüs yürümüyor, yüzlerce çukur dolu yolda bir kanguru gibi zıplıyordu sanki. Şoför başını camdan dışarı çıkararak, arabayı taşıyan çocuklara ağza alınmayacak küfürler etmeye başladı. Bütün bu çirkin küfürlerini o kadar sakın, doğal bir şekilde yapıyordu ki, Dicle şoförün küfürden zevk aldığını düşündü.

Yarım saat sonra kenti geride bırakarak, Munzur Irmağı'nın kıyısına inmişlerdi. Bundan sonra yol Ovacık'a kadar zaman zaman daralan, zaman zaman genişleyen sık meşe ormanlarıyla kaplı Munzur Irmağı vadisini izleyecekti. Dicle, güneşin altında gümüşten zerrecikler gibi parıldayan mavi, berrak Munzur Irmağı'nın suyunu görünce sevindi, canlandı. Yüreği sıcak, ılık bir yaşam sevgisiyle doldu. Dokuz yıldır hep bu anı düşle-

mişti. İşte buradaydı; ona hayat veren. onu hayata bağlayan Munzur Irmağı karşısındaydı; yatığında sessiz, sakın akıyordu Munzur. Anadan üryan soyunup kendini Munzur Irmağı'na atmayı düşündü. Munzur Irmağı'nın suyu hâlâ bıraktığı gibi temizdi; ama burada suyu çepeçevre saran, o sık, karanlık meşe ormanları, bükler yoktu; ormanlar yakılmıştı. Yer yer yanmış ağaçların kökleri toprağa çakılmış, kömür gibi kara kazıklar olarak duruyorlardı. O güzelim ormanların yakılıp yok edilmesine üzüldü Dicle. Otobüs ilerledikçe Dicle'nin anıları canlandı, geçmişe dalıp gitti.

Nehir boyu ağlayarak koşan küçük bir kız görünüyordu; nehrin sularına kapılmış üç aylık kuzusunu kurtarmaya çalışan bir kız... Kuzu acı acı meliyor, ateş gibi yanan kumun üzerinde yalın ayak koşan, belden aşağısı çıplak kız yağmur gibi gözyaşı döküyordu; çallara takılarak yarılmış bacağından kan akıyordu. Ama kız bunun farkında değildi. Tek bir isteği vardı şu an: Kuzuyu kurtarmak.

Otobüs dar bir vadiye girince ormanlar yeniden ortaya çıktı. Sık, karanlık ormanlar göz alabildiğince uzanıp gidiyordu. Bu dar vadinin her iki tarafında karşılıklı yükselen tepeler gökyüzüne tırmandıktan sonra bir boynuz gibi vadinin üzerine eğiliyorlardı. Doğanın yarattığı bu görüntü, harikulade ama aynı zamanda ürkütücü bir manzaraydı. Otobüs yol alırken, Dicle tepelerin her an vadiye çökeceğini düşündü. Ama biliyordu ki bu tepeler binlerce yıldır hep böyle duruyordu; koca koca ağaçlar duvara çakılmış çivi gibi duruyorlardı; ağaçların bu şekilde nasıl ayakta kaldıklarını anlamak zordu. Vadi burada daraldığı için sular çığ gibi alt alta, üst üste yuvarlanarak, çevresindeki kayaları, toprağı döverek, dayanılmaz, korkunç bir gürültüyle vadiyi sarsıyor, titretiyordu. Bazı yerlerde kayalara çarpan su, yüzlerce metre yükseldikten sonra yağmur halinde büyük bir alana yağıyordu. Bu bitip tükenmez yağmurun

yağdığı alanda ağaçlar dahabüyük, otlar, çiçekler, çallırlar, kanış ormanı daha canlıydı.

Dicle'nin yanında oturan yaşlı adam bir yandan sigara içiyor bir yandan da çoktandır dalıp gitmiş kapalı gözlerinden yaşlar boşanan Dicle'yi izliyordu. Dicle ölümcül bir hastalığa yakalanmış bir hasta gibi zaman zaman gözlerini açarak vadiye bakıyor, sonra gözlerini kapatıyor, zaman zaman da bir takım sözler mırıldanıyor, eli ateşe değmiş gibi ürperiyor, bazen o güzel kar gibi beyaz yüzü karanlık bir gece gibi kapanıyor, bazen de şiddetli bir yağmur sonrası bulutların ortasında ışıldayan bir yaz güneşi gibi parlıyordu. Yaşlı adam Dicle'nin güzelliği karşısında büyülenmişti. Bu iri mavi gözler, pürüzsüz ten, beyaz yüz, uzun siyah saçlar... Her şeyi güzeldi bu kızın!.. Üstte kısa kollu kül renginde bir tişört, altta yıpranmış, solmuş kot pantolon kıza yakışmıştı. Boynunda gümüş bir zincire takılı, gümüşten küçük bir yaprak asılıydı.

Büyük bir domuz sürüsü yola çıkınca otobüs durdu; yüzlerce domuz otobüsün her iki tarafında sel gibi akarak kendilerini suya attılar. O kadar çoklardı ki, suyu buğday tarlasına saldırmış kara kuş sürüsü gibi kaplamışlardı. "Domuzlara bak!" dedi yaşlı adam, Dicle'yi dürterek. Dicle gözlerini açarak domuzlara baktı, "Ne kadar çoklar!" diye mırıldandı. Karşı kıyıya geçen domuzlar ormanın içinde kayboluyorlardı. Yarım saat sonra otobüs hareket ettiğinde domuz sürüsünün bir kısmı hâlâ suyun içindeydi. Otobüs dar bir virajı dönünce domuzlar görünmez oldu; domuzlar gözden kaybolduktan sonra Dicle yine gözlerini kapadı.

"Kalk, kontrol!"

Dicle gözlerini açtığında otobüs durmuş, hem ön, hem arka kapıdan yolcular inmeye başlamıştı. Dicle yorgundu, uykusuzdu, açtı; bütün çabasına rağmen gözlerini açmakta, ayağa kalkmakta zorlanıyordu. Kötü bir tembellik, uyuşukluk üzerine çökmüştü. Daha ne

olduğunu anlamadan kendini yolun üstünde yanyana dizilmiş yolcuların içinde buldu. Yolun üst kısmında bir panzer, dört cemse duruyordu. Askerler yolun aşağısında ve yukarısında taşlardan yaptıkları kulelerde siperlere yatmışlardı; kulelerde namluları dışarı çıkmış makineli tüfekler görünüyordu. Panzerlerin üzerindeki makineli tüfekler fıldır fıldır kendi çevrelerinde dönüyorlardı. Ev büyüklüğündeki kayalara çarparak bölünen su, metrelerce yüksekliğe çıkarak, serin bir buhar halinde yolcuların üzerine yağıyordu; yolun üstündeki kayalıklara konmuş bir kartal meraklı bakışlarla yolda olup bitenleri izliyordu...

Askerlerin bir kısmı otobüsün bagajındaki eşyaları çıkarıp yola dizmeye başlamışlardı. Az sonra panzerin kapağı açıldı; üniformasız, geniş omuzlu, gözlüklü, eğri büğrü bir burnu olan orta yaşlı bir asker panzerden dışarı çıkarak yolcuların yanına geldi. Bu komutanları olmalıydı. Askerler hazırola geçti; komutan karşısında sessiz durarak yanyana dizilmiş yolcuları izledi; işin ehli bir zanaatkar gibiydi. Yolcuların önünde bir-iki tur attıktan sonra, "Nüfus cüzdanlarınızı çıkarın!" diye bağırdı. Zaten yolcuların nüfus cüzdanları ellerindeydi. Komutan nüfus cüzdanlarını kontrol ederken, iki asker, ayaktan şapka altına kadar bütün yolcuları arıyorlardı. Komutan üç yolcuyu ayırarak panzerin yanına gönderdi. Bunlardan biri Dicle'nin yanında oturan yaşlı adamdı. Zavallı adam sararıp solmuştu. Sıra Dicle'ye gelinceye kadar panzerin önüne gönderilen yolcu sayısı beşe çıkmıştı. Komutan Dicle'nin pasaportunu eline aldığı anda gayet nazikti.

"Bu sen misin?"

"Evet.

"Almanya'da mı çalışıyorsun?"

"Evet."

"Hangi şehirde?"

"Köln.

“Niçin geldin?”

“Babamı, akrabalarımı, köyümü görmek istedim.

“Ne zaman döneceksin?”

“On gün sonra.

“Peki al pasaportunu!” dedi komutan.

Boğazdan çıkan bir grup yaban ördeği, ciyak ciyak bağırarak onların üstünden geçti. O kadar alçaktan uçuyorlardı ki insanlar kendilerini korumak için elleriyle yüzlerini kapadı. Komutan belindeki tabancayı çekeerek yaban ördekleri sürüsüne ateş etmek istedi, ama nedense ateş etmedi. Ördekler on beş-yirmi metre ileride bir çalı bükü içine konarak gözden kayboldular. Bük o kadar sık, o kadar vahşiydi ki içine girecek atlar bile gözden kaybolurdu.

Bagajı kontrol eden askerlerden biri açtığı torbadan bir paket çay çıkararak, “Kimin bu torba?” diye bağırdı. Bir yaşlı adam sıradan çıkarak panzerin yanına gitti.

Kontrol bitip otobüs yola çıktığında geriye yedi yolcusunu bırakmıştı. Şoför kızgın, yolcular üzgündü, otobüste çıt çıkmıyordu; insanlar inadına kanlarını emen sinekleri bile kovmuyorlardı.

Bir süre sonra vadi genişledi, toprak tekrar çölleşti; burada ormanlar yeni yakıldığından kül tabakasının kalınlığı yer yer yarım metreyi buluyordu; şimdi yol bir kül denizi içinde uzanıyordu. Bir tek ağaç, bir tek çiçek, bir tek ot yoktu. Kum çölü gibi bir kül çölü içindeydiler, o büyük yangında koca koca kayalar bile ıssıdan parçalanmış, kömür gibi kararmışlardı.

Dört saat süren kırk kilometrelik yolculuklarında otobüs sekiz kez durdurularak aynı yöntemle, aynı titizlikle arandı; her aramada yolculardan bir kısmı tutuklandı. Ovacık’a altı kilometre kala otobüste Dicle’yle altı yolcu kalmıştı. Dicle şoktaydı; yavaş yavaş yaşananları anlıyor, korkmaya başlıyordu. Garajda kendisini uyaran insanlara kızdığı için pişmandı; onlar haklıydı; keşke onları dinleyip geri dönseydi! İneceği yer yaklaş-

tıkça önüne geçemediği bir heyecan ve sevinç onu kuşattı. Hem korkuyor hem sevinliyordu; dokuz yıl sonra babasını görecekti. Yaşlanmış mıydı acaba? Ya komşuları. Herkesi nasıl da özlemişti!.. Herkesi tek tek kucaklamak, öpmek istiyordu. Köylerine giden patika yol göründüğünde yerinden kalkarak, "Dur!" diye şoföre bağırdı; şoför otobüsü durdurdu.

"Burada inemezsin!"

"Neden?"

"Buralar boşaltılmış ıssız topraklar.

"Köyüm şuracıkta, şu tepenin ardında!" dedi Dicle, kapıya doğru yürüyerek. Sağ ayağı uyuşmuş, karınca lanmaya başlamıştı.

"Bu bölgede hiçbir köy kalmadı, bütün köyleri, evleri yakıp yıktılar, insanları zorla sürdüler" dedi ihtiyar bir yolcu, oturduğu koltukta. Elinde ardıç odunundan yapılmış, boyundan uzun bir baston vardı; kötü bir oksürüğe yakalanınca konuşmasını bitirdi.

"Evet, suyun doğu kısmındaki bu topraklar yasak bölge, izinsiz girersen öldürürler!" dedi şoför.

"Şaka yapıyorsunuz, beni korkutuyorsunuz!" diye mırıldandı Dicle. Ama onların şaka yapmadıklarını görüyordu. Hem yolcular hem şoför tedirgindi; tam yüreğinin içine derin bir acı oturmuştu, soğuk canını yakan bir sızı damarlarından aktı, bütün vücudunu ürpertti, az daha otobüsün içine yığılacaktı! Son anda bir koltuğa tutunarak ayakta kaldı. Dolmuş gözlerle yolculara baktı; "şaka yapıyoruz" demelerini bekledi.

"Doğru kızım."

"Bütün köyleri yakıp yıktılar."

"Buralarda insanlar yaşamıyor artık.

"Bu topraklar bomboş, insanlar gittikten sonra kuşlar bile kalmadı.

Konuşan yolcuların sesleri birbirine karışıyor, anlaşılmaz, dayanılmaz bir uğultuya dönüşerek Munzur Irmağının sesini bastırıyor. milyonlarca parçaya bölünerek

sonsuz bir tekrar halinde başında yankılanıyordu. Birkaç dakika sonra Dicle başını kaldırarak yolculara baktı.

"Peki insanlar, onlar ne oldu?"

"Bazıları öldürüldü..."

"Her biri bir yere gitti."

"Her biri..."

Dicle doğruldu, garip garip yolculara baktı. Yolcular genç kızın bakışlarından korktular; bazıları Dicle'nin delirdiğini düşündü; içlerinden biri ayağa kalkarak Dicle'ye doğru yürüdü. "Gel kızım! Bizimle Ovacık'a gel; birkaç gün evimde kalırsın" dedi. Şoför, "Haklı!" diye mırıldanarak başını salladı. "Bizimle Ovacık'a gel!"

"Hayır" dedi Dicle; geri geri gitti.

"Ben köyüme gideceğim."

"Köyün yok!"

"Köyleri yaktilar!"

"Köylere giriş yasak."

"Seni öldürürlér! Askerler, özel timler seni öldürme-se de kurtlar, ayılar yer!..

"Gel vazgeç kızım! Bu topraklar ıssız; hiçbir insan yaşamıyor; bu bölgede bulunan on sekiz köyün hepisini yakıp yıkarak boşalttilar."

"Ben köyüme gideceğim" dedi Dicle; arka kapıyı açarak otobüsten aşağı indi, "Bu kadar yolu geldikten sonra köyümü görmezsem kahrımdan ölürüm" diye mırıldandı. Dicle şu an bir düş dehlizindeydi. Duyguları onu kontrolüne almış, sağlıklı düşünemiyordu, kendisini tek bir noktaya kilitlemişti. Bedeli ne olursa olsun köyüne gitmeyi aklına koymuştu; yasaklar, hatta ölüm bile umurunda değildi. Çevresini sarmış, onu vazgeçirmeye çalışan şoförle yolcuların söylediklerini duymuyordu bile. Başu uğulduyor, gözleri kararıyor, nefesi daralıyor, boğuluyordu. Sanki bir çift el onun boğazını sıkıyordu. Şoförle yolcular birkaç dakika Dicle'yle birlikte patika yolda yürüdüler. Otobüs Dicle'yi de bırakarak, geride kalan beş yolcusuyla yoluna devam etti.

Otobüs hareket edince Dicle, insan boyunu aşan ot ve çiçek ormanının içine çökerek öylece kaldı. Otobüsün sesi ağır ağır azalıp suyun sesi içinde silinip gidince, o zaman hata ettiğini anlayarak çantasını alıp otobüsün peşinden koştu; ama geç kalmıştı; çantasını yere atarak oturdu. Ne yapacağını bilemiyordu. Bir avuç çakıl taşı alıp Munzur Irmağı'nın mavi suyuna fırlattı. Bir süre sonra kendini toparladı, çevresine bakındı. Her taraf yemyeşil bir ot, çiçek, ağaç, çalı, bük ormanı ile kaplıydı. Bu yeşil denizin içinde Munzur Irmağı mavi bir çizgi gibi yeşili yarararak uzayıp gidiyordu. Doğa vahşiydi; doğa olduğu gibi bakir duruyordu. Munzur Irmağı'nın her iki kıyısını saran sık çalı bükleri ormanın içine doğru uzanıyorlardı. Bu sık çalı bükleri içinde boy atmış kavak, söğüt, ceviz, kayın, surdar ağaçları birer minare gibi masmavi gökyüzüne yükselerek, dallarıyla nehir suyunu bir şemsiye gibi örtüyorlardı. Hafif çıtırdayarak esen ateş gibi sıcak rüzgâr ot, çiçek, ağaç kokuyordu. İnsanı korkutan derin bir ıssızlık vardı havada. Dicle bir an yalnız kendisinin bulunduğu ıssız, korkunç bir dünyanın içinde olduğunu düşündü, korkudan canı kaskatı kesildi! Ne yapacaktı şimdi? Ayağa kalktı. Munzur Irmağı bugün sakindi; yatağında mutlu bir insan gibi güzel bir şarkı mırıldanarak akıyor, sevmesini bilen bir kadın gibi kıyıları okşuyordu. Karşı kıyıdaki düzlükte *holiklerin*¹ bazıları hâlâ sağlam duruyorlardı. *Holiklerin* çoğu yıkılmıştı. Dicle *holiklere* bakınca, içine bir kova dolusu sıcak su döktüğü sanki. Gözleri doldu; önüne geçilmez bir güç onu Munzur Irmağı'na sürükledi. Burada yaylaya geldikleri zamanları düşündü. Anıları gözleri önünde canlanmaya başladı. Temmuz sıcağı, toprağı yakıyor, öğlen yaylanın içinde söğüt, kavak, meşe, kayın, surdar

1) Holik: Dört direk üstüne atılarak yapılan tahta veya ağaç kulübe. Gölge. Yayla evi.

ağaçlarının gölgesinde dinlenen *naxır*² koyun, keçi sürülerini serinlemek için suya sürüyorlar. Az sonra hayvanlara insanlar katılıyor, tatlı bir oyun başlıyor buz gibi soğuk suyun içinde.

Elbiselerini nasıl çıkardığını, karşı kıyıya nasıl geçtiğini bilmedi. *Holik*lerin yanında birkaç dakika ayakta bekledi; anıları teker teker akıp gitti gözlerinin önünden. Dayanamadı, kendini güneşin altında gümüşten zerrecikler halinde parıldayan Munzur Irmağı'nın buz gibi soğuk suyuna attı. Annesinin kucağında oyun oynayan bir çocuk gibiydi şu an; çok mutluydu; ne ıssızlık, ne yalnızlık, ne yaban hayvanları, ne askerler umurundaydı; bazen suyun altında kırmızı pullu alabalıklarla, bazen suyun üstünde yaban ördekleriyle oyun oynadı.

Yaklaşmakta olan bir araba sesini duyunca yüzerek sudan çıkıp, bükün içinde saklandı. Anadan üryan çıplaktı. Onu bu halde kimsenin görmesini istemiyordu. İlk araba görününce başını çalılarının arasından çıkarıp baktı. Bu içi tıka basa asker dolu bir askeri cemseydi. Araba hızla geçti; sonra bir daha, bir daha, saydı otuz altı araba geçti: Konvoyun sona erdiğine emin olduktan sonra elbiselerini giydi, koşarak köyüne giden patikaya girdi; araba yolu kayboluncaya kadar koştu.

Köye giden patika, meşe ormanlarıyla kaplı Sultanbaba Dağı'nın sarp yamaçlarında yılan gibi kıvrılarak yükseliyordu. Uzun süreden beri bu patikadan gelip giden olmadığı için patikayı yabani otlar, çiçekler, çalılar kaplamıştı. Su sızıntısı, çeşme olan yerlerde otlar, çiçekler bahara yeni girmiş gibi canlı ve pırl pırlı. Ağaçların yaprakları yıkanmış, cilalanmış gibi parlıyordu; doğa ana öylesine bakir, öylesine cezbediciydi ki, bir süre sonra Dicle ruhunu sarmış korkulardan kurtularak, kendisini bu cennetin büyüüne kaptırdı.

2) Naxır: Sürü, genellikle köylülerin hayvanlarını karıştırıp nöbetlese otlatmak için oluşturdukları büyükbaş hayvanlar sürüsü.

Patika yükseldikçe görme alanı genişliyor. uçsuz bucaksız yeşil ormanlar göz alabildiğince uzayıp gidiyordu. Köye yaklaştığında bu yemyeşil, sık, vahşi meşe ormanlarını derin bir dere ortadan ikiye ayırıyordu; ilkbahar ve sonbaharda dere su yatağına sığmazdı. Şimdi ise deredeki su azalmıştı; binlerce sazan balığı derenin suları içinde dolanıp duruyordu.

Dokuz yıl önce Dicle bu topraklardan ayrıldığında, bu ormanlarda at büyüklüğünde ayılar, sürüler halinde yaban domuzları, kurtlar, geyikler, tavşanlar, tilkiler yaşarlardı. Hemen hemen günün her saatinde içi karanlık olan bu sık, vahşi ormanların, derenin güneyine düşen kısmı yakılarak, bir kül çölüne çevrilmişti. Dere yangının kuzeye sıçramasını durdurduğu için kuzeyindeki ormanlar zarar görmeden duruyordu. Patika derenin güneyine girdiğinde kül Dicle'nin dizlerine ulaşıyordu. Küllerin içinde yaşayan tek bir canlı bile yoktu. Doğanın bu hali Dicle'ye yokluğu ve ölümü anımsattı. Bu güzel ormanlara nasıl kıymışlardı? Yorulmuştu, her tarafından su gibi ter boşalıyordu. Patika kuzeye yönelince havayı, mide bulandıran, iğrenç bir koku sardı. Yürüdükçe koku arttı, dayanılmaz bir hal aldı; kokudan kurtulmak için kokuya doğru koştu; kusmak üzereydi. Kokuyu yayan domuz leşinin yanına gelince, koku bir kale duvarı gibi onu durdurdu. Domuz leşi köye giden patikanın üst kısmında küllerin içindeydi; kül kan ve hayvan izleriyle doluydu. Domuz, kurtlara yem olmadan önce uzun süre direnmışti. Domuz leşi bir öküz büyüklüğündeydi; arka kısmı, karnının yarısına kadar yoktu, iç organlarından bir kısmı çevrede külün içinde duruyordu. Domuzun kafası soyulmuştu. Dicle'yi gören bir karga sürüsü leşin üzerinden havalandı; kargalardan birinin ağzında uzun bir bağırsak parçası vardı. Uzun kanatlı bir kartal kömür gibi kara bir kayanın üzerinde duruyor, üç kartal leşin üstünde gökyüzünde geniş daireler çizerek dolanıyordu. Leşi yiyen binlerce

kurtçuğa, binlerce karınca ortak olmuştu. Dicle leşe bakmadı, koşarak oradan uzaklaştı. Dicle'nin uzaklaştığını gören kargalar leşin üzerine geri döndüler. Az sonra bir karga can havliyle bağırdı. Kartallardan biri kargayı kapmıştı. Dicle koştu; iğrenç koku onu kovaladı. Koku onu bırakmıyordu artık, ondan bir parça olmuştu. Sonunda dayanamayarak kusmaya başladı, sanki bağırsakları, midesi ağzından dışarı geliyordu. Oysa açtı, günlerdir doğru dürüst bir şeyler yediği yoktu. Uzun süre kustu. Tekrar kalkıp yürümeye başladığında içinde kusacak bir şey kalmamıştı.

Köye yaklaştığında adımları yavaşladı. Sanki biri onu geri çekiyor, gitme diyordu. Kalbi hızlı hızlı çarpıyor, heyecandan, korkudan ölüyordu. Ya gerçekten yolcuların söyledikleri doğruysa? Ya köyde hiçbir insan yoksa ne yapacaktı? Saatine baktı; yediyi çeyrek geçiyordu; neredeyse güneş batmak üzereydi. Köye, Sultanbaba Dağı'nın gölgesi çökmeye başlamıştı. Güneş metrelerce yükseklikte, Munzur sıradağlarının, Mercan Tepesi'nin üstünde, yeryüzüne renk renk ışıklar gönderen ateşten bir kıızıl top halinde dönüyordu. Gökyüzü masmavi ve pırl pırlı. Böylesine derin bir maviliği yeryüzünün başka yerinde bulmak zordu. Çok uzaklarda, Sultanbaba Dağı'nın doruklarında peydah olmuş bir küme kara bulut büyüyerek, genişleyerek gökyüzüne yayılıyordu. Bir ağırlık, bir gölge gibi ağır ağır doğayı saran geceyle birlikte, kuşların cıvıltısı, cırcır böceklerinin bitmeyen tantanası azalıyor, ormanın uğultusu her tarafı sarıyordu.

Nihayet köyün tarlalarına girdi; tarlalar ot ve çiçeklerle kaplıydı. Ekilmiş olsalardı şimdi buğday ve arpa sapları sararıp başaklar olgunlaşmaya başlamış olurdu. Kızgın güneşin altında yanmış, kömür gibi kararmış köyün yoksul insanları en çok bu ayda çalışırlardı. Tırpanlarla, oraklarla otları, ekinleri biçerlerdi bu ay. Otlatmak için yanlarında getirdikleri danalar, kuzular, gr-

Gıdikler³ mutluluktan ekin tarlaları ve otlaklar içinde zıplayarak oyun oynar, meleşirlerdi. Şimdi ne olgunlaşmış ekinler, ne tırpan, orak sallayan köylüler, ne de ekin tarlalarının, otlakların, çayırların, yonca tarlalarının içinde oynayan dana, kuzu, *gıdikler* vardı; ağır ağır esen yel, otları, çiçekleri bir o yana, bir bu yana sallıyor, beraberinde taşıdığı güzel kokuyu doğaya dağıtıyordu. Otların arasında boy atmış eşek kengeri çiçekleri insan boyunu geçmişti. Tarlalar, otlaklar arasında boy atmış ceviz, elma, armut, dut, kayısı, erik ağaçlarının dalları meyvelerin ağırlığı altında eğilip yere değiyordu; bazı ağaçların dallarını ayılar kırmıştı. Sırtını dayadığı ceviz ağacının dalları arasında birbirini kovalayan üç sincap Dicle'yi görünce oyun oynamayı bırakarak, Dicle'yi izleyen kargalara katıldılar. Dicle sincaplara bakarken çocukluğunu anımsadı; köyün çocukları, köpeklerle yedirmek için ceviz ağacının üstünde sıkıştırdıkları sincapları taşa tutarlardı. Çoğu zaman Dicle de onlara katılırdı. Köpekler sabırsızca ceviz ağacının kökünde dolanır, çocukların, sincapları aşağı indirmelerini beklerdi. Sincaplar aşağı indiklerinde köpeklerle yem olacaklarını bildikleri için asla aşağı inmezlerdi. Sincapların bütün bu inatçı çabasına rağmen, çocuklar çoğu zaman köpeklerle yedirecek bir sincap bulurlardı. Ceviz ağacından aşağı inen sincap koşar, köpek onu kovalardı; şimdi köpeklerle yedirdikleri sincapları düşünerek üzüldü. Bir keresinde ceviz ağacının en üst dalına çıkmış olan sincaba fırlattığı yumurta büyüklüğündeki taşla kendisinden iki yaş büyük bir erkek çocuğun kafasını kırdığını unutamazdı.

Yonca ve goringa tarlaları bir çiçek denizine dönüşmüşlerdi. Arılar, kelebekler, çekirgeler, yüzlerce tür böcek bu çiçek denizi içinde yaşıyordu. Dicle onları izlerken ruhunu mutlu bir sıcaklık sardı. Tarlaların arasın-

3) *Gıdik*: Keçi yavrusu. oğlak.

da dolanan su arkı yer yer kapanmış, otlarla örtünmüştü. Ağır ağır sararmış otlar o kadar uzamışlardı ki, Dicle yürümekte zorlanıyordu. Eğer insanlar hâlâ bu köyde yaşasaydı, otlar biçilmiş, bağ yapılarak samanlıklara taşınmıştı. Almanya'ya gittiği yıl, taşıdığı dört bağ otun altında yuvarlanarak kolunu kıran babasını hatırladı; içi doldu, kaynadı. Sevgili babacığı şimdi neredeydi? O güzel insanlar şimdi neredeydi?

Karşısına çıkan ilk ev Hasan Dayı'nın evi oldu. İnce, uzun boylu, ağzını bir şemsiye gibi kaplayan gür bıyıkları olan Hasan Dayı'nın kendisini kapıda karşılayıp kucaklayacağını düşündü; ama ne Hasan Dayı ne de evi vardı. Hasan Dayı'nın iki katlı evinin yerinde yangından geriye kalmış simsiyah bir taş ve toprak yığını duruyordu yalnızca. Evin duvar taşları bile ateşin sıcaklığına dayanamayarak parçalanmışlardı. Evin önündeki kavak, söğüt, elma, armut, ceviz ağaçları yangında yanıp yok olmuşlardı; ağaçlardan geriye sadece birkaç tane kapkara kök kalmıştı. Bu köklerin altında topraktan fışkıran filizler, *çeper*⁴ gibi kara kökleri sarmıştı. Harabenin içinde Dicle'nin boyundan uzun bir meşe ağacı olmuştu. Bir an meşe ağacının altında Hasan Dayı'yı görür gibi oldu; Hasan Dayı külün içerisine oturmuş ona bakıyordu. Ona doğru birkaç adım attı; Hasan Dayı bir gölge gibi silinip yok olunca korkup geri kaçtı. Bir an gördüklerinin gerçek olduğuna inandı. Heyecandan, üzüntüden, korkudan yüreği göğüs kafesini parçalayıp dışarı çıkmak üzereydi; ayakları onu taşıyamayacak durumdaydı şu an. Köyün içine doğru yürümeye başladı. Ayakta durmakta zorlanıyordu. Köy diye bir şey yoktu; seksen hanelik köyün yerinde külle kaplı, iç içe yığılmış harabeler duruyordu; yakılan evlerin enkazları üst üste yığılarak, köyün ara sokaklarında kömür gibi kararmış taşlardan küçük tepelikler oluşturmuştu. Kö-

4) Çeper: Çit.

yün ara sokaklarındaki ağaçların çoğu yanmıştı; o büyük yangından kurtulan tek tük meyve ağaçları da ayların gazabına uğramışlardı. Köyün içi kalın bir kül tabakasıyla kaplıydı; kül tabakası yer yer Dicle'nin dizlerine ulaşıyordu. Köyün orta yerinden geçen su arkını evlerin enkazları kapatmış, arktan çevreye dağılan su, içinde binlerce kurbağanın yaşadığı, kamışlarla kaplı, küçük bir gölet oluşturmuştu; göletin çevresini domuzlar tarla gibi sürmüş, derin çukurlar açmışlardı. Dicle köyün orta yerine geldiğinde tükendi, kül yığını içine çöktü. Gördüklerine inanamıyordu. Hayır, bunlar gerçek olamazdı; kötü bir kâbus görüyordu şu an! Uyandığında yaşam yeniden başlayacaktı. Bu korkunç manzarayı görmemek için gözlerini sımsıkı yumdu. Sinekler onu rahat bırakmıyordu. Dicle'yi gören kargalar, serçeler hep bir ağızdan bağırmaya, kargalardan birkaçı Dicle'nin çevresinde dolanmaya başladı, Dicle kargalarla serçelerin bu davranışına bir anlam veremedi.

Köyün üstüne çökmüş Sultanbaba Dağı'nın gölgesi koyulaştıkça sineklerin saldırısı artıyordu. Oturduğu yerin yakınındaki gölette yaşayan kurbağalar durup dinlenmek bilmeksizin bağırarak serçelerle, kargalarla yarışa girmişlerdi. Hemen birkaç metre yakınında külün içinde yürüyen bir kaplumbağa Dicle'yi görünce korkudan başını kabuğunun içine çekti. Dicle yıkılmıştı; ne düşüneceğini, nasıl davranacağını, ne yapacağını bilmiyordu. Sanki göğsüne Sultanbaba Dağı çökmüştü; ağlamak, doyasıya ağlamak, acıdan parça parça olmak istiyordu. Ama yüreğini yakan acı boğazında taşlaşmıştı. Bir süre sonra kalkıp evine doğru yürümeye başladı. Onun evi diğer evlerden farklı değildi. Ev içe doğru çökerek küçük bir tümseğe dönüşmüştü; evin üstüne atılmış meşe ağaçlarından *terşiklerin*⁵ iki tanesinin başı enkazın içerisinden dışarı çıkmıştı. Arka duvarın bir

5) Terşik:

kısmı hâlâ ayaktaıdı. Evin duvarlarını, pencerelerini sardıktan sonra damını bir çadır gibi kaplamış söğüt ağacının dallarına dolanan üzüm yanmış, ama bu yıl harabenin enkazı içinde tekrar filiz vermişti. Annesinin öldüğü yıl babasıyla birlikte evin önüne diktiğı erik ağacını tanıyamadı: neredeyse bir ceviz ağacı kadar büyümüştü. Ayılar birkaç dalını kırmışsa da hâlâ canlı, dipdiri, hayat doluydu. Erik ağacının dalları söğüt ağacının dallarıyla iç içe karışmıştı. Dicle, söğüt ağacının dalları arasından sarkan sararmış erikleri görünce şaşırdı. Erik ağacının dalları arasına bir kuş yuva yapmıştı. Evin harabesinin içine oturdu, çantasını sırtından indirerek yanında yere bıraktı. Yere dökülmüş eriklerin üzerine yüzlerce karınca toplanmıştı. Yerden bir erik aldı, tişörtüne sürerek temizledi, yemek istedi, yiyemedi. Gözleri doldu, gözyaşları yanaklarından süzölmeye başladı. Erik ağacına baktı, onu ilk toprağa diktiğı günö düşündü, yüreğı acıdan yanıp kavruldu.

Güneş, Munzur Dağları'nın arkasından kaybolmuştu. Köyü çepeçevre saran meşe ormanını karanlık basmıştı. Çevre ağır ağır kararıyor, ıssızlaşıyor, korkunçlaşıyordu. Ortalık henüz aydınlıktı, ama gökyüzünde parıldayan milyonlarca yıldız Sultanbaba Dağı'nın doruklarına konmuştu. Geceyle gündüzün bir arada yaşadığı tuhaf, esrarengiz bir andı. Dolunay şimdi kapkara bir hayalete dönüşen köyün güneyindeki meşe ormanının üstünde dolanıyordu; o kadar büyük, o kadar parlaktı ki, insanı büyölüyordu! Dicle derinden ruhunu huzura kavuşturan bir ses duyuyordu. Bu ses ilahi bir müzik gibi onu kuşatıyor, sarıyordu. Dicle bu sesi tanıyordu. Daha çocukken, babasının kendisine yaptığı ağaç beşikte uyurken ve oynarken bu sesin güzelliğini anlamış, bu sese sevdalanmıştı; yeryüzündeki hiçbir ses onu bu ses kadar etkileyemezdi. Bu ses evinin üstündeki çeşmenin sesiydi. Hâlâ öyle güzel mırıldanıyordu. Ama şimdi sanki hüznölüydü, sanki ağlıyordu. Dicle, çeşme-

den akan suyun ağıladığını seziyordu; alı şu kurbağalar, serçeler, kargalar, karanlığın çökmesiyle ötmeye başlamış olan baykuşlar sussa da çeşmede akan suyun sesini dinlese; ne çok özlenmişti bu sesi!..

Bir ayak sesi ya da bir ağırlık hisseder gibi oldu. Göz yaşlarını silerek ayağa kalkıp çevresine baktı; geceyi kokladı, dinledi. Hemen yakınında, karşısında Hüseyin'in evinin harabeleri içinde dimdik duran karartıyı ağaç gölgesine benzetti. Dikkatli bakınca harabenin içinde duran karartının bir gölge olmadığını, bir insan olduğunu anladı. Bir ara çantasını alarak kaçmayı düşündü. Kimdi bu? Bu saatte, bu ıssız yerde ne arıyordu? Bir devrimci gerilla mıydı, yoksa bir asker mi? Dikkatli baktı, seçemedi; siyah bir hayaleti andırıyordu. Elindeki o uzun şey neydi acaba? Bir silah mıydı? Eğer silahsa kaçma şansı yoktu. İsteddiği an onu öldürebilirdi. Ona doğru yürüyünce kaçmaktan vazgeçti; kaçacak gücü de yoktu zaten. O kadar yorgun ve bitkindi ki, adım atacak gücü kalmamıştı. Bir yandan korkuyor, bir yandan da bu ıssızlıkta bir insanla karşılaştığına seviniyordu. Karartı yaklaşınca onu daha iyi görmeye başladı. Elinde boyundan uzun bir meşe çubuğu tutan, saç sakalı birbirine karışmış ufak tefek bir ihtiyardı ona doğru yürüyen adam. İhtiyar adam küçük kafasına eski bir puşu dolaşmış, puşunun uçlarını sağ kulağının üstünde bağlamıştı. Altta yamalı bir şalvar giymişti. Dicle'ye yaklaşınca iki eliyle elindeki çubuğa yaslanarak kafasını ileri uzatıp baktı. O Dicle'den daha çok korkmuştu. Tir tir titriyordu! Karşısında yirmi yaşlarında bir genç kız görünce şaşırıldı, "Uuş!" diye mırıldandı. Bu saatte, bu ıssız topraklarda ne arıyordu bu genç kız? Birkaç adım daha attı, kız yakından görmek özellikle de silahlı olup olmadığını anlamak istiyordu. Kızın silahının olmadığını görünce sakinleşti. Tekrar yürüdü; Dicle korkup geri gitti.

"*Metersa çenamı/Korkma kızım.* diye mırıldandı yaşlı adam, elini ileri uzatarak.

Kamay to?/Kimsin sen?" dedi Dicle.

"Ez yena döyu/Ben bu köylüyüm." dedi yaşlı adam.
"To kamay?/Sen kimsin?"

"Ezi yena döya./Ben de bu köylüyüm. dedi Dicle.

*"Uş! Ez tora bımıry çenamı!/Uş ben sana öleyim kı-
zım!"* diye bağırarak Dicle'ye doğru yürüdü yaşlı adam,
"Name to çıko çenamı?/Adın ne senin, kızım?"

"Namemı Dicle/Adım Dicle.

Yaşlı adam Dicle'nin yüzüne bakarak düşündü. Dicle diye bir köylüsünü hatırlayamadı; kızın kendisini kandırdığını düşünerek korktu; birkaç adım geri çekildi. Dicle'yi daha iyi görmek için başını kabuğu içerisinden dışarı çıkaran kaplumbağa gibi, giydiği eski paçavraların içerisinden dışarı uzattı.

"To çena kamıyay?/Sen kimin kızıydın?"

"Ez çena Hüseyini yu./Ben Hüseyin'in kızıyım.

Yaşlı adam daha yeni Dicle'yi tanıdı, *"Uuş Dicle! To çıka biyay gırs, çıka biyay rındık./Dicle sen ne kadar büyümüş, ne kadar güzelleşmişsin!"* dedi yaşlı adam. Elindeki çubuğu atarak iki eliyle Dicle'ye sarıldı; Dicle'nin yanaklarından öpmeye başladı, yaşlı adamın göz yaşları Dicle'nin gözyaşlarına karıştı.

"To ez naskerdo çenamı?/Sen beni tanıydın mı kızım?"

"Ne apo./Tanımadım dede.

*"Ez Zeynel Dedeyo./Ben Zeynel Dede'yim. dedi yaşlı adam, başını kaldırarak Dicle'nin yüzüne baktı. Gü-
lümsedi "Bıyo kokım ne?/Yaşlanmışım değil mi?"*

Dicle, Zeynel Dede'nin göğsüne değen kar gibi beyaz sakalına, gür kaşlarının altında ışıldayan, kadınimsi iri siyah gözlerine baktı. Evet bu yabani, yaşlı adam Zeynel Dede'ydi; yüzü küçülmüş, derisi meşe kabuğu gibi yarılmış Zeynel Dede'den geriye hâlâ hayat fişkırان bu derin, bilge bakışlı gözler kalmıştı. İnsanı etkileyen, kendine çeken bu gözleri tanıyordu.

"Sımara sebi?/Size ne oldu?"

“Ma viran kerdim çenamı!/Bizi viran ettiler kızım!” dedi Zeynel Dede, içten derin bir “ah!” çekerek. Nefesi ateş gibi yanıyordu.

“Çay?/Niye?” dedi Dicle bozuk Kürtçe’siyle. Uzun yıllardır Kürtçe konuşmadığı için sözcükleri ağzından parçıyor, gülünç, kekeme bir insan gibi telafuz ediyordu.

Zeynel Dede, Dicle’nin Kürtçe’yi rahat konuşamadığını görünce Türkçe konuşmaya başladı. Güzel, düzgün Türkçe konuşurdu Zeynel Dede. Zeynel Dede 1938 Der-sim İsyanı’nda yaralı ele geçerek sürgüne gönderilmiş, on bir yıl sürgünde Soma Kömür Madenleri’nde çalıştırıldıktan sonra af çıkınca topraklarına dönmüştü.

“Bu sorunun yanıtı açık kızım. Kürtler’in kaderi; bu-na kader denirse tabii.

“Diğer köylülere ne oldu?”

“Onlar gitti kızım, darmadağın oldular, herbiri bir yere dağıldı.”

“Ne zaman?”

“Bir buçuk yıl oldu. Ben gitmedim.

Durdu, uzun uzun öksürdü, eliyle ağzını temizledi.

“Sürgünün acısını, vatan hasretini bilirim. Bu can 1938 yılında bunu yaşadı. O zaman gençtim, sürgüne, vatan hasretine, acılara dayandım. Ama artık bu yaşlı yürek bu acıyı, ikinci sürgünü kaldıramaz. Ömrümün en güzel yılları sürgünde, Soma Kömür Madenleri’nde çürüdü. On bir yıl sürgünde çektiğim acıyı, çileyi Tanrı bilir. Günlerce, aylarca anlatsam bitmez. Çocuklarım, torunlarım, dostlarım, bütün köy halkı çok yalvardı bana, onlarla gitmedim. Toprağımda ölmek istedim.

Hıçkırarak ağlamaya başladı Zeynel Dede. Dicle yaşlı adamın ellerini ellerine aldı, okşadı.

“Üzülme, geçer.”

“Geçmez kızım geçmez! Bu darbe çok ağır oldu! Çok ağır!”

“Şimdi nerede kalıyorsun?”

“Bir mağarada kalıyorum evladım. Bu bölgedeki bütün köyler yakılarak boşaltıldı; yakılarak boşaltılan köylere gitmek, bu köylerde yaşamak yasaklandı. Buldukları anda vurup öldürürler. Askerler, özel timler geldikleri zaman saklanıyorum. Gittiklerinde tekrar ortaya çıkıyorum; askerlerle, özel timlerle saklambaç oynuyoruz. Çok yaşlandım. Gücüm kalmadı, sık sık hastalanıyorum. Bazen günlerce saklandığım mağaradan çıkamadığım oluyor.

“Ne yiyiyorsun?” dedi Dicle, Zeynel Dede’nin sözünü keserek. Zeynel Dede acı bir şekilde gülümsedi; yağmur gibi gözyaşı döken iri siyah gözleri küçüldü. Eğilip yere düşen değneğini aldı, “Çevrene bak kızım! Dikkatli bak! Unutma en büyük üretici doğa anadır. Yaradılıştta çalışma diye bir olay yok. Eğer çevremde benden daha güçsüz olan binlerce tür canlı hayatını sürdürebiliyorsa ben niye sürdüremeyeyim. En az sıkıntı çektiğim şey beslenme; bana yıllarca yetecek kadar ceviz, armut, elma, erik, kayısı, dut, *gulik*⁶, *guriz*⁷ kuruttum. Kuruttuklarımı zaman zaman kasabaya götürerek, evlerde çay, şeker, kibrit, gaz, yağ gibi ihtiyaçlarımla değiş tokuş ediyorum. Eğer sağlığım yerinde olsaydı bu işten para bile kazanırdım. Kendimi kötü hissediyorum. Belki ölüm yaklaştı. Tek korkum yaban hayvanlarına yem olmak. Bir haftadan beri bir kurt, kaldığım mağaranın önünde beni yemek için bekliyor. Nihayet dayanamadım, bu sabah mağaradan çıkarak, benim gibi yaşlı olan kurtla dövüştüm.

Durdu, kahkahayla gülmeye başladı. “Kurdun halini bir görseydin. Kaçarken kuyruğu alev alev yanıyordu. Biliyorum o yaşlı kurt kolay kolay pes etmez, bir gün bir fırsat bulup beni yer. Çok konuştum değil mi?” dedi Zeynel Dede. “Biraz da sen anlat kızım. diye de ekledi.

6) Gulik: Gelincik şeklinde bir çeşit çiçek. Kökü sanayide kullanılmaktadır.

7) Guriz: Yayvan yapraklı, küçük dikenli bir ot çeşidi. Tazesi pisirilip yenilmektedir kurutulabilir

“Babam nereye göç etti? Ondan bir haberin var mı?” diye sordu Dicle.

“Baban mı?” diye mırıldandı Zeynel Dede. Elindeki çubuğu birkaç kez yere vurdu. Şimdi ne yapacak, genç kıza babasının öldürüldüğünü nasıl anlatacaktı? Zaten zavallı kız bugün yeterince sürprizle karşılaşarak sarsılmıştı. Babasının öldürüldüğünü duyarsa daha da kötüleşecekti.

“Beni duymadın mı Zeynel Dede?”

“Duydum kızım” diye fısıldadı Zeynel Dede. “Bunu sonra konuşsak. Bugün çok yorgunum.

“Anlat! Munzur Baba’yı seviyorsan anlat! Ben çocuk değilim, yaşadığınız kötü olayları görüyorum, hissediyorum. Gerçek ne kadar acı olursa olsun duymak istiyorum!”

“Bugün dinlen kızım, yarın sana yaşadığımız öyküyü anlatırım.

“Yarına kadar dayanamam! Şimdi anlat!”

“Peki kızım, peki, şimdi sakın ol! Bilmem nereden anlatmaya başlasam, neyi anlatsam” dedi Zeynel Dede; sakalını kaşıdı. Değneğiyle harabenin külünü karıştırarak zaman kazanmaya çalıştı. Sabırsızca onun ağzına bakan genç kıza baktı. Onun elinden kurtuluşu olmadığını biliyordu. Genç kıızı üzme istemiyordu.

“Haydi anlat!”

“Son yıllarda halkımızın yaşadığı korkunç trajediyi hiçbir halk yaşamadı; herkes, zengin-fakir, sağcı-solcu, tarafsız, yaşlı-genç, çocuk, kadın herkes derin acılar yaşadı. Kürt halkı olarak herkes şu veya bu şekilde yara aldı. Bu kötü, insanlık dışı baskılardan nasibini almayan bir tek insanımız kalmadı kızım. Bunları sana niçin anlatıyorum kızım, biliyor musun? Diyorum ki acıları yaşayan yalnızca biz değiliz. Bunu anlamak için söylüyorum. Babanı tutukladıklarında köyümüz henüz yakılmamıştı. O ara yoğun operasyonlar, toplu tutuklamalar artmıştı. Bir sabah vakti askerler ve özel timler

köyümüzü kuşattılar. Bütün köylüleri, çocuk, kadın, yaşlı, genç herkesi dayıngilin harmanında topladılar. Köy halkından silahlarını teslim etmelerini istiyorlardı. Tanrı şahidim ki köyde dört vesikalı kırma'dan başka kimsenin silahı yoktu. Silahlarımızın olmadığını söyledik, yalvardık; inanmadılar, bizi dövdüler, yetinmediler. biz erkekleri anadan doğma soyup buz gibi soğuk havuza doldurdular; saatlerce havuzda beklettikten sonra bıyıklarımızın yarısını kesip yarısını bıraktılar, sonra bizi toplayıp ekin tarlalarına götürdüler. Orada biz karanlık çökünceye kadar ekin tarlaları içinde çıplak, loğ⁸ gibi yuvarlattılar. Yaşadıklarımızı niçin anlatıp seni üzüyorum ki? Asker karanlık çökünce köyü terketti. Beraberlerinde de muhtar, babanı, Ali'yi, Hüseyin'i alıp götürdüler. Sonra muhtar, Ali, Hüseyin serbest bırakıldı. Üçü de yarı ölü haldeydiler, onları tanımakta zorlandık; sanki ölüp uzun zaman mezarda kaldıktan sonra dirilmişlerdi. Hüseyin evini alıp göç etti. Muhtar on gün sonra öldü. Ali öldü ölecek, sürünüyor. sağ tarafı tamamen felç oldu. Baban için anlatılanlar ise şöyle: İşkence ederlerken ondan silah istiyorlarmış. Zavallı adamın silahı yok ki. Nereden bulup versin? Zaten tutukladıklarında iyi değildi, hastaydı. Muhtarın ağzından duydum. Baban kendisine yapılan işkencelere dayanamıyormuş. Sonunda işkenceden kurtulmak için silahının olduğunu kabul etmiş. Bir gün askerler onu köye getirdi; gözlerimle gördüm, ayakta duramıyordu. Sivil giyimli iki polis koltuk altına girmiş, onu yerden sürüklüyorlardı. Babanın yanına kimseyi yaklaştırmadılar. Şurayı (eliyle söğüt ağacının altını göstererek), söğüt ağacının altını kazdılar. Bir şey bulamamışlardı ki babana bağıryorlardı. Sonra onu apar topar alıp götürdüler, muhtarın anlattığına göre bundan sonra babana daha çok işken-

8) Loğ: Toprak damlı evlerin tavanlarının yağmur sularından etkilenip damlamamaları için, damlarda dolastırılan yuvarlak tas.

ce etmişler. Sonunda baban silahını sakladığı yeri göstereceğini söyleyip onları kandırmış; babanı köye gelen patikanın Ovacık yoluyla birleştiği noktaya getirmişler. O sıra ne olmuşsa olmuş. Her şey karanlık. Allah bilir; muhtara babanın kendisini suya attığını söylemişler. Cesedini bulamadık. Çok aradık; bütün köy halkı, civar köylerden insanlarla günlerce babanın cesedini aradık, bulamadık. Yaa kızım, babanın durumu bu" dedi Zeynel Dede; başını kaldırıp Dicle'ye baktı. O zaman genç kızın boylu boyunca harabenin külleri içine uzandığını gördü. "Dicle!" diye bağırarak ayağa fırladı. Gerçeği anlattığı için kendisine kızdı. Kıza ikna edici bir şeyler anlatabilirdi.

Dicle'nin yanında diz üstü çöktü, Dicle'nin başını ellerinin arasına aldı. Tanrıya şükür yaşıyordu. Bayılmış olmalıydı. Kızın saçlarını topladı, eliyle yüzünü okşadı. Ne yapacaktı şimdi? Birkaç dakika çevresine baktı. Dicle'yi kaldırıp çeşmeye götürmeyi denedi. Başaramadı. Genç kız ağırdı. Su taşıyacak bir şeyler aradı. O ara ayaklarındaki siyah Ankara lastiklerini görüp sevindi. Neden olmasın, suyu giydiği Ankara lastikleriyle taşıyabilirdi. Dicle'nin başını yavaşça yere bırakarak çeşmeye doğru yürüdü. O an gökyüzünün yarısını kaplayan bulutlar dolunayı yuttu. Az önce hayal meyal görünen varlıklar Zeynel Dede'nin gözünden silindi, kör bir karanlık köyün harabelerini sardı. Suyun sesini dinleyerek el yordamıyla çeşmeye doğru yürüdü. Çok güçlü bir varlık onun ayaklarını yerden kestiğinde "uş!" diye bir çığlık kopardı, onun çıığıyla ağaçların dalları arasında duran kuşlar korkup havalandı. Kendini savunmak istedi. Boşuna. Bir ayının pençeleri arasında olduğunu görünce direnmekten vazgeçti. Çünkü bir yararı olmayacağını biliyordu. Ayı, Zeynel Dede'ye baktı; nefesi çok pis kokuyor, gözleri karanlıkta lamba gibi parılıyordu. Ayı birkaç dakika Zeynel Dede'yi havada tuttuktan sonra homurdanarak onu ileri fırlattı. Şanslıydı. Bataklığın

içindeki kamların arasına dñsmñştñ. Canı fena halde yannmñş ama aklı yerindeydi: eliyle kendini kontrol etti. önemli bir şeyi yoktu. Buna sevindi. Dñşerken altında kalan sol kolunda kötü bir sancı vardı, ama kırık değildi. Ayı ona doğru yürüyordu. Ne yapacaktı şimdi? Kaçarsa? Hayır bu hiç doğru değildi. Yapabileceği bütün seçenekleri düşündü. Sonunda tek seçeneğinin olduğuna karar verdi. Ölü oyunu oynayacaktı; daha önce ölü oyunuyla ayının elinden sapa sağlam kurtulan onlarca insan görmñştü. Yüzüstü çamurun içine uzandı. Az sonra ayı yanındaydı. Ayı birkaç dakika Zeynel Dede'nin yanındaydı: dinledi, sonra onun öldüğünden emin olmak için pençesiyle ters çevirip yüzüne baktı. Ayının nefesi kötü kokuyordu. Zeynel Dede az daha dayanamayıp kusacaktı. Kendini tutmayı başardı. Ayı ısrarla fareyle oynayan bir kedi gibi Zeynel Dede'yi evirip çevirerek onunla oynamaya başladı; kokladı, sıktı, yüzüne tükürdü. Zeynel Dede kıpırdamadı. Zeynel Dede'nin hile yapıp yapmadığından emin olmak için birkaç metre uzaklaştı, onu izlemeye, dinlemeye başladı. Ayının kıcı altında kalmış bir kurbağa acı acı bağırdı; kurbağanın pis çığlığı ayıyı öfkelenlendirdi. Kıcını havaya kaldırdı, on dakika kadar öyle durarak Zeynel Dede'yi izledi. Zeynel Dede'de hiçbir hayat belirtisi görmeyince tekrar üzerine gitti. Son bir denemeyle pençesini onun göğsüne koydu. Zeynel Dede bir an artık öleceğini düşündü, sanki göğsüne koca bir dağ çökmñştü. Tanrıya şükür ki bu işkence kısa sürdü. Ayı, Zeynel Dede'ye tükürerek onu öylece bırakıp, erik ağacına doğru yürüdü; erik ağacının altına gelince, uluyan bir kurt gibi başını gökyüzüne kaldırarak havayı kokladı, kıcının üstünde çevresinde dolanarak bir daire çizdi, sonra hızlı hızlı erik ağacına çıktı; ayı erik ağacına çıktığında erik ağacı kasırgaya tutulmuş gibi sallandı, olgunlaşmış erikler aşağı döküldü. Ayı bir yandan erik yiyiyor, bir yandan da pis pis homurdanıyordu. Birkaç dakika erik yedik-

ten sonra haylaz bir çocuk gibi erik ağacını sallamaya başladı. Erikler pat pat diye sesler çıkararak yere yağdı. Az sonra ağaçtan aşağıya inerek, yere düşen erikleri toplayıp yemeye başladı. Bir tehlikeyi sezmiş gibi geceyi dinledi, uzun uzun karanlığı kokladı. Sonra arka ayakları üzerinde havaya kalkarak harabenin içinde baygın yatan Dicle'ye baktı. Bir süre Dicle'yi izledi. Dicle'nin yanına gitti, kararsız bir şekilde Dicle'nin çevresinde birkaç tur dolandı. Dicle'nin başında kış üstü oturarak, kavak ağaçlarının dallarında ötmeye başlayan baykuşların, kurbağaların sesini dinledi. Yerinden kalktı, Dicle'nin ayağından tutup onu bir-iki metre küllün içerisinde sürükledi. Dicle'de hiçbir hareket görme-yince onu bırakıp, göğsünü kaşımaya başladı. Birkaç dakika kendini kaşıdıktan sonra tekrar Dicle'yi koklamaya, pençeleriyle ellemeye başladı. Dicle titreyince sinirlenerek sağ pençesini kaldırıp Dicle'nin yüzünü parçalamak istedi; tam darbeyi indireceği an vazgeçti. Dicle'nin yakınında duran sırt çantasını görmüştü. Bir vuruşta çantayı ortadan ikiye böldü; yere dökülen elbiseleri tek tek koklayıp fırlattı; çantada çikolata kutusunu görünce kutuyu kokladı, sonra kutunun kapağını açarak çikolataları inceledi. İlk çikolatayı ağzına atarken tedirgindi. Çikolatayı yiyince kışüstü yere çökerek, sol pençesiyle çikolata kutusunu tuttu, sağ pençesiyle çikolataları tane tane yemeye başladı. Şu anda lüks bir lokantada yemek yiyen bir beyefendi kadar kibardı. Birden yerinden fırladı. Çikolata kutusunu yere bırakarak, telaşla çevresinde fıldır fıldır döndü. Yaklaşmakta olan bir tehlikeyi sezmişti. Söğüt ağacının arkasına saklanarak geceyi dinledi, kokladı. Koşarak oradan uzaklaştı. Daha birkaç metre gitmişti ki dönüp çikolata kutusunu aldı. Tam kaçacaktı ki, otomatige takılmış silah sesleri karanlık geceyi bir balyoz gibi parçaladı. Patlayan silah sesleriyle, ağaçların dalları arasında yaşayan kuşlar havalanıp karanlıkta kanat çırparak uçmaya başladı...

İKİNCİ BÖLÜM

“Şimdi nasılsın kızım?” dedi Zeynel Dede. Elleriyle Dicle'nin saçlarını okşayarak gülümsemeye çalıştı. Başına doladığı puşuyu söküp atkısı gibi boynuna atmıştı Zeynel Dede. Alnında ve çenesinde derin sıyrıklar vardı. Üst dudağı anı sokmuş gibi şişmiş, morarmış, sağ gözünün çevresi simsiyah olmuştu.

“Merak etme iyiyim” dedi Dicle, kendini toparlayarak. Başını kaldırıp Zeynel Dede'nin yüzüne baktı. Neredeydi O? Buraya nasıl gelmişti? İçinde bulunduğu mağaraya baktı. “Neredeyim ben Zeynel Dede?”

“Benim mağaramdasın kızım.

“Bana ne oldu, buraya nasıl geldim?” dedi Dicle, iki eliyle başını tutarak.

“Seni buraya kadar gerillalar taşıdı kızım” dedi Zeynel Dede. Etrafında vınlayıp uçuşan sivrisinekleri kovduktan sonra mağaranın içinde, kapısına yakın yerde yakılan ateşin çevresine toplanmış gerillaları Dicle'ye gösterdi.

Ayağa kalkarak, “Uyandı!” diye bağırdı; “Dicle uyandı!” Gerillalar sevinerek ayağa kalkıp Dicle'nin etrafında toplandı.

“Bizi çok korkuttun!” dedi Zeynel Dede.

Dicle etrafına toplanmış silahlı gerillalara baktı; düşünüp neler yaşadığını anımsamaya çalıştı; yaşadıklarını, Zeynel Dede'nin anlattıklarını hatırlayınca yüreğini buz gibi soğuk bir acı yaktı kavırdı, “Babam öldü!” diye mırıldanarak ağlamaya başladı.

"Ağlama kızım! Kendine eziyet etme! Baban öldü artık. Ne yapsan da onu geri getiremezsin, o gitti kızım, o gitti..."

"Ama babam eceliyle ölmedi" dedi Dicle, Zeynel Dede'nin sözlerini keserek. "Onu öldürdüler."

"Nasıl ölürse ölsün, sonuçta yapılacak hiçbir şey ölü-yü geri getirmez kızım" dedi Zeynel Dede. Dicle'nin yanına oturarak sırtını mağaranın taş duvarına dayadı, ayaklarını ileri uzattı: yorgundu, kötü durumdaydı, ama bu halini gerillalara hissettirmemeye, güçlü görün-meye çalışıyordu. Şu an Dicle'yle konuşurken bile sanki ayı hâlâ karşısında duruyordu, onun pençesinin ağırlı-ğını göğsünün üzerinde hissediyordu, pis nefesinin ko-kusunu beyninin derinliklerinde duyuyordu.

"Bırak ağlasın, Zeynel arkadaş!" dedi, onları ayının elinden kurtaran gerilla grubunun komutanı Paşo la-kaplı gerilla. Yirmi iki yaşında, uzun boylu, ince, narin yapılı, güzel yüzlü bir gençti Paşo; kıvrıkcık saçları kısa kesilmiş, bir-iki haftalık sakalı vardı. Güleç yüzlü bir gençti Paşo. Zeynel Dede, Paşo'yu çok severdi. Hele bu genç gerilla komutanının kendisine "arkadaş" demesine bayılıyordu. Paşo sırt çantasını, kalaşnikof silahını ma-ğaranın duvarına yaslamıştı, on dörtlü tabancası, kasa-turası, su matarası, el bombası, telsizi kemerine takılı-ydı. Elinde 'Gülün Adı' adlı roman vardı, Zeynel Dede'yle konuşurken romanı iki eliyle göğsüne yaslamıştı.

"Kalk bir şeyler ye kızım, açlıktan öleceksin!" dedi Zeynel Dede.

"Rahat bırak onu Zeynel Dede! Düşünmesi, kendini toparlaması için ona zaman tanı!" dedi Paşo; sonra Zey-nel Dede'ye bakarak uzun bir ıslık çaldı. "Artık şu elbi-selerini değiştir! Çamurdan bir heykele dönmüşsün."

"Yarın değiştiririm."

"Neden şimdi değil de yarın?"

"Çok yorgunum, çok."

"Değiştirseydin yıkardık."

“Sağol. ben elbiselerimi kendim yıkarım.

“Vaktinde yetiştik. seni ayının elinden kurtardık” dedi Paşo gülümseyerek. Mağaranın girişinde iki gerillayla konuşan, kod adı “Bahar” olan kız yerinden kalkarak Zeynel Dede’nin yanına geldi. Elleriyle Zeynel Dede’nin omuzlarını sıkarak, yarı şaka yarı ciddi Zeynel Dede’ye takıldı:

“Çok korkmuştun. seni bataklıktaki kamışların arasından kaldırdığında başı koparılmış bir horoz gibi titriyordun.

“Korktum. Korktum ama o kadar değil. Aklım başımdaydı” dedi Zeynel Dede mahcup bir şekilde. Bahar, Zeynel Dede’nin yanaklarından öptü. “Hemen üzüldün. Sen çok cesur bir arkadaşsın. Senin durumunda ben olsaydım korkudan ölürdüm!” Zeynel Dede Bahar’ın elini tuttu, “Çok büyük bir ayıydı” dedi. mırıldanarak.

Ateşin alevi karanlık mağarayı aydınlatıyor, gerillaların gölgelerini mağara duvarlarında dev gibi büyüterek oynatıyordu. Dicle, Zeynel Dede’yle şakalaşan ufak tefek tatlı kıza bakarken, Zeynel Dede’nin anlattıklarını düşünüyordu. Bir ayıdan söz ediyorlardı. Peki o niçin ayıyı görmemişti? Uzandığı hasırın üzerinden doğruldu, Bahar’a baktı.

“Ben ayıyı hatırlamıyorum.

“Hatırlayamazsın kızım, çünkü ayı ortaya çıkmadan önce sen bayılmıştın. Kocaman bir ayıydı, bir at kadar büyüktü” dedi Zeynel Dede, elini havaya kaldırarak. “Ölü numarası yapmasaydım beni paramparça ederdi.

“Ayı asla sana dokunamazdı” dedi Paşo, Zeynel Dede’nin sözlerini bölerek; tatlı tatlı gülümsemi, sedef gibi parlak, düzgün dişleri vardı.

“Neden? Neden ayı bana karışmasın ki?” dedi Zeynel Dede, saf saf Paşo’nun gözlerine bakarak.

“Korkar senden.

“Benim neyimden korkar Paşo arkadaş” dedi Zeynel Dede, bir avuç kemik kalmış küçük bedenine bakarak. “Bir lokmalık ihtiyarım.

“Arkanda biz varız ya Zeynel arkadaş. Arkanda koca bir halk ordusu var

“Hadi, hadi” diye mırıldanarak nazlandı Zeynel Dede. “On gündür neredesiniz. az daha yaşlı, uyuz bir kurt beni yiyecekti. Bir hafta mağarada esir kaldım.

“Vay alçak kurt!” diye bağırdı Paşo. “Zeynel arkadaş bu yapılır mı? Emret, gerillalar o kurdu yakalayıp getirsinler!”

“Peki kurttan nasıl kurtuldun?” dedi Bahar, gözlüklerinin camını silerek. Paşo zayıflayan ateşe odun koydu. Dicle, Paşo’nun odun dizişini şaşkınlıkla izledi. Yanan ateşten hiç duman çıkmamasını anlayamıyordu. Bunu nasıl yapmışlardı?

“Kurt bir hafta boyunca mağaranın önüne postu serdi. Beni yemeyi aklına koymuş. Baktım mağaranın içinde susuzluktan öleceğim. Çeşmeye gidip su almak zorundaydım. Düşündüm taşındım, bir plan yaptım, eski ceketime biraz gaz serptim, çakmağımı alarak mağaradan çıktım. Mağaradan çıkar çıkmaz kurt bana saldırdı. Ceketimi yakarak kurdun üzerine attım, kurt kuyruktan tutuştu, bağırarak kaçtı.”

“Belki yanıp kül olmuştur” dedi Bahar.

“Hayır. Kurtlar zekidir, bir yolunu bulur. ateş alan kuyruğunu kurtarır.

“Mutlaka geri döner o kurt. Kendini koru!”

“Döner, döner” diye mırıldanarak çaresiz bir şekilde boynunu önüne eğdi Zeynel Dede.

“İşin zor Zeynel arkadaş! Gel şu inadı bırak, sana küçük bir tabanca verelim” dedi Paşo. Tabancasını kılıfından çıkarıp Zeynel Dede’ye uzattı. “Al, güzel bir tabanca! Seni yaban hayvanlarından korur.

“Hayır!” dedi Zeynel Dede yerinden fırlayıp bağırarak. “Bir yaşam silah kullanmadım, bundan sonra da asla silah kullanmam! İnsan bir kere bir canlının yaşamına son verdi mi arkası gelir”

Durdu mağara duvarında oynaşan gölgesine baktı. Dev gibi görünüyordu.

“Sana birini öldür demiyorum. Sadece kendini savun. Eğer bir silahın olsaydı o uyuz, yaşlı bir kurt seni mağarada bir hafta esir almazdı.

“Sağol Paşo arkadaş, silah kullanmam, sorunlarımı silahla çözmem, sorunların silahla çözümüne de inanmam, doğru da bulmam.

“Biz de silah sevmiyoruz Zeynel arkadaş. Keşke kendimizi ifade edebileceğimiz, örgütlenebileceğimiz demokratik bir ortam olsaydı da asla silah elimize almasaydık! Bütün kanalları kapattılar bize” dedi Bahar. Zeynel Dede bu küçük tatlı kıza bakarak gülümsedi. On sekiz yaşındaki bu genç kızın aldığı büyük sorumluluğu anlamakta zorlanıyordu. O daha çocuk sayılırdı. Bu yaşta böyle bir işe kalkışmasını doğru bulmuyordu. Bu gençleri seviyordu, ama onların silah kullanmasını bir türlü kabul edemiyor, sorunların çözümü için mutlaka silahsız mücadelelerin olabileceğine inanıyordu.

“Silahları övme Bahar arkadaş!” dedi Zeynel Dede. ‘Arkadaş’ kelimesini sıkılarak söyledi. Torunu yaşındaki gençlere arkadaş demesini bir türlü kabul edemiyordu. Ama onlar böyle istiyorlardı, onları kırmak istemiyordu. Dicle sesli ağlamaya başlayınca, Zeynel Dede onun yanına gitti.

“Babacığım!.. Babacığım!.. Onca yolu seni görmek için geldim. Nasıl kıydılar sana?! İşkencede çok acı çektin mi babacığım? Ben sana öleyim babacığım! Nasıl kıydılar sana?!”

“Dicle... Dicle kızım sakin ol!” dedi Zeynel Dede; sesi boğazında düğümlendi, gözleri doldu. Gözyaşları çiğ damlaları gibi sakalından süzölmeye başladı. Paşo, Dicle’nin yanına geldi.

“Senin yapabileceğin bir şey yok Dicle arkadaş, onu öldürdüler, kendini öldürsen de baban geri dönmez, o öldü. Bunu kabul etmek zorundasın. Zeynel Dede’ye döndü, “Sanki sırasıydı hemencecik her şeyi anlattın. dedi kızgınlıkla.

"Beni çok zorladı" dedi Zeynel Dede. "Beni çok zorladı. Aşağılarda meşe ormanının içinde kurtlar ulumaya başladı. Sesleri yakınlardaymış gibi geliyordu. Paşo, Zeynel Dede'ye bakarak gülümsedi.

"Seninki arkadaşlarını toplamış geliyor." dedi Zeynel Dede'ye göz kırparak.

"Bakıyorum bugün çok rahatsınız. Nöbet tutan yok" dedi Zeynel Dede.

"Merak etme. şu an büyük bir alan gerillaların kontrolünde. Güvendeyiz" dedi Paşo; mağara kapısına doğru yürüdü.

Serin bir yel esiyor, mağaranın altındaki sık ormanlar uğulduyordu. Gece sessizdi; önceleri gökyüzünün güneyini kaplayan bulutlar kuzeye kaymış, gökyüzünün güneyinde yıldızlar ışıldamaya başlamıştı. Dolunay, mağaranın içinde, Sultanbaba Dağı'nı bir çizgi gibi ortadan ikiye bölen kaya silsilesinin üstünde parlıyordu. Uluyan kurt sesleri geceye esrarengiz bir hava veriyor, uzayıp giden sonsuz yokluk, karanlık, ıssızlık Paşo'yu ürkütüyordu. Mağaranın kapısı önünde tartışmayı sertleştirmiş arkadaşlarını "Sakin olun!" diye uyardı. "Bakin, Dicle arkadaş ağlıyor!"

Paşo'nun uyarısı üzerine, tartışan gerillalar seslerini alçalttılar. "Kurtlar mağara yaklaşıyorlar" diye mırıldandı Paşo. Diğer gerillalar onu duymadılar bile. Paşo da onlara karışmadı. Onlara bakarken üniversitede arkadaşlarıyla yaptığı tartışmaları anımsadı Paşo; bazen bütün gece hiç yatmadan tartıştıkları oluyordu. Şimdi düşünüyordu da o gün inandığı, savunduğu çoğu düşünceler bugün ona saçma geliyordu. Kısa bir yaşam dilimi içinde nereden nereye ulaşmıştı. Yarın nereye gideceğini bilemezdi. Belki bugün doğru bildiği, uğruna savaştığı düşüncelere yarın inanmayabilirdi. Şüpheli olmayı, doğru bildiği konularda bile yanılabilceğini hesaba katmayı kendisine yaşamsal bir prensip etmişti Paşo. Katı olan, kendisini, düşüncelerini sorgulamayı

bilmeyen insanları sevmezdi. Mağara kapısının önünde uzayıp giden kör karanlığa baktıkça ölümün korkunç dehşetini ruhunun derinliğinde hissederek ürperdi. korktu! Zeynel Dede'nin yanına gitti. Dicle uyumuştı. Sağ elini başının altına koymuş, dizlerini karın boşluğuna çekerek büzülmüştü; uyurken bir çocuk gibi hıçkırıyor, eli ateşe değiyormuş gibi ürperiyordu.

"Uyudu.

"Çok kötü bir gün geçirdi, yıkıldı" dedi Paşo. Dicle'ye baktı. Dicle'nin güzelliğinin kendisini etkilediğini görüyor, bu yüzden ona bakmamaya çalışıyordu. Ama elinde değildi. Dicle bir mıknatıs gibi onu kendine çekiyordu. Duygularından korktu, utandı Paşo. Bedensel arzularıyla iç hesaplaşmaya girdi. Dicle iri mavi gözlerini açtı, çevresine baktı. "Babaaa!" diye mırıldandı, sonra kırılgan bir serçenin kanat çırpışı gibi titreyerek oynadı ve gözlerini yumdu.

"Uyandı mı?"

"Hayır, uyuyor" dedi Zeynel Dede fısıldayarak.

"Keşke onun için yapabileceğimiz bir şey olsaydı!" dedi Bahar.

"Onun için yapabileceğimiz bir şey yok" dedi Zeynel Dede; elini ağzına götürerek uzun uzun esnedi. Uykusu geliyordu, yorgundu. Artık ayakta duracak gücü kalmamıştı. İki eliyle ağrıyan, sızlayan incecik bacaklarını ovdu. "Ooof kahrolası hayat!" diye mırıldandı. "Ben uyuyacağım Paşo arkadaş, ben tükendim!" dedi.

"Uyu.

Zeynel Dede mağaranın arka duvarı önünde meşe ağaçlarından yaptığı tereğin üzerine dizdiği yiyecek torbalarının üstünde duran siyah keçi kılından yapılmış *astın*¹ alıp ateşin yanında yere serdi, üzerinde uzandı; birkaç dakika gözleri açık, ateşin alevine baktı. Düşün-

1) Astır: Keçi kılından yapılmış bir çeşit kilim. Bazen evlerin tabanına sermek, çoğunlukla da yorgan ve döşek sarınak için kullanılır.

dü: bin bir fikir akıp gitti aklında. bin bir anı canlandı: Şiddetli bir yağmur yağıyor, gök kovalarla su boşaltıyor yeryüzüne. Kuduz bir köpek gibi uluyan rüzgâr, dökülmüş ağaç yapraklarını, tozu, toprağı havalandırarak, köyün altındaki tarlada toplatılmış insanların üzerine yığıyor; şin, şivan sarmış köyü. Yedi yaşındaki kız torunu sokuluyor ona, "Dede bak evimizi yakıyorlar!" diyor. Zeynel Dede yangını söndürmek için yanan evine gitmek istiyor, ama bütün aile çocuklar, torunlar, gelinler ona yapışarak yere yığıyorlar. "Yakmayın!" diye bağırmaya başlıyor. Ateş büyüyor, genişliyor, yayılıyor, kızgın diliyle önüne gelen her şeyi silip süpürerek yağmura meydan okuyor. Gök gürlüyor, şimşek uzun uzun köyün karşısındaki ormanlarda yankılanıyor.

Paşo, Zeynel Dede'ye baktı; ateşin önünde, gözleri açık dalıp gitmiş ihtiyar adamın, *astırın* üzerine dökülen gözyaşlarını gördü. Ne düşünüyordu şu an acaba? Niçin ağlıyordu? Ağzında bir şeyler mırıldanıyordu Zeynel Dede. Usulca ona sokuldu Paşo. "Yakmayın!.. Yakmayın!.. dediğini anladı. Sayıklıyordu ihtiyar adam. Yüreğı parçalandı! Ne olacaktı onun hali? Bu dağın başında yalnız başına ne yapacaktı bu ihtiyar adam? Birkaç dakika sonra ihtiyar adamın yüzünün değiştiğini, canlandığını gördü. Bu kez gülüyordu. Hem de içten. Ona baktıkça korktu Paşo. İhtiyarın uyumadığını, uyanık olduğunu görüyordu.

Mağaranın kapısına yakın bir yerde, uyku tulumunun içinde uyuyan Bahar'a baktı; ne kadar da masumdu şu an. Yeni doğmuş bir bebeğın tazeliğı vardı üstünde. Bahar'ın yakınında uyuyan bir başka gerilla, uyku tulumunu yastık olarak başının altına koymuş, silahını kucağına almıştı. Sönmekte olan ateşin yanına oturdu Paşo: gecenin, mağaranın sessizliğini dinledi.

Ağır bir uyku çökmüştü Zeynel Dede'nin gözlerine. Ama uyanıktı. Uyumak için *astırın* üzerine uzandığı halde uyumamak için kendini zorluyordu. Dikkatli ol-

malıydı. Gerillalar daha gencecikti, onlar hayatı ciddiye almayabilirlerdi. O onların yaşamından sorumluydu şu an; uyumamalı, nöbet tutmalıydı. Uzandığı yerden kalktı; mağaradan dışarı çıktı; ay şu an mağaranın önündeydi, bu gece ay daha parlak, daha aydınlık göründü Zeynel Dede'ye. Mağaranın kapısı önündeki ardıç ağacı hafif kıpırdıyor, çıtırdıyordu. Serin bir yel esiyordu. Kayanın üzerinde oturarak ayaklarını aşağı sarkıttı. Aşağılara, içinde yüzlerce mağaranın, derin, gizli oyukların olduğu kayalıklara baktı, geceyi dinledi. Hiçbir hayat belirtisi yoktu. Gece sessizdi. Kurt ulumaları durmuştu. Ama ormanın içinde birkaç baykuş ötüyordu. Başını kayaya dayayarak, gözlerini kapatıp bütün benliğini kulaklarına verdi, bir yaban hayvanı duyarlılığıyla geceyi dinledi. Ayı tam karşısında karanlığın arasındayken duruyor, homurdanıyordu şu an; korku onu sarstı! Titremeye başladı. Şu an ölmüş olabilirdi! Bunu düşünmek bile korkunçtu. Ayı onu güçlü pençeleriyle havaya kaldırdığında yaşamın sonuna geldiğini düşünmüştü. Yaşadığına seviniyor, hayata sonsuz minnettarlık duyuyordu. Seksen dört yıllık bir ömürden sonra hâlâ hayata sıkı sıkıya bağlıydı. Bunu bugün çok daha iyi anlamıştı. Şu an mağarada uyuyan gerillalara baktı. Gülmüsedir. Dicle uyuyordu. Dicle'ye baktı, başını tuhaf tuhaf salladı, sakalını kaşdı; kirlenmişti. Sakalının, saçlarının arasında bitlerin dolaştığının farkındaydı. Birkaç saat önce Dicle diye bir kızı tanımıyordu. Şimdi onu tanıyor, seviyordu. Bu da hayatın garip cilvesiydi. Belki de hayatın en çok bu yönünü seviyordu Zeynel Dede. Derin bir nefes aldı; hava o kadar temiz, o kadar güzel kokuyordu ki, hafif kıpırdanmış rüzgâr bir kadın gibi onun tenini okşuyor, uyarıyordu. Mağaranın kapısında gözcülük yapan iki gerilla sessizce oturuyorlardı; gerillalardan birinin takma adı "Kasım"dı; çok az konuşan, hep dinleyen, doksan yaşındaki bir piri fani gibi ağır başlı olan, on dokuz yaşında bir gençti Kasım. Sı-

rık gibi uzun boyu. elma gibi yanan yuvarlak kırımızı yananakları, önü havaya kalkık, kısa, kalın, delikleri geniş bir burnu vardı. Altta giydiği kül rengi şalvarı ve üstte giydiği kül rengi gömleği içinde patlamaya hazır bir balona benziyordu. Diğer gerilla orta boyluydu, zayıfçaydı. Esmer bir teni, iri koyun rengi gözleri, kısa kesilmiş saçları vardı; sağ yanağında iki yıl önce askerlerle girdiği çatışmada aldığı kötü bir yara izi vardı. Takma adı "Adır"dı. Adır mekap ayakkabılarını, çoraplarını çıkarmış, sağ topuğundaki nasırı bıçakla kesmeye çalışıyordu. Kasım, sırt çantasını açıp tütün tabakasını çıkardı. Kendisi sigara sarmadan önce tabakayı Zeynel Dede'ye uzattı. Zeynel Dede'nin tütünü biteli iki gün olmuştu. Sigara burnunda tütüyor, ama kıyıp gerillalardan istemiyordu. Kasım'ın elinden tütün tabakasını alırken "Belki tütününüz az" dedi.

"Var tütünümüz var, sen sar

"Sağol Kasım. "Arkadaş" diyecekti. "Arkadaş" kelimesini söyleyemedi. Kâğıdı parmakları arasına yerleştirdiğinde elleri titremeye başladı. Tütünün bir kısmı döküldü. Kasım'a bakarak gülümsedi.

"Yaşlılık hali.

"Kaç yaşındasın Zeynel arkadaş?" dedi Kasım, yere dökülen tütünü toplayarak.

"Seksen dört yılı bitirmek üzereyim.

"Yaşını yabancıların yanında söyleme, seni nazar ederler.

"Şaka yapma, bir avuç kemik kalmış benden geriye neyi nazar edecekler?"

"Sağlam bir vücudun var, uzun yaşarsın.

"Yüz garanti" dedi Adır. "Yüz garanti.

"Sağol Adır. Beni sevindirdin!" dedi Zeynel Dede, sarıldığı sigarayı yanan ateşin közündeki yakarak. "İki gündür tütünüm bitmişti, ilaç gibi gelecek!"

"Niye istemedin?" dedi Paşo. Zeynel Dede hemen arkasında konuşan Paşo'yu görünce. "Niye uyandın?" dedi.

“Ben hiç uyumadım ki” dedi Paşo. “Ateşin kenarında düşünüyordum. Saat kaç oldu?”

“Saat üç” dedi Adır.

“Oooo sabah olmak üzere! Siz de uyuyun arkadaşlar!” dedi Paşo. Şalvarının cebinde taşıdığı saatine bakarak, “Adır senin saatin on beş dakika ileri.

“Nöbeti kim alacak?” dedi Adır.

Nasırını kesmişti. Biraz derin kestiği için ayağından kan akmaya başlamıştı.

“Ben kalayım” dedi Kasım. “Siz uyuyun.

“Hayır siz uyuyun, ben beklerim” dedi Zeynel Dede. “Uykum da yok zaten.

“Hayır, nöbette ben kalacağım!” dedi Paşo, “Senin ayakta duracak halin yok arkadaş.

“Peki peki” dedi Zeynel Dede; Kasım ve Adır’la birlikte mağaraya girdi.

Paşo silahını mağaranın kapısına dayayarak, ayakta dikilip geceyi dinlemeye başladı. İçinde nedenini bilmediği kötü bir sıkıntı, hüznün ve tedirginlik vardı. Kendisini mutsuz, yalnız, terkedilmiş hissediyordu. Gece yavaş yavaş aydınlanıyordu: ormanlar, kayalıklar hayal meyal siyah bir karartı halinde görünmeye başlamıştı. Yarım saate yakın öylece ayakta durarak geceyi dinledi. Mağaranın sağ tarafında, inceden bir ses geliyordu. Önce bunun çıtırdayan, uğuldayan ormanın, rüzgârın sesi olduğunu düşündü, aldırmadı. Dikkatle dinleyince bu sesin farklı bir ses olduğunu anladı. Birara arkadaşlarını uyandırmayı düşündü, sonra önemli bir şey olmadığını düşünerek arkadaşlarını uyandırmaktan vazgeçti; silahını sağ eline alarak sese doğru yürüdü. Bir yandan “Bir şey yok, ormanda yürüyen bir kaplumbağa” diye düşünüyor, bir yandan da korkuyordu. Ya askerlerse? Dağa çikalı dört yıl olmuştu. Bu zaman diliminde edindiği tecrübelere güveniyor, tahmininde yanılmadığını düşünüyordu. Böyle iki düşünce arasında, kararsız bir şekilde sese doğru yürüdü. Dikkatliydi. on-on beş met-

re yürüyünce, kayanın yanında ormanda otlanmaya gelmiş bir geyik ile bir-iki aylık yavrusunu gördü. Sesi- ni çıkarımadan silahını yere bırakarak, kayanın altına gizlendi ve geyiği izlemeye başladı. Yavru, anasının çev- resinde dolanıyor, birkaç dakika arayla memelerine sal- dırıyordu. Çok tatlıydı! Kıp kıp tüyleri, uzun kulakları, sırtında ve ayaklarında beyaz benekler vardı. Tepelerin- de ışıldayan dolunayın altında onları çok iyi görebiliyor- du.

Az sonra bir buçuk metre uzunluğunda, onlarca ça- tallı boynuzu olan büyük bir teke ile iki dağ keçisi daha kayalıklardan aşağı indi. Teke ava çıkmış bir tilki gibi havayı huysuz huysuz koklamaya, çevresinde tedirgin bir şekilde dönmeye başladı. Paşo tekenin varlığını his- settiğini düşünerek büzüldü, kıp kıp bir şekilde bekle- meye başladı. Geyikler peş peşe kayalıklardan aşağı in- meye başladılar. O kadar çoklardı ki, şimdi yüzü aşkın geyik ormana indiği halde, hâlâ kayalıklardan iniyorlar- dı. Bir el Paşo'nun omuzuna değince Paşo korkuyla sıç- rayıp silahına davrandı. Ama geç kalmıştı. Silahı Zeynel Dede'nin elindeydi. Paşo, Zeynel Dede'yi görünce "Sus!" dedi, yerine çöktü. Zeynel Dede de Paşo'nun yanına oturdu. Omuzları birbirine değiyordu. "Ödümü patlat- tın!" diye mırıldandı Paşo; sağ elini yüreğinin üzerine koydu. Konuşmadan geyikleri izlemeye başladılar. Az sonra Paşo derin bir uykuya daldı; Zeynel Dede onu bek- ledi, Paşo'nun boynu önüne düşmüştü. Şimdi hava da- ha serin olmuştu. Zeynel Dede'yi de uyku sarmıştı. Uyu- mamak için kendini zorluyor, birkaç dakikada bir elleri- ni tükürüğüyle ıslatıp gözlerine sürüyordu.

Karnını doyuran geyikler birer ikişer kayalıklara çe- kilmeye başladılar. Zeynel Dede ayakta kestiriyordu. Bir ara gözlerini açtı. Geyikler tedirgindi. Bir şey onları korkutmuş olmalı. Hepsi bir araya toplanmış, otlanma- dan başlarını havaya kaldırarak ormanın içine bakıyor- lardı. İçlerinden birkaçı korkuyla koşarak kayalıklara

çekildi. Zeynel Dede'yi bir korku sardı! Neler oluyordu? Hayvanları tedirgin eden neydi? Askerler tarafından mı kuşatılmıştı? Eliyle Paşo'yu dürttü.

"Paşo, Paşo kalk!"

"Hu!" dedi Paşo, gözlerini açıp Zeynel Dede'ye bakarak; sonra tekrar gözlerini yumdu.

"Paşoo kalk!" dedi Zeynel Dede, Paşo'yu çimdikleyerek.

"Ne oldu?" dedi Paşo, gözlerini açarak.

"Geyikler kaçıyor."

"Neden?"

"Onları korkutan bir şey var!"

"Belki bizi gördüler!"

"Hayır. Onlar bizi baştan beri görmüşlerdi, korkularının sebebi başka bir şey olmalı" dedi Zeynel Dede. Gözlerini Paşo'nun gözlerine dikti; Paşo, Zeynel Dede'nin bakışlarındaki korkuyu, endişeyi görünce uyandı, çevresini dinlemeye başladı. Geyiklerin halini görünce Zeynel Dede'ye hak verdi. Onları korkutan bir şey vardı, ama neydi? Görünürlerde hiçbir tehlike yoktu.

"Dinle bak! Bir şey duyuyor musun?"

"Evet duyuyorum. Bize doğru yürüyor!" dedi Paşo fısıldayarak. Silahı eline aldı, kayanın arkasına geçerek pusuya yattı.

"Arkama geç!"

"Sence ne?" dedi Zeynel Dede.

"Göreceğiz" dedi Paşo. Telsizini alıp arkadaşlarına haber vermek istedi. Telsizi kemerine takılı bulmayınca onu mağarada unuttuğunu anlayıp üzüldü, sersemliğine kızdı. En kısa zamanda bu ihmalkârlığından dolayı kendisine ağır bir ceza vermeyi kararlaştırdı. Yalnız kendisini değil, kendisine güvenerek uyuyan gerilla arkadaşlarının hayatını da tehlikeye atmıştı.

"Telaşlanma!" dedi Zeynel Dede. "Gelen her neyse insan değil, insan ağırlığı değil.

"Emin misin?"

"Evet emminin Paşo. insan değil gelen; korkuyor musun Paşo?"

"Evet korkuyorum! Korkmak iyi; insanı tedbirli davranmaya iter

"Yaklaşıyor!"

"Çalıların içinden geliyor, duyuyor musun?" dedi Paşo. yönünü çalılara döndü, silahı o yöne çevirdi. "Sana tabancamı vereyim mi Zeynel arkadaş?"

"Hayır! Ben silah kullanmam!"

"Seni öldürmeye geliyorlar!"

"Öldürsünler!"

"Sen bilirsin Zeynel arkadaş.

Şimdi bütün geyikler kayalıklara çekilmişti. Geride kalan bir teke ağır ağır kayalıklara tırmanıyordu.

"Yaklaşıyor!"

"Korkma!"

"Asker mi?"

"Değil.

"Özel tim olabilir mi?"

"Değil" dedi Zeynel Dede başını sallayarak, "Sessiz ol!"

"Bak!.. O, gördün mü?" dedi Paşo gülümseyerek. Eliyle ormanda görünmeye başlayan kurdu gösterdi. Tonlarca şarap içmiş bir sarhoş gibi sallanarak yürüyen, bir deri-bir kemik kalmış yaşlı bir kurt çalılarının arasından ortaya çıkınca çevresine bakındı. Birara kayalıklara tırmanan tekeye saldırmayı düşündü. Tekeyle başa çıkamayacağını anlamış olmalıydı ki, birkaç metre yürüdükten sonra durup geceyi dinledi. Havayı kokladı. Başını aya doğru çevirerek ulumaya başladı. Zeynel Dede kurdu görmüştü.

"Bu o! Mağaramın kapısında bir hafta bekleyen kurt.

"Demek ki yanıp ölmemiş.

"Evet, paçayı kurtarmış."

"Seni yemeye geliyor.

"Evet öyle" diye üzgün bir şekilde mırıldanarak kurda baktı Zeynel Dede. "Galiba gerçekten bu kurda yem olacağım!" diye söylendi.

"Biraz daha yaklaşsın şunu öldüreyim! Şakaya gelmez, bu kurt seni yemeyi kafasına koymuş."

“Hayır, hayır!” diye bağırarak Paşo’nun tüfeğe uzanan elini tuttu Zeynel Dede. “Bırak yaşasın! Eşit şartlarda savaşmayı isterim.

“Sen bilirsin” dedi Paşo öfkeli bir şekilde. Silahını alıp ayağa fırladı; yerden bir taş alarak kurda fırlattı. “Defol git!” diyerek kurdu kovmaya çalıştı.

Kurt, Zeynel Dede’nin yanında Paşo’yu görünce kaçarak çalıkların içinde kayboldu.

“Kendine dikkat et, bu kurt ciddi. Seni yemeyi kafasına koymuş!”

Mağaraya döndüklerinde gerillalar kalkmış, kahvaltıyı hazırlamışlardı. Kahvaltı çay, bir sac ekmeği, bir parça çökelekten ibaretti. Ekmek de taş gibi kuruydu. Zeynel Dede ekmeği, bakır tasına koyduğu çayın içine doğrayıp, rahmetli ağabeyinin kendisine otuz dört yıl önce yaptırdığı tahta kaşıkla yemeye başladı. Ne yaptılarsa Dicle’ye bir şey yediremediler. *Astının* üzerine oturup kara kara düşünüyordu Dicle; şimdi ağlamıyordu. Bahar, Dicle’nin yanına oturmuş, bir yandan çayını yudumlarken, bir yandan da Adır’ın sökülen gömleğini dikiyordu.

“Neredeydiniz?”

“Biraz dolaştık” dedi Zeynel Dede, Paşo’ya bakarak. Dicle’nin yanına gitti.

“Nasılsın kızım?”

“İyiyim” dedi Dicle.

“Günaydın Dicle arkadaş!” dedi Paşo gülümseyerek. “İyi uyudun mu?”

“Uyumadım, düşündüm” dedi Dicle, başını kaldırıp Paşo’ya bakarak.

“Çabuk kahvaltınızı edin, yola çıkacağız!” dedi Paşo arkadaşlarına. Mağarada unuttuğu telsizini alıp yerine taktı. “Kendimi cezalandırmalıyım” diye fısıldadı.

“Hemen mi gidiyoruz?” dedi Adır.

“Evet.

“Ekmek pişirmeyecek miyiz?” dedi Bahar “Program niçin değişti?”

“Hayır, ekmeği gideceğimiz yerde pişireceğiz.

“Neden acele ediyorsunuz çocuklar?” dedi Zeynel Dede. Kaşığını küsmüş bir çocuk gibi tasın içine atarak ayağa fırladı. “Hani bugün benimle kalacaktınız?” dedi.

“Buluşmak zorunda olduğumuz bir grup var” dedi Paşo.

“Ne zaman döneceksiniz?”

“Bu kez biraz kalacağız Zeynel arkadaş” dedi Paşo. Zeynel Dede’ye sokuldu, “Zor bir göreve gidiyoruz, belki de hepimiz ölürüz!” dedi fısıldayarak.

“Allah korusun!” dedi Zeynel Dede. “Ağzını hayra aç!”

Kahvaltı bittikten sonra gerillalar silahlarını kuşandı, sırt çantalarını hazırladı. Gerillalar bu işi yaparken, Zeynel Dede mağaranın içinde oturarak üzgün bir şekilde onları izledi. Gözbebekleri yaşlarla dolmuştu. Yalnızlıktan korkuyordu. Gerillalar gittikten sonra yine bu ıssız yerde bir başına kalacaktı. Bu, ölümden daha beterdidi. Günlerce, belki aylarca hiçbir insanla karşılaşmayacaktı. Şimdi yanında Dicle vardı. O burada kalacak değil ya? Belki bugün, belki yarın o da çekip gidecekti. Hazırlıklar bittikten sonra gerillalar peş peşe tek sıra halinde dizilerek Zeynel Dede’yle görüşme hazırlığına başladılar; Zeynel Dede’yle görüşen ilk gerilla Bahar oldu; Bahar sağ kolunu Zeynel Dede’nin sağ koluna takarak, sağ omuzundan öptü. Aynı şeyi Zeynel Dede de yaptı, gözyaşları Bahar’ın omuzunu döküldü.

“Hoşça kal,

“Güle güle, geç kalmayın!”

“Erken döneceğiz” dedi Bahar; zorla gülümsemeye çalıştı, ama başaramadı.

“Seninle tanıştığıma sevindim Dicle arkadaş” dedi Bahar, elini uzatarak. Dicle, Bahar’ın uzattığı eli tutarak bırakmadı. “Bir dakika beni dinleyin!” dedi. Sustu; Zeynel Dede’ye, gerillalara baktı. Konuşmadı.

“Söyle Dicle arkadaş!” dedi Bahar. “Seni dinliyoruz.

“Gecikiyoruz!” dedi Paşo. “Gecikiyoruz. güneş doğmak üzere!”

“Size katılmak istiyorum” dedi Dicle.

Dicle’nin bu ani kararı Zeynel Dede’yi ve gerillaları şaşırttı, şaşkın bir şekilde birbirilerinin yüzlerine bakmaya başladılar. Doğrusu hiçbir gerilla Dicle’nin böyle bir karar vereceğini düşünmemişti. Ne yapacaklardı şimdi?

“Şaka yapıyorsun değil mi kızım?” dedi Zeynel Dede.

“Gayet ciddiym” dedi Dicle.

“Allah Allah bu da nereden çıktı?” diye mırıldanarak çevresinde dönmeye başladı Zeynel Dede. Ne yapacağını bilemiyordu. Yıllarca Almanya’da yaşayan bu genç kız buradaki bu zor hayat şartlarına uyum sağlayamaz diye düşündü; dağlarda, vahşi ormanlarda dolaşmayı kolay bir şey mi sanıyordu?

“Kararınızı bekliyorum” dedi Dicle, Paşo’nun yanına giderek.

“Bilmem. Doğrusu aklım allak bullak oldu!” dedi Paşo. Cebinden sigara paketini çıkararak bir sigara yaktı.

“İyi düşündün mü Dicle arkadaş?” dedi Bahar; taşımakta zorlandığı sırt çantasını indirdi.

“Düşündüm, bütün gece bunu düşündüm, bu karara vardım.

“Bizim hayatımız çok zor.

“Tahmin ediyorum” dedi Dicle, Kasım’ın konuşmasını keserek.

“Siz ona bakmayın, gidin! O üzüntüsünden böyle konuşuyor; hemen bugün onu alıp Tunceli yoluna götüreceğim. Almanya’ya geri dönsün. Onun güzel bir yaşamı var. Onu berbat hayatımıza ortak etmeye hakkımız yok.

“Zeynel arkadaş haklı” dedi Adır. “Dicle şu an sağlıklı düşünemiyor. Babasının intikamını almak için bize katılmak istiyor, bu doğru değil, biz kan davası gütmüyoruz. Artık şunu kabul et Dicle arkadaş, bütün dünyayı yok etsen de babanı geri getiremezsin, sen yaşamını sürdürmeye bak! Almanya’ya geri dön, mutlu bir hayat sür!”

“Ben kan davası güderek size katılmak istemiyorum. Almanya’dan ülkeye gelirken böyle bir şey aklımdan bile geçmiyordu. Ana gördüklerimden, yaşadıklarım-
dan sonra...

“Yeter yeter Dicle kızım! Sen delirdin mi?” diye bağırdı Zeynel Dede. Neredeyse ağlayacaktı.

“Bırak konuşsun Zeynel arkadaş!” dedi Paşo. İki eliyle dipçiğini yere bıraktığı silahın namlusundan tutmuş, Dicle’ye bakıyordu. “Devam et Dicle!”

“Babamın öldürülmesi beni yıktı. Çünkü babamı çok severdim. Annem ben daha küçük yaştayken öldüğü için babam bana hem babalık hem de annelik etti. Ama ne yapsam da babamın öldüğünü, geri dönmeyeceğini biliyorum. Bunu anlayacak olgunluktaym. Dersim’in girişinden bu yana yaşadıklarım, gördüklerim beni şok etti; hiç sebepsiz yere tutuklanıp on dört gün hücreye atıldım, işkence gördüm, kameramla fotoğraf makine-
me el konuldu. İki paket çay, bir-iki kilo şeker evine götürdüğüm için otobüsten indirilerek tutuklanan o yaşlı insanların bakışlarını bir yaşam boyu unutamam. Yakılan ormanları, yanan köyümün evlerini unutabilir miyim? Yakılan evlerimizin küllerinin içinde yürüdüğümde ömrümün yarısını orada yitirdim. Şunu unutmayın ki, dünyanın neresine giderseniz gidin, geçmişinizden kurtulamazsınız. Doğduğunuz, büyüdüğünüz topraklar gözlerinizde tüter. Ben Almanya’da çalışırken, gezerken, barlarda bira içerken hep köyümü görürdüm. Munzur Irmağı’nın sesi kulaklarımdan akardı. Bunu bilemezsiniz! Beni anlamanız için yaşadıklarımı yaşamamız gerekir. Onlar sadece köyümü, evimi yakmadılar. Beni ayakta tutan geçmişimi de yaktılar” dedi Dicle. Daha fazla konuşamadı, hıçkırıklar boğazını tıkadı, göz yaşları yanaklarından süzölmeye başladı.

Paşo cebinden mendilini çıkartıp Dicle’ye uzattı. Karşısında zeki bir kız vardı. O, bir kır çiçeği gibi kırılgan ve nazik olan bu güzel kız hakkında yanlış düşünmüştü.

Onun toplumsal olaylara karşı duyarsız, çıtkırıldım bir kız olduğunu düşünmekle hata ettiğini anladı. Karşısında geçmişine bağlı, yaşadığı topraklara, hayata saygılı bir kadın duruyordu. Dicle'nin kendilerine katılmasında bir sakınca görmedi, onlara güç katacağını düşündü.

"Peki Dicle, sen beş dakika mağaranın kapısında bekle, biz arkadaşlarla bu konuyu görüşüp bir karara varalım" dedi Paşo. "Kararı sana açıklarız.

"Ben de gideyim mi?" dedi Zeynel Dede.

"Sen kal!" dedi Paşo. "Düşüncelerine, tecrübelerine ihtiyacımız var."

Dicle mağaradan dışarı çıktığında serin bir rüzgâr onun yüzünü, göğsünü, saçlarını okşayarak canlandırdı. Mağaranın üstünde bir keklikle yavruları ötüyorlardı; sanki anne keklik yavrularına ötme eğitimi yaptırıyordu. Sultanbaba Dağı'ndaki kül rengi bulutlar ısınmış bir sac gibi kızıllaşmaya başlamışlardı. Aşağılarda uzayıp giden sık meşe ormanlarının koyu yeşil yaprakları yıkanmış gibi temiz, parlak ve canlıydılar. Doğa sessizdi. Gün henüz başlamıştı. Köyün harabelerini hayal meyal seçebiliyordu. Batıda ormanlarla kaplı tepeler, bir tarağın dişleri gibi yanyana dizilerek göz alabildiğince uzanıp gidiyorlardı. İki kartal kayalıkların üzerinde tembel tembel uçuyordu; bazen kanatları kayalıklara değecek kadar alçalıyor, bazen de gözle seçilemeyecek kadar yükseklere kanat çırpıyorlardı. Kayalıkların ortasında boy atmış *ışkın*, eşek kengeri, *gulik*, *guling* çiçek açmıştı. Dicle sevgilisine bakan bir sevdalı gibi doğayı izledi. Herşeyi suyu emen bir sünger gibi emerek beynini doldurdu. Bu topraklara aşıktı. Bu ormanlara keçileri otlatmaya getirdiği günleri hatırladı. İçini hem sıcak, hem hüznü bir duygu doldurdu. Her şey ne kadar uzak, ne kadar ulaşılmaz gibi geliyordu; sanki o güzel yıllar hiç yaşanmamıştı. Sanki yaşadıkları onun düşlerinde canlandırdığı fantezilerdi. Ne umutla gelmişti,

neyle karşılaşmıştı. Gerillalara katılmakla doğru mu yapıyordu acaba? Bu çok zor şartlara dayanabilecek miydi? Belki Adır doğru söylüyordu; o kan davası güdü-yordu. Babasına olan sevgisi onu bu kararı almaya it-mişti. Bir sürü fikir akıp gitti beyninde...

Mağaradan dışarı çıkan Paşo, Dicle'nin yanına geldi. Onun ardından diğer gerillalar ve Zeynel Dede mağara-dan çıktı.

"Hâlâ bizimle gelmek istiyor musun Dicle?" dedi Paşo.

"Evet" diye mırıldandı Dicle.

"İyi, bizimle gelebilirsin. Bir hafta zaman tanıyacağız sana. Düşüncelerin değiştiğinde söyle, geri dönersin. Tamam mı?"

"Tamam.

"Hazırları gidiyoruz!"

"Hazırım."

Gerillalar gittikten sonra Zeynel Dede mağaranın ka-pısında oturdu, gerillalar ormanın içinde gözden kaybo-luncaya kadar onları izledi, el salladı. Orman gerillaları yutunca içinden bir şey koptu sanki. Hıçkıra hıçkıra ağ-lamaya başladı. Bir saat sonra kendini toparlayıp ayağa kalktı; cesur olmalıydı. Hâlâ yaşıyordu. Kendisini koru-malı, ıssızlığın onu yenmesine boyun eğmemeliydi. Sağa sola baktı. Kurt görünürlerde yoktu, ama onun gelece-ğinden emindi. Paşo'nun "Taş topla, mağaranın kapısı-na yığ, kurt gelirse taşlarla vur!" sözlerini hatırladı. Hak-lydı Paşo. Çok geç kalmadan işe başlamalıydı. Hızlı hız-lı mağaradan aşağı indi. Zeynel Dede aşağı inince dört keklik ile ona yakın yavru mağaraya daldı.

"Ekmeğimi yemeyin!" diye bağırdı kekliklere Zeynel Dede. Keklikleri gördüğü için, mağaranın üstünde al-çakta uçmaya başlayan iki kartal görünce kurdu unu-ttu; keklikleri korumak için bağırarak kartalları taşa tutmaya başladı; ama kartallar yaşlı adama meydan okuyarak mağaranın çevresinde dolanmayı sürdürdü.

O yıl sonbahar vaktinden daha erken geldi: palamutlar olgunlaşmadan meşe ağaçları yaprak döktü: bu pek iyiye işaret değildi, kötü bir kışın geleceğini insanlara haber veriyordu. Havalar soğudu. Otlar kuruyup doğaya savruldu. Rüzgâr hiç durmaksızın Sultanbaba Dağı'nda aç bir kurt gibi uludu; topladığı kuru yaprakları, otları, toz toprağı durup dinlenmek bilmeksizin oradan oraya taşıyıp durdu...

Bu değişime karşı duran tek ağaç ardıç ağacı oldu: onlar kuru bir iskelete dönmüş meşe ormanları içinde genç bir kız gibi bakir ve taze kalmayı başardı.

Toprak, dağ taş, ormanlar, bozkırlar her taraf güz çiçekleriyle bezendi. Doğa bir çiçek denizine döndü.

Güneş henüz doğmamıştı, ama Sultanbaba Dağı'nın karlarla kaplı doruklarını kara bir örtü gibi kaplamış bulut kümeleri içinden sızan rengârenk fecirin ilk ışıkları, gökkuşağı gibi ormana vurmuştu. Yağmur yüklü bulutlarla kaplı gökyüzü, doğumu yaklaştırmış bir hamile kadını andırıyordu; yağdı yağacak. Toprak, su, çiçek kokan sonbahar rüzgârı, önüne kattığı bulutları tırsa kalkmış bir at gibi kovalıyordu.

Toprak, yere dökülmüş yapraklar, otlar, çiçekler, her şey suyla yıkanmış gibi ıslaktı. Hava soğuktu bu sabah; sessiz, ağır bir sabahtı. Elli kişilik bir gerilla grubu Zeynel Dede'nin kaldığı mağaraya yaklaştı. Zeynel Dede'yi görmek için karanlık gecede durmaksızın dört saattir yürüyorlardı. Grubun komutası "Cihan" kod adlı bölge sorumlusundaydı. Cihan; geniş omuzları, vücuduna göre büyük bir kafası olan, yirmi beş yaşında bir gençti. Bir yıldan beri tıraş etmediği kömür gibi kara, kirli sakalı onu daha yaşlı, iri, heybetli gösteriyordu; sert, ilkelerine katı bir şekilde bağlı, asık suratlı bir gençti. Çok az konuşur, hemen hemen hiç gülmez, en ufak bir hatayı en ağır cezayla cezalandırmayı prensip edinmiş, merhamet duygusunu kaybetmiş bir insandı. Dicle'yle Bahar hemen Cihan'ın arkasında yürüyorlar-

dı. Dicle zayıflamış, esmerleşmişti. Bu haliyle çok daha güzeldi. Gerilla giysileri içine sokulmuş güz çiçeklerini andırıyordu. Uzun siyah saçlarını kısaltmış, lastik bir tokayla ense kökünde topuz yapmıştı. Başında rengi solmuş, siyah eski bir kasket vardı. Kasketinin tereğini kabadayı bir köylü gibi gözlerinin üzerine çekmişti. Zeynel Dede'ye vermek için yolda topladığı güz çiçeklerinden yaptığı demet sol elinde, silahı sağ elindeydi. Sırt çantası ağır olduğu için yürürken hafif eğiliyordu.

Mağaranın altında, şimdi yaprak döktüğü halde hâlâ palamutları dallarında duran, kuru bir iskelete dönmüş sık meşe ormanına girdiklerinde, sararıp dökülen yaprak yığını gerillaların dizlerine ulaşıyordu. Gerillaların ayakları altında ezilen palamutlar çıt çıt diye bir ses çıkarıyor, güz çiçeklerinin ormana yaydığı olağanüstü güzel, sarhoş edici koku gerillaların aklını başından alıyordu! Sanki gizli bir varlık doğaya bir esans serpmişti. Güz çiçekleri bütün ormanı bir halı gibi örtmüştü!

Dicle bir aydır görmediği Zeynel Dede'yi göreceği için çok mutluydu! Zeynel Dede için bir çift şalvar, kışlık kalın yünlü bir kazak, bir çift çorap, keçi kılından yapılmış bir külah satın almış, ona kendi elleriyle kan kırmızı renkte uzun bir atkı örmüştü.

Ormanı yarıladıklarında, beş metre aralıklarla tek sıra halinde uzun bir kuyruk oluşturarak yürüyen gerillalar durdu. Dicle planda olmayan bu molanın nede-nini anlayamadı. Bir an önce Zeynel Dede'yi görmek istiyordu.

"Ne oldu acaba?" dedi Bahar'a.

"Bir aksilik oldu herhalde" dedi Bahar, dönüp Dicle'ye bakarak. Dicle on metre ilerisinde telsizle öncü gerillalarla konuşan Cihan'ın yanına gitti.

"Ne olmuş komutan arkadaş?"

"Arkadaşlar bir insan ölüsüyle karşılaşmışlar.

"Kimmiş?" dedi Dicle telaşla! İçini dayanılmaz bir acı sardı! Burada Zeynel Dede'den başka insan yaşamıyor-

du ki. Düşmemek için elini Bahar'ın omuzlarına attı. O an kalabalık bir turna sürüsü öterek üstlerinden geçti. Bahar başını kaldırarak, gökyüzünü örtmüş turna sürüsüne baktı.

"Göç ediyorlar" diye mırıldandı.

"Ölüyü gören arkadaşlar bölgeye yabancı. Tanıma-mışlar. Ama gerilla veya asker değil" dedi Cihan. Dicle'yle konuşurken yavaş yavaş uzaklaşan turna sürüsüne bakıyordu.

"Ölen, Zeynel Dede mi?"

"Olabilir" dedi Bahar. "Yaşlı adam düşüp ölmüştür."

"O, Zeynel Dede" dedi Cihan; omuzuna asılı silahı eline alıp yürümeye başladı.

"O. Şimdi Paşo söyledi.

Telsizi kapattı.

"Zeynel Dede öldü haa!" diye bağırarak Bahar'a sarıldı Dicle.

"Ölmemiş, öldürmüşler!" dedi Cihan. "Yaşlı adamı öldürmüşler!"

"Kim öldürmüş Zeynel Dede'yi? Ne istemişler o yaşlı adamdan?"

"Sakin ol Dicle arkadaş! Kendini toparla!" dedi Bahar, Dicle'nin koluna girerek.

Zeynel Dede'nin cesedi bir çukurun içindeydi. Cesedin üstünü rüzgâr kuru yapraklarla kaplatmıştı. Eğer cesedi yiyen kurdu görmeselerdi, gerillaların cesedi bulmaları çok zor olacaktı. Kurt, Zeynel Dede'nin bacağını çukurdan çıkarmış, yemeye başlamıştı. Elli gerilla, cesedin etrafında yuvarlak halka halinde toplanmıştı. Hepsi üzgündü. İçlerinden çoğu Zeynel Dede'yi tanıımıyordu, Zeynel Dede'yi tanıyan onun öyküsünü bilen gerillalar yüksek sesle ağlıyorlardı. Cihan "Kesin bu zırlıtıyı!" diye birkaç kez bağırırsa da onu dinleyen olmadı.

Zeynel Dede'nin cesedini çıkarıp, eski, yırtık bir battaniyenin üzerine uzattılar; Zeynel Dede'nin yüzü paramparça edilmiş, tanınmayacak hale sokulmuştu. Uzun sü-

ren bir işkenceden sonra Zeynel Dede'nin boğazına saplanan ekmek bıçağı hâlâ yerinde duruyordu. Elbiseleri kan içindeydi. Karnını boydan boya yarıkları için bağırsakları dışarıdaydı. Sağ kolü yerinde yoktu. Ayak parmakları taşla ezilmişti. Vücudunun bir çok yerinde yanık izleri vardı. Her iki kulağını kökünden koparmışlardı. Cesedin her tarafına yüzlerce karınca yayılmıştı.

"İhtiyar adama işkence etmişler" dedi Paşo. Zeynel Dede'nin vücuduna yayılan karıncaları temizleyerek sessizce ağlıyor, gözyaşları Zeynel Dede'nin cesedine dökülüyordu. Zeynel Dede'nin parça parça edilmiş yüzüne bakmaya dayanamadı, battaniyeyi üzerine örtü.

"Çok işkence etmişler!"

"Korkunç acılar çekmiştir!"

"Cesur bir ihtiyardı o" dedi Bahar! "Çok cesurdu.

"Zeynel Dede!" diye mırıldanarak ağlıyordu Dicle; Zeynel Dede'nin başucunda oturmuştu; ona yapılan işkenceyi düşündükçe isyan ediyor, çılgına dönüyordu. Kim öldürmüştü Zeynel Dede'yi? Niçin öldürmüşlerdi? Bu ihtiyar adama bunca dayanılmaz işkenceyi niçin yapmışlardı? Ondan ne öğrenmek istemişlerdi? Dicle, Zeynel Dede'nin üstüne örtülmüş battaniyeyi kaldırarak, onun şimdi kandan, kirden keçeye dönmüş ak saçlarını okşadı; saçlarının arasındaki ot, yaprak, toz ve karıncaları temizledi.

"Şimdi ne yapacağız?" dedi kısa boylu bir gerilla Cihan'a.

"Toprağa vereceğiz.

"Nerede?" dedi Bahar, gözyaşlarını silerek.

"Burada" dedi Cihan, ayakta durduğu yere sağ ayağını vurarak. "Buraya gömeceğiz."

"Olmaz" dedi Dicle.

"Neden?"

"Bana vasiyeti vardı.

"Neydi vasiyeti?" dedi Cihan sinirli bir şekilde, Dicle'nin konuşmasını keserek.

“Öldüğünde köyün mezarlığında. eşinin yanına gömülmeyi istedi benden.

“Köye gündüz girmek tehlikelidir!” dedi bir gerilla. “Bizi pusuya düşürebilirler.

“Rıza arkadaş haklı, bu saatte köye girmek intihar dır!” dedi orta boylu, kıvrıcık saçlı bir gerilla. Başında kırmızı renkli bir külah vardı. Gözleri küçüktü. Çenesi ni geçen uzun, gür, siyah bıyıkları ceviz yağıyla sıvanmış gibi parıldıyordu.

“Gerekli önlemleri alırsak bir şey olmaz” dedi Paşo. “Bu toprakları ölümüne seven bir insanın son isteğini yerine getirmek bizim için bir görevdir.

“Ya askerler pusudaysa?”

“Bu kadar korkmaya gerek yok.

“Bir ölü için bunca gerillayı ölüme mi yolluyorsun Paşo?”

“Susun!” diye bağırdı Cihan. Gerillalar arasındaki tartışmanın büyümesinden kaygılanmıştı. “Birbirimizle tartışacağımıza kararı oylamaya sunalım.

“Gerek yok” dedi Dicle. “Arkadaşların yaşamı tehlike ye girecekse burada gömelim”

Dicle'nin bu sözleri gerillaları üzdü. Hep bir ağızdan bağırmaya başladılar:

“Eşinin yanına gömelim!”

“Zeynel Dede'nin son isteğini yerine getirelim!”

“O bu topraklara sevdalıydı!”

Birkaç dakika içinde meşe ağaçlarından bir sedye yapıldı. Battaniyeye sarılmış ceset sedyeye konuldu. Gerillalar topladıkları çiçekleri Zeynel Dede'nin cesedi nin üzerine dizdiler. Tepecilerin yeri tespit edildi; tepeciler ile öncü birlikler yerlerini aldıktan sonra, cesedin yanında kalmış yirmi yedi kişilik gerilla grubu sedyeyi omuzlayarak mezarlığa doğru yürümeye başladı. Zeynel Dede'nin cesedini omuzlarında taşıyan gerillalar göz yaşları dökerek, toplu bir şekilde marş söylemeye başladılar. Zeynel Dede'nin cesedi sonsuzluğa kadar kala-

cağı mezarlığa doğru yola çıkarıldığında Dicle'nin ayakta duracak takati kalmamıştı; hiçkır a hiçkır ağıyor. sedyeyi taşıyan gerillalara yetişemiyordu. Köyünden, halkından geriye kalan son insanı da kaybetmişti. Artık geçmişini konuşacağı bir insan kalmamıştı bu topraklarda. Bir süre sonra marş söyleyen gerillalara katıldı. İçi gümbür gümbür kaynıyor, bahara girmiş Munzur Irmağı gibi coşuyor. yatağına sığmıyordu; dolu doluydu. Haykırmak, sesini, acısını bütün dünyaya duyurmak istiyordu.

Bulutlar o kadar alçaldı ki, ağaçların yarısını yutuverdi. Rüzgâr hızlanmıştı. Gökyüzü yaprak tufanına tutulmuştu sanki; milyonlarca yaprak gökyüzünde kelebekler gibi oynaşıyordu. Güzel bir andı; yaprak tufanı ile kara kuş sürüsü iç içe karışmıştı; kara kuşlar çirkin sesleriyle avaz avaz bağırarak ormanı inim inim inletiyorlardı.

Zeynel Dede'nin naaşını omuzlarında taşıyan gerillalar bir saat sonra mezarlığa ulaştı; mezarlık yakılmış, yok edilmiş köy evlerinin güney kısmında, küçük çıplak bir kumlu tepenin yamaçlarına kurulmuştu; mezarlığın kenarından, sağında solunda yüzlerce kavak, ceviz, söğüt ağacı dikilmiş küçük bir dere geçiyordu. Zeynel Dede'nin cesedini, çevresi taşlarla örülmüş, ziyaretgah olarak görülen bir pirin mezarı kenarında toprağın üzerine bıraktılar. Gerillalar cesedin etrafında toplandı. Mezarlık güz çiçekleriyle süslenmişti. Her tarafta çiçek fışkırmıştı topraktan.

"Zeynel Dede'nin eşinin mezarı hangisi?" diye sordu Cihan, ıslak toprağa oturup ağlayan Dicle'nin yanına gelerek.

"Bilmiyorum" diye mırıldandı Dicle. "Bilmiyorum.

"İçinizde bilen var mı?" dedi Cihan, gerillalara dönerek. Gerillalardan yanıt alamayınca, "O halde herhangi bir yerde mezarı kazalım. Kaç kişinin sırt çantasında kazma, kürek varsa çıkarsın" diye seslendi.

Az sonra on tane portatif kazma ve kürek ortaya çıktı; bunlarla çalışmak kolay değildi, ama toprak ıslak ve yumuşak olduğu için mezarı kazmada zorlanmadılar.

Dicle anasının mezarına doğru yürürken, Hızır oruçlarında pirin mezarını ziyarete gidişlerini hatırladı bir anda. Kimbilir belki şimdi bir kısmı ölmüş köylüleri canlandı gözlerinde. Mezarlık hınca hınç insan doldu. Herkes oradaydı. Babasını görüyordu; yanyana dizilmiş *gömbe*², *bêş*³ ve helvaları parçalayarak insanlara dağıtan Zeynel Dede'ye yardım ediyordu...

Annesinin mezarı, mezarlığın batı kısmında, daha yeni, tepesinde kurumaya başlamış yaşlı bir kavak ağacının altındaydı; mezarın üzerinde toprak aşınmış, mezar taşı mezarın üzerine devrilmişti. Anasının mezarını öperek, elindeki çiçek demetini mezarın üstüne bıraktı. Buna gerek olmadığını gördü. Çünkü güz çiçekleri annesinin mezarını orman gibi kaplanıyordu. Mezarın alt kısmında bir karınca yuvası vardı. Havanın bozulduğunu, rüzgârın ıslandığını gören karıncalar hızlı hızlı yuvaya çekiliyorlardı.

"İşte dokuz yıl sonra sana döndüm anneciğim!" dedi Dicle mırıldanarak. Gözyaşları annesinin mezarının toprağına döküldü. "Nasılsın anacığım? Benim varlığımı hissediyor musun? Ah keşke hissetsen! Keşke seni ne kadar çok sevdiğimi, özlediğimi hissetsen?! Biliyorum toprak oldun şimdi. Yok oldun anacığım. Şu anda Zeynel Dede'yi yanınıza gönderiyoruz. Onu iyi karşılayın. Bu dünyada çok acı çekti o." Bir avuç toprak alıp kokladı. "Anacığım kokunu, sıcaklığını çok özledim! Babamı öldürdüklerini biliyor musun? O yok artık. Cesedini bulamadılar. Kendini Munzur Irmağı'na atıp intihar ettiğini söylemişler. Buna inanıyor musun anacığım? Babamı öldürdüler anacığım. Evlerimizin, köyümüzün ya-

2) Gömbe/Kömmme: Saç altında pişirilen hamurun içi oyularak ve ayran yağ dökülerek hazırlanan yemek. Zırlet.

3) Bêsi/Bişi: Yağda kızartılan hamurlu yiyecek.

kılıp boşaltıldığını biliyor musun? Bu sessizlik, bu ıssızlık ondan. Bu topraklarda yaşanan acıları hissedebiliyor musun anacığım?"

Bir el Dicle'nin omuzlarını sıktı. Dicle dönüp baktı, Bahar'dı onun omuzlarını sıkan.

"Kimin mezarı Dicle?"

"Annemin.

"Huzur içinde yatsın.

"Çok gençti ölürken. Daha gelindi.

"Bizim yapabileceğimiz bir şey yok onun için" dedi Bahar. Eğilip mezarı öptü. Mezarın kenarına ıslak toprağa oturdu. Birkaç dakika gökyüzünde alt alta, üst üste yuvarlanarak, iç içe geçip bütünleşen bulut dağına baktı. "Yağacak" diye mırıldandı; yerinden kalkarak Dicle'nin yanına geldi. "Benim babamı, annemi korucular öldürüp, ateşe verdikleri evimizin alevleri içine attılar. Onlardan geriye hiçbir şey kalmadı, yanıp kül oldular."

"Korkunç bir ölüm!" dedi Dicle, dönüp Bahar'a bakarak.

"Öyle. Bu cinayeti bir türlü kabul edemedim. Dağa çıkış sebebim de bu oldu. Korucular annemi, babamı öldürüp, ateşe vererek yaktıkları evimizin alevlerine atmasaydı dağa çıkmazdım. Başlangıçta o korucuları öldürmeye can atıyordum. Ama şimdi onların birer kukla olduğunu biliyorum.

Yağmur yavaş yavaş çiselemeye başladı. Rüzgâr fırtınaya dönüşmüştü. Yerde bulduğu her şeyi havalandırıyor. ağaçları bir o yana bir bu yana eğerek kırmaya, kökünden söküp havalandırmaya çalışıyordu. Gök korkunç bir şekilde gürledi. Şimşekler üç koldan kapkara bulutları ışıktan bir mızrak gibi yararak, Munzur Dağları'nın doruklarına doğru akıp gitti. Sanki yer ayakları altında oynadı, korkudan yerinden sıçradı Dicle. Gökğürültüsü Sultanbaba Dağı'nın eteklerine yayılmış, şimdi çırılçıplak olan meşe ormanlarının içinde uzun süre yankılandı. Ses ağır ağır silinerek yok oldu. ama daha birkaç dakika geçmeden bu kez gök eskisinden

claha yaman bir şekilde gürledi, kavağın kuru dallarından birkaçı kırılarak yere düştü. Şimdi kuru yapraklar kasırga gibi gökyüzünde dolanıyordu.

"Gidelim Dicle!"

"Mezar hazır mı?"

"Ben gelirken bitmişti" dedi Bahar, toprağa bıraktığı silahını eline alarak.

"Tekrar geleceğim anneciğim. Şimdi buralardayım. Şimdilik hoşça kal" dedi Dicle! mezarı öperek ayağa kalktı. Eliyle gözyaşlarını sildi. "Gün gelecek. ben de yanına geleceğim."

"Hepimiz öleceğiz, insanoğlu ölüm karşısında çaresizdir" dedi Bahar. Dicle'nin koluna girerek yürümeye başladılar.

Mezar hazırды; çok derin kazmamışlardı. Zeynel Dede'nin cesedi çevresinde toplanmış gerillalar onu elbiseleriyle defnetmeye karar vermişlerdi. Dicle bu karara karşı koymadı. Onu çıplak mezara koysalardı da ona ne yararı olabilirdi ki? Ama yine de dayanamayarak kendi tırağıyla Zeynel Dede'nin saçlarını, sakalını taradı. Ceset buz gibi soğuktu. Eli cesede değdikçe korkudan ürperiyordu Dicle. Bu Zeynel Dede'miydi? O tatlı, güleç yüzlü ihtiyar bu muydu? Ölüyü mezara indirdiklerinde Cihan gerillalara dönerek, "Sizi Zeynel Dede'nin anısına bir dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum" dedi. Gerillalar askeri bir nizam içerisinde saygı duruşuna geçtiklerinde bir şimşek çaktı. Tek bir gerilla yerinden kıpırdamadı. Saygı duruşu bittikten sonra Cihan mezarın başucuna geçti. Birkaç dakika gerillalara baktı; yağmur damlaları sakallarından süzölmeye başlamıştı. "Zeynel Dede'yi toprağa verirken birkaç söz söylememiz gerekiyor. Ona en yakın olan kişi Dicle. Sözü ona veriyorum.

Dicle mezarın başına gitti. Birkaç dakika mezarın içinde duran Zeynel Dede'nin cesedine baktı. Rüzgâr yaprak, toz, toprak, yağmuru Zeynel Dede'nin cesedi üzerine yığmaya başlamıştı.

“Doğa ana! Sevgili dostumuzu, yaşamı boyunca iyinin, güzelin, doğrunun, adaletin yanında olmuş bu güzel insanı, Zeynel Dede’yi bugün sana veriyoruz. O senden doğdu, şimdi sana dönüyor, ona iyi bak, onu sev!” dedi Dicle. Daha fazla konuşmadı; hıçkırıklar boğazını tıkadı, gözyaşları sel gibi yanaklarından süzüldü.

“Toprağı atabilirsiniz arkadaşlar” dedi Cihan. Bir gerillanın elindeki küreği alarak bir-iki kürek toprak attı Zeynel Dede’nin naaşı üzerine. “Huzur içinde uyu!”

Seksen dört yıl yeryüzünde yaşamış Zeynel Dede yoktu artık ve bir daha olmayacaktı. Bu ne korkunç bir şeydi. Anlayamıyordu Dicle. Yarım saat içinde mezarı doldurdular. Mezarın başucuna uzun bir sa⁴ koydular. Dicle elleriyle salın etrafına toprak doldurdu.

Yağmur hızlanıyordu. Gerillalar tek tek mezarı öperek Zeynel Dede’yle vedalaştılar. “Huzur içinde yat Zeynel arkadaş!” dedi Dicle; Zeynel Dede’nin mezarını öperek ayrıldı. Diğer gerillalar yol almıştı. Ama Paşo’yla Bahar onu bekliyordlardı. Paşo bitkin görünüyordu.

“Beni dinleyin! Uygun zaman değil, ama planımızı uygulamak zorundayız.

“Neden şimdi?” dedi Dicle. “Çok yorgunum, çok üzgünüm, benim Zeynel Dede’yi ne çok sevdiğimi biliyorsun.

“Biliyorum Dicle. Ben Zeynel arkadaş sende daha çok seviyordum. Ama şu an durum çok ciddi! Gecikme durumu aleyhimize çevirebilir; acele etmek, ilk darbeyi biz vurmak zorundayız. O, bizim kendisi hakkında araştırma içinde olduğumuzu anladı. Bunu nasıl anladı bilmiyorum. Her an o bizi temizleyebilir. Biz ondan önce davranmak zorundayız. Kasım’la Adır’ı görevlendirdim, onu izliyorlar.

“Rapor nasıl geldi?” dedi Bahar, ıslanan saçlarını eliyle sıkarken.

4) Sal: Yassı taş.

“Tahmin ettiğimiz gibi geldi. Ama komplo beklediğimizden daha büyük ve tehlikeli! Beni izleyin! Benden hareket işareti aldığınızda herkes kendisine verilen görevi yapacak” dedi Paşo, hızlı hızlı konuşarak.

“Anlaşıldı mı?”

“Anlaşıldı” dedi Dicle.

“Soracağınız bir şey var mı?”

“Yok.”

“İyi” dedi Paşo, koşmaya başladı.

“Artık Zeynel Dede yok” diye mırıldanmaya başladı Dicle.

“Doğdu, yaşadı ve öldü.

“Yaşamak denilirse buna.

“Öyle deme Dicle arkadaş, bu yaşamın da çok güzel yönleri var. Hem sonra mutluluk nedir ki? Herkes için ortak bir mutluluk tarifi yapılabilir mi? Taksiye binen mutlu, eşeğe binen mutsuzdur ya da kentta yaşayan mutlu, köyde yaşayan mutsuzdur diyebilir miyiz? Bence Zeynel Dede mutlu yaşadı, o bu hayatı, bu toprakları seviyordu. Burada kaldı, istediği hayatı yaşadı, çok mutlu öldü o.”

Köyün arazisinin dışına çıkıp ormana tırmandıklarında, yolları kadim Ermeni kenti harabeleri içinden geçmeye başladı. İki bin-üç bin hanelik bir kentin harabeleri idi. Kentin içinden geniş caddeler geçiyordu. Arada yüzyıllar geçmesine rağmen, büyük, süslemeli taş sütunların üzerine kurulmuş kilisenin bazı duvarları hâlâ ayakta idi. Dicle bu kentin harabeleri içinde kısa bir mola verdi. Küçükken *gıdikleri*, kuzuları otlatmak için buraya getirirlerdi. Hep korkardı Dicle bu harabelerden; çünkü büyükleri onlara bu harabelerin içinde beyazlara bürünmüş bir Ermeni kızın hayaletinin dolaştığını söylerlerdi. O çok bakmıştı bu harabelere, ama beyazlara bürünmüş genç Ermeni kızının hayaletini görememişti.

Dicle harabelere bakarken, Bahar meşe ağaçlarının altında dökülen palamutları toplayarak çantasına dol-

durdu. Harabelerin içinden iki tavşan patıkaya çıktı. Tavşanlar gerillaları görünce aşağıya doğru tırıs kalkmış birer at gibi kaçmaya başladılar. Bahar, tavşanlar gözden kayboluncaya kadar onları izledi. Bahar kaçan tavşanları izlerken, Dicle kadim Ermeni kentinin harabelerine bakarak dalıp gitmişti: kimbilir bu kentte ne kadar insan yaşamıştı? Ne olmuştu bu insanlara? Nasıl yok olup gitmişlerdi buralarda?

Yürüdükleri patika Sultanbaba Dağı dorukları... doğru meşe ormanının içerisinde zikzaklar çizerek yükseliyordu; patika yükseldikçe orman sıklaşıyor, yürümeleri zorlaşıyordu. Gerillalar sırlıklam ıslanmışlardı, her taraflarından sular akıyordu.

Yağmur suları birikip küçük derecikler halinde akmaya başlamış, yer yer yağmur sularının doldurduğu çukurlarda, kuru yapraklar suyun üzerinde kalın bir yaprak tabakası oluşturmuşlardı. Yolda onları, sırlıklam ıslanmış bir tilki geçti; tilki az daha Dicle'ye çarpacaktı. Sanki sarhoştur. ıslanmış kuyruğunu arkasından sürüklüyor, bir o yana bir bu yana sallanıyordu; tilki gerillalardan birkaç metre uzaklaştıktan sonra büyük bir çınar ağacının altında durarak, onları izlemeye başladı. Gerillalar, bir mantar gibi toprağın üzerine eğilmiş, içeriye doğru derin, geniş bir oyugu olan bir kayanın altına sığındılar. Gök delinmişti sanki; kovalarla yeryüzüne su boşaltıyordu. Yağmurun yavaşlamasını beklemek zorundaydılar.

Gerillaların bir kısmı odun taşıdı, bir kısmı ateşi tutuşturmaya çalıştı; yarım saat sonra ateş canlanmış, kaya oyugunu ısıtmaya başlamıştı. Cihan, ateşin yanında bir taşın üzerinde oturuyordu. Silahını bacaklarının arasına koymuş, kalın kıllı ellerini ateşin alevleri içine uzatmıştı. Dicle hemen Cihan'ın yanında ayakta, ateşin yanında ısıniyordu. Heyecanlıydı. Gözleri Paşo'daydı, ondan gelecek işareti bekliyordu. Onca kanıt, belgeye rağmen hâlâ şüphedeydi. Ya yanıylırlarsa? O

zaman bir yaşam boyu kendini bağışlayamazdı. Acaba acele mi ediyorlardı? Biraz daha mı bekleselerdi? Artık yapacağı pek bir şey kalmamıştı; plan uygulama aşamasındaydı. Kasım tütün tabakasını çıkararak Cihan'ın yanına gidince, Paşo Dicle'ye bakarak sağ yumruğunu sıktı. Bu "hazır ol" işaretiydi. Dicle silahını sağ eline aldı. Omuzlarına dökülmüş ıslak saçlarını şapkasının altında topladı. Heyecanlıydı. Ne yapacaktı şimdi? Kasım sigarasını sardıktan sonra kutuyu Cihan'a uzattı. Bu "başla" işaretiydi; Dicle silahını arkada Cihan'ın ensesine dayadı. Bu işi yaparken son derece üzüldü. "Kıpırdama! Ellerini kaldır!" diye bağırdı. Kasım, Cihan'ın silahını aldı. Paşo, Adır, Bahar, Kasım silahlarını Cihan'a çevirdiler. "Bu Parti kararıdır, Cihan'ı ajan olmaktan dolayı tutukluyoruz. Herkes sakın olsun, bizi dinlesin!" diye bağırdı Paşo. Hareketlenerek, silahlarına sarılmış gerillalara baktı. "Karşı koyan olursa Parti tarafından cezalandırılacaktır!"

"Sakin olun!" dedi Dicle. Gerillalar silahlarını Dicle'ye çevirdi.

"Ne yapmak istiyorsunuz" diye bağırdı uzun boylu bir gerilla.

"Bunlara inanmayın! Yalan söylüyorlar. Komutanınız olarak size emrediyorum, müdahale edin!" dedi Cihan. Sesi kısık, güvensiz çıkmıştı. Korkudan titremeye başlamıştı. Bir ara başını çevirip Dicle'ye bakmak istedi. Dicle namluyla kafasını iterek, "Kıpırdarsan ölürsün!" dedi kızarak. Cihan da başını önüne eğdi, bir daha kaldırmaya cesaret edemedi. Dicle'nin mavi gözlerinden fıskıran öfke, dehşet onu ezmişti.

"Kes sesini pislik!" diye bağırarak, Cihan'ın belindeki kemere asılı tabancayı, telsizi, kasaturayı, su matarasını, el bombasını söküp aldı Paşo; ardından gerillalara dönerek: "Buna inanmayın, bu ajan!"

"Bunu ispatlamak zorundasınız" dedi bir gerilla. sağ yumruğunu havaya kaldırıp bağırarak. Öfkeden kıpkır-

mızı olmuş esmer yüzünden kan damlıyordu sanki. "İspatlanırsanız bedelini ağır ödersiniz!"

"İspatlayacağız" dedi Bahar. "Yeter ki bize zaman tanıyın."

"Size emrediyorum, bunları yakalayın! Bunlar devlet ajanı. Paşo'nun babasının bir albay olduğunu unutmayın!" dedi Cihan.

Bir kıpırdama oldu ama harekete dönüşmedi. Olayın aslını bilmeyen gerillalar şaşkındı. Ne yapacaklarını, hangi tarafa müdahale edeceklerini bilemiyorlardı. Ama askeri bir disiplin içerisinde eğitilmiş gerillalar emir-komutaya uymayı doğru buluyorlardı. Gerillaların büyük kısmı Cihan'ın safına geçmişti.

Durumun gerillalar arasında bir çatışmaya dönüşeceğini anlayan ve Cihan'ın grubunda iki numaralı komutan olan Serhat olaya müdahale etmeye başladı. Hareketlenmiş gerillalar Serhat'ı görünce durdular. Serhat güvendikleri, sözlerine saygı duydukları, sevdikleri bir gerillaydı, uzun yıllardır dağdaydı.

"Sakin bir delilik yapmayın arkadaşlar!" dedi Serhat. Sesi yumuşak, ikna ediciydi. Bazen sesini alçaltıyor, bazen de yükseltiyordu. "Paşo arkadaşın anlattıkları doğru.

"Olamaz!..

"Cihan bölge komutanımız.

"Sana nasıl inanalım?" diye sesler yükseldi gerillalar arasında.

"Birazcık sabırlı olup bizi dinlerseniz her şeyi anlatacağız size. İkna olmadığınızı söylerseniz Cihan'ı serbest bırakır, size teslim ederiz.

"Buna inanmayın, o komplocu grubun başı!" dedi Cihan.

"Kes sessini!" diye bağırarak onu susturdu Dicle, Cihan susturulunca Serhat konuşmasını bıraktığı yerden sürdürdü:

"Evet... Ne yazık ki Cihan devletin eğiterek içimize soktuğu bir ajan. Partinin bu konuyu araştırmak için görevlendirdiği insanlardan biri benim, biri Paşo. Emri

direkt merkez komitesinden alçık. Bu araştırmayı çok gizli yürüttüğümüz için sizlere anlatamadık. Bunu tamamen Cihan'ı düşünerek yaptık. Çünkü masum çikarsa zan altında kalsın istemedik. Olayın aslını Paşo arkadaş size anlatsın. Ben rahatsızım. Görüyorsunuz kan ter içinde kaldım. Şimdi sakın olun, Paşo'yu dinleyin. Durdu, Cihan'a doğru birkaç adım yürüdü. Başıyla Kasım'a işaret ederek, "Bağlayın Cihan'ı!" dedi. Adır sırt çantasından çıkardığı sicimi Kasım'a verdi. Tekrar silahını Cihan'a çevirdi.

"Bunlara inanmayın!" diye bir kez daha bağırdı Cihan. Cihan kendine olan güvenini yitirmişti. Bu ses tonu, kendine güvensizliği gerillaları şüphelendirdi. Hareketsiz kalıp Paşo'nun anlatacaklarını dinlemeye karar verdiler. Ama silahları hâlâ ateşe hazır haldeydi.

"Biz herşeyi biliyoruz. Sen kendin itiraf edersen dik-kate alırız" dedi Dicle.

Kasım, Cihan'ın ellerini, ayaklarını sicimle bağladığında, Cihan karşı koymadı. Kurbanlık koyun gibi söylenen her söze uydu.

"Açıklayın şu meseleyi!" diye bağırdı yaşlı bir gerilla. Grubun en yaşlı üyesiydi, kırk beş yaşlarındaydı.

"Kime inanacağımı şaşırdım!"

"Umarım söyledikleriniz beni ikna eder. Yoksa bütün kurşunları üzerinize boşaltırım!"

"Şu yaşananlara bak! Rezalet!"

"Susun!" diye bağırdı Serhat. "Size neler oluyor? Birkaç dakika bizi dinleyecek sabrınız yok mu?"

"Ama Cihan arkadaşı bağladınız. Bu pek hoş bir davranış değil.

Konuşan grubun en yaşlı gerillasıydı. Serhat bakışlarını onun üzerinde yoğunlaştırdı. Sinirlenmişti, ama sinirlendiğini göstermemeye çalıştı. "Bana bak Veli arkadaş, Parti disiplinine uymuyorsun, gerillaların birbirini kırmasını teşvik ediyorsun. Dikkat et! Senin Cihan'la ne gibi bir ilişkin var anlayamadım.

“Hiçbir ilişkim yok” dedi Veli; silahımı alarak bir köşeye çekildi. Serhat psikolojik üstünlük sağladığını farketti. Bu iyiye işaretti. Şimdi gerillalar kararsız duruyorlardı.

“Cihan hakkındaki araştırmamız dört aydır sürüyor. Cihan’ı içinde en iyi tanıyan benim; üç yıldır birlikteyiz. Doğrusu ben ondan hep şüphelendim. İnançlarına, düşüncelerine ödünsüz bağlı olduğunu göstermeye çalışıyordu. Ama insanları tanıyan her insan onun bu sert, katı bağlılığının arkasında derin bir samimiyetsizliğin, ihanetin yattığını anlardı. Bütün çabasına, zorlamasına rağmen doğal olmayı başaramıyordu. Attığı her adımda geride bir sürü iz bırakıyordu. Bölge sorumluluğuna yükseldiği son altı ayda, üç yılda verdiğimiz kayıpların on katı fazla kayıp verdik. Bu kayıpların nedenini bir türlü anlayamıyorduk. Asker, eliyle yapmış gibi sığınakları, gerillaların kaldığı mağaraları buluyor, imha ediyordu. Bu olaylar Parti’nin dikkatini çekti. Mutlaka içeriden dışarıya bilgi sızıyordu. Kayıplar büyük boyuttaydı. Sıradan bir gerilla bu kadar çok bilgiye sahip değildi. Mutlaka bilgi komutan düzeyinde biri veya birileri tarafından sızdırılıyordu. Bu düşünce bizi, bölgede faaliyet yürüten üst düzeydeki gerilla komutanlarını mercek altına almaya yönlendirdi. Bütün deliller bizi Cihan’a götürüyordu. Cihan Parti politikasına katı bağlı görünerek, gereksiz şiddete başvuruyor, haksız yere, eften püften sebeplerle halkı cezalandırıyordu. Ben bunun canlı tanığıyım, size birkaç örnek vereyim: Bir gece bir köye uğradık, evin kapısını dövdük, o evde yaşlı bir dul kadının oturduğunu biliyorduk. Kadın korktuğu için kapıyı açmadı. Ben gitmeyi önerdim. O kapıyı kırıp içeri girdi, yaşlı kadını tekme-tokat dövmeye başladı.”

“Doğru değil, yalan söylüyor!” dedi Cihan, Serhat’ın konuşmasını keserek.

“Serhat’ın anlattıkları doğru. O zaman ben onlarla birlikteydim” dedi orta boylu, gür siyah bıyıkları ağzını

kaplamış, gözlüklü bir gerilla. Cihan'a sokularak, Neden inkâr ediyorsun?"

"Teşekkürler arkadaş" dedi Serhat, konuşmasına devam etti:

"Bir örnek daha vereyim: Sık sık evine gittiğimiz, bütün ailesi, akrabaları bize yardım eden bir genç adamı bize katılmaya zorladı. Genç adam kabul etmeyince, onu eşi ve ailesinin gözleri önünde döverek komaya soktu. Daha yüzlerce örnek verebilirim. Cihan harekete katı bağlı görünerek hareketin halk desteğini kaybetmesi için ne gerekiyorsa onu yapıyordu. Önceleri bunun bireysel bir hata olduğunu düşünüyordum. Ama şimdi görüyorum ki örgütsel bir plan dahilinde davranıyormuş. Şimdi sözü Paşo arkadaşına veriyorum, onun da size anlatacağı önemli bilgiler var.

"Cihan bize katılmadan önce işsiz, güçsüz bir serseymiş; tek yaptığı içki içip, kumar oynamak. Bu bilgileri oturduğu kasabada yüzlerce insan teyit etti.

Şimşek çaktı. Altına sığındıkları kayalık tir tir titredi. Paşo birkaç dakika sustu. Kayalardan küçük dereler halinde su akıyordu. Yağmur durmak bilmiyordu; şimdi gökyüzünden yeryüzüne uzanan bir sicim gibi boşanıyordu.

Gerillalar sakinleşmişti. İçlerinden çoğu yere çökecek, silahlarını kucaklarına koyup Paşo'yu dinlemeye hazırlandılar. Paşo sözlerine devam etti:

"Cihan'ın ablası bir özel tim memurunun evinde çalışıyormuş; şu anda hâlâ orada çalışıyor. Cihan özel timlerle ablası vasıtasıyla tanışmış, içli dışlı olmuş, özel timler Cihan'ın içki ve kumar düşkünlüğünden yararlanıp onu satın almışlar, bir süre eğitime tabi tutarak örgütümüze sokmaya ikna etmişler. Bu konuda elimizde yeterli delil var. Eğitim süresi sona erince Cihan aniden özel timlerle olan ilişkisini kesiyor, sağda-solda örgütümüze övücü sözler söylemeye başlıyor. Tutuklanıyor, bırakılıyor, tekrar tutuklanıyor, tekrar bırakılıyor. Bu

oyun böyle bir çok kez tekrarlanıyor. Evi şamatalı bir şekilde basılıyor, bizim büyük kahramanımız bütün mahallelinin gözü önünde dövülüyor. Sonrası malum. Bölgedeki arkadaşlarımız bu tuzağı görmeyerek, Cihan'la ilişkiye geçiyorlar. Sonrası yine malum. Cihan daha çok bilgi edinmek için komutanlığa yükselmeyi amaç ediniyor, komutan arkadaşları korkunç tuzaklarla yok ediyor”

Cihan'ın yanında diz üstü yere çöktü. “Doğru değil mi?” dedi Cihan'ın gözlerinin içerisine bakarak.

“Doğru” diye mırıldandı Cihan. “Pişmanım! Beni bağışlayın!”

Doğrusu Cihan'ın suçunu bu kadar çabuk kabul edeceğini düşünmemişti Paşo. Sandığından daha zayıf iradeli çıkmıştı Cihan. Yüksek sesle ağlamaya başladığında silahlarını Paşo'ya, Dicle'ye, Kasım'a, Bahar'a, Serhat'a çevirmiş olan gerillalar utanarak silahlarını indirdiler.

Dört saat süren uzun bir sorgudan sonra Cihan bütün ilişkilerini ağlaya ağlaya anlattı. Gerillalar şaşkın bir şekilde Cihan'ı dinledi; Cihan'ın anlattıklarına inanmakta zorlandılar. Oy birliğiyle Cihan'ın kurşuna dizilmesine karar verildi; Cihan'ı kurşuna dizdiklerinde Dicle dayanamıyarak mağaradan dışarı çıktı. İlk kurşun patladığında karanlık çoktan çökmüştü. Kurşun sesi uzun süre kayalıklarda, ormanda yankılandı, sonra kayalık, orman eski sessizliğine, ıssızlığına büründü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(İki yıl sonra)

Perşembe Pazarı, yıllardır her perşembe günü aynı yerde kuruluyordu. Pazar, altı katlı dev bloklarıyla mahallenin yarısını kaplayan ve bacalarında pis, kirli bir kömür dumanı kusan SSK Hastanesi'nin önündeki caddeden başlar, birkaç kola ayrılarak, yoksul mahallenin çöp, leş gibi kokan daracık, sefil sokakları arasında uzar gider, mahalleyi bir ağ gibi kuşatırdı ve her geçen perşembeden sonra bu pazar biraz daha büyürdü; hava sıfırın altında yirmi derece soğuk olduğu halde pazar canlılığından hiçbir şey yitirmeden, bir metre kalınlığına ulaşmış karın içinde, günün ilk fecir ışıklarıyla kurulur, gece yarısına kadar sürerdi. Bazen hastanede tedaviye gelmiş insanların tek sıra halinde oluşturduğu uzun insan kuyruğu hastane binasının dışına taşarak perşembe pazarının içlerine kadar uzardı. Çoğu elli yaşın üstünde olan hasta insanların oluşturduğu bu insan zinciri, pazarcı esnafının, müşterilerinin eğlence aracı olurdu; dondurucu soğuğun altında öksürüp ak-sırarak, tir tir titreyerek sıra bekleyen hastalarla pazarcı esnafı arasında süren söz düellosunda hep kazanan taraf esnaf olurdu. Kuyrukta bekleyen hastalar bazen bayılıyorlar. bazen sıra yüzünden birbirilerine girerek, saatlerce vahşi bir şekilde dövüşüyorlardı. Büründükle-

ri eski püskü, kirli çulların içinde sokak köpeklerinin bile yanlarında beyefendi görüldüğü pazarcılar, kendi rezil hallerine bakmayarak, kuyrukta kavgaya tutuşmuş hastaların çevresinde toplanıp şamata ederlerdi; bazen bu şamata gün boyu sürerdi.

Pazarcılar günün doğmasına saatler kala uyanıp pazarın kurulduğu alana geldiklerinde, kendilerinden önce karanlığın içinde bir hayalet gibi dikilmiş hastaları görünce, kendi hallerine bin şükür ederlerdi. Perşembe Pazarı'nın tipik, garip bir havası vardı; diğer pazarlardan çok farklıydı. Sanki bambaşka bir dünyada kurulu yordu Perşembe Pazarı. Normal yaşamlarında birbirleriyle yabancılaşmış orta ve alt sınıftan insanların bir araya geldiği bir panayırı andırıyordu. Pazar yerinde her kılıkta, her boyda, her yaşta, her meslekten, her sınıftan, her karakterden insan bulmak mümkündü; binlerce insan bütün gün didinip dururdu; Perşembe Pazarı bu haliyle tıpkı bir arı kovanını andırıyordu. Pazarcılar sabah erkenden pazar alanına gelerek, belediye zabıtalılarının kendilerine tahsis ettikleri yerdeki karı küreklerle temizler; üzerine meyve, sebze, giysi ve kapkacaklarını dizdikleri tahtaları indirir, naylondan yaptıkları şemsiyelerini açar, paranın pul olduğu bir dönemde topu topu birkaç milyon değerinde olan mallarını özenle dizdikten sonra, avaz avaz bağırmaya başlarlardı. Yüzde yüz elliyi aşan enflasyonun belini kırdığı, yoksullaştırdığı insanlara mal satmak artık bir sanattı. İster satsınlar ister satmasınlar, pazarcılar bataklıkta yaşayan kurbağa sürüsü gibi bütün gün kaba bir şekilde çığlık çığlığa bağırırlardı; bu binlerce insanın oluşturduğu orkestra, pazara uğramış insanların kafalarını şişiriyor, onları aptallaştırıyordu. Serbest piyasa ekonomisi denilen ekonominin en canlı haliydi Perşembe Pazarı; sonsuz bir yarış, sonsuz bir rekabet ve sonsuz bir kazıklama özgürlüğü vardı bu pazarda. Görünüşte saf, zavallı, gariban insanlar olarak görünen pazarcı esnafı, aslında

feleğin çemberinden geçmiş, külahı insana ters giydiren, kurnaz, üçkâğıtçı, kötü, ama aynı zamanda çok dürüst, çok hümanist olan insanlardan oluşuyordu; birçok niteliğe sahip olan pazarcıları bir tek niteliklerle değerlendirmek doğru değildi; onlar, aynı anda zıt insanlarda bulunan birçok huya sahip olabiliyorlardı. İnsan sarrafıydı pazarcılar; tezgâhlarına yaklaşan müşterilere bir bakışta ceplerinde kaç lira olduğunu anlarlardı. Haftanın altı günü kentin değişik semtlerinde pazar kuran pazarcıların sevmediği tek pazar Perşembe Pazarı'ydı; pazarcılar onca tecrübelerine rağmen Perşembe Pazarı'nda mallarının bir kısmını hırsızlara kaptırmaktan kurtulamıyorlardı.

Perşembe Pazarı'nın kurulduğu semt; işsizlerin, kimliksizlerin, dilencilerin, hırsızların, alkoliklerin, kumarbazların, esrarkeşlerin, toplumun en alt tabakasından insanların oturduğu bir semtti. Aç, sefil insanların toplandığı bu semtin sakinlerine, son yıllarda evleri, köyleri yakılarak göçe zorlanmış binlerce yoksul köylü de katılmıştı; eski sac, teneke, tahta, naylon parçalarından yaptıkları küçük kulübelerde oturan bu yeni yoksul ordusu, o kadar fakirlerdi ki, mahallenin yerleşik yoksul sakinleri onlara bakarak hallerine şükrediyorlardı; mahallelerine gelen bu yeni sefiller mahalle sakinlerini şaşırtıyordu; ne çalışıyor, ne dileniyorlardı bu insanlar. Aç duruyorlar ama dört elle sarıldıkları onurlarından ödün vermiyorlardı. Bunların bu haliyle çok dayanamayıp, yeni yaşamlarına ne zaman ayak uyduracaklarını bilen yoktu. Zaten yavaş yavaş da bozulmaya başlamışlardı.

Mahallenin eski, çoğu yarı yıkık olan evleri, eski hurdalıklardan, naylon, sac, tahta parçalarından yapılmış yeni kulübelerin yanında oldukça güzelleşmişti. Belediye işçilerinin aylarca uğramadığı, sokaklarında çöpün insan dizine ulaştığı bu mahallenin yoksul insanları, kendi mesleklerinde dahiydi. Yaşamın zorluğu

ve acımasızlığı bu yoksul insanlara imkansızı imkanı hale getirmeyi öğretmişti; pazarcı esnafını korkutan, delirten de bu mahallede oturan yoksul insanların bu olağanüstü yeteneğiydi. Pazarcılar anlaşmalı olarak birbirilerinin tezgâhlarını kolladıkları halde, gözlerinin önünde tezgâhlarındaki mallar çalınıyordu. Pazarcılar da hırsızların bu yeteneğine içten içe saygı duyuyorlardı, hırsızların bu işi nasıl becerdiklerine akıl sır erdiremiyorlardı: bunlar hırsız değil, düpedüz sihirbazdı. Perşembe günleri pazarcı esnafının tek bir amacı vardı: Günü en az zararla kapatmak. Hele bir de felek yüzlerine gülüp de az bir şey kâr ederlerse değme keyiflerine. Bütün dünya onlarınmış gibi sevinirlerdi. Ama bugüne kadar bu mutluluğu yaşayan tek bir pazarcı olmamıştı.

Perşembe Pazarı yerinde sık sık kavgalar çıkardı; bazen pazarcıların kendi aralarında, bazen pazarcılarla müşteriler arasında, bazen de müşterilerin kendi aralarında çıkan kavgalar pazar yerini birbirine katar, her şeyi yıkıp yok ederdi. Bu kavgalar bazen kısa sürer, bazen de büyüyerek pazar yerini sarardı. Pazarcılara göre bu tür kavgaları çıkaranlar hırsızlardı. Böylesi kavgalarda kimin kimi dövdüğü, niçin dövdüğü önemli değildi. Açlıktan kudurmuş kurt sürüleri gibi insanlar vahşice dövüşür, pazarcıların malları havada uçuşur, parçalanır, pazar yeri insan kanıyla kızıla boyanırdı. Böylesi anlar hırsızlar için birebirdi; onlar fırsattan istifade ederek torbalarını doldurup tüyerlerdi. Pazarcılar önce mallarını kurtarmak için can havliyle çırpınır, bunun mümkün olmadığını görünce kavgaya katılırlardı; böylesi anlarda pazar yerinde külhan beyi gibi volta atan, pazarcı esnafının “sülük” ismi taktıkları zabıtalara girecek delik ararlardı. Ama gözleri dönmüş pazarcı esnafının elinden kurtuluşları mümkün değildi. Pazarcılar zabıtalara eşek sudan gelinceye kadar dövdükten sonra anadan üryan soyarak, cümle alemin maskarası ederlerdi.

Perşembe Pazarı'nın değışmez sakinlerinden dilenciler; pazar kurulup dağılıncaya kadar pis, kirli, leş gibi kokan, eski yamalı paçavralara bürünmüş yüzlerce dilenci, bütün gün durmaksızın "Allah, Allah!" diye bağırarak, pazara uğramış insanları takibe başlarıydı. Neredeyse her insanın dilenci durumuna düştüğü bu iktisadi, siyasi bunalımda dilencilik en zor meslek olmuştu. Dilenciler istemekle insanlardan birşey koparamayacaklarını bildikleri için, insanlardan taciz yoluyla sadaka almaya çalışıyorlardı. Önce avlarını seçiyorlar, sonra bazen saatlerce süren maratona başlıyorlardı; av kaçır, küfür eder, dilenciye dövmeye kalkar, ama dilenci aldırmaz, avını izler, bıktırıp bir şeyler koparıncaya kadar takip eder; uğradığı onur kırıcı hakaretleri duymaz, daha da küstahlaşır, şeytani bir alçaklıkla gülümseyerek işine bakar. Dilencilerin bu niteliklerinden dolayı pazarcı esnafı onlara "zorba" lakabı takmıştı. Esnaf bu konuda yerden göğe kadar haklıydı. Bunlar apaçık "Allah" adını zikrederek insanları soyan kentli gangsterlerdi.

Hasan pazara girer girmez bir dilencinin tezgâhına düştü. Başında siyah, kirli, yamalı bir külah olan, iri yarı, sağ ayağından hafif topallayan, kaba saba bir dilenci, Hasan'ı izlemeye başladı. Dilencinin elinde, bir vuruşta boğa gibi kuvvetli insanları bile yere serecek bir değnek vardı. Dilenci, altta yamalı bir şalvar, üstteyse kirli bir kazağın üstüne, kendisine küçük gelen, yüzlerce yerinden yamalanmış kadife bir ceket giymişti. Dilenci besiyeye alınmış bir montafon öküzünü andırıyordu. Bakışları sert, korkutucuydu. Dilencinin beyazlaşmış göğüs kılları kazağının boğazı altından dışarı çıkarak, kirpi kılları gibi dikelmmişti.

Hasan dilencinin kuvvetinden, bakışlarından korktu. "Ulu Tanrım beni koru!" diye mırıldandı. Dilenci yalnızca sevimsiz değil, bir o kadar da küstah göründü Hasan'a. Dilencinin alaycı, küçümser bakışları ok gibi Hasan'ın yüreğine saplandı. Hızlı hızlı yürümeye başladı.

Birkaç dakika sonra dönüp arkasına bakınca, kendisinden üç kat ağır, on yaş genç olan dilenciyle göz göze geldi; "Boşuna uğraşına, benden zırnık koparamazsın!" diye bağırdı dilenciye. Dilenci aldırmadı, koca gövdesiyle Hasan'ın burnunun dibine dikildi. Tütün içmekten sararmış dudakları aralandı, şeytani bir kurnazlıkla gülümsedi; Hasan'a sanki 'Beni yorma eninde sonunda vereceksin!' der gibi geldi dilencinin bakışları, gülümsemesi. Adımlarını hızlandırınca boylu boyunca karın içine uzandı. Yanında bulunan dilenci ona yardım etme nezaketinde bile bulunmadı, pis pis sırttı. Anlaşılan, dilenci kendine çok güveniyordu; bir deri bir kemik kalmış bu yaşlı adamı eninde sonunda dize getireceğinden emindi. Bir dik kafalı, inatçı yaşlıya, bunağa çattığının farkındaydı, ama bu aşılamayacak bir şey değildi. Otuz yıllık dilencilik hayatında, bunun gibi binlerce yaşlıyı dize getirmişti. Avarın paralı olduğundan emindi. Fazla bir şey istemiyordu zaten. Akşam kafayı bulacak bir şişe şarap parası yeterliydi onun için. Galiba bugün işi biraz zordu. Yüreğine kötü bir korkunun sindiğini görüyordu.

Hasan kalkmak istedi, tekrar düştü. Dilenci güldü. "Ver şu parayı!" dedi elini uzatarak. "İşim gücüm var, bütün gün senin peşinde dolanamam!"

"Aşagılık yaratık, defol yanımdan!" diye bağırdı Hasan. Kalkınca belinde hafif bir sancı hissetti, üstündeki karı silkeledi. Az ötesine düşmüş kasketini alıp başına geçirdikten sonra buğulanmış gözlüklerinin camını sil-di. Şimdi dilenciye daha iyi görüyordu. Neredeyse kar ağzının içine girecekti. Karın içinde sürüklenen uzun siyah pardösüsünün düğmelerini ilikledi, atkısını boynuna doladı, yürümeye başladı.

Kar insanların ayakları altında gıcırıyor, ufalıyor, pazarın o berbat gürültüsü Hasan'ın kulaklarında çınliyordu. Adımlarını yavaşlattı. Dikkatli olmalıydı. Düşüp beyin kanamasından ölebilirdi. Düşüp beyin kana-

masından ölen insanları anımsadı, canı kaskatı kesildi. Az daha korkudan düşüp bayılacaktı. Acaba böyle bir günde pazara gelmekle hata mı etmişti? Bir ara başını çevirip sağına, soluna baktı; kan beynine sıçradı: Dilenci şimdi bir sevgili gibi yanında yürüyordu. Neredeyse omuzları omuzlarına değecekti. Kamburlaşmış belini doğrulttu, düzeltti, sert bir şekilde dilenciye baktı; ama dilenci Hasan'a aldırmadı bile. Pash, kirli iri dişlerini göstererek küstah bir şekilde sırttı.

"Allah aşkına yardım et!" dedi, sağ elini açarak. O zaman Hasan dilencinin eldiven taktığını farkettti.

"Hayır vermem! İnadım inat, sana zırnık koklatmam!" dedi Hasan dilenciye.

Bu kez gerçekten dilencinin tepesi attı; fena bozuldu; gözleri küçüldü, o iri, kalın elleri titredi, esmer teni kızardı, burnundan solumaya başladı! Bu yaşlı, deli burnak adama gereğinden fazla zaman ayırmıştı. Bu gidişle, akşama içeceği şarap parasını toplayamayacaktı. Bu, mesleği açısından da kötü bir sonuçtu. Diğer dilenciler duyarsa maskara olurdu. Ne yapıp edip, bu yaşlı adamı bir an önce dize getirmeliydi. Arkadan Hasan'ın pardösüsünü tutup çekti.

"Ver artık şu sadakayı! Bütün günümü seninle geçiremem!"

"Vermem!"

"Vereceksin!"

"Vermem!" dedi Hasan, dişlerini sıkarak. Eğer gözü kesseydi şu an dilenciyle kapışabilirdi, ama o kadar güçsüzdü, dilenci ise o kadar güçlüydü ki, bunu göze alamadı.

İnsanlar dilencinin tezgâha aldığı Hasan'a acıyorlardı. Biliyorlardı ki dilencinin tezgâhına düşmüş bu yaşlı adam balıkçının ağına takılmış balık gibiydi, ne kadar çırpınsa da kurtuluşu yoktu.

Eski bir binanın önünden geçerken Hasan, "Ya bina çökerse" diye düşündü, korkuyla sarsılarak koşup cad-

denin karşı tarafına geçti. Orada karın altında aşağı sarkmış elektrik tellerini görünce, bir an kendisine elektrik çarpmış olduğunu hissederek titremeye başladı. Hasan'ın bu halini gören dilenciye bir umutsuzluk sardı. Güne kötü başlamıştı. Avı deliydi galiba. Onun ikide bir renkten renge girmesine bir anlam veremiyordu. Bu yaşlı adamı böylesine değiştiren kendisi olamazdı. Başka bir şey olmalıydı. Peki neydi? Neden korkuyordu bu yaşlı adam? Acaba peşini bıraksa mıydı? Hayır, bu doğru değildi!

Hasan pazara, insanlara baktı, "Tanrım!" diye mırıldandı. Nasıl bir yaşamdı bu, her şey bir ölüm aracı haline gelmişti. Her adım atışında onu ölüme götürecek binlerce tehlike vardı. Bir yandan yürüyor, bir yandan tezgâhlardaki etiketleri okuyor, bir yandan da çaktırmadan yanında yürüyen dilencinin hareketlerini izliyordu. Herşey çok pahalıydı; acele etmemeli, en ucuzundan almalıydı.

Caddenin başında iki köpek ortaya çıktı; ona doğru koşuyorlardı. Biraz daha iri, siyah tüylü olan köpek kötü kötü hırılıyor arada bir arkasına bakarak havlıyordu; az sonra köpeklerin arkasında, sağ elinde demir bir çubuk, taktığı beyaz önlüğü kandan berbat durumda olan otuz yaşlarında bir adam çıktı. Kısa, toparlak bir adamdı. Köpekleri uzun süre kovaladığı için kan ter içinde kalmıştı. Domuz gibi hırılıyor, "Yakalayın köpekleri!" diye nefes nefese bağırıyordu.

Köpekler Hasan'a yaklaşınca, Hasan kaçıp bir evin kapısına sığındı. Ya köpekler kuduzsa, onu ısırıp kuduz olmasına sebep olurlarsa?! Bir an kendini karantina odasında, kuduz olmuş gibi düşündü. İyice kapıya sokuldu. Köpekler ona bakmadı bile; canlarını kurtarmak için koşarak uzaklaştılar. Köpeklerden birinin ağzında yaklaşık bir kilo ağırlığında bir sazan balığı vardı.

Dilenci hemen Hasan'ın yanında ayakta durmuş, Hasan'ı izliyordu. Hasan'ın haliinden kendisi bile korkmuş-

tu. Nasıl bir insandı bu ihtiyar, bunu böylesine korkutan şey neydi? Çevresine baktı. Dikkatini çeken olağanüstü bir şey bulamadı. Bu pazar da bütün perşembe pazarları gibi sıradan bir pazardı. Sokak da aynı sokaktı. Peki niçin hırılıyor, biri onu öldürecekmiş gibi korkuyla çevresine bakarak çırpınıyordu bu ihtiyar adam? Ya gözleri? Bir anda vahşi bir kurdun gözlerine dönmüştü. Artık emindi, peşine düştüğü bu yaşlı adam bir deliydi.

Bir süre sonra kendini toparladı Hasan. Bir karantina odasında olmadığını, pazar yerinde olduğunu anlayınca sevindi, mutluluktan kahkahayla güldü. Ya gerçekten şu an karantina odasında olsaydı, o zaman ne yapacaktı? Çok mutluydu şu an. Bir an karşısında duran dilenciye unutarak yürümeye başladı. Şimdi pazarın en canlı, en kalabalık noktasındaydı; binlerce insan kaynaşıp duruyordu pazar yerinde. Bu kadar çok insan onu korkuttu. Belki bu insan seli içinde şehri kan gölüne çeviren o faili meçhul cinayetleri işleyen insanlar da vardı. Ya şu an biri arkada satırla onun kafasını parçalarsa? Bu duygu soğuk, acı bir sızı halinde damarlarından aktı. Birkaç kez fıldır fıldır çevresinde dolandı. Onun bu halini gören genç bir kadın, "Ay deli mi ne?!" diye bağırarak yanından uzaklaştı.

Ayakları üşümeye başlamıştı; oysa üst üste üç çift yün çorap giymişti. Yazın kırk numara ayakkabı giydiği halde kışın ayakları kırk beş numara ayakkabıya zor sığıyordu. Bu sıska ihtiyarın ayaklarındaki kocaman ayakkabıları gören insanlar şaşıırıyordu.

Ayaklarına baktı. Ya ayakları donarsa? Ayakları kangren olursa? Doktoru soğuktan donmuş ayaklarını keserken düşündü, üzüntüden gözyaşı dökmeye başladı. Cebinden mendilini çıkararak gözyaşlarını sildi. Çok sevdiği bir adamı kaybetmiş gibi hıçkırı hıçkırı ağlamaya başladı.

Dilenci şoktaydı! Şimdi durup dururken neden ağlamıştı bu yaşlı adam? Az önce kahkahayla gülüyordu.

Bu kısa zaman dilimi içinde bu kadar önemli ne olmuştu ki? Meraktan çathıyordu. Galiba bugün şarap içmeden uyuyacaktı.

Hasan dilenciği yeniden görünce adeta koşarak yürümeye başladı. Ya bu dilenci değil de bir katilse? Dönüp dilenciye baktı, ancak o zaman dilencinin elindeki kalın değneği farketti. Kesin bu katildi. Elindeki değnekle kafasına vurunca cansız yere yığılabilirdi. Aniden "İmdat!" diye bağırarak koşmaya başladı. Korkudan dili tutulduğu için onu duyan olmadı.

İki sokak arkasında bıraktıktan sonra nefes nefese karın içine çöktü; kurtulmuştu işte. Şapkasını kaldırarak eliyle kafasını yokladı, kırık yoktu. Eline baktı, kan yoktu. "Oh, az daha beni öldürecekti!" diye mırıldandı. Göğsüne kötü bir ağırlık çökmüştü. Derin derin nefes alıp vermeye başladı. Beş dakika sonra kendini toparlayınca başını kaldırdı, elindeki çubukla başında dikilip duran dilenciği görünce kuruyup kaldı. Bu adamdan kurtuluş yoktu! Kesinlikle onu öldürecekti! Acaba bütün parasını ona verse canını bağışlar mıydı? Birkaç dakika düşündü; bu karardan vazgeçti. Çünkü dilencinin para için değil, zevk için insan öldüren biri olduğu kanaatine varmıştı.

"Beni öldürme!" diye sayıkladı.

"Seni neden öldüreyim ki?" dedi dilenci. "Paramı ver gideyim.

İki eliyle kara gömdüğü sopaya dayanarak koca kafasını ileri uzattı. Hasan'ın hali onu cesaretlendirmişti. Galiba avını kıvamına getirmişti. Artık son darbeyi vuracağı anı beklemeliydi.

"Beni öldürme!" dedi tekrar Hasan. O an bir pazarcı, "Marul on bin lira" diye çığlık çığlığa bağırarak Hasan'ın sesini bastırdı. Onu "Portakal, dört kilo bir milyon!" çığlığı izledi. Adam sanki bağırıyor, bir eşek gibi uzun uzun anırıyordu. Hasan dilenciden korunmak için, kendisi gibi yaşlı bir pazarcının tezgâhına yaklaştı. Ya-

şı altmışın üzerinde olan, bir top gibi yuvarlak bir cisme dönmüş pazarcının sağ kaşında yumurta büyüklüğündeki siğil gözünü kaplamıştı. Pazarcı bir yandan bağır-maktan kısılmış sesiyle “Koş vatandaş, ucuzluk burada, koş vatandaş koş!” diye cıyaklıyor, bir yandan da portakalların sağlamlarını öne, çürüklerini arkaya dizi-yordu. Hasan iki kilo portakal satın aldı. Gözü dilenci-deydi. Pazarcı, Hasan’ın bu halini görünce “Bir şeyden mi korkuyorsun?” diye sordu. Hasan pazarcıya yanıt vermeden oradan uzaklaştı. Dilenci peşindeydi. Ama şimdi elinde kocaman kanlı bir satır vardı, “Kaçma ben-den kurtulamazsın!” diye bağınıyordu. Kaçmaya çalıştı. Kötürüm olmuştu adeta, oracıkta karın içine yığıldı. Di-lenci ona acımadı, önce satırla kollarını kesti, sonra ba-caklarını, sonra da kafasını boyun kökünden uçurdu. Tuhaf bir şey, hiçbir acı duymuyor, gövdesinden kopa-rak karın içinde duran kafasını görüyor, bir kedi kafa-sını yemek için kafaya yaklaşıyor, kendisi “Pişt, pişt!” diye bağınıyordu.

Biri elinden tutuyor. Bakıyor, güzel yüzlü, on sekiz-on dokuz yaşlarında bir genç. “Hasta mısın amca?” di-ye soruyor.

“Kafam!.. Kafamı kedi yiyor!” diye mırıldanıyor. Yü-zünden su gibi terler boşalıyor.

“Kafanı kediler nasıl yesin amca?” dedi genç adam. “Ayağa kalk!”

Hasan birkaç saniye genç adamın yüzüne baktı. Ani-den düştüğü yerden ayağa fırlayarak, çevresinde karın içinde kafasını aradı; yoktu. Kendini toparlayıp kafası-nın gövdesinin üstünde olduğunu görünce utandı. Sağ eliyle çenesini sımsıkı tutarak yürüdü.

“Neyin var amca? Seni doktora götüreyim” diye ba-ğırdı onun bu halini gören bir pazarcı.

“Hiçbir şeyim yok!”

“Betin benzin solmuş. Az önce yaptıklarını gördüm, korktum!”

“Bir şeyim yok!”

Elini cebine koydu, o an portakal poşetini anımsadı. Düştüğü yerde mi unutmuştu acaba? Dönüp arkasına baktı. Dilenciye görünce, portakal poşetini almaktan vazgeçerek yürümeye başladı. Bu kez dilencinin elinde, az önce kendisini doğradığı kanlı satır yoktu.

Dar bir sokağa saptı; bu sokakta pazarcıların kurduğu naylon şemsiyeler iç içe geçmiş, tezgâhlar yolu kaplamıştı. İki kişi yanyana geçmekte zorlanıyordu.

Buz gibi soğuk hava, keskin, bayat balık kokuyordu. Gökyüzünü kaplamış kar yüklü bulutlar şehrin üzerine alçalmışlardı. Güneyden yayılan kirli, puslu bir sis tabakası pazarı sarmıştı. Sisin çökmesi pazarcılar için tam bir felaketti. Tezgâhlarının çevresinde fıldır fıldır dönmeye başlamışlardı pazarcılar. Şimdi sisin sırası mıydı? Mallarını hırsızlardan nasıl koruyacaklardı?

Sis pazarcılardan çok Hasan’ı dehşete düşürdü; bir an kendini ıssız bir çölün ortasında görmeye başladı. Uçsuz bucaksız, karanlık bir çöl... Tek bir canlı, tek bir kıpırtı yok. Sonsuz, bitimsiz bir yokluk... Korkudan ağlayarak koşmaya başladı. Neredeydi o? Burası neresiydi? Hangi yöne gidecekti şimdi?

“Hey ihtiyar! Ne böyle azgın aygır gibi koşuyorsun? tezgâhımdaki meyveleri döktün. Kör müsün? Önüne baksana” diye bir satıcı öfkeli bir şekilde ona bağırınca durdu. Sanki uykudan uyanır gibi gözlerini açıp satıcıya baktı. “Neredeyim ben?” diye fısıldadı.

“Cehennem dibindesin!” dedi satıcı, eliyle karın içine dökülmüş domates, patates, biberleri göstererek... “Gördün mü yaptıklarını?”

“Neredeyim ben?”

“Git Allah aşkına! Bütün deliler gelir beni bulur.”

O da ne? Dilenci hâlâ peşinde. Burada daha fazla durmamalı, bir şeyler alıp eve gitmeliydi. Oradan uzaklaştı. Üzerinde patateslerin dizildiği bir tahta tezgâhın yanında durdu. Tezgâhın arkasında on altı-on yedi yaş-

larında, uzun siyah saçları gözlerini kaplamış, yüzü soğuktan yanarak kapkara olmuş bir genç duruyordu. Genç pazarcı üşüdüğü için tezgâhın arkasında zıplayıp duruyordu. Tezgâhına yaklaşan Hasan'ı görünce "Buyur amca!" dedi. Bir patatesi eline alarak "Şeker, şeker!" diye bağırdı, patatesi Hasan'a uzattı.

"Bir kilo olsun" dedi Hasan. Gözleri sokakta insanların arasında dilenciyi aradı; yoktu. Ne olmuştu bu adama? Nasıl bir plan kuruyordu acaba?

Rüzgâr hızlanmıştı; karı döndürerek havalandırıyor, pazarın üzerine yağdırıyordu. Gün ilerledikçe hava daha da soğuyordu. Sanki gökten buz yağıyordu. Sis, beyaz bir kar örtüsüyle kaplı yeryüzüyle gökyüzünü kaplamış, bulutları bütünleştirmişti. Sis herşeyi yutuvermişti. Hasan iyi göremiyordu. Gözlüklerini kazağının ucuyla sildi, gözlerine taktı. Değişen bir şey olmadı. Her şey pusluydu. Çocuğun tarttığı patates poşetini eline aldığı anda korkunç bir patlamayla yerinden fırlayarak üç metre ileriye düştü; patlama öylesine güçlüydü ki büyük bir alandaki kar, insanlar, pazarcı tezgâhları, pazarcıların tezgâhlarına dizdikleri mallar, naylondan yapılmış şemsiyeler herşey paramparça olarak havaya fırladı! Hasan'ın son gördüğü manzara dehşet vericiydi! Bomba hemen birkaç metre ötesinde patlamıştı. Az önce marul dizili tezgâhın önünde görmüştü; orta yaşlı, şişmanca bir kadındı. Bir pazarcı kadının arkasından uzun bir ıslık çalarak, "Kadında ne göt var, değirmen taşı gibi insanı öğütür!" diye bağırmış, sonra da alt dudağını ısırarak kanatmıştı. Kadın patlayan bombayla birlikte on metre havaya fırladıktan sonra karın üstüne düşmüştü. Hemen Hasan'ın yanına düşmüştü; elini uzatsa, kanlar içinde kalmış kadına değecekti. Ama Hasan'ı öylesine dehşet verici bir koku sarmıştı ki kımıldamıyor, öylece kadına bakıp duruyordu. Kadın birkaç dakika boynu koparılmış bir tavuk gibi titredikten sonra kaskatı kesildi; başı ve sağ bacağı gövdeden kopmuş,

boynundan oluk gibi kan fışkırıyordu. Başsız gövde bir süre karın içinde titredikten sonra cansız kaldı. Daha ötede biri, iki eliyle yaralı karnını tutmuş, gözyaşları içinde "Yardım edin!" diye yalvarıyordu. Bu adamı tanıyordu Hasan. Bu adam saatlerdir onu izleyen dilenciydi. Dilenci dizüstü kara çökmüş, parçalanmış karnından dışarı sarkmış bağırsaklarını toplayıp karnına yerleştirmeye çalışıyordu; yüzünün sağ tarafı kan içindeydi. Az önce nefret ettiği dilencinin hali Hasan'ın yüreğini parçaladı. Kalkıp ona yardım etmek istedi. Başaramadı. Vücuduna hükmedemiyordu. Sanki bu gövde bir başkasına aitti. Patates satan genç ondan cesur çıktı. Yaralı ayağını sürükleyerek dilencinin yanına gitti. Genç adamın paçasından kan akıyordu. Tezgâhı paramparça olmuş, patatesleri harman büyüklüğünde bir alana dağılmışlardı. Genç adam dilencinin başından tutmak istedi, ama dilenci çektiği acıya daha fazla dayanamayarak, yüzüstü karın içine yığılıp kaldı.

Sağ tarafta yüzünü göremediği zayıf bir adam balık tezgâhının altında yatıyordu. Elbiseleri kandan kıpkırmızı olmuştu. Ne sızlanıyor, ne de hareket ediyordu. Ölmüş olmalıydı. Tam sırtının ortasına kalın bir tahta parçası saplanmıştı. Balıkların yarısı tezgâhta, yarısı yere dağılmışlardı; küçük bir kedi yavrusu fırsattan yararlanarak, iri bir sazan balığını çabuk çabuk yemeye çalışıyordu; üşüdüğü için arada bir yardım ister gibi miyavlıyordu. Birkaç dakika önce "Taze balık! Taze balık!" diye bağırان balıkçı şimdi cansız, karın içinde yatıyordu; bütün gün kovaladığı ama hiç dövmediği, haline acıdığı için temizlediği balıkların içini yedirdiği kedi şimdi balıkları yerken korkuyla çevresine bakıyor, biri onu kovalıyormuş gibi arada bir birkaç metre uzağa kaçıyordu; az sonra kediye, tüyleri dökülmüş, yalnızca çıplak postu kalmış uyuz bir köpek katıldı. Orta yaşlı bir adam kış üstü karın içine, dökülmüş portakal ve mandalinaların içine oturmuştu; iri gövdeli, çıplak ko-

caman kafalı bir insandı. Yaralıydı, ama yarası hafif olduğu halde patlamanın etkisiyle şoka girmişti. Gözbebeklerinden dışarı fırlamış gözlerle çevresine bakıyordu; sol eliyle sağ bileğini tutmuştu. Onun hemen yanında karnına bir kasa parçası saplanmış dokuz-on yaşlarında bir çocuk, çocuğun yanında beline kadar kara gömülmüş genç bir kadın vardı; kadının kafasından akan kan yüzünü kaplamıştı. Küçük deri çantası hâlâ sol omuzunda asılıydı, kafasının sağ tarafındaki saçları kara serpilmişti. Çocuk küçücük elleriyle karnına saplanmış kasa parçasını tutmuş, can havliyle "Öldüm, öldüm ana!" diye bağıyordu. Anasının kısa bir süre önce kendisine pazarda satın aldığı ayıcık kara gömülmüştü.

Bombanın yarattığı kar bulutu dağılınca, yol açtığı korkunç vahşet ortaya çıktı; çevreye dağılmış insan cesetleri, yaralıların imdat çığlıkları pazarı sarmıştı. Olay yerinden kaçan insanlar, yaralılara yardım etmek için geri dönüyorlardı. Bazı insanlar, çevreye dağılmış insan parçaları ve yaralıların içinde tanıdıklarını arıyorlardı; yaşlı bir adam var hızıyla "İbrahim!.. İbrahim!.." diye bağıyor, delirmiş gibi o cesetten o cesede koşuyordu. Dizlerinin üzerine düşmüş şalvarını sol eliyle tutmuştu. Cinsel organı meydandaydı, ama yaşlı adam bunun farkında bile değildi.

Hasan ağır ağır kendini toparlayarak yaşadıklarını anlamaya başlıyordu. Elleriyle vücudunu kontrol etti; bacakları, kolları, başı, karnı, her yeri sağlamdı. Sadece gözlükleri ve şapkası yoktu. Birinci denemesinde ayağa kalkamadı. Ona yardım etmek isteyen bir adama "Bir şeyim yok" deyip reddetti. Tekrar deneyince ayağa kalkmayı başardı.

Polis arabalarının, cankurtaranların sirenleri pazarı velveleye verince ağır ağır yürüyerek pazardan ayrıldı. Yürüyor muydu, uçuyor muydu, farkında değildi. Sanki uykudaydı. Sanki az önce yaşadıkları gerçek değildi. Yürüdükçe daldı, yaşadıklarını yeniden yaşamaya baş-

ladı. Çok yorgundu, bütün canı sızlıyordu, ateşe tutulmuş gibi yanıyor, başı dönüyordu; ayakta duracak hali yoktu, bir an önce kendisini eve atıp yatağa girmeliydi.

Kar taneleri sisle kaplı gökyüzünden, oyun oynar gibi dolanarak yağmaya başladı. Beş-on dakika sonra kar taneleri irileşti, yoğunlaştı, sis koyulaşarak daha karanlık çökmeden şehri geceye boğdu...

Hasan eve geldiğinde karanlık çökmüştü. Eve kaç saatte, nasıl geldiğini hatırlamıyordu. Kapıyı açtığında, oturduğu odadaki duvar saatinin çingırağı vurdu. Ev karanlıktı. Donmak üzereydi; elleri, ayakları, yüzü, kulaqları yanıyor, jilette parçalanmış gibi sızlıyorlardı. Kapıyı kapatınca ayakkabılarını çıkarmak istedi; ayakkabılarının olmadığını görünce şaşırdı. Ayakkabılarını giymeden mi pazara gitmişti, yoksa bomba patladığında mı ayakkabılarını kaybetmişti? Hiçbir şey hatırlayamadı. Bombanın patladığından bile emin değildi. Gerçekten böyle bir olay olmuş muydu, yoksa onun yarattığı bir karabasan mıydı? Artık yaşadıklarını, neyin gerçek neyin onun yarattığı bir düş olduğunu birbirinden ayıramıyordu. İki eliyle başını tutarak birkaç dakika düşündü. Üst üste iki çift yünlü çorap giymesi iyi olmuştu; çoraplar ayaklarına yapışmışlardı. Çoraplarını çıkartıp ara salona fırlattı. Başka bir gün olsa onları bir güzel katlar, kurumaları için sobanın kenarına koyardı. Şimdi umurunda değildi. Herşeyin canı cehenneme! Elbiselerini çıkartıp sağa sola attı. Ayakları, elleri sızlıyor, acıya dayanmakta zorlanıyordu. Soğuktan alt ve üst dişleri tak tak diye birbirine vurmaya başlamıştı.

Yattığı odanın lambasını yaktı. Oda buz gibi soğuktu. Bir ara sobayı yakmayı düşündü, ama o kadar yorgun ve bitkindi ki, sobayı yakacak gücü kendinde bulamadı; yıllardır karyolada serili duran yatağa attı kendi-

ni, yorganı üzerine çekti. Üşüyor, korkuyordu. Büzüldü, ufaldı. Bir süre sonra olay yeniden canlandı kapalı gözlerinin önünde, insan çılgınlıkları kulaklarında yankılanmaya başladı; yaşadıklarını unutmak, düşünmemek için ne yapıyorsa olmuyor. herşey bütün canlılığıyla karşısında duruyordu. Kadının havalanışı, paramparça halde yere düşüşü, çırpınışı, havada uçuşan insanlar, tahtalar, meyveler, sebzeler akıp gidiyordu beyninde. Şu an gördükleri gerçekten yaşanıyor muydu? Yaşanmışsa, kimdi bu vahşeti yapan? Niçin yapıyorlardı? Yatağın içinde bu sorulara yanıt ararken, kapıyı arkadan kilitlemediğini hatırladı. Kapıyı kilitleyip geri dönerken pencerelere baktı. Her akşam mutlaka birkaç kez kapı ve pencereleri kontrol ederdi. Pencerenin perdelerini açıp bakınca, dışarıda sessiz yağın karı gördü. Sokak tenhaydı. İpissizdi. Ayakta duracak takati olmadığı halde birkaç dakika ayakta, yağın karı izledi. Ne kadar güzeldi! İri kar taneleri gökten boşalırcasına düşüyorlardı. Rüzgâr ılık çalarak esiyor, daracık sokakta önüne kattığı karı sürükleyip götürüyordu. Daha fazla bakamadı. Yatağı girip yorganı üstüne çekti. Az sonra hıçkırarak ağlamaya başladı. Evin içinde biri dolaşıyordu. Elinde söğüt dalından uzun bir çubuk vardı. Yatağının çevresinde dört dönüyor, elindeki çubuğu ona doğru sallıyordu. Bir ara biraz toparlanarak başını yorganın altından dışarı çıkarıp, üzerinde televizyon duran sehpanın altındaki telefona baktı. Kardeşi Mehmet Hoca'yı aramalıydı. Ama telefon o kadar uzaktı ki ona, üşendi. Tekrar kafasını yorganın altına koydu. Hıçkıra hıçkıra öylece dahi gitti, ne uyuyordu ne de uyanıktı. Yarı uyanık haliyle kötü bir düş görüyordu. Gördükleri bir düş müydü, yoksa yaşıyor muydu? Bir gölde boğulmak üzere olan bir insan gibi yatağında çırpınmaya, bağırmaya başladı. Bir çiftlikteydi şimdi; çiftlik ona yabancı değildi sanki, ama daha önce bu çiftliğe ne zaman geldiğini hatırlamıyordu.

Çiftlik büyük, yemyeşil bir ovanın, dorukları karlarla kaplı dağla birleştiği noktasında kurulmuştu; binlerce meyve ağacı içinde kaybolmuş iki katlı konakla, dikdörtgen şeklindeki uzun ahırlar sırtını dağın kırmızı topraklarına yaslamışlardı. Çiftliğe giden uzun, çakıl döşeli yolun her iki tarafında binlerce kavak ağacı vardı. Hepsi belli aralıklarla dikilmiş, hepsi aynı boydaydılar; konağın batı kısmında kaplumbağa kabuğu gibi toprağa yapışmış yüzlerce küçük kulübe vardı. Bu çiftlikte tipik bir canlı türü egemendi; bazı yönleriyle insana benzemelerine rağmen insan değillerdi; boyları insandan daha küçüktü, kalın, kıllı gövdeleri vardı. Kafaları tıpkı bir öküzün kafasını andırıyordu. Boynuzları dağ keçileri gibi çatal çataldı, kulakları küçük, kıvrım kıvrımdı. Çok öfkeli, acımasız varlıklardı. Elllerinde kocaman balta ve bıçaklarla dolaşıyorlardı. Temel besinleri insan etiydi. Binlercesi bir arada yaşıyordu bu çiftlikte. Ahırlarında besiye alınmış binlerce insan vardı. Her gün yüzlerce insanı kesiyorlardı; kasaplarda ayaklarından demir kancalara asılmış, derileri soyularak, iç organları çıkarılmış, parça parça doğranarak vitrinlere asılmıştı insan eti; en pahalısı çocuk etiydi. Çocuk gövdelerine özel etiketler yapıştırılmış...

Bu çiftliğe neden, nasıl geldiğini bilmiyordu. Yanında annesi var. Bu yaratıklar onu ve annesini kavakların arasında sıkıştırıyorlar. Kaçıyorlar. Yüzlerce yaratık ellerinde balta ve bıçaklarla çığlık çığlığa korkunç bir sesle bağırarak, onların peşine düşüyor. Annesi dayanamayarak yere yığılıyor... Dört bir yandan kadının üzerine çullanıyorlar. Geriye dönüp, annesine saldıran yaratıklarla kavgaya tutuşuyor. İkisini de yakalıyorlar. İkisi de kanlar içinde ama yaraları ağır değil. Zincirlerle bağlayarak ahıra götürüyorlar... İçinde üç yüzden fazla insanın zincire vurulduğu büyük bir ahır Kadın erkek, çoluk çocuk çırılçıplak... Annesi ağlamaya başlıyor. Ahırda besiye alınmış insanlar onları teselli etmeye ça-

lışıyorlar. Sonra o yaratıklardan üç tanesi ahıra giriyor. İri yarı, gövdesi şişmiş genç bir erkekle, genç bir kadının zincirlerini sökerek onları çiftleşmeye zorluyorlar. Karşı koyuyorlar. Bedenlerine yenen demir sopalara dayanamayarak çiftleşmeye başlıyorlar diğerleri; o ve annesi utançtan gözlerini kapatıyorlar, ama ahırda besiyeye alınmış öbür insanların aldırdığı yok; bakmıyorlar bile. Günler peş peşe akıp gidiyor. Verdikleri her neyse onların balon gibi şişiriyor. Anacığını tanıyamıyor, kocaman bir et yığınınına dönmüş. Ve üç ay sonra annesini kesime götürmeye geliyorlar. "Anne, anne!" diye bağırmaya başlıyor...

Kendi çılgılığıyla yataktan sıçradı. Derin derin nefes alıp verdi. Elleriyle vücudunu kontrol etti; şişmanlamamıştı, eski Hasan'dı; emin olmak için yatağının karşısındaki duvara asılı boy aynasının karşısına geçerek uzun uzun kendine baktı; hayır eski Hasan'dı. Yaşadıklarının gerçek olmadığını görünce sevindi. Ya gerçek olsaydı? Nasıl bir düştü bu böyle? Ne anlama geliyordu? Gördüğü kâbuslardan farklı bir şeydi bu. Her tarafından su gibi ter akıyordu. Terden yatağı, yorganı ıslanmıştı. Üzerindeki kazağı, gömleği çıkardı. Tekrar yorganı başının üzerine çekerek inlemeye başladı. Üşüyordu. Bu şekilde dayanamayacağını düşünerek yataktan kalktı. Sobayı yakmalıydı. Her zaman sobanın yanında hazır duran odunları sobaya doldurdu, gaz serperek tutuşturdu. Mutfığa gitti. Mutfak lavabosunda elini yüzünü yıkadı. Biraz rahatladığını hissetti, geri dönüp yatağa girdi. Saat sarkacı vurmaya başladı; saat yediydi. Gece henüz başlıyordu. Yalnız başına nasıl sabahlayacaktı? Kalktı, kardeşi Mehmet Hoca'yı aradı. Telefon çalıyor, kaldıran yoktu. "Camide" diye düşündü. Bir süre sonra yeniden aramaya karar verdi. Dışarıda rüzgâr şiddetlenmişti. Çerçevelerde gevşemiş camları oynatarak rak rak diye kötü bir ses çıkarıyordu. Şimdi kuru bir iskeleti andıran, dalları karın ağırlığı altında iki bük-

lüm olmuş akasya ağacının bir dalı cama sürünüyordu. Evin bahçesindeki diğer ağaçların durumu kötüydü. Kayısı ağaçlarının dalları karın altında kırılmak üzereydi. Sokak lambası zar zor altını aydınlatıyordu. Kar taneleri lambanın ışığı içinde pırlanta gibi ışıltıyordu. Bir alt sokakta havlayan bir köpeğin sesi ona ulaşyordu. Pencerenin önünden ani bir kararla uzaklaştı; ya dışarıdan biri ateş ederse?! Rahat bir av olurdu. Soba tutuşup yanmaya başlamıştı. Yatağa girerek düşünmeye başladı. Acaba şu an güvencede miydi? Tehlikelerden uzak mıydı? Evin tavanına bakınca korkup yataktan sıçradı! Ya tavan çökerse? O zaman kesin ölürdü. Oda-
nın içinde koştu, altına saklanacak bir şeyler aradı, bulamayınca yatağın altına saklandı; bir süre öyle yatağın altında bekledikten sonra tavanı unutarak yatağın altından çıkıp, sobaya yaklaştı, sırtını sobaya verdi. Sırtı ısındıkça her tarafından terler boşalmaya başladı. Isındıkça acıktığını farkettiler. Pijamalarını giyerek mutfağa gittiler. Mutfak oldukça büyük, güzel ve temizdi. Mutfak-
ın altı, duvarları kaliteli fayansla döşenmişti. Dört tarafı ceviz ağacıyla kaplanmış mutfak, mutfak raflarıyla kaplıydı; dolaplar küçük küçük raflara bölünmüştü. Bir zengin-
nin mutfak-ında bulunabilinecek bütün araç gereçler vardı mutfak-ında. Raflar tıklım tıklım gıda malzemeleriyle doluydu; rafların altında yirmi beşer kiloluk torbalar yanyana, düzgün bir şekilde tahtadan yapılmış küçük bir somya üzerine dizilmişlerdi; üç torba un, bir torba mercimek, bir torba fasulye, bir torba bulgur, bir torba nohut, bir torba pirinç, bir torba ceviz, bir torba dut... Torbalardan çoğunun ağzı bile açılmamıştı. Rafın gözlerinde kayısı, elma, gül reçeli, pekmez, bal, peynir, çökelek, tereyağı, kavurma, turşu dolu kutular, kavanozlar, bidonlar diziliyordu. Mutfak tıka basa doluydu. Evde Hasan yalnız yaşadığı halde mutfakta on kişilik aileye bir yıl yetecek kadar gıda maddesi depolanmıştı. Hasan'ı tanımayan biri mutfak-
a girse onu kara borsacı

zannederdi. Dolaplarda yer kalmadığı için, içi baharat dolu şişeleri tezgâhın üzerine dizmişti. İki torba şekerle dört kilo çayı da buzdolabının yanında yere koymuştu. Her mutfağa girişinde yaptığı gibi, stoklarını gözden geçirdi. Yeterli değildi. "Biraz daha almalıyım" diye düşündü. Zaten hiçbir zaman stoklarını yeterli görmemişti. Yarın erkenden kalkıp bir şeyler daha almalıydı. Hayat zorlaşıyordu. Memleketin durumu malum; her an kıtlık başlayabilir, her şey karaborsaya düşebilirdi. O zaman açlıktan ölürdü. Sürgün yıllarını anımsadı; annesiyle günlerce aç, ahırda bekledikleri günleri hatırlayınca gözleri doldu. Merhamet sahibi köylülerden biri onlara bir parça ekmek, biraz yemek getirdiğinde nasıl sevinirdi. O an gözleri, perdeleri çekilmemiş mutfak pencerelerine takıldı: Bir insan karartısı görür gibi oldu. Korkup geri kaçtı! Az sonra yeniden pencereye yaklaştı; şimdi pencerenin önünde pazarda kendisini izleyen dilenciye görüyordu. O yaralanmamış mıydı? Gecenin bu saatinde onun mutfak penceresinin önünde ne arıyordu? Onu öldürmeye gelmiş olmalıydı. Pazarda tamamlayamadığı işini bu gece tamamlayacaktı. Birkaç dakika mutfakta dolandı durdu. Ne yapacağını bilmiyordu. Dışarıda pencerenin önünde duran dilenci, şişirilen bir balon gibi büyüyor, vahşileşiyor, çılglık çılgılığa bağırıyordu: "Seni bu gece boğacağım!" Geri geri koşarak mutfaktan çıktı. Mutfağın kapısını sert bir şekilde çarparak kapattı. Odasına girdi; oda ısınmıştı. Sac soba "çıt çıt" diye sesler çıkararak yanıyordu. Sırtını üzerinde kurtlar tarafından parçalanan yaban geyiği fotoğrafı olan duvar halısının asılı olduğu duvara dayadı, geceyi dinledi; korku bir elektrik dalgası gibi bütün vücudunu kuşatmıştı. Rüzgârın sesi, pencere camlarının sesi, pencere camına değen kayısı ağacı dalının çıkardığı ses, çatının çıkardığı ses beyinde bomba gibi bir etki yapıyordu. Neredeyse korkudan ayakta ölecekti! Şimdi odanın içi binlerce esrarengiz görüntüyle dolmuştu. Gözlerini sımsıkı yum-

du. iki eliyle kulaklarını kapadı. Ne görmek ne de duymak istiyordu. Şu an sesleri hâlâ duyuyor, görüntüleri görüyordu. Daha fazla dayanamayarak yere yığıldı. "Mehmet kardeşim neredesin?" diye mırıldandı. Bir süre sonra sokaktan geçen kamyonun sesiyle gözlerini açtı. O şeyler hâlâ odanın içindeydiler. Kendisini yatağa attı, yorganı üzerine çekti. Bir ceviz kabuğunun içine sığacak kadar ufaldı. Dayanamıyordu! Nerede kalmıştı Mehmet Hoca? Bugün niçin onu sormaya gelmemişti? Çok kötüydü bugün. Acaba onu arasa mıydı? Biliyordu, evde değildi. Odayı dolduran bu şeyler olmasaydı kalkıp bir telefon edecekti. Nereden eve girmişlerdi acaba? Bir pencere mi açık bırakmıştı? Kimsesi yoktu bu koca dünyada. Ölecekti! Ölecekti! Her şey bir ölüm aracına dönüşmüştü. Her yerde, her kılıkta karşısına çıkıyordu ölüm. Artık gücü tükeniyordu! Ölümle savaştıracak takati kalmamıştı. Öldüğünü düşündü. Şimdi eski bir tabutun içindeydi. Tabut odasının ortasında duruyordu. Tabutunun başında sadece kardeşi Mehmet Hoca ve Topal Hıdır vardı. İki de ağlıyorlardı. Peki bu topal niçin ağlıyordu? Topal'ın kendisini sevmediğini düşünmüştü yaşarken. Duygulandı. Dayanamadı! Mehmet Hoca'yla Topal Hıdır'a katıldı. Önce yüksek sesle ağladı, uyku bastırdıkça sesi azaldı, sonra uykuya daldı...

Mehmet Hoca eve girdiğinde korkudan ve yorgunluktan ayakta duramıyordu. Neredeydi Hasan? Pazar yerinde bomba patladığını duyduğunda, içine korku düşmüş, biri ona "Ağabeyin Hasan da oradaydı" demişti sanki. Hasan'ın her perşembe pazara gittiğini biliyordu, ama bomba koca bir mahalleyi saran Perşembe Pazarı'nın küçük bir sokağında patlamıştı. Hasarı'nın bombanın patladığı anda o sokakta olması küçük bir olasılıktı. Böyle düşünerek kendini avutuyordu. Ama neredeydi

Hasan? Üç kez evine bakmış, şehirdeki bütün hastaneleri dolaşarak ölümlere, yaralılara tek tek bakmış. Hasan'ı bulamamıştı. Hastanelerde Hasan'ı bulamayınca, bir ihtimal şehirdeki polis karakollarını dolaşmış, ölü ve yaralıların listelerine bakmıştı. Hasan yoktu. Korkup şehri terk mi etmişti acaba? Yapar mı yapardı.? Son günlerde yine kötüleştiğini bildiği halde onu evde yalnız bıraktığı için kendini suçluyordu. Üzerinde ıslanmış elbiselerini değiştirdi. Zaten eve bu yüzden uğramıştı. Bütün gün yağın karın altında Hasan'ı aramaktan elbiseleri, çorapları ıslanmış, öksürmeye başlamıştı. Elbiselerini değiştirirken, birkaç kez üst üste Hasan'ın evini aradı. Telefon çalıyor, kaldıran yoktu. Korkudan titremeye başladı. Hasan asla bu saatte dışarıda kalmazdı? Bir yerlerde düşüp öldü mü acaba? Tanıdığı Hasan şu an kapıyı kilit eyip, pencereleri kontrol ettikten sonra televizyon izliyor olmalıydı. "Ya hastaysa" diye düşündü. Elbiselerini değiştirdikten sonra kendini sokağa attı; birkaç dakika sokakta karın altında ayakta durarak düşündü. Nereye gitmeliydi? Onu nerede aramalıydı? Bir kez daha evine uğrayıp, sonra yeniden hastaneleri dolaşmayı kararlaştırdı. Hasan'ın evinin anahtarlarını ıslanmış pantolonunun cebinde unuttuğunu hatırlayınca, anahtarı almak için yeniden eve döndü. Telaşla eve girdi, oradan odaya geçti. Niçin eve geri dönmüştü? Hatırlayamadı. Kaldığı odada sağa sola baktı. "Allah kahretsin!" deyip başını salladı. Başı duvara değdi, ağrımaya başladı. İki eliyle kafasını tuttu. Odada dolaşmaya başladı. Neyi arıyordu acaba? Odada buz gibi bir hava vardı. Sabahleyin yaktığı sobanın külleri yere dökülmüştü. Sabah kahvaltısında içtiği çay, bardakları sobanın üstündeydi. Küçük bir naylon tabakta olan toz şekerin bir kısmı sobanın üzerine dökülmüştü. Yatarken giydiği kalın, siyah-beyaz renk eşofmanı yattığı kanepenin üzerindeydi. Yere düşmüş parkası ayaklarına takılınca bir tekme savurup onu pencerenin önüne fırlattı.

Odada hiçbir şey olması gereken yerde değildi; herşey gelişigüzel odanın içine serpilmişti: giyecek, yiyecek ve kitapları iç içe geçerek ilginç bir sergi oluşturmuştu. Odanın altına serili halı kirden rengini yitirmişti. Oda çoktandır temizlenmediği için halının üzerinde bir parmak kalınlığında toz birikmişti; tozdan en az etkilenen kitaplardı. Onlar odanın doğuya bakan duvarını boydan boya kaplayan, camekanlı, meşe tahtalarından yapılmış dolabın raflarında korumadaydılar. Dolabın bütün raflarını kitapla doldurmuş, raflara sığmayan kitapları da dolabın üstünde üst üste yığmıştı. Hemen dolabın kenarında, duvara asılı eski bir saat vardı. Saat durup dinlenmeksizin "tik-tak" diye bir ses çıkarıyordu. Mehmet Hoca ne aradığını hatırlayamayınca kanepeye oturdu. Düşünmeye başladı, uzun uzun öksürdü. Bir ara alt katta oturan ev sahibi Tombul'un sesini duyar gibi oldu, sonra Tombul'un sesinin yerini televizyonun sesi aldı. Birkaç dakika sonra odayı sessizlik kapladı. Saatin tik-tak sesi kurşun sesi gibi Mehmet Hoca'nın beyninde yankılanıyordu. Üzgündü. Kayıp ağabeyi Hasan'a ulaşamadığı için öfkeden kendisini yiyordu. Belki de Hasan ölmüştü.? Ara salona çıkınca kapının arkasında üst üste attığı ıslak elbiselerini gördü; o zaman eve Hasan'ın evinin anahtarını almak için girdiğini hatırladı; anahtarını alıp dışarı çıktığında ev sahibi Tombul'un "Pişt pişt! diyen sesini duydu. Dışarı sessiz, karanlıktı. Kar, insanı masalsı bir dünyaya çeken hüzünlü sessizliğiyle mahallenin yoksul evlerine, daracık sokaklarına yağıyordu. Mehmet Hoca'nın yürüdüğü sokakta yeni yağan kar diz kapaklarına ulaşıyordu. Karanlığın içinde, silik ışıklarla ancak dibini aydınlatan sokak lambalarından uzaklaştıkça karanlık yoğunlaşıyor, ama kar karanlığın içerisinde gümüşten zerrecikler halinde parlıyordu; bu gece sokaklar bambaşkaydı sanki. Sekiz yıldır binlerce kez yürüdüğü bu sokakta bu akşam yürümekten korkuyordu. Yaşamın bir kurşun fiyatına olduğu bu

kentte, her an acı ve korkunç bir sonla karşılaşabilirdi. Adımlarını hızlandırdı. Üşüyordu. Ayaklarının sızladığını hissedince, telaştan çorap giymediğini farketti. Geri dönmedi. Sokak yokuş aşağı inmeye başladığında, güneyden şehre yayılan sis sokağı sardı. Gözgözü görmez oldu. Sokak bomboştı. Köpekler bile sokağı terketmişti bu akşam; sokağın her iki tarafındaki evlerin lambaları sönmüştü. Mehmet Hoca insanların şu an uyumadıklarını biliyordu. Korktukları için karanlıkta oturuyorlardı. İnsanları kurşunlarla, satırlarla öldüren karanlık güçler istedikleri paniği, korkuyu yaratmışlardı; şehri kuşatan bu terör korkusu çekilmez bir hal almıştı. Geceler ise insanlar için bir kâbustu. Daha güneş batmadan herkes evine çekiliyor, şehir terkedilmiş, veba salgınına yakalanmış bir kenti andırıyordu. Gece sokağa çıkan insanı ölüm her an bulabilirdi.

Şimdi içinde yürüdüğü cadde, şehrin en yoksul mahallesini ortadan ikiye bölen, faili meçhul cinayetlerin en çok işlendiği, halkın "lanetli cadde" ismini taktıkları caddeydi. Bu caddede hemen hemen haftada üç-dört insan satırlarla doğranarak öldürülürdü.

Yoksul insanların içine sığındıkları bu yıkık dökük, pencereleri naylonlarla, kartonlarla, eski teneke veya sac parçalarıyla kapatılmış, tek katlı, iki katlı küçük evler bu akşam sessizdi. Tek bir hayat belirtisi yoktu. Rüzgâr bu harabelerin, kırık dökük çatı saclarının bir ucundan girerek diğer ucundan çıkıyordu. Bir evde bir kedi miyavladı. Bir alt sokakta polisler uzun uzun düdük çaldı. Durdu. Geceyi, sokağı dinledi. Üzerinde birikmiş karı silkeledi. Beş yüz metre uzunluğundaki bu lanetli caddeyi tanıyordu. Kalbi hızlı hızlı atmaya başladı. Geri mi dönseydi acaba, yoksa buraya yakın oturan dostu Topal Hıdır'ın evine mi uğrasaydı? Bacakları ileri gitmek istemiyordu. Sağ ayağı diz kapağının altından kesilmiş, uzun, ince boylu bir insandı dostu Topal Hıdır: elmacık kemikleri deve hödüğü gibi dışarı fırlamış, yanakları,

önde birkaç uzun çürümüş diş dışında tek diş kalma-
mış olan ağzına çökmüştü. Kartal gagasını andıran
uzun bir burnu, ağzını kaplayan gür, beyaz bıyıkları
vardı. Topal Hıdır'ı özlemişti; onu görmeyeli bir ay ol-
muştu. Kimbilir belki Hasan oradaydı. Hasan'la Hıdır'ın
hem çok iyi dost, hem de kediyle köpek gibi anlaşmaz iki
karşıt olduklarını çok iyi biliyordu. Nedense aksi bir ço-
cuk gibi huysuz, bir bilge kadar dolu olan Topal Hıdır'ı
seviyordu; onunla dama taşı oynadığında bilinçli olar-
... Hıdır'ı kızdırıyordu. Topal yenildiğinde hırsından deliri-
yor, yendiğinde mutluluktan uçuyordu. Şu anda evde
miydi acaba? Yolunu değiştirip Topal Hıdır'ın evine gi-
den sokağa saptığında onu düşünmeye başladı. Kimbi-
lir belki Topal şu an uyuyor, belki de şaltası eskimiş,
yırtılmış, yer yer pamuğu dışarı fırlamış olan yatağına
uzanmış kitap okuyordu. Eve yaklaştığında önce bir
kez, ardından silahlar peş peşe patlamaya başladı. Meh-
met Hoca kara uzandı. Silah sesleri bir-iki dakikadan
daha kısa sürdü. Ardından gece eski sessizliğine, hüz-
nüne büründü. Silah sesleri sustuğu halde uzun süre
yerinden kımıldamadan bekledi. Korkuyordu. Göğsü sı-
kışmış, boğuluyordu. Sanki şehir tüm ağırlığıyla onun
üzerine çökmüştü. Acaba kime ateş etmişti? Kaç can al-
mışlardı bu akşam? Bir süre karanlığı dinledi, gözleri-
nin önünde kar taneleriyle birlikte milyonlarca ışık ta-
neciği oynayıyordu. Çevresinde kimsenin olmadığına
emin olunca ayağa kalkarak, geri Hasan'ın evine doğru
koşmaya başladı. Hasan'ın kapısına nasıl geldiğini bile-
medi; sanki biri onu kucaklayıp oraya bırakmıştı. Terle-
mişti, yorulmuştu. Ayaklarında başlayan uyuşukluk ve
acı canını yakıyordu.

Hasan'ın kaldığı odanın ışığının yandığını görünce
sevindi. Demek ki eve dönmüştü. Bu saate kadar nere-
deydi acaba? Aptal bunak onu nasıl da korkutmuş,
kaygılandırmıştı. Bir an onu bir daha göremeyeceğini
bile düşünmüştü. Kapının önündeki kayısı ağacı dalla-

rındaki ağırlıktan kurtulmak için silkelendi, dallarında birikmiş karı Mehmet Hoca'nın üzerine döktü. Mehmet Hoca gülümseyerek kayısı ağacına baktı. Cebinden anahtarı çıkardı, birkaç dakika kararsız bekledi. Acaba zili mi çalsaydı? Bu evin zili berbat bir şeydi. Bu zilin bir defa çalması üç köpeğin bir saat havlamasına bedeldi. Hasan'ın komşuları bu zilin sesinden rahatsızlardı. Hatta içlerinden biri. Hasan'ın zili değiştirmesi için mahkemeye bile başvurmuştu. Hasan kulaklarının ağır işittiğini söyleyerek zilin kalmasını sağlamıştı. Kapıyı açarak içeri girdi. Hasan'ın elbiselerini ara salonda sağa-sola serpilmiş olarak görünce onun iyi olmadığını düşündü; çünkü o hiç böyle yapmazdı.

Hasan'ı yatakta buldu. Bir yandan inliyor, bir yandan horluyor, arada bir susuyor ve sonra kaldığı yerden horlamaya, inlemeye devam ediyordu. Baygın haldeydi; boylu boyunca yatağa uzanmış, sağ elini başının altına koymuştu. Mehmet Hoca bir süre ayakta durarak ona baktı; onu uyandırmaya kıyamadı. Zavallı bu yıl iyice çökmüş, yaşlanmıştı. Altmış iki yaşındaydı, ama yetmişin üstünde gösteriyordu. Gözlük izleri yüzünde belli olan, iri siyah gözleri göz çukurlarının içine gömülmüş, gözlerinin önünde oluşmuş siyah torbacıklar sarkmaya başlamıştı; et diye bir şey kalmamıştı Hasan'da. Birara gözlerini açıp Mehmet Hoca'ya baktı, "Palamut mevsimi, diye mırıldandı, "Palamut yağıyor. Sonra kirpiklerini cilveli bir kadın gibi titreterek gözlerini ağır ağır kapadı. Sayıklıyordu. Mehmet Hoca eliyle Hasan'ın terli alnına dokundu. Ateşi vardı. Odadan çıktı. Az sonra ıslatılmış bir havluyla geri döndü. Islak havluyla Hasan'ın alnını, yüzünü silmeye başladı. Hasan ürperdi, silkindi, inledi. "Vurmaaa!" diye bağırdı. Hasan'ın uyanacağını düşündü. Fakat o uyanmadı. Bir sandalye alarak Hasan'ın başucuna oturdu; ayaklarını ovmaya başladı. Ayakları kaşınıyordu. Ayakları biraz rahatlayınca kalkıp sobayı odunla doldurdu. Soba yanmaya başladıkça oda-

nın havası ısındı. Hava ısındıkça o yumuşadı, gevşedi, tatlı bir uyku sardı. Uyumamak için kalkıp televizyonu açtı. Bütün kanalları aradı, izlemeye değer bir program bulamayınca televizyonu kapadı, gidip sobanın yanına oturdu. Ayaklarının morartısı yavaş yavaş geçiyordu. Birkaç dakika ayaklarını ovdu, sonra yiyecek bir şeyler hazırlamak için mutfığa gitti; mutfaktan çok bir zahire ambarını andıran mutfağın haline güldü. Ayva ağacının dalları rüzgârın etkisiyle mutfak penceresinin önünde bir o yana bir bu yana bir hayalet gibi gidip geliyordu.

Dolapları tek tek açıp biraz bal, biraz tereyağı, biraz kayısı reçeli, biraz kavurma, birkaç dilim peynir tabaklara doldurdu, çaydanlığa su doldurup, odaya döndü. Hasan hâlâ yatıyordu. Alnına koyduğu havlu yere düşmüştü. Elindeki çaydanlığı kaynaması için yanan sobanın üzerine bırakarak Hasan'ın yanına gitti; sağ elini Hasan'ın alnına koydu. Tek bir tel siyah kalmamış pamuk gibi beyaz saçlarını okşadı. İçi sıcak bir ateşle tutuştu. Hasan'ı seviyordu. Hasan'ın yanına, yatağa oturdu; sağ elini ellerinin arasına alarak masaj yapmaya başladı. Hasan'ın inlemeleri yavaşladı, sesi yumuşadı, gazı tükenmekte olan bir gaz lambasının ışığı gibi ağır ağır azaldı, silindi.

Oda sessizdi. Hasan'ın horlaması, dışarıda esen sert rüzgârın uğultusu içinde yitip gidiyordu. Gece onu duyulandırdı. Hasan'ın hastalanması üzmüştü onu. Öyle otururken dalıp gitti. Böyle sessiz gecelerde ruhuyla baş başa kalmak onu huzura kavuşturuyordu. Dalıp gitti geçmişine...

Hasan gözlerini açtığında odayı sıcak ve aydınlık buldu. Odayı dolduran ışık onun gözlerini kamaştırdı. Sağ eli, uyuyan kardeşi Mehmet Hoca'nın elinde terlemişti. Elini çekmedi. Mehmet Hoca uyanmasın diye kımıldamadı. Öylece kalması onu mutlu ediyor, kendini güvende hissediyordu. Sobarın üzerinde çaydanlıkta kaynayan su, çaydanlığın kapağını kaldırıp indirerek buhar

kusmaya başlamıştı. Mehmet Hoca oturduğu yerde öyle bir heykel gibi duruyordu. Gözleri açıktı. Bir noktaya kilitlenmiş bakıyordu. Hasan kardeşini bu halde görünce korktu. Az önce onun uyuduğunu düşünmüştü. Kardeşinin yüzü solmuştu; yüzü arada bir açılıyor, canlanıyor, sonra kapanarak kararıyordu. Başı hafifçe sağa eğilmişti. Bu haliyle saf, çocuğumsu görünüyordu. Sol tarafa taradığı uzun, siyah saçları alnının üzerine dökülmüştü. Ne zaman gelmişti acaba? Duvarda asılı saate baktı; on bire çeyrek vardı. "İyi ki geldi!" diye düşündü. Zor bir gün geçirmişti. Birkaç saatten beri onu beklemişti. Gelmeseydi kınılır, darılırdı. Birara umudunu yitirerek, gelmeyeceğine, onu aramayacağına inandırmıştı kendini. Sırf bu nedenden dolayı da ağlamıştı. Bu güzel kardeşi için böyle düşündüğüne pişmandı şimdi. Mehmet Hoca anadan kardeşti onunla. Babaları ayrıydı, ama aynı anne-babadan olan kardeşlerinden daha çok seviyordu onu. Mehmet Hoca, bağınaz, asık suratlı, sevimsiz olan babasından çok, annesine çekmişti. Babasına çekseydi onu sevecek miydi acaba? Bunu bilmiyordu. Bildiği tek şey, hiçbir zaman üvey kardeşi Mehmet Hoca'nın babasını sevmemiş, hep ondan nefret etmişti. Üvey babasına olan nefreti yüzünden uzun süre Mehmet Hoca'dan uzak durmuş, kendisini onu sevmemeye şartlandırmak istemiş, fakat başarılı olamamıştı. Çünkü Mehmet Hoca'yı tanıyıp da sevmek mümkün değildi. Mehmet Hoca, Hasan'ın gözünde bir ermişti. Yirmi beş yıl karayollarında çalıştıktan sonra satın aldığı evini ona vermeyi kararlaştırmıştı. Bunu henüz ona açıklamamıştı; açıkladığında Mehmet Hoca'nın onu reddedeceğini biliyordu. Mehmet Hoca'dan başka yedi kardeşi daha vardı. Bunlardan yalnızca biri onunla aynı babadandı; diğer altısı annesi sürgünden döndükten sonra evlendiği kocadandı. Onları hiç sevmiyor, onları gördüğü zaman şeytan görmüş gibi bozuluyor, kaçıyordu. Aynı anne-babadan olan ağabeyi Veli

bir yabancı gibiydi ona. Ha var ha yoktu. Son üvey babasından olma Zehra başkaydı. Onu seviyordu. Güzel, tatlı, güleryüzlü, acıyı bal eden bir kadındı Zehra. Tıpkı annesinin kopyasıydı; aralarında küçük bir ayrıntı farklılığı bile yoktu. Onu kıskanıyordu. Yaşadığı kötü yaşamın, sefaletin içinde öylesine mutlu olmayı, hayata bağlanmayı nasıl başarıyordu? Keşke onun gibi olmayı başarsaydı?! Keşke onu yiyip bitiren bu ölüm korkusundan kurtulabilseydi?! Yaşadığı anı yaşamayı becerebilseydi?! Biliyordu; hiçbir zaman Zehra gibi olamayacaktı. Hiçbir zaman hayatı sevmeyi başaramamayacaktı. Bir keresinde Topal Hıdır ona "Hayatı senin kadar seveni görmedim" demişti. Günlerce bu söz aklından çıkmamış, düşünmüştü. Niçin böyle demişti Topal Hıdır? O, hayatı gerçekten seviyor muydu? Ölümü her an düşünmek hayata hastalık düzeyinde bağlanmak mıydı? Bu soruyu tekrar düşündü, geçmişe dalıp gitti. Oda karardı, görüntüler yer değiştirdi; yüzyıllık bir meşe ağacını görüyordu şimdi; toprağa yakın yerde gövdesinde içine bir insan sığacak büyüklükte bir oyuk vardı meşe ağacında; bir ev büyüklüğünde geniş bir alanı kaplayan dalları olgunlaşmış palamutların ağırlığı altında eğilmiş, dallarından bazıları palamutların ağırlığına dayanamayarak kırılmıştı. Bütün meşe ağaçları aynı durumdaydı. Dağ taş palamut dolu. Bir insan görüyordu o büyük meşe ağacının altında; yüzüstü çamurun içine yatıyordu. Uzun boylu, geniş omuzları olan genç bir erkekti. Sağ eli karnının altında, sol elini ölmeden önce otları tutmak için ileri uzatmıştı; ileri uzattığı elinde ot, toprak vardı hâlâ; kurşun sırtında bir yumruk büyüklüğünde bir yara açmıştı. Kurşun mu yoksa süngü yarası mı anlamıyordu, seçemiyordu, çünkü görüntü sisli, herşeyi hayal meyal görebiliyordu. Yaradan akan kan, eski, onlarca yerinden yamalı ceketini, siyah renkten şalvarını kırmızıya boyamıştı. Ölünün sol gözüne saplanmış kuru bir odun parçası kulağının arkasından

dışarı çıkmıştı; odunun sivri ucunda bir tutam kanlı saç duruyordu. Başına doladığı puşu, yeni boy atmış bir meşe filizinin üzerindeydi. Ölünün başucunda "Baba, baba!" diye hıçkırarak ağlayan altı-yedi yaşlarında bir çocuk duruyordu; çocuğun ağlamaktan sesi kesilmişti. Belden aşağısı çıplak, yalınayaktı; çıplak ayakları yara-bere, kan içindeydi. Üste giydiği fistan sol omuzundan karnına kadar yırtılmıştı. Çocuğun saçları kullaklarının üstünde yuvarlak bir şekilde fırfırlanmış, tepesine dokunulmamıştı.

İki gündür durmaksızın yağan yağmur şiddetlenmişti. Sis uçsuz bucaksız dağları, tepeleri, vadileri, kayalıkları kaplamış, ormanlar sararmıştı; günlerdir ormanların üstünde dolaşan yağmur yüklü bulutlar kısa aralıklarla bir dev gibi kükreyerek yeri-göğü titretiyor, toprağı palamut yağmuruna boğuyordu. Çocuğun vücuduna palamutlar değiyor, canını yakıyordu. Birkaç metre aşağısında batıya doğru akan, çevresi sık büklerle, çalılarla, kamışlarla kaplı dere hüznü bir ağıt mırıldanıyor, öldürülerek suya dökülmüş insan cesetlerini ağır ağır sürüklüyordu; dere suyu kan renginde akıyordu. Doğa ıssızdı, bu ıssızlığın ortasında babasının cesedi başında ağlayan çocuk korkudan ölmek üzereydi! Gökten palamut yağıyordu; dünya palamut tufanına tutulmuş gibiydi. Hasan titredi, "Baba!" diye bağırdı, elini Mehmet Hoca'nın elinden çekerek. Mehmet Hoca, Hasan'ın çığlığıyla uyandı; "Abi abi!" dedi Hasan'ı kucaklayarak. "Kendini topla! Ne oldu sana?"

"Babamı öldürdüler! Babamı öldürdüler!"

"Unutamaz mısın?"

"Unutamıyorum kardeşim! Unutamıyorum!" dedi Hasan derin bir iç çekerek. Gözleri doldu. Gözyaşları yanaklarından süzölmeye başladı.

"Ben yanıdayım abi. Bak ben yanıdayım!" dedi Mehmet Hoca, iki eliyle Hasan'ın omuzlarından tutarak gözlerinin içine baktı, "Korkma!"

“Sağol” dedi Hasan.

Sesi çok uzaklardan geliyordu sanki. Eliyle sobanın üzerindeki çaydanlığı gösterdi:

“Çoktandır kaynıyor, çayı demle, bir bardak içelim. Çok acıktım.

“Çaydanlığı unutmuştum” dedi Mehmet Hoca gülümseyerek. Kalkıp çayı demledi, daha önce hazırladığı yiyecekleri bakır bir siniye dizerek alıp getirdi. Hasan masaya otururken kendini çok yorgun hissetti; sanki aylarca durup dinlenmeksizin taş taşımıştı. Terliyordu. Mehmet Hoca yemek yerken Hasan’ın titreyen ellerini görüyordu. Çok zayıflamıştı. Sanki küçülmüş gibi geldi Mehmet Hoca’ya. Yüzünün derisi kırıışmış, kırıışıklıklar arasında derin yarıklar oluşmuştu. Damarları tek tek sayılıyordu. Boynu incelmış, gırtlğı deve hödüğü gibi ileri fırlamıştı. Hasan çay bardağını ağzına götürürken, tütün içmekten sararmış, bir ömür makas değmemiş gür beyaz bıyıkları altında saklı duran kağıt gibi ince dudakları, ilkbaharda sabahleyin çiğ damlaları altında ürperen çiçek yapraklarını andırıyordu. Şu an yemek yerken yine kendi alemine gitmişti. Yüzü renkten renge giriyor, gözleri karanlıkta yanıp sönen bir el fenerini andırıyordu. Alnından ve yüzünden boşalan terler, bir aylık sakalından süzölerek masaya dökölüyordu.

Mehmet Hoca, Hasan’ın yeni bir kâbus kurduğunu biliyordu. Eliyle onu dürterek uyandırdı:

“Hasan abi!”

“Hıı!” dedi Hasan, silkindi, yaşlı gözlerini açıp garip garip Mehmet Hoca’ya baktı. Sanki onu yeni görüyordu.

“Ne oldu sana abi?”

“Daldım” dedi Hasan, şu an düşündüklerini Mehmet Hoca’dan saklayarak. Mehmet Hoca’nın şu an fırtınaya yakalanıp gökyüzünde uçtuğunu nasıl söyleyebilirdi.

“İyi misin?”

“İyiyim” dedi Hasan, elindeki çay bardağını masaya bırakarak.

"Sana şeyi soracaktım..."

"Neyi?" dedi Hasan sabırsızca.

"Pazar yerine, pazara gittin mi?"

"Bilmiyorum" dedi Hasan, ağzına götürdüğü kaşığı geri masaya bırakarak. "Bir şeyler hatırlıyorum, ama bunların kurduğum düşler mi, yoksa gerçek mi olduğunu anlayamıyorum. Pazar yerinde bomba patlamış mı?"

"Pazar yerinde patlayan bombadan haberin var mı?"

"Evet. Bomba patlamışsa yaşadıklarım doğrudur demek ki. O zaman bomba patladığında ben oradaydım; ölen, yaralanan insanları gördüm. Bir an yaşadıklarımın gördüğüm karabasanlar olduğunu düşüncümüşüm.

"Geçmiş olsun! Senin için çok kaygılandım! Senin orada olduğunu hissetmiştim. Sanki içimde biri bana, git ağabeyini ara diyordu."

"Aradın mı?"

"Bütün gün seni aradım. Peki neredeydin sen?"

"Bilmiyorum, hiçbir şeyi hatırlamıyorum. Sanki ölmüş, sonra dirilmiştim. Gözlerimi açtığımda yataktaydım.

"Bu konuyu sonra konuşalım. Yorgun görünüyorsun" dedi Mehmet Hoca. Hasan'ın acı çektiğini, sesinin titrediğini görüyordu. Dinlenmesi, bu olayı unutması gerekiyordu.

"Haklısın" dedi Hasan başını sallayarak: "Vücudum uyuşmuş, yorgunum! Sanki dünya üzerime çökmüş!"

"Geçer, yarın güne daha iyi başlarsın.

"Umarım öyle olur. Korkunç bir patlamaydı, insan cesetleri, elleri, kolları, ayakları, kafaları, meyve, sebze, tahta parçaları yağıyordu gökyüzünden. İnsan çılgınlıklarını hâlâ duyuyorum. Kim yapıyor bunları? Niçin yapıyorlar? Hiç mi Allah'tan korkmuyorlar?"

"Yarın oturur, bana her şeyi anlatırsın" dedi Mehmet Hoca, Hasan'ın konuşmasını bölerek.

"Her şey gözlerimin önünde. İnanamıyorum, insanlar nasıl bu kadar vahşi, acımasız olabiliyorlar?!"

Mehmet Hoca sofradan kalktı. Doldurduğu piposunu, sobadan maşayla bir parça ateş alarak yaktı. Tütün kokusu Hasan'ı aldı. Neredeyse bir gündür sigara içmemişti. Hasan, günlerdir aç kalmış bir çocuğun annesinin memesine sarılması gibi pipoya sarılarak derin derin çeken kardeşine kızdı. O da içiyordu, ama böyle değil. Eliyle canlı bir varlığı kovar gibi yüzünü buruşturarak Mehmet Hoca'nın piposundan çıkan dumanı kovdu. "Aboooov baca baca!" Mehmet Hoca gülerek sandalyeye oturdu. Hasan, Mehmet Hoca'nın bu umursamazlığına kızarak "Çıt, çıt, çıt!.." mırıldandı. Aslında hiç kızmamıştı. Kızmış gibi davranıyordu. Çünkü kardeşinin gülmesini çok seviyordu. Güzel gülüyordu Mehmet Hoca. Tıpkı annesinin gülüşüydü.

"Sen yaşamı tanıdığın an onu kaybetmekle yüz yüze geldin ve onu kaybetmeyesin diye sımsıkı yaşama sarıldın abi. Ama biraz fazla abarttın. Yaşamı sev; onu ne abart, ne de küçümsé! Olduğu gibi kabul ederek, varolmanın güzelliklerini tat; mesela evlen!"

"Bu yaşta mı?" diye hayretle bağırdı Hasan. Gözleri gömüldükleri göz çukurlarından dışarı fırladı!

"Ne olmuş yaşına. Aslında bu yaşta sana bir arkadaş lazım.

"Çok geç! Artık çok geç!"

"Hayatta hiçbir şey için hiçbir zaman geç değildir abi. Yeter ki iste. Yeter ki hayatın gerçeklerini kabul et. Kendimizi, hayatı biz yaratmadık, ona biz şekil vermedik. Biz kendimizi bu hayatın içinde bulduk. Hayatın karmaşıklığına, çeşitliliğine, zenginliğine bakarak hayatı suçlayamazsın; ya da kendi yaşamını bir kâbusa çeviremezsin. Mesela yaşadığın yerde yılanlar var diye hayatı kendine zehir mi edeceksin? Yılanlarla birlikte yaşamayı, mutlu olmayı öğren. Seni yaratan, yılanları da yarattı. Senin olduğu kadar yılanların da yaşama hakkı var. Ölümü unut. Bırak, o geleceği gün aniden kapını çalsın.

Her an onun korkusuyla hayatını zehir etmen hiç hoş değil. Şunu kabul et artık abi: Hepimiz, bütün canlılar ölümlüdür. Bizi yaratan böyle yaratmış. Hiç kimse ölümden kurtulamaz, nereye saklanırsan saklan, vakti geldi mi o gelir seni orada bulur. Boş ver ölümü, yaşamaya bak. Dünyanın en büyük kralları, alimleri, peygamberleri bile ölümden kurtulamadı. Onu kabul etmekten başka hiçbir şansımız yok.

Hasan kardeşinin sözlerine hak verdi. Söylediklerinin hepsi doğruydu. O da bunları biliyordu, ama küçük yaşta canını almaya kalkan açlıktan, ölümden korkmayı unutamıyordu.

“Yıllar önce.. dedi sustu, Mehmet Hoca'ya bakarak.

“Konuş abi!”

“Yıllar önce şantiyemiz bir dağın başındaydı. O zaman senin yaşlardaydım. Şantiyeye doğru dürüst bir şey ulaşmıyordu. Ben de şeften rica ettim, beş tane tavuk getirdi; onları iyi besliyoruz. Onlar da bize her gün yumurta veriyorlardı. Tavuklarımıza tilki dadandı. Bir gün, tavuklar için yaptığımız barakada tilkiyi yakaladım. Tavuğun birini boğup öldürmüş, birini de öldürmek üzereydi. Sopayla tilkiyi döverek, ağzına aldığı tavuğu kurtardım. Tavuğun halini bir görseydin, yüreğin parçalanırdı! Diğer arkadaşlar tavuğun acılarını anlayamadı, ama ben tavuğu anlıyordum. Yaşadıkça hep o tilki korkusuyla yaşadı tavuk, bir daha asla tilkinin ağzından kurtulduğu günün öncesine dönemedi. Ve zaten çok fazla da yaşamadı. Sen hiçbir zaman tilkinin ağzından kurtulmuş tavuğu anlayamazsın kardeşim. Bu korkunç acıyı hissedemezsin, hayatın anlamını böyle derinden hissedemezsin! Bunu anlaman için yaşamla ölümün sınırından dönmen lazım. Tilkinin ağzından kurtulan tavuğun yaşadıklarını tatman lazım!..”

Yatağına girerken kurşun, palamut, yağmur altında, sık meşe ormanı içinde can havliyle koşan çocuğu anımsadı. Kurşun seslerini hâlâ duyuyor, arkasında koşan

İçerisindeki postalların sesleri beyninde yankılanıyordu. Mehmet Hoca onun o an yaşadıklarını anlayamazdı.

Yorganı başına çekti, titremeye başladı. Gök gürledi, yataktan sıçradı, odaya baktı.

"Ne oldu abi?"

"Gök gürledi.

"Kışın gök gürlemez abi, dışarıda kar yağıyor.

"Gürledi, bak yağmurun sesini duyuyor musun? Nasıl da yağıyor" diye mırıldandı, yeniden yorganı üzerine çekti. Mehmet Hoca onunla konuşmak istiyordu, ama Hasan yorganın altına saklanınca, sustu. Gerçekten tilkinin ağzında bir tavuk olsaydı neler hissederdirdi? Bunu, o an yaşamadan bilemezdi. Yedi yaşında, babasının öldürülmüş cesedinin üstünde kurşun yağmuruna tutulmuş bir çocuğun yaşadıklarını anlaması mümkün değildi. Yedi yaşında, henüz başlamadığı hayatı kaybetmeyle karşı karşıya kalmış Hasan'ın hayata sarılışını nasıl anlayabilirdi? Kalkıp birkaç dakika pencerenin önünde dikilerek, karanlık sokakta yağın kanı izledi, sonra televizyonu açtı, sesini kıstı, kanalları karıştırdı; sonunda sevmediği halde eski bir Türk filmini izlemeye başladı. Zor geçen bir günün ardından gözleri ağır ağır kapandı.

Hasan yorganın altında tir tir titriyordu. Dizlerini çenesine çekip, ellerini göğsüne koymuş üşüyor, donuyordu. Oysa kan ter içinde kalmıştı. Uykuyla uyanık olmak arasında bir noktadaydı şimdi. Bedeni yataktaydı, ama ruhu çok uzaklardaydı şimdi; o eski, hurda, karaman tren akıp gidiyordu rayların üzerinde. Rüya mı görüyordu? Hayır uyanıktı. Herşey küçük bir odada, yataкта apaçık yaşanıyordu. Rayların gıcirtısını, tekerleklerin, tren düdüğünün sesini duyuyordu. Buna inanmak zordu ama bir gerçektir. Tren şu an gözlerinin önünde akıp gidiyordu. Kapkara bir vagonun içindeydi şu an. Vagon tıklım tıklım insan doluydu; insanların çoğu çocuk, kadın ve ihtiyardı. İnsanlar vagonun içinde eşya gibi üst

üste yığılmışlardı. Hasan karanlık gecede, uçsuz bucaksız bozkırlar içinde, her şeyi geride bırakarak demir raylarının üzerinde yılan gibi akan bu büyük demir yığınının ne olduğunu bilmiyordu. Ondan korkuyordu. Bir demir yığını nasıl hareket ediyordu? Sevmemişti bu şeyi. Vagonun içinde bitip tükenmek bilmeyen *şin şivan*¹ onu üzüyordu. Dağlar, tepeler, ormanlar, bozkırlar akıp gidiyor, *şin şivan* bitmiyordu vagonda; geride vatanlarını, dostlarını, ailelerini bırakmış vagondaki çoğu yaralı, hasta, yaşlı insanlar çektikleri korkunç, dayanılmaz acıları sözcüklerle yakıyorlardı. Bazıları da oturdukları yerde donup kalmışlardı. Ağlamaktan, yakarmaktan, isyan etmekten gözleri kan çanağına dönmüş, yüzlerindeki hayat ışığı sönmüştü. Öylece oturdukları yerde gözleri açık ölmüş gibiydiler. Yetmişine girmiş ihtiyar bir adam sıkıntıdan sakalını çekiyordu; ileriye uzattığı, pis, eski çaputlarla sarılı olan sağ ayağı kanıyordu. Sinekler kanın çevresinde dolanıyorlardı. Kan, tırnakları uzamış kirli parmaklarının arasından damlıyordu; ihtiyar adam gözlerini kan damlalarının üzerine sabitlemişti. Hemen ihtiyar adamın yanında, omuzu onun sol omuzuna değen, karnında süngü yarası olan orta yaşlı bir kadın can çekişiyordu; kadının yıllarca başında taşıdığı puşu dizlerinin üzerine düşmüş, örgüsü çözülmüş, yeni yeni aklar düşmüş uzun siyah saçları omuzlarına, yüzüne, göğsüne dökülmüştü. Kadın derinden nefes alıp veriyor, canını yakan acıya dayanamarak çırpınıyor, iki eliyle dizlerini dövüyor, bazen de erkekleri baştan çıkaran güzel, soylu, iri, yeşil gözlerini açıp tuhaf tuhaf çevresine bakınarak, "*Ma kotidin?/Biz neredeyiz?*" diye fısıldıyor, sonra gözlerini yumuyordu. Yanında duran genç kızı, ince, narin, sapsarı parmaklarıyla anasının saçlarını okşayarak, "*Nezon./Bilmiyorum.*" diyor, ağlıyordu. Annesinin hali onu korkutuyor-

1) *Şin şivan*: Ağlama, yakınma, dertlenme.

du. Ölmekte olan kadın kendi kendine konuşuyor. bazen yerinden kalkmak için çabalıyordu. Kız annesinin bu halini gördükçe ona sarılıyor, "Allah'ım annemi alma!" diye yakarıyordu. İlk günün gecesi kadın öldü. Çenesini bir tülbentle bağladılar. İhtiyar bir adam kadının cesedi üzerine sel gibi gözyaşı dökerek dua okudu. Kadının ölümüyle birlikte vagona ölüm hakim olmuştu. Vagondaki insanlar sessizliğe gömüldü.

Çocuk ölümün çok zor olmadığını gördü: Kadın derin bir iç çekmiş, sonra da boynu önüne düşerek donup kalmıştı. Gözleri açıktı. Sanki ölmemiş, derin bir uykuya dalmıştı. Onu vagonun orta yerine uzatıp, üstünü puşusuyla örttüler. Kısa boylu, zayıf bir kadındı. Yuvarlak, yara-bere içinde kar gibi beyaz bir yüzü, kısa, incecik bir burnu vardı; öldüğünde yüzüne nur yağmıştı sanki. Kız, annesinin çok soylu bir aileden olduğunu, hem koca tarafında, hem de baba tarafında bütün ailesinin öldürüldüğünü anlattı vagondaki insanlara.

Gece ilerledikçe insanlar suskunluklarını bozdu, yaşadıkları trajediyi birbirilerine anlattılar, hep birlikte ortak acılar için ağıtlar dizerek gözyaşı döktüler. O gece kara tren durmaksızın, kapkara bulutlarla kaplı, göğün yağmur tufanına tuttuğu çıplak bozkırlar içinde yol aldı. Yağmur hiç durmaksızın bütün gece yağdı, serin, soğuk rüzgâr yağmurla birlikte vagonun küçük pencerelerinden içeri girdi. Vagonda yatan ölü geceyi ağırlaştırdı, zamanı dondurdu. Ölüm korkusu bir düş olmaktan çıkarak vagona somut bir gerçeğe dönüştü. Vagona sessizlik çöktü. Ara sıra hıçkırarı, inleyen insanların sesinden başka konuşan yoktu. Yaşlı bir adam sık sık, kötü kötü öksürüyordu. Vagon karanlıktı. Anası vagon penceresinin önünde uzanmış, ellerini başının altına koymuş, öldürülen kocası, babası, kardeşleri için ağlıyordu.

Bir ara dolunay bulutlar arasındaki küçük bir mavi adacığa çıkarak ışıldadı. Çocuk sevindi. "Asmı, asmı!/Ay. ay!" diye bağırdı. Onu duyan olmadı. Bu mutlu-

luğu kısa sürdü. Bulutlar dolunayı yuttu, gece eski karanlığına gömüldü. Bunca yol süresince ay onları izlemişti. Şimdi onu daha çok seviyordu, keşke hiç kaybolmasa, hep işildasa! Bu yabancı topraklarda tek tanıdığı aydı. Sıcak yaz gecelerinde, daha güneş batmadan evlerinin karşısında meşe ormanlarıyla kaplı tepeye konardı ay. Saatlerce öyle yerinde dururdu. O, aya el sallardı. Şimdi de ona el sallamak istedi, ama ay çabuk kaybolduğu için eli havada kaldı.

Tren bir ovaya girmişti. Yanına yaşlı bir adam geldi: uzun boyluydu adam. Sağ gözünün üstünden başlayarak ağzına kadar uzanan, kabuk bağlamış bir hançer izi vardı. Başını kalınca çaputlarla sarmış sarmalamıştı; bu haliyle kafası bir mantara benziyordu. Çocuğun yanında sessizce ayakta durarak karanlığa baktı. Bir süre sonra, “*Ma surgın kene./Bizi sürgün ediyorlar.*” diye mırıldandı. Çocuk dönüp adama baktı. İlk defa duyduğu bu sözcüğün ne anlama geldiğini bilmiyordu, ama yaşlı adamın yüzünün halini görünce çok kötü bir şey olduğunu anladı. Tekrar ay çıkınca “*Asmı. asmı!/Ay, ay!*” diye bağırdı. Birinin üzerindeki yorganı kaldırdığını gördü. Gözlerini açıp baktı. Mehmet Hoca’ydı. “*Asmı, asmı!/Ay ,ay!*” diye mırıldandı, tekrar gözlerini kapadı.

Uyandıktan bir dakika sonra saatin zili çaldı: yıllardır hep böyleydi bu. Bu olağanüstü yeteneğine kendisi bile şaşıyordu. Her gün aynı saatte, aynı dakikada sanki biri ona dürterek ‘kalk ezan okuyacaksın!’ diyordu. Yaklaşık beş yıl önce bu yeteneğinin farkına varmış, uzun zaman bu gerçeği kabul etmekte zorlanmıştı. Yataktan kalkıp elbiselerini giydi, elini yüzünü yıkamak için lavaboya gitti; su buz gibiydi, ama o abdestini aldıktan sonra tekrar yattığı odaya döndü. Saate baktı.

ezanı okumasına on dakika vardı. Eviyle cami arası beş dakika çekiyordu. Bu zaman onun için yeterliydi.

Yıllardır gidip geldiği evle cami arasındaki yolu gözleri kapalı giderdi; dışarı çıktığında soğuk bir rüzgâr onu karşıladı; hava buz gibi soğuktu. Gökyüzünü kül rengi bulutlar kapladığı halde hayalimsi bir aydınlık vardı. Kar yağmıyordu, ama dün akşama kadar yağan kar hâlâ sokaklardan temizlenmemişti. İnsanlar karın içinde derin bir patika açmışlardı. Bu patika yol bazı yerlerde insan beline ulaşıyordu. Henüz fecir sökmemişti; karanlıktı. Mehmet Hoca birkaç metre ötesini ancak görebiliyordu; gece sessiz, gece ıssızdı. Şehir de terkedilmiş ölü bir kenti andırıyordu; sokak bomboştu. Ne bir insan, ne bir hayvan, ne bir araba vardı... Terör korkusu olmazsa Mehmet Hoca'nın en çok sevdiği vakitlerdi. Bütün sokak onundu bu saatte. Özgürdü; bir başınaydı. İsteddiği gibi davranıyordu; zıplıyor, oynuyor, koşuyordu; onu gören, sorgulayan, yadırgayan yoktu. Tanrı şahidi ya, o hayvansal şartlanmaya varmış kuralları sevmiyor, sırf çevre baskısından korktuğu için uyuyor ya da uyuyor gibi davranıyordu. İçten olmayı, düşündüğü gibi, inandığı gibi, hissettiği gibi yaşamayı isterdi. Başkasının ne dediği pek önemli değildi. Ama korkuyordu; tabu haline gelmiş kuralları reddederek toplumsal baskıyı göğüsleyecek cesareti kendisinde bulamıyordu. Sokakta yürürken içini bir korku sardı. Son günlerde kentte faili meçhul cinayetlerin sayısı artmıştı. Bugüne kadar bu vahşi cinayetleri işleyen bir tek insan yakalanmış değildi. Kurşunlarla, satırlarla insanları öldürüp gidiyorlardı. Yürürken arada bir durup sokağı dinliyordu. Dikkatli olmalıydı. Başka insanların başına gelen ölüm onun da başına gelebilirdi. Önceleri pek fazla önemsemezdi, ama şimdi ciddi ciddi öldürülmekten korkuyor, kaygılanıyordu. Bu duygularla her gece bu ıssız sokakta yürümeye dayanamıyordu artık. Çoğu kez tayinini istemeyi ya da istifa edip bu kenti terketmeyi

düşünüyordu. Ama her seferinde biraz daha bekleyeyim diye kendini oyalayıp zamanı uzatıyor, büyük bir umutla ortalığın düzelmesini, sürüp giden bu kanlı olayların son bulmasını bekliyordu. Ancak ortalık her geçen gün daha karışıyor, kırsal bölgelerde süren savaş büyüyerek bir yangın gibi bütün ülkeyi sarıyordu. Bazen, "Beni buraya bağlayan nedir?" diye düşünüyordu. Görev bağlılığı mı? Hayır, bu değil. Onu buraya bağlayan şey, anasına olan sevgisiydi. Anasına olan sevgisi, sevginin ötesinde bir hasret, yaşanmamış bir çocukluğa özlemimdi. Daha dört yaşında bir bebekken onu terkedip, vatanına geri dönen annesinin özlemiyle büyümüştü. Bir gün geri döner diye hep onu düşlemişti. Annesi geri dönmemişti, ama o annesine gelmişti. O çok büyümüş, annesi çok yaşlanmıştı. Halen annesiyle birlikte yaşamak için içten içe üvey babasının ölmesini bekliyordu. Belki Tanrı onun bu kötü düşüncelerini cezalandırmak için, tam sekiz kadın eskitip öbür dünyaya postalamış, kendi ağzıyla yüz dokuz yaşında olduğunu söyleyen bu ihtiyar bunağa dokunmuyordu. Asık suratlı, fazlaca gururlu, katır kadar inatçı bir ihtiyar olan üvey babasını hiç sevmemişti. Hep düşünen, çok az konuşan, herkesin bir bilge olarak gördüğü, saygı duyduğu bu ihtiyarı gördüğü zaman günah işlemiş gibi kızarıyor, bozarıyor, utançtan ter içinde kalıyordu. Son günlerde ihtiyarın öleceğine olan umudunu yitirmişti; bu sırık boylu, son bir yıldan beri çaputlarla sarıp sarmaladığı kafası titreyen, gözleri artık iyi görmeyen ihtiyar galiba anasını da öbür dünyaya göndermeden ölmeyecekti.

Yolda yürürken neden böyle düşündüğünü bilmiyordu. Başka şeyler düşünmek istediği halde başaramıyor, dönüp dolaşıp hep aynı noktaya geliyordu. Camiye yaklaşmıştı artık; şiddetli bir kavgaya tutuşmuş bir sürü köpeğin yanbaşıda buldu kendini; köpekler dişe diş vahşi bir kavgaya tutuşmuşlardı; havlıyorlar, hırlıyorlar, kötü kötü uluyorlar, ağızlarından salyalar akıtarak, keskin

dişleriyle birbirilerini parçalıyorlar, karın içinde alt alta, üst üste kardan bir top halinde yuvarlanıyorlardı. Belki on, belki on beş taneydi kavga eden köpekler. Karanlıkta onları zar zor görebiliyordu. İki katlı, beyaz badanalı evin yanındaki boş arsada bulunan dut ağacının altında kavga ediyorlardı. Uzun süreden beri orada kavga etmiş olmalıydı ki, çevredeki karı çiğnemişler, kan içinde bırakmışlardı. Köpeklerden biri cansızmış gibi karın içinde yatıyordu. Belki de onu boğmuşlardı. Camiye gitmesi için köpeklerin yanından geçmesi gerekiyordu. Bu da şu an çok tehlikeliydi. Durdu, köpekleri izlemeye başladı. Şimdi onların yanından geçse kendisine saldıracaklarından emindi. Bu tehlikeyi göze alamazdı. Yapacağı en doğru şey köpeklerin uzaklaşmasını beklemektir. O zaman da ezanı okuyamayacaktı. Hava da gittikçe soğuyordu, üşümeye başlamıştı. Karı toplayıp üzerine yağdıran rüzgâr, ılık çalarak ıssız sokaklarda esiyordu. Elleri cebinde olmasına rağmen üşüyor, yüzü, kulakları bıçakla parçalanmış gibi sızlıyordu. Acele edip külâhı başına takmakla hata etmişti. Ama böyle olacağını nereden düşünebilirdi ki? Pardösüsünün yakalarını kaldırarak başını içine çekti; faydası olmadı. Onu gören köpeklerden biri ona doğru koşmaya başladı. İki köpek bir süre onu kovaladı, sonra nedense vazgeçip, dut ağacının altına geri döndüler. Kaçan köpek gelip birkaç metre ötesinde durdu; kanlar içindeydi. Ağzında bir parça et vardı. Tüyleri dökülmüş, yaşlı, zayıf bir köpektir. Kocaman, siyah bir kafası vardı. Köpek durup uzun uzun onu izlemeye başladı. Birkaç köpek daha ona doğru yürümeye başlayınca korktu. Böyle yerinde savunmasız kalamazdı. Bir şeyler yapmalıydı. Çevresine bakındı. Geri mi kaçsaydı acaba? Yolun sağ tarafında karın içine gömülmüş çöp tankerini görünce onun üstüne çıkmaya karar verdi. Çöp tankeri fazla yüksek değildi, ama yerde beklemekten daha korunaklıydı. Koşarak tankere çıkmak istedi; ilk denemesi olumsuz olduysa da ikinci denemesinde tankerin üstüne

çıkmaı başardı. O sıra şehrin bütün camilerinde ezan okunmaya başladı. Uzun süreden beri ilk kez onun camisinde ezan okunmuyordu. Yardımcısı Tahir'in ezan okumasını bekledi, ama Tahir'den ses çıkmadı. Köpekler fena halde kızgındı. Aylarca aç kalmış kurt sürüsüne dönmüşlerdi. Onları izlerken şok olmuştu. Onlarla birlikte yaşayan canlıları açlık ne hale sokmuştu. Çöp tankerinin üstünden köpekleri daha iyi görebiliyordu; yedikleri her neyse dut ağacının altındaydı. Öküz büyüklüğünde, iri kafalı, kırmızı tüylü bir köpek leşin kenarında kış üstü kara çökmüş, kocaman ağzını açıp hırslayarak saldırı pozisyonunu almıştı: öyle vahşi, öyle acımasız bir hali vardı ki Mehmet Hoca ona bakmaya korktu. İri köpeğin çevresinde yuvarlak bir halka oluşturmuş diğer köpekler durmaksızın hırslıyorlar, havlıyorlar, iri köpeğin gaspettiği leşe saldırmak için uygun zamanı kolluyorlardı. Nihayet beklenen oldu. Bütün köpekler hep birlikte leşe saldırdı. Vahşi bir heyhame, velvele. Köpekler boğuşuyorlar, birbirilerini parçalıyorlardı. İçlerinden biri leşten kopardığı bir parçayı alıp kaçmaya başladı. Kaçarken ön sağ ayağından topallıyordu. Yine de açlığın verdiği sarhoşlukla kaptığı değerli yiyeceği diğerlerine vermemek için elinden geleni yapıyordu. Köpek ağzındaki parçayla kararsız bir şekilde dolaştıktan sonra gelip çöp tankerinin önünde durdu. Mehmet Hoca'yı bir telaş sardı. Ya onun ardından diğer köpekler de gelirse? Onu bir an önce çöp tankerinden uzaklaştırmalıydı. Kardan bir top yapıp köpeğe attı. Kar topu tam köpeğin kafasına değdi. Köpek öfkeyle başını kaldırdı, Mehmet Hoca'ya baktı. O zaman Mehmet Hoca köpeğin ağzında duran şeyin bir insan eli olduğunu gördü; elin küçük parmağındaki gümüş yüzük bile yerinde duruyordu. Baş döndü, gözleri karardı, ayakta durmak için çabaladı, başaramadı, tankerin üzerinde birikmiş karın içine yüzüstü yığıldı.

Mehmet Hoca uyandığında kendisini derin, kör bir kuyunun içinde buldu; gözlerini açtığı halde hiçbir şey göremiyordu. "Kör mü oldum?" diye korktu. Elleriyle çevresini yokladı; eli bir insan ayağına değince, elini ateşe değmiş gibi geri çekti. Neredeydi o? Yanındaki insan kimdi? Niçin onu göremiyordu? Buraya nasıl gelmişti? Düşünmeye, anlamaya çalıştı durumunu. Hiçbir şey hatırlamıyordu. Başı gövdesinin üzerinde bir dağ kadar ağırlaşmıştı. Gövdesi onu taşımakta zorlanıyordu. Beyninde bitimsiz bir uğultu sürüyor, canı milyonlarca arının saldırısına uğramış gibi sızlıyordu. Ağrımayan, sağlam bir organı yoktu. Yanında onunla konuşmaya çalışan insanın sesi, beynini işgal etmiş uğultu içinde kaybolup gidiyor, çok istemesine rağmen yanındaki insanın söylediklerini anlayamıyordu. Kollarını, bacaklarını oynatmak istedi, oynamıyorlardı. Korku ve acı bir sızı gibi damarlarından akarak onu sarstı. Felç mi olmuştu acaba? Kolları, ayakları niçin hareket etmiyordu? Soğuk bir betonun üzerinde uzandığını anladığında biraz sakinleşti. Canı soğuktan uyuşmuş olmalıydı. Biri elleriyle omuzlarına, sırtına, kollarına masaj yapıyordu. Bunun farkındaydı; adamı göremiyor ama ellerinin sıcaklığını teninde hissediyordu. Yumuşak ve düzgün konuşan biriydi. Zaman geçtikçe gözlerinin karanlığa alıştığını, yanında duran adamı hayal meyal seçtiğini gördü; sanki kör karanlık bir sis bulutu içerisindeydi; sis ağır ağır çözülüp dağıldıkça kaldığı yeri, yanında duran insanın karartısını seçmeye başlıyordu. Kendini toparlayıp, içinde bulunduğu durumu anlamaya çalıştı. Yavaş yavaş sezgileri devreye girmişti. Bir insan boyu yükseklikte bulunan, küçük bir delikten sızan sönük, silik ışıkları görebiliyordu şimdi. Demek ki kör değildi. Karanlık bir yere atılmıştı. Bu onu birazcık umutlandırdı. Ya kör olsaydı ne olacaktı hali? Ona masaj yapan adam şimdi de boyun damarlarını ovmaya başlamıştı. Bu iyi geliyordu. Peki kimdi bu

adam? Niçin ona yardım ediyordu? Zaman geçtikçe kendisine masaj yapan adamın sözlerini yavaş yavaş anlamaya başlıyordu; adam akıllı biriydi, kelimeler ağır ağır, tane tane ağzından dökülüyor, cesaret verici, mantıklı öğütler veriyordu ona. Adamın söylediklerini anlıyor, cevap veremiyordu. Kendine geldikçe acıları, ağrıları artıyor, dayanılmaz bir hal alıyordu. Sanki onu mengeneyle koyup etini ezmişler, bütün kemiklerini kırmışlardı. Yüzünün betona gelen tarafı keçeleşmiş, kulağından çağlayanlar akınaya başlamıştı. Artık ellerini ayaklarını hareket ettirebiliyordu. Korka korka her tarafını kontrol etti. Yarası, kırığı, çıkığı yoktu. Buna sevindi. Başından şüphelendi. Acaba sert bir darbe mi yemişti başından? Hiçbirşey hatırlayamıyordu. Son hatırladığı şey köpeğin ağzında tuttuğu insan eliydi, ondan sonrasını hatırlamıyordu. Ne olmuştu ona? Buraya kimler, neden, nasıl getirmişlerdi? Neden bütün canı acılar içinde alev alev yanıyordu? Yaşamın bu kesiti onun için yoktu. Yanındaki adamın yardımıyla ayağa kalkmayı başardı.

“Kalk gez, hareket et, yoksa donup ölürsün!” dedi yanındaki adam. İki eliyle onun sağ kolundan tutmuştu. Başı döndü. Bacakları titriyordu. Eğer yanındaki adam ona destek olmasaydı tekrar yere yığılırdı.

“Neredeyim?” diye fısıldadı. Ağzından çıkan sözü kendisi bile zor duydu.

“Bir hücredeyiz” dedi yanındaki adam.

“Hücre mi?” diye bir çığlık kopardı Mehmet Hoca. Onun hücrede ne işi vardı? İlk adımını attı, başı duvara çarptı.

“Dikkat et! Çok küçük... Bir metre kare...

“Bir hücredeyim” diye mırıldanmaya başladı. Nasıl olur bu? Benim hücrede ne işim var?”

“Sakin ol!”

“Buraya neden getirildim?”

“Bilmiyorum?! Bunu sen daha iyi bilirsin?”

“Hiçbir şey hatırlamıyorum” diye mırıldandı Mehmet Hoca. İki eliyle ağrıyan, sızlayan, zonklayan başını tuttu, düşündü. Hiçbir şey hatırlamadı.

“Ne zaman hücreye getirildim?”

“Sabaha doğru.

“Şimdi saat kaç?” dedi Mehmet Hoca, eliyle gözlerini kapadı. Başı dönmeğe, gözleri kararınaya başlamıştı. “Beni sıkı tut! Düşeceğim!”

“Tahminen güneş batmak üzere; hücre penceresinden sızan ışığa bak, rengi değişmiş, tıpkı tükenen bir mum gibi!”

“Aman Tanrım! Ben kaç saattir buradayım? Bana ne olmuş?”

“Seni hücreye bıraktıklarında baygındın, sayıklıyordun. Birkaç kez seni kontrole geldiler.”

“Kimler?”

“Polisler. Seni sorguya alacaklardı. Ayılmadığımı görünce çekip gittiler.

“Beni niçin sorguya alacaklar?” dedi Mehmet Hoca hayretle. Şimdi yavaş yavaş başına gelen korkunç felaketi anlamaya başlıyordu.

“Bilmem” dedi yanındaki adam, öksürmeye başladı. “Senden ne istediklerini en iyi sen bilirsin.

“Ben de bilmiyorum. Benden ne istiyorlar ki?” dedi Mehmet Hoca, sağ bacağını yavaş yavaş oynatarak. Uyuşukluğu yüzünden çözölen bacaklarını berbat bir karıncalama sarmıştı. Her iki elini duvara dayadı, ayaklarını ağır ağır oynatınaya başladı.

“Ne oldu sana?”

“Bacaklarım ağrıyor. Dayanılır gibi değil!”

“İlk mi?”

“Neyin ilki?”

“İlk kere mi tutuklanıyorsun?”

“Haaa evet. İlk defa tutuklanıyorum.

“Korkma!” dedi Mehmet Hoca’nın yanındaki adam. Uzun süre iki büklüm bir halde öksürdü. Ayakta dura-

mayınca yere oturdu. Mehmet Hoca kendini düşünmeyi bırakarak, hücre arkadaşı için üzülmeye başladı. Berbat bir şekilde öksürüyordu. Hasta olmalıydı. Öksürürken hırılıyor, gözlerinden yaşlar boşalıyor, burnunda su durmuyordu. İlk defa hücre arkadaşına dikkatli bakıyordu. Hücre karanlıktı; hücrenin avuç içi kadar küçük penceresinden içeri sızan günün son ölü ışıkları hücreyi aydınlatmaya yetmiyordu. Ama yanında duran, teni tenine değen hücre arkadaşını seçebiliyordu şimdi. Hücre arkadaşı kendisinden uzundu. Geniş omuzları vardı. Boyuna göre kafası biraz küçüktü. Kirden ve terden keçeleşmiş saçları *bastıx*² gibi kafasına yapışmıştı. Yirmi beş-otuz yaşlarında gibi gösteriyordu. Sakalı uzamıştı. Hücrede hava buz gibi soğuk olmasına rağmen, hücre arkadaşı kirden ve terden, çiftleşme mevsimine girmiş bir teke gibi kokuyordu. Solgun, yorgun, tükenmiş görünüyordu. Öksürüğü sona erince, kendisini toparlayıp ayağa kalktı. O an kafa kafaya değdiler. Hücre arkadaşının ayağa kalkmasına sevindi. Bir ara onun bir daha ayağa kalkamayacağını düşünmüştü.

"Hasta mısın?"

"Soğuk algınlığı, geçer."

Bir kadın çığlığı hücreyi gökgürültüsü gibi sarstı. "Tanrım yardım et!" diye bağırıyordu kadın. Sesi öylesine acı, öylesine yardıma muhtaçtı ki, Mehmet Hoca'nın ruhunu yaktı, kavurdu! Bir süre bir taş gibi cansız yerinde kaldı. Neler oluyordu burada? Bağran kadın kimdi? Niçin bağırıyordu? Elini hücre arkadaşının omuzuna koydu, "Kim o?" dedi.

"Bir kız.

"Çok acı çekiyor olmalı.

"Evet çok acı çekiyor, işkenceye dayanamıyor!"

"Tanrı ona yardım etsin!" diye mırıldandı Mehmet Hoca. Gözlerinden birkaç damla yaş düştü. Bir an ken-

2) *Bastıx*: Peksimet, pestil.

dini bağıran. yardım isteyen kızın yerine koydu. sırtına yakalanmış gibi titredi. Kızın çığlığı on dakika sürdü, sonra aniden kesildi. Hücre eski sessizliğine büründü. Kızın sesi kesildiği halde uzun süre Mehmet Hoca'nın kulaklarında çınladı; ses binlerce parçaya bölündü, damarlarından akarak onu acıya, hüzne boğdu; dayanamadı, kıçüstü betona çöktü. Alt-üst dişleri tık tık diye birbirilerine vurmaya başladı. Bu, soğuktan ziyade korkudan, heyecandandı.

Mehmet Hoca'nın hücre arkadaşı ayakta durmuş, bu sabah getirilip hücresine atılan Mehmet Hoca'ya bakıyordu. Sabahleyin onu hücreye bıraktıklarından bu yana kafası karmakarışık. Tedirgindi. Kimdi bu adam? Niçin onun hücresine atmışlardı? Sabahtan bu yana bir yandan ona yardım ederken, bir yandan da yeni hücre arkadaşını incelemeye almıştı; önceleri bunun bir polis oyunu olduğunu düşünmüş, hücresine yeni atılan bu insana bir süre kararsız bir şekilde bakmış, onun inle-yişlerinin, çırpınışlarının sahte olduğunu düşünmüştü. Onun gibi onlarca hücreye atılmış, işkencenin her tür-lüsünden geçirilmiş bir insanı böyle basit bir oyunla çö-zeceklerini, itirafa zorlayacaklarını düşünmüş olmalarını çocukça buldu. Kendine güvenmesine rağmen tedbi-ri elden bırakmamayı, yeni hücre arkadaşını kontrol al-tında tutmayı, devamlı uyanık kalmayı kararlaştırdı. Eğer polis ajanıysa, onu uyurken hücrede boğabilirdi. Bu tür vakalara çok sık rastlanıyordu. Yanıbaşında ya-rı ölü halde yatan, acıdan çırpınan, sayıklayan insanı birkaç saat izledi, dinledi; davranışlarında yapay hiçbir şey bulamadı. Her hareketi doğal ve olması gerektiği gi-biydi. Bu insanın yaşadıkları rol olamazdı. Dünyanın en iyi tiyatro oyuncusu bile olsa bu kadar doğal davra-namazdı. Ona yardım etmeye karar verdiğinde düşün-celeri ikiye bölünmüştü. Şimdi betonun üstünde titre-yen bu insana baktığında şüpheleri, kaygıları ve korku-ları yavaş yavaş yok`oluyordu; yeni arkadaşı yeni bir

kurbandı. Hem de saf, temiz, bakir bir kurbandı. Yaşadığı, tanık olduğu herşeyin yeni hücre arkadaşını korkunç bir şekilde sarstığını, şok ettiğini görüyordu. Ona acımaya başlıyordu. Ona yardım etmeliydi, ama yine de dikkatli olmalıydı. Ne olur, ne olmazdı. Yeni hücre arkadaşının ağzından çıkan her sözü değerlendiriyordu. Aşağı, diz kapaklarına düşen pantolonunu utanarak yukarı çekti. Kızardı, bozardı. Mehmet Hoca hücre arkadaşının bu çocuksu haline güldü. Onun da kemerini almışlardı; düşündü, bu davranışa bir anlam veremedi. Kol saatinin, kemerinin, ayakkabılarının, çoraplarının onlara ne zararı olabilirdi? Hücre arkadaşına baktı. Onun da ayakları kendisinininki gibi çıplaktı. Bunun nedenini hücre arkadaşına sormaya karar verdi. Nasıl olsa ondan daha tecrübeli görünüyordu.

“Kemerini, kol saatini, ayakkabıları, çorapları niçin alıyorlar?”

“Tutuklu kendini öldürmesin diye alıyorlar.

“Tutuklu niçin kendini öldürsün ki?”

“Tutuklu işkenceye dayanamayarak yaşamına son verebilir.

“Ayakkabılarımı, çoraplarımı vermezler mi? Ayaklarım dondu!”

“Vermezler. Ama sen yine de bir dene. Ben çok dene-dim, vermediler.”

“Kaç gündür bu hücredesin?”

“Bugün yirmi sekizinci gün.”

“Şaka yapıyorsun!” diye bağırarak yerinden sıçradı Mehmet Hoca.

“Neden şaka yapayım ki?”

“İnsan bu soğuk hücrede yirmi sekiz gün yaşayamaz!”

“Yaşıyorum işte. Burada başka hücrelerde doksan gündür tutulan insanlar var.”

“İnanmıyorum!”

“Doğru söylüyorum.

“Aman Allahım! Eskiden anlatırlardı da inanmazdım!”

İkisi de sustu. Mehmet Hoca tekrar betona oturdu. Kıçı ke  leşmişti, artık ne soğuğ  ne de sıcağı hissediyordu. Başını hücre duvarına dayadı, düşünmeye başladı. O an sanki kafasının içinde derin derin soluk alıp veren, ölmekte olan bir insan gibi inleyen bir insanın var olduğunu hissetti.  nce bunun bir kâbus olduğunu düşündü; ama o uyanıktı, bilinci yerindeydi. Bu durumda kâbus görmesi mümkün değildi. Kulağını duvara dayayarak, duvarı dinledi. O zaman sesin kafasının içinden değil de duvardan geldiğini anladı. Korkuyla ayağa fırladı! Geri giderek sırtını hücrenin demir kapısına dayadı; gözlerini sımsıkı yumdu, avuç i leriyle kulaklarını kapadı, "Sen de duyuyor musun?" dedi hücre arkadaşına.

"Evet. O sesi bu hücreye atıldığımdan beri duyuyorum. O hücrede yaşlı bir adam kalıyor; bugün hücreye atılışının altmış sekizinci günü yaşlı adamın. Artık dayanamıyor! Çok acı çekiyor!  lmek  zere!"

"Yanda hücre mi var?"

"Evet. Çok uzun bir salonun her iki tarafında yüzlerce küçük hücre var. Bütün hücreler tıklım tıklım dolu. Olağanüstü Hal Bölgesi bu yıl çok bereketli; her hücreye birkaç insan atmışlar.

"O kadar çok hücre var mı?"

"Var. Sanırım yüz ellinin üstünde. Ama emin değilim, yanılabilirim, daha fazla ya da daha az olabilir.

Daha konuşacaktı ki, öksürük onu boğdu.  ks r rken bütün vücudu sarsılıyordu. Bir süre sonra kendini toparladığında yaşlarla dolmuş gözlerini eliyle sildi.

"Biz altı numaralı h credeyiz. Unutma! Bunu aklının bir yerine yaz!"

"Emin misin?"

"Evet. Bir gün beni sorguya götürürlerken gözlerimin bağı hafif yukarı kaymıştı. O zaman uzun salonu, salonun her iki tarafına d zilmış küçük hücreleri, kaldığım

hücrenin kapısına yazılı altı numarayı gördü. Altı numara, siyah kapıya beyaz bir yazıyla yazılmıştı.

Bitişik hücrede yatan yaşlı adamın iniltileri artmıştı. Mehmet Hoca artık yaşlı adamın sesini çok net duyabiliyordu. Ölmek üzereydi herhalde; yaşlı adamın sesi artan duyulacak kadar artıyor, bazen de yavaşlayarak gazı tükenmekte olan bir lambanın ışığı gibi ağır ağır sönüyor, silinip yok oluyordu. Dayanılmaz bir acı çekiyor olmalıydı. Bu ses Mehmet Hoca'yı çok etkiledi, kapının arkasında büzülerek oturdu.

“Ölüyor değil mi?”

“Evet ölüyor.

“Haber versek...”

“Nasıl?”

“Hücre kapısını dövelim!”

“Güzel bir fikir, ama buna gerek yok. Onlar her şeyi, hücrelerde yaşananları, konuşulan her şeyi biliyorlar.”

“Nasıl? Nasıl biliyorlar?” dedi Mehmet Hoca hayretle.

“Her hücreyi kamerayla izliyorlar, dinliyorlar.”

“İnanılır gibi değil! Bunu hiç düşünememiştim” dedi Mehmet Hoca. Öyle anlaşıyor ki Tanrı onu zor bir sınavdan geçiriyordu. Galiba buradan sağ çıkamayacaktı. Böyle karamsar düşündüğü için eli-ayağı soğudu, yaşama umudunu yitirdi. Az daha elinden ekmegi alınmış bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlayacaktı, ama yapmadı, ağlamadı. Bunları yaşaması için ne yapmıştı ki? Bunu anlayamıyor, bu soru dermansız bir dert gibi içini kemiriyordu. Bir ara kendini toparladı, kendine kızdı. Günah işliyordu. Olacakları yaşayacaktı. İçinden Tanrı'ya yakardı, ondan bu zor gününde yardımını esirgememesini diledi. Hâlâ yaşıyordu. Yanındaki hücre arkadaşı yirmini sekiz gün bu hücrede yaşamışsa o da yaşayabilirdi.

Yandaki hücrede kalan yaşlı adam “Ya Hızır bira-sıl!/Ya Hızır yetiş!” diye inledi, “Munzur Baba to es-tay!/Munzur Baba sen varsın!” Mehmet Hoca'nın gözle-ri doldu. Dua ederek yaşlı adama katıldı. “Tanrım dü-

şüncesi, inancı, milliyeti, suçu, günahı ne olursa olsun, hücrelerde acı çeken bu insanlara yardım et, onları koru! Zulme karşı yaşamlarını sürdürmeleri için onlara güç ver! Tanrım bu insanlara bu zulmü yapanların yüreğine merhametini ver, onları da affet. Tanrım tüm insanlara mutluluk, esenlik sun! Tanrım yıllardır dökülen bu kardeş kanının, bu çirkin, kirli savaşın sona ermesi için insanların yüreklerine barış sevgisini koy, onların savaşı sona erdirmelerine yardımcı ol; insanlara savaşa karşı koyacak, sorunlarını barışla çözecek sabrı, yeteneği ver! Tanrım biz âciz kullarını kötülük ve zulüm etmekten alıkoy! Bize huzura, mutluluğa gidecek ışığını sun!”

“Amin!” dedi hücre arkadaşı, Mehmet Hoca’nın duası bitince. Kendisi ateistti. Sorunları insanın kendisinin çözmesinden yanaydı, ama doğrusu Mehmet Hoca dua ederken yakarışındaki doğallık, saflık, temizlik ve bağlılık onu derinden etkiledi. Çoktandır böylesine yürekten, böylesine maddi çıkardan uzak inanan, inançlarına doğal, içten bağlı olan biriyle karşılaşmamıştı. Hücre arkadaşı dindar biri olmalıydı. Tanrı’ya yakarırken ağzından sözcükler yerine demet demet sevgi, dostluk, barış, insanın ruhunu büyüleyen, huzura erdiren bir ilahi müzik dökülüyordu sanki. Farklı bir insanla yanyanaydı; içi ve dışı bir olan bir insanla. Bunu anlıyor, onun hakkındaki korkuları dağılıyordu.

“Kimsin sen arkadaşım?”

“İmam. Cami imamıyım. Ya sen?”

“Avukat. İnsan Hakları Derneği Başkanıyım.

“Adın ne avukat kardeşim?”

“Celal. Celal Baran. Ya senin adın ne Hocam?”

“Mehmet Yosun.

“Tanıştığımıza sevindim” dedi Celal, Mehmet Hoca’nın elini sıkarak. Ama Mehmet Hoca daha ileri gitti, Celal’i kucakladı. “Ben de sevindim Celal kardeşim. Bu da Tanrı’nın bir mucizesi!”

Celal öksürmeye başlayınca birbirilerinden ayrıldılar. Bu dostça, sıcak kucaklama Mehmet Hoca'nın az önce içinde bulunduğu ylgın ruh halini dağıttı. Yanında bir avukat vardı. Bu iyiye işaretti. Bir yandan böyle olumlu düşünüyor, bir yandan da bir avukatı bile bu kadar gün hücrede tuttuklarına göre kim bilir kendisini ne kadar tutarlar, diye olumsuz düşünerek üzülüyordu.

"Seni niçin tutukladılar Celal kardeşim?"

"Siyasal düşüncelerimden dolayı tutuklandım. Yirmi sekiz gündür tutukluyum.

"Üzüldüm, inşallah bırakırlar."

"Umarım öyle olur" dedi Celal. "Umarım öyle olur."

"İnsan Hakları Derneği binasını görmüştüm. Şu Bankalar Caddesi'nde değil mi? Sigorta binasının az aşağısında.

"Evet orada.

"Neler yapıyorsunuz diye hep merak etmişimdir.

"Çıktıktan sonra uğrar, bir çayımı içersin."

"Çıkarsam mutlaka uğrayacağım" dedi Mehmet Hoca. Yerinde saymaya başladı. "Ayaklarım beni öldürüyor,

"Hareket et, sürekli hareket et! Uyumamaya çalış. Bunları yapmazsan bu hücrede fazla dayanamaz ölürsün! Korkma! Cesur ol! Bütün bu uygulamaların tek sebebi var; içindeki yaşama sevincini öldürüp, seni teslim almak istiyorlar. Onlara diren, yaşama umudunu canlı tut!"

"Deneyeceğim. Sözlerini unutmayacağım" dedi Mehmet Hoca; Celal'e sarıldı. Ağzını Celal'in kulağına götürerek fısıldadı:

"Hücremiz dinleniyor, izleniyorsa bana çok fazla nasihat verme! Benden dolayı sana bir zarar vermelerini istemem" dedi Mehmet Hoca. Celal, Mehmet Hoca'nın bu sözlerinden duygulandı. Onun elinden tutarak, "Korkma, bir şey olmaz!" dedi; sonra yerinde hareket etmeye başladı. Tabii buna yürümek denirse... Yerinde patinaj yapan bir araba lastiği gibiydi. Mehmet Hoca da

Celal'e katıldı. Onun yaptıklarını yapmaya başladı. Artık birbirilerini göremiyorlardı. Hücreyi kör bir karanlık kaplamıştı. Bu hava Mehmet Hoca'ya güneşsiz bir dünya gibi geldi. Korkuyordu onu bekleyen bu karanlık geceden. Bu soğukta nasıl sabahlayacaktı? Bütün gece böyle ayakta hareket mi edecekti? Bunu yapacak takati yoktu. Yorgundu, bitkindi. Bıraksalar günlerce uyumak isterdi. Vücudu sızlıyordu. Şimdi acıkmıştı da. Bir çığlık duydu. Çığlık bu kez kısa sürdü. aniden kesildi.

"Hareket et!" dedi Celal mırıldanarak, "Durma!"

"Biri bağırdı.

"Evet. Burada insanlar hep bağıırırlar.

"Gece de mi insanları döverler?"

"Her saatte. Gece-gündüz farketmez burada.

"Olacak şey değil!"

Sabah ezanını okumak için camiye gitmek istemiş. kendini bu küçük hücrede bulmuştu. Hayatın acı cilvelerinden biriydi. Üstelik onu bekleyen tehlikeleri düşündükçe kanı damarlarında kuruyordu. Yabancı bir ortamdaydı şu an. Her şey farklı, her şey onu dehşete düşürecek kadar zor ve ağırdı. Peki bütün bunlar niçin? Bütün bunları yaşamak için ne yapmıştı? Suçu, günahı neydi? Keşke bir an önce gelip onu alsalar, neden tutuklandığını öğrenseydi! Niçin gelmiyorlardı? Gelseler, onlara suçsuz olduğunu anlatır, bırakırlardı. Boşuna korkuyordu. Tabii ki onu sorguladıktan sonra hatalarını anlayıp, özür dileyerek evine bırakacaklardı. Tanık olduğu köpek kavgasını tekrar beyinde canlandırdı. Bütün ayrıntıları anımsamak istiyordu. Olay gözlerinin önünde akıp gitti. Herşey düz, yalın, apaçıktı. Onun köpekler arasındaki kavgayla, köpeğin ağzındaki insan eliyle hiçbir ilişkisi yoktu. Buna emindi. Aç köpekler bir insanı parçalayıp yemişlerse onun ne suçu olabilirdi ki? Ülkeyi, köpekleri açlıktan insan yiyecek kadar sefaletle sürükleyen o muydu? Karanlığın baskısını, korkusunu, karı havalandırarak oradan oraya taşıyan rüzgârın se-

sini, leş gibi kokan çöpün kokusunu hissediyor, köpeğin ağzındaki insan elini görüyordu karanlık hücrede şu an. Bu sahneler tekrar tekrar onun beynini çatlatırcasına akıp gidiyordu durmaksızın. Olayı her hatırlayışında korkusu büyüyor, yeni ayrıntılar farkediyordu. Köpeğin ağzından aşağı sarkmış bir kısım derinin çok kıllı olduğunu yeni hatırlamıştı. Köpeğin kafası kan içindeydi. Köpek kafasından yaralı olmalıydı. Midesi bulanmaya başladı. Hareket etmeyi bırakarak, sırtını hücre duvarına dayayıp dinlendi. Bitişik hücredeki yaşlı adamın sesi kesilmişti.

“Öldü mü?” diye fısıldadı Mehmet Hoca.

“Hayır uyudu” dedi Celal; yaşlı adamı uyandırmak için eliyle hücre duvarına vurmaya başladı. “Uyursa donar, uyanık kalması lazım.” Tekrar tekrar hücre duvarını elleriyle döverek, “Derin bir uykuya daldı zavallı, sabahleyin ölüsü çıkar hücreden! Haydar Amca, Haydar Amca uyan! Donacaksın!” dedi.

“Suçu ne?”

“Gerillalara ekmek vermiş”

“Hepsi bu mu?”

“Evet. Bütün suçu bu.

“Yazık!”

“Altmış yedi yaşında olduğunu söyledi bana.

Tekrar duvara vurdu:

“Hey Haydar Amca! Haydar Amca kalk!”

Durdu, Mehmet Hoca'ya baktı. “Uyanmaz o artık. Tükendi ihtiyarcık. Haydi biz koşumuza devam edelim” dedi.

İkisi yanyana koşuyorlardı şimdi. Hareket ettikçe ısınmıyorlardı. Celal yerinde koşarken çocukluğunu anımsadı, içi tatlı, mutlu bir sıcaklıkla doldu; yemyeşil bir çayırın içindeydi şu an; yemyeşil ot, çiçek denizi onun boyunu aşıyordu. Yalınayak, yarı çıplak, evden kaçan kahverengi tüylü danayı kovalıyordu; dana kaçıyor, o dananın ardından koşuyordu. Güneş tam tepelerinde

ışılıyor, çayırın içindeki söğüt, kavak, kayın, meşe ağaçlarının dalları arasında yaşayan binlerce kuş koro halinde güzel bir şarkı söylüyordu. Kuşlar şimdi hücrenin içinde ötüyorlardı. Seslerini duyuyordu. Onlara, çayırın ortasında buz gibi soğuk suyu olan çeşmenin önündeki su birikintisinde yaşayan kurbağalar da katılmıştı. Otları, çiçekleri okşayarak esen rüzgârın sesini duyuyor, beraberinde taşıdığı ot, çiçek, toprak, su kokusunu burnunun derinliklerinde hissediyordu. Hep böyle kalmak isterdi; hep böyle mutlu...

Demirden yapılmış dış kapı her zaman olduğu gibi gürültüyle açıldığında Celal durdu. Sırtını Mehmet Hoca'nın sırtına dayadı. Mehmet Hoca şu an Celal'i görebilseydi, Celal'in yüzündeki korkuyu görür, ondaki bu ani değişikliğin nedenini sorardı. Açılan kapı, karşı karşıya hücrelerin yanyana dizildikleri uzun koridor kapısıydı. Uzun, dar bir koridordu; bu koridorda yalnızca bir küçük lamba vardı; o da hep sönüktü. Koridora polisler girdiğinde kısa bir süre yanar, çıktılarında sönerdi; lambanın yanması hayra alamet değildi. Koridor kapısı her açıldığında mutlaka hücrelerden bir veya birkaç tutuklu sorguya götürülürdü. Bu yüzden koridor kapısı her açıldığında hücreleri ölüm sessizliği sarar, hücrelerde kalan tutuklular ezilir, büzülür, korkuyla polisin hücrelerinin kapılarını açmasını beklerlerdi. Götürülecek olan onlardan biriydi. Bu süre içinde zaman donar, saniyeler bile bir asır gibi gelirdi tutuklulara. Koridorlarda dolaşan polisin ayak sesleri tutukluların beyinlerinde yankılanır, onları delirtirdi. Bu an onlar için çok zor bir andı. Mehmet Hoca bunu bilmediği için kapının açılışına sevindi. Nihayet derdini anlatacak birileri gelmişti. Kapı açıldığı gibi aynı gürültüyle kapandı. Koridor lambası yandı, lambanın ölü ışığı hücre penceresinden içeri sızarak hücre duvarına vurdu. İki polisin ayak sesleri çın çın koridoru inletti. Sanki yürümüyorlar, balyozla taş kırıyorlardı.

“Altıncı hücre burası!” dedi bir polis bağıarak. Polisin sesini Celal de, Mehmet Hoca da duydu.

“Piyango bize vurdu!” diyerek acı şekilde gülümsedi Celal. Mehmet Hoca sevinçliydi, sevincinden Celal’e sarıldı.

“Bizim hücreye geliyorlar! Beni bırakacaklar!”

“İnşallah!” diye mırıldandı Celal; ama Mehmet Hoca’yı bırakmayacaklarını biliyordu. Polislerin ayak sesleri onların hücresinin önünde durdu. Dışarıda kalın sesli bir erkek, “Sırtınızı kapıya çevirin, duvara yaslanın, ellerinizi havaya kaldırın, gözlerinizi kapatın! Dediklerimi yapmazsanız canınızı yakarım!” diye bağırdı.

“Benim yaptıklarımın aynısını yap!” dedi Celal. Celal polislerin istediklerini yaptı. Mehmet Hoca da ona uydu. Yanyana duvara yaslandıklarında, “Galiba seni tezgâha alacaklar. Korkma! İstediklerine boyun eğme!” dedi Celal.

“Tezgâh ne?” diye sordu Mehmet Hoca. Celal ona yanıt verme zamanı bulamadı. Hücrenin demir kapısı şıngırdayarak açıldı, içeriye polislerden biri girdi. “Mehmet Yosun!” diye bağırdı. Sesi sert ve kabaydı polisin.

“Mehmet Yosun benim” dedi Mehmet Hoca. Nihayet bu cehennemden kurtulacaktı. Neredeyse sevinçten, hücre kapısında duran polisi kucaklayıp öpecekti.

“Öylece kal! Sırtını dönüp bana bakarsan canını yakarım” diye onu azarladı polis. Ardından iri bir el kafasını bastırdı, kalın bir bezle gözlerini bağladı. Diğer polis, hücrenin önünde duran, tuvalet ihtiyacı için hücreye indirilmiş tenekeye bir tekme savurdu. “Dolu mu?”

“Hayır. Boş” dedi Celal.

“Doldurursan sana yediririm!”

Polisler Mehmet Hoca’nın koluna girerek onu hücreden dışarı çıkardı. Mehmet Hoca hücreden dışarı çıkarken “Hoşça kal Celal kardeşim” dedi

“Kes sesini eşek oğlu eşek!” diye bağırdı polislerden biri. Mehmet Hoca sustu. Polisin bu sert, kaba davranı-

şım görünce üzülerək bırakılmayacağını düşündü. Ne yapacaklardı ona? Nereye götürüyorlardı? Gözlerini niçin bağlamışlardı? Koridora çıktıklarında, "Yardım et ulu Tanrım! Bu neydi başıma geldi?" dedi. "Sus şimdi dişlerini dağıtırım!" dedi polislerden biri; yumruğunu havaya kaldırdı. Vurmadı. Mehmet Hoca'nın gözleri bağlı olduğu için polisin havaya kalkan yumruğunu görmedi.

Koridor kapısı kapanmadan önce koridordaki lam' söndü. Birkaç dakika sonra hücreler eski sessizliğine büründü. Celal, Mehmet Hoca'nın tezgâha alınmasına üzüldü, ama elinden ne gelirdi ki. Bir süre hücrenin içinde dolandı, sonra pantolonunu indirerek tuvalet te-nekesine oturdu. Birşey yoktu; bağırsakları, midesi bomboştu...

"Duvara yaslan!" diye bağırdı biri.

Mehmet Hoca kör bir insan gibi elleriyle çevresini yokladı. Derin, kapkara bir boşluğun içindeydi. Gözlerini çok sıkı bağladıkları için başı ağrıyordu. Sersemleşmişti. Ayakta durmakta bile zorlanıyordu.

"Duvarı bulamıyorum!"

"Arkanda. Duvar arkanda aptal adam" dedi az önce bağıran adam. Sinirlenmişti. Mehmet Hoca'yı kolundan tutup çekerek duvarın önüne götürdü. "Böyle kal, it oğlu it!"

Neredeydi acaba? Burası hücre değildi. Hücreden daha büyük bir yerdi herhalde; içeride beş altı kişi vardı. Kendi aralarında konuşuyorlardı. Bunca sertliğin nedenini anlayamıyordu. Ona böyle davranmaları için ne yapmıştı ki? Ne istiyorlardı ondan? Ağzını her açtığında azarlanıp hakarete uğradığı için, onlar sormadan konuşmamaya karar verdi. Arkadan kelepçelenen elleri ağrıyordu. Sanki omuzdan, yerinden çıkarılmışlardı. Bu hali onu sinirlendiriyor, nefesini daraltıyor, boğuyordu.

Burası hücreye göre sıcaktı. Bu oda kaloriferle ısıtılıyordu. Çünkü ısı odanın dört bir yanından geliyordu. Havası hücreye göre daha temizdi. Hiç olmazsa Celal'in tuvalet tenekesinin kokusu yoktu. Isındıkça canı rahatlıyor, canını tatlı bir uyku sarıyordu. Bıraksalardı da burada uyusaydı; bunun için neler vermezdi ki!..

"Mehmet Yosun sen misin?" dedi biri. Ses yaşlı bir insanın sesiydi. Diğerleri gibi sert, kaba, küstah değildi. Gayet kibar ve saygılı konuşuyordu. Hemen karşısında ayakta olmalıydı. Nefesini yüzünde hissediyordu. Sigara ve soğan kokuyordu nefesi.

"Evet benim" dedi Mehmet Hoca mırıldanarak.

"Yüksek sesle konuş!"

"Benim.

"Haa böyle! Akıllı ol! Bizi yorına. İmam mısın?"

"Evet imamım.

Kısa bir sessizlikten sonra Mehmet Hoca'nın karşısındaki adam tekrar konuşmaya başladı. Bu kez bir yandan konuşuyor, bir yandan da elinde tuttuğu kalınca bir dosyaya göz gezdiriyordu.

"1959 yılında Denizli'nin Acıpayam kasabasında doğdun, değil mi? Doğru mu?"

"Doğru.

"Sözümü kesme!"

"Peki. Sizi dinliyorum.

"Baban müezzindi, emekli oldu, felç geçirdi, şimdi yatalak. Doğru mu?"

"Evet, doğru" dedi Mehmet Hoca. Bu tür sorularla neyi ispatlamaya çalıştıklarını, nereye ulaşmak istediklerini anlamış değildi. "Bunları niçin soruyorsunuz ki?"

"Sözümü kesme! Sadece sana sorulan sorulara yanıt ver!" Şimdi sigara yakmıştı. Sanki gıcık olsun diye içtiği sigaranın dumanını Mehmet Hoca'nın yüzüne üflüyordu. "Baban üç kez evlendi. İlk karısından bir kız, bir oğlan doğdu. Sonra köyünüze Dersim'den sürgün annen geldi. Annen olacak kadın tek kelime Türkçe bilme-

diği halde baban ona aşık oldu. Çünkü annen çok güzel bir kadındı. Baban karısını, iki çocuğunu kovarak annenle yani Beser'le evlendi. Beser, Alevi bir Kürt'tü. Baban çok katı, softa bir Sünni müezzindi. Evlendikten sonra zorla annen Beser'e namaz kıldırmaya çalıştığı için hiç anlaşmazlar, sık sık kavga ederlerdi. Değil mi?"

"Bilmem, ben o zaman çok küçüktüm. Sonradan annemin anlattığına göre sizin söyledikleriniz doğru.

"Konuşmamı bölme! Bir daha bunu yaparsan dişlerini dökerim. Anlaşıldı mı?"

"Anladım.

"Dersim sürgünlerine af çıktıktan sonra annen Dersim'e geri döndü. O zaman sen daha dört yaşındaydın. Annen seni beraberinde götürmek istedi, baban bırakmadı, sen babanla kaldın. Anlattıklarına bir itirazın var mı?"

"Yok. Anlattıklarınız doğru.

"Annen; Beser, 1938 Dersim Kürt isyanı liderlerinden bir ağanın kızı, isyanda kocası öldürüldü. Denizli'ye sürgün edildi. Sürgün edilmeden önce evliydi, iki çocuğu vardı. Çocuklardan büyüğu şu an Tunceli'de oturuyor; diğeri, küçüğu, adı Hasan olan burada oturuyor. Kafadan kaçık biri olduğu söyleniyor. Annesiyle sürgüne gelen çocuk Hasan, değil mi?"

"Evet. Annem sürgüne gönderilirken yanında yalnızca Hasan varmış. Diğeri oğlunu isyan sırasında ormanda kaybetmiş.

"Annen Dersim'e döndükten sonra yeniden evlendi. Baban da evlendi. Her ikisinin de yeni evliliklerinden çocukları var. Baban emekli olduktan sonra felç geçirip yatalak oldu. Annen hâlâ iyi durumda. Anlattıklarım doğru mu?"

"Doğru" dedi Mehmet Hoca. Şaşkıındı; bu kadar çok bilgiyi nasıl öğrenmişlerdi? Her şeyden önemlisi niçin öğrenmişlerdi? Bir ailenin yaşadıkları onları niçin bu kadar ilgilendiriyordu? Bunu anlamakta zorlanıyordu.

“Bu anlattıklarınızla nereye varmak, ne yapmak istediğinizi anlamış değilim. Herhalde şu anlattıklarınızdan dolayı beni tutuklamış değilsiniz?”

Karşısındaki adam kahkahayla güldü, odada bulunan diğer insanlar da ona katıldı.

“Sabırlı ol! Neden tutuklandığınızı sen daha iyi biliyorsunuz. Bizim zamanımız bol. Daha uzun süre birlikteyiz. Önce bir tanışalım, değil mi?”

Hemen yanibaşında bir kahkaha yükseldi, az sonra biri daha onlara katıldı.

“Annen Kürt, baban Türk, değil mi?”

“Evet. Annem Kürt, babam Türk” dedi Mehmet Hoca.

“Baban Sünni, Hanefî mezhebindendi, annen de Alevi. Değil mi?”

“Evet.

“Sık sık ‘evet’ sözcüğünü kullanma, gıcık oldum! Başka kelime kulan.”

“Tamam, ‘evet’ demem.”

“İyi, birbirimizle tanışalım. Birbirimizi anlayalım. Değil mi?”

“Peki sen nesen? Kimsin?” dedi başka biri, konuşmaya katılarak. Sesi sert ve alaycıydı. Adamın bu sorusunu anlayamadı Mehmet Hoca. Neyi soruyordu acaba? Adama cevap vermeyince, adam soruyu tekrar sordu. Ama bu kez sesi daha gür çıktı:

“Anlayamadım?”

“Yani annen Kürt, baban Türk; annen Alevi, baban Hanefî. Bayağı karışık bir şey. Sen nesen?”

“Bu sorunuza cevap vermeyeceğim.

“Sen bilirsin. Biz sabırlıyız, zamanımız bol” dedi aynı ses.

“Şu an sorduğunuz sorulara normal halimle cevap verebilirdim. Gözlerimi niçin bağladınız? Ellerimi niçin arkada kelepçelediniz? Bütün bunlara neden gerek duydunuz?”

Mehmet Hoca’nın bu soruları odada kahkahayla karşılandı.

“Kurallar. kurallar” dedi biri.

“Herif suçsuz. masumu oynuyor” dedi bir başkası.

“Kiminle dans ettiğini bilmiyorsun Mehmet Yosun?!”

Senin gibi yüzlerce suçsuzu...

Güldü. Diğerleri ona katıldı. “Konuşturuyoruz biz her gün. Bülbül kesiliyorlar. Sen de öyle olacaksın!”

Bu son sözlerini öylesine sert söylemişti ki, Mehmet Hoca yerinden sıçradı. Adam, Mehmet Hoca’yı etkilediğini anlamıştı ki ses tonunu daha da yükseltti, kabalaştırdı:

“Konuş!”

“Neyi konuşmamı istediğinizi anlamış değilim?!”

Odada bulunanlar gülmeye başladı. Özellikle içlerinden birinin sesi diğerlerinden farklıydı. Bir erkek sesinden çok, bir kadın sesine benziyordu; kelimeleri ağzından yuvarlayarak çıkarıyor, gülerken yapmacık bir şekilde kendisini zorluyordu.

“Konuş!”

“Konuş aptal!”

“Her şeyi anlat!”

Dört bir yanını sarımışlardı şimdi. Mehmet Hoca sustu. Kendisinden ne istediklerini bilseydi konuşurdu. Sıradan, basit bir imamdı. Onlara anlatacak ya da onların ilgisini çekecek doğru dürüst bir anısı bile yoktu. Ama herifler oldukça ciddiye. Uzun süre birlikte kalacaklarını söylemişlerdi. Peki nasıl dayanacaktı? Hücrede geçirdiği yarım gün bile onu mahfretmişti. Belki onu korkutuyorlardı. Kendini toparlamaya çalıştı. Dikkatli olmalı, sordukları sorulara cevapları düşünerek vermeliydi. Yüzünü, saçlarını karla karışık bir rüzgâr yaladı. Pencereyi açmışlardı: rüzgârın taşıdığı temiz havayı içine çekerken, kar tanelerinin tadını ağzında hissetti. İçeri giren rüzgâr korkunç derecede soğuktu. Bu, Mehmet Hoca’yı rahatsız edeceğine, sevindirdi. Az önce üzerine çökmüş uyuşukluk yerine zindeleşti, rahatladı, varolduğunu hissetti, ruhunu kaplamış sıkıntı azaldı. Bir kamyonun sesini duydu. Ses yakından geliyordu. Kamyon ağır yük

taşıyor olmalıydı ki, zırlayıp duruyordu. Bir süre sonra kamyonun sesi silinip yok oldu. Bir karganın kanat çırpışını, üzerindeki karları atmaya çalışan bir ağacın silkelenişini, yere dökülen karın ve havlayan bir köpeğin sesini duydu. Hemen pencerenin önünde bir ağaç olmalıydı. Bir karga öttü. İçerdekilerden biri "Siktir!" diye bağırarak pencereyi kapadı. Keşke pencere birkaç dakika daha açık kalsaydı. Kısa bir süre odayı sessizlik kapladı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Mehmet Hoca şu an ıssız, kömür gibi kara bir yokluğun içindeydi. Bu kısa zaman dilimi içinde beyninde binlerce düşünce, anı peş peşe akıp gitti. Dermansız bir hastalığa yakalanmış bir hasta gibi hüznünlendi. Anıları ne kadar uzaktı şimdi. Sağ elinin üstü kaşınmaya başlamıştı; kendini duvara sürüp rahatlamak isteyince, "Kımıldama!" diye bağırdı biri. Sürtünmekten vazgeçerek öylece durdu. Ama kolunun kaşınması dayanılır gibi değildi. Alnını zorlayarak, gözlerini kaplayan bezi aralayıp içeride oturanları görmeye çalıştı. Merak ediyordu, kendisini sorgulayanlar asker miydi, yoksa polis mi? Boşuna uğraşıyordu. Gözlerinin üstündeki bağı gevşetmeyi başaramadı. İçinde bulunduğu hali düşündü, çaresizlikten ne yapacağını şaşırdı. Bu kötü işkenceyi yaşamak için ne yapmıştı ki? Hayatın kötü bir sürpriziydi. Bir zamanlar çevresinde yaşayan insanlar tutuklandıklarında işkence gördüklerini anlatınca onlara inanmamıştı. Şimdi, uygulandığına inanmadığı işkenceyi, kötü muameleyi kendisi yaşıyordu. Bunu Tanrı'nın kendisine verdiği bir ceza olarak yorumladı. Kaldığı yerde çevresinde insanlar olmasına rağmen o, içinde bulunduğu karanlık dünyadan korkuyordu.

Bir kedi sesi duyar gibi oldu; kedi yalnızca bir kez miyavladı. Sesin içeriden mi, dışarıdan mı geldiğini anlayamadı. Burnuna ince bir nikotin kokusu geliyordu. Bir ara içeridekilerden sigara istemeyi düşündü, hemen vazgeçti. Bu insanlara zayıf yönlerini göstermemeliydi. Şu anda evinde sobanın kenarında oturarak pipo tüt-

türmeyi isterdi. Her zaman yaptığı bu olağan şeyin bir gün kendisi için bu kadar çok önemli olacağını düşünmemişti. Tütün tabağını, piposunu, tıraşını, tespihlerini, ceplerinde ne var ne yoksa hepsini almışlardı. Biri daktilo yazmaya başlamıştı.

“Kaç yıldır bu şehirdesin Mehmet Yosun?”

“Altı yıl oldu.”

“Tahir Acar’ı kaç yıldır tanıyorsun?”

Bu soru Mehmet Hoca’yı allak bullak etti. Şimdi dostu Tahir Acar’ı niçin sormuşlardı? Tutuklanmasıyla Tahir Acar arasında nasıl bir bağlantı olabilirdi? Cevap vermekte zorlandı. Ne diyecekti şimdi? Söyleyeceklerinden dolayı Tahir Acar’ın başına kötü şeylerin gelmesini istemiyordu. Ya o yaşlı adamı da getirip hücreye atarlarsa, kesinlikle bir-iki güne kalmaz, dayanamayıp ölürdü.

“Tahir Acar’ı tanıyor musun?” diye sordu bir başkası.

“Konuşsana be adam! Yıllardır seninle aynı camide çalışan birini tanımıyorum demeyeceksin herhalde!”

“Tanıyorum. Birlikte çalışıyoruz.”

“Kaç yıldır birlikte çalışıyorsunuz?”

“Altı yıldır.”

“Aranız nasıl?”

“Normal” dedi Mehmet Hoca kararsızca. Aslında ikisinin arasındaki ilişki çok iyiydi, bunu söylememeyi seçti ne olur ne olmaz diye. Bu işin nereye varacağını merak etmişti. Ne istiyorlardı bu insanlar Tahir Acar’dan? Onu düşündü. Acaba bilmediği bir huyu mu vardı, gizli bir dini örgütün üyesi miydi, bir suç mu işlemişti, siyasete mi bulaşmıştı? Bu olasılıkların olabileceğine ihtimal vermiyordu. Tahir Acar yoksul, kendi halinde, varlığıyla yokluğu belli olmayan silik bir insandı. Ona göre Tahir Acar bütün yaşamını on üç kişilik ailesini yaşatmaya adanmış bir kurbandı. Şimdi düşünüyordu da; altı yıldır birlikte çalıştığı bu insan, gerçekten hiçbir kötü alışkanlığı, huyu olmayan, hep aynı şekilde

yaşayan, içi ve dışı bir olan iyi bir insandı. Yoksulluğa karşı sonsuz bir sabır, bitimsiz bir enerjiyle savaşıyordu yıllardır. Bugüne kadar tek bir insanın onun lehinde- aleyhinde konuştuğuna ya da onu arayıp sorduğuna şahit olmamıştı. İlk defa birileri, hem de işkence merkezinde Tahir Acar'ı soruyordu. Peki neden? Ne istiyorlardı o zavallı insandan? Onların ilgisine, sorgusuna mazhar olacak ne yapmıştı Tahir Acar? Şimdi düşünüyordu da, birlikte çalıştığı halde kendisi bile onu ihmal etmişti; ufak tefek bir insandı Tahir Acar. Elli yaşına yeni girdiği halde ağzında tek diş kalmamıştı. Ekmeği, yiyecekleri ufaltarak yutuyordu. Çok az konuşur, konuşurken utanarak eliyle dişsiz ağzını kapatırdı. Çoğunlukla hep susarak dinlerdi. Çok çalışkandı. Şehrin en temiz camisi onunkiydi derse mübalağa etmiş olmazdı. Çünkü Tahir Acar karınca gibi bir insandı; durup dinlenmeksizin çalışır, yapacak bir işi kalmayınca bile boş durmaz, kendisine iş yaratırdı. Karısı Hatice Hanım şeker gibi bir kadındı; Tanrı, Tahir Acar'a acı-mıştı ki ona Hatice gibi bir melek vermişti. Kısa, toparlak bir kadındı. Hafif göbeği vardı. Güldüğü zaman küt küt atarak onun sevincine katılırdı. Vücudu gibi toparlak, dolgun bir yüzü, çaputlarla sarıp sarmaladığı kocaman bir kafası vardı; Tahir Acar'ın kafasında ense kökünde kalmış birkaç beyaz tel dışında saç yokken, onun iki örgü halinde ördüğü taa beline kadar inen, bir tek ak girmemiş uzun, kömür gibi kara saçları vardı. Saç örgülerine, dolaştığı zaman tın tın diye çan gibi sesler çıkaran bir yığın inci boncuk asmıştı. Bu iyi, altın yürekli kadının çok yemeğini yemişti.

"Tahir Acar nasıl biriydi?"

"Siyasetle uğraşır mıydı?"

"Onunla kavga ettiğiniz oldu mu?"

Sorular... Sorular... Dört bir yandan soru yağmuruna tutmuşlardı Mehmet Hoca'yı. Şimdi bağınıyorlar, küfürler ediyorlar, onu tutup sağa-sola çekerek hırpalıyor-

lardı. O sustukça soru soranlar daha çok kızıyorlar. daha gür bağırıyorlar. daha fazla küfür ediyorlardı.

“Konuş aptal herif!”

“Niçin susuyorsun?”

“Nasıl bir insandı Tahir Acar? Onunla ilişkileriniz nasıldı?”

“Konuş!”

Birinin nefesini ağzında hisseti Ardından suratına inen sert bir yumrukla sendeleyerek yere yığıldı. Kendini çabuk toparlayarak ayağa kalktı. Canı fena yandığı halde inadına hiçbir şey olmamış gibi davrandı.

“Konuş!”

“Onu seviyorum. Çok iyi bir dostum” dedi Mehmet Hoca bağırarak. “Bunun suç olduğunu sanmıyorum. Ne istiyorsunuz o zavallı adamdan?”

“Onu en son ne zaman gördün?”

Bu soruyu soran adamın ön dişlerinden biri yoktu galiba, çünkü sözcükler ağzından dökülürken arı kanadının sesini andıran “cız” diye bir ses çıkarıyordu. Babasının sesi de hep böyle çıkardı. Çünkü onun da on-on beş senedir üst ön dişlerinden biri yoktu.

“Onu en son ne zaman gördün?”

“Niçin cevap vermiyorsun?” dedi diğer biri, Mehmet Hoca’nın saçlarından tutup çekerek.

Onu en son ne zaman gördüğünü hatırlayamadı. Düşünmeye başladı. Onu en son bir gün önce mi, iki gün önce mi görmüştü? Bir gündür camiye gitmediğine göre önceki gün sabahleyin görmüştü. Akşam namazından sonra onunla birkaç dakika birlikte bahçede dolaşmışlardı; Tahir gribe yakalanmıştı, kısa aralıklarla öksürüyor, burnu akıyordu. Öksürdüğünde gözlerinden yaşlar boşanıyor, kulaklarına kadar kızarıyordu. O gün gayet kalın giyinmişti. O gün hasta olduğu için ne kadar eski püskü elbiseleri varsa üst üste giymişti. Kafasında siyah tüylü orlondan yapılmış bir bere vardı. İyi hatırlıyordu yıllardır boynunda taşıdığı muskayı o ak-

şam her nedense giydiği kazağın üstüne çıkarmıştı. Birlikte birkaç dakika bahçede karda dolaşmışlardı. Taş patlasa on dakika kadar sürmüştü bu dolaşmaları; çünkü hava çok soğuktu. Bu kısa dolaşmada Tahir ona dört ay sonra ayrılacağı emeklilik hayatından söz etmiş, emeklilikten korktuğunu anlatmıştı. Binlerce kez dinlemişti bu sözleri. Emekliliğe ayrıldığında ilk iş olarak tazminat parasıyla kendine diş takacağını söylemişti. Hayatta en büyük arzusu buydu belki de. Onu en son dün akşam gördüğü.nü söylediğinde, neler yaptıklarını, ne konuştuklarını soracaklarından emin olduğu için o anı hatırlamaya zorluyordu kendisini. Başka da önemli bir şey olmamıştı aralarında. Tahir emekliliğinden söz edip durmuştu; şu an onun ne kadar mutlu olduğunu görüyordu; o akşam bunun farkında olmamıştı. Emeklilikten korkmasına rağmen böylesi anlarda gözleri tatlı bir şekilde küçülüyor, yanaklarında küçük gamzeler oluşuyordu. Bu haliyle bir çocuk gibi saf ve masum görünüyordu Tahir.

O akşam hava oldukça soğuktu. Gök kapalıydı. Her nefes alışında ciğerlerine binlerce iğne saplanıyordu sanki. Kentin üzerini kaplamış kar yüklü, kül rengi bulutlarla savaşa girmiş rüzgâr, kentin güneyinde içinde yıldızların ışıldadığı küçük, mavi bir adacık oluşturmuştu. Hatırlıyordu. Bir ara başını kaldırıp o küçük adacıkta ışıldayan yıldızlara bakmış, tam o an kentin alt kısımlarında acı acı korna çalan bir cankurtaranın sesi onların konuşmasını bıçak gibi kesmişti.

“Konuşsana!”

“Niye susuyorsun?”

“Konuş!”

Üst üste karın boşluğuna iki yumruk indi. Nefesi daraldı.

“Konuşmazsan canını yakarız!”

“En son dün akşam birlikteydik.

“Saat kaçtı?”

"Akşam namazını kıldıktan sonra.

"Ne yaptınız? Ne konuştunuz?"

"Birlikte birkaç dakika cami bahçesinde karın içinde dolaştık. O dört ay sonra emekliye ayrıldığında yapacaklarını söyledi, ben de dinledim.

"Aranızda herhangi bir tartışma ya da kavga oldu mu?"

"Hayır, ne münasebet! Onunla kavga etmek de nereden çıktı?" dedi Mehmet Hoca bağırarak. Bu kez gerçekten onu kızdırmışlardı.

"Birlikte ne kadar gezdiniz?"

"Topu topu on dakika kadar. O eve gitti, ben de..."

"Oradan nereye gittin?" dedi biri bağırarak; sorguya yeni katılan biriydi. Bu sesi ilk defa duyuyordu. Mehmet Hoca o akşam camiden ayrıldıktan sonra nereye gittiğini hatırlamaya çalışırken, biri saçlarından tutarak başını salladı, kafasını üst üste birkaç kez duvara vurdu.

"Konuş! O akşam ne yaptın? Neredeydin? Her şeyi anlat!"

"Biz her şeyi biliyoruz.

"Bizi boşuna yorma!"

"Sizin bilip de benim hatırlayamadığım bu çok önemli şey ne? Düşünüyorum da aklıma hiçbir şey gelmiyor" dedi Mehmet Hoca. Az önce başını duvara vurdukları için başına şiddetli bir ağrı girmişti.

"Bunu sen bize anlatacaksın. O akşam ne yaptın? Nereye gittin? Kiminle konuştun? Hepsini bilmek istiyoruz. Düşünmen için sana beş dakika zaman."

Peki o gece ne yapmıştı? Nereye gitmişti? O günle ilgili kendisine bu kadar çok soru sorulacağını bilseydi her anı hafızasına yerleştirirdi. Sıradan bir geceydi; bütün geceler gibi. Niçin o akşamla ilgili ona bu kadar çok soru soruyorlardı? Düşündü, taşındı, o akşamı diğer akşamlardan farklı kılan herhangi bir ayrıntı bulamadı. Caminin kapısını kapattıktan sonra doğrudan dostu Topal Hıdır'ın evine gitmişti. Topal Hıdır'ın evi, evden çok

küçük bir kulübeydi. O akşam dostu Topal Hıdır'ın evine gitmesi çok iyi de olmuştu; vınlayarak esen fırtına Topal Hıdır'ın kulübesinin penceresine çaktığı naylonu yırtmış, kulübenin içine kar yığmaya başlamıştı. Saatlerdir fırtınayla başa çıkmaya çalışan Topal Hıdır sinirden kendi kendisini yiyiyor, karşısında bir insan varmış gibi fırtınayla kavga ediyordu; fırtınaya küfürler savuruyor, sağlam ayağı üzerinde zıplayarak yeni aldığı naylonu pencereye çakmaya çalışıyordu; fırtına sanki Topal Hıdır'ı delirtmek ister gibi naylonu havalandırıyor, onun naylonu pencereye çakmasını engelliyordu. Topal, tek ayağıyla fıldır fıldır çevresinde dolanıyordu. O kadar öfkelenmiş, kendisini yaptığı işe o kadar kaptırmıştı ki, yanında ayakta duran Mehmet Hoca'yı göremiyordu. Mehmet Hoca bir süre ayakta durarak sevgili dostunun acizliğine, öfkeli haline bakarak gülümsedi. Sonunda yüreği dayanamadı, Topal'ın yardımına koştu. "Yaa bu domino taşında hile yapmaya benzemez; hadi fırtınayla başa çıksana. Taş çalarsın değil mi?"

Topal karşısında duran Mehmet Hoca'yı görünce, çoçuğumsu bir davranışla elindeki çekici atarak kışkırtıcı karın içine çöktü.

"Hele gel Mehmet Hocam, sana fıstık gibi bir kız buldum!" diye bağırmaya başladı. Tanrı'ya şükür ki sokakta kimseler yoktu. Topal Hıdır'ın sesi fırtınanın sesi içerisinde yitip gitti. Topal'ı kızdırayım derken, kendisi fena bozulmaya başlamıştı.

"Kes, bir duyan olu! Ayıp, yapma!" diye yalvararak Topal'ı susturmaya çalıştı.

"Bunun nesi ayıp? Yaşın geçti, evde kalıyorsun. Hadi ağabeyin Hasan evlenmedi. O artık kocadı. Senin hâlâ bir-iki senen var. Bazen düşünüyorum da siz iki kardeşin şeyi mi yok acaba? Gelin sizi bir doktora göstereyim.

"Yapma dostum, duyan olur."

"Duysunlar, umurumda mı sanki! Şeyin öbür dünyada senden davacı olacak.

“Bak geri döneceğim. Sen de pencereye naylonu çakamayacaksın!”

“Sende iş yok! Ah, ah! Sende iş yok! Bu yaşlı halimle ne istiyorum biliyor musun? Şöyle etli butlu bir hanım bulsam da bu soğuk gecelerde onun kucağında ısınsam, cennete gidip gelsem!” dedi Topal Hıdır. Sonra utançtan bu soğuk kış gününde kan ter içerisinde kalmış Mehmet Hoca'ya bakarak iki eliyle dizlerini dövme-ye, kahkahayla gülmeye, kendisini karın içerisinde yuvarlamaya başladı. Kardan bir adama dönmüştü Topal; sakalı, bıyıkları, kaşları buz tutmuştu.

“Allah aşkına sus! Seni duyacaklar!”

Gece sessiz ve sakindi; fırtına, terör korkusu herkesi evine hapsetmişti; bu erken saatte mahalledeki evlerin çoğu lambalarını söndürmüştü bile.

O gece Topal'ın huysuzluğu tutmuştu. Pencereye naylonu çakıncaya kadar Mehmet Hoca'ya takıldı durdu; Mehmet Hoca da görücüsü gelmiş bir genç kız gibi kızardı, bozardı, dili birbirine dolandı, ağzından çıkan kelimeleri kendisi bile anlamadı. Topal akıllıydı, Mehmet Hoca'nın en zayıf noktasını keşfetmişti. Onun evlenme konusunda sıkılgan, beceriksiz biri olduğunu biliyordu. Hayat yüzüne gülmez ya da biri yardım etmezse ömrü billah evlenemezdi Mehmet Hoca. Naylonu fırtına yerinden sökmesin diye üzerine çita çakarken, Topal çekici sol başparmağına vurdu, kanayan parmağını ağzına koyarak “Uf uf!” diye inledi, karın içinde tek ayağı üzerinde kanguru gibi zıplamaya başladı. Mehmet Hoca, Topal'ın bu haline kahkahayla güldü. Şimdi sevinme sırası ondaydı, “Oh oh!” dedi. Naylonu pencereye çakınca kulübeye girdiler. Topal kanayan parmağını eski bir bez parçasıyla sardıktan sonra, kendisi kadar yaşlı, paslanmış, yer yer delinmiş sac sobaya birkaç parça tahta attı, sonra kapının arkasında duran ceviz sandığında sakladığı domino taşlarını çıkarıp getirdi. İki domino oynamaya başladılar. Fırtınanın duvarlara

serptiği kar erimeye başladı. Domino oynamaya başladıklarında Mehmet Hoca'nın dikkatini çeken şey. Topal Hıdır'ın çinkosu dökülmüş. kulp yerine tel bağlanmış çaydanlığını sobanın üzerine koymayışı oldu. Bu demektir ki Topal yine sıfır tüketmişti. Hâlâ ikram edecek bir bardak çayı kalsaydı, mutlaka çaydanlığı sobanın üzerine koyardı. Şimdi Topal'in çenesinin neden düştüğünü anladı. Onu iyi tanıyordu. Beş parasız kalınca mutluluktan uçar, çenesi kapanmak bilmezdi. Sobanın deliklerinden duman fişkırmaya başlayınca, Topal kalkıp sobayı üfledi. Mehmet Hoca da bakkalın yolunu tuttu. Mehmet Hoca bakkaldan geri döndüğünde çaydanlık sobanın üzerindeydi. Topal, Mehmet Hoca'nın elindeki poşetleri alarak teşekkür etti.

"Söz. Sana şöyle etli butlu bir kız bulacağım. Kıçı, mahallenin ortak malı Ayşe'nin kışından büyük olsun.

"Artık söylediklerini duymuyorum" dedi Mehmet Hoca, elleriyle kulaklarını kapatarak.

Biraz kaçık olmasına rağmen Topal Hıdır'ı seviyordu Mehmet Hoca. Farklı bir insandı o. Onda bulduklarını diğer insanlarda bulamıyordu; yaşama farklı bakan ve yaşamı önemsemeyen bir insandı. Kimine göre aptal, serseri bir ihtiyardı. Mehmet Hoca'ya göre ise o bir bilgeydi. Her sözü, şakası bile derin bir anlam, derin bir düşünce ifade ediyordu. Doğrusu bugüne kadar hiç kimse Topal Hıdır kadar onu etkileyememişti. Yaşama felsefesini basitlik, doğallık ve sadelik üzerine kurmuştu; ona göre doğada mutluluğa giden yol basitlik ve doğallıkla mümkündü. İnsanın özünde, yaradılışında olan karakterler bunlardı. Sonradan insanın yaşamına giren her fazlalık onu mutsuzluğa sürüklüyordu. Yaşam kalitesi yükselip zenginleştikçe, çeşitlileştikçe, bir yığın ıvrız zıvrık, kurum, kurallar, töreler, yasalar ortaya çıkar. İşte o andan itibaren yaşam zorlaşır, çekilmez olur. İnsan artık içindeki 'ben'e göre değil, dışındaki bir yığın kural, töre, yasaya göre hareket eder, içindeki öz benliğini

unuttur. Böyle bir insan zaman zaman mutlu olduğunu düşünebilir, ama o asla mutlu değildir. Mutluluk zannettiği şey bir yanılsamadır.

O akşam domino oyununda Mehmet Hoca'ya yenildi. Topal'ın keyfine diyecek yoktu. Sofraya oturduklarında fırtına daha da şiddetlenmişti; rüzgâr vınıyor, kükrüyor, acayip sesler çıkararak aç kurt sürüsü gibi uluyor, Topal'ın kulübesi üzerinde çirkin bir külâh gibi duran eski sacı dövüyor, kulübeyi alıp götürmek için durup dinlenmek bilmeksizin uğraşıyordu.

"Kalk bir pencereden bak, kulübe yerinde mi, gökyüzünde mi?" diye gülerek Topal'a takıldı Mehmet Hoca.

"Kulübe nerede olursa olsun, keyfimiz yerinde ya, sen ona bak" dedi Topal gülerek. "Keşke gökyüzünde olsak! Şu dünyada son isteklerimden biri de bir gün bir uçağa binip yeryüzüne gökyüzünden bakmaktır. Galiba bu isteğim hiç gerçekleşmeyecek. Bazen ciddi ciddi bir uçak kaçırmayı düşündüğüm olur.

"Sen bir yüz yıl daha yaşasan bunu yapamazsın!"

"Bekle, bir gün benim uçak kaçırdığımı televizyonlarda izleyeceksin.

Sofraya oturduklarında evrenin yaratılışı hakkında tartışmaya tutuştular. Bir süre sonra kendilerini konuştukları konuya öylesine kaptırdılar ki, yeryüzüyle ilişkileri kesildi. Daldıkları okyanusun derinliklerine indikçe bilinmezliğin, sonsuzluğun, yokluğun verdiği tatla, hazla mest oldular. Saatlerce böyle tartıştılar.

Mehmet Hoca, Topal Hıdır'ın evinden ayrıldığında gece yarısını geçmişti. Sis sokakları yutmuştu. Eve doğru yürüyünce, her zaman korkarak dolaştığı bu karanlık sokaklarda olduğunu bile fark etmedi. O hâlâ Topal Hıdır'la tartıştığı evrenin gizlerini araştırıyor, sorguluyordu.

"Beş dakika doldu!" diye bağırdı biri; "Anlat bakalım!"

"Doldu mu?" diye yerinden sıçrayarak, daldığı düş aleminde koptu Mehmet Hoca. Az önce Topal'la birlikteyken ne kadar da mutluydu! Keşke hep orada kalsaydı!

"Başla!"

“Neye?” dedi Mehmet Hoca. Aklı hâlâ o gece Topal’la yaşadıklarındaydı.

“O akşam ne yaptın?”

“Camiden ayrıldıktan sonra Topal Hıdır’ın evine gittim.

“Topal Hıdır kim?”

“Yaşlı bir dostum. Kendi halinde fakir bir ihtiyar.

“Not al! Adı Topal Hıdır.

“Ne iş yapar Topal Hıdır?”

“Hiçbir iş yapmaz, kimsesiz bir ihtiyar.

“Nerede oturur?”

“Evime yakın oturuyor.

“Devam et! O gece ne yaptınız onunla? Neler konuştunuz?”

“Topal’ın evine gittiğimde, fırtınada hasar görmüş pencerenin camına naylon çakmaya çalışıyordu. Ona yardım ettim. Sonra bakkala giderek Topal’a yiyecek, içecek bir şeyler aldım. Sonra birlikte domino oynadık; çay içtik, ekmek, zeytin, helva atıştırdık; gece yansına kadar sohbet ettik. Sonra da kalkıp eve gidip uyudum.

“Nasıl bir sohbet ettiniz?”

“Havadan sudan şeyler.

“Neler konuştunuz?”

Kısa bir süre sustu. O akşam konuştuklarını anlatıp anlatmama konusunda düşündü, sonunda doğru söylemeyi uygun buldu.

“Topal’la evrenin yaratılışını konuştuk.

“Ooohoo!. Topal da terörist!”

“Ne alakası var?” diyerek, Topal’a terörist diyen adamı azarladı Mehmet Hoca.

“Size ne evrenin yaratılışından?”

“Biz insan değil miyiz?”

“Siz insan mısınız, böcek mi?”

“Haklısın.

“Devam et!”

“Sonra eve gidip yattım. Sabaha doğru ezan okumak için kalktım.

Burada durdu, üşüyormuş gibi ürpermeye, titremeye başladı. Gözleri kapalı olmasına rağmen, o sabah yaşadıklarını, hissettiklerini yeniden yaşıyordu şimdi. Çılgınlaşmış, vahşice birbirilerini parçalayan köpekler şu an karşısındaydı ya da beyninin içindeydi; beyninin içinde havlayan, korkunç sesler çıkararak birbirlerine saldıran köpeklerin seslerine dayanamıyordu. Köpeğin ağzında duran kanlı eli görüyordu.

“Devam et!”

“Konuşsana be adam!”

Bağırmasıyla Mehmet Hoca'nın karnına şiddetli bir tekme vurması bir oldu.

“Uy!” diye inleyerek yere yığıldı Mehmet Hoca. Sanki karnına kurşun değmişti; karnından başlayan şiddetli bir acı kasırgası damarlarında akarak onu kaskatı kesti. İki kişi kollarına girerek onu ayağa kaldırdı.

“Konuşmazsan, daha çok canını yakacağız!” dedi biri. İki eliyle Mehmet Hoca'nın kulaklarından tutarak çevirmeye başladı.

“Beni rahat bırak, anlatacağım!”

“Bırak, konuşacak!”

Adam, Mehmet Hoca'nın kulaklarını bıraktı, ama kan Mehmet Hoca'nın yüzüne hücum etmiş, kıpkırmızı kesilmişti.

“Dışarı çıktığımda gece hâlâ karanlıktı; kül rengi bir sis şehri kaplamıştı. Birkaç metre önümü ancak görebiliyordum. Sokaklar ıssız, bomboştu. Camiye yaklaşmıştım ki...”

Burada durdu. Öksürdü, öksürüğü bitince kaldığı yerden devam etti. Sesi kısık, solgun, ölüydü. Sanki son anlarını yaşayan bir ihtiyarın ağzından çıkan son sözcükler gibiydi:

“Önce birbirine giren köpeklerin sesini duydum, sonra köpekleri gördüm. Yirmiye yakın köpek vardı herhalde. Dut ağacının altında duran bir leş yüzünden birbirilerini parçalıyorlardı. Açlık onları öyle vahşi bir hale

koymuştu ki, onları öyle o halde görünce korkudan yüreğim daraldı. Önce kaçmayı düşündüm; iki köpek bana doğru koşunca buna zaman kalmadığını düşünerek, hemen yakınımnda kar içinde duran çöp tankerinin üzerine çıktım. Köpeklerden biri geri döndü, biri de ağzındaki o şeyle gelip tankerin altında durdu. Önce köpeğin ağzında duran şeyi seçemedim. Biraz daha dikkat edince bunun bir insan eli olduğunu anladım. O andan sonra neler olduğunu bilmiyorum. Gözlerimi açtığımda kendimi hücrede buldum.”

“Köpeklerin yediği kimdi?”

“Ben nereden bileyim? Sadece köpeğin ağzında bir insan eli gördüm, bütün bildiğim bu.”

“Köpeklerin yediği cesedin kafa tasında iki kurşun deliği vardı.”

“Haydi bize doğruyu anlat!”

“Tanrı şahidimdir ki size yaşadıklarımın tümünü anlattım; adamın öldürülmesine, cesedinin köpekler tarafından parçalanmasına çok üzüldüm. Ama ben ne yapabilirim ki? Bu şehirde her gün birkaç insan birden öldürülüyor. Herhalde sorumlusu ben değilim.

“Numara yapmaktan vazgeç! Biz her şeyi biliyoruz.”

“Adam bizi enayi yerine koymaya çalışıyor.”

“Öldürülen adam kim Hocam?”

“Nereden bileyim, söyleyin öğreneyim.

“Anlaşıldı, sen itiraf etmeyeceksin. Bu oyun çok uzadı. Ben sana ismini söyleyeyim, sen de nasıl öldürdüğünü anlat. Öldürülen insan Tahir Acar. Yani yanında çalışan adam.

“Onu sen öldürdün değil mi?”

“Doğru değil bunlar! Doğru değil!” diye mırıldanarak yere yığıldı Mehmet Hoca.

“Alın bunu tezgâha!” diye bağırdı biri. Üç kişi Mehmet Hoca’yı tutarak, onu bir hayvan leşi gibi betonun üzerinde sürükleyip odadan dışarı çıkardılar.

"B  lb  l gibi   teceksin!" dedi biri, kahkahayla g  lerek.

G  n yeni ağarıyordu; zaman ilerledik  e kenti kuşatan sis bulutu bir sabun k  p  Ğ  gibi genişleyerek sili-
nıyor, havada dolanarak yery  z  ne inen kar taneleri
daha   nce inmiş kar tanelerine katılıyorlardı; yorgun,
isteksizdi kar taneleri. yere d  şmekte nazlanıyorlar, kar
y  kl   bulut dağlarını yararlanarak yery  z  ne ulaşan g  neş
ışınları altında pırıl pırıl parlıyorlar, g  z kamaştınyor-
lardı. Hasan uzun zamandır pencerenin   n  nde, bir
ayağı kırık tahta sandalyeye oturmuş, dışarıda yağan
karı izleyerek dalıp gitmişti. Sokak sessiz ve bomboştu.
Bir saat içinde sokaktan sadece, sırtlarındaki   antaları
altında iki b  kl  m y  r  yen iki k    k   Ğrenci geçti. Bi-
ri sokakta tepetaklak kara g  m  ld  , ayağa kalkmak
için dakikalarca uğraştı. Hasan   ocuğun haline hem
acıdı, hem g  ld  . Sokak aydınlandık  a kar hızlanmaya
başladı. Bah  edeki ağaçlar, karın ağırlığı altında iki
b  kl  m eğilmişlerdi. Daha d  n akşam dallarındaki ka-
rı silkelediği halde, bazılarının dalları kırılmak   zereydi.
Kendinde o g  c   g  rseydi gidip silkeleyecekti bah  ede-
ki ağaçları. Dışarıda hava soĖuكتu.     d  rt ser  e bah-
  ede ağaçtan ağaca uçarak konacak dal arıyorlardı.
Ser  elerin   ş  d  Ğ n   d  ş  nd   Hasan. Y  reği sızladı.
Keşke onlara yardım edebilseydi! İki karga gelip pence-
resinin kırmızıya boyanmış korkuluk demirlerine kon-
du. Bir s  re içeride pencerenin   n  nde oturmuş Ha-
san'a baktılar. Kendi aralarında kısa bir lak lak ettikten
sonra uçup sokağın karşı tarafındaki akasya ağacına
kondular. Akasya ağacı şu an mart ayına girmiş badem
ağacı gibi bembeyazdı...

Aşağıda şehri sarmış yeni bir sis dalgası sokağı ve
bah  eyi yutarak yayıldı. şimdi pencere korkuluğundan,

bahçedeki birkaç ağaçtan başka bir şey görmüyordu. Sis onun az önceki keyfini yok etti, mutsuz, bedbaht bir ruh hali içine soktu. Bu ıssız, sisli, kar yağışlı havalar nedense onu hep mutsuz ederdi. Ama bu mutsuzluğu seviyor, bu mutsuzluğun onu mutlu ettiğini biliyordu. Garip bir ruh haliydi. Mutlu olmayı mutsuz yaşamakta tadıyordu. Mutsuzluk ve acı ona huzur veriyordu. Bu havaları seviyordu. Bu havalar ona düşünmeyi, kişiliğini bulmayı, yaşamın ne kadar güzel olduğunu anlamayı öğretiyordu. Yaşamak, hangi zor koşullarda olursa olsun yaşamak her zaman yok olmaktan iyidir. Bunu biliyordu. Bu yüzden dört elle sarılmıştı yaşama; yaşamını tehlikeye sokacak her şeyi önceden düşünüyor, tedbirini alıyordu. Yaşamak bambaşka bir şeydi. Bir aşk, bir sevda gibiydi. Ondan daha önemli bir şey olamazdı. İnsanları anlayamıyordu. Niçin Tanrı'nın kendilerine sunduğu bu olağanüstü mutluluğu doya doya yaşamıyorlardı? Niçin var olmalarını sağlayan kaynakları acımasızca tahrip ediyorlardı? Onları anlamıyor, kurdukları düzeni beğenmiyordu. Pencereden dışarı bakarken gözleri dolmuştu. Ağlıyor, gözyaşları sakalından süzülüyordu. Hayat nasıl da güzeldi! Hayatın her anı olağanüstüydü, büyüleyiciydi! Pencerenin camlarını okşayan kayısı ağacı ürperiyordu. Onu görüyor, hissediyordu. Bir hayat, bir dünyaydı karşısında duran, onu ne kadar tanıyordu? Hakkında ne biliyordu? Koca bir hiç. Bildiklerinin de doğru olduğu meçhuldü. Aslında insanın mutlak doğru olarak bildiği şeyler yanlıştı. Son yüzyılda yüzlerce gerçeklik yerini yeni gerçekliklere bırakmıştı. Onlar da yerlerini kendilerinden sonra gelecek gerçekliklere bırakacaklardı. Bir arayıştı insanoğlunun yaptığı; kendini bulma, hayatın sırlarına ulaşma arayışı...

Mutlak olan tek bir gerçeklik vardı: Varolmanın gerçekliği. İnsanlar kendi yaradılışları üzerinde hak sahibi değiller. Nerede, ne zaman, nasıl doğmak istediklerini kimse onlara sormaz. Gözlerini açtıklarında kendilerini

hayatın içinde bulurlar. Karşı çıkmasına rağmen Topal Hıdır'ın düşüncelerinin etkisinde kaldığını kabul ediyordu Hasan: şu an pencerenin önünde bunları düşünürken Topal'a hak veriyordu.

Şimdi sokakta yaşlı bir adam yürüyordu. Yaşlı adam yürürken dizlerine kadar kara gömülüyordu. Üzerinde eski, yamalı bir ceket; kafasında sekiz köşe, tepesi yamalanmış, siyah bir şapka vardı. Kar şapkasının üzerinde birikmişti. Yaşlı adam elinde bastona benzer kalınca bir ağaç tutuyordu. Sanki adımlarını sayıyor gibi ağır ağır iki büküm yürüyordu. Sokağın sonunda kayboluncaya kadar onu izledi. Ne kadar da kendisine benziyordu. Tıpkı kendisiydi. Sanki yürüyen oydu. İçini yok olma korkusu sardı. Artık yolun sonuna mı gelmişti? Ama ne tez! Daha hiçbir şey yaşamamıştı o. Hayatı henüz anlayamamıştı bile. Hayat yolu ne tez sona ermişti! Sanki gözlerini yeni açmıştı hayata...

Farkında olmadan iki eliyle sandalyeyi sımsıkı tuttu. Sanki az sonra birileri gelip onu götürecekmiş gibi bir düşünceye kapılmıştı. Titremeye başladı. Ölmek istemiyordu. "Ölmek istemiyorum!" diye mırıldandı. O düşünceleri değişti. Yeni fikirler beynini doldurdu. Biraz rahatladığını gördü. Belki de gerçekten ölüm yoktu. "Yokluk" denilen şey aslında insanoğlunun anlayamadığı bir varlıktı. Ölümle yaşanan olay sadece bir değişimdi. Buna emin miydi? Hayır. Emin olsaydı ölümden bu kadar korkmazdı. 'Acaba bütün bunlar bir yalan mı?' diye bir soru her zaman beynini kemiriyor, var olana sımsıkı sarılıyordu. Artık dayanamıyordu! Her an ölümü karşısında bulmaktan, ondan kendini korumaktan yorgun düşmüştü. Sokakta yaşlı bir kadın çıkınca gözlerini sımsıkı kapattı. Artık yolun sonuna gelmiş bu insanı görmek istemiyordu. Gözleri ağrıyuncaya kadar göz kapaklarını sıktı. Şimdi rüzgârın sesini daha iyi duyuyor, havanın, yağın kokusunu alıyordu. Bir süre öyle gözleri kapalı, yarı baygın, kendinden geçmiş halde oturdu, ta

ki miyavlayan bir kedi yavrusunun sesini duyuncaya kadar. Önce sesin sokaktan geldiğini düşündü, gözlerini korka korka açtı. Yaşlı kadın yoktu, ama sokağın karşı tarafında oturan, işsiz kaldığından bu yana karısı tarafından evden kovulan Yusuf, evin penceresinin önüne dikilmeye başlamıştı. Karısı tarafından evden kovulduktan bu yana her gün gelir, karısının onu eve alması için saatlerce evin penceresinin önünde bekler, yalvarır yakarır ama karısı onu içeri almazdı. İki aydır bu oyun her gün tekrarlanıyordu.

Kedi sesini dinledi. Sandığı gibi kedi yavrusu sokakta değil, kapısının önünde miyavlıyordu. Sanki miyavlamıyor, "Soğuktan dondum, ölüyorum, lütfen beni eve al!" diyordu. Üşümüş, acıkmıştı. Kapıya gitti, geri döndü. Böyle onlarca kez kapıya gidip döndü. Kedinin çekip gitmesini bekledi. Ama kedi ne gitti, ne de sustu. Dayanamadı, kapıyı açtı. Kapıyı açınca, sarı renkli tüyleri ıslanarak derisine yapışmış bir kedi yavrusu kendiliğinden içeri daldı. Hasan kapıyı kapattıktan sonra kediyi kucağına alıp, oturduğu odaya girdi. Elleriyle kedinin ayaklarına dokundu, buz kesilmişlerdi. Kediyi sobanın yanına bıraktı. Hâlâ miyavlıyordu. Kedi silkelendi, dönüp uzun uzun Hasan'a baktı. Ateş topu haline gelmiş sobanın yanında birkaç tur attıktan sonra Hasan'a bakarak miyavladı. Hasan onun acıktığını düşündü. Mutfağa giderek küçük bir tas kemiksiz kavurmayla geri döndü; kavurma dolu tası kedi yavrusunun önüne bıraktı, kendisi pencerenin önüne giderek onu izlemeye başladı; kedi ıslanmış, çirkinleşmiş uzun kuyruğunu sallayarak kavurma tasını koklayıp tasın çevresinde dolanmaya başladı. Karar veremiyordu. Korkuyordu. Hasan kedinin bu haline üzüldü. Bu yaşta kim bilir insanlardan ne darbeler yemişti? Kedi şu an Hasan'a bakıyor, ateş gibi parıldayan kırmızı gözlerinden yaşlar akıyordu. Kedi ağlıyordu. Buna emindi. Kediyi ağlatan neydi acaba? Kediyi kucağına alarak, sobanın

yanında yere serdiği eski kilimin üzerine oturdu. Kavurma tasını alıp kedinin önüne tuttu. "Ye, ye zavalıcık ye! Bizi yaratan, sizi insanoğlunun zulmüne bıraktı. Kimbilir belki bir gün hatalarını düzeltmek için geri döner... Kimbilir belki döner" diye mırıldandı. Oda ısınmış, gece buz tutan camlar çözölmeye başlamıştı. Kedi kavurmayı yemeye başlayınca sevindi. Kediye yere bıraktı, tası önüne koydu. Bir alev, dayanılmaz bir sıcaklık hissetti yüreğinde. Yaşama duyduğu sevgi onu sardı sarmaladı, on sekiz yaşında bir genç kadar kendini zinde hissetti. Artık kendini kontrol edemiyordu. Önce sol ayağını, sonra sağ ayağını attı; "Yetiş, yetiş Yaradan!" diye mırıldandı. Sobanın çevresinde ilk turu atarken ağırdı, bilinci yerindeydi; dördüncü, beşinci turda hızlandı. İçinde doğan ateş büyüyor, genişliyordu. Yaşadığı bir aşk, bir çeşit kara sevda, varolmaya duyulan delice bir tutkuydu. Döndü döndü... Döndükçe hızlandı, hızlandıkça yeryüzünden, yaşlı bedeninin ağırlığından kurtuldu, ağırlıksız bir varlığa döndü; şimdi varlığının farkında bile değildi, iç güdüsel bir refleksle sobanın çevresinde çizdiği hayali dairenin etrafında raks eden bir peri gibi dönerek semaha durmuştu. Tıpkı aynı yerde, aynı alanda dönmeye mahkum edilmiş bir değirmen taşıydı. Döndükçe hafifliyor, hafifledikçe sonsuz, uçsuz bucaksız bir mutluluklar okyanusunda yüzüyordu. Hiçbir şey yoktu şimdi. Yalnızca o vardı. Ve çok mutluydu. Her insan bu duyguyu tadamazdı, her insan bu sırrın derinliklerine inemezdi. Bir yandan bir yoktu O, bir yandan hayatın sırlarına ulaşmış bir bilgeydi şu an. Başka zamanda birkaç adımda nefesi daraldığı halde, şu an hiçbir insanın ulaşamayacağı hıza ulaşmıştı. Kollarıyla ayakları uyum halindeydi. Döndükçe tekrarladığı tek kelime vardı: "Gel! Gel!" Bu, isteğin, arzusun ötesinde bir çılgılık, bir isyandı.

Kedi yemeği bırakmış, korkudan televizyonun üzerine çıkmış, Hasan'ı izliyordu. Bir deri bir kemik kalmış

bu yaşı adam niçin böyle gözleri kapalı sobanın etrafında dönüyordu acaba? Arada bir niçin "Yetiş. yetiş!" diye bağıyordu? Ne yapıyordu bu yaşı adam? Kimi çağırıyordu? Kayısı dalına konmuş üç karga içeride semah dönen Hasan'ı izliyorlardı. Kedi kayısı dalında duran kargaları görünce pencereye gitti, küçük pençelerini cama vurarak, dışarı çıkıp kargalara saldırmaya çalıştı. Kedi bu haliyle kargalara alay konusu oldu. Bırak korkmayı, yerlerinden oynamadılar bile kargalar. Onları ilgilendiren yaşı adamdı.

Dışarıda kar hızlanmıştı. Şimdi gökyüzünden kar kürekle atıyorlardı yeryüzüne sanki. Kedi hâlâ kendi dalgasındaydı. Gözleri kayısı dalındaki kargalardaydı. Pençeleriyle cama vuruyor, hemen karşısında duran kargalara neden ulaşamadığına bir türlü akıl, sır erdiremiyordu. Hasan şimdi bir tüydü. Evleri, ağaçları yerlerinden söken, kentleri yerle bir eden hortuma tutulmuş bir tüy... Uçuyor, uçuyor; yükseliyor, yükseliyor, daha da yukarılara ulaşmak için dönüyordu. Mutluydu. Artık ne hayat ne de ölüm vardı; varlıkla yokluğun sınırındaydı.

Aradan ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordu. Dönüşleri ağırlaşmaya başladı. Tıpkı motoru durmuş bir pervane gibiydi şu an. Hareketlilikten hareketsizliğe doğru dönüyordu. Bedeninden uzaklaşmış ruhu bedenine geri dönüyordu.

Kargalar uçup gittikten sonra kedi eski yerine döndü. Bu kez odada bir yerine iki ihtiyar vardı. Biri dönüyor; diğeri, total olanı iki eliyle bastonuna yaslanarak ayakta durmuş, semah dönen ihtiyarı izliyordu. Ayakta duran total ihtiyarın kocaman bir burnu vardı. Başına eski, rengi solmuş bir şapka takmıştı. Uzun boyuna göre kafası küçük sayılırdı. Şapkasının sökülmüş beyaz iç astarı sağ kulağının üstünü kaplamıştı. Sırtında kahverengi, onlarca ayrı renkten, cinsten çaputlarla yamalanmış eski bir parka vardı. İhtiyarın bir aylık sakalı

onu bilge, ermiş bir evliyaya benzetiyordu. Yakışıklı değildi bu ihtiyar, ama çirkin de sayılmazdı. Onda insanı kendine çeken gizli bir güç vardı sanki. Sanki eski çullara sarılmış bir elmas taşıydı. Gözleri iri, bakışları yumuşak ve bilgeceydi. Kedi bu ihtiyarı sevdi. İlk defa bir insanın bakışlarından korkmamıştı. İlk defa bir insanın bakışlarında sevgiyi, sıcaklığı yakalamıştı. İhtiyarın giydiği pantolonun hali kediye üzdü; bu ihtiyar sanki soğuga inat olsun diye kadife pantolonunun sağlam ayağını diz kapağı hizasında kesmiş, sağlam ayağına eski bir *cizlavet*³ lastik geçirmişti. Kedi bu ihtiyarı kendisinden daha kötü halde gördü; bu hayatta acı çekenin, açlıkla savaşıyor yalnız kendisi olmadığını, hayatı yeryüzünde yaşayan bütün canlılara zehir eden insanoğlunun kendi soyuna da aynı kötülükleri yaptığını gördü. İki aydır birlikte yaşadığı insanların hayatı, adaleti onu şaşkına çevirmişti. Acayip şeylerdi insanlar. Sanki doyumsuz bir açlık hastalığına yakalanmışlardı. Durmadan çalışıyorlar, durmadan biriktiriyorlardı. Hem çok güçlü, hem çok barbarlardı. Yalnızca kendi soylarını düşünüyorlar, birlikte yaşadıkları diğer canlı türlerine dünyayı yaşamaz kılıyorlardı. Ellerindekileri başka kimseyle paylaşmıyorlardı. Kimisi açtı, kimisi tok. Bu adaletsiz sistemlerini korumak için devasa kurumlar oluşturmuşlardı. Velhasıl çok çirkin bir varlıktı insanoğlu. Onu hiç sevmemişti. Hele iki hafta önce tanık olduğu olaydan sonra onlardan nefret etmişti. Sabah erkenden üç gündür saklandığı odunluktan dışarı çıktığında, üç erkek, sicimle ayaklarını bağladıkları büyük bir boğayı karın içine yatırmıştı; çevresine yirmiden fazla kadın, çoluk çocuk toplanmıştı. Uzun bıyıklarının ucunu sivrilterek havaya dikmiş orta yaşlı, kalın gövdeli birinin elinde kocaman bir bıçak vardı. Bıçağı diğer iki erkeğin kafasından tuttukları öküzün boğazına gömdüğünde, öküz da-

3) *Cizlavet/gislaved*: Bir çeşit lastik ayakkabı.

yanamayıp sokak aşığı kaçmaya başlamış, ama daha birkaç metre kaçmammıştı ki yakalayarak boğazını kesip, gövdesini bir kayısı ağacına asmışlardı. Oradan kaçmıştı. Ama nereye gittiyse her tarafta keçi, koyun, inek, öküz kıyımı vardı. Bu gördüklerinden sonra nefret etmeye başlamıştı insanlardan. Bu anı anımsayınca korkmaya başladı. Onlara güvenmemeliydi. Ayakta duran Topal sırtını duvara dayamıştı, sopası elindeydi. Kaçıp kanepenin altına saklandı, iki ihtiyarı izlemeye başladı. Dönmekte olan ihtiyar yavaşlamıştı şimdi. Bu haliyle onu, uçmak isteyip uçamayan, kanadı kırık bir kuşa benzetmişti. Kollarını açıp kapatıyor, yine ağır ağır aynı tempoyla kalbinin üzerinde bütünleştirerek dönüyor, adımlarını bu kol hareketlerine uyduruyordu. Terlemişti. Yüzünden, kafasından su gibi ter akıyordu.

Hasan semahı bitirip yatağa oturduğunda rahattı. Kendini yeni doğmuş gibi taze, mutlu hissediyordu. Hâlâ az önceki hoş duyguların etkisi altındaydı. Gözlerini ağır ağır açıp odaya baktığında ayakta duran Topal Hıdır'ı gördü. Ne zaman gelmişti Topal? Ayağa kalktı.

“Hoşgeldin.”

“Hoşgördük Hasan.

“Gel şöyle yanıma otur! Ne zaman geldin?” dedi Hasan, eliyle kanepeyi göstererek.

“Gelişim hayli oldu. Oturmayacağım. Terin kurusun kalkalım.

“Nereye?” dedi Hasan. Topal'a baktı, o zaman Topal'ın suratından kan damladığını gördü. Ne olmuştu bu adama? Onu böylesine yıkan, üzen şey neydi?

“Ne oldu?”

“Duymadın mı sen?”

“Neyi Topal, neyi?” diye sordu Hasan ve ekledi: “Neredeyse iki gündür dışarı çıkmadım.”

“Korkak!” diye bağırdı Topal sinirli bir şekilde. “Saklanmakla ölümden kurtulacağımı mı düşünüyorsun? Canlının ölümü dışarıdan çok onun kendi içinde olur.

Bunu unutma! Demir bir kafese de saklansan öleceksin! Çünkü ölüm senin bir parçan: her gün canından birazı ölür, birazı yeniden doğar!"

Zıplaya zıplaya gelip Hasan'ın başında dikildi, hain hain Hasan'a bakmaya başladı. "Hayatı kendine zehir etmişsin. Azrail geldiğinde seni her yerde bulur. Bırak ölümü düşünmeyi! Yaşa, varolduğun anın değerini bil, onu değerlendir; kuruntularından, korkularından kurtul!.. Sana bunları anlata anlata dilimizde tüy bitti, ama sen anlamadın.

Çevresinde bir tur attı, "Öf! Seninle niçin uğraşıyorum sanki!" diye mırıldandı.

"Bırak nasihat vermeyi Topal! Ne söyleyeceksen söyle! Sende akıl olsaydı sana bir faydası olurdu. Sende akıl olsaydı bir kadın yüzünden bacağından olmazdın.

"Sen ne anlarsın böyle işlerden. Bir kadın yüzünden bırak bacağı mı, canımı bile veririm ben.

"Ha siktir Topal! Böyle de demesen üzüntüden ölürsün. Zıplamaktan canın çıkmış!" diye bağırdı Hasan; oturduğu yerden ayağa kalktı. İkisi karşı karşıya dikildi, kavgaya hazırlanan boğalar gibi burunlarından soluyarak birbirilerine bakmaya başladılar. Başka zaman olsa Topal ağzına geleni Hasan'a söylerdi, şimdi hiç küfretmemesi Hasan'ı telaşlandırdı, korkuttu. Sahiden Topal'ı üzen bir şey vardı.

"Konuşsana! Bana ne diyecektin?" dedi Hasan.

Topal yüzünü Hasan'dan çevirdi, gidip pencereden dışarıya bakmaya başladı. O zaman Hasan, Topal'ın ağladığını gördü. Gidip Topal'ın yanında dikildi, kolundan tutup kendine doğru çekti:

"Konuş be adam! Ne oldu? Beni korkudan öldürecek misin?"

"Üzüleceksin!" dedi Topal, eliyle gözyaşlarını silerek.

"Varsın üzüleyim. Sanki şimdi daha mı iyiyim. Canımı yaktın.

“Dün gece Tahir öldürölmüş. Cesedini de köpekler parçalayıp yemişler. Mehmet Hoca ise kayıp” Sustu. Hıçkırmaya başladı. “Duydun değil mi bunak? Sevgili dostum, canım ciğerim, evladım Mehmet Hoca kayıp. Ona kıydılar! Ona kıydılar!”

Hasan’a baktı. Onun sararıp solduğunu, sabah yaptığı kahvaltıdan kalma bardakların üzerinde durduğu masaya kışüstü çöktüğünü gördü. Sıtmaya yakalanmış bir hasta gibi titremeye başlamıştı. Topal, Hasan’ın yanına gitti, buz gibi soğumuş ellerini avuçlarına aldı.

“Bütün gün bu topal bacakla Mehmet Hoca’yı aradım. Hastanelere, karakollara sordum, yoktu. Yer yarılmış içine girmişti sanki!” Eliyle dizini dövdü, “Ona kıydılar!”

Hasan, Topal’ın halini görünce kötü şeyler olduğunu düşünmüştü, ama haberin bu kadar kara olacağını düşünmemişti. Ne yapacaktı şimdi? Onun canını, ciğerini söküp almışlardı. Bir ara kalkmak istedi, başaramadı; ayakları, elleri kırılmıştı sanki. Topal hâlâ konuşuyordu. O Topal’ın sözlerini ne duyuyor, ne de anlıyordu. Konuşmak istiyor, ama çenesi hareket etmiyordu. Hiçbir şey onu bu kadar üzmezdi. Kardeşi iki gündür kayıp, o bilmiyordu. Neden ona haber vermemişlerdi? Bu anı hep beklemiş, hep bu andan korkmuştu. Şimdi korkmakta haklı olduğunu daha iyi anlıyordu. Herşey, her nesne, her kurum bir ölüm aracına dönmüştü. Onu ciddiye almamakla, küçümsemekle hata ediyorlardı. Şu an ne yapacaktı? Nereye gidecek, kardeşini nerelerde arayacaktı? Kent çok büyük, o yaşlı ve hastaydı. Kaybolan insanların başına gelenleri düşündükçe çılgına dönüyor, kendini parça parça doğramayı düşünüyordu.

Topal iki eliyle, kriz geçiren Hasan’ın omuzlarından tutarak sarstı; “Kendine gel!” diye bağırdı. Hasan’ın onu duyduğu yoktu. Öylece bir ölü gibi kaskatı kesilmiş, Topal’a bakıyordu. Topal, Hasan’ın saatlerce, belki de günlerce kendini toparlayamayacağını anlayınca Mehmet Hoca’yı yalnız aramaya karar verdi. Nereden başlaya-

çaktı aramaya? Birkaç dakika ayakta düşündükten sonra. aramaya Mehmet Hoca'nın evinden başlamaya karar verdi. Gerçi iki saat önce Mehmet Hoca'nın evine uğramıştı, ama bu aradan geçen iki saat içinde eve dönmüş olabilirdi. Bir daha uğramalıydı. Mehmet Hoca'nın evde olduğuna inanmıyordu, ama "ya eve dönmüşse" diye umutlanarak acılarını dindirmeye çalışıyordu. Bir umut. Sanki içinden biri ona, "Git, bir daha eve bak!" diyordu. Kedi miyavlayarak onun ayaklarına dolanmaya başladı. "Şimdi sırası değil. Gitmeliyim. Başka zaman tanışırız" dedi Topal. Hasan'ı çöktüğü yerden kaldırarak getirip öyle elbiseleriyle yatağın üzerine uzattı. "Sen şimdi dinlen! Ben Mehmet Hoca'yı aramaya gidiyorum. Tekrar sana dönerim" dedi, eliyle Hasan'ın gözyaşlarını sildi. Yastığı Hasan'ın kafasının altına yerleştirdi. "Sakin ol, yerinden kıpırdama, benim dönüşümü bekle!"

Dışarı çıktığında kar rüzgârla birlikte onu sardı. Rüzgârdan kurtulmak için şapkasının tereğini gözlerinin üzerine çekti. Telaşlıydı. Bundan sonrasını pek hatırlayamadı Topal. İçgüdüleri onu sürüklüyordu. İnsan dizini aşan karın içinde hızlı hızlı zıplayarak sokakta yürüyen Topal'ı gören insanların bazıları şaşırdı, bazıları onun bu haline güldü, bazıları dalga geçti, bazıları üzüldü. Onu tanıyanlar telaşının nedenini sordular, O onları duymadı bile. Birkaç yerde tepetaklak karın içine yuvarlandı, kalktı, üzerindeki karı silkelemeden yoluna devam etti. İlk defa kendisini bu kadar güçsüz ve çaresiz hissediyordu.

Herşey bir dakikadan daha kısa sürdü. İşlerini çabuk çabuk yapıp, Celal'in gözlerini bağladılar, kollarına girerek onu alıp götürdüler.

Hücre kapısı kapandığında, sanki biri Mehmet Hoca'nın iç organlarını söküp aldı! Keşke Celal yerine ken-

disini alsalardı! Celal'in kendisinden de kötü durumda olduğunu biliyordu; sevgili dostu yeni bir tezgâha dayanabilecek mi?

Koridor kapısı kapandığında dizüstü hücreye yığıldı; Celal için dua etti. O kadar içten yakarıyordu ki, göz yaşları yüzünden süzülerek betona düştü. Yalnızdı şimdi. Başını iki elinin arasına aldı, ayaklarını ileri uzattı. Birkaç dakika içinde kıcı betonun üzerinde keçeleşti. "Direnmeliyim!" diye mırıldanarak ayağa kalktı. Yerinde adım atmaya başladı. Her adım atışında yeniden doğup öldü; yılmadı, acıyı yüreğine çekerek hareket etmeyi sürdürdü. Acıya, ağrıya, açlığa, tütünsüzlüğe, uykusuzluğa, soğuğa meydan okudu. Hâlâ sağdı. Nefes aldıkça direnecek, yapmak istemediği bir şeyi ona yaptırmalarına müsaade etmeyecekti.

Ayağında sarkan deriyi bir çekişte koparıp bok tenekesinin içine attı, ayağının kanamasına aldırmadı. Ağrıları arttıkça inadına daha sert bastı betona, kollarını daha hızlı salladı. O suçsuzdu. Yenilmeyecek, bir oyunun figüranı olmayacaktı. Onun suçlu olduğunu kanıtlayacakları delilleri yoktu ellerinde; buna emindi. Cınayet mahallinde baygın bulunması dışında bir suçu yoktu. Peki Tahir'i kim öldürmüştü? Tahir'i öldüren silah bulunmuş muydu acaba? Biliyordu, onu korkutup boyun eğdirmeye çalışıyorlardı, eğer ellerinde herhangi bir delil olsaydı, günlerdir süren işkencede bunu anlatırlardı. Çok geçmeden içini buz gibi soğuk bir duygu sardı, cesareti kırıldı, düşünceleri değişti; sarardı, soldu. Onlar çok güçlü insanlardı. Suçu ona yüklemek isterlerse yüzlerce yalancı şahit bulabilirlerdi. Sorguda birisinin sorduğu soruyu anımsadı: "Diyelim ki biz Tahir'i senin öldürdüğünü ispatlayamadık, peki sen Tahir'i öldürmediğini ispatlayabilir misin?" Adam haklıydı. Tahir'i öldürmediğini nasıl ispatlayacaktı? İş zordu. Eli ayağı kırıldı, morali sıfıra düştü. Hareket etmekten vazgeçerek, ayakta duvara yaslandı. "Bunlar beni öldüre-

cekler" diye mırıldandı. Öksürmeye başladı. Öksürürken başıyla kıcı birbirine kavuştu adeta. Gidip tuvalet olarak kullandıkları, bok ve sidik dolu tenekenin üstünde durdu. Çişini yapmak için kendini zorladı.

Bir süre sonra ayakta durduğu yerde dalıp gitti. Şimdi küçük bir odadaydı; üç-dört metre karelik bir oda, odanın biri batıya, biri doğuya bakan iki küçük penceresi var. Doğuya bakan pencerenin demir korkuluklarına, evin kapısı önündeki iki çam direği üzerinde ayakta duran, çardağa sarmaşık gibi dolanmış asma üzümünün salkımları sarkmış. Batıya bakan pencere dar, küçük bir sokağa bakıyor. Hemen sokağın öbür tarafında iki katlı bir ev var. Büyük bir ev. Kendisini çepeçevre saran bir meyve bahçesinin ortasında bulunan sarayı andırıyor.

Doğuya bakan pencerenin önü açık. Bozkırlar göz alabildiğine uzayıp gidiyor. Şimdi bir yeşil denizine dönmüş bozkırlar.

Üstü çam ağacından tahtalarla kaplanmış odanın taş duvarlarını kaplayan toprak sıva yer yer dökülmüş, odanın duvarına sürülmüş kireç, kirden, tozdan ve bakımsızlıktan solarak kül rengini almış.

Doğuya bakan pencerenin önünde çam tahtalarından yapılmış, üzerine içi pamuk doldurulmuş bir minder serilmiş küçük bir sedir var. Duvara yaslandırılmış, içi samanla doldurulmuş yastıkların hali perişan! Hemen pencerenin kenarında, çerçeve camı ortadan ikiye yarılmış, Arapça ayetler yazılı çerçevenin asılı olduğu çiviye, avuç büyüklüğünde, yıllardır tozu alınmamış bir nal ve mavi boncuk asılmış. Yere siyah keçi kılından yapılmış üç *astır* serili. *Astırlardan* birinin ortası yanmış, yanık yere bir çaput yamalanmış. Odanın içinde yüzlerce sivrisinek, karasinek dolanıp duruyor. Doğu penceresinden içeri giren güneş ışıkları odayı ışığa boğuyor, ışık toz zerrecikleri halinde odada oynuyor.

Doğuya bakan pencerenin önündeki sedirin üzerinde beş yaşında bir çocuk ayakta durmuş, uzaklarda

yemyeşil bozkırların içinde kara bir çizgi gibi uzanıp giden demir yoluna bakıyor. Çocuk yaşına göre uzun, ama çok zayıf. Çocuğun kızlar gibi uzatılmış siyah saçları arkada örülmüş, örgülerinin ucuna mavi boncuk takılmış. Siyah renkleri solmuş, taa ayak topuklarına değen uzun bir fistan giymiş. Sağ elinde tereyağı sürülmüş bir parça tandır ekmeği var. Çocuğun gözyaşları yağmur gibi ekmek parçasının üzerine düşüyor. Çocuğun etrafını yüzlerce sinek sarmış. Çocuk bir yandan ekmeği yiyor, bir yandan da canını yakan sinekleri kovuyor. Çocuk, kapısı babası tarafından kilitlenmiş odada yapayalnız. Çocuk yalnızlıktan korkuyor; oda bir dağ gibi çocuğun küçük bedeni üzerine yığılarak onu boğuyor, eziyor, odanın ıssızlığı, sessizliği onun küçük dünyasını bölüyor, parçalıyor, dehşete düşürüyor. Odada binlerce tür yaratık peydah oluyor, korkuyla ağlayarak dolanıyor odanın içinde. Onlardan kurtulamıyor; yüzlerce, odanın etrafı onlarla dolu... Kaçıyor... Kaçıyor... Kurtuluş yok; Onun da kaçacak gücü kalmıyor, sedirin üzerine yığılıyor, ağlayamıyor da, korkudan sesi kesilmiş. Ağzını açıyor, hiçbir şey çıkmıyor ağzından.

Başını pencerenin camına dayayarak, bozkırların içinde uzayıp giden tren yoluna bakıyor. Babası annesinin oradan geleceğini söylemiş. Hep oraya bakmalı. "Gelecektir", demiş babası. Hasretine dayanamayıp geri dönecek. Hani, niçin dönmüyordu geri? Onu özlememiş miydi yoksa? Unutmuş muydu? Aylardır yolunu bekliyordu. Neredeydi anacığı? Hiçbir şey anlamıyordu yaşadıklarından. Niçin gitmişti annesi? Babası akşam olduğunda yatakta niçin ağlıyordu? Düşünüyor, düşünüyor, annesinin görüntüsünü hatırlamaya çalışıyor, hiçbirşey hatırlamıyor. Bundan dolayı kendine kızıyor, üzülüyor. Annesi geri döndüğünde onu nasıl tanıyacak? Onu tanımazsa nasıl boynuna sarılacak? Teninin sıcaklığını, kokusunu, o sesi, annesinin onu kucağına alırken gözyaşı akıtarak Kürtçe söylediği o ağıtı hatırlı-

yor. Bir türkü değil, bir  arkı değildi annesinin söylediği, ağıt; yakılmış, yıkılmış, kocası, kardeşi, akrabaları, dostları öldürülerek zorla sürgüne gönderilmiş, sürgünde sevmediği biriyle evlenmek zorunda kalmış genç bir kadının ruhunun yakarı ı, isyanıydı. Bu ses ilahi bir müzik gibi onu büyülüyor, kendinden geçiriyordu. Yeryüzünde hiçbir şeyi bu sesi dinlemek kadar istemiyordu. Bu sesi duyduğunda, anımsadığında hayattan kopuyor. kendisini bu ağıdın acı büyüsüne kaptırıyordu. Bazen bu sesi duyar gibi oluyor odada, o zaman o küçük boyu ile inzivaya çekilmiş bir dervı  gibi gözlerini kapatarak, kendini bu sesin büyüsüne veriyor. Sonra o ses aniden silinip yok oluyor. Gözlerini açtığında güneşin battığını görüyor. Acaba aradan kaç saat geçmiş?

Gün, ölmekte olan bir  i ek gibi solmu , bozkıra kara, hayalimsi bir gölge   km  . Yağmur  iseliyor, ağır ağır d   en yağmur damlaları pencerenin korkuluğuna asılmı  üzüm salkımlarından süzülüyor.  i ini yine altına yapmış. Biliyor, babası ak am döndüğünde onun  i ini altına yaptığını görünce kızacak, belki de dövecek...

Bozkırın üzerinde dolaşan bulutlara bakıyor, ne kadar al almı lar. Elini uzatsa onları yakalayabilir. Bir  im ek  akıyor, camlar, evin içindeki eşyalar oynuyor. Bir an evin üzerine yıkılacağını d    n yor  ocuk. Korkudan sedirin üzerinde büzülüyor, ufalıyor, başını küçük elleri arasına alıyor. Bir süre sonra aynı ağıdı duyuyor...

Uyandığında, aynı ağıdı duyduğunu anladı. Hâlâ uy-kuda mıydı acaba? Hücrede dolandı, hâlâ annesinin söylediği o ağıdı duyuyordu; kendini toparlayınca duyduğu sesin bitişik hücreden geldiğini anladı. O ağıdı söyleyen bir kızıdı. Kürtçe söylenen sözleri anlamıyordu, ama aynı sestidi. Hücre duvarına yaslandı. Gözleri kapalı, kızın söylediği ağıdı dinlemeye başladı. Ne kadar mutluydu!.. Sonsuza kadar bu hücrede kalmaya razıydı. Yeter ki bu ses bitmesin!..

Hasan bir saati aşkındır aptal aptal evin içinde dolaşarak duruyordu. Almak isteyip de bulamadığı bir şeyi arıyordu. Aradığı şeyin, Mehmet Hoca'ya götürmek için bir gün önce hazırladığı, Mehmet Hoca'nın elbiselerini koyduğu çanta olduğunu unutmuştu. Oysa çanta yattığı kanepenin yanında, yerde duruyordu. Mehmet Hoca'ya götürmek için çantaya koyduğu yün kazağının kolu, fermuarı bozuk çantanın ağzından dışarı sarkmıştı. Bazen kanepenin üzerinde oturarak çantaya baktığı halde neyi aradığını düşünüyor, gözlerinin önünde duran çantayı aradığını hatırlamıyordu. Akıl kalmamıştı kendisinde. Aklını yitirmiş gibi hiçbir iş yapmadan, hiçbir işe yaramadan oradan oraya dolaşarak duruyordu. Son iki haftada sabah erkenden evden çıkarak karakol karakol Mehmet Hoca'yı arıyordu. Ama ortada Mehmet Hoca yoktu. Hiçbir karakol onun kendilerinde olduğunu kabul etmiyordu. Bu durum Hasan'ı daha üzüyor, kaygılandırıyordu.

İki hafta içinde üzüntüden beş kilodan fazla vermiş, iyice eriyip bir deri, bir kemik kalmıştı. Var mıydı, yok muydu? Farkında değildi. Bütün gün aç, susuz, durup dinlenmek bilmeksizin, yağın karın altında gece yarılarna kadar Mehmet Hoca'yı arıyordu.

Evin içinde dolaşırken kedi onun peşini bırakmıyordu. Miyavlıyor, ayaklarına dolanıyor, pantolonunu tırmıklıyordu. "Git başımdan! Görüyorsun ki çok işim var. Birşeyi kaybetmiş, bulamıyorum; aramaktan canım çıktı! Hatırlayamadım. Yemeğin var, ye! Uslu uslu evde otur, beni bekle! Mehmet kardeşimi bulmam için dua et! Belki senin duaların kabul olur. Ha unutma, kanepenin üzerine pislemek yok! Bir daha kanepeme pislersen seni dışarı atarım!" dedi Hasan, kediye bakıp elini sallayarak. Kedi de sanki onun söylediklerini anlıyormuş gibi şaşkın şaşkın ona baktı, miyavladı. Kediye dışarı atamayacağını biliyordu. Ona ısınmış, onu sevmeye başlamıştı. İşin ilginç tarafı, küçük bir kedi yavrusu

ona güç vermeye başlamıştı. Oysa o, kediyi eve alırken, karnını doyurup dışarı atmaya düşünmüştü. Dışarısı soğuktu, kar yağıyordu. Bu havada kediyi sokağa attığında fazla yaşamayacağını düşünerek, birkaç gün evinde kalmasına müsaade etmişti. Galiba kedi evin müdaimi olmuştu. Gerçi o her sabah kalktığında kediyi dışarı atmak için havaya bakıyor, her seferinde havada bir bahane bularak kediyi evden kovmayı yarına bırakıyordu; bu oyun günlerdir böyle sürüp gidiyordu. Kediyi kucağına alarak, parmaklarıyla, başını, boynunu okşadı, kaşdı. Kedi yumuşadı, nazlı nazlı miyavlamaya, diliyle Hasan'ın elini yalamaya başladı.

Dışarıda kar yağıyordu. Hava durgundu. Ne rüzgâr, ne ufak bir esinti vardı. Bir süre pencereden sokağı, yağın karı izledi. Karın ağırlığı altında dalları ezilmiş bahçedeki ağaçlarını dünden bu yana silkelemediğini düşündü. Şu anda gitmesi gerekiyordu; akşam dönüşte onları silkeleyebilirdi. Kediye bakarak gülümsedi. "Korkma, seni bu havada sokağa atmam, şaka yaptım!" dedi; kediyi yavaşça yere bırakarak gidip kanepenin üstünde oturdu, kardeşini nereden aramaya başlayacağını düşündü. Planını yaptıktan sonra kalkıp pardesünü giydi, külahını kulaklarının üzerine çekti. Renkleri solmuş, boyun uzunluğundaki atkısını birkaç kere boynuna doladıktan sonra bir ucunu sırtına, bir ucunu göğsüne saldı. Bastonunu aldı, kapıyı açarken son bir kere çoraplarından külahına kadar giydiği elbiseleri kontrol etti, kapıya kadar arkasından gelen kediye bakarak gülümsedi. "Korkma döneceğim!" dedi.

Sokağa çıkınca biraz rahatladığını hissetti. Evde sınıktıdan patlıyordu, ana caddeye geldiğinde, insanların karın içinde yaptıkları patıkaya girdi. Patıkada yürümeyi başaramıyordu. Sık sık karın içerisine düşüyor, kalkmakta zorlanıyordu. Yürürken "Gitmediğim karakol kaldı mı?" diye düşünüyordu. Bütün karakollara en az dört-beş kez gitmişti. Artık karakollardaki bütün polis-

ler onu tanıyordu. Daha onu uzakta görür görmez karakola sokmayarak kovuyorlardı. Hasan da bazen saatlerce karakolun dış kapısının önünde kara oturarak beklerdi. Acaba önce hangi karakola gitseydi? Biliyordu ki onu kapıdan içeri sokmayacaklardı. Ama yılmamalı, kardeşini bulmak için uğraşmalıydı.

Bir ara doğrulup gökyüzüne baktı. O an çatılarda birikmiş karı görünce korkuyla "İmdat!" diye bağırarak kaçtı. Sanki çatıdaki kar üzerine düşmüş, karın altında kalmıştı. Birkaç dakika kaçtıktan sonra durup, neden kaçtığını düşündü. Haline güldü. Karın altında kalmamıştı. Demek ki az önce yaşadıkları gerçek değil, onun yarattığı düşlerden biriydi. Yürümeye başladı; yolda dalmıştı ki, bir kadın sesiyle başını kaldırdı. Onu çağıran Ayşe'ydi. Kocaman gövdesiyle kapının önünde dikilmiş, sigara içmekten sararmış paslı dişlerini göstererek sırtıyordu. Hasan'ın başına belaydı bu kadın. Yıllardır bu sokaktan her geçtiğinde kapının önüne çıkar, ona takılırdı. Ayşe'nin koltuğu altında çarşafa benzer bir şey vardı. Birkaç dakika Ayşe'ye baktı. Bu kadını her görüşünde biraz daha şişmanladığını farkediyordu. Bir insan bu kadar hızlı bu kadar kiloyu nasıl alabiliyordu? Akli ermedi. Kendi çok istediği halde bir kilo bile alamadığı gibi gün begün eriyordu.

Ayşe, siyah renkte, küçük beyaz gül desenleriyle süslenmiş emprimeden bir şalvar giymişti. Günlerdir taramadığı kıvrıkcık saçları başında bir şemsiye gibi açılmıştı. Bu haliyle çok daha çirkin, heybetli görünüyordu. Her iki yanağına karpuz koymuştu sanki. Yüzü de vücudu gibi tombullaşmış, kar gibi beyaz gerdanı bir karış sarkmıştı. Taş patlasa kırk-kırk beş yaşını geçkin görünmüyordu. Onu tanıyanlar ise bu şakacı, sevdalı, havadar kadının gerçek yaşının altmışın üstünde olduğunu söylerlerdi.

Ayşe, Hasan'a doğru yürüyünce, Hasan sinirden titremeye, kekelemeye başladı.

“Üşümüştün. Gel seni göğsümde ısıtayım” dedi Ayşe. şeytani bir tebessümle sırtıp Hasan’a göz kırparak. Hasan utançtan kıpkırmızı oldu. Çevresine baktı. Bir duyan olmuş muydu acaba?

“Git başımdan kadın! Bela mısın sen? Ne istiyorsun benden?”

“Bak benimkisi değirmen taşı gibi. Maşallah!” dedi. Sağ eliyle kışını dövdü; “Bir döndürüşte buğday gibi öğütürüm seni.

“Tüh tüh bu kadın azmış!”

“Şeyin yok mu senin?” dedi Ayşe kahkahayla gülererek. Şimdi balkona çıkmış iki kadın, Ayşe’nin tezgâhına düşmüş Hasan’a bakarak gülüyorlardı.

“Terbiyesiz!”

“Sen aptalsın. Bazıları benimle yatmak için servetini vermeye hazır. Ben sana bedava veriyorum, kaçıyor-sun. Hayırma olsun. Şu dünyada bir kadının tadına bakmadan öleceksin. Vallahi bir kere sana verirsem, bu yaşta azarsın. Bir daha da koynumdan çıkmaz, kapımda bekçi köpeği olursun.

“Yeter, biri duyar!” dedi Hasan çevresine bakarak. Balkonda onlara bakan kadınları görünce utandı. Utançtan mosmor kesildi, başını önüne eğdi.

“Umurumda mı? Herkes duysun!”

“Seni öldüreceğim azgın karı” diye bağırdı Hasan. Bastonunu hırsla kara sapladı. Kardan bir top yaparak Ayşe’ye fırlattı. “Seni öldüreceğim! Nedir benim senden çektiğim!” Ayşe, Hasan’dan daha cesur davrandı. Attığı top Hasan’ın çenesine değdi. Hasan’ın canını yaktı. Hasan top yapayım derken karın içine yuvarlandı. Kalkarken kardan adama dönmüştü. Karşı saldırıya geçti. Olmuyordu. Ayşe ona göz açtırmıyordu.

“Seni azgın orospu, yeter öldüreceksin beni!”

“Sen başlattın. Çıtır çıtır yerim seni!”

Hasan baktı olacağı yok, bastonunu alarak kaçtı. Ayşe onu bir süre kovaladı. O kocaman gövdeyle karın içinde yürüyemedi. Nefes nefese kalarak karın içine yı-

ğıldı. "Kaç, kaç!.. Söz, bir gün yakalarsam seni eve çekip kemiklerini kıracağım!" diye Hasan'ın arkasından bağırdı. Hasan sokağın sonuna kadar ardına bakmadan koştu. Ayşe gözden kaybolunca durdu, kara çöke- rek dinlendi. Neredeyse ölecekti. "Orospu azmış!" diye mırıldandı. O anda oradan geçen bir kadın ters ters Ha- san'a bakarak adımlarını hızlandırdı.

Yarım saat sonra, içinde birkaç kök akasya, dut, ka- yısı ağacı bulunan küçük bir bahçenin içine kurulmuş, dış cephesi mavi boyayla boyanmış iki katlı bir karako- lun önündeydi. Karakol binasının içinde bulunduğu bahçenin çevresine altmış santim genişliğinde, iki met- re yüksekliğinde bir taş duvar örülmüş, taş duvarın üs- tüne dikenli tel çekilmişti. Karakolun bahçe kapısı önünde kum torbalarıyla korunmaya alınmış iki nöbet- çi kulübesi vardı; kulübelerden birinde kum torbaları- nın üzerinde makineli tüfeğin namlusu görünüyordu.

Hasan makineli tüfeğin namlusunu görünce tam si- per karın içine uzandı. Şimdi onlarca mermi göğsüne saplanıyor, kanı, eti karın içine dağılıyordu.

"Ne oldu bey amca?" dedi bir polis. Onu karın için- den kaldırdı, karşısında Hasan'ı görünce tekrar karın içine bıraktı. "Aynı kaçık!.. Ne oldu sana?"

"Makineli tüfekle ateş açtılar bana.

"Git işine bey amca! Sen deli misin?"

"Deli miyim ben?" dedi Hasan mırıldanarak. Üstüne baktı, her tarafını kontrol etti, kurşun yarası yoktu.

"Yine kardeşini mi arıyordun?"

"Evet."

"Daha bulamadın mı?"

"Hayır. Sizin karakolda yok mu?"

"Yok amca, kaçınıcı kezdir bunu sana söylüyorum, burada yok."

Tıknaz boylu, şişmanca bir insandı. Silahını sağ ko- luna takmış, kasketini gözlerinin üzerine çekmişti. Ha- san'la konuşurken her iki eli cebindeydi.

“Peki nerede? Kardeşim hangi karakolda?”

“Ben nereden bileyim kardeşinin nerede olduğunu?”

“Bırak, karakola girip bakayım!”

“Olmaz! Başkomiser karakolu sana yasakladı. Üç se-
fer karakolu velveleye verdin. Nedir senden çektiğimiz?!
Buraya kaçınıcı gelişin, bunu biliyor musun?”

“Yook. Bilmiyorum” dedi Hasan ayağa kalkarak. Ka-
ra saplanmış bastonunu aldı. Elbiselerini temizledi.

“On üçüncü gelişin bu.

“Öyle mi?”

“Evet. Sen buraya boşuna geliyorsun. Kardeşin bu-
rada değil.”

“Peki nerede?”

“Bilmiyorum. Bilsem sana söylerdim.

“Kimden öğrenebilirim!?”

“Öğrenemezsin. Hiç kimse orayı bilmez. Bilse de söy-
lemez.

“Yaa!” dedi Hasan hayretle. “Aman Tanrım! Neler
oluyor bu ülkede, anlamıyorum?”

“Git buradan amca!”

“Yorulдум, çok yorulдум! Şöyle bir azıcık dinlenip
gideyim.

“Olur. Kısa olsun.”

Hasan karın içinde oturdu. İçten derin bir oh çekti.
Atkıyı yüzüne doladı. Külâhının üzerinde birikmiş karı
sildi. Kar yağıyordu, ama diğer günlere oranla bugün
hava daha iyiydi.

“Haydi git amca!”

“Gidiyorum, gidiyorum!” dedi Hasan yerinden kalka-
rak. “Hoşça kal, kardeşimi arayayım. Ama yorgunum.

Kendi kendisiyle konuşmaya başlamıştı. Onun bu
haline polis acıdı.

“Kardeşini nerede arayacaksın amca?”

“Bilmiyorum, ama arayacağım.

“Güle güle...”

Daha yüz-iki yüz metre yürümemişti ki yoruldu.
Ayakta dikilerek dinlendi. O zaman evde hatırlamadığı

şeyin çanta olduğunu hatırladı. "Aptal kafa!" diye mırıldandı. "Gözlerimin önündeydi. O karakolda makinalı tüfekle ona ateş edilip edilmediğinden emin olmak için bir daha elini karnında, göğsünde dolaştırdı; hiçbir yerinde kurşun yarası yoktu. Kendini anlayamıyor, tanıyamıyordu. Karakolun önüne vardığında, göğsüne saplanan kurşunların acısını hissetmiş, makineli tüfeğin sesini duymuş, kara serpilen etini, kanını görmüştü. Şimdiyse bakıyor, hiçbir şeyi yok. Bu nasıl olurdu? Kendini toparladığı ender anlarda bunu düşünüyor, bir türlü anlayamıyordu. Sapasağlamdı. Atkısıyla yüzünü sildi, beresini başından indirerek, üzerinde biriken kırı temizleyip tekrar başına geçirdi.

Batıdan şehre giren bir sis tabakası şehre yayılıyordu. Daha şimdiden şehrin batı kısmını yutuvermişti. Sis şehri tam ortadan ikiye bölmüş, yarısını yutup yok etmişti.

Kalktı, yürümeye başladı. İki minareli bir caminin bahçesinde toplanan kalabalığı görünce durup onlara baktı. Ağlayan insanları görünce birinin öldüğünü düşünerek, kaçmaya başladı. Ölmek istemiyordu. Birara dönüp arkasına baktı. Cami bahçesinde bulunan insanların tümü onun peşindeydi. En önde koşan iki genç adamın ellerinde boş bir tabut vardı. Kiminin elinde balta, kiminin bıçak, kiminin kazma, kiminin elinde silah vardı. Koştukça çoğalıyorlar, vadisine sığmayan ilkbahar seli gibi sokağa sığmıyorlardı. Bağırıyorlardı çığlık çığlığa:

"Yakalayın!"

"Canlı canlı tabuta koyun!"

"Hayır, kafasını kesin!"

"Ben ciğerlerini sökeceğim!"

"Kaçma! Kurtulamazsın!"

"Kaçtı, kaçtı!"

Öyle bir an geldi ki kaçacak gücü kalmadı. Yüz üstü kara gömülerek, bedenini parçalayan insanların vahşi

çıg lıklarını duymamak için kulaklarını kapadı.  oklardı. Binlerceydi. Kudurmu lardı. A  bir kurt sürüsü gibi ellerindeki keskin aletlerle, elleriyle, di leriyle onu parçalıyorlar. Ba ırıyorlar... Ba ırıyorlar... Duyan, yardım eden yok.

“Amca, amca!”

Başını kaldırdı. Başucunda on yedi-on sekiz yaşlarında, sakalı daha yeni çıkmaya başlamış, teni hafif sarıya çalan, başında siyah bir kasket olan, ince yapılı, güzel yüzlü bir genç duruyordu.

Genç adam Hasan'ın yüzünü, hayat ışığı s nm  , anlamsız bakan gözlerini görünce korkup bir-iki adım geri çekildi. Bu yaşlı adama ne olmuştu böyle? Sanki mezardan çıkmış bir hortlaktı. Niçin  yle titriyor, acayip acayip ona bakıyordu?

“Geliyorlar!..  oklar!.. Binlercesi!..

“Kimler amca?”

“Sokağı görmüyor musun?” Genç adam boş sokağa baktı. Sokakta kimsecikler yoktu. Sadece iki-    ocuk evlerinin önünde kardan adam yapmaya çalışıyorlardı. Bu kez genç adam Hasan'a tuhaf tuhaf baktı.

“Sokak boş amca.

“ yle mi?” dedi Hasan. Az önce tıklım tıklım doluydu. “Nereye gittiler?”

“Ben kimseyi görmedim” dedi genç adam; “Hasta mısın amca?”

“Hayır. Yorgunum.”

“Yardım ister misin?”

“Sağol evladım. İyiyim. Biraz kendimi toparladım. Sen bakma bana, sık sık böyle olurum.”

“Sara hastası mısın amca?”

“Değil evladım. Az önce cami avlusunda bir cenaze gördüm de.”

“Ha evet. Ölen, annemin amcası. Ben de oraya gidiyorum.”

“Başınız sa  olsun.

“Siz sağ olun” dedi genç adam. Yürümeye başladı, ama birkaç adım yürüdükten sonra geri dönüp Hasan’ın yanına geldi.

“Yardım istemediğinden emin misin?”

“Evet” diye mırıldandı Hasan. Bastonuna yaslanarak ayağı kalkmak istedi, yere yığıldı. Genç adam onun elinden tutarak kaldırdı.

“Sen hastasın amca. Hiç iyi görünmüyorsun! Evine git! Bu havada dışarıda gezme! Düşer, bir yerini kırarsın!”

“Kardeşimi arıyorum.

“Ne olmuş kardeşine?”

“Tutukladılar onu” dedi Hasan, genç adamın yüzüne bakarak.

“Yaa! Kaç gün oldu?”

“Yirmini günü geçti. Bilmiyorum, günleri unuttum. Belki bir ay oldu. Belki daha fazla...”

“Üzülme, bırakırlar.”

“Keşke öyle olsa!” diye mırıldandı, derin bir “Oooof of!” çekti. Sağ elini sert bir şekilde dizine vurdu. “Kayıp o. Hiçbir karakol kabul etmiyor.”

“O yüzden mi sokaktasın?”

“Evet. Az önce yukarıdaki karakola gittim. İçeri sokmadılar beni, kovdular.”

“Diğerkarakollara sordun mu?”

“Evet. Şehirdeki bütün karakollara, askeri kışlalara defalarca gittim. Hepsi aynı şeyi söylüyor: ‘Bizde yok! Onu öldürdüler!’”

“Peki ne yapmayı düşünüyorsun amca?”

Hasan’ın hali genç adamın dikkatini çekmiş, zavallı adamın üzüntüden aklını oynattığını düşünmüştü.

“Bilmiyorum. Öyle bütün gün, karakol karakol dola-
nıyorum.”

“Çok üzüldüm! Allah yardım etsin sana!” dedi genç adam. Birkaç dakika süren bir sessizlikten sonra konuşmasına devam etti: “İnsan Hakları Derneği’ne gittin ini?”

“Hayır, gitmedim.”

“Oraya mutlaka git! Onlar işkence gören, kayıp olan insanlara yardım ediyorlar, oraya git! Yerini biliyor musun?”

“Evet biliyorum. Birkaç kez dışarıdan tabelasını gördüm. Ziraat Bankası’nın karşısında, ikinci katta.

“Evet orası. Beni dinlersen, boşuna sokaklarda gezme! Direkt oraya git!”

“Sağ ol evladım. Oraya uğrayacağım” dedi Hasan. Ayılırken genç adamın elini dostça sıktı. Ne iyi bir gençti! Keşke bütün insanlar onun gibi olsaydı!

Şehir merkezine geldiğinde vücudunu bir korku sardı İnsan Hakları Derneği’ne gitmeli miydi acaba? Oraya giden insanların başına gelen korkunç olayları sık sık televizyonlarda izliyordu. Oraya giderse aynı şeyler onun başına gelebilirdi. Peki ne yapacaktı? Ya gerçekten o derneğin kardeşinin bulunmasında faydası olacaksa, bunu yapmazsa kendini nasıl bağışlardı? Oraya gitmeliydi.

Şehir merkezindeki caddeler sabaha doğru temizlenmişti. Kar durmadan yağdığı için, caddeye yeni yağan kar diz boyuna varmıştı. Bu haliyle yollar daha tehlikeliydi. İnsan, buz gibi kaygan olmuş caddelerde düşüp bir yerlerini kırabilirdi. Normal günlerde insanlar kaldırımlara sığmadığı halde bugün sokaklar tenhaydı, orada burada tek tük insan göze çarpıyordu. Bütün işyerleri açıktı. Bazı esnaflar tahta küreklerle işyerlerinin önlerini temizliyordu. Tekerleklerine zincir takmış arabalar yoldan geçerken paletli tank gibi ses çıkarıyorlardı.

Derneğe yaklaştığını anlayınca vitrinlere takılarak kendini oyalamaya başladı. Hâlâ kararsızdı. Dernek binasına yaklaştıkça korkusu büyüyor, bacakları titriyordu. “Gitmeyeyim! Faydası olmaz! Boşuna dayak yemiş olurum!” diye düşündü. Gitmemenin haklı sebebini yaratıp vicdanen rahat etmek istedi. Olmadı. Hemen kendisine kızdı: Ya bir faydası olacaksa? Oraya gitmeliydi. Bu iki düşünce arasında bocalayarak dernek binasına doğru yürüdü. Dernek binasının yanına geldiğinde dur-

du. Dernek binasının bulunduğu apartmanın kapısının önünde içerisi polis dolu bir polis minibüsü duruyordu: çoktandır orada olduğu için üzerinde yarım metre kalınlığında kar birikmişti. İçinde sigara içen polislerin sigara dumanı minibüsün açık penceresinden bir baca gibi tütüyordu.

Hasan dernek binası önünde içi polis dolu polis arabasını görünce korkudan kurudu kaldı. Tükürüğünü bile yutamaz oldu. Hızlı hızlı yürüyerek dernek binasından uzaklaştı. Arkasına bakacak cesareti kendisinde bulamadı bile. Kaçıp kıçüstü yere yığıldı. Hemen kalktı. Arkasında onu kovalayan silahlı insanlar varmış gibi hızlı hızlı kaçtı. Kıcı alev alev yanmaya başlamıştı. Bir an önce buradan uzaklaşmalıydı. Ara bir sokağa sapınca durdu. Sırtını taze somun ekmeği kokan bir fırının duvarına dayayarak dinlendi. Acaba polisler onu izlemişler miydi? Sokakta yürüyen insanlara baktı. Dikkatini çeken anormal bir şey olmamıştı. Acaba geri dernek binasına mı gitseydi? Zor bir karardı. İyi düşünmesi lazımdı. Dernek binasına girseydi onu tutuklarlar mıydı? Bir an tutuklandığını, hücreye atıldığını, işkence gördüğünü düşündü; yüzü mosmor oldu, yüzünden boncuk boncuk terler boşaldı. Bunu düşününce arı sokmuş dana gibi havalandı.

Nereleri, nasıl dolaştığını hatırlamadı. Çünkü kendi ruhuyla derin bir kavgadaydı. Döndü dolaştı, kaçtı, ama sonunda iki saat sonra kendisini dernek kapısının önünde buldu. Artık geri dönülmez noktadaydı. Ne olursa olsun içeri girmeye karar vermişti.

Kapıda iki polis onu durdurdu. "Ellerini kaldır, seni arayacağız!" dedi polislerden genç olanı. Daha yirmi bir-yirni iki yaşlarında gösteriyordu. Elindeki telsizden anlaşılmaz bir uğultu geliyordu. Hasan bastonunu duvara dayayıp ellerini havaya kaldırdığında içinden bir şeyler koptu sanki. Bu yaşta başına gelenlere lanet okudu. Genç polis onu baştan ayağa kadar aradı. Tir tir titre-

yen Hasan'ın haline gülümsedi, acıdı; "Korkma amca, seni yemem!" dedi. Arama bitince "Gidebilirsin" dedi. "Zır zır kafamı şişirdin" deyip, telsizini kapattı.

Hasan bastonunu kaptığı gibi kendini ikinci katta buldu. Kapının üstüne asılı küçük bir teneke levhada 'İnsan Hakları Derneği' yazılıydı. Kapının üstündeki lamba yanıyordu. Kapının önünde dikilip kaldı. Bastonunu havaya kaldırdı, bir türlü cesaret edip kapıyı dövemedi. Sanki yaşamına son verecek karar alıyordu. Neyse ki şansı yaver gitti. Kapı açılarak içeriden yirmi yaşlarında, uzun siyah saçlı, orta boylu, gözlüklü bir kız dışarı çıktı. Kapının önünde bekleyen Hasan'ı görünce gülümsedi.

"İçeri gir amca!" dedi kız. Elindeki çöpü kapının önünde duran çöp kutusuna atarak içeri girdi. Hasan onu takibetti.

Kapıdan girişte büyük bir salonda buldu kendini Hasan. Salon tıklım tıklım insan doluydu. Betona serilmiş halıların üzerinde bağdaş kurarak oturmuş elliye yakın insanın neredeyse kırk beşi kadındı. Kadınların hepsi de kırk yaşlarının üstündeydi. Bitkin ve tükenmiş görünüyorlardı. Sanki ölen eşlerinin yasını tutuyorlardı. Hasan onların böyle ne yaptığını anlayamadı. Ama korkup sormadı da.

"Bir sorunun mu var amca?" dedi kız gülümseyerek. Gülerken çok daha güzelleşiyordu. Sedef gibi parıltıyan, düzgün, bembeyaz dişleri vardı.

"Evet" diye mırıldandı Hasan kıza bakmadan. "Bir yetkiliyle görüşmek istiyorum.

"Şanslısın amca! Başkanımız Avukat Celal şu an odasında, onunla görüşebilirsiniz."

"İyi" dedi Hasan. Salonda oturmuş insanların arasından geçerek, kızla birlikte başkanın oturduğu küçük odaya girdi.

"Bu amca sizinle görüşmek istiyor Celal Bey.

Celal Bey oturduğu koltuktan ayağa kalkarak hafif eğildi.

“Hoş geldiniz! Buyurun oturun!” dedi Celal, masasının önünde duran üç koltuğu eliyle göstererek.

“Hoş gördük” dedi Hasan, Celal Bey’i görünce. “Ne kadar da gençmiş! Bu yaşta nasıl avukat olmuş acaba” diye düşündü.

“Nasılsın?”

“İyi değilim” dedi Hasan. Pencereden yağan kara baktı. “Çok zor bir kış geçecek! Günlerdir yağıyor.

“Evet, günlerdir yağıyor” diye Hasan’ın sözlerini tekrarladı Celal Bey. Masanın üzerindeki dosyaları üstüste koydu. “Ne içersiniz?”

“Bilmem. Çayınız varsa bir bardak içerim. Çok üşüdüm.

“Var” dedi Celal Bey. Kalktı kapıyı açarak, “Gülsüm Hanım, iki çay; biri demli olsun” diye bağırdı.

“Adınız neydi?”

“Hasan Çakmak.

“Benimkisi Celal Baran.

“Tanıştığımıza sevindim Celal Bey.

“Sana nasıl yardımcı olabiliriz Hasan amca? Sorunuz neydi?”

“Kardeşim kayıp. Aslında kayıp da sayılmaz. Polisler tutuklamışlar; ama hangi karakolda olduğunu öğrenemiyoruz.

“Geçmiş olsun.”

“Sağ ol.”

“Tutuklanması kaç gün oldu?”

“Kırk günü geçti.”

“Ooo hayli uzun bir zaman! Daha önce bize niye gelmedin?”

“Çok gezdim. Çalmadığım kapı kalmadı.”

“En son mu biz?”

“Evet. Doğrusu bu.

“Neden?”

"Sana yalan söylemeyeceğim. Bu derneğe gelmeye korktum.

Kız çayları getirmişti. Bu, Hasan'ı içeri sokan kızdı. Kız, Hasan'a çayı uzatırken "Tek şeker mi, çift şeker mi?" dedi.

"Tek olsun.

"Kardeşin ne iş yapardı?"

"İmam. Cami imamı.

"Öyle mi? Adı ne?"

"Mehmet.

"Soyadı"

"Yosun.

"Yani sen Mehmet Yosun'un abisi misin?"

"Evet.

"Soyadınız niçin farklı?"

"Babalarımız ayrı da ondan. Anneden kardeşiz. Ama doğrusu ben Mehmet'i aynı anneden babadan olan ağabeyim Veli'den daha çok severim.

Oturduğu yerden ayağa kalktı. Yanan katalitik sobanın yaydığı tüpgaz kokusundan rahatsız olmuştu. Gidip, pencerenin önünde duran tahta sandalyeye oturdu. Konuşmasını sürdürdü: "1938 Dersim İsyanı'nda babam öldürüldü. Hem annemin hem babamın bütün ailesi öldürüldü. Ağabeyim Veli'yi askerlerden kaçarken ormanda kaybettik. Benle annem yakalandık. Günlerce süren eziyetten sonra sürgüne gönderildik. O zaman ben küçüktüm. Bu acılı, uzun bir hikâye, kafanı yormayayım. Denizli'nin Acıpayam kasabasının bir köyüne verdiler bizi. Bilmem bilir misin? Her köye bir sürgün verirlerdi. İki sürgün verilmiş köy yoktu. Zaten yasaktı da.

"Neden?" dedi Celal Bey, Hasan'ın sözlerini keserek. Meraklanmıştı.

"Sürgünler asimile olsun, geçmişinden, kişiliğinden kopsun diye. Amaç bu. Anlayacağın bir çeşit yarı açık cezaevi gibi bir şey. Bize yarı hurda bir kulübe verdiler.

Annemle yıllarca orada kaldık. Köyün kadınları annemi rahat bırakmıyorlardı. Hemen her gün döverlerdi.

“Neden?”

“Annem çok güzel bir kadındı. Onu görüp de aşık olmayan erkek olmazdı. O kadar güzeldi ki, kadınlar kocalarını kıskanırdı. Benle annem tek kelime Türkçe, köylüler de tek kelime Kürtçe bilmezlerdi. Bu yüzden annem yaşadıklarını da anlatamıyordu. O yıllar çok zor yıllardı. Çok çile çektik. Derken köyün müezzini, yani Mehmet Hoca'nın babası, iki çocuğuyla karısını evden kovarak annemin peşine düştü. Biliyordum, annem onu sevmedi, ama o kadar çaresiz, o kadar savunmasızdı ki onunla evlenmek zorunda kaldı. Başka da bir şansı yoktu ya. Sonra kadınların yerine üvey babam annemi her gün dövmeye başladı.

“Neden?”

“Annemi namaz kılmaya zorluyordu. Annem de kabul etmiyordu. Çok tutucu, fanatik bir insandı. Bu oyun böyle yıllarca sürdü. Sonra Mehmet doğdu. Mehmet daha küçükken sürgünler için af çıktı. Affın çıktığını annem affın çıkışından yedi sene sonra öğrenebilmişti; çünkü annem Türkçe bilmezdi; üvey babam da bütün köyü uyararak affın çıktığını annemden yedi sene gizlemeyi başarmıştı. Annem affın çıktığını öğrendiğinde beni alarak vatanımıza döndü. Ama yıllarca hep Mehmet için ağladı, dövündü. Sonra aradan yıllar geçti. Günün birinde bir insan kapımı çaldı. Bu insan, daha dört yaşındayken annemin terkettiği kardeşim Mehmet Yosun'du.”

Hasan konuşmasını bitirince, elinde tuttuğu bardağı getirip masanın üzerine koydu. Çaya dokunmamıştı. Celal Bey, Hasan'ın gözlerinin dolduğunu gördü, ona acıdı. Çok çile ve acı çekmiş biriyle karşı karşıyaydı.

“Acıklı, ilginç bir öykü. Bir gün bana daha geniş anlatır mısınız?”

“Anlatırım. Neden olmasın.

“Mutlaka bu öyküyü dinlemek için sana geleceğim!”

Dikkatli bakınca Hasan'ın ıslak gözlerinin Mehmet Hoca'nın gözlerine benzediğini gördü. Tek fark vardı: Hasan'ın gözleri göz çukurlarına gömülmüş, gözlerinin çevresinde siyah, sarkık torbalar oluşmuştu. İyi bir tesadüftü. O da günlerdir Mehmet Hoca'nın özgürlüğe kavuşması için çalışıyordu. Dernek binasında basın toplantısı düzenlenmiş: savcıya, Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'ne dilekçelerle başvurarak Mehmet'in durumuna çare aramıştı.

“Sana bir şey anlatsam inanamazsın!”

“Sen anlat. Neden inanmayayım?”

“Çünkü tesadüfün böylesi milyonda bir olur. Ben Mehmet Hoca'yı gördüm Hasan Bey.”

“Ne zaman?”

“Yirmi, yirmi beş gün önce.

“Şaka yapıyorsun!”

“Hayır. Çok ciddiym. Seninle karşılaşınca ben de şaşırdım. Çünkü ben günlerdir Mehmet Hoca'nın bırakılması için hukuki mücadele veriyorum.

“Mehmet Hoca'yı nerede gördün?”

“İşkence merkezinde. Birlikte aynı hücrede kaldık.

“Bu doğru mu?”

“Doğru.”

“Gel seni bir öpeyim güzel kardeşim” dedi Hasan. Celal'a sarılarak onu üst üste birkaç kez öptü. Bir yandan öpüyor, bir yandan da sel gibi gözyaşı döküyordu. “Nasıl o? Durumu nasıl?”

“İyi... dedi Celal Bey. “Gayet iyi. Birkaç güne kalmaz salarlar.

“İyi. İyi değil mi?”

“Evet iyi.

“Munzur Baba seni korusun güzel kardeşim! Kanatlarını üzerine açsın! Bundan güzel haber veremezdin bana!” Pardösünün cebinden mendilini çıkartarak gözyaşlarını sildi.

Gözleri çeşme gibi boşalıyordu. Birkaç dakika sonra kendisini toparladı. Rahattı şimdi. Celal Bey'in "İyidir" sözlerine inanmamıştı, ama hayatta olması onun için büyük bir mutluluktı. Biliyordu ki işkence merkezinde hücrede olan bir insan nasıl iyi olur? Son yıllarda işkencede öldürülen, sakat bırakılan insanlarla ilgili yeterince şey duymuştu. Daha üç ay önce mahallelerinde karakolda işkenceyle öldürüldüğü söylenen bir genç adamın evinin önünden geçen cenazesini görmüştü.

"Mehmet Hoca'yı neyle suçluyorlar?"

"Tahir Acar'ı öldürmekle.

"Saçma! Saçma! Tahir, Mehmet Hoca'nın en iyi dostuydu" dedi Hasan, bastonunu üst üste birkaç kez yere vurarak.

Az önce çay getiren kız kapıyı açıp baktı.

"Bir sorun mu var başkanım?"

"Yok. Sen gidebilirsin" dedi Celal Bey. Kız odadan çıktı.

"İftira!"

"Evet iftira!"

"İftira iftira!" dedi Hasan çabuk çabuk. Yine bastonunu yere vurdu.

"Ellerinde delil var mı?"

"Hayır yok" dedi Celal Bey. Kalkıp pencereye gitti, dışarıda yağan karı izledi. Hücredeki günlerini düşündü. Mehmet Hoca ne yapıyordu şimdi? Ona hâlâ işkence yapıyorlar mıydı acaba? Kimbilir belki de istediklerini kabul etmişti? Bunu kabul etse de ona fazla görmezdi. O korkunç işkencelere dayanmak çok zordu. Pencerenin önünde anadan üryan askıda sallanan bedenini gördü bir an. Korkudan ürpererek sırtını pencereye dayadı.

"Ölüyorum!" diye mırıldandığını Hasan duydu. Celal Bey'in yüzü mosmor olmuştu bir anda. Hasan onun elini tuttu.

"İyi misin?"

"Evet. Bir an hücreye geri döndüm de..."

"Orası çok kötü değil mi?"

"Neresi?"

"İşkence merkezi.

"Sorma..."

"Nerede o?"

"Ne nerede?"

"İşkence merkezi.

"Yerini bilen yok. Gözlerimizi kapatıp götürüyorlar. Eğer bizi yanıltmak için şehrin içinde dolaştırmadılarsa, şehrin dışında bir yer olmalı."

"Sürekli gözleriniz kapalı mı?"

"Evet. Sadece hücrede açıyorlar."

"Hücrede yatak var mı?"

Hasan'ın bu sorusu Celal'i güldürdü.

"Ne oldu?"

"Var var. Yatak da battaniye de var" dedi Celal Bey. Yaşlı adama betondan başka bir şey olmadığını söylediğinde kardeşi için üzüleceğini düşünerek yalan söyledi.

"Biraz kardeşimden söz etsene."

"Durumu gayet iyi.

Kapı açıldı. Başında siyah bir türban olan, orta yaşlı, uzun boylu bir kadın içeri girmeden kapıda, "Zeynep Abla çok kötüleşti!" dedi. Yarı ağlamaklı bir eda ile, "Diyorum ki Zeynep Abla'yı hastaneye kaldıralım.

"Geliyorum" dedi Celal Bey telaşlı bir şekilde. "Yarın gel, daha geniş konuşalım. Şimdi görüyorsun bir yığın sorunumuz var" dedi Hasan'a.

"Saat kaçta?"

"Öğleden sonra gel.

"Tamam gelirim" dedi Hasan. Celal Bey oradan çıkacağı an arkadan onun parkasından tutarak durdurdu ve sordu: "O insanlar salonda ne yapıyor? Çok kötü durumdalar Sanki aylarca ekmek, su yüzü görmemişler."

"Onlar mı? Onlar açlık grevindeler."

"Neden? Neden açlık-grevine girmişler?"

"O insanlar, senin gibi akrabaları, çocukları kayıp olan insanlar. Sen şanslısın. Hiç olmazsa Mehmet Hoca'nın tutuklu olduğunu biliyorsun. Açlık grevine yatmış bu insanların yakınlarının çoğundan aylardır hiçbir haber alınamıyor. Kayıplar, hiçbir iz yok onlardanı.

"Bu kadar çok insanı mı kayıp?"

"Bunlar denizde damla gibi Hasan amca.

"Haaa!" dedi Hasan. Ağzı açık kalmıştı. O zannediyordu ki sadece Mehmet Hoca kayıptı. Bu kentte ne kadar çok insan kaybedilmişti! Onun bir şeyden haberi yoktu.

"Yarın görüşürüz Hasan amca.

"Tamam. Sağ ol.

Birlikte salona çıktılar. Kadınlar şimdi bir araya toplanmışlardı. İçlerinden birkaçı yüksek sesle ağlıyordu. Fenalaşan kadını salonda yanan sobanın yanına, halının üzerine uzatmışlardı. Kadının gözleri kapalıydı. Hiç kımıldamıyordu ama soluk alıp veriyor, arada bir kalın etli dudaklarını oynatıyordu. Yaşlı bir kadındı. Yetmişin üstündeydi. Beş aydır kayıp olan kız torununun bulunması için açlık grevine yatmıştı. Kadının yanakları ağız boşluğuna gömülmüş, yüz derisi yaşlı bir meşe ağacı gibi buruşmuş, sol gözünün üstünü pus kaplamıştı. Gümüşten tacın üzerine doladığı, kendisi gibi yaşlı olan, kırmızı rengi solmuş, yer yer yırtılmış puşusu çözölmüş, örgülü saçları göğsüne dökölmüştü. Kadının kolları incecikti. Bir kadın bu incecik kollarını ve ellerini avucuna almış ovuyor, "Zeynep, Zeynep!" diye mırıldanıyordu. Güzel yüzlü, kömür gibi iri kara gözlü bir kadındı. Kömür gibi kara gözlerinden akan gözyaşları yerde baygın yatan kadının üzerine düşüyorlardı. Başına doladığı yazmaya yaptığı boncuk oyalar alnına, gözlerinin üzerine dökölmüştü. Kadının yüzü bir çaput gibi solmuş, sararmış, bütün kanı çekilmişti sanki.

Yaşlı bir kadın, yanında ayakta duran Hasan'a baktı.

"Senin kimin kayıp?"

“Kardeşim” dedi Hasan. “Ya senin?”

“Kızım.

“Kayıp oluşu kaç gün oldu?”

“On aydır. On aydır ondan haber alamadık.

“İnşallah bulunur.

“O öldü. Kemikleri bile çürüdü şimdi” dedi kadın acı acı mırıldanarak. Hasan kadına söyleyecek söz bulamadı. Haklıydı. On ay dile kolay. On aydır kız kayıp. Kadının yanına oturdu. Ne yapacaktı şimdi? Bu akrabaları, çocukları kaybolmuş insanları bırakıp gidecek miydi? Yoksa onlara destek mi verecekti?

Çok düşünmedi bu kez. Açlık grevine katılmaya karar verdi. Tütün tabakasını çıkarınca, “Sigara yasak!” dedi bir kadın.

“Haklısın. Açlık grevindeyiz” dedi Hasan. Utanarak tütün tabakasını cebine koydu.

Mehmet Hoca elleri kelepçeli, beş polisin ortasında Devlet Güvenlik Mahkemesi binasına girdiğinde Celal Bey yanındaydı. Hasan ve Topal Hıdır dört-beş metre uzaklıkta onları izliyorlardı. Tek ayağı üzerinde zıplayan Topal Hıdır’ın koltuk değneğinin çıkardığı ses Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin dikdörtgen şeklindeki uzun koridorunu çın çın inletiyordu. O anda koridorda bulunan herkes dönüp Topal’a bakıyordu.

Mahkeme salonu kapısında durdular. O sıra mahkemeye giren savcı geldi. Savcıyla Celal Bey birbirilerini tanıyorlardı. Savcı, Celal Bey’i görünce gülümsedi; “Komünistlerin, teröristlerin davalarından sonra imamların davalarını da mı sen aldın?” diye sordu; sağ eliyle, sol elinde duran deri çantaya vurarak, “Bu kez işin zor!” dedi.

“Yanılıyorsunuz. Elinizde hiçbir somut delil yok, tahliye bekliyorum.

“Görüştürüz” dedi savcı. Adı Yusuf tu. Kısa boylu, bir avuç suratının ortasında davul tokınağını andıran koca bir burnu vardı. Kırkına daha yeni girmişti, ama işlerinin yoğunluğundan çabuk çökmüş, saçlarında tek bir siyah tel kalmamıştı.

Hakimler henüz gelmemişti. Tutuklular, sanıklar, polisler, jandarmalar, tutuklu yakınları, avukatlar, mübaşirler koridoru tıklım tıklım doldurmuştu.

Tahir Acar'ın eşi ile iki çocuğu erkenden gelmişlerdi. Koridordaki tahta banklarda oturacak yer kapmışlardı. Topal Hıdır ayakta durabilmek için iki eliyle bastonuna yüklenmişti. Savcı mahkeme salonuna girdiğinde Topal ağzında bir şeyler mırıldandı. “Küfretme, duyarlarsa oyarlar seni! Sen kudurmuşsun, bir gün belanı bula-caksın!” dedi Hasan, Topal'ın kıcını çimdikleyerek. Öfkelenen Topal bastonunu kaldırarak Hasan'a vurmak istedi. Vurmadı.

“Burada bari rahat durun!” dedi Mehmet Hoca.

“Haklısın” dedi Topal Hıdır. “Şu bunak rahat durmuyor. Vallahi kıcımdan et kopardı.”

“Kesin şu şamatayı!” diye bağırdı Mehmet Hoca'yı getiren polislerden biri; “Karı gibi çene var sizde.”

Polisin uyarısından sonra Topal Hıdır ile Hasan birbirileriyle uğraşmaktan vazgeçtiler. Hasan, Topal'dan uzaklaşarak sırtını koridor duvarına dayadı. Gözleri, birkaç metre ilerisinde elleri kelepçeli, uzun bıyıkları olan bir adamın çevresini yuvarlak halka halinde sarmış askerlerin üzerinde odaklandı. Askerlerin başlarında kısa boylu, genç bir astsubay vardı. Astsubay havalı havalı sağa sola bakıyordu. Hasan, sanki astsubay o kadar insanın içinde ona bakıyormuş gibi ürktü. Celal Bey'in yanına sokuldu:

“Durumumuz nasıl?”

“Çok iyi! Mehmet Hoca'nın polisteki ifadesini aldım, okudum. Çok iyi! Hiçbir şey kabul etmemiş. Polisin de

kanıtı yok. Bu celsede tahliye bekliyorum, ama yine de belli olmaz. Hakimin takdiri önemli.

“Allah söylediklerini duysun!” dedi Hasan. Kardeşine baktı. Can kalmanmıştı. Yarı yarıya erimiş, sararıp solmuştu. “Olsun, yine de sağ ya... Genç, kısa zamanda kendini toparlar” diye düşündü.

Tahir Acar'ın eşi ile iki çocuğu Mehmet Hoca'yla görüşmek istedi. Polisler müsaade etmedi. Onları Mehmet Hoca'dan uzaklaştırdılar.

“Geçmiş olsun” dedi Tahir'in eşi Mehmet Hoca'ya. Hıçkırarak ağzını kapatıp uzaklaştı Mehmet Hoca'dan. Celal Bey onun yanına gitti.

“Nasılsın Hatice Hanım?”

“Görüyorsun evladım, bu yaşta başımıza neler geldi.

“Bütün iş sana düşüyor. Sadece gerçeği söylemen yeterli. Sadece gerçeği söyle.

“Elimden geleni yapacağım. Biliyorum kocamı öldüren Mehmet Hoca değil. O en iyi dostumuz. Onu kocamın katili olarak yargılamaları haksızlık”

Hıçkırıklar kadının boğazını tıkadı, gözyaşları yanaklarından süzüldü. Elleri, çenesi titremeye başladı; sustu.

“Sakin ol! Sen kendini öldürsen de o geri gelmez!”

“Biliyorum... Biliyorum... dedi Hatice ağzında fısıldayarak. Sanki derin bir uykuda sayıklıyordu. Hasan da onların yanına gelmişti.

“Mahkemeye ilk defa mı çıkıyorsun?”

“Evet.

“Korkacak, heyecanlanacak bir şey yok” dedi Celal Bey. Sonra yanında ayakta duran Hasan'a döndü:

“Sen de sakın ol! Korkma! Niçin öyle titriyorsun? Gören de seni idam mahkumu zanneder” dedi. Elleriyle Hasan'ın pardösünün yakasını düzeltti. Hasan'ın hali pek hoş değildi. Yine korkuya kapılıp rezalet çıkarmasından korkuyordu. Ona mahkemeye gelmemesi için çok dil dökmüş, ikna edememişti.

Mübaşir dördüncü kez dışarı çıktığında "Mehmet Yosun, Hatice Acar!.. diye bağırdı.

Hasan, Topal ve Hatice'nin iki oğlu mahkeme salonuna girmek istedi. Mübaşir "Yasak!" diye sert bir şekilde bağırarak geri çevirdi. Sonra kapıyı kapatarak salonu girdi.

Salonda iki yargıç, bir de savcı vardı. Yargıçlardan biri artık altınışına merdiven dayamıştı. Kafası ense köküne kadar çıplaktı. Sanki oraya özel yapıştırılmış gibi tam alnının ortasında bir tutam beyaz saç vardı. Kalın mercekli gözlüklerini kurnaz bir tüccar gibi burnunun üzerine kondurmuştu. Gayet sıkı giyindiği halde kısa aralıklarla öksürüyordu. Burnunu temizlemekten, önü hafif sağa eğik olan burnunun ucu ateşe konulmuş masha gibi kızarmıştı.

Diğer yargıç kısa boyluydu; Tanrı boydan yana cimri davrandığı halde kilodan yana cömert davranmıştı bu yargıca. Yargıç, oturduğu masanın arkasında kaybolmuştu; insan ona baktığında masanın üzerine konulmuş bir kafa olarak görürdü onu. Şişman gövdesi masanın altına yayılmıştı. Ayakları yere değmediği için ağaçtan özel bir tabure yaptırmıştı. Yanakları şişmiş, gerdanı göğsüne sarkmıştı. O kadar beyazdı ki sanki gün ışığı görmemişti. Yargıcın küçük yeşil gözleri et yığını içine gömülmüş, zor görünüyordular.

Yaşlı yargıç savcıyı yanına çağırdı. Onun kulağma sessizce bir şeyler fısıldadı. Az önce dışarı çıkmış kepçe kulaklı katip eski bir daktilo makinesiyle geri döndü. Yerine geçti. Yaşlı yargıç, kepçe kulaklı katibi azarlayacaktı ama vazgeçti. Bu işi onunla baş başa kalacağı bir an yapmaya karar verdi. Kepçe kulaklı katip bunu anlamış olmalı ki morali bozuk bir şekilde daktilosunun başına geçerek beklemeye başladı. Mahkeme salonu buz gibi olmasına rağmen kepçe kulaklı katibin alnında çığ damlaları gibi ter damlıyordu. Daktiloya kâğıt takarak, hazır olduğu mesajını verir gibi bir kereliğine mahsus daktilonun tuşlarına vurdu.

“Sayın Savcı hazır mısın?” dedi yaşlı yargıç, savcıya dönerek.

“Hazırım” dedi savcı.

“Sanık Mehmet Yosun salonda mı?”

“Evet. Müvekkilim hazır sayın yargıç” dedi Celal Bey ayağa kalkarak.

“Tanıklar?” dedi yargıç, dosyayı karıştırarak tanıkların isimlerini aradı.

“Şimdilik bir tanık var” dedi savcı, salonda sessizce oturmuş hıçkıran Hatice Acar’ı göstererek.

“Bayan Hatice Acar!”

“Buradayım” dedi Hatice şaşkın bir şekilde yerinden fırlayarak.

“Bir tanığımız var sayın Yargıç. Onun da içeri çağrılmasını istiyorum” dedi Celal Bey.

“Kim?”

“Topal Hıdır. Şu anda koridorda bekliyor.”

“Çağır gelsin!” dedi yaşlı yargıç mübaşire. Mahkeme salonunun çift kanatlı kapısının tek kanadını açıp başını dışarı uzatarak, “Topal Hıdır!..” diye bağırdı.

“Buradayım!”

“Salona gir!”

Topal Hıdır salona girince bir süre ayakta dikildi.

“Otur bir yere!” dedi yaşlı yargıç. Sonra savcıya döndü: “Olay mahallinde rapor tutan polisler de burada mı?”

“Evet” dedi savcı, salona az önce giren iki polisi göstererek.

“Duruşmaya başlıyorum. Söz sende Savcı Bey.

Savcı önünde duran bir müsvedde dosyayı karıştırıp oyalanmaya başladı. Yargıç savcının dosyayı bile okumadan mahkemeye geldiğini anlamakta zorlanmadı.

“Sırada bir sürü dava var Savcı Bey” dedi, savcıyı nazikçe uyararak. Parmakları arasında tespih gibi oynattığı tükenmez kalemı cebine koydu. Az sonra tekrar çıkararak tükenmez kalemiyle oynamaya başladı.

Savcı sanki ant içiyormuş gibi birkaç dakika ayakta dikilerek Mehmet Hoca'ya baktı. Sonra erkekten çok genç bir kadının sesini andıran sesiyle iddianameyi okumaya başladı. Konuşmasını oldukça sert sözcüklerle süslendirdi, zenginleştirdi. Mehmet Hoca'yı bilerek, planlı bir şekilde Tahir Acar'ı öldürmekle suçladı. Sesi ni bazen alçaltıyor, bazen yükseltiyor, bazen yumuşuyor, bazen sertleşiyordu. Doğrusu iyi bir hatipti. El kol hareketleriyle konuşmasını destekliyor, zenginleştiriyordu. Bu haliyle Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı'ndan çok oy avına çıkmış taşralı bir politikacıyı andırıyordu. Onun bu haline şişman yargıç dudak altında gülüyordu. Savcıyı tanıyordu. Elinde sanığı suçlayacak yeterli somut delil olmayınca demogojiye başvurur; devletin, milletin büyüklüğünden, yüceliğinden, kutsallığından başlar, ne kadar bildiği söz varsa, kendinden geçmiş bir halde sayıp dökerdi. Şu an yine öyle yaptığına göre demek ki yine elleri boştu. Yine bir zavallıyı tutuklayıp, suçu üzerine yıkmaya çalışıyorlardı. Savcı uzun nutkun sonunda "Mehmet Yosun'un idamını istiyorum" diyerek konuşmasına son verdi. Yaşlı yargıç savcıya dönerek: "İddianameye eklemek istediğiniz yeni delilleriniz, şahitleriniz var mı?"

"Hayır, şimdilik yok."

"İyi" diye mırıldandı yaşlı yargıç. Sessizce iddianameyi dinledikten sonra, sanığı suçlayacak hiçbir somut delil olmadığını anladı. Savcı varsayımlar üzerine iddianame hazırlamıştı. Kepçe kulaklı katibe dönerek "Yaz!" dedi. "Mehmet Yosun. 1959 Denizli Acıpayam doğumlu..."

Yargıç, Mehmet Hoca'nın kısa bir seceresini yazdırdıktan sonra, "Tahir Acar'ı öldürme sebebi, onun eşi Hatice Acar'la süren duygusal ilişkisidir" dedi. O an Hatice oturduğu yerden ayağa fırlayarak bağırdı: "Hayır, bu doğru değil!"

Duyduğu bu utanç verici söz onu deliye çevirmişti. Bu ne biçim söz d? Mehmet Hoca onun evladiydı. Ona hep öyle bakmıştı.

“Sakin ol! Sus!” diye bağırdı yargıç, Hatice’ye.

“İftira iftira!..

“Sus!”

“Bunu nasıl söyleyebilirsiniz?! Mehmet benim çocuğum” dedi Hatice bağırarak. Bir yandan bağınıyor, bir yandan yağmur gibi gözyaşı döküyordu.

“Sesini kesmezsen seni salondan dışarı atarım!” dedi yaşlı yargıç. Sinirlenmişti. Sinirden ileri uzattığı eli titriyordu.

“Lütfen Hatice Hanım Yargıcı dinleyin!” dedi Celal Bey.

“Peki peki” diye mırıldanarak oturdu. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

“Nerede kalmıştık?” dedi yargıç katibe.

“Hatunla duygusal ilişki içerisindedir. Burada kalmıştık efendim.”

“Yıllardır süren ilişkiyi Tahir Acar öğrenince camide Mehmet Yosun’la tartışır. Mehmet Yosun da silahla Tahir Acar’ı öldürerek cesedini, caminin iki yüz metre ilerisinde boş bir arsadaki dut ağacının altında karın içine atar. O gece köpekler cesedi parçalayarak yer. Mehmet Yosun, olayın şokundan baygın düşer. Olay mahallinde bir çöp tenekesinin üstünde baygın bulunur...”

İkinci davaya çabuk geçmek için, yaşlı yargıç hızlandırılmış bir teyp gibi hızlı hızlı konuşuyor, kâtip ona ulaşmakta zorlanıyor, arada bir yargıç geriye dönerek yeniden aynı şeyleri söylemeye başlıyordu:

“Yazdın mı?”

“Evet” dedi katip, alnında birikmiş terleri silerek. Seri bir şekilde daktiloda kâğıt değiştirdi.

“Olay mahallinde keşif yapan polisler...”

İki polis ayağa kalktı. Yargıç önündeki iki dosyada iki polisin olay mahallinde tuttukları tutanağı okumaya başladı:

“Olay mahalline gittiğimizde saat beşi yirmi üç dakika geçiyordu. Karşılaştığımız manzara korkunçtu. Bir köpek sürüsü, dut ağacı altındaki cesedi parçalayıp yemişlerdi. Köpekleri olay mahallinden kovmak için havaya ateş etmek zorunda kaldık. Çevrede yaptığımız araştırmada hiçbir mermi, mermi çekirdeği ve silah bulunmadı. Cesetten geri kalmış kafatasını, elbise parçalarını, cebinden kara serpilen yüz elli bin lira, bir nüfus cüzdanı topladık. Mehmet Yosun’u takriben Tahir Acar’ın cesedinden yüz metre uzaklıkta, çöp bidonunun üstünde baygın bulduk.”

“Bu tutanak size mi ait?” dedi ikinci yargıç.

“Evet” dedi iki polis de bir ağızdan.

“Mehmet Yosun’un üzerinde bıçak, herhangi bir kesici, delici alet, silah buldunuz mu?”

Yargıcın bu sorusu üzerine iki polis birbirinin yüzüne baktı.

“Hayır” dedi biri; “Üzerinde bıçak, silah gibi hiçbir şey bulunmadı.”

“Tutanağa geç!” dedi şişman yargıç kâtime.

“Savunmanın polislere soracakları var mı?” dedi şişman yargıç Celal Bey’e bakarak.

“Var, Sayın Yargıç!”

“Buyurun! Olay mahallindeki polislere soru sorabilirsiniz.”

“Evet birkaç sorum olacaktır” dedi Celal Bey. Polislerle döndü:

“Olay mahalline gittiğinizde saat kaçtı?”

“Tutanakta yazılı. Saat beşi yirmi üç dakika geçe biz olay mahalline ulaştık” dedi uzun boylu, geniş omuzlu polis. Diğer polis onun omuzlarına ancak ulaşıyordu.

“Siz olay mahalline gittiğinizde kar yağıyor muydu?”

“Evet yağıyordu.”

“Tahminen yeni yağan kar ne kadardı?”

“Bir diz boyu vardı” dedi diğer kısa boylu polis devreye girerek.

“O halde insan, hayvan izleri karda net belli oluyordu.

“Evet belli oluyordu.

“Güzel. Asıl soruma geliyorum” dedi Celal Bey. Elindeki notları, polislerin olay yerinde tuttukları tutanağı gözden geçirdi. “Olay yerinde tuttuğunuz tutanakta, olay yerine gelen Mehmet Yosun’un izlerinin taze olduğunu ve geri dönmediğini yazmışsınız. Bu doğru mu?”

“Evet, doğru. Özellikle izlere baktım tazeydi. İzler çöp tenekesine kadar gelmişti. Geri dönmemişlerdi.

“Çöp tankeriyle cesedin arasında, bulunduğu dut ağacı arasında tahminen kaç metre var?”

“Tahminen yüz metre var.

“Peki çöp tankeriyle, cesedin bulunduğu yer arasında Mehmet Hoca’nın ayak izleri var mıydı?”

“Hayır yoktu. Özellikle baktım, hiçbir insan izi yoktu.

“Bir kere de ben soruyorum: Mehmet Hoca’nın üzerinde silah bulundu mu?”

“Hayır.”

“Polislerin ifadesinin tutanaklara geçirilmesini istiyorum.”

“Tutanaklara geçirilecek.

“Polislere başka sorun var mı?”

“Var efendim.

“Savcı, Tahir Acar’ı Mehmet Yosun’un öldürdüğünü iddia ediyor. Diyelim ki Tahir Acar’ı Mehmet Yosun öldürdü ve olay yerinde bayıldı. Peki silaha ne oldu? Polis raporunda olay mıntıkasının arandığını, silah bulunmadığını yazıyor.”

“Tanıkları yönlendiriyor” dedi savcı. Celal’in sözlerini keserek.

“Devam et!” dedi orta yaşlı yargıç, Celal Bey’e.

“Sayın Yargıç, görülüyor ki Mehmet Yosun’un olayla hiçbir ilişkisi yok. O saatte orada olması onun suçlu olduğunu göstermez. Kaldı ki Mehmet Yosun cami imamı. O saatte ezan okumak için camiye gittiğini beyan etmiştir. Bu da doğrudur: Yazılı ifadesinde de belirttiği gi-

bi, olay yerine yaklaştığında yirmiye yakın köpeğin saldırısından korktuğu için çöp tenekesinin üzerine çıktığını, köpeğin ağzında bir insan eli gördüğünü, bundan dolayı korkup bayıldığını söylemiştir. Şimdi en önemli konuya geliyorum: Tahir Acar'ın öldürülmesi ile Mehmet Yosun'un tutuklanmasının bir tuzak olduğunu düşünüyoruz ve Tahir Acar'ı öldüren, Mehmet Yosun'un mağduriyetine sebep olan güçler her kimse tutuklanıp cezalandırılmasını istiyoruz.

"Hangi tuzaktan bahsediyorsun?" dedi şişman yargıç.

"Efendim, Mehmet Yosun'a birkaç soru sormak istiyorum."

"Sorabilirsin."

"Kaç gündür gözetim altındasın?"

"Elli üç gün" dedi Mehmet Hoca. Dalgındı. Pencereden dışarıda yağan karı izliyordu.

"Sana işkence ettiler mi?"

"Evet. Her türlü işkenceden geçtim."

"Ne istiyorlardı senden?"

"Ajan olmamı."

"Nerede çalışmanı istiyorlardı?"

"İllegal bir dini örgüte sızmaını istiyorlardı. Bu iş için özellikle seçildiğimi, bu görevi kabul ettiğimde herşeyin üzerine sünger çekileceğini söylediler. Bana öyle geliyor ki Tahir Acar'ın öldürülmesini bu güçler, beni bu görevi kabul etmeye zorlamak için işlediler, ya da başkasının işlediği bu cinayeti üzerime yıkmaya çalışıyorlar."

"Yalan söylüyor efendim!" diye bağırdı bir polis.

"Doğru söylüyorum efendim."

"Şahidin var mı?" dedi yaşlı yargıç.

"Evet var."

"Kim?"

"Celal Baran."

"Avukatın Celal Baran mı?"

"Evet."

"Tanık kürsüsüne geçmek istiyorum efendim."

“Peki geç” dedi yaşlı yargıç. Öksürmeye başladı. Davanın seyir değiştirdiğini, heyecanlandığını gören şişman yargıç yerinde hop oturuyor hop kalkıyor, elindeki kalemi farkında olmadan ağzına koyup çıkarıyordu.

Topal şaşkındı. Mehmet Hoca’nın söylediklerini dinledikten sonra, beyni durmuştu. Bir ömür düşünse böyle bir şey aklına gelmezdi. Bu nasıl olurdu? Bir insanı bir göreve zorlamak için cinayet işleniyor ya da işlenmiş bir cinayet masum bir insanın üzerine yıkılıyor. Böyle bir adalet olur mu? Kimdi bu güçler? Yetkilerini nereden alıyorlardı?

Mehmet Hoca’nın işi zordu. İşler beklediğinden daha karmaşık bir hal almıştı. Şimdi nasıl çıkacaktı bu oyunun içinden? Tahliye olacağına olan umudu söndü. Üzüntüden boynu önüne düştü.

Celal Bey tanık kürsüsüne geçince yaşlı yargıç birkaç dakika Celal Bey’e bakarak önündeki boş kâğıda bir şeyler yazdı.

“Mehmet Yosun’un anlattıklarını duydun. Seni tanık gösterdi. Bu konuda neler biliyorsun?”

“Efendim ben gözetim altındaydım. Tahminen tutukluluğumun yirmi sekizinci gününde Mehmet Yosun’u benim kaldığım hücreye attılar. Yarı baygın haldeydi hücreme bıraktıklarında...”

Ve sonra birlikte kaldıkları zaman içinde yaşadıklarını anlatmaya başladı Celal Bey. Savcı Yusuf’ta çıt yoktu. Sonuna kadar onun anlattıklarını dinlediler: Ona soracakları bir şeyleri de olmadı. Yalnız Mehmet Hoca’yı mahkemeye getiren polisler şiddetli tepki gösterdiler.

Yaşlı yargıç, Celal Baran’ın anlattıklarını tutanaklara geçti. İkinci tanık Hatice Acar’a döndü.

“Tanık Hatice Acar!”

“Buradayım” dedi Hatice Hanım ayağa kalktı. Az önce Mehmet Hoca’nın anlattıklarını dinledikten sonra, oturduğu yerde donup kalmıştı. Bunca işkenceden sonra Mehmet Hoca nasıl canlı kalmıştı?

“Doğruyu söyleyeceğine yemin eder misin?”

“Evet, yemin ederim.

“Tanığa soracağın var mı Savcı Bey?” dedi yaşlı yargıç. Aslında yargıca göre herşey apaçık ortadaydı; bu düzmece oyunda istemeden soru sormak istemediği için topu savcıya attı.

“Kaç yaşındasın Hatice Hanım?”

“Kırk sekiz.”

“Kocan kaç yaşındaydı?”

“Ellinin üstündeydi. Kesin yaşını bilmiyorum.

“Kocanla aranızda sorunlarınız var mıydı?”

“Önemli sorunumuz yoktu.

“Bu demektir ki ufak tefek sorunlarınız vardı” dedi savcı.

“Evlilik hali. Ufak tefek sorunlarımız olmuştu.

“Eşini seviyor muydun?”

Hatice sustu. Utanmıştı. Yıllardır eşine bile söylemediği bu duygularını şimdi bunca insan karşısında nasıl açıklayacaktı? Kızardı, bozardı, başını önüne eğdi. Niçin soruyordu bunu? Bu soruyla nereye varmak istiyordu? Hemen anladı. Bu soruyla az önce anlattığı utanç verici şeyi kanıtlamaya çalışacak, böylece onunla Mehmet Hoca arasında bir duygusal ilişki oluşunun temellerini oluşturacaktı.

“Seviyordum!” diye fısıldadı Hatice. Sesini kendisi bile duymadı.

“Duymadım.

“Seviyordum!” diye bağırdı Hatice. Savcı korkudan yerinden sıçradı. Neye uğradığını şaşırды. O an savcıya bakan Topal, savcının bu haline kahkahayla güldü. “Aferin sana Hatice!” diye mırıldandı.

“Eşinle cinsel sorunlarınız var mıydı?”

“Yoktu” diye kestirip attı Hatice Hanım. “Sana ne benim yatağımdan!”

“Bu sorulara cevap vermek zorunda değilsin” dedi şişman yargıç.

"Mehmet Hoca'yla ilişkileriniz nasıl?"

"Çok iyi! Ailemizden biri gibi.

"Kaç yıldır tanıyorsun?"

"Bu şehre geldiği günden beri.

"Evinize gelir miydi?"

"Sık sık."

"Neden?"

"Nereye varmak istediğini biliyorum. Ama beni dinle! Mehmet Hoca benim evladım gibi. Onunla cinsel ilişkimiz olduğunu düşünmek terbiyesizlik! Bir daha bu soruyu dinlemek istemiyorum!" ve ondan sonra savcının sorularına yanıt vermedi.

Diğer tanık Topal'ın o akşamı Mehmet Hoca'yla oynadığı domino taşında hile yaptığını itiraf etmesi yargıçları bile güldürdü. Yaşlı yargıç merak edip nasıl hile yaptığını sordu. Çünkü o da bir domino hastasıydı. Topal domino taşlarını nasıl sakladığını anlatınca yaşlı yargıç şaşkınlıkla onu izledi. Somurtkan bir insan olan yaşlı yargıç, Topal'ın konuşma arasında yaptığı esprilere kahkahayla güldü. Celal Bey'in son sözleri gerçekten mükemmeldi. Davaya iyi hazırlanmıştı; bütün sorulara, suçlamalara mantıklı cevaplar buldu, Mehmet Hoca'ya yöneltilen bütün suçları belgelerle çürüttü.

Karar için yargıçlar kısa bir mola verdi. Kendi aralarında kısa bir müzakere yaptılar. Kararı yaşlı yargıç açıkladı:

"Mehmet Yosun'un tutuksuz yargılanmasına, görevinin devamına, davanın 8 Mayıs'a ertelenmesine karar verdik.

Topal sevinerek ayağa fırladı. Bir an ayağının olmadığını unutarak yürümeye kalkınca tepetaklak yere yuvarlandı. Mübaşir, Topal'ı yerden kaldırmaya koştığında koridordan gelen silah sesleri, insan çığlıkları mahkeme binasını inletti.

Koridora ilk çıkan Celal Bey oldu. Hemen kapının yanında kanlar içinde çırpınan bir kadın görünce, geri sa-

lona girdi. Askerlerden birinin elinden kaptığı silahla askerlere ateş eden bir tutukluyla askerler arasında mahkeme koridorunda şiddetli bir çatışma başlamıştı. Tutuklu bir odaya sığınmış arada bir silahını kapıdan çıkararak, koridora gelişigüzel ateş ediyor, koridordaki askerler ona cevap veriyordu. Salonda yere uzanmış yüzlerce insanın içinde onlarcası kanlar içinde çırpınarak can veriyor, çığlık çığlığa bağırarak imdat istiyorlardı. Celal Bey kapıyı kapatarak duvarın kenarına geçti.

“Neler oluyor koridorda? Teröristler mi mahkemeyi bastı?” dedi yaşlı yargıç, Celal Bey’e. O an mahkeme salonunda bulunan polisler silahlarını çekerek, kapının sağında solunda bulunan, mahkeme salonunda insanların üzerinde oturdukları tahta bankların arkasında sipere yatarak beklemeye başladılar. Biri ters çevirdiği bir oturma bankının arkasında korkudan can vermek üzereydi; başı koparılmış gibi titriyor, arada bir dönüp yargıca bakarak kimsenin anlamadığı acayip acayip sesler çıkarıyordu. Kâtip de kötü durumdaydı. Aklını yitirmiş bir keçi gibi bağırarak salonda koşup duruyor, saklanacak bir yer bulamıyordu. Üzerinde zimmetli olduğu için daktiloyu kucağında taşıyordu.

Az önce devletin yüceliğinden, kutsallığından bahsederek büyük bir savaş kahramanı komutanı edasıyla konuşan, atıp tutan Savcı Yusuf’un hali yürekler acısıydı. Upuzun uzandığı betonun üstünde korkudan hop hop titriyor, acayip, boğuk bir sesle kendi kendisine konuşuyordu.

Sanık sandalyesinde ayakta duran Mehmet Hoca, hiç kıpırdamadan öylece bir ölü gibi duruyordu; gözleri dışarıda, hüzünlü bir şekilde ağır ağır yağın karı, pencereleri döverek esen rüzgârı, arada bir pencerenin önünden geçip giden serçeleri, kargaları, gökyüzünü kaplamış kar yüklü kül rengi bulutları. şehri sarmış kör, puslu sisi izliyordu. Herşey ne kadar güzeldi! Nasıl olmuştu da daha önce varolmanın, içinde bulunduğu

olağanüstü varlığın bu kadar güzel olduğunu anlamamıştı? Abisi Hasan'a hak veriyordu. Yaşamı daha iyi anlamak, tanımak için onu kaybetmekle yüzleşmek gerekli. Hâlâ varolduğuna, mahkemeye çıktığına. mahkemenin tutuksuz yargılanmasına karar verdiğine inanamıyordu! Yine hücrede sık sık gördüğü seraplardan birini yaşıyordu herhalde. Biliyordu, az sonra kendini topladığında hücrede olduğunu görecekti. Peki duyduğu silah sesleri neyin nesiydi? Bu işkencecilerin yeni bir numarası mıydı? Hücrelerin arasındaki uzun koridora takılı hoparlörde işkencede acıya dayanamayarak çığlık çığlığa bağırان insan sesleri cınladı kulaklarında. Şimdi de silah seslerini mi hoparlörle hücrelere veriyorlardı? Ne kadar yorgundu. Ne kadar bitkindi. Şuracıkta, mahkeme salonunda uzanıp aylarca yatmak istedi. Yargıcın sorularına nasıl cevap verdiğini bilmiyordu. Sanki derin bir düşte biri ona sesleniyor, bir takım sorular soruyor, o da soruları yanıtlıyordu. Her tarafı ağrıyor, sızlıyor, bacakları onu taşımakta zorlanıyordu. Kapı sesi... "Birini tezgâha götürmeye geldiler. Tanrım ben olmayayım! Artık dayanamıyorum!" diye mırıldanıyor; artık dayanamıyordu. Bazen "Yeter, git söyledikleri her şeyi kabul et, kurtul bu işkenceden! Belki hapiste birkaç yıl yaşarsın. Burada kalırsan ölürsün!" diye düşünüyor, kötü bir yılgınlık içine düşüyordu. Çok sonra kendini toparladı, hücrede olmadığını anlamaya başladı.

"Kımıldama!" diye bağırdı polisler. Açılan kapıdan içeriye bir yaralı girdi; kurşun göğsüne saplanmış, karını parçalayarak dışarı çıkmıştı; genç bir insandı. Daha yirmi beşine girmemişti. Yaralının elleri, yüzü, elbisesi kan içinde kalmıştı. Yaralı içeri girdikten sonra bir külçe gibi mahkeme salonuna yığıldı. Polisler mahkeme salonunun kapısını kapattılar.

Yaralı bir kez başını kaldırıp çevresine baktı. "Ölüyorum!" diye mırıldanarak ayağa kalkmaya çalıştı, ama başaramayarak betona yığıldı. Onun yanına ilk koşan

mübaşir oldu. Yaralının başını kaldırdı. Yüzü kan içindeydi. Yaralı genç inliyor, köpük, kan dolmuş ağzından bir takım anlaşılmas sesler çıkarıyordu. Polislerden biri gelip yaralının yarasına baktı. "Umut yok!" diye fısıldayarak, üzgün bir şekilde başını salladı.

Birkaç dakika küçük bir mola vermiş olan silahlar yeniden bir baykuş gibi koridorda ötmeye başladı.

Celal Bey yaralının yanına geldiğinde ölmüştü. Ölünün çam yeşili güzel gözlerini mübaşir kapattı. Sonra ölüyü boylu boyunca betona uzattılar. Celal Bey cüppesini çıkarıp ölünün üzerine attı. Bir cam kırılması duyuldu. Ardından dışarıda bahçeden silah sesleri gelmeye başladı. Mehmet Hoca şimdi bahçede yaşananları görüyordu. Yirmi-yirmi bir yaşlarında bir genç elinde silahla bahçede koşuyordu. Sağ ayağında topallıyordu. Uzun boylu, incecikti. Üzerinde cezaevlerinde mahkumlara giydirilen tek tip elbise, başında bir şapka vardı. Mahkeme binasının çevresini sarmış polisler, özel timler, askerler karşı ateşe başladığında kara değen kurşunlar, bahçeyi kardan bir toz bulutuna boğdu; göz gözü görmez oldu. On dakika sonra silahlar sustu. Bahçeyi kaplamış kar tozu dağıldı.

Az önce kaçmaya çalışan genç adamın ölüsü, bahçenin içinde bir akasya ağacının altında duruyordu.

Genç adamın ölüsünü gören Mehmet Hoca silkindi, kendini topladı, artık emindi hücrede değildi: mahkeme salonundaydı. Peki buraya nasıl, ne zaman gelmişti?

Derin, kötü bir kâbustan uyanmış gibi garip garip çevresine baktı. İlk gördüğü insan, koca yuvarlak gövdesiyle yere yığılmış genç yargıç oldu. Bir insandan çok yuvarlak bir cismi andırıyordu. Toplal'ı, Celal Bey'i, Hatice Hanım'ı, silahlarını çekmiş polisleri, yerde yatan ölüyü, oturduğu yerde korkudan kuruyup kalmış yaşlı yargıcı, daktilo makinesiyle hemen yanında yere uzanmış kâtabi gördü. O zaman bir serap görmediğini, hücrede olmadığını, mahkeme salonunda olduğunu anladı.

Koridorda süren şin şivanı. insan çığlıklarını duydu. Pe-
ki burada neler olmuştu? Hiçbir şey hatırlamıyordu.

Salondan ilk çıkan polisler oldu.

Celal Bey, Mehmet Hoca'nın koluna girdi.

"Haydi gidiyoruz!"

"Nereye?"

"Eve."

"Ne oldu?"

"Tahliye oldun.

"Burada neler oldu?"

"Koridorda silahlı çatışma çıktı.

"Neden?"

"Bilmiyorum. Çok ölü, çok yaralı var!"

Uzun koridor boydan boya bir kan gölüne dönmüş-
tü. Yerde yatan ölüler, yaralılar, korkudan baygınlık ge-
çirmiş insanlar... Manzara dayanılır gibi değildi!..

Çatışmayı çıkaran tutuklu bahçede öldürüldüğü
için, koridora polis, jandarma, özel tim birlikleri doldu.
Bahçeye doluşan can kurtaranların sesi, ağlayan, inle-
yen, çığlık çığlığa bağırان insanların seslerini bastırdı.

Mehmet Hoca yerde yatan uzun saçlı, genç bir kadı-
nın yardımına koştu. Kadın kendini kaybetmişti. Yaralı
değildi. Ama yaralıdan çok daha acı şekilde bağııyordu.
Mehmet Hoca kadının kolundan tutup ayağa kaldırdı-
ğında, kadın iki eliyle Mehmet Hoca'ya sarıldı. Onu sık-
tı. Neredeyse boğuyordu. Mehmet Hoca'yı kadının elin-
den sağlık görevlileri zor kurtardı.

Bir sedye Mehmet Hoca'nın yanından geçti. Sedyede
yatan adama baktı. Bu Hasan'dı. "Hasan Ağabey!" diye
bağırdı.

"Bir şeyi yok! Yaralı değil! Korkudan şoka girmiş!"
dedi sedyenin yanındaki beyaz önlüğü kana bulanmış
hemşire...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kuru bir ayaz vardı; iki günden beri durmaksızın esen soğuk rüzgâr gökyüzündeki bulutları süpürmüştü. Rüzgâr, karanlık ve ıssız gecede bazen sevdalı bir çobanın kavalından çıkan hüzünlü bir ezgi gibi, bazen inleyen, yaralı bir dev gibi, bazen gürleyen bir gök gibi sesler çıkarıyor, topladığı karı kasırga gibi havada döndürerek, oradan oraya taşıyarak geceyi dayanılmaz kılıyordu. Kör, puslu bir sis her tarafı kaplamıştı. Dolunayın gönderdiği silik, solgun ışıklar bu sis denizini delip yeryüzüne ulaşamıyordu. Dayanılmaz bir soğuk vardı; insanın nefesi bile havada donarak buz halinde düşüyordu.

Bu berbat gecede iki gerilla, yüz yirmi-yüz otuz hanelik bir korucu köyünde, köyün orta yerinde, minaresiz caminin yanında büyük bir meyve bahçesinin ortasına kurulmuş korucubaşı Bekir Ağa'nın iki katlı konağının kapısını çaldığında, köyde köpek havlamaları dışında hiçbir hayat belirtisi yoktu. Gece saat birdi. Konağa kadar tek bir korucuyla karşılaşmadılar; gerillalar bu durumdan şüphelenmediler; korucuların bu dayanılmaz soğuk gecede gerillaların köye inemeyeceklerini düşünerek evlerine çekildiklerini düşündüler; böyle bir gecede kurtlar bile ininden çıkamazdı. Zaten gerillalar da bunu düşünerek böyle kötü bir geceyi seçmişlerdi. Ve bu yüzden de rahatça köye girmişlerdi.

Kapıyı elli yaşında, ince, zayıf boylu, ucu havaya kalkık kalın, sarı bıyıkları, atmaca gagasını andıran çilli

burnu olan Bekir Ağa açtı; üzerinde kalın, yünlü bir pijama, kafasında yünden yapılmış kahverengi bir bere vardı. Gerillaları görünce sağ elini sol göğsüne koyarak, eğildi selam verdi.

“Hoşgeldiniz. Geciktiniz” diyerek gülümsedi. Gerillalarla görüşmek için, kasabada hem askerlere hem gerillalara haber getirip götürülen kuryelere gerillalarla görüşmek istediğini söylemiş, doğrusu gerillaların ona güvenip geleceklerine inanmamıştı. Hele böylesi bir gecede gerillaları hiç beklemiyordu. Ama o yine de tedbiri elden bırakmamakla iyi yaptığını görüyordu. Hiç korkmadı, çünkü gerekli önlemleri almıştı.

“Hava çok soğuk. Devdan Tepesi’nde çok şiddetli bir tipiye yakalandık, az daha tipi bizi boğacaktı!” dedi Paşo. Ashında köye Devdan Tepesi’nin ters istikametinde girmişlerdi. Paşo bilinçli olarak o yönden geldiğini söyleyerek Bekir Ağa’yı yanıltmaya çalıştı. İçeri girmeden önce dönüp arkasına baktı. Sisten hiçbir şey görünmüyordu. Ölü bir sessizlik, ıssızlık vardı köyde. Köydeki bu hava Paşo’yu telaşlandırdı. Bir bekçi köpeği gibi karanlığı, ıssızlığı kokladı, dinledi; Bekir Ağa konağının karşısındaki evden geceye yayılan zayıf, silik bir ışık, köyü kaplamış sis bulutunun içinde zar zor görünüyordu. Köye girerken, saklandıkları yerlerde kavga eden, ihtiyar kadınlar gibi cavcavlayan köpekler seslerini kesti; artık ne kurt uluması, ne köpek havlaması duyuluyordu. Köpekler soğuktan ölmek için kuytu yerlere saklanmışlardı.

“Diğer arkadaşlarınız geride mi kaldı?” dedi Bekir Ağa; başını kapıdan çıkarttı, karanlığa bakıp geceyi dinledi. Tedirgindi. Bekir Ağa’nın tedirgin bakışları Paşo’nun gözünden kaçmadı. İçini soğuk bir korku dalgası sardı. Bekir Ağa’nın çağrısına uyarak bu korucu köyüne gelmekle hata mı etmişti acaba?

“Hayır. Bizden başka kimse yok” dedi diğer gerilla. Kod adı Cafer’di. Cafer’in bu saf davranışına kızdı Paşo. Ama Bekir Ağa’nın yanında onu uyaramadı.

“İçeri girin, donacaksınız!”

Ortada büyük bir salonu olan evin dört odası vardı. Dört odanın kapısı da bu salona açılıyordu.

Gerillalar salona girince, önce karda kamuflaj için giydikleri beyaz bezden yapılmış uzun kardanlığı çıkardılar. Kardanlıkları soğuktan donmuştu. Köye girerken ayaklarından çıkardıkları *hedikleri*¹ kapının arkasına indirdiler. Gerillalar bu işi yaparken Bekir Ağa elindeki gaz lambasıyla onların yanında ayakta dikilmişti. Gerillalara bakarken içten içe kendini yiyordu. Ne biçim insanlardı bu genç adamlar? Kurtların bile inlerinden dışarı çıkamadıkları bu gecede onları buraya getiren güç neydi? Bunu anlayamıyordu. Gerillaların sakalları, bıyıkları, kaşları, saçları buz bağlanmıştı. Paşo'yu tanıdı. Birçok kez bölük komutanı ona Paşo'nun resmini göstermişti. Onun bir albayın çocuğu olduğunu da biliyordu. Ya diğer gerilla, onun fotoğrafını görmemişti. Gerillalara yeni katılmış olmalıydı.

Cafer, Paşo'dan biraz daha uzun, daha iri cüsseliydi. Gerillaya katılalı dört ay olmuştu. Deneyimsiz, zayıf iradeli bir gençti. Buradaki zor kış şartlarına yabancıydı. Yol boyunca birçok kez yere yığılıp uyumak istemiş, bazı yerlerde Paşo onu sırtında taşımıştı. Elleri ayakları donduğu için acıdan inliyor, bir çocuk gibi sızlayarak yerinde tepiniyordu.

“Odaya geçelim, soba hâlâ yanıyor” dedi Bekir Ağa; elindeki gaz lambasıyla odaya girdi, gaz lambasını duvarda çakılı çiviye astı.

“Elektrik yok mu?”

“Üç aydır elektrikler kesiktir” dedi Bekir Ağa, Paşo'ya. Odun getirmek için odadan dışarı çıktı. Paşo pencereye giderek dışarı baktı. Bir şey göremedi. Sis herşeyi yutmuştu. Cafer küçük bir tahta kürsü alarak sobanın yanına oturdu. Silahını yanında yere bıraktı, keçi

1) *Hedik*: Kara batmamak, karda yürüyebilmek için ayaklara takılan bir alet.

kılından yapılmış donmuş çoraplarına yapışmış karı eliyle temizlemeye başladı. Paşo, Cafer'in bu dikkatsizliğine kızdı. Onu yolda defalarca uyardığı halde, bir korucubaşının evinde olduğunu unutuyordu.

"Çoraplarımı çıkarayım. Ayaklarım ateş içinde yanıyor" dedi Cafer.

"Çoraplarını çıkarmayasın!" dedi Paşo. "Geri döneceğiz. Sobadan uzak dur! Kalk odada dolaş!" Ellerini ovuşturarak, el dokuma halılarla kaplı odada dolaşmaya başladı. Az sonra Bekir Ağa bir kucak doğranmamış odunla geri döndü.

"Çoraplarınızı çıkarın, ısının!"

"Döneceğiz Bekir Ağa" dedi Paşo.

"Bu havada mı?"

"Evet. Geldiğimiz gibi gideriz. Üç aydan beri bize görüşmek için haber salıyorsun. Bizimle dost olmak istediğini, bize açıklayacağın çok önemli bilgi ve belgelerin olduğunu söylüyormuşsun. İşte geldim! Ne söyleyeceksen söyle! Ne gibi belgelerin varsa getir, zamanımız az!"

"Hele durun, bir yemek yiyin. Her şeyi açıklarım."

"Umarım içinde bir fesatlık yok Bekir Ağa. Umarım bize bir tuzak kurmadın, böyle bir şey yaptınsa örgütün elinden kurtulamazsın! Dünyanın sonuna da kaçsan, seni arar bulur, cezalandırırlar!"

"Boşuna korkuyorsunuz, Allah bilir ki içim temiz."

"Umarım doğru söylüyorsun."

Odanın kapısı açılıp içeriye Bekir Ağa'nın karısı girince Paşo sustu. Kadın, Bekir Ağa'dan on yaş genç, Bekir Ağa'dan daha uzun, ince, narin boyluydu. Beyaz, pürüzsüz bir teni, iri ela gözleri vardı. Başına ipekten yeni bir puşu takmış, puşunun püsküllerine taktığı rengârenk boncuklar alnına dökülmüştü. İçeri girince bir süre kapının arkasında dikildi. Uykudan yeni kalktığı için gözlerinden uyku akıyordu.

"Hoşgeldiniz."

"Hoşgördük" dedi Paşo.

“Bu tipide, fırtınada nasıl geldiniz?”

“Zor oldu, ama geldik” dedi Cafer, çoraplarını çıkarak; çorapları donmuş, ayaklarına yapışmışlardı. Paşo’nun çoraplarını çıkarmadığını gören Bekir Ağa yüzünü buruşturarak, “Sen de çoraplarını çıkar, donacaksın!” dedi. Paşo güvensizliğini göstermemek için zorunlu olarak çoraplarını çıkardı. Bekir Ağa, Paşo’yla Cafer’in çoraplarını alıp karısına uzattı.

“Al, götür yıka! Getir, sobanın yanında kurusunlar!” Sonra da eliyle Cafer’in şalvarını tutarak, “Şalvarınız da su gibi. Onları da çıkar, kurusun!” dedi.

“Onlar üzerimizde kurur” dedi Paşo. Cafer’e kalsaydı hemen soyunacaktı. Tecrübe kazanması için onu kendisiyle getirmişti. Şimdi hata ettiğini görüyordu. Korucu köyüne hiç gelmemeliydi, gelecek olduktan sonra beraberinde tecrübeli dört-beş gerillayla gelmeliydi.

Kadın çorapları aldı, odadan dışarı çıkarken dönüp Paşo’ya baktı. Bakışlarında niçin geldiniz, sizi tuzağa düşürdüler der gibiydi.

“Ayaklarım donuyor!” dedi Cafer. Bekir Ağa, Cafer’in mosmor olmuş ayaklarını görünce, “Donmuşlar! Sana biraz kar getireyim, karla ov!” dedi. Bekir Ağa, kar getirmek için odadan dışarı çıktı.

“Çok zayıf davranıyorsun” dedi Paşo, Cafer’e kızarak. “Kendini toparla!”

“Ne yapayım, elimde değil! Canım yanıyor! Hayatımda hiç kar görmüş değilim, şimdi karla boğuşuyorum. Dayanamıyorum. Bu şekilde geri dönemeyiz! Ben yolda donar ölürüm! Bu gece burada kalalım!”

“Olmaz, saçmalıyorsun! Bir koruyucu köyündeyiz. Buraya gelmemiz bile büyük bir hata! Kendini toparla, döneceğiz!”

“Bari biraz ekmek yeseydik” dedi Cafer; “Açlıktan ölüyorum!”

Odanın kapısı açılınca sustu. Ayaklarını ovmaya başladı. “Of, sanki ateşe koymuşum, yanıyorlar!”

Odaya Bekir Ağa değil, karısı girdi. Yıkadığı orapları, kurumaları için sobanın yanına getirmişti. Çorapları sobanın yanında odunların üzerine dizdi. Paşo derin derin öksürmeye başladı. Kadın dönüp Paşo'ya baktı. zgn görünüyordu.

"Kötü ştmşsn! Gelmeyecektiniz! Buraya niçin geldiniz?" diye mırıldandı. Salonda ayak sesleri gelince korkuyla Paşo'ya bakarak sustu.

"Gelmemizi kocanız istedi. Kocanız çok ısrarcı oldu.

"Gelmeyecektiniz! Bir korucubaşına inanmayacaksınız!"

Kadın daha konuşacaktı, ama Bekir Ağa, naylon leğene doldurduğu karla odaya girince sustu.

"Ayaklarını kara sok, ov!" dedi Bekir Ağa, leğeni Cafer'in ayaklarının altına bırakarak. Bekir Ağa'nın karısı dışarı ıktı. Kapıdan dışarı çıkarken bir şey söylemek istedi, "boş ver" anlamında elini sallayarak söylemedi. Kadının onları uyarmak istediğinden, tuzağa dşrldklerini söylemek istediğinden emindi Paşo. Korku bir kurt gibi yüreğine girdi. Hata etmişti. Oturduğu kürsüden kalkıp pencereye gitti. Gee karanlıktı. Rüzgâr topladığı karı pencere camına, evin taş duvarlarına serpiyordu. Sis daha da koyulaşmıştı. Kimbilir belki de korucular şu anda evin dört bir yanını sarmışlardı! Eğer düşündüğü gibiyse kurtulmak için hiçbir şansları kalmamıştı. Acaba Bekir Ağa'yı mı rehin alsaydı?! O zaman belki bu tuzaktan kurtulmaları için bir şansları olurdu. Ya düşündükleri doğru değilse? Ya Bekir Ağa onlara tuzak kurmamış da, söylediği gibi onlara açıklayacağı önemli bilgileri, vereceği önemli belgeleri varsa? En iyisi biraz daha beklemekti. Tehlikeyi gördüğü an Bekir Ağa'yı rehin alacaktı. Bir süre öyle ayakta önünde duran karanlık geceye baktı. Gece sessiz, ıssızdı. Rüzgârın sesinden başka hiçbir ses, hareketlilik yoktu. Rüzgârın dallarını kırıp parçalamak için bir o yana, bir bu yana salladığı kapının önündeki kavak ağaçları a bir köpek

gibi sızlıyor, inliyorlardı. Pencerenin önünden ayrılırken Bekir Ağa'ya baktı. Onu pek samimi, içten bulmadı. Buradan bir an önce ayrılmalıydılar. Ama nasıl? Ayaklarını leğendeki karın içine koymuş olan Cafer sızlanıp duruyordu. Onu bu şekilde nasıl götürecekti? Daha birkaç yüz metre gitmeden donup ölecekti. Acaba onu burada mı bıraksaydı? Bu düşünce pek mantıklı gelmedi ona. Bir arkadaşını korucuların eline bırakıp gidemezdi. Yapacağı tek şey Cafer'in ayaklarının sızısının dinmesini beklemektir. Birlikte Cafer'i getirdiğine bin pişmandır! Ama artık çok geçti.

"Size yiyecek bir şeyler getireyim. Hanım hazırlıyor" dedi Bekir Ağa, odadan dışarı çıktı. Bekir Ağa odadan dışarı çıkınca Paşo gelip Cafer'in yanına çöktü: "Zırlayıp durma! Kendini toparla! Galiba tuzığa düşürüldük! Buradan bir an önce gitmemiz lazım! Silahını da yanına al!" Sinirlendiği için yüzü kıpkırmızı olmuştu Paşo'nun. Bekir Ağa çıktığı gibi içeri odaya girdi.

"Hanım getirecek.

"Söze girelim Bekir Ağa! Bize ne anlatacaksan anlat."

"Acele etme! Yemek geliyor, sofrada size anlatırım.

"Fecir sökmeden ayrılmamız lazım" dedi Paşo. Artık Bekir Ağa'nın onları oyaladığına emindi.

"Daha erken" dedi Bekir Ağa, kılı elini ileri uzatarak. Gaz lambasının yanında duvara asılı saati gösterdi:

"Bak, ikiye çeyrek var! Daha önümüzde uzun bir gece duruyor."

"Üç çeyrek kala ayrılacağız" dedi Paşo. Çaktırmadan Bekir Ağa'nın siyah benlerle kaplı esmer yüzüne, yuvarlak siyah gözlerine baktı. O an onun sağ yanağında kabuk bağlamış taze bir yara olduğunu gördü. Onu anlamaya, tanımaya çalıştı.

"Nasıl, karın faydası oldu mu?" dedi Bekir Ağa, Cafer'e bakıp gülümseyerek.

"Evet. Ağrılarım, sızılarım azalıyor."

"Daha da iyi olacaksın.

Az sonra Bekir Ağa'nın karısı elinde bakır bir siniyle odaya girdi; siniyi sobaya yakın bir yerde halının üzerine bıraktı. Sininin üstüne dizilmiş taslarda, bal, kavurma, peynir, kızartılmış et, çökelek, tere yağı vardı. On kişiyi doyuracak kadar sac ekmeği getirmişti kadın. Paşo kadına baktı, teşekkür etti.

"Buyurun sofraya!" dedi Bekir Ağa gülerek. Sol üst dişlerinden biri altındı. Bekir Ağa karısına dönerek, "Haydi hanım, biz çıkalım, gençler rahat yesin!" dedi. İkisi odadan çıktı.

"Paşo ilk lokmayı eline aldığı anda durdu, yemedi. Ya yemeklere zehir konulmuşsa? Cafer'in elinden tutarak, "Yeme!" diye fısıldadı.

"Neden?" dedi Cafer şaşkın bir şekilde.

"Bekir Ağa gelsin.

"Neden?"

"Ya yemeklere zehir konulmuşsa?"

"Yaparlar mı?"

"Neden yapmasınlar ki?"

"Korucubaşı kanımızı içse doymaz."

"Haklısın" dedi Cafer, elindeki lokmayı siniye bıraktı; "Bekir Ağa'yı bekleyelim."

"Dikkat et! Bekir Ağa'nın yediklerinden ye! Ama bu işi çaktırmadan yap! Anlaşıldı mı?"

"Anladım" dedi Cafer.

"Silahını kucağına al! Bana öyle geliyor ki tuzağa düştük.

"Nereden anladın? Baksana bize gayet misafirperver davranıyor" dedi Cafer. Paşo'nun sözlerini dinleyerek isteksizce silahını kucağına koydu. Paşo'yu çok fazla kaygılı, şüpheli buldu, ama ona karşı duyduğu bu hisleri açıklamadı.

Oda kapısı açıldı, bir anda silahlı onlarca korucu odaya doldu.

"Kımıldamayın!"

"Silahlarınızı atın, teslim olun!"

“Teslim olun!”

“Ellerinizi havaya kaldırın!”

“Kıpırdarsanız ölürsünüz!”

Cafer silahını yere bırakarak ellerini havaya kaldırdı. Paşo beyninden vurulmuşa döndü. Bekir Ağa gibi zalim, hain bir korucubaşına inanmakla hayatının en büyük hatasını işlemişti. Bekir Ağa'nın savaştan bıkararak barış istediği, gerillalara vereceği çok önemli belge ve bilgilerinin olduğu koca bir yalandı. Ne yapacaktı şimdi? Teslim mi olacaktı? Bir iki saniye kadar bir zamanı vardı. Düşünmeli, kararını vermeliydi. Peki teslim olduğunda yaşayabilecek miydi? Buna inanmıyordu. Korucular ona işkence ederek, onuruyla oynayarak öldürürlerdi. Bunu biliyordu. Daha önce sağ olarak korucuların eline geçen yüzlerce arkadaşına bunu yapmışlardı.

Silahını kaparak ayağa fırladı ve ateşe başladı. Bir korucu “Öldüm!” diye bağırarak yere yığıldı; Paşo'nun ikinci kez tetiğe basacak zamanı olmadı. Yüzlerce mermi peş peşe Paşo'nun gencecik bedenine saplandı; bir dakika kadar ayakta kaldı. Tutunacak bir şey aradı. Göğsüne saplanan ilk mermiyle silahı elinden düşmüştü. Her tarafından kan akıyordu. Son bir kez hamle yaparak pencereye doğru kaçmak istedi, ama tek bir adım bile atamadı; ne oluyordu böyle ona, oda niçin karanlıklaşıyordu? Gaz lambası mı sönmüştü yoksa? Neredeydi o?

Yedi yaşındaydı. Önlük giymek istemiyor, annesi ona zorla önlük giydirmeye çalışıyor. Ağlıyor, bağırıyor, ayaklarını yere vuruyor, “Okula gitmek istemiyorum!” diyor. Annesi onu öpüyor, saçlarını okşuyor, önlüğü giydirdikten sonra kolundan tutarak onu okul bahçesine götürüp geri eve dönüyor; o okuldan kaçarak, başka bir caddeden koşup annesinden önce eve geliyor, gardolabına saklanıyor. Gardolabında saklanırken, babasının üniformasını ütüyerek türkü söyleyen annesinin güzel sesini duyuyor.

Ne oluyordu ona? Kendini tanıyamıyor, kendi bedene söz geçiremiyordu; gözlerindeki hayat ışığı sönüyor, bedeni bir tüy gibi hafifliyordu. Ne kadar mutluydu şimdi. Sultanbaba Dağı'ndaydı. İnsan boyunu aşan ot, çiçek denizi içinde önüne kattığı geyik sürüsünün ardından koşuyordu.

Yere yığıldığında bütün vücudu kalbur gibi delik deşik olmuştu. Vücudunda tek damla kan kalmamıştı; el dokuması, kök boyalı Şavak halıları üzerinde akan kanı, sobanın yanında bir ölü gibi donup kalmış Cafer'in ayaklarının altında göllenmişti. Paşo'nun ölüsü üzerine gelen korucular dipçiklerle kafasını ezdiklerinde, Cafer'in gözleri korkudan göz çukurlarından dışarı fırlar gibiydi.

Cafer ölü bir mumya gibi ayakta, elleri havada, Paşo'nun ölüsüne yapılan işkenceyi izledi. Daha sonra bu acıyı, vahşeti görmeye dayanamayarak gözlerini yumdu. Paşo'nun ölüsüne yapılan işkenceyi izlemektense ölmeyi isterdi. Çevresini sarmış korucuların silahlarından çıkan kurşunların vücudunu parçalamasını bekledi. Koruculardan biri silahının namlusunu Cefer'in ağzının içine sokarak bağırdı.

"Geber!"

"Dur, ateş etme!" diye bağırdı Bekir Ağa. Silahını Cafer'in ağzına koymuş korucunun silahının namlusunu tutarak.

"Neden?"

"Bırak öldürsün, Ağam!"

"Aptallık yapmayın!" diye bağırdı Bekir Ağa; "Onu konuşturup arkadaşlarının saklandığı sığınağı öğrenebiliriz.

"Haklı.

"Bence de öyle yapmalıyız.

"Bekir Ağa'yı dinlemeliyiz.

"Bunları konuşturamayız. Ölürlere de tek sır vermezler."

"Belki konuşur."

“Üç ay önce biri yaralı elimize geçti. Bir gün boyunca farenin kediyle oynadığı gibi onunla oynadık, ağzından bir tek laf alamadık.

“Bu konuşur, konuşacak. Değil mi?” dedi Bekir Ağa, Cafer’in burnu önünde dikildi. Diğer korucular Cafer’in çevresinde yuvarlak bir halka oluşturdular. “Akıllı. Ne kendi acı çeker, ne bizi yorar. Ne demişler; akıllı gelin uçkurunu kopartmaz, kendisi çözer” Sonra koruculara dönerek, kapının arkasına yığılmış korucunun cesedini gösterdi: “Bunu odadan çıkarın!” Üç korucu ölü korucunun cesedini alıp odadan çıkardı. Bekir Ağa gelip Cafer’in burnu önünde dikildi; öfkeli bir şekilde birkaç dakika Cafer’in yüzüne baktı.

“Adın ne senin?”

“Cafer.”

“Asıl adını sordum aptal!” dedi Bekir Ağa bağırarak. Sert bir yumruk Cafer’in karın boşluğuna indirdi. Cafer iç organlarının parçalanıp düştüğünü hissetti. Gözleri karardı. acıdan inledi.

“Şunu bağlayın!” dedi Bekir Ağa. Korucular yayılarak, Cafer’i odanın ortasındaki ardıç ağacından orta direğe bağladılar. Cafer onlara karşı koymadı, istediklerini yaptı. Zaten karşı koysaydı da yine onu bağlayacaklardı. Keçi kılından yapılmış bir *arıs*² ayaklarından başlayarak boğazına kadar onu sıkı bir şekilde orta direğe bağladılar. Kimildayamıyor, nefes almakta zorlanıyordu. Sanki büyük bir yılan onun vücudunu sarmış, sıkarak kemiklerini kırıp öldürmeye çalışıyordu. Bekir Ağa eliyle Cafer’in yanaklarını okşadı. Elli yıllık bir dostlukla konuşur gibi konuşmaya başladı: “Biz kötü insanlar değiliz. Eğer konuşur arkadaşlarının kaldığı sığınağı gösterirsen, seni götürüp askere teslim ederiz. Birkaç ay ya da birkaç yıl yatar çıkarsın. Sana düşünmen için on dakika zaman veriyorum. Düşün, kararını ver. Ölmek mi istiyorsun, yoksa yaşamak mı?”

2) *Arıs*: Keçi kılından yapılmış kalın ip. örgen.

Konağın alt katında bir keçi uzun uzun meledi. Yan odada ağlayarak kocasına beddua eden Bekir Ağa'nın karısının sesini duyabiliyordu Cafer; yerde yatan Paşo'nun cesedine baktı. Sadece bir gövdeydi. Baş *bastıx*³ gibi ezildiği için tanınmayacak haldeydi. Paşo'nun kanı akmış, odanın kalın meşe tahtalarından yapılmış kapısının arkasında göllenmişti.

Bekir Ağa'nın pijamalarına Paşo'nun kanı sıçramıştı. Bekir Ağa pijamalarının Paşo'nun kanıyla boyandığını görünce sinirlenip Paşo'nun cesedine bir tekme savurdu. "Üstümü, başımı, evimi mahvetti!" diye bağırdı. Görevi iyi yapmanın mutluluğu içindeydi. Gözleri mutluktan pırıl pırıl ışıldıyordu. Biliyordu ki sekiz yıldan beri bu dağlarda onlarla savaşıyor Paşo gibi bir gerillayı öldürdüğü için, yetkililerce övülecek, ödüllendirilecekti. Kaç lira alacaktı acaba? Paşo sıradan bir gerilla değildi. Ödülü büyük olmalıydı. Ya şu sağ yakaladığını çözer de sığınağın yerini öğrenip birkaç gerilla daha öldürürlerse, o zaman alacağı para ona bir ömür yeterdi. Cafer'e baktı. Onu çözeceğini, onun zayıf iradeli olduğunu daha kapıda gördüğünde anlamıştı. "Yusuf!" diye bağırdı. Odaya dolmuş silahlı korucular arasında Yusufu aradı. Yoktu.

"Az önce odadan dışarı çıktı ağam.

"Şunun kulaklarını koparın! Bana da bir balta getirin!" dedi Bekir Ağa. Kısa boylu, uzun kırlaşmış bıyıkları, eğri büğrü bir burnu olan orta yaşlı bir korucu belinden büyük ağızlı, jilet gibi keskin bir bıçak çıkararak Cafer'in yanına gitti. Eliyle sağ kulağını yakaladı. Cafer'in gözleri korkudan dışarı fırladı adeta! Az daha öylece ayakta ölecekti!

"Onun değil Kâzım, ölü olanın kulaklarını kes!" diye bağırdı Bekir Ağa.

"Haaa!" diye mırıldanarak bir akbaba gibi Paşo'nun cesedi üzerine kapandı korucu Kâzım. Cafer dehşetle

3) *Bastıx*: Peksimel.

onu izledi. Korucu önce Paşo'nun sağ kulağını, sonra da parçalanmış sol kulağını kopararak, cebinden çıkardığı mendilin içine yerleştirdi, mendili katlayarak cebine koydu. Bu işi yaparken, Cafer onun bir kasap gibi gayet rahat, huzur içinde işini yaptığını hayretle gördü. Koruculardan şimdi daha çok korkmaya başladı. Ne biçim insanlardı bunlar? Bu kinin, öfkenin nedeni neydi? Ölüye bunca işkence etmekten ne zevk alıyorlardı? Kendisini öldürdüklerinde kafasını ezip kulaklarını koparacaklar mıydı? Bu duygu onu kaskatı etti. Ne yapacaktı şimdi? Konuşmadığı takdirde ona düşünemeyeceği kadar vahşi işkenceler yapılacağını biliyordu. Keşke teslim olmasaydı. Keşke o da Paşo gibi kurşunla ölseydi. O zaman ölümün korkunç yüzüyle karşılaşmaz, bu acıları yaşamazdı. Konuşsa, bildiği herşeyi söylese, kaldıklarını sığınacağın yerini gösterse ona işkence etmezler, öldürmezlerdi belki de. Böyle düşündüğü için kendinden utandı. O zaman da sığınaktaki arkadaşlarını öldüreceklerdi. Hayır, bu fikri kafasından atmalıydı. Ama daha çok gençti. Yaşama yeni başlamıştı. Yaşamak, hayatın bütün acı tatlıyanlarını tatmak istiyordu. Korucular ona bir şans tanımışlardı. Ya bu odada ölecek ya da yaşayacaktı. Ne yapacaktı şimdi? Her iki düşünce beyninde şiddetli bir kavgaya tutuşmuştu.

Uzun saplı, geniş ağızlı bir balta getirmişti bir korucu. Bekir Ağa korucunun elindeki baltayı aldı. Cafer korkudan tir tir titredi. Ne yapacaktı baltayı bu adam? Baltayla kendisini mi doğrayacaktı? Hayır, buna dayanamazdı. Bir şeyler yapmalı. Yaşamak için bir şeyler yapmalıydı. Bekir Ağa, Cafer'in şu anda mosmor olmuş yüzünü gördüğü için ağır davranıyor. Cafer'e acıların en dayanılmazını yaşatmak, onu ayaklarının altında ezip aşağılamak istiyordu.

Dışarıda, konağın dışında ağlayan kadın seslerini duyuyordu Cafer. Sesler bazen rüzgârın sesi içinde siliniyor, bazen de acı dayanılmaz bir sızı olarak odaya ula-

şıyordu. Ağlayan, ağıt dizenler kadınlardı. Herhalde Paşo'nun öldürdüğü korucu için ağlıyorlardı.

Bekir Ağa, Cafer'in çevresinde dolanmaya başladı. Ağzını açıp konuşmaya başladığında ağzındaki altın dişi ışıldadı: "Bana iyi bak, beni iyi dinle! Eğer söylediklerimi yapmazsan sana daha kötüsünü yaptıracağım!" Sonra baltayla Paşo'nun cesedi üzerine gitti. Baltayı iki eliyle havaya kaldırarak, Paşo'nun ezilmiş kafasını boy-nundan kopardı. O kadar şiddetli vurmuştu ki balta Paşo'nun kafasını kestikten sonra, halıyı parçalayıp toprağa saplandı. Bekir Ağa ayağıyla Paşo'nun kafasını evirdi çevirdi. Baltayı ikinci kez sallayıp Paşo'nun kurşunlarla delik deşik olmuş göğüs kafesine sapladı. Baltayı oradan çekmedi. Baltayı orada bırakarak Cafer'in yanına gitti.

"Ne yaptığımı gördün. Aynı şekilde ölmek istemiyorsan, bildiğin, gördüğün, kışın kaldığın sığınağın yerini söylersin!" dedi Bekir Ağa; Cafer'in yüzüne baktı. Sonra Cafer'in suratına üst üste yumruk yağdırmaya başladı. "Haydi konuş!"

Cafer'in ağzı burnu kan içinde kaldı. Alt çene dişlerinden biri kırılarak ağzına düştü. Ağzına düşen dişi, kanı tükürdü. Sonra devreye diğer korucular da girdi; Cafer'in her tarafına tekme tokat, silah dipçikleri iniyordu. Sultanbaba Dağı'nda kurt sürüsü eline düşmüş bir geyiği dürbünle izlemişti. Şu an o geyiğin durumundaydı. Dayanılmaz bir acı, kasırga gibi damarlarında dolanıyor, bütün organları isyan ediyor, beyni uğulduyor, kulaklarında Fırat akıyordu. Artık korucuların çığlıklarını duymuyordu bile; kendi canının derdine düşmüştü.

"Konuş!"

"Anlat!"

"Sığınağın yerini söyle!"

"Sığınakta kaç kişiydiniz?"

"Komutanınız kim?"

"Konuş eşek oğlu eşek!"

“Gebertin bunu!”

Üst üste inen darbeler Cafer’in gencecik bedenini parçaladı, kırdı; Cafer acıdan bağırdı, çırpındı, isyan etti. Onu duyan olmadı bile. Darbeler daha da hızlandı, çoğaldı. Gözlerini açamaz oldu.

Yan odada Cafer’in çığlıklarını duyan Bekir Ağa’nın karısı dayanamayarak odaya gelip Bekir Ağa’nın ayaklarına kapandı. Ağlamaktan kadının gözleri kan çanağına dönmüştü.

“Yapmayın! Yazık, günah! Götürün jandarmaya teslim edin!”

“Götürüp jandarmaya teslim edelim ki yaşasın, değil mi?”

“Yaptığınız doğru değil.”

“Götürün bunu odasına kilitleyin!” diye bağırdı Bekir Ağa. İki korucu kadının kollarına girerek onu ayağa kaldırdı.

“Senin vicdanına ne oldu Bekir Ağa? En sonunda evimizi bir işkencehaneye çevirdin! Seni tanımıyorum artık! Senden korkuyorum!”

Bekir Ağa karısının onu aşağılayan, küçümseyen bakışlarından korktu, çekindi. Karısını hiç böyle görmemişti; bu onu düşündüreceğine daha da öfkeliendirdi.

“Üzerine kapıyı kapatın!”

“Tamam ağam.”

“Bırakın ellerimi! Ben kendim giderim!” diye bağırdı kadın.

Cafer’e yapılan işkence bir saat sürdü. Bir saat sonra Cafer, boğazını ağır ağır keserek etine gömülen hançerin acısına, yaşama isteğine yenik düştü. Bütün vücudu yara-bere, kan içindeydi.

“Tamam, sığınağın yerini size göstereceğim!” diye fısıldadı.

“Ne diyor?” dedi Bekir Ağa.

“Sığınağın yerini göstereceğim” dedi bıçağı Cafer’in boğazına dayamış korucu. Koruculardan bazıları se-

vinçten zıpladı. Bazıları korkarak bir köşeye sindi. Bu yeni bir çatışma demekti. Yeni bir çatışmada kimin öleceği bilinmezdi.

“Sığınakta kaç kişi var?”

“Bir hafta öncesine kadar sığınakta yirmi dört gerilla vardı. Kar don tutunca dağıldılar. Sığınakta sekiz gerilla kaldık.”

“Komutanınız kim? Paşo muydu?” dedi Bekir Ağa, Cafer’in önüne düşmüş boynunu eliyle kaldırarak.

“Sorumlumuz komutan Dicle.”

“Dicle mi?” diye bağırdı Bekir Ağa.

“Şu efsanevi komutan Dicle mi?”

“Evet” diye mırıldandı Cafer.

“Doğru söylüyorsun, değil mi?” dedi Bekir Ağa, yumruğunu havaya kaldırıp yüzünü sertleştirerek.

“Vurma! Ne olur vurma! Söylediklerim doğru” dedi Cafer. Ama Bekir Ağa’nın yumruğundan kurtulamadı. Bekir Ağa dönüp koruculara baktı. “Duydunuz mu?” diye mırıldandı sevinçle. “Efsanevi komutan Dicle burada! Burnumuzun dibinde, sığınakta!”

Odadaki koruculardan çit çıkmadı. Hepsi büyük bir felaketten sağ kurtulmuş insanlar gibi yas içindeydi. Bazıları yere çökmüş, bazıları Bekir Ağa’yı görmemek için başlarını önlerine eğmişlerdi. Korucuların bu halini gören Bekir Ağa kahkahayla gülerek odada dolaşmaya başladı. “Ne oldu size? Sevineceğinize, sanki arınınız, babanız ölmüş gibi üzülüyorsunuz. Komutan Dicle’yi öldürdüğümüzde alacağımız ödülün değerini biliyor musunuz? Herbirimiz koca bir servet sahibi olacağız.” Durdu koruculara baktı. Sözlerinin korucuların üzerinde olumlu bir etki yaratmadığını görünce, “Ne oldu size yahu? Biri bana ne olduğunu açıklasın!” diye bağırdı.

Yaşı yetmişin üzerinde olan bir korucu başını kaldırarak, bir süre Bekir Ağa’ya baktı. Sonra ağır ağır, tane tane konuşmaya başladı. Sanki ağzından çıkan kelime-

leri sayıyordu. Bu korucu Bekir Ağa'nın anne tarafından akrabası olduğu için Bekir Ağa karşısında biraz daha rahat hareket ediyordu.

"Korucular korkuyor.

"Neden?"

"Dicle'yle karşılaşmaktan korkuyorlar."

"Neden?"

"O efsunlu. Ona kurşun işlemiyor. Yüz çatışmadan, yerden, havadan yağmur gibi yağın kurşunların içinden sağ çıktı. Ona kurşun işlemiyor. O efsunlu ağa."

"Yalan!" diye bağırdı Bekir Ağa. Esmer yüzü kömür gibi karardı. Gözleri dışarı fırladı adeta. "Sizi korkutmuşlar. Aptallar!"

"Vallahi doğru ağam" dedi bir korucu. Bekir Ağa bunu söyleyen korucunun, bir aylık sakalı olan, derisi buruşmuş, uzun, zayıf yüzüne öyle bir şamar attı ki, korucunun gözlerinde ateşten kıvılcımlar çıktı; korucu çevresinde bir tur dolandıktan sonra boylu boyunca yere uzandı, ağzından burnundan kan akmaya başladı. Bekir Ağa'nın bu davranışı korucuları korkutacağına, birleştirdi. Topluca Bekir Ağa'ya karşı konuşmaya başladılar:

"Bizi Dicle'nin karşısına çıkarma ağam! Bizi sen öldür!"

"Bir tekimiz sağ dönmeyiz!"

"O attığı her kurşunla birini öldürür."

"Cin peri gibi bir şey!"

"Bir özel tim mensubu anlattı bana; onu beş yüz askerle bir mağarada kıstırmışlar. Toplarla mağarayı yerle bir etmişler. Sonra da gidip bakmışlar ki o yok! Sır olmuş!"

"Biliyorum. Ona kurşun işlemiyor!"

"Onun karşısına çıkarma bizi!"

"Çoluk çocuğumuza acı!"

"Vay anam vay! Neydi başımıza gelen!"

"Kesin ulan! Kesin aptallar! Bu fikirleri kim soktu kafanıza?" diye bağırdı Bekir Ağa. "Şimdi beni dinleyin! Yusuf sen telsizle karakola haber ver! Yardıma gelsinler!"

“Haber verdim ağam. Yüzbaşı hemen yola çıkacağını. İki saat sonra bize ulaşabileceğini söyledi.

“Helikopterle gelsinler.

“Söyledim. Bu karanlıkta, siste helikopterleri kaldıramıyarlarmış.

“O zaman iş bize kaldı. Biz korucular sığınağı saralım. Daha fazla gecikirsek şüphelenip sığınağı terk edebilirler. Bunlar çok bilinçli çalışır. Dicle’nin yerini bulmuşken onu kaçırmayalım.”

“Etme ağam! O efsunlu!”

“Bir tek laf eden olursa onu kurşuna dizerim!” dedi Bekir Ağa. Silahını ateşe hazır hale getirdi. “Beni anlıyorsunuz değil mi? Şaka yapmadığımı biliyorsunuz.

Sustu. Koruculara baktı. Konuşan yoktu; korucular korkudan sinip Bekir Ağa’nın emirlerini beklemeye başladılar.

“Hazırlanın yola çıkacağız! Ben üstümü giyeyim.

“Bunu ne yapacağız?” dedi bir korucu, hâlâ direğe bağlı Cafer’i göstererek.

“Bir kızağa yükleyin! Bize sığınanın yerini gösterecek” dedi Bekir Ağa; elbiselerini giymek için odadan dışarı çıktı.

Korucular arısı sökünce Cafer cansız, bir külçe gibi yere yığıldı. Ayakları, kolları tutmuyordu. Bütün kemiklerini kırmışlardı sanki. Şimdi kızgın bir ateşin alevleri içinde yanıyordu. Çevresinde konuşan korucuların söylediklerini duymuyordu. Ölüyor muydu acaba? Ağır bir uyku, sersemlik üzerine çökmüştü. Gözlerini açıyor, ama bir iğne deliği kadar bir ışık, görüntü görüyordu. Sol gözü tamamen kapanmıştı. Yoksa kör mü olmuştu? Bıçakla gözünü çıkarmışlar mıydı?

İki korucu onu bacaklarından tutup sürükleyerek, getirip karın içine attılar. Şiddetli esen rüzgâr topladığı karı onun üzerine yığdı. Dışarı çıkarmaları iyi oldu. Soğuk, onun kendisini toparlamasını sağladı. Düşünmeye başladı. Çevresinde bağırان korucuların seslerini dinle-

di. Sığınağa gitmeye hazırlanıyorlar, kendi aralarında Dicle'den söz ediyorlardı. Sığınakta Dicle'nin kaldığını nereden biliyorlardı? Yoksa o mu söylemişti? Peki ne zaman anlatmıştı bunu? Sığınanın yerini de söylemiş miydi? Düşündü. Hatırlayamıyordu. Acıyla kıvranıp kendini kaybettiğinde mi anlatmıştı acaba? Kendisine kızdı. Ah şu an kendini öldürecek bir şey bulsa, bu acıdan, bu vicdan azabından kurtulsa! Düşündü; hâlâ yapacağı bir şeyler vardı. Dört saat içinde sığınağa dönmediklerinde sığınacı boşaltınaya karar vermişlerdi. Peki sığınaktan ayrılışları kaç saat olmuştu? Bilmiyordu. Korucuları oyalayabilir miydi? Bunu başaramayacaktı galiba. Çünkü dayağa, işkenceye dayanamıyordu artık. Canı onu dinlemiyor, isyan ediyordu.

Korucular getirdikleri kızağın üzerine keçi kılından yapılmış eski bir *astır* attılar. Cafer'i *astırın* üzerine uzatarak resenle kızağa bağladılar. "Üşüyorum!" diye mınıldandı Cafer. "Geber!" diye fısıldayarak Cafer'in karnına bir yumruk salladı, onu kızağa bindiren koruculardan biri; "Niçin sığınanın yerini söyledin?" diye sordu.

Kar dondu. Köyü saran sis yavaş yavaş dağılıyor, rüzgâr şiddetleniyordu. Operasyona seksen altı korucu katılmıştı. Kar don olmasına rağmen onlar kuzeye bakan yamaçlarda, derelerde kar "Don tutmayabilir" diye düşünerek ayaklarına hedik takmışlardı; hedikler onların karda daha rahat yürümelerini sağlıyordu. Korucular ağır ağır yürüyüp şafağın sökmesini, sığınaktaki gerillaların kaçıp gitmesini istiyorlardı. Hiçbir korucu bu berbat, soğuk gecede Dicle'nin karşısına çıkmak istemiyordu. Bekir Ağa korucuların bu durumunu bildiği için onlara göz açtırmıyor, en ön sıralarda yürüyor, çevresine emirler yağdırıp duruyordu.

Kızağı dört korucu çekiyordu; ikisi kızağın boynuzlarına bağladıkları *arısı* tutmuş, biri kızağın boynuzlarından çekiyor, biri de arkada kızağı itiyordu. Kızağın üstündeki çitle birlikte kızağa bağlanmış Cafer soğuktan donup öl-

mek üzereydi. Özellikle çıplak ayaklarının, ellerinin, yaralanmış ağzının, yüzünün sancısı dayanılır gibi değildi. Yavaş yavaş ölmekte olduğunu biliyordu. Varla yok sınırında bir noktadaydı. Daha özgür, daha demokrat, daha eşit, sosyalist bir ülke yaratmak için verdiği mücadele kısa sürmüştü. Üstelik kendi isteğiyle, inanarak katıldığı bu mücadelede bir hain olarak anılacağını düşündükçe deliriyordu. Niçin Paşo gibi onuruyla ölmeyi seçmemişti? Paşo'yu düşündü. Gözleri doldu. Daha birkaç saat önce birlikte yürüdükleri o sempatik, hayat dolu genç şimdi yoktu. Bekir Ağa'nın havaya kalkan baltasını, gövdesinden ayrılan Paşo'nun ezilmiş kafasını anımsadı. Ağlamaya başladı. "Zırlama!" diye bağırdı kızağı arkadan iten korucu. Cafer onu duymadı bile. Gözyaşları, şişmiş, mosmor olmuş yanaklarında dondu.

Köyün üstündeki tepeye tırmandıkça orman sıklaştı. Yazın insanın içinde zor yürüdüğü meşe ormanı şimdi kar denizi altında kaybolmuştu. Sadece ağaçların üst dalları karın üstündeydi. Tepenin doruğuna yükseldiklerinde, sisin içinde kaybolmuş köy çok aşağılarda kaldı. Şimdi ovayı kaplayan sise tepenin doruğundan baktıklarında, aşağılarda kalmış ova kül rengi bir okyanusu andırıyordu. Durgun gökyüzünde tek bir leke bile yoktu. Dolunay tırmandıkları tepenin doruğunda gümüş renginde bir tepsi gibi ışıldıyor, kar dolunayın silik ışıkları altında parıldıyor; ıssız, karanlık gece bir kâbus gibi gerillaları öldürmeye giden korucuların üzerine çökmüyordu. Tepenin doruğunda rüzgâr kudurmuşçasına karla amansız bir savaşa girmişti.

Bu ıssız, karanlık gecenin içinde uluyan kurtların sesi geceyi daha da korkunçlaştırıyordu. Koruculardan cııt yoktu. Tespih boncukları gibi tek sıra halinde birkaç metre aralıklarla art arda dizilmiş korucular tepenin doruklarına doğru yükseliyorlardı. Cafer'in bindirildiği kızak sürünün başını çeken koç gibi en öndeydi. Korucular sık aralıklarla kızağı durdurup Cafer'den sığına-

ğın yönünü öğrendikten sonra yola devam ediyorlardı. Hiç durmadan yürüdüler...

Yavaş yavaş gece aydınlanmaya başladı. Aşağılarda ovayı kaplamış sis şişmiş, büyümüş, tepenin doruğuna doğru genişleyerek yükseliyordu. Cafer'in hafif gören gözü ayı izliyordu. Kızak yürüdükçe ay vefalı bir sevdalı gibi onu izliyor, Cafer'i yalnız bırakmıyordu. Bu gece dolunay ne kadar güzeldi!

Sığınağa yaklaştıklarında korucular kızağı durdurdu. Cafer'in sığınağın olduğu yeri tarif ettikleri noktaya gelmişlerdi, ama sığınağın yerini belirten herhangi bir iz yoktu. Tepenin doruğundan başlayarak ovaya doğru inen, çevresi sık çalı, kavak, söğüt, meşe, ceviz ağaçlarıyla kaplı dere metrelerce kalınlıkta karın altında suskun bir şekilde akıyordu.

"Sığınağın kapısı nerede?" diye sordu Bekir Ağa; kıcını kızağın üzerine koyarak Cafer'e baktı. Bekir Ağa'nın bıyıkları, kaşları, sakalı buz tutmuştu.

"Şu anda neredeyiz?" dedi Cafer mırıldanarak.

"Söylediğin yere geldik.

"Ben göremiyorum. Üzerinde bir ardıç ağacı olan iki ev büyüklüğünde bir kaya görüyor musun?"

"Evet. Söylediğin kaya derenin öbür yakasında.

"Beni oraya götür! Dereye yaklaştırın beni!"

Sığınağın kapısına yaklaştıklarını biliyordu. Çok geçmeden korucular sığınağın kapısını bulup, gerillaları bombalarla sığınakta imha edeceklerdi. Ölmeden önce bir şeyler yapmalı, arkadaşlarının sığınaktan çıkmalarını sağlamalıydı. Aklına gelen ilk şeyi yaptı o. Bütün gücünü toplayarak, "Dicle kuşatıldınız kaçın!" diye bağırdı. Bu sözü ancak iki kez söyleyebildi. Bir silah patladı. Cafer'in kafatası param parça oldu; beyni, saçları, eti, kemikleri kardan toz bulutuyla birlikte çevreye dağıldı. Ardından bir silah daha patladı, sonra bir tane daha, bir tane daha... Mermiler Cafer'in vücuduyla birlikte kızağı da paramparça etti.

Seksen altı korucu, kar altındaki sığınağın kayanın altındaki kapısından dışarı çıkan ilk gerillayı yaylım ateşine tuttu. Sığınaktan çıkan ilk gerilla daha birkaç metre yürümeden tepetaklak karın içine yuvarlandı. Onu ikinci gerilla izledi. Sığınaktan çıkmayı başaran üçüncü gerilla, sığınağın altında oyulduğu kayalığa sığınmayı başardı; bu 'Doktor' takma isimli gerillaydı. Gerillaya katılmadan önce dahiliye uzmanlığı yaptığı için ona 'Doktor' takma ismini vermişlerdi. İyi bir nişancıydı Doktor. Daha ilk atışında iki korucu cansız bir şekilde kara uzandı; iki korucunun öldüğünü gören sığınağa yaklaşmış diğer korucular korkuyla sığınağın kapısından uzaklaşarak, canlarını kurtarmak için saklanacak yer aramaya başladılar. İçine kurt girmiş koyun sürüsüne dönmüşlerdi. Canlarını kurtarmak için bilinçsizce sağa sola koşuyorlar, can havliyle acayip sesler çıkararak bağırıyorlardı. Kara değen kurşunlar karı bir toz bulutu halinde metrelerce yüksekliğe fırlatıyordu.

Sığınağın kapısından dışarı çıkan dördüncü gerilla komutan Dicle'ydi. Komutan Dicle sığınağın kapısından çıktığında Doktor ateşi yoğunlaştırdı. Dicle sığınaktan çıkar çıkmaz karın içinde yılan zikzakları çizerek kayalığa doğru koştu. Sağında, solunda, önünde, arkasında kara saplanan kurşunların gökyüzüne serptiği kar onun önünü görmesini zorlaştırıyordu. Belki şans ona güldü, belki de gerçekten olağanüstü yetenekleri sayesinde, Doktor'dan yirmi metre yukarıda bir kayanın arkasında mevziye girmeyi başardı.

"Sen uzaklaş komutan Dicle! Ben seni korurum!" diye bağırdı. Dicle'nin arkasından sığınaktan çıkan Jiyan, ateş ederek Dicle'nin yanına ulaşmayı başardı. Ayağından hafif bir yara almıştı. Kurşun diz kapağının altında kemiğe zarar vermeden kaba eti delip geçmişti. Jiyan tütün tabakasını Dicle'ye uzattı. Dicle tütün tabakasındaki tütünü Jiyan'ın yarasının üstüne bastırarak atkısıyla sardı.

Korucular gelişigüzel kurşun sıkıyorlardı. Dicle kurşunların geldiği yönü dinledi. Çemberi yaracak zayıf noktayı aradı. Cafer korucuların sığınacağın dört bir yanını sarmalarını engellemek için vaktinde bağırdığı için, korucular sığınacağın doğu kısmına ulaşmadan çatışmaya girmek zorunda kalmışlardı. Sığınacağın doğu tarafında silah atılmıyordu; Dicle buna sevindi. Hâlâ kurtulma şansları vardı. Kuşatmanın zayıf noktasını bulmuştu. İlk şaşkınlığı, paniği geçince kendini toparlayıp daha sağlıklı düşünmeye başladı. Karşı ateş azalınca, korucular biraz da Bekir Ağa'nın baskılarıyla karın üzerinde sürünerek ilerlemeye başladı. Dicle dolunayın altında karın üzerinde sürünerek yürüyen korucuları çok iyi görüyordu. Nişan aldı. Önde yürüyen bir korucu "Vay anam öldüm!" diye bağırarak yamaçtan aşağı yuvarlanmaya başladı; gidip karanlıkta siyah bir hayalet gibi görünen bir kavak ağacının gövdesine dayanarak durdu. Onu bir başka korucunun çığlığı izledi. Korucu yediği kurşunla yüzükoyun karın içine gömüldü. Bir kez başını kaldırdı. Ağzından oluk gibi kan aktı, cansız kara yığıldı.

"Bu komutan Dicle!"

"Kökümüzü kıracak!"

"Geri çekilin!"

"Geri çekilmeyin!" Bağıran Bekir Ağa'ydı. Ama bu can pazarında onu dinleyen, duyan yoktu. Korucular rüzgâr gibi kaçarak geri çekiliyorlardı. Bekir Ağa baktı ki yalnız kalıyor, o da koruculara katılarak kaçmaya başladı.

Bir çığlık, sonra bir çığlık daha yükseldi. Kara yığılan yaralı bir korucunun feryadı geceyi sardı. Dicle'nin yüreği parçalandı, bu acıyı duymak, yaşamak istemiyordu. Yanında gelişigüzel ateş eden Jiyan'ın elini tutarak, yapması gerekenleri söyledi: "Sakin ol! Gereksiz yere mermi harcama! Hedefini iyi belirledikten sonra ateş et! Korucular çok. Onları öldürmekle bitiremeyiz. Zaman kazanmalıyız. Bak, ovayı saran sis tepenin doruğuna

doğru yayılıyor, çok geçmeden sis bize ulaşacak. bizi saracak. O zaman kurtulma şansımız olur. Sisine bize ulaşmasını beklemeliyiz. Unutma, doğruya doğru kaçacaksın! Doğu tarafımız açık.

Ay şimdi tepelerindeydi. Sanki koruculara yardım olsun diye, gelip onların mevzilendiği kayalığın üzerindeki yeşil dalları kırağı tutmuş ardıç ağacının tepesine konmuştu. Dicle karın üzerinde cansız yatan iki gerillanın cesedini belli belirsiz görebiliyordu. Biri hemen sığınağın kapısının çıkışında vurulmuştu. Baş, karı dereye çökmüş çukurun içinde, ayakları dışarıdaydı. Diğer gerillanın ölüsü Doktor'un mevzilendiği noktadan birkaç metre aşağıdaydı. Ölen gerillanın başı katlanarak gövdesinin altında kalmıştı. Elindeki silahı karda kayarak, on-on beş metre aşağıda bir meşe ağacının dallarına takılıp durmuştu.

Korucular yeniden ateşe başladılar. Şimdi onlara karşılık veren yoktu. Bu ıssızlık korucuları daha da korkuttu. Neredeydi gerillalar? Niçin karşı ateş açmıyorlardı? Çatışmanın başlamasından bu yana sekiz ölü, altı ağır yaralı vardı koruculardan. Bu korucuların moralini bozdu; Bekir Ağa bile artık korkup koruculara Gerillalara saldırın!" diye emir vermiyor, girdiği siperde korkudan tir tir titriyordu. Artık o da komutan Dicle'nin efsunlu olduğuna inanmaya başlamıştı. Mermi yağmuru altında onun sığınaktan çıkarak kayalığa doğru koşmasını hatırlayınca beti benzi soluyor, yaşama umudunu kaybediyordu. Nerede bulaşmıştı bu işe? Keşke korucuları dinleyip hiç bu işe bulaşmasaydı! Keşke gerillalara görüşme talebinde bulunmasaydı, keşke Paşo'yu öldürmeseydi! Şimdi gerillaların dikkatini, gazabını kendi üzerine çekmişti. Biliyordu ki gerillalar bu yaptıklarını onun yanına bırakmayacaklar, Azrail gibi onu adım adım izleyerek cezalandıracaklardı. Böyle düşündükçe saklandığı siperde ufaldı, karın içine gömüldü. Ölmek istemiyordu. Daha gençti. Korkudan bir şarjör

boşalttı. Şarjör değiştirirken, başucunda göğsüne çakılmış aya baktı. Yanında sipere yatmış bir korucu, "Yara mı aldın ağam?" dedi. "Yok" diye mırıldandı. Korucu, Bekir Ağâ'nın ne dediğini anlayamadı.

"Ne yapacağız?"

"Bekleyin!"

"Sis geliyor."

"Gelsin."

Ovadan tepenin doruğuna doğru yükselen kör, kirli, puslu sis çatışma alanını kapladığında insanlar birkaç metre ilerisini, sağını, solunu göremiyordu. Sis tepeyi kaplayınca korucular ateşi yoğunlaştırdı, ama gerillalar korucuların ateşine cevap vermedi. Korucular korkularından karavana atıyorlardı.

Dicle ve Jiyan saklandıkları kayalıktan çıkarak doğruya doğru kaçmaya başladılar. Doktor siperde kaldı. Korucular karşı saldırıya geçerse onları durdurmaya, oyalamaya çalışacaktı. Komutan Dicle'yle Jiyan tepenin doruğuna ulaştıktan sonra o siperden çıkıp uzaklaşacaktı. Zorunlu kalmadıkça ateş edip kaldıkları yeri belirtmeyeceklerdi. Planları buydu.

Silah Dicle'nin sağ elindeydi. Sırt çantası ağır olduğu için onu atmak zorunda kaldı. Bir an önce çatışma bölgesini terketmeliydi. Fecirin ilk ışıkları dağı kaplamış, bulut kümelerini kızılaştırmıştı. Çok geçmeden korucuların yardımına jandarma kavuşacak, gün doğduğunda üzerlerinde onlarca helikopter dolaşarak ölüm kusacaktı. Korucuların karavana salladıkları mermilerin bazıları çevrelerinde kara saplanıyordu. Daha yüz metre uzaklaşmamışlardı ki, yanında koşan Jiyan'ın "Vuruldum komutanım!" sesini duydu. Dicle durdu. Sanki yerlerini öğrenmiş gibi korucular topluca ateşi onların olduğu noktaya yoğunlaştırmışlardı. Kara uzanarak sürüne sürüne yaralanan Jiyan'ın yanına gitti. Jiyan kurşunu karnından almıştı. Yarası ağırdı. Kurşun iç organlarını parçalamıştı. Parçalanmış karnında kanı durdurmak

için Jiyan külahını yaranın üstüne koymuştu. Dicle, Jiyan'ın güzel yüzünün solduğunu, siyah gözlerindeki hayat ışığının söndüğünü derin bir acı çekerek gördü. Jiyan başını Dicle'nin göğsüne dayadı.

"Ağrın çok mu?"

"Yoo" diye mırıldandı Jiyan. "Hiç ağrım yok. Uyumak istiyorum."

"Seni sırtıma alacağım.

"Hiç yararı yok komutanım! Sen git! Bu ülkenin sana ihtiyacı var, sen git! Ben uyumak istiyorum.

"Jiyan!" diye mırıldandı Dicle. Gözleri doldu. Öfkesi kabardı. Silahını sımsıkı tutup sıktı. Jiyan ölmüştü. Jiyan'ın gözlerini kapattı. Güzel yüzünden öptü. Sanki incinir gibi yavaşça başını kara bıraktı. Birkaç dakika öyle taştan bir heykel gibi dikilerek yaşama meydan okudu. Kurşunlar ölüm melekesi gibi çevresinde kara saplanıyordu.

Paşo'yu düşündü. Yüreği acıyla yandı kavruldu. Hıncı büyüdü. Geri dönüp ölünceye kadar korucularla çatışmak istedi. Paşo gibi bir insana nasıl kıymışlardı? Paşo'nun korucubaşı Bekir Ağa'nın köyüne gitmesini önleyemediği için kendine kızdı. "Alacağın olsun Bekir Ağa!" diye mırıldandı. "Bunu senin yanına bırakmayacağım!" Bir süre sonra toparlandı, koşmaya başladı. Sis Dicle'nin tırmandığı tepeyi sarmıştı. Dicle yükseldikçe hava dayanılmaz bir şekilde soğuyor, rüzgâr ona göz açtırmıyordu. Rüzgâr olmasına sevindi. Çünkü don tutmuş kardaki izlerini süpürüp yok ediyordu. Yazın insanların içine girmekten korktukları, içinde ayıların, kurtların, domuzların, tilkilerin, tavşanların, geyiklerin sürüler halinde yaşadıkları sık karanlık meşe ormanı karın içine gömülmüş, şurada burada tek tük karın üstünde kalmış ince dallarını tavşanlar soymuştu; burada karın kalınlığı dört metreyi aşındı; İnsan bu kar denizine baktığında sonsuza kadar bu topraklarda baharın gelmeyeceğini düşünürdü. _

Tepenin doruğundan tepenin öbür yüzüne indiğinde artık silah sesleri duyulmuyordu. Tepenin bu yüzü çıplaktı. Her yerde çığ kopabilirdi. Dicle tepeden aşağı inmeden önce bir süre tepeyi inceledi; nereden aşağı ine-bilirdi? Nerede çığ tehlikesi yoktu? Uzun süre tepenin çıplak yamaçlarına baktı. Tepenin doruğunu izleyerek batıya doğru yürüdü. Aşağılarda tepenin eteklerini kap-lamış meşe ormanı ince bir çizgi halinde tepenin doru-ğuna doğru yükselmişti. Orada çığ tehlikesi azdı. Oraya gitmek de çok zordu. Rüzgâr kötü kötü sesler çıkarıyor, topladığı karı onun üzerine yığıyor, önünü görmesini engelliyordu. Ama başka da bir yerden aşağı inemezdi; tepeden aşağı inmek için o ormanlık alana ulaşmak zo-rundaydı.

Zorlu bir yolculuktan sonra kazasız, belasız, çığa ya-kalanmadan aşağı inmeyi başardı. Tepenin bu yüzünde sis yoktu; masmavi, durgun gökyüzünde batıya doğru yürüyen güneşin solgun, ölü ışıkları altında kar altın zerrecikleri gibi parlıyordu.

Dicle güvende olduğunu, korucuların çok uzakta kal-dığını anlayınca durup dinlendi. Çok yorulmuştu. Hava buz gibi soğuk olmasına rağmen ter içinde kalmıştı. Üz-gündü, yitirdiği arkadaşları için yüreği acıdan parçalanı-yor, ne yapacağını bilemiyordu. Hatalı bir kararla yedi gerillanın ölümüne sebep olmuştu. Biraz daha zorlasay-dı belki Paşo'yu kararından vazgeçirebilirdi. O da Bekir Ağa'ya inanmıştı. Büyük bir kayanın altındaki oyuğa sı-ğınarak, aşağısındaki küçük mezrayı izledi; yedi hanelik mezra ayaklarının altındaydı; yedi ev de birbirilerinden beş yüz metre ile bir kilometre uzaklıkta olan bu küçük mezraya onlarca kez gelmişti; bu mezrada oturan, ço-ğunluğu ihtiyar olan insanları tanıyordu; iyi, güvenilir insanlardı. Bölgede koruculuğu kabul etmeyen tek mez-raydı burası. Bu yüzden bu mezra sık sık korucuların saldırılarına uğruyor, davarları çalınıyor, kadınları taci-ze uğruyor, gençleri köyden gittikleri için köyde kalan en

genci ellinin üzerinde olan insanlar dövölüyor, ekinlerine, eşyalarına zorla el konuluyordu. Bir ay önce keçileri ormana götüren köylülerden Musa, karın içinde ölü bulunmuştu. Köylüler Musa'yı korucuların boğduğunu bildikleri halde hiçbir şey ispatlayamamışlardı.

Dicle mezrayı güvenli buldu: mezrada hiçbir olağandışı hareketlilik yoktu. Buna sevindi; çünkü donmak üzereydi, biraz daha dışarıda kalırsa ölebilirdi. Biraz dinlendikten ve izledikten sonra kendine en yakın olan Pir İhsan'ın evine yöneldi. Pir İhsan'ın tek katlı, toprak damlı evi kar yığını içinde kaybolmuştu; eve girmek için kuyuya iner gibi kardan yapılmış basamaklardan aşağı inmeden önce bir kez daha mezraya, mezranın üstündeki şimdi doruklarını puslu bir sisin kapladığı tepeye baktı. Pir İhsan karın daha çabuk erimesi için evinin çevresine kara kül ve toprak serpmişti. Evin önünde yanyana sıralanmış kavak ağaçları, ilkbaharda çiçek açmış kayısı ağaçları gibi kırağıyla beyaza bürünmüşlerdi. Pir İhsan'ın evinin bacasından çıkan duman ince, siyah bir çizgi halinde birkaç metre gökyüzüne yükseldikten sonra aniden silinip yok oluyordu. Pir İhsan'a en yakın evde oturan Serhat, keçileri meşe burcu yemeleri için ormana götürüyordu. Serhat keçilerin önünde yamaç yukarı yürüyor, "Hoo hoo gılam! Hoo hoo!" diye bağırıyor, tespih taneleri gibi art arda dizilmiş keçiler onu izliyordu. Serhat'ın bir öküz büyüklüğündeki koca kafalı köpeği, keçi grubunun en sonundaydı. Bir insan gibi keçi sırasını izliyor, arada bir tembellik edip de yürümek istemeyen, sırayı bozan keçi olunca, keçilerin içinde dizildikleri yoldan çıkarak o keçiye yetişip havlıyor, daha da gitmezse koca ağzını açarak hırıliyordu.

Pir İhsan'ın tek katlı damı üç gözdü. Ortada küçük bir salon, misafir odası ve Pir İhsan'ın eşi Fatma Ana'nın kaldığı oda. Dicle eve girmeden önce, elbisele-
rindeki ve yün çoraplarındaki karı temizledi. Odaya girdiğinde, Pir İhsan yanan sac sobanın yanında, oturdu-

ğu kürsünün üzerinde uyuyordu. Pir İhsan ince, uzun boyluydu. Başını eski bir puşuyla sarmıştı. Hayatı boyunca makas değmemiş, beyaz, uzun, gür bıyıkları ağzını kaplayarak çenesinin altına kadar uzanıyordu. Altta giydiği şalvarının paçalarını, dizkapaklarına kadar kalın siyah keçi kılından yapılmış çoraplarının altına koymuştu. Dicle bir süre Pir İhsan'a baktı. Yetmiş yaşını aşkın bu ihtiyarın şu an beşikte uyuyan bir bebek gibi masum bir hali vardı. Yanan sobanın yanında, ayakta durarak ısınmaya çalıştı. Odanın güneye bakan duvarındaki ocağın yanan ateşinin yanında duran kedi. Dicle'yi görünce miyavlayarak meşe tahtalarından yapılmış iki katlı andalın altına kaçtı. Andalın alt katına yiyecek, giyecek, üst katına ise yatakları dizilmişti. Odanın tavanını tam ortada ayakta tutan, duvar görevi gören çerangın odanın tavanını taşıması için alttan meşe ağacından kalın bir direk ile desteklenmiş; direklere çakılan çivilere irili ufaklı onlarca küçük torba, incik, boncuk asılmıştı. Evin batıya bakan duvarında iki küçük pencere vardı. Üzerinde yünden doldurulmuş minderlerin dizildiği bir metre yüksekliğindeki sedir, duvarı boydan boya kaplamıştı. Dicle sedire oturduğunda Pir İhsan gözlerini açtı. Dicle'yi görünce sevinçten oturduğu kürsüden sıçrayarak Dicle'yi kucakladı, öptü.

"Hoşgeldin kızım."

"Hoşgördük pirim" dedi Dicle. Pir İhsan'ın elini öpmek istedi. Pir İhsan bırakmadı.

"Eli öpülecek olan insanların çok olsun kızım.

"Böyle konuşma pirim! Beni kırıyorsun!"

"Çok kötü görünüyorsun kızım! Ne oldu sana?"

"Kötü bir gece geçirdim pirim.

"Ne oldu?" dedi Pir İhsan telaşla.

"Sığınağımız basıldı.

"Uş!" dedi Pir İhsan, iki eliyle dizlerini döverek. "Jan-darma mı bastı?"

"Hayır, korucular.

“Ne oldu? İnşallah hepiniz sağ salim kurtuldunuz!”

“Hayır pirim!” diye mırıldandı Dicle. Mavi gözleri yaşlarla doldu. Hıçkırık boğazını tıkadı: “Hepsi öldüler! Hepsi öldüler! Sığınaktaki bütün gerillalar öldü!”

“Uş!” diye bağırarak eskisinden daha hızlı dizlerini dövmeye başladı Pir İhsan. “Paşo, Doktor, Jiyan hepsi öldü mü?”

“Öldüler!”

“Vah vah vah!. Keşke bu kara haberi bana vermeseydin kızım! Keşke ben de Fatma Ana gibi ölseydim de bu kara haberi duymasaydım! Paşo gibi bir genç öldü ha! Ah, ah kahpe hayat!” dedi Pir İhsan, Dicle’nin yanında sedire oturarak ağlamaya başladı. Dicle, Pir İhsan’ın “Keşke ben de Fatma Ana gibi ölseydim” sözlerini duymuştu. “Pirim!” dedi Pir İhsan’ın incecik bir kemik yığını kalmış elini avucuna alarak, “Fatma Ana öldü mü?”

“Evet kızım, o öldü! Beni terkedip gitti!” dedi. Pir İhsan’ın gözyaşları, kar gibi beyaz, uzun sakalından süzölmeye başladı.

“Ne oldu Fatma Ana’ya? Sapasağlamdı. Ne zaman öldü?”

“Dün kırkını verdim. Gözlerim yollarda kaldı, gelirsiniz diye. Sapasağlamdı. Birlikte damın üzerindeki karı temizledik, eve girdik. ‘Üzerimde biraz yorgunluk var’ dedi. Şuracıkta, oturduğumuz yerde sedire uzandı, uyudu. Bir daha da uyanmadı.”

“Çok üzüldüm pirim! Bilirsin Fatma Ana’yı çok se-verdim. Allah rahmet eylesin.”

“O eceliyle öldü kızım. Ya Paşo, ya Doktor, ya Jiyan?.. Onlar daha çok gençlerdi! Daha çok tazeydiler! Paşo, son geldiğinde şuracıkta sobanın yanında oturmuş, onunla dama oynamıştık. Tanrım, ne iyi bir gençti! Neden hep iyi insanları alıyorsun? Nasıl öldü Paşo, kızım?”

“Ben de nasıl öldüğünü bilmiyorum pirim. Zaten hatanın büyüğü bizim. Uzun zamandır korucubaşı Bekir Ağa bizimle konuşmak istediğini, bize vermek istediği

çok önemli belgelerinin olduğu mesajını gönderiyordu kuryelerle bize.”

“İnşallah kanmadınız.

“Kandık pirim. Onun tuzağına düştük. Paşo’yla Cafer’i onun konağına gönderdik.

“Vah, vah, vah! Kimbilir Paşo’ya ne işkenceler etmişler! Vah, vah, vah!.. Kimbilir sevgili evladımı nasıl öldürmüşler?” diye ağlayarak dövünmeye, sitem etmeye başladı Pir İhsan. Bir süre böyle söylenip yaşlı, incecik dizlerini dövdükten sonra, beyaz sakalında süzülen göz yaşlarını silerek ayağına kalktı, pencereden dışarı baktı. Kar pencerenin önünü duvar gibi kaplamıştı. Eve yeterince ışık girmiyordu. Ah söylenenler yalan olsa, Paşo çıkıp gelseydi! Bunu ne kadar çok isterdi. Ama yetmiş yıllık yaşamında binlerce deneyle biliyordu ki gidenler bir daha dönmüyordu. Kavak ağacının dalları arasında birbirini kovalayan serçelere baktı. Gözyaşları sicim gibi aktı.

Dicle’nin ısınan ayakları, elleri, yüzü sancılanmaya, yanmaya başladı. Oturduğu sedirden kalkarak evin içinde dolaşmaya başladı. Pir İhsan’la konuşurken aklı geceki çatışmadaydı. Yaşadıklarını düşünüyor, aynı şeyleri tekrar tekrar yaşıyordu. Eğer Cafer bağırmasaydı, belki de şu anda ölmüştü? Hayatı anlayamıyordu. O kadar değışken, o kadar hareketliydi ki, onun hızına ulaşmak zordu. Dün akşam Paşo’yla sığınakta birliktediler. şimdi Paşo yoktu. Bunu düşündükçe yüreğine hüznün çöktü. Paşo’nun ölümüne inanamıyordu; yüzlerce silahlı çatışmadan kurtulmayı başarmış o cesur insan böyle kolay ölemezdi. Ne yapacaktı şimdi? Ona en yakın sığınak bir gün uzaklıktaydı. Kimbilir belki de gerillalar tedbir olsun diye o sığınağı da terketmişlerdi. Yalnız başına ayakta kalamazdı. Arkadaşlarına ulaşmak için, kapattığı telsizini açtı; bu şansını denemek zorundaydı; telsizle konuşmanın tehlikeli olduğunu, zaman zaman jandarmanın gerillaların telsiz frekansları-

na girmeyi başardığını biliyordu. Telsizi açar açmaz biri bağırdı.

“Komutan Dicle! Yanıt ver! Neredesin? Seni arıyoruz!” Dicle bu sesi tanıdı. Komutan Delal’ın sesiydi.

“Ben Dicle, Delal arkadaş!..

“Sağsın! Dicle sağ arkadaşlar! Saatlerdir sana ulaşmaya çalışıyoruz komutanım.

“Telsizi kapatmıştım.

“İyi misin?”

“Hayır, çok kötüyüm! Pusuya düştük! Arkadaşlarım öldü!”

“Her şeyi biliyoruz. Sen nasılsın, onu söyle? Yaralı mısın?”

“Hayır, yaralı değilim.

“Komutan Dicle yaralı değil arkadaşlar!” diye bağırdı Delal. Telsizde sevinç çığlıkları yükseldi.

“Orada neler oluyor Delal arkadaş?”

“Arkadaşlar yaralı olmayışına seviniyorlar.”

“Çatışmayı nereden öğrendiniz?”

“Doktor’dan.

“Doktor arkadaş yaşıyor mu?”

“Evet yaşıyor.”

“Yaralı mı?”

“Değil, sapasağlam; Paşo’yu öldürmüşler. Başını koparıp, ölüsünü Bekir Ağa’nın evi önünde kavağa asmışlar.”

“Doktor sağlamış!” dedi Dicle pire. Sevinmişti. “Paşo’yu öldürmüşler!”

“Doktor’un yaşadığına çok sevindim!” dedi Pir İhsan. “Çok sevindim! Keşke Paşo da kurtulsaydı!”

“Neredesin komutan Dicle?”

“Pirin evindeyim.

“İyi. Biz de sana yakınız. Bir saat sonra oradayız. Pire selamlarımı söyle. Eşinin öldüğünü duydum. Baş sağ olsun. Bir isteğin var mı?”

“Yok.”

“İyi. Bizi bekle, gelip seni alacağız!”

Tesliz kapandı.

"Delal arkadaş. Sana selamları var pirim. Eşinin öldüğünü duymuşlar. Başın sağ olsun dedi.

"Siz sağ olun kızım" dedi Pir İhsan gözyaşlarını sileerek. "Bu tarafa gelecekler mi?"

"Evet. Bir saat sonra buradalar.

"İyi iyi. Yaprak bitti. Biraz yardım etsinler de tepeden birkaç kızak yaprak, *kınkor* getirsinler."

"Yardım ederler pirim.

"Paşo'nun getirdiği yaprak bugün bitti" dedi pir, acı acı gülümsedi. "Deli bir çocuktuk o. Hızlı yaşadı, hızlı öldü.

"Onu son gördüğümde birlikte yaprak getirmeye gittik. Kızağı yükledi, yükledi. Beni de kızağın üzerine bindirdi. Kızağı bir sürdü, bir sürdü tepeden aşağı, önümü göremiyordum; param parça olacağımızdan korktum. Ama bize hiçbir şey olmadı. Bir saatlik yoldan kızağı on dakikada indirdi. Ben kızağın üstünde kömür gibi kardım. Az daha korkudan ölecektim. Paşo bu halime güldü. Ne kadar güzel gülerdi, bilirsin. Demek ki Paşo'yu öldürüp cesedi konağının önünde kavak ağacına asmış Bekir Ağa? Allah'tan korkmaz, cesede niçin işkence ediyor? Zalim, zalim adam! Bir şeyler yapmalıyım! Paşo'nun cesedi kavak ağacına asılı haa! O genç dostumun cesedi kavak ağacına asılı haa! Ah kara toprak yesin beni! Yarın gidip Paşo'nun cesedini almalıyım!"

"Sakın haa! Korucular seni öldürüp Paşo'nun yanına asarlar!"

"Paşo'nun cesedi öyle kavak ağacına asılı mı kalacak Dicle kızım?"

"Sen üzme kendini! Arkadaşlar gelsin bir konuşalım. Kökümüz de kazılsa Paşo'nun cesedini kavak ağacından indireceğiz!"

"Sen delirdin mi kızım? Şimdi köy asker kaynıyor. Oraya gittiğinizde hepinizi öldürecekler!" dedi Pir İhsan; eve bitişik ahırda bir keçi meleyince durdu. Birkaç dakika keçinin sesini dinledi. "Bir keçi meliyor, değil mi?"

“Evet.

“Bir ahıra bakayım. Belki keçilerden biri yavruladı.

“Sana yardım edeyim mi?”

“Yok kızım. Açsan ekmek, peynir, çökelek çıkar, ye.

“Sağ ol pirim. Günlerdir doğru dürüst bir şeyler yemedim, ama şu an bir şey yiyecek durumda değilim.”

“Peki kızım. Sen ısın! Sobada odun biterse, sobayı doldur! Ben bir ahıra bakayım. Galiba bir keçi yavruladı. Yaprak da bitti, sade ot versem kışı yaralayamayacağım.

“Üzme kendini! Arkadaşlar gelsin, yaprağını taşıyız.

“Çok iyisiniz çocuklar, çok iyisiniz! Şu huyunuz da olmasaydı...” dedi Pir İhsan kapıdan çıkarken.

“Hangi huyumuz olmasaydı pirim?”

“Silaha başvurmasaydınız” dedi Pir İhsan. Çıkıp gitti.

Pir İhsan ahıra gittikten sonra, Dicle silahını ocağın yanında duvara yaslayarak dışarı çıktı. Bir süre kapının önünde karşı tepelere baktı. Her taraf kardı. Kar gözalabildiğine sonsuz bir şekilde uzayıp gidiyordu. Evin toprak damına çıktı. Dalları kırağı tutmuş kavak ağaçlarından kırağı dökülüyordu. Burada çevreyi daha iyi görüyordu. Akşam esen şiddetli rüzgâr şimdi yavaşlamıştı, ama mezranın üstündeki tepede rüzgâr hâlâ öfkeliydi. İzlenmiş miydi acaba? Mezraya gelecek olan büyük gerilla grubunu da ya pusuya düşürürlerse?! Mezranın dört bir yanını görebiliyordu şimdi. Ormana götürülmüş keçi sürüsünden başka hiçbir hayat belirtisi yoktu doğada; süren ölümcül ıssızlık, sessizlik Dicle'yi ürkütüyordu.

Karşı tepelerde korkunç bir gürültü koptu. Kavak ağaçlarını, evi salladı. Dicle bir an köyün top ateşine tutulduğunu düşündü. Patlamanın olduğu çıplak tepeye baktığında, kurşun hızıyla önüne gelen her şeyi yıkıp yok ederek ilerleyen tonlarca karı, çığırın yol açtığı toz bulutunu gördü, şok oldu! Tonlarca kar kurşun hızıyla akıp tepenin önündeki dereyi doldurarak, kardan üç yüz- dört yüz metre yüksekliğinde büyük bir tepe oluş-

turdu. Dicle, ıgın yarattığı kar bulutu dağılıp tepe yenden ortaya çıkıncaya kadar bekledi. Eve girdiğinde Pir İhsan bir keçi, bir *gıdık*le sobanın yanında duruyordu. Keçi meleyerek, diliyle yeni doğmuş yavrusunu yalıyordu. Pir İhsan, Dicle'yi görünce, "Erkek. Adını Paşo koydum. Umarım *gıdık* Paşo uzun yaşar!" dedi. Gözleri doldu. Daha fazla konuşamadı. Eliyle *gıdığı*n küçücük kafasını okşamaya başlayınca, keçi bir boynuz darbesiyle Pir İhsan'ı yere yığdı.

İki saat sonra bir bölük gerilla mezraya girdi; gerilla bölüğünün başında Delal vardı. Orta boylu, saçları kısa kesilmiş, gözlüklü, yirmibeş-otuz yaşları arasında, güleç yüzlü bir bayandı Delal.

Mezranın dört bir yanını gerillalar çember gibi sarmıştı. Güvenlik işi çok sıkı tutulmuştu.

Gerillalar Pir İhsan'ın yapraklarını taşıdıktan sonra, Pir İhsan'ın odasında toplanarak durum değerlendirmesi yaptılar. Şimdi ne yapacaklardı? Bütün gerillalar Bekir Ağa'yı cezalandırma konusunda hemfikirlerdi. Ayrıldıkları nokta, Bekir Ağa'yı ne zaman, nerede cezalandıracakları konusunda süren düşünce ayrılığıydı; bu konuda gerillalar ikiye bölünmüştü. Gerillaların bir kısmı, Paşo'nun ölüsünün hemen kavak ağacından indirilmesi gerektiğini, bunun gerillalar için bir onur sorununu olduğunu söyleyerek, hemen bu akşam saldırıya geçmeleri gerektiğini söylüyorlardı. Bu düşünceye Dicle de katılıyordu. Diğerleri ise, şu anda köye girmenin tehlikeli olduğunu, tuzağa düşerek daha çok gerillanın ölümüne yol açacaklarını söyleyip, Bekir Ağa'yı cezalandırma işini zamana yaymayı, onu izleyerek en zayıf anında vurmayı istiyorlardı.

Bu tartışmayı çoktandır sessizce dinleyen Pir İhsan, "Beni dinleyin çocuklar! Öyle anlaşılıyor ki sizin bu tartışmanız çok uzun sürecektir. Benim size bir önerim var" dedi.

"Önerin nedir?" dedi Delal. "Konuşabilirsin pirim."

“Bırakın ben Bekir Ağa’nın köyüne gideyim. Zaten çoktandır o köye gitmeyi düşünüyordum. Biliyorsunuz köpeğimi kurtlar yedi. Ben de geçenlerde evime gelen korucu Tahir’den köpek istedim. Bana köyde köpek eniklerinin çok olduğunu, istediğim zaman gelip bir köpek eniği alabileceğimi söyledi. Şimdi tam sırası. Bırakın köye gideyim, hem işimi görmüş olurum, hem de köy hakkında geniş bir bilgi sahibi olurum. Gerçekten Paşo’nun ölüsü kavağa asılı mı? Çatışmada kaç korucu ölmüş? Köyde jandarma var mı? Bekir Ağa ne yapıyor? Size köyle ilgili getireceğim bilgileri değerlendirir, ona göre kararınızı verirsiniz. Ne diyorsunuz?”

“Çok makul bir düşünce” dedi Dicle ayağa kalkarak. “Bence bu öneriyi kabul edelim.

“Evet, en doğru olan bu.”

“Pir gitsin!”

“Gidin pirim!”

Öneri oy birliğiyle kabul edilince, Delal kalkıp Pir İhsan’ın yanına geldi. Tedirgin görünüyordu.

“Peki bu işi başarabilecek misin pirim? Tepenin duvarlarında şiddetli bir rüzgâr esiyor. Donup ölebilirsin.”

“Merak etme kızım. Bu adam yetmiş yıl boyunca bu topraklarda nice rüzgârlarla, tipilerle, çığlarla savaşıarak bugünlere geldi. Şimdi kar don, rahat gider, rahat gelirim.”

“Kurt sürüsüne denk gelersen!..”

“Bir şey olmaz bana” dedi Pir İhsan elini sallayarak.

“İstersen birkaç gerilla seninle köyün yakınlarına kadar gelsin” dedi Dicle.

“Olmaz! Ben yalnız gidip gelirim. Saat kaç?”

“Saat onu beş geçiyor” dedi Dicle.

“Beni dinleyin çocuklar!” dedi Pir İhsan. Durdu, çevresinde toplanmış gerillalara baktı. Birkaç dakika düşündükten sonra kaldığı yerden konuşmaya devam etti:

“Allah’ın izniyle en geç akşam saat dörtle beş arasında evde olurum. Eğer saat beşe kadar evde olmazsam bilin ki bir aksilik oldu. Hemen buradan ayrılın.

“Tamam” dedi Delal. Gerillalar Pir İhsan’ın çevresini sararak, evlenen bir gelin gibi onu giydirmeye başladılar. “Yeter çocuklar! Bu kadar elbise giyilir mi? Beni boğacaksınız!” dedi Pir İhsan. Onu dinleyen olmadı. Üst üste kat kat elbise giydirdiler. Pir İhsan yola çıktığında, gerillalar onu mezranın dışına kadar uğurladı.

“Çocuklar keçilere ot vermeyi unutmayın! Akşama doğru suya götürün! Dikkat edin, yavrulayan keçiler olur!” diye defalarca aynı sözleri tekrarladı Pir İhsan.

Pir İhsan öğlen sonrası saat üç buçukta geri döndü. Sırtında taşıdığı torbada küçük bir erkek köpek yavrusu vardı. Gerillalar onu köyün dışında karşıladı. Üzgündü Pir İhsan. Yıkılmıştı. Gerillaların sorduğu sorulara yanıt vermedi. Gerillalar da onu fazla zorlamadı. Üzerindeki elbiseler, bıyıkları, sakalı buz tutmuştu.

Eve girdiğinde iki erkek, üç kadın gerilla ocakta sacın üzerinde ekmek pişiriyorlardı. Pir İhsan kızılı erkekli ekmek pişiren gerillaların yanına oturdu. Ellerini ocağın ateşine yaklaştırmakla ısındı. Az sonra sakalındaki, bıyığındaki buzlar erimeye başladı.

Ahırda keçilere yem vermeye giden Dicle eve döndüğünde, kucağında sabah dünyaya gelen *gıdık* vardı. Keçi de Dicle’nin arkasından meleyerek eve girdi. Bir gerillaların buzları çözülsün diye sobanın yanında tuttuğu köpek yavrusu keçiye görünce havlamaya başladı. Keçi de köpeğe saldırmaya kalktı, ama köpek yavrusunu kucağında tutan gerilla keçiye durdurdu.

Dicle ateşin yanında ısınan Pir İhsan’ı görünce gıdığa yere bırakarak yanına gitti.

“Erken gelmişsin pirim.”

Pir İhsan dönüp Dicle’ye baktı. Ona yanıt vermedi. Başını önüne eğerek kara kara düşünmeye başladı. Dicle, Pir İhsan’ı babasına benzetiyordu. Ona baktığında babasını görür gibi oluyordu. Burnu biraz daha kısa olsaydı daha çok babasına benzeyecekti. İki eliyle Pir İhsan’ın omuzlarını tuttu, sıktı:

“Üşüdün mü pirim?”

Pir, Dicle'ye yanıt vermeyince Dicle daha çok meraklandı. Ekmek pişiren gerillalara dönerek. “Ne oldu piri?” diye mırıldanarak başını salladı.

“Köyün girişinde onu karşılamaya gittik. Böyleydi. Tek kelime ağzından çıkmadı”

Daha küçük görünen, uzun, ince boylu bir gerilla, başına yedi köşeli, siyah renkten bir şapka takmıştı. Elinde tuttuğu hamuru, yılları geride bırakmış tecrübeli bir kadın gibi iki eli arasında çevirdi.

“Piri dövdüler, hakaret ettiler her halde? Onu göndermeyecektik.” dedi.

“Doğru mu?” dedi Dicle. “Seni dövdülerse o köyü yakarım!”

Pir İhsan başını kaldırdı. Buzları çözölmüş kaşlarından, bıyığından, sakalından su damlıyordu.

“Kimse beni dövmedi, kimse bana hakaret etmedi” diye mırıldandı Pir İhsan. Yanına gelerek boyun kökünü yalayan keçinin başını okşadı.

“Peki ne oldu sana? Niçin bu kadar üzgünsün?”

“Paşo'nun cesedini gördüm. Kendimi kaybettim.”

“Gerçekten kavak ağacına asılı mı Paşo'nun cesedi?”

“Evet. Paşo'nun cesedini Bekir Ağa'nın kapısı önündeki kavak ağacına sağ ayağından asmışlar. Korkunç bir şey! Kafası yoktu. Tam boynundan koparmışlardı. Sadece gövde sallanıyordu. Gövdesi de kurşunlarla, baltalarla delik deşik edilmiş! O görüntü hâlâ gözlerimin önünde. Ne yapıyorsam unutamıyorum!” Pir bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlayıp dövünmeye başladı: “Zavallı Paşo! Kimbilir sana ne işkenceler ettiler, ah ah kim bilir nasıl acı çektin nasıl bağırdın?” Kürsünün üzerinden yere yığılarak bayıldı. Dicle pirin başını kaldırıp dizlerinin üzerine koydu. “Doktor nerede?” dedi.

“Karşı evde” dedi bir gerilla. Çantasından çıkardığı kolonya şişesini Dicle'ye uzattı. “Çağırayım mı komutanım?”

“Çağır gelsin!”

Dicle kolonyayı mendiline dökerek pirin yüzünü sil-di. "Pirim pirim!" diye bağırdı. Az sonra bir silkelenerek gözlerini açtı. "Paşo'nun vücudunu baltalarla, kurşun-larla delik deşik etmişler!" diye mırıldandı.

"Üzme kendini pirim! Onu oradan indireceğiz!" dedi Dicle. Kendini tutamadı. Gözlerinden akan gözyaşları pirin yüzüne döküldü. "Onu o ağaçtan indireceğiz!" Hıç-kırıklar boğazını tıkadı.

"İndirin, Paşo'yu o kavaktan, indirin! Paşo'ya yazık, üşüyor!"

"Köyde jandarma var mıydı?" dedi bir başka gerilla.

"Jandarma yok. Bekir Ağa kaçıp gitmiş. Ölen koru-cuların ailelerinin şin şivanına yürek dayanmaz."

"Kaç korucu ölmüş?"

"On üç korucunun öldüğünü söylediler. Dört korucu da ağır yaralanmış. Onları kızakla hastaneye götür-müşler."

"Peki çatışmada ölen diğer gerillaların cesetlerini ne yapmışlar?"

"Onların cesetlerini jandarma götürmüş."

Doktor odaya girince Pir İhsan konuşmasını kesti. Doktor'la birlikte Delal da gelmişti. Muayeneden sonra sobanın yanına yatak serip, pirin elbiselerini çıkarıp ya-tağa uzattılar; çok geçmeden Pir derin bir uykuya daldı. Pir İhsan uyuduktan sonra gerillalar Pir İhsan'ın anlat-tıklarını değerlendirmeye başladılar. Uzun bir tartışma-dan sonra bu gece köye saldırmaya karar verdiler. Planı yapıldı; her takımın görevi, köye giriş alanı belirlendi küçük bir tatbikat yapıldı, karanlık çöktüğünde yola çıktılar.

Köye ulaştıklarında gece saat biri beş geçiyordu. Köy sessiz, ıssızdı. Tek bir evin lambası bile yanmıyordu. Sanki köy terkedilmişti. Dört bir yandan köyü kuşatan gerillalar, saldırıya geçmeden önce köyün içine küçük keşif birlikleri gönderdiler; çünkü sessizlik gerillaları şüphelendirmişti; yeni bir tuzağın içerisine düşebilirler-

di. Keşif birliklerinin raporları saldırı için uygun an olduğunu gösteriyordu. Dicle, Delal, Doktor yanyanaydı. Üçü kendi aralarında kısa bir değerlendirmeye yaptılar. Bu bir ihmalkârlık olduğu gibi bir tuzak da olabilirdi. Pirin anlattıklarını düşünerek, ihmalkârlık olduğuna karar verdiler.

Dicle "Köye giriyoruz!" emrini verdiğinde ay tam köyün üzerindeydi. Hava durgundu. Gece aydınlıktı. Kar parlıyordu.

Dicle en ön saftaydı. Köye yüz metre kala, bir söğüt ağacının gövdesine dayanarak karın üzerinde tepinen bir nöbetçi korucu onları görünce silahını ateşlemek istedi, ama geç kalmıştı. Gerillaların ateşiyle cansız karın üzerine uzandı.

Köyden birkaç el ateş açıldı. Sonra köy sessizliğe büründü. Gerillalar köye girdiğinde köyde tek bir korucu kalmamıştı. Çoğu silahlarını bile almadan kaçarak köyü terketmişlerdi.

Mart ayı geldiğinde aşağılarda, ovada kar erimeye, toprak benek benek küçük adacıklar halinde ortaya çıkmaya başladı, ama dağda hâlâ kış hükmünü sürdürüyordu.

Dicle on arkadaşıyla bir sığınaktaydı. Günlerdir yiyecekleri tükenmiş, ellerinde kalan birkaç kilo karut, dut ve cevizle idare ediyorlardı. Karın don olmasından yararlanan askerler büyük birlikler halinde, helikopterlerin desteğiyle bölgede operasyonlar yaptıkları için tam on iki gündür kaldıkları sığınaktan dışarı çıkamamışlardı. Her taraf asker kaynıyordu. Bir ara sığınanın üzerinde dolaşan askerlerin seslerini duymuşlardı.

Sığınakta kaldığı günlerde, Bekir Ağa'yla ilgili olarak bölge komitesinden gönderilen bilgileri, belgeleri değerlendirdi. Bekir Ağa'yı cezalandırma planını tasarladı. Bekir Ağa'yla ilgili ellerine yeterli bilgiler ulaşmıştı. Şimdi

Bekir Ağa'nın hangi kentte, hangi mahallede, hangi apartmanda, hangi katta oturduğunu, evinin nasıl korunduğunu, Bekir Ağa'nın kiminle ilişkide olduğunu, saat kaçta evden çıkıp, kaçta eve döndüğünü biliyordu. Bekir Ağa'nın nasıl cezalandırılacağı konusunda arkadaşlarıyla birlikte uzun uzun tartıştılar; arkadaşları Bekir Ağa'yı cezalandırmak için kente üç kişilik bir gerilla timi göndermeyi tasarlıyorlardı. Arkadaşlarının düşüncesi Dicle'ye sağlıklı gelmiyordu; üç kişilik gerilla grubu, her tarafı çepeçevre sarmış askeri barikatları aşıp kente girecek, diyelim ki kente sızmayı başardılar, Bekir Ağa'yı cezalandırdılar, kentin dışına nasıl çıkacaklardı? Bu neredeyse imkansız bir şeydi. Bekir Ağa için üç arkadaşını daha feda edemezdi. Bu iş için en uygun insan kendisiydi; kadın olması kente sızması için bir avantajdı. Kente rahat sızabilir, dikkat çekmeden Bekir Ağa'yı cezalandırıp kent dışına çıkmayı başarabilirdi. Çoktandır kafasında kurduğu bu planı arkadaşlarına açıkladığında, sığınakta bulunan gerillalar hep birlikte şiddetle Dicle'nin bu planına karşı çıktılar; Paşo'dan sonra Dicle'nin de Bekir Ağa'nın tuzağına düşmesine müsaade etmeyeceklerdi. Günlerce bu konu tartışıldı sığınakta. Ne yaptılarsa Dicle'yi ikna edemediler gerillalar.

Hareket saati geldiğinde sığınakta yas vardı. Dicle üzerindeki gerilla elbiselerini çıkardı; üstte kırmızı, beyaz gül desenleriyle süslü yeni bir gömlek, gömleğin üzerine sığınakta kendi ördüğü 'v' yakalı kahverengi bir kazak, kazağın üstüne yakaları, cepleri siyah olan, açık deniz mavisi renginde bir parka giydi. Mekaplarını çıkardı, düşük topuklu bir ayakkabı giydi. Kot pantolonu eskimişti, ama elinde başka pantolonu olmadığı için kentte yeni bir pantolon alıncaya kadar onlarla idare edecekti.

Dicle giyindikten sonra hafif bir makyaj yaptı. Onu gerilla elbiseleri içinde görmeye alışmış gerillalar Dicle'yi bu halde görünce şaşırdılar. Ne kadar güzel bir kızmış Dicle!

“Dünya güzellik yarışmasına katılsan kazanırsın komutan Dicle” diye takıldı Dicle’ye bir gerilla. Dicle yıllardır başında taşıdığı şapkayı indirdi; saçlarını taradı, topuz yaparak bir tokayla ense kökünde bağladı. Giyinme-süslenme işi bitip sıra tabancayı ve bombayı kemerine bağlamaya gelince, gerillalardan biri “Bombayı almasan” dedi. “Olmaz!” diye ona karşı çıktı Dicle. Yedek iki dolu şarjör aldı yanına. Dağların üstündeki mor bulutlar kızıl-laştığında Dicle arkadaşlarıyla vedalaşarak sığınaktan ayrıldı. Yeryüzüne çıkınca gözleri kamaştı. Kar denizinin üstünde gökyüzünde dolanan güneşin ışıkları altında kar tanecikleri parıltıyor, göz kamaştırıyordu. Gökyüzüne doğru yükselen karla kaplı sessiz dağa baktı; hiçbir hayat belirtisi yoktu. Derin nefes alıp verdi. Hayat güzeldi. Günlerdir yer altındaki sığınakta dışarı çıkmadığı için uyuşmuş, hantallaşmıştı. Kollarını, ayaklarını oynatarak çevresini izledi. Hiçbir canlı yoktu, dağın bu noktasında. Buna sevindi; dağdan aşağı rahat, güvenli inebilirdi. Karını açtı, gerçi gerillalar sabah kahvaltısında ona fazladan iki ceviz vermişlerdi, ama topu topu yediği beş ceviz onu doyuramazdı. Açlığa bir çare bulmalıydılar.

Karın altında kalmış yaban armudunun karın üstündeki dallarını soyarak yiyen iki tavşan Dicle’yi görünce yokuş yukarı kaçmaya başladılar; kar don olduğu için, tınsa kalkmış at gibi koşuyorlardı; birkaç dakika sonra gözden kayboldular.

Öğle olmadan baraj gölüne ulaşmalıydı. Eğer şanslı yaver gider de bir balıkçı kayığıyla karşılaşırsa karşıya geçebilir, yoksa bir sonraki günü beklemek zorunda kalırdı. Duruma bakacaktı; eğer feribot bölgesinde jandarma araması yoğun değilse feribotla karşıya geçmeyi deneyebilirdi; bu çok tehlikeliydi; mecburi kalmadıkça bu yolu denememeye kararlıydı. Gerçi kimliği sağlamdı, ama onu tanıyabilirlerdi. Yine de mecbur kalmadıkça bu seçeneği kullanmayacak, karşıya geçmek için bir balıkçı kayığı arayacaktı. Sivil elbiselerle kendini çıplak gi-

bi hissediyor, ikide bir üstüne başına bakıyordu. Kar dondu; yüklü katırlar bile don tutmuş karın üzerinde rahat yürüyebilirdi; kar don olduğu halde karın altında hayat canlanmıştı; yürürken karın altında canlanmış, coşmuş, homurdanarak akan suyun sesini duyuyordu. Kışın kar denizinin altında kaybolmuş orman, alttan eriyerek azalan karla birlikte görünmeye başlamıştı; karın üzerine çıkmış meşe ağaçlarının tomurcukları, ergenlik çağına yaklaşmış olan bir genç kızın memeleri gibi irileşmeye başlamıştı.

Baraj gölü kıyısına ulaşmak için yayan üç saat süren kestirne bir yol vardı; Dicle bu yolu tercih etmedi; daha zor olan, beş saat süren yolu seçti; beş saat sonra baraj gölü kıyısındaydı. Göl kıyısında kar eriyor, kara benek benek ortaya çıkıyor, her yerde dereler halinde toprak renginde akan kar suyu irili ufaklı yüzlerce derecikler halinde baraj gölüne boşalıyordu. Yeni yeni ortaya çıkmış küçük kara parçacıklarında binlerce bahar çiçeği fişkırmıştı topraktan, kardan. Karla çiçek içiçe karışmıştı; bazı yerlerde bahar çiçekleri, kardelen çiçekleri karın içinde fişkırmıştı yeryüzüne; o kadar çok çiçek vardı ki, kar, toprak uçsuz bucaksız bir çiçek tarlasına dönmüştü. Baraj gölü kenarındaki çalı kümeleri tomurcuklanmış, yer yer ayakta kalmayı başarmış badem ağaçları çiçek açmıştı.

Vaktinden önce gelmiş binlerce leylek, turna sürüsü gölün kıyısını doldurmuştu. O kadar çoklardı ki, ekinleri saran çekirge sürüsü gibi toprağı kaplamışlardı. Dicle bu kadar çok turna ve leyleği bir arada görünce şaşırdı. Onların arasında yürürken turnalar, leylekler kaçmıyor, başlarını kaldırarak ona bakıyorlardı. Dicle de onları rahatsız etmemeye çalıştı. Dağda sığınaklarının etrafında iki-üç metre kalınlığında kar vardı. Rüzgâr, tipi onlara göz açtırmıyordu. Yüzlercesi sürüler halinde bir arada dolaşan aç kurt sürülerinden korkarak sığınaktan dışarı çıkamadıkları günler olmuştu. Buradaysa bahar gelmişti. Ne kadar güzel bir olaydı! Birkaç saat uzaklıktaki

iki yer farklı iki mevsim yaşıyordu. Dicle yorulmuştu. karnı acıkmıştı. Baraj gölü kıyısına geldiği andan bu yana hangi yöne gideceğini bilmiyordu; çünkü bu bölgeyi tanımıyordu. Daha önce buraya gelmemişti. Çok uzakta feribot iskelesini, iskeleye demir atmış feribotu, limanın girişine kurulmuş jandarma karakolunu, karakolun üstündeki küçük tepede duran tankı görüyordu. Turna, leylek, martı sürüsünün içinde ıslak toprağa oturarak, feribot iskelesine baktı, düşünmeye başladı: Ne yapacaktı şimdi? Acaba iskelede arama var mıydı? Bir ara feribotla karşıya geçmeyi düşündü. Hemen bu fikirden vazgeçti. İntihardı bu!..

Baraj gölünün karşı kıyısında havalanan bir sürü martı ciyak ciyak bağırarak gölün üstünde batıya doğru uçtu; o kadar çoklardı ki, o kadar bağırıyorlardı ki Dicle kulaklarını kapamak zorunda kaldı.

Göl sakindi bugün; ağır ağır esen ılık rüzgâr gölün mavi sularını okşar gibi dalgalandırıyor, dalgalar çiçeklerle süslenmiş karayı, toprağı yalıyordu. Dört bir yandan göle boşalan toprak renginde sular, gölün mavi suyuna karışınca silinip yok oluyor, mavi renge bürünüyordu. Baraj gölünün tam ortasındaki küçük bir adacığın içinde suyun üstünde kalmış kalenin üstünde bir turna sürüsü semah eder gibi dolanıyordu. Gökyüzünü kaplamış bulutların arasından bulduğu küçük bir boşluktan gökkuşağını andıran renk renk ışık demetini kaleye gönderen güneş, sanki kaleye projektör tutmuştu. Işık demeti kalenin kadim burçlarında oynaşıyor, turna sürüsü bu ışık demeti içinde kendinden geçmiş bir halde ilahi bir aşkla, durup dinlenmek bilmeksizin dolanıyordu.

Görünürlerde hiçbir balıkçı kayığı yoktu. Ne yapacaktı şimdi? Karşıya nasıl geçecekti? Doğuyla batıyı ortadan ikiye bölerek güneyden kuzeye uzanan baraj gölünün kuzeyine doğru yürümeliydi. Güneyde feribot iskelesi ve jandarma karakolu vardı. Oraya gittiğinde tutuklanabilirdi.

Kente gitmeliydi. Ya bir aksilik olursa? Ya Bekir Ağa evde olmazsa ne yapacaktı o zaman? Bekleyecekti; Bekir Ağa gelinceye kadar onu bekleyecekti. Bu düşüncelerinden korktu. Kin duyuyordu Bekir Ağa'ya. Bu doğru değildi. Kin insanın gözlerini karartır, sağlıklı düşüncesini engeller. Elinde değildi. Bekir Ağa'yı düşündükçe, kavak ağacından kendi elleriyle indirdiği Paşo'nun delik deşik edilmiş başsız gövdesini anımsıyor, tüyleri diken diken oluyor, öfkeden çılgına dönüyor, hemen şu an bedeli ne olursa olsun Bekir Ağa'yı bulup kendi elleriyle boğmak istiyordu. Günlerce Paşo'nun cesedinin etkisinden kurtulamamış, geceleri korkunç kâbuslar görerek, yerin üç metre altındaki sığınakta bağırıp arkadaşlarını korkutmuştu. Şu an bile ceset tam karşısında suyun üstünde duruyordu. Kökleri suyun derinliklerine gömülmüş kavak ağacının kırağı tutmuş dalında, ayağından siyah bir örgenle bağlanmış Paşo'nun başsız gövdesi ağır ağır martı sürüsünün içinde sallanıyordu. Sonra Bekir Ağa peydah oluyordu, onu görmemek için gözlerini yumdu. Ama o oradaydı. Karşısında öylece duruyor, varlığıyla onu delirtiyordu. Bu görüntülerden kurtulmak için ayağa kalktı, kuzeye doğru yürümeye başladı. Bir kayık bulmalıydı. Gölün karşı kıyısında büyük bir koyun sürüsü çevreye dağılmıştı. Bir demet bahar çiçeği, kardelen çiçeği topladı, uzun uzun kokladı. Arkada topuz yaptığı saçlarını sökerek omuzlarına döktü. Böylesi daha iyiydi. Sanki onu rahatsız eden, nefesini daraltan saçlarıymış gibi... Bazı yerlerde kar hiç yoktu. Bazı yerlerde kara yeni yeni ortaya çıkıyordu. Göl kıyısı boyunca karla toprak iç içe geçmişti. Bir saat yol aldıktan sonra karşısına bir kayıkçı çıktı. Gölde ağla tuttuğu balıkları kayıktan kıyıya taşıyordu. Otuz beş yaşlarında, kısa boylu, fare suratlı bir adamdı kayıkçı. Binlerce martı kayıkçının çevresinde uçuşuyor, ciyak ciyak bağırıyor, kayıkçının balıklarına ortak olmaya çalışıyorlardı. Kayıkçının martılara aldırdığı yok-

tu. O kendi işini yapıyor, arada bir balıklarını aşırın martı olursa görmezlikten geliyordu. Dicle birkaç metre uzaklıkta dikilerek balıkçıyı izledi. Balıkçı kendisini öylesine işine kaptırmıştı ki Dicle'yi göremiyordu. Garip bir fiziki yapısı vardı balıkçının. Sanki insan gövdesi üzerine büyükçe bir fare kafası yapıştırmışlardı. Burnu, kulakları, dişleri, yüz yapısı tıpatıp bir farenin büyü-müş haliydi. Balıkçı, Dicle'yi görünce paniğe kapıldı. Ne yapacağını, nasıl davranacağını bilmeden çevresinde dolandı. İyi biliyordu ki bu ıssız yerde dolaşan yabancı-lar tekin değildi. Çoğu baraj gölünden karşıya geçmeye çalışan gerillalardı. Bu saatte bu ıssız yerde bu güzel kı-zın ne işi vardı? Tahmin etti. O da bir gerillaydı. Peki şimdi ne yapacaktı? Kendisinden kayığı isterse ne diye-cekti? Yabancılar kayık vermek, kiralandırmak kara-kol komutanı tarafından yasaklanmıştı. Buna uymayan arkadaşlarının başına geleni biliyordu. En az ceza üç yıl dokuz aydı. Birkaç köylüsü şu an cezaevinde yatıyorlar-dı. Bu tehlikeli işi sevmiyordu. Ama başka da bir şansı yoktu. Çaktırmadan, kurnaz, üçkâğıtçı bir tüccar gibi Dicle'yi ayaktan başa kadar süzdü.

"Merhaba!" dedi Dicle gülümseyerek. Elindeki çiçek demetini kokladı.

"Merhaba!" dedi balıkçı. Kendini zorlayarak gülüm-semeye çalıştı. Ama yüzünden kan damlıyordu sanki.

"Nasılsın?"

"İyiyim."

"İyi balık yakalamışsın."

"Evet. Bugün ağlar bereketliydi" dedi balıkçı. Kıyıya çektiği kayığından bir süpürge alarak, balıklarını aşırın martılara saldırdı; "Kuduz köpekler gibi yakamı bırak-mıyorlar!"

"Karşıya geçmem için bana bir kayık lazım. Kayığını birkaç saatliğine kiraya verir misin?"

"Veremem, yasak! Jandarma duyarsa beni cezaevine yollar!"

"Ama benim karşıya geçmem lazım.

"Feribotla geç.

"O nerede?" dedi Dicle, bilmemiş gibi davranarak.

"Kıyıyı izleyip güneye doğru gidersen önüne çıkar" dedi balıkçı, eliyle güneyi göstererek.

"Buradan kaç saat uzaklıkta?"

"İki, bilemedin iki buçuk saat sürer."

"Ooo akşam olmak üzere! Ben oraya yetişmeden domuz sürüsü beni parçalar!"

"Gel bu akşam bizde kal. Yarın iskeleye gider, karşıya geçersin.

"Senin köyün nerede?"

"Şu tepenin arka yüzünde. Buradan bir saat sürüyor."

"Teşekkür ederim. Ama benim bugün karşıya geçmem gerekiyor."

"Ben kayığı veremem!"

"Peki karşıya nasıl geçeceğim?"

"Vallahi o senin sorunun. Yasak! Kayığı sana veririm başıma olmadık belalar gelir."

"Boş ver yasağı. Sana bol para veririm" dedi Dicle gülümseyerek. "Hem sonra kim duyacak ki?" Başının çevresinde dolanan martıları eliyle uzaklaştırdı; "Tamam mı?"

"Hayır!" dedi balıkçı, inatçı bir şekilde başını sallayarak. Artık karşıdaki bayanın bir gerilla olduğundan emindi. Onun mutlaka bir silahı vardı. Ne yapacaktı şimdi? Eğer silahı varsa bir şekilde kayığı alacaktı ondan. Korkuyla titremeye başladı.

Dicle parkasının altında sakladığı tabancısını çıkararak balıkçıya doğrulttu. "Beni iyi dinle! Karşıya geçmek zorundayım. Bunu kendin kabul etmezsen zorla yapmak zorunda kalırım. Bunu yapmak istemiyorum."

"Allah kahretsin!" diye bağırarak kumlara çöktü balıkçı. Martılar balıklara saldırmaya başladı. "Bir gün bunu yaşayacağımdan hep korkmuştum."

"Korkma! Seni öldürmem! Sadece birkaç saatliğine kayığına el koyacağım!"

“Ölümden korkan kim? Keşke öldürsen de kurtulsam bu kahrolası yaşamdan! Yıllarca cezaevinde kalmak, işkence görmek istemiyorum!”

“Günde kaç lira kazanıyorsun?”

“Paramı istemiyorum!” diye bağırdı balıkçı. “Senden para alırsam cezam iki kat artar.”

“Benden para aldığını kimse bilmeyecek.

“Olsun, almam! Yerin kulağı var.

“Al!” dedi Dicle, sert bir şekilde bağırarak. Cüzdanından çıkardığı parayı balıkçının cebine koydu. Balıkçı mosmor olmuştu. Dicle ona acıdı. Ama başka da bir seçeneği yoktu. Balıkçıya baktı. Şimdi ne yapacaktı bu adam? Beraberinde karşıya götürse, ona güvenmiyordu. Burada bıraksa, ya gidip şikayet ederse? Bir süre kararsız bir şekilde balıkçıyı ne yapacağını düşündü.

“Seni bağlamak zorundayım.”

“Beni bağlarsan, bu ıssız yerde domuzlar, kurtlar beni parçalar!”

“Peki ne yapayım seni? Öldüreyim mi?”

“Neden? Ben sana ne yaptım ki beni öldürüyorsun?”

“Beni ihbar edebilirsin.”

“Etmem.”

“Sana nasıl güveneyim peki?”

“Kayığıma zorla el koyan sensin.”

“Gel seninle bir anlaşma yapalım” dedi Dicle, balıkçının yüzüne bakarak.

“Nasıl bir anlaşma?”

“Seni öldürmek ya da bağlamak zorundayım. Seni öldürmek istemiyorum. Bağlarsam da söylediğin gibi karanlık çöktüğünde kurt, domuz sürüsü seni parçalar. Sana bir şans veriyorum. Bana iki saatlik bir zaman ver. Tam iki saat burada oturacaksın. İki saat sonra gidip jandarmaya şikayet edeceksin. Böylece sen de zarar görmemiş olursun, ben de. Söz veriyor musun?”

“Evet.”

“Söz mü?”

“Söz.

“Peki, umarım sözünü tutarsın. Çünkü bunu yaparsan seni yaptığına pişman ederim! Haydi yardım et, kayığı suya itelim.

Dicle'yle balıkçı kayığı suya ittiler.

“Kürekleri sağlam mı?” dedi Dicle kayığa binerken.

“Sağlam.

Dicle küreklerle asıldı. Kayık suyu yarararak ilerlemeye başladı. Kayık dalgaların üzerinde bir beşik gibi sallanıyor, yükselip alçalıyordu. Dicle'nin akli balıkçıda kalmıştı. Sözünde duracak mıydı, yoksa jandarmaya gidip onu ihbar mı edecekti? Duygusal davranmıştı. Peki ne yapacaktı balıkçıyı? Öldürecek miydi? Bunu yapamayacağını, kayığına zorla el koyduğu yoksul bir balıkçıyı öldüremeyeceğini biliyordu.

Gölü yarılacağında kıyı küçüldü, silindi. Gölün dalgaları büyüdü, hırçınlaştı. Gökyüzünü kaplayan bulutlar karardı, koyulaştı; gölün üzerine bir ağ, bir gölge gibi çökerek günü kararttı. Seyrek meşe ormanlarıyla kaplı karşı kıyıdaki yüksek tepenin gölgesi bulutlarla birlikte gölün üzerine çöktü. Tepenin gölgesi ağır ağır büyüyerek, genişleyerek gölün ortalarına doğru yayılmaya başladı.

Kıydan ayrıldıktan bir saat sonra Dicle yoruldu. Kürek çekemez oldu. Onu uyku gibi bir ağırlık bastı. Dalıp gitti. Ne yapıyordu o? Doğru mu yapıyordu? Bu yaşamı ne kadar sürecekti? Bu kavganın sonucu ne olacaktı? Çoğu zaman düşündüğü bu konuları düşündü. Bugüne kadar binlerce arkadaşı ölmüş, onların yerine yenileri gelmişti ve bu kavga sürüp gidiyordu. Çatışmalarda ölen gencecik gerillaları, askerleri, korucuları anımsadı. Birkaç yıl içinde ne kadar çok insanın ölümüne tanık olmuştu. Döndü dolaştı, Bekir Ağa'ya geldi. Onu sağ olarak kent dışına çıkarabilir miydi acaba? Bölge komitesinde arkadaşlarının gönderdikleri bilgiler doğruysa bu pekala mümkündü. Bekir Ağa onunla karşılaştığında alacağı yüz ifadesini düşündü. Korkudan çocuk gibi yal-

varacak, ağlayacak, sızlayacak, yaşamını kurtarmak için bin dereden su getirecekti Dicle'yi ikna etmek için.

Dicle iç dünyasının derinliklerine o kadar gömülmüştü ki, şu an nerede olduğunu, ne yaptığını, ne durumda olduğunu bilmiyordu; içgüdüsel bir faaliyetle iki eliyle kürek çekerek kıyıya ulaşmaya çalışıyordu.

Güneş batmış, karanlık gölün üzerine çökmüştü. Sonsuz bir hareketlilik içinde olan turnalar, leylekler, martılar, karakuşlar susmuştu. Yalnız bazen martılardan birkaçı kıyıda havalanarak, gölün üzerinde küçük turlar atıp geri dönüyorlardı.

Kıyıya yaklaşmıştı; ilk silah patladığında Dicle daldığı düş aleminden koparak kendini toparladı; pusuya düştüğünü, balıkçının kendisini ihbar ettiğini anladı. Birkaç dakika kayığın içinde uzanarak bekledi; kurşunlar sağında, solunda, önünde, arkasında suya gömülüyordu. Kıyıya baktı, kıyı çok uzak değildi; ölümden kurtulmak için tek şansı kalmıştı: Kendisine ateş açılan kıyıya ulaşmak. İki kurşun kayığa değince kayığın tahtaları parçalanarak su almaya başladı; artık yapacağı fazla bir şey kalmamıştı. Kendini gölün soğuk sularına bıraktı. Şimdi kıyıda aynı anda yüzlerce silah patlıyor, kayığın tahtalarını delik deşik ediyordu. Kıyıda sabahlamaya çalışan turna, leylek, martı, karakuş sürüleri silah sesleriyle havalandı. Bir bulut kümesi gibi gölün üstünü kapladı. O kadar çoklardı ki, o kadar korkmuşlardı ki...

Kurşunlara dayanamayan kayık gölün sularına gömüldü. Ama hâlâ kayıktan geriye kalan tahta parçalarına ateş açıyorlardı.

Saatlerdir gölün üstünde donmuş gibi duran bulutlar patladı; gök korkunç bir ses çıkararak gölü inim inim inletti. Onlarca parçaya ayrılmış ışıktan mızraklarıyla gölün üzerinde aydınlık akıp gitti. Yağmur yağmaya başladı. Göle değen yağmur damlalarını kapmak için yüz binlerce balık bir oyun oynar gibi suyun içinde sıçramaya başladı...

BEŞİNCİ BÖLÜM

Mart sonlarında havalar ısındı. Metrelerce kalınlıktaki kar, altında ateş yakılmış gibi eridi; toz, toprak karışık kar suları caddelerde dereler halinde akmaya başladı. Badem, kayısı ağaçları aceleleri varmış gibi daha kar topraktan tamamıyla kalkmadan çiçek açtı ve kenti çiçeğe boğdu.

Batıdan, güneyden gelen kara bulutlar günlerce kentin üzerinden ayrılmadı, kenti yağmur tufanına tuttu; toprağı, ağaçları, karı suya boğdu, kışın sessizce kar yağdıran gökyüzü mart ayına girmiş, kedi gibi canlanmış, gürlüyor, kükrüyor, öfkeli bir şekilde ofluyor, puf-luyor, yıldırımları kentin üzerine bir uçtan bir uca çakıp gidiyordu. Karla toprak iç içe karışmıştı. Hava, rüzgâr, toprak, ot, çiçek su kokuyordu.

Mehmet Hoca tahliye olmasından iki gün sonra görevine dönmüştü. Tahliye olurken yaşadığı sevinç, işine başlarken yerini kötü bir moral bozukluğuna, hüzne bırakmıştı. Anladı ki alınına sürülen katil damgası insanları etkilemişti. İlk hafta, camiye gelen cemaatten hiç kimse gelmeyince, sabırla, "Alışırılar, bana inanırlar, katil olmadığımı anlarlar" diye beklemişti. Şimdi görüyordu ki, imamlık yaptığı camiye gelen cemaatini tümünden yitirmişti. Camiye gelen birkaç ihtiyar vardı, ama çok iyi biliyordu ki onlar da diğer camiler uzak olduğu için zorunlu olarak buraya geliyorlardı. Zaten camiye gelen ihtiyarların da onunla konuştukları yoktu. Sessizce geli-

yorlar, namaz kıldıktan sonra sessizce çekip gidiyorlardı. Bu durum Mehmet Hoca'yı yıkıyor, öldürüyordu. İnsanlara Tahir Acar'ı öldürmediğini, iftiraya uğradığını söylüyorsa da, kimse ona inanmıyordu. Bu şekilde daha fazla dayanamayacaktı. Bir an önce tayinini başka yere istemeliydi. Bazen de tümünden görevden istifa etmeyi düşünüyordu. Çünkü cemaatinin içinde gizli örgütlenmiş bazı güçlerin, onu kendi ölçülerine uygun bulmadıkları için aleyhinde yoğun şekilde "kafirdir, çapkındır, katildir.. propagandası yaptıklarını biliyor, görevinden daha çok soğuyordu. Günlerce tayin istemekle, istifa etmek arasında gidip gelmiş, sonunda tayinini istemek için dilekçesini içeri vermiş, tayinini beklemeye başlamıştı. Bu kent dışında nereye çıkarsa çıksın önemli değildi. Annesinden uzaklaşacağı için üzülüyordu. Burada senede birkaç kez de annesini görebiliyordu. Ya tayini çok uzak bir yere çıkarsa, o zaman annesini göremeyecekti. Buna dayanamıyor, tayininin bu kente yakın bir yere çıkması için dua ediyordu.

Akşam namazına gelen topu topu üç kişiydi; bunların çoğu caminin yakınında oturan, güçsüz, hasta yaşlılardı. İçlerinden en küçüğünün yaşı altmışın üstündeydi; biri topal, birinin gözleri bozuktu. Camiye girdiklerinde, sabahtan bu yana durmaksızın şiddetli yağan ilkbahar yağmurundan sırlıklam ıslanmışlardı. Namazı kıldıktan sonra çekip gittiler; ama halk arasında 'Molla' olarak bilinen, katı bir dindar olan Ömer camide kaldı. Altmışbeş yaşında, beyaz sakalı göbeğine ulaşan, siyah çekik gözlü, geniş alınlı bir ihtiyardı Molla Ömer. Yumurta kabuğu gibi çıplak olan kafasına, ortasında beyaz dantel ipinden örülmüş bir külah takmıştı. Yıllardır canının bir parçasıymış gibi elinden düşürmediği Erzurum Oltu taşından yapılmış doksan dokuzluk tespihi sağ elindeydi. Bu camiye çok seyrek gelirdi Molla Ömer. "Diyanet'in tayin ettiği imamların, müezzinlerin arkasında namaz kılmak haramdır" dediğini onun ağ-

zından birçok kez dinlemişti. Molla Ömer'in bu düşün-
celerini bildiği için onun gelişinin nedenini merak ede-
rek yanına gitti.

"Hoşgelmişsin.

"Buraya seninle bazı şeyleri konuşmaya geldim" dedi
Molla Ömer. Mehmet Hoca, Molla Ömer'in sert bir çeh-
reyle selamını almayışına bozuldu, ama hiçbir şey ol-
mamış gibi davranarak onun kendisine ne söyleyeceği-
ni dinlemeye başladı.

"Seni dinliyorum Ömer Bey.

"Kısa konuşacağım. Görevi bırak!"

"Neden?" dedi Mehmet Hoca. Bu kez gerçekten kız-
mıştı. Molla Ömer'in emri vaki sözleri onu beyninden
vurmuştu. Ne zannediyordu bu adam kendini? Tanrı-
nın yeryüzündeki temsilcisi mi?

"Neden görevi bırakacağım?"

"Sen katilsin, çapkınsın, kâfirsin!"

"Bana bak Molla!" diye bağırdı Mehmet Hoca. Gözle-
rinden ateş fışkıırıyordu. "Çek git buradan! Bu kutsal
yerde beni kötülüğe teşvik etme!"

"Ben sana son sözümü söyledim. Uymazsan sonuç-
larına katlanacaksın!"

"Ne yapacaksın? Öldürecek misin beni?"

"Orasını göreceğiz" dedi Molla Ömer. Kapıdan dışarı
çıkmadan önce uzun uzun Mehmet Hoca'ya baktı, başı-
nı salladı. Molla Ömer gittikten sonra Mehmet Hoca öf-
kesinden caminin içinde birkaç tur attı. Başında yeter-
li bela vardı, sanki onca bela yetmezmiş gibi şimdi de
Molla Ömer ona musallat olmuştu. Şimdi ne yapacaktı?
Bu insanla nasıl uğraşacaktı? Molla Ömer'in bu kentte
çok sayıda müridi olduğunu biliyordu. Sıkıntıdan nefes-
si daralmaya başlayınca, kendini caminin dışına, sokak
kapısına attı, yakasını açarak derin derin nefes alıp ver-
meye başladı. Sağa sola bakıp Molla Ömer'i aradı; Mol-
la Ömer gitmişti. Gitmesi de iyi olmuştu. Yoksa Mehmet
Hoca aylardır birikmiş öfkesini ondan çıkarırdı. Çünkü

şu an o kadar kızgındı ki, Molla Ömer'in müritlerinin gazabını düşünecek durumda değildi.

Sicim gibi yağan yağmur saçlarından aktı, rüzgâr saçlarını yaladı; birkaç dakika sonra biraz rahatladığını hissetti. Caddeden aşağı dere gibi toprak rengi sel akıyordu. Rüzgâr, caminin bahçesinde çiçek açmış kayısı, badem ağaçlarının çiçeklerinin yapraklarını havalandırarak yağmurla birlikte sokağa yağdırıyordu; caminin bahçesinde kirli yağmur suyunun oluşturduğu göletlerin üstünde çiçek yaprakları yüzüyordu.

Aşağıda, dizlerine kadar gelmiş sel sularını yarararak ilerleyen Cemal'i görünce, Mehmet Hoca yol kesen bir külhanbeyi gibi suyun içine girip caddenin ortasında bekledi. Cemal, bu kente gelirken tanıştığı ilk insanlardan biriydi; onun kendisinden kaçmasını, camiye uğramamasını anlayamıyor, üzülüyordu.

Cemal vaktinden önce yaşlanmış, altmış yaşlarında, iki büküm dolaşan, bir deri bir kemik kalmış ufak tefek bir insandı. Şehrin ücra bir köşesinde eski ayakka-bı tamirciliği yapan bu ihtiyar, özü sözü bir olan bir der-viş gibiydi. Asla yalan söylemez, asla kimsenin hakkına tecavüz etmez, asla yaşam tarzı olarak, inanç, düşünce olarak kendisinden farklı olan insanları hor görmez, kötülemezdi. Cemal kendisine yaklaşıncı, kollarını açarak onu durdurdu.

"Cemal Dayı!"

"Hı!" dedi Cemal, kaybettiği bir şeyi arayan bir insan gibi önüne eğdiği başını kaldırarak melül melül Mehmet Hoca'ya baktı. Mehmet Hoca'yı belden yukarı görmedi. Sesinden tanıdı.

"Ne istiyorsun?"

"Bak yağmur yağıyor. Gel camiye, biraz konuşalım.

"Eve gitmeliyim. Görüyorsun sırlıklam olmuşum. Üstümü değiştirmesem hastalanırım.

"Niçin benim camiden uzaklaştın?"

“Öyle gerekti” diye fısıldadı Cemal. Sesini kendisi bile duymadı.

“Sende mi benim Tahir’in katili olduğumu düşünüyorsun?”

“Hayır!”

“Peki neden benden kaçıyorsun?” dedi Mehmet Hoca. Dertlenmişti. Neredeyse ağlayacaktı. Cemal korkulu gözlerle çevresine baktı.

“Korkuyorum! Bizi tehdit ediyorlar!”

“Kimden korkuyorsun? Kim sizi tehdit ediyor?”

“Git buradan evladım! Git!” dedi Cemal; mırıldanarak yürüyüp gitti. Mehmet Hoca öylece yağın yağmurun altında, caddenin ortasında bir korkuluk gibi dikip durdu. Vatandaşın onunla ilişkisini kesmesini isteyen, vatandaşı tehdit eden güçler kimdi? Ondan ne istiyorlardı? Hırsından deliriyordu. Cemal’in korku dolu bakışlarını görünce, insanların neden kendisinden kaçtıklarını anlıyordu.

Camiye girmeden önce, cami avlusunda sınırsızlaşmış saçlarını kuruttu. Çoraplarını, ayakkabılarını çıkardı. Lambaları yakmadan karanlıkta dolaşmaya başladı. İşkenceden dolayı ayak tabanları, eklem yerleri hâlâ ağrıyordu. Her adım atışında sanki ayak tabanlarına batan bir iğne başından çıkıyordu. Birkaç tur dolaştıktan sonra yoruldu, sıkıldı. Pencereye yaslanarak dışarıda yağın yağmuru izledi. Caminin çatısına değen yağmur damlalarının çıkardığı sesi dinledi. Dışarıda karanlık koyulaşmıştı. Hemen pencereye yakın olan, şimdi beyaz gelinlik giymiş bir gelin gibi çiçeğe bürünmüş kayısı ağacını bile zar zor görebiliyordu. Arada bir çakan şimşekler kısa bir süre bahçeyi düşsel bir ışıkla aydınlıktan sonra, bahçe tekrar eski karanlığına, sessizliğine bürünüyordu.

Cebinden tütün tabakasını çıkararak yeni piposunu doldurdu. Yeni pipoyu sevmemişti bir türlü. Eski piposuna el koydukları için polise kızgındı. İlk yudumu içi-

ne çekince uzun uzun öksürdü. Sanki suçlu pipoymuş gibi kötü kötü pipoya baktı. Elini göğsüne koydu. Sanki yüreğinin altında, çok derinlerinde bir yara vardı. İşkenceden çıktıktan bu yana bu ağrıyı hissediyordu. Eve gitmeyi düşündü. Karnı acıkmış, sersemletici bir uyku onu çarmıştı. Yağmur onu korkuttu. Daha birkaç metre gitmeden sırlıslıkla ıslanırdı. Yağmurun yavaşlamasını beklemeye karar verdi. Ama yağmurun da duracağı, yavaşlayacağı yoktu, tam tersine gittikçe şiddetleniyordu. Sokakta akan selin sesi şakırdamaya başlamıştı. Şu an şehrin bir çok yerinde bu selin evlerin alt katını, bodrumları, dükkanları bastığını düşündü. Camiden cami avlusuna çıktı, yağmur değil sanki gökten dereler halinde seller boşanıyordu. Oluklara sığmayan su caminin dört bir yanında duvarlardan akıyordu.

Karanlık gittikçe karardı, sessizleşti, ıssızlaştı. Bu havada nasıl eve gidecekti? Sırtını duvara dayayarak geceyi dinlemeye başladı. Rüzgârın birlikte taşıdığı yağmur ona serpiyordu. Gece ağırdı ya da ona öyle geliyordu. Bir ara bir insan sesi duyar gibi oldu; inleyen, acı çeken bir kadının sesine benziyordu duyduğu ses. O kadar dalgın, o kadar düşünceliydi ki duyduğu sesin gerçek olduğunu anlayamadı. Birkaç dakika sonra sanki biri onu dürterek uyandırdı: "Kalk bahçede bir kadın var!" Kendini toparlayarak, duyduğu sesin gerçek olup olmadığını anlamaya çalıştı. Şimdi çok net olarak yağmurun, rüzgârın sesi arasında, inleyen, acı çeken bir kadının sesini duydu. Duyduğu sese inanmadı. Gece nin bu saatinde caminin bahçesinde bir kadının ne işi vardı? Acaba yine kendini hücrede mi hissediyordu? Sık sık kendini hücrede hissettiği oluyordu. Birkaç adım yürüdü. Sesi çok iyi duyunca korkup geri kaçtı. "Tanrım bu yeni bir cinayet, yeni bir tuzak mı?" diye mırıldandı. Korkuyla titredi. Ne yapacaktı şimdi? Bu kez ölü değildi. İnliyor, acıyla çırpınıyordu. Sesin geldiği noktayı tespit etmişti: Haşta veya yaralı her kimse bu

kadın, hemen caminin arka kısmında, ceviz ağacının altındaydı. Telaşla çevresinde dolandı; aklını oynatmış gibiydi! “Herhalde bir hayat kadını” diye düşündü. “Kullandılar, sonra döverek, belki de yaralayarak sokağa attılar. Zavallı kadın! O da sürüne sürüne caminin bahçesine sığındı” Al sana bir sorun daha; ne yapacaktı şimdi? Bahçede inleyen kadın kimdi? Kadına yardım ettiğinde başına yeni bir bela gelebilirdi. Daha eski yaralanı düzelmeden, yeni bir hücre hayatını kaldıramazdı. Peki ne yapacaktı? Kadını öylece orada bırakarak eve mi gidecekti? Bunu yaptığında bir yaşam boyu kendini affedemeyeceğini, vicdan azabından öleceğini biliyordu. Ya polisi arasa? Bu hiç hoş bir şey değildi. Ya kendisinin hücrede yaşadıklarını bu kadın da yaşarsa? Kimse-nin aynı acıları yaşamasına sebep olmak istemiyordu.

Yağmur'un altında birkaç dakika durması sırlıslıkla-mlanması için yeterli olmuştu. Şimdi her tarafından sular sızıyordu. Bir şimşek çaktı; gök şehrin üstünde tam orta yerinden ikiye bölündü. Yıldırımlar kentin üzerinde birçok koldan batıya doğru aktı. Korkunç bir ses şehri tir tir titretti. Çok kısa süren aydınlıkta ceviz ağacının altındaki yağmur göleti içinde yatan kadını gördü; kadını görünce geriye doğru kaçmaya başladı. Camiye girerek, saldırıya uğramış bir insanın telaşıyla caminin kapısını kapattı, sırtını kapıya dayadı. Bir süre öyle nefes nefese bekledi; sonra ağır ağır adımlarını sayarak pencereye yaklaştı; ceviz ağacının altına baktı; acaba kadın hâlâ orada mıydı? Şimşek çaktı, kısa bir süre caminin bahçesi gündüz gibi aydınlandı, kadını gördü, kadın yağmur göletinin içinde bir ölü gibi hareketsiz yatıyor, sadece inliyordu. Kadının sesini dinledi. Sesi hâlâ duyuyordu; ama eskisi gibi değildi, ölmekte olan bir insanın son nefes alıp verşi gibi bir şeydi. Kadın ölüyor muydu acaba? Belki kadın yaralı değil hastaydı, belki bir hayat kadını değil, kocasının dövüp evden kovduğu bir kadındı, belki de kocasının zulmünden bı-

kıp evi terkeden bir kadındı? Belkiler kafasında çoğalıp gitti. Burada kalıp, ölen bir kadının sesini dinlemeye dayanamıyordu. En iyisi camiye kapatıp eve gitmekti. Burada kalırsa duygularına yenik düşüp başına yeni bir bela açabilirdi.

O ara gök gürledi. Yüzünü dayadığı cam zangır zangır titredi. Korkup başını çekti. Ceplerinde piposunu aradı. Sonra pipoyu ağzında sönmüş durumda buldu. Bu haline şaşıtı. Niçin bu kadar korkuyordu? Sonuçta yaralı bir kadındı caminin bahçesine sığınan. Kadının onun gözleri önünde ölmesine müsaade etmemeliydi. En iyisi polise telefon edip durumu anlatmalı. Hızlı, kararlı adımlarla telefonun yanına gitti. Telefonun ahizesini kaldırdı, öylece kaldı. "Hayır" diye mırıldandı. "Kutsal bir yere sığınmış bir kadını polise teslim etmemeliyim!" Önce insan olarak üzerine düşen görevi yapıp kadına yardım etmeliydi. İsterse bu yeni bir tuzak olsun.

Dışarı çıktı. Şimdi ses kesilmişti. İçini kötü bir hüznün, pişmanlık kapladı. Acaba kadına yardım etmekte geç mi kalmıştı? Kadın ölmüş müydü? Yağmur göleti içinde yatan kadına yaklaştığında onun ölmediğini gördü, sevindi; ölmüş olsaydı çok üzülecek, uzun zaman vicdan azabı çekecekti. Kadın şimdi çamurlu göletin içinde çırpınarak kalkmaya çalışıyor, ama başaramıyordu. "Tanrım, bana doğru adım atmam için yardım et!" diye dua etmeye başladı. Yakınlarda bir yerde iki köpek hırlayarak kavga etmeye başlamışlardı. Kadının yanında birkaç dakika ayakta dikilip bekleyerek düşünmeye başladı. Hâlâ kararsızdı. Kadına yardım etmekten vazgeçerek döndü. Ancak bir tek adım bile atamadı; bacakları kırılmış gibiydi. Durdu. Ya kadın ölürse? O zaman o bir katil olurdu. Geri döndü. Yerde yatan kadını kucakladı. Camiye yürüdü. Korku, merhamet, heyecan iç içe karışmıştı.

Camiye girince, kadını, caminin ortasına serili, çoktan beri, Tahir'in ölmesinden bu yana doğru dürüst te-

mizlenmemiş halıların üzerine yatırdı. Dönüp, açık kalan camı kapısını kapadı. Öylece ayakta dikilerek, halıların üzerinde yatan kadını izledi. Sonra yavaş yavaş kadına sokuldu. Kadın çamurdan bir heykele dönmüştü. Daha çok gençti. Uzun bir boyu, uzun siyah saçları vardı. Elbiseleri çamurdan bir paçavraya dönmüştü. Sağ ayağındaki ayakkabısı yoktu. Kadının yanında yere çökerek, kadının yana kaymış başını düzeltti; eliyle kadının yüzünde ince çamur tabakasını sildi; kadının yüzü ortaya çıkınca, kurşun yemiş bir insan gibi yerinden sıçradı. Kurşunun verdiği acı yerine, tatlı, büyüleyici, sarhoş edici garip bir duygu damarlarından akıp gitti. Ta varlığının derinliğine ulaştı. Bu daha önce tatmadığı, hissetmediği, varlığı hakkında hiçbir şey bilmediği yepyeni bir duyguydu. Bu oydu; varlığı hakkında kimseye söz etmediği, yıllardır beklediği, yüreğinin derinliklerinde sakladığı, besleyip büyüttüğü, düşlerindeki, fantezilerindeki kadındı. Onu gerçek hayatta bulma umudunu kestiği an, hiç beklemediği bir şekilde çıkıp gelmişti işte. Bu yüzü tanıyordu, bu o yüzdü; düşlerindeki, fantezilerindeki kadın yüzü... Aynı masumluk, aynı doğallık, aynı güzellik... Sanki düşlerindeki kadını yaratmadan önce uzun uzun, şu an halıların üzerinde yaralı, yarı baygın yatan kadına bakmıştı.

Kadın bir ara iri deniz mavisini gözlerini açıp ona baktı. Sonra uyuyan bir insan gibi, uzun siyah kirpiklerini titreterek mavi gözlerini ağır ağır yumdu. İnlemeye, ötürken çırpınan, sayıklayan bir insan gibi ellerini, ayaklarını tuhaf bir şekilde oynatarak sayıklamaya başladı. Mehmet Hoca kadının kanayan elbiselerine baktı. Yarası sağ karın boşluğundaydı. Kadın kazağının altına giydiği gömleğini çıkararak yarayı sarmıştı. Yüzü solmuştu. Sanki vücudundaki bütün kan boşalmıştı. Bu haliyle kadın ona masallardaki uyuyan perileri çağırıyordu. O kadar güzel, o kadar çekiciydi ki, bütün gayretine rağmen kendini ona bakmaktan alıkoyamıyordu.

Kadının kazağını kaldırıp yaraya bakmak isteyince, kemerine bağlı tabancayla bombayı gördü. Ayağa kalktı. Bu kadın kimdi? Bu soru onu zangır zangır titretti. Çünkü kendisine sorduğu sorunun cevabını biliyordu. Bu kadın bir gerillaydı. Buraya niçin, nasıl gelmiş, nasıl yaralanmıştı? Düşlerindeki kadının bir gün karşısına çıkacağını düşünmüştü. Ancak onun yaralı bir gerilla olabileceği aklının ucundan bile geçmemişti. Bu da hayatın garip bir cilvesiydi. Pencerenin önüne gider, camlardan süzülen yağmura baktı. "Tanrım bana yardım et!" diye mırıldandı. Kadın uzun uzun inlemeye başladı. Mehmet Hoca pencerenin önünde onu dinledi. Kadının inlemesi dinince onun yanına döndü. Yarasından damlayan kan halıların üzerine akmıştı. Çok geç olmadan, kadın ölmeden, ne yapacağına karar vermeliydi. Kadının bir gerilla olduğunu biliyordu. Onu ya polise verecek ya da ona yardım edecekti. Kadını polise vermeyi düşünürken, bitişik hücredeki kızı anımsayıp kaskatı kesildi. Hayır, hiç kimsenin o dayanılmaz acılarını yaşamaya hakkı yoktu. Kadın gözlerini açıp baş ucunda duran Mehmet Hoca'ya, caminin kubbesine baktı. Sonra kendini toparlayarak bir eliyle yarasını tutup başını kaldırdı, diğer eliyle silahını, bombayı kontrol etti. Yerinde olduklarını görünce gözlerini Mehmet Hoca'nın yüzüne çevirdi. "Kimsin sen?" diye mırıldandı. Birkaç kez bu kelimeyi ağzında tekrarladıktan sonra deniz mavisi gözleri solmaya, kapanmaya başladı.

"İmam" dedi Mehmet Hoca. Kadın silahını çekip Mehmet Hoca'ya doğrulttu. Mehmet Hoca kadının ateş etmeyecek halde olduğunu bildiği için fazla da korkmadı.

"Polise haber verdin mi?"

"Hayır, vermedim.

"Umarım doğru söylüyorsun!" dedi kadın, silahını yerine sokarak. Bir süre emin olmak için uzun uzun, solgun, tükenmiş bakışlarla Mehmet Hoca'ya baktı. Sanki yıllar önce kaybettiği bir dostunu uzun yıllar son-

ra bulmuş bir insana benziyordu bakışları. "Ölüyorum! Ölüyorum!" diye acı acı sayıklayarak başı yere yığıldı. O an gök öyle şiddetli bir şekilde gürledi ki, Mehmet Hoca korkudan besmele çekip yerinden sıçradı. Caminin üzerine yıkılacağını düşündü. Daha fazla beklemeye, düşünmeye gerek yoktu. Soğuk bir kış günü evlerine sığınan bir serçe gibi yaralı bir kadın gerilla kutsal bir yere sığınmıştı. Bedeli ne olursa olsun. bir din adamı olarak camiye sığınmış bu yaralı kadına yardım etmeliydi. Kadını yerden kaldırarak sırtına aldı; kadının boyu uzun olmasına rağmen hafifti.

Camiden dışarı çıkarken, yağmur suyunu yararak caddede ilerleyen yüklü bir kamyon gördü. Kamyonun geçip gitmesi için birkaç dakika cami avlusunda bekledi. Kadın iki elini onun boynuna dolamış, "Ölüyorum!" diye mırıldanıyordu.

"Korkma! Seni kurtaracağım!" dedi Mehmet Hoca. Karakola ya da hastahaneye gitmedi, evinin yolunu tuttu; evine gitmek için ana caddeden yürümedi, ara sokağa saptı; küçük, daracık sokak bomboştı; sokağın çevresini sarmış tek katlı, eski, toprak damlı evlerin lambaları yanmıyordu. İnsanları evlerine hapseden şiddetli yağmur ve ölüm korkusuydu. İniş aşağı akan sel bazı yerlerde dizlerini geçiyordu.

Yol boyunca hiç kimseyle karşılaşmadan evine ulaşmasına sevindi; şiddetli yağmurun yağdığı bu zifiri karanlık gecede dışarıda yürümeye kim cesaret edebilirdi ki?

Yirmi dakika sonra evindeydi, her tarafından sular akıyordu. Kadının elbiselerini çıkarmadan, öylece ıslak şekilde yatağına uzattı. Kendisi de bir sandalyeye çöktü. Yorulmuştu. Yatağının sırlıklam ıslandığını gördü. "Keşke kadının üstündeki ıslak, çamur elbiseleri çıkar saydım!" diye düşündü. Ama bunu yapmaya cesaret edemedi; aslında cesaretsizlikten çok utandı. Yerinden kalkarak pencereye gitti. Acaba onu bir gören olmuş muydu? Perdeyi hafif aralayarak dışarı baktı. Geceyi

dinledi. Yağmur ve rüzgârın sesinden başka hiçbir hareket, hayat belirtisi yoktu dışarıda. Sokaktaki evlerin çoğunun lambaları sönüktü. Buna sevindi. Dönüp kadının yanına geldi. Şimdi ne yapacaktı? Bu yaralı kadın gerillaya nasıl yardım edebilirdi? Kadına baktı, soluk alıp veriyordu. Kadının üste giydiği parkayı çıkardı. Kadın gözlerini açarak Mehmet Hoca'ya baktı, "Kaç!" diye mırıldandı. Mehmet Hoca kadının şu an kendisini görmediğini, acıdan sayıkladığını biliyordu. Kadının yüzü, karanlık bir gecede bulut kümelerinin arkasında bir çıkıp bir kaybolan dolunay gibi yanıp sönüyor, açılıp kapanıyordu. Sonra kadının kazağını çıkardı, korka korka kadının yarasına baktı. Kurşun arkadan girmiş, önde, karnında avuç içi kadar yara açmıştı. Yaraya bakamıydı, içi sızladı, midesi bulandı. Temiz bir havlu getirip yaranın üzerine sardı; yara yerinden kan damla damla sızıyordu. Kadının ayağında kalan tek ayakkabıyı, yün çoraplarını, pantolonunu çıkardı. Kadının üzerini bir yün yorganla örttü. Kadının kemerine bağlı tabancayı, bombayı, parkasının cebindeki dolu iki şarjörü alıp, şimdilik televizyon sehpasının altındaki çekmeceye bıraktı, sonra dönüp kadının ıslanmış saçlarının altına kendi banyo havlusunu koydu. Bu işi bitirince derin bir soluk aldı. Kadının ıslak elbiselerini çıkarmıştı. Ama şimdi ona giydirecek kadın elbiseleri yoktu. Yarın ona yeni elbiseler alabilirdi, ama bu akşam ona bir şeyler giydirmeliydi. Düşündü, kadına kendi elbiselerini giydirmeye karar verdi. Kadına kendi elbiselerini giydirirken ona bakmamaya çalıştıysa da, Tanrı şahididir ki baktı. Onun güzel tenine eli her değişinde ürperdi. İlk defa bir kadını böylesine yakından görüyor, tenine dokunuyordu. Kadına pantolonuyla gömleğini giydirdiğinde kan ter içinde kalmıştı.

Kanı durdurmak lazımdı. Bu gidişle kadın kan kaybından ölecekti. Bir doktor bulmalıydı. Ama tanıdığı, çok samimi olduğu bir doktor yoktu. Sıradan bir dokto-

ru da çağıramazdı. Bu çok tehlikeli olurdu. O an arkadaşları Avukat Celal'i hatırladı. Ona gitmeli, durumu açıklamalıydı. Onun güvendiği bir doktor olabilirdi. Telefona gitti. İlk numaraya basınca Celal'i aramaktan vazgeçti. Bu ülkede bütün telefonların dinlendiği gazetelerde çarşaf çarşaf yazılıyordu. Dikkatli olmalıydı. Kadına baktı. Kadının kanı aktıkça tenindeki hayat ışığı sönüyor, tükeniyordu. Acele etmeliydi. Bir an önce bir doktor bulmalı, kanamayı durdurmalıydı.

Dışarı çıkarken lambayı söndürmeyi unutmadı. Yağmur göz açtırmıyordu. Kestirme sokaklarda yürüdü. Yürümeyip koştuğunun farkında değildi. Karanlık sokaklar bomboş, ıssızdı. Bazı yerlerde yağmur seli diz kapaklarına kadar ulaşıyordu. Ayakkabılarını çıkarıp eline almıştı. Üşüyor, soğuktan titriyordu. Üstündeki ıslak elbiseler ağırlaşmıştı. Dar, karanlık bir sokağa girerken, belediyenin caddede açtığı, şimdi bir göle dönmüş kanalizasyon çukurunun içine düştü; yüzme bilmeseydi boğulacaktı. Göletten çıkarken son nefeste kalmıştı, bir sürü pis su boğazına kaçmıştı. Kızgındı; hiç yapmadığı bir şeyi yaptı, aklını oynatmış bir insan gibi, karanlık ıssız sokakta var hızıyla bağırarak belediyeye sövüp saydı.

Celal'in evine yaklaştığında, üç katlı bir evin sokağa bakan balkonunun altına sığınmış, uzun birer yağmurluk giymiş, ellerinde el fenerleri olan iki polis onu durdurdu.

"Dur!"

Mehmet Hoca yola çıkan iki polisi görünce durdu. Polislerden biri yaktığı el fenerini Mehmet Hoca'nın yüzüne tuttu.

"Kimsin sen?"

"Mehmet Yosun."

"Ne iş yapıyorsun?"

"İmamım."

"Bu havada nereye gidiyordun?"

Mehmet Hoca zaman kazanmak için sağ elini lamba ışığına tuttu.

“Gözlerim kamaşıyor, şunu kapatın!”

“Nereye gidiyorsun?” diye bağırdı lambayı tutan polis. Sesi sertleşmişti.

“Ağabeyim Hasan’ın evine gidiyorum. Az önce telefon etti. Hastaymış. Gidip onu doktora götürmem lazım!” dedi Mehmet Hoca yalan söyleyerek. Polis onun yalan söylediğini anlarsa işi zordu. Çünkü Hasan’ın evini çoktan geçmişti.

“Üstün başın mahvolmuş!”

“Belediyenin sokakta açtığı kanalizasyon çukuruna düştüm. Az daha boğulacaktım.

“Hadi git!” dedi diğer polis, onu def eder gibi elini sallayarak.

“Sağ ol. İyi geceler.”

“İyi geceler, yola dikkat et! Aşağılarda sular çoğalıyor.”

“Sağol” dedi Mehmet Hoca; yürümeye başladı. Polislerden uzaklaşınca derin bir nefes aldı. Biran her şeyin bittiğini düşünmüş, az daha korkudan bayılacak duruma gelmişti. Bu işler onun yapacağı işler değildi. Ama çaresizdi.

Celal’in evinin olduğu sokağa girdiğinde bir süre uzaktan Celal’in evinin çevresine baktı; Celal evinin polisler tarafından izlendiğini söylemişti ona. Görünürlerde kimse yoktu. Celal’in evinin bahçesinin giriş kapısının önünde, altına silik ışıklar yayan bir sokak lambası vardı. Emin olmak için sokakta yürüyerek Celal’in evini elli metre geçti. Sağa sola baktı. Sokak ıssızdı, sessizdi. Kimse yoktu. Sokak boştu. Bu yağmurda kim sokakta bekleyebilirdi ki? Tekrar geri dönüp, açık bahçe kapısından içeri girdi. Bahçe, insan beline ulaşan bir su göletine dönmüştü. Çiçek açmış badem, kayısı, erik ağaçlarının dökülen çiçek yaprakları su göletinin üstünde dolanıyorlardı. Celal’in kaldığı dairenin bahçeye bakan odasının lambası yanıyordu. Buna sevindi. Demek ki

daha uyumamışlardı. Su göletine girerek, eve ulaştı. Kapıyı çalıp beklemeye başladı. Pantolonundan sular boşanıyordu. Odada açık televizyonun sesi geliyordu. Daha hızlı çalmaya başladı.

“Kim o?”

Celal’in sesiydi.

“Benim, Mehmet Hoca!”

“Hayırdır Hocam?” dedi kapıyı açan Celal. Üstünde mavi renkte bir eşofman vardı. Kapıyı açarken sağ elinde kalınca bir kitap tutuyordu.

“Senin yardımına ihtiyacım var” dedi Mehmet Hoca.

“Sorun ne?”

“Bilmem nasıl anlatayım?” dedi Mehmet Hoca telaşla çevresine bakarak.

Mehmet Hoca’nın elinden tutarak onu kapının önüne çekti Celal. Bir şimşek çaktı, ikisi de sustular.

“İçeri girelim Mehmet Hocam!”

“Görüyorsun, üstüm başım berbat.”

“İçeri gel, değiştir.”

“Olmaz! Geri dönmem lazım!”

“O halde şu önemli şeyi anlat.”

Açık kapıdan Celal’in eşi dışarı çıktı. Saçları kulaklarının üstünde küt kesilmiş, yuvarlak çerçeveli bir gözlük takmış, orta boylu, kibar bir bayandı. Üzerinde fis-tan gibi uzun bir gecelik vardı. Celal’a bakarak; “Kim bu?” dedi.

“Mehmet Hoca. Sana sözünü ettiğim hücre arkadaşım.”

“Hoşgeldin” dedi kadın gülümseyip elini uzatarak; “Celal senden çok bahsetti.”

“Hoş gördük.

“Konuğumuzu içeri almayacak mısın? Baksana ne halde! Üstünü değiştirmezse hastalanacak!”

“Hayır! Evinizi berbat etmek istemem! Celal’a anlatacağım küçük bir sorunum var. Anlatıp gideceğim.”

“Üstünü değiştirmezsen hastalanacaksın.

“Sağol. Geri dönmem lazım!”

“Haydi anlat bu sorununı. Doğrusu meraklandım. Gecenin bu saatinde bu şiddetli yağmurun altında seni buraya getiren her neyse çok önemli olmalı” dedi Celal; eliyle Mehmet Hoca’nın ıslak saçlarını sıktı; “Çok yağıyor.”

“Sokaklarda nehirler akıyor.”

“Bütün gün yağdı.

“Evin uzak mı Mehmet Hocam?” dedi Celal’in eşi.

“Fazla uzak sayılmaz.

“Haydi hocam aç şu mühürlü ağzını!”

“Mümkünse yalnız konuşmak istiyorum” dedi Mehmet Hoca, Celal’in eşine bakarak.

“Bizi biraz yalnız bırakır mısın canım?” dedi Celal, eşine göz kırparak.

“Olur” dedi kadın, içeri girerken “Üstünü değiştir-men lazım Mehmet Hoca” dedi.

“Devam et!” dedi Celal, eşi içeri girdikten sonra.

“Bugün başıma çok kötü bir olay geldi” dedi ve sustu. Gerisini getiremedi.

“Konuş Mehmet Hocam!”

“Akşam namazından sonra bir süre camide oturdum. Canım sıkılıyordu. Molla Ömer’le tartıştık, beni tehdit etti. Biraz camide kalırsam rahatlarım diye düşündüm. Yağmurun da dinmesini bekliyordum. Yağmur ise inadına hızlanıyordu.

“Molla Ömer ne istiyordu senden? Molla Ömer kim?” dedi Celal, Mehmet Hoca’nın sözünü keserek.

“Boş ver Molla Ömer’i. Şimdi onun sırası değil. Bir ara biraz nefes alıp rahatlayayım diye camiden dışarı çıktım. Yaralı bir kadının sesini duydum. Önce duyduğum sesin doğruluğuna inanamadım. Sonra dikkatli dinleyince sesin gerçek olduğunu, caminin bahçesindeki ceviz ağacının altından geldiğini anladım. Doğrusu uzun süre korkudan ona yaklaşamadım. “Ya yeni bir tuzaksa?!” diye düşündüm. Başımın belaya girmesini istemiyordum. Yaralarım henüz iyileşmeden ikinci bir

darbeyi göğüsleyemezdim. Doğrusu bir ara polise telefon açmayı düşündüm, ama yapamadım. Suçu ne olursa olsun kutsal bir yere sığınan bir kadını polise vermeye inançlarım, vicdanım elvermedi. Ona yardım etmeye karar verdim.

“Ne yaptın onu Hocam?”

“Ne yapabilirdim ki, onu sırtlayarak evime taşıdım. Yaralıydı. Yatağıma yatırarak senin yanına geldim. Kan kaybediyor, kanaması durdurulmazsa ölür!”

“Yarası ağır mı?” dedi Celal telaşla.

“Zannetmiyorum. Kurşun arkadan girmiş, sağ karın boşluğunu parçalayıp çıkmış. Sanırım yarası ağır değil, ama kan kaybediyor.”

“Seninle konuştu mu hiç? Kim? Bir hayat kadını mı yoksa?”

“Evet benimle konuştu. Onu camiye taşıyıp halıların üzerine uzattığımda, çok kısa bir süre gözlerini açıp bana baktı. Sonra doğrularak, parkasının altından bir tabanca çıkararip beni polise haber vermemem için tehdit etti. Sanırım o yaralı bir gerilla.”

“Tabancadan başka silah var mıydı üzerinde?”

“Evet, bir el bombası, iki dolu şarjör vardı.

“Onları ne yaptın?”

“Sakladım.”

“İyi yapmışsın.”

“Bir doktor bulmalıyız.”

“Evet. Bir doktor bulmalıyız. Çok tehlikeli bir iş, ama biz insan olarak bu tehlikeyi göze almak zorundayız. Yaptığın işin bilincindesin değil mi?

“Evet. O kutsal yere sığındı, ucunda ölüm de olsa onu korumak zorundayım!”

“Ne iyi bir insansın sen Mehmet Hoca! Keşke bütün din adamlarımız senin gibi düşünseydi!” dedi Celal! Mehmet Hoca’yı kucaklayarak öptü.

“İslanacaksın.

“Boş ver. Seninle ölüme bile giderim!”

“Yardım edecek misin?”

“Tabii. Çok güvenilir, derneğimizin üyesi bir doktor dostum var. Sanırım o bize yardım eder. Biraz bekle, bir şeyler giyinip gidelim!”

“Biraz acele et!”

“Olur” dedi Celal, içeri girdi.

Celal içeri girdikten sonra Mehmet Hoca üstüne başına baktı. Elbiselerinden sızan su betonu ıslatmıştı. Dışarı çıktı. Karanlığın içinde yağmur şırıl şırıl ses çıkararak yağıyordu; şehri suya boğan kara bulutlar alçalarak evlerin çatılarına konmuştu adeta. Az sonra Celal da dışarı çıktı. Üzerinde bir yağmurluk vardı. Bahçede yağmur göletine girdiklerinde Celal uzun bir ışıık çalarak “Boğulacağız!” dedi. “Sessiz ol!” diye fısıldayarak Celal’ı uyardı Mehmet Hoca. İki sokak sonra durdular. Celal, Mehmet Hoca’ya “Sen burada bekle!” dedi. Kendisi sokağa saptı. Kör karanlık bir sokaktı; zifiri bir karanlık vardı; göz gözü görmüyordu; sokaktaki evlerin hemen hemen hepsi ışıklarını söndürerek uykuya dalmışlardı. Yalnız kırk-elli metre ileride ikinci kattan küçük bir ışık sokağa sızıyordu. Sokak iniş aşağı meyilli olduğu için sokakta akan sel tuhaf, ürkütücü bir ses çıkararak uğulduyor, insanı korkutuyordu. Yağmurdan korunmak için bir evin balkonunun altına sığındı. Sokakta akan sel kaldırıma taşmıştı. Mehmet Hoca ceke-tini başının üzerine çekti, karanlığın içinde kaybolan Celal’ı beklemeye başladı.

Yarım saat sonra bir taksinin farları sokağı aydınlattı. O zaman Mehmet Hoca sokakta akan seli görerek ürktü. Taksi onun yanına gelince durdu.

“Bin arabaya Mehmet Hocam!” dedi Celal, taksiden aşağı inerek.

“Sen gelmeyecek misin?” dedi Mehmet Hoca taksiye binerken.

“Hayır, o gelmeyecek” dedi direksiyondaki genç adam. Araba hareket etti. Genç adamın başında kül-

rengi bir şapka vardı. Orta boylu, geniş omuzlu, güleç yüzlü bir insandı. Teni kar gibi beyazdı. Sanki doğduğundan bu yana güneş yüzü görmemişti. Kumral bıyıklarının uçlarını aşağı doğru sarkıtmıştı.

Araba seli yarmakta zorlanıyordu. Eski bir kaplumbağaydı ama kaportası, iç dekorasyonu iyi durumdaydı.

“Evin hangi tarafta?”

“Direkt gideceksiniz” dedi Mehmet Hoca. Titriyordu. Soğuktan mı, heyecandan mı, korkudan mı titrediğini anlayamıyordu. Titreme bir sıtma gibi onu sarmıştı.

“Korkma!” dedi doktor, arkasına dönüp Mehmet Hoca’ya bakıp gülümseyerek.

“Üşüdüm!” dedi Mehmet Hoca; “Ama korktuğumu inkâr edemem.”

“Durumunu biliyorum” dedi doktor. “Her şeyi Celal anlattı bana.

“Bazı şeyler insanın elinde değil.”

“Haklısın ama bana bak! En az senin kadar korkmam gerekiyor. Korkmuyorum.”

“Senin gibi olmayı isterdim.”

“Olacaksın” dedi doktor mırıldanarak; “Yabancı olduğun bir olayla karşı karşıyasın. Zamanla alışacaksın. Sen geldiğinde yaralının durumu nasıldı?”

“Baygındı. Şimdi belki de ölmüştür?!”

“Kanama var mıydı?”

“Evet.

“Çok muydu?”

“Hayır. Kan damla damla düşüyordu.

“Bir şey olmaz. Vücut kendiliğinden kanamayı durdurmuştur.”

Şansları iyi gitti. Yolda polise rast gelmeden eve ulaşılar. Yol boyunca doktor Mehmet Hoca’nın duyacağı bir sesle bir şarkı mırıldandı. Sesi güzel değildi, ama kötü de sayılmazdı. Hissederek söylüyordu. Mehmet Hoca doktorun korkusuzluğuna, vurdumduymazlığına şaşırırdı. Kendisi korkudan ölmek üzereyken, o elleriyle, ayak-

lanıyla söylediği şarkıya tempo tutuyordu. Aklında bir sorunu yoksa, başına gelecekleri bilmiyordu herhalde. Eve girerken Mehmet Hoca doktorun çantasını almak istedi, doktor bırakmadı, "Ben çantamı taşırım" dedi.

Odaya girdiğinde lambayı yaktı, "Tanrım ölmesin!" diye mırıldandı. Lamba yanınca öyle duvarın önünde dikildi kaldı. Kadına bakmaktan korktu. Ya ölmüşse? Yıllardır birlikte yaşadığı bir arkadaşını kaybetmiş gibi kötü bir sızı yüreğini sardı. Sonra onun yabancı olmadığını, on altı yaşından bu yana kendisinin yüreğinde, beyninde olduğunu düşündü.

Doktor yaralı kadının yanına gittikten birkaç dakika sonra Mehmet Hoca'ya dönerek gülümsedi; "Korkma yaşıyor, önemli bir şeyi yok! Kurşun karın boşluğunu delip çıkmış. Şansına, hiçbir organına zarar vermemiş"

Doktorun sözleri Mehmet Hoca'yı rahatlattı. Neredeyse sevinçten ağlayacaktı.

"Bana birazcık sıcak su getir!"

"Tamam" dedi Mehmet Hoca, mutfığa koştu; birkaç dakika sonra ısıtılmış bir sürahi sıcak suyla odaya geri döndü. Odaya girdiğinde doktor yarayı açmış, temizliyordu. Kadın da acıyla inliyordu, kıvranıyordu. Mehmet Hoca suyu doktorun yanına bırakırken gözlerini kapattı. Kadının yarasını görmek istemedi.

"Gidebilir miyim?"

"Neden?"

"Kan, yara görmeye dayanamam!"

"İyi, git. Bir de seninle uğraşmayayım" dedi doktor. Kadının yarasını temizlerken mırıldanmaya başladı:

"Şarabın adı kötüye çıkmış, kendi hoş
Hele bir güzelle içersen daha bir hoş
Harammış, olsun, bana göre hava hoş
Hem bana sorsan, haram olan her şey hoş.

"Kimin bu dizeler?" dedi Mehmet Hoca.

"Ömer Hayyam'ın.

Mehmet Hoca odadan dışarı çıkarken, az önce doktorun mırıldadığı dizeleri tekrarladı. Bir süre mutfakta gezindi. Rahat edemiyor, sıkıntıdan boğuluyordu. Sanki göğsüne ağır bir cisim çökmüştü. Dünden kalan bulashıkları yıkamak istedi. Daha ilk tabakta sıkılıp tabağı lavabonun içine fırlatarak kırdı. Kadını merak etmişti. Tekrar odaya girmek istedi, kapıdan geri döndü; yıllardır kullanmadığı diğer odaya girdi. Bir şimşek çaktı, ev sallandı sanki. Odanın camları zangır zangır titredi. Çatıda miyavlayan kedilerin seslerini duydu. Pencereye yaklaşarak sokağı dinledi. Arabayı evden yüz metre ileriye bırakmaları iyi fikirdi. Doktor olmasaydı, o hayatta böyle bir tedbiri düşünemezdi. Bu işleri bilen biriydi doktor. Altı kişilik masanın etrafına dizdiği sandalyelerden birini çekerek üzerine oturdu. Sandalyenin demir ayaklarının pas tuttuğunu gördü, oysa geçen yıl boyamıştı. Ayaklarını ileri uzattı. Ellerini sandalyenin üzerine atarak zorla gözlerini yumdu. Dinlenmeliydi. Boşuna; kadın tam karşısındaydı şu an. Kızarak sandalyeden fırladı. Sanki sıkıntılarının, öfkesinin nedeni sandalyeymiş gibi onu iki elle tutarak, hırsla eski yerine bıraktı. Tekrar pencereden dışarıyı, karanlık, ıssız sokağı izlemeye başladı. Kadın oradaydı, karanlığın içinde; gözlerini açıp ona bakıyor, sonra acı içinde inleyerek bağınıyordu. Kadına yardım etmek için elini ileri uzattı, son anda kendini toparlayarak utanıp elini geri çekti. "Bana ne oluyor?" diye kendini azarladı. Pencerenin önünden uzaklaşarak, elbiselerini içine koyduğu bavulu açtı. Bir şey arıyormuş gibi elbiselerine tek tek bakarak yere fırlattı. Bavuldaki bütün elbiseleri yere fırlattıktan sonra, yerdeki elbiseleri tortop ederek bavuluna doldurdu. O an duvara asılı sazi gözüne ilişti. Aylardır onu çalmadığını, unuttuğunu düşünerek sazi eline alıp çalmak istedi. Sazi birkaç dakika elinde tuttu, ama çalmadı; içinden gelmiyordu.

“Gidiyorum” dedi doktor. Dönüp baktı. Doktor elinde çantasıyla odanın açık kapısında dikilmiş, ona bakıyordu. “Sen daha elbiselerini değiştirmedin mi? Hastalanacaksın.

“Bitti mi?”

“Evet.”

“Durumu nasıl?”

“İyi. Yarın kalkıp gezer.

“Sağol. Bir çay içseydin.”

“Hazır mı?”

“Hayır. Ama çabuk hazırlarım.”

“Bekleyemem!” dedi doktor. Odanın penceresine gelerek, dışarıda yağan yağmura baktı.

“Ooo daha da şiddetlenmiş!”

“Evet.”

“Şu üstündeki elbiseleri değiştir” dedi doktor, Mehmet Hoca’nın su damlayan ıslak ceketini tutarak.

“Değiştireceğim.”

“Gideyim.”

“Sizinle arabaya kadar geleyim mi?”

“Gerek yok” dedi doktor ayakkabılarını giyerken. “Biraz pansuman malzemesi, ağır kesici, antibiyotik bıraktım. Kendine geldiğinde içirirsin; günde kaç kez içileceğini ilaçların kutuları üzerine yazdım. Ben bir daha bu eve uğramayacağım. Çok önemli sorun olmadıkça beni arama! Ha unutma, rahat ol, günlük yaşamında, davranışlarında bir değişiklik yapmaya kalkma! O zaman dikkati üzerine toplarsın. Kanlı pansuman malzemelerini de uzak yerde çöp kutusuna bırak, evinin yakınındaki çöp kutusuna atmaya kalkma! Anlaşıldı mı?”

“Evet anladım.”

“İyi” dedi doktor. Dış kapıyı açtıklarında rüzgâr yağmurla birlikte içeriye hücum etti. Doktor karanlığın içinde kaybolunca, Mehmet Hoca kapıda öylece donup kaldı...

Dicle gözlerini açtığında kendini temiz bir yatakta buldu. Ağrıları dinmiş, rahatlamıştı; önce içinde olduğu odaya baktı, sonra kendine; elbiseleri değişmiş, yarası pansuman edilmişti. Üstünde de bir erkek pantolonu ile erkek gömleği vardı. İçinde kaldığı odayı gözden geçirdi. Masanın üzerinde tik-tak sesler çıkararak çalışan saat, dokuzu yirmi geçiyordu. Acaba neredeydi? Bugün ayın kaçındı? Odaya bakınca kaldığı yerin, içinde yattığı yatağın hastahane olmadığını anladı; bir evdeydi. Peki onu kim tedavi etmişti? Kimin evindeydi? Ev sahipleri neredeydi?

Evin çatısını döverek yağın yağmurun sesini, çatıda boğuşarak birbirilerini kovalayan kedilerin seslerini dinledi. Şimdi anlıyordu, duyduğu o güzel, büyümlü şarkı yağmurun sesiydi. Bütün gece durup dinlenmek bilmeksizin yağmur söylemişti o şarkıyı.

Yatağı hemen pencerenin yanındaydı. Neredeyse duvarı boydan boya kaplamış, iri gül resimleriyle süslü, kirden, dumandan, tozdan rengi solmuş, pencereyi kaplayan perdeyi eliyle hafif araladı, dışarıya baktı. Yağmur yüklü bulutlar arasında bulduğu küçük bir boşlukta ışıldayan güneşin sıcak, hayat dolu ışıkları pencereden içeri dolarak karşı duvarda oynaşmaya başladı. Gözleri kamaştı, hemen pencereyi kapattı. Sonra tekrar araladı. Nerede olduğunu merak ediyordu. Yoksul mahallenin belki de en küçük, en daracık sokağı olan evin önündeki sokak çamur ve pislik içindeydi. Yağmur suyu sokakta insan dizine ulaşacak kadar şiştikten sonra akıyordu; çünkü bu sokak çukurdaydı. Bu sokakta iki küçük arabanın birbiriini geçmesi mümkün değildi. Tam pencerenin karşısında, sokağın öbür tarafında, maviye boyanmış pencerelerinin kavak ağacından yapılmış çerçeveleri çürümüş tek katlı küçük evin, sacı pas tutarak kömür gibi kararmış, yer yer çürüyecek dökölmeye başlamış çatısına konmuş dört güvercini, iki çocuk taşıyarak çatıdan indirmeye çalışıyorlardı. Çocuklardan biri on dört, diğeri on bir-on iki yaşla-

rındaydı. On dört yaşındaki çocuğun kucığında iki güvercin vardı. Yağmurda sırlıklam olmuş çocuklardan küçüğü bir yandan çatıya taş atarken, bir yandan da acayip acayip sesler çıkararak güvercinleri çağırıyordu. Az sonra evin kapısı açıldı; bir kemik yığını olan uzun boylu bir kadın dışarı çıkarak, "Orospu çocukları!" diye ciyak ciyak bağırmaya başladı. Çocukları suyun içinde sokağın sonuna kadar kovaladı; dönüşte yağmur göletinin içine yuvarlanınca sinirlenip kendisini kaybederek, çatısına konmuş güvercinleri taşa tutmaya başladı. Dicle perdeyi kapattı; dikkatli olmalıydı. Ya biri dışarıda onu görürse? Kaldığı ev bir bekâr evi olmalıydı; giydiği pantolonla gömlek de evin sahibine aitti herhalde. Peki kimdi bu adam? Onu nerede bulmuştu? Niçin evine almıştı? Bu soruların yanıtlarını bulamadan uyudu.

Uyandığında, kaldığı oda portakal rengi, göz kamaştırıcı ışıkla dolmuştu. Sancısı vardı, ama dayanılmaz değildi. Yatakta kıpırdadığında sancının daha da arttığını görerek, daha az kendini oynattı. Tekrar perdeyi araladı. Caddenin ortasında su göleti içinde üç çocuk, iki köpeği zorla dövüştürmeye çalışıyorlardı; çocuklardan biri beline kadar kirli suyun içindeydi. Uzun, siyah saçları olan bu çocuk, üç çocuğun içinde en yaramazıydı. Sımsıkı yakaladığı köpeğin kuyruğunu bırakmıyor, onu diğer köpeğe saldırmaya zorluyordu. Ama köpekler kavga etmek istemiyorlardı; köpeklerin bu hali çocukları daha da kızıştırıyordu; köpeklerden birinin kocaman kafası vardı. Başından başlayan beyaz bir çizgi, kahverengi derisini sırtında yararak kuyruk ucuna kadar uzanıyordu. Diğer köpek daha küçük, daha zayıftı; üstelik ön sağ ayağında topallıyordu. Kavga ettiğinde zararlı çıkacağını bildiği için kaçmaya çalışıyor, kuyruğunu çocuğun elinden kurtaramadığı için ağzından salyalar akıtarak, bir yandan köpeğe, bir yandan da kuyruğunu bırakmayan çocuğa havlıyordu. Bahçeye bakınca, elindeki belle, hırslayarak bahçeyi belleyen Tombul'u gördü; orta yaşlı, iki

yüz kiloya yakın bu iri dev adam bahçeyi bellerken kan ter içinde kalmıştı. Bir kürek yumuşak toprağa batırınca on dönümlük bir bahçeyi bellemiş gibi uzun uzun dinleniyor, alnından ve yüzünden boşalan terleri siliyordu. Adamın bu hali kadını güldürdü.

Bahçedeki diğer meyve ağaçları daha yeni yeni tomurcuklandığı halde, kayısı, badem, alıç ağaçları bir gelin gibi beyaza bürünmüşlerdi. Dallarından kopan binlerce, on binlerce çiçek yaprağı hafif esen rüzgârın da yardımıyla havada uçuşuyorlar, oynuyorlar, oğul vermiş anı gibi konacak yer arıyorlardı. Bahçedeki ıslak toprak çiçek yapraklarıyla kaplanmıştı.

Dicle kaldığı evin iki katlı olduğunu anladı. Alt katta bahçeyi bellemeye çalışan şişman adam burada oturuyor olmalıydı. Perdeyi kapattı. Neredeydi bu evin sahibi acaba? Niçin eve gelmiyordu? Beyninin bir yerinde, sili, orta boylu, zayıf, güzel, sempatik yüzlü bir insanın gölgesi dolaşıyordu. Peki nerede görmüştü bu insanı? Düşünüyor, hatırlayamıyordu. Tıpkı uyurken gördüğü, fakat uyandığında unuttuğu düşü hatırlamaya çalışan bir yaşlı insanı andırıyordu şu anki hali. Tavanı çok yüksek olan büyük bir oda hatırlıyordu. O kadar yüksekti ki tavanı!.. Hatırladığı bu görüntü bir gerçek miydi, düş mü, anlayamıyordu.

Yarasına baktı. Sargı kuruydu. Kanama durmuştu. Yerinden kalkmak istedi, karnında başlayan şiddetli bir sancı tüm vücudunu sardı. Kalkmaktan vazgeçti. Acıkmıştı. Bir şeyler yemek, biraz su içmek istiyordu. Karşısında duvarın yanında duran masanın üzerinde yıkanıp ütülenerek üst üste dizilmiş elbiselerini, elbiselerinin yanında duran ağır kesici ve antibiyotik hapları gördü. Silahı neredeydi? Arkadaşlarını düşündü. Onu arıyorlar mıydı acaba? yoksa öldürüldüğünü mü düşünüyorlardı? Pencereden bakmaya başladığında, çocuklar ve köpekler gitmişlerdi. Az önce çocukların durduğu yerde şimdi arkası açık bir kamyonet duruyordu. Çamura saplanmış

kamyonetin yanında, neredeyse kamyonet ağırlığında, iki metre boyunda, bir karış siyah, kumral sakalı olan küçük bir dev adam vardı; dev adam kamyonete küfürler savurarak, kamyonetin çevresinde dolanıyor, öfkesine hakim olamayarak arada bir kamyonetin lastiklerini tekmeleyip küfür ediyordu. Adam az önce kamyonetin altına yatmış olmalıydı ki çamurdan bir adama dönmüştü. Tombul, şimdi bağı bellemeyi bırakarak, kamyoneti tekmeleyip küfreden adamı izlemeye başlamıştı. Kadın, kamyonet sahibi dev adamın hareketlerinden şüphelenmişti. Polis miydi acaba? Polisler evi ablukaya mı almışlardı? Öyleyse hiçbir şansı yoktu. Savunmasız durumdaydı. Onu kısı kıvrak yakalayacaklardı. Canlı ele geçmeyi istemiyordu. Keşke el bombası yanında olsaydı! O zaman, canlı ele geçmeme şansı olurdu. Kendi eliyle yaşamına son verecek gücü kendisinde bulabilecek miydi? Bu üçüncü kezdir yara alıyordu, ama bir başkası tarafından yaralanmakla, kendi eliyle yaşamına son vermek farklı şeylerdi. Zor bir karardı. Bir ay önce bir köye ekmek almaya inerken jandarma tarafından kuşatılınca bombayla kendini paramparça eden gerilla Cemil'i hatırladı. Acaba Cemil kendi yaşamına son verirken ne düşünmüştü? Acı çekmiş miydi? Öylece dalıp gitti; gök gürlemesini andıran bir kadın çığlığıyla daldığı düş aleminden koptu. Perdeyi aralayarak dışarıda neler olduğunu anlamaya çalıştı. Bağırان kadını görmüyordu, ama kadın sesinin alt kattan geldiğini anladı. Kadının çığlığıyla Tombul kamyoneti izlemekten vazgeçerek işine döndü. Perdeyi kapattı. Birkaç dakika sonra uzun uzun anıran bir eşeğin sesini duydu. Gülümsedi.

Yeşile boyanmış evin duvarlarının rengini sevdi. Koyu yeşili seçmesi, odayı karanlık yapıyordu. Odanın kapısı açık maviye boyanmıştı. Boyanmış uzun zaman olmuştu ki, boya solmuş, kirlenmiş, kabarık dökülmeye başlamıştı. Kapıya yakın siyah renk bir sehpanın üzerinde duran televizyonun fişi prize takılıydı. Sehpanın alt katında kü-

çok bir teyp duruyordu. Sehpanın sağında-solunda duran çiçekler bakımsızlıktan solmuş, sehpanın sol tarafındaki çiçeğin bazı dalları kurumaya başlamıştı.

Başının arkasındaki duvarın önüne konulmuş kitap dolabının bütün rafları kitaplarla doldurulmuş, bir kısım kitap da rafın üstünde üst üste yığılmıştı. Evinde bulunduğu insan kitap okumayı seven biri olmalıydı. Bazı kitapların adlarını okumaya başladı. Bir çok kitabın ismi, yazarların adı ona yabancıydı. Belki tanıdığı bir yazar çıkar diye meraklı gözleriyle kitapların isimlerini taramaya başladı. Felsefenin Temel İlkeleri kitabını görünce yabancı bir ülkede tanıdık bir dost görmüş gibi sevindi. Ona hayatı sevdiren, hayatı tanımayı, anlamayı, sorgulamayı, değiştirmeyi öğreten kitap, Mevlana'nın Mesnevisi'nin yanında duruyordu. Sağ düşüncede bir insanın evinde olduğunu düşündü. Çünkü kitaplarının çoğunun başında "İslam" vardı. Bu onu hem kaygılandırdı, hem de meraklandırdı. Nasıl olur da sağ düşünceli bir insan onu evine taşımış, doktor getirip tedavi etmişti? Bunu anlamakta zorlanıyordu. Ne yapacaktı şimdi? Dikkat etmeliydi; ama kötü olan da, yapabileceği fazla bir şey yoktu; yaralıydı, savunmasız durumdaydı, yaşamı evinde kaldığı insanın elindeydi şu an. İyileşip ayağa kalkmadıkça burada kalacaktı. Üzüntüden başı yastığa düştü. Yorganı başının üzerine çekti. Kendini kanatları kesilerek tutsak edilmiş bir kuşa benzetti. Kaderi onu evinde esir eden insanın elindeydi. Hiçbir zaman kendisini tutsak olarak düşünmemişti. Hep kafasını paramparça, göğsünü delik deşik edecek bir kurşunla ölmeyi ya da bombayla kendini havaya uçurmayı düşünmüştü. Tutuklanmak onu dehşete düşürüyordu. Yola çıkarken bunu düşünmeliydi. Peşine düştüğü korucubaşı onun onlarca arkadaşının ölmesine sebep olmuştu. Sığınakta kuşatıldığı geceyi anımsadı. Yüreği öfkeyle doldu. Cafer'in "Kuşatıldınız!" cıglığını duyuyordu şu an. Sığınmaktan dışarı çıktığında çevresinde vınlayarak, ılık

çalarak kara saplanan kurşunların sesi hâlâ kulaklarında daydı. "Sen kaç komutanım!" diye bağırarak gencecik bedenini korucu kurşunlarına siper eden arkadaşını anımsadı, gözleri doldu. Gözyaşları yanaklarından süzüldü. Güçlü olmalı, direnmeli, yaşamak için bütün olanakları kullanmalıydı. Biliyordu ki ölü bir insan hak arayamaz, hesap soramazdı.

Sonra o fare yüzlü balıkçıyı düşündü. Ona güvenmekle hata etmişti. Peki serbest bırakmayıp da ne edecekti balıkçıyı? Öldürecek miydi? Tabancayı çektiğinde zavallı adam ne hale gelmişti. Gölün üzerinde bağırarak martıların sesini, çevresinde havalanan leyleklerin, turların kanat esintisini hissediyordu. Kayığa saplanan ilk kurşunla kendini göle bıraktığında karnında şiddetli bir acı hissetmiş, sanki sırtına değen sert bir cisim onu göle savurmuştu. Sonrasını hatırlamıyordu. Bir düş alemindeydi sanki... Limandan uzaklaşan bir gemi gibi, silah sesleri ağır ağır azalıyor, sonra siliniyor... Karaya çıktığında, toprak ayaklarının altında akıp gidiyordu. Kurşun sesleri çok uzaklarda, sesi zar zor duyulan bir baykuşun sesini andırıyordu karanlıkta. Yağmur yağıyor, toprak, taş, ot, çiçek, ağaç yere düşen yağmur damlalarını bir sünger gibi emiyorlardı. Herşey parıldıyordu. Yağmur herşeyi yıkayıp tertemiz yapmıştı. Koştu... Koştu... Ölümden korkmadığına inanıyordu, ama ölümle karşılaştığında bütün enerjisini harcayarak kaçıp ondan kurtulmaya çalışıyordu. İçindeki o güç onun yaşamıyla oyun oynamasına izin vermiyor, karşı koyuyor, yaşamak için çaba sarfediyordu. "Ölüm!" Bu kelime onun için çok uzaktaki soyut bir düş değildi; onlarca kez onunla göz göze gelmişti. Aslında ölümün tahmin ettiğinden daha korkunç, daha acı olduğunu onunla yüz yüze geldiğinde anlamıştı. Onunla ilk kez tanıştığı günü, yaşadıkça unutmayacaktı. Yirmi dört kişilik bir gerilla grubunu Munzur Dağları'nda derin bir vadide jandarmalar, özel timler kuşatmıştı; jandarmaların. özel

timlerin sayısı üç yüz kişiden fazlaydı. Üstelik üstlerinde uçan üç kobra helikopteri de gökte ölüm kusarak askerlere desteğe gelmişti. Çatışma dört saatten beri diş diş sürüyor, zaman ilerledikçe çevresini sarmış asker çemberi daralıyordu. Mermileri tükenmeye, sayıca azalmaya başlamışlardı. Gerillalar savaşa savaşa ölüyor, geri çekilmeye çalışıyorlardı. O bir ev büyüklüğünde bir kayanın üstünde mevziye yatmıştı. İki metre arkasında çok yaşlı bir ardıç ağacı vardı. Kayaya çarpan silah, top mermileri ateşten kıvılcımlar saçıyor, gökyüzünü, yüzünü taş yağmuruna tutuyordu. Yüzlerce mermi de kayayı yalayarak ardıç ağacının gövdesine, dallarına saplanıyordu. On metre aşağısında, yarası ağır bir gerilla toprağa dökülmüş meşe yaprakları, palamutlar arasında çırpınıyor, kalkıp kaçmak istiyor, gövdesini taşıyamadığı için çevresinde daire çizerek dolanıyordu. Elini sağ göğsündeki yaranın üstüne bastırmıştı. Kan içindeydi. Yere dökülmüş yapraklar, palamutlar, toprak, yaralı gerillanın kanından kızıl bir renk almıştı. Askerler kendisine yaklaşıyorlardı. Yaralı gerillanın bombanın pimini çekip karnının altına koyarak üzerine yattığını gözleriyle gördü. Sonra bombanın patladığını gördü; yaralı gerillayla birlikte onun yanına sokulmuş iki jandarma, taş, toprak, yaprak, palamut parçalanarak gökyüzüne fırladı. Bombanın yarattığı toz bulutu dağıldıktan sonra, çevreye yayılmış, meşe ağaçlarının çıplak dallarına asılmış insan organlarını gördü...

Sonra bir top mermisi yakınına düştü. Yer gök titredi. Kulakları sağır eden bu şiddetli patlamayla birlikte, top mermisi düştüğü yerde taş, toprak, yaprak, koca koca meşe ağaçlarını parçalayarak büyük bir toz bulutu halinde gökyüzüne fırlattı... Sonra bunlar yağmur halinde yağmaya başladı. Tufan gibi bir şeydi yaşadıkları! Bir anda gece çöktü. Çevresini kör bir toz bulutu kapladı. O an öldüğünü, parça parça gökyüzüne serpildiğini hissetti. Boylu boyunca kayanın arkasına uzandı, başını elleri

arasına aldı. Yere düşen telsizinde "Geri çekilin!" diye bağırdı manga komutanı. Bu kıyamette nasıl kaçacaktı? Dört bir yandan, gökyüzünden mermi yağıyordu üzerine. Kulaklarında, beyninde dayanılmaz bir uğultu sürüp gidiyor, vücudunun ağırlığından sıyrılarak ağırlıksız bir nesneye dönüşmeye başladığını hissediyordu! Ölüyor muydu acaba? Tuhaf bir ruh hali içindeydi. Sanki bedeninden çıkıp gökyüzüne yükselerek, soğuk bir sonbahar günü Munzur Dağları'nda, sarp, derin bir vadinin içinde birbirilerini vahşice öldürmeye çalışan askerlerle gerillaların arasında süren savaşı izliyordu. Korkmuyordu. Acı da çekmiyordu. Çevresindeki çemberin daraldığını, askerlerin ayak seslerinden anlıyordu. İşte korktuğu an gelmişti. Ölüm onu Munzur Dağları'nda yakalamıştı. Yanında bir kurşun toprağa saplandı, bir daha, bir daha... Kobra şimdi tam üstündeydi... Gerisinin nasıl olduğunu hatırlayamıyordu... Silahını ortadan tutarak, aslanın önünde koşan bir ceylan gibi meşe ormanının içinde koşmaya başladı. Koşuyor muydu, uçuyor muydu hatırlamıyordu; çünkü bir düş yaşıyordu sanki.

Anıları peş peşe akıp gitti. Yorganın altında boğuluyordu. Yorganı başının üzerinden kaldırdığında ter içinde kalmıştı. Bir seyyar satıcının "Portakal, patates!.." çığlığıyla kendine geldi. Yüzündeki terleri sildi. Bombanın üzerine yatarak intihar eden gerillanın cesaretini gösterip yaşamına son verebilir miydi? Bunu düşünmek bile istemedi. Onun yapmak zorunda olduğu önemli bir görevi vardı. Bir an önce iyileşip planını uygulamaya sokmalıydı. Tekrar kalkmayı denedi, acıyla kıvranarak yatağa yığıldı. Elbiselerinin yanında duran küçük bir kâğıt parçası gözüne ilişti. Daha önce onu nasıl görmemişti? Kâğıdı eline alarak, yazılan yazıyı okumaya başladı; "Korkma, rahat ol! Sana zarar verilmeyecektir!" diye yazılmıştı. Yazıyı tekrar tekrar okudu, avucuna koyarak sıktı. Yüreğini sıcak bir alev sardı. Hıçkırarak ağlamaya başladı. Annesini yitirmiş bir ço-

cuk gibi hıçkıra hıçkıra ağladı. Çoktandır bunu yapmak isteyip de yapamamıştı. Onu ağlatan çaresizlik değildi; onu ağlatan, kendisini tanımayan bir insanın başına gelebilecekleri bile bile ona gösterdiği insani davranıştı.

“Eski hurda alınır!” diye bir çığlık sokağı kapladı. Deşti... Deşti... Olgunlaşmış bir çıban gibi içindeki hicranı dökerek rahatladı. Hıçkıra hıçkıra uyudu.

Bir ses geliyordu kulaklarına. Ağır ağır çalınan, insanın tüylerini diken diken eden hüzünlü bir melodi. Güzel çalıyordu. Bundan önce yaşayıp ölmüş ve şimdi yaşayan insanların acılarını, aşklarını, sevdalarını anlatıyordu. Kökleri çok gerilere uzanıyordu. Ses onun yüreğine oturuyor, ocağa atılmış kuru odunları yakan ateş gibi duygu ve coşku alevi saçarak büyüyor, yayılıyor, onun ruhunu kavuruyordu. Onun yüreği bir geyik oluyor Munzur Dağları'nın doruklarında, rüzgâr hızıyla ormanlarda, uçurumlarda, bozkırlarda uçuyordu. Bu ses ona yabancı değildi. Bu ses, daha beşikteyken ona türkü mırıldayan, evlerinin arkasındaki taş oluktan akan, buz gibi soğuk suyu olan çeşmenin sesiydi. Bu ses, mağarada, karanlık gecede, sırtını mağaranın taş duvarına dayayarak gözleri kapalı, yakılıp boşaltılan evi, köyü, zorla topraklarından sürülmüş çocukları, torunları, dostları için gözyaşı dökerek ağıt dizen Zeynel Dede'nin; bu ses, korucular tarafından zorla ırzına geçildikten sonra intihar eden on altı yaşındaki kızının ölüsü üzerinde ağlayan Sultan'ın; bu ses, ıssızlaştırılmış köyde yalnız kalmış kedinin sesiydi. Bu sesi tanıyordu. Yeryüzünde hiçbir ses bu ses kadar hüzün ve acı damlamıyordu. Önce bu sesi rüyasında duyduğunu düşündü. Gözlerini açtığında, bu sesin, sandalyeye oturarak kapalı gözlerinden yaşlar akan Mehmet Hoca'nın çaldığı sazın tellerinden döküldüğünü gördü. Hoş, çekici, sempatik bir insan olarak gördü sazı çalan Mehmet Hoca'yı. Onu evine getirip tedavi eden insana baktı uzun uzun. Mehmet Hoca'nın yanaklarından sü-

zlen gözyaşları sazin üzerine dklyordu. Bütün varlığıyla kendisini çaldığı ağının büyüsüne kaptırmıştı Mehmet Hoca. Yıllardır çalıştığı halde annesinin beşiği başında söylediği ağıtlardaki o duyguyu, hüznü, acıyı, aşkı, sevdayı. isyanı yakalayamıyordu. Bambaşka bir şeydi o ses. Acıdan yanan bir yüreğin yakarışı, ağırışı, isyanıydı. Bitmeyen, yarım kalan ölümsüz bir sevdaya duyulan zlemdi. Hiçbir zaman o sesi yaratmayı başaramayacaktı herhalde.

“ok güzel alıyorsun!”

“Uyandın mı?” dedi Mehmet Hoca gözlerini açarak. Sazı almayı bıraktı.

“Uyanmanı bekliyordum.

“Kimsin sen?”

“İmam” dedi Mehmet Hoca; “Cami imamı.

“Doğru mu?” dedi Dicle, başını kaldırıp Mehmet Hoca’nın yüzüne bakarak. şaşırmıştı.

“Evet doğru. Ben bir imamım.

“Beni nerede buldun?”

“İmamlığını yaptığım caminin bahçesinde.”

“Senden başka beni gören oldu mu?”

“Hayır. Camide yalnız oturuyordum. Gece karanlıktı. şiddetli bir yağmur yağıyordu seni bulduğumda. Sokaklar ıssızdı. Zaten bu kentte akşam saat altı-yediden sonra sokakta tek bir insan bulamazsın.

“Neden?”

“lm korkusu! İnsanlar kurşunlarla, satırlarla ldrlyor. Faillerini bulan yok.

“Faili meçhul cinayetler çok işleniyor mu?”

“ok... Çok...

“Beni bulman kaç gün oldu?”

“Bir buçuk gün.”

“yle mi?” diye fısıldadı kadın.

“A mısın? Yemek hazırlamıştım, uyanmanı bekledim.

“ok aım! Ama affedersin, önce tuvalete ıknam lazım. Bana yardım eder misin? Bilmiyorum kalkabilecek miyim?”

“Doktor önemli bir şeyin olmadığını söyledi. Dene bakalım bir” dedi Mehmet Hoca: sazı duvara yaslayarak kadının sağ koluna girdi. Kadın önce ayaklarını yataktan sarkıttı.

“Yavaş! Yavaş ol!”

“Of çok ağrıyor!” diye inledi bayan.

“Yemekten sonra antibiyotikle. ağrı kesici iç.

“Olur. Başım dönüyor” dedi bayan, düşmemek için iki eliyle Mehmet Hoca’nın boynuna sarıldı. Darmadağın olmuş uzun siyah saçları Mehmet Hoca’nın yüzüne döküldü. Bayanın teninin sıcaklığını, kokusunu ruhunun derinliklerinde hissetti. Kararından fazla şarap içmiş bir insan gibi o tattan sarhoş oldu. Yüzüne dökülen bayanın saçları onu uyarıyor, gıdıklıyor, ürpertiyordu. Hayatında ilk kez bir kadına bu kadar yakın olmuştu. Kadın adım attıkça ağırlığıyla ona yaslanıyor, saçları onu gıdıklıyor, kokusu baştan çıkarıyordu. Bayanı tuvalete bıraktığında sarhoş gibiydi. Teni alev alev yanıyordu. Sanki onu bir ekmek fırınının ocağına koyup çıkarmışlardı. Aynada yüzünü görünce korkup geri kaçtı. Ne olmuştu ona? Yüzü, yağda kızartılmış bir tavşana dönmüştü. Kendine kızdı; niçin bu kadar utanıyor, sıkılıyordu? Yıllarca düşlerinde yarattığı kadını Tanrı göndermişti ona işte. Mutlu olması gerekirken, huzursuz ve tedirgindi. Çabuk çabuk elini, yüzünü yıkadı. Cesur olmalıydı. Kötü bir şey yaptığı yoktu. Genç bir adamdı, herkes gibi onun da bir kadını sevmeye hakkı vardı. Sonra olaya kadının penceresinden baktı. Buz gibi soğudu. Az daha yere yıkılacaktı. Bir gerillaydı. Üstelik belki evliydi, belki sevdiği bir gerilla arkadaşı vardı. Acaba onu beğenmiş miydi? Onun üzerinde ufak da olsa olumlu bir etkisi olmuş muydu? “Cami imamıyım” dediğinde kadının yüzündeki değişimi görmüştü. Yoksa cami imamlarını sevmiyor muydu? Sonra böyle olumsuz düşündüğü için kendine kızdı. Bu kadın, Tanrı’nın bir mucizesiydi. Tanrı sevdiği kadını ona göndermişse

hunda bir mucize vardı. Bu şehirde yüzden fazla cami vardı. Niçin Tanrı kadını onun imamlık yaptığı camiye göndermişti? Bu bile başlı başına bir işaretti. Tanrı ona acımış, yıllardır beklediği kadını yollamıştı. Kendini toplamalı, kendine hakim olmalıydı; bu hali hiç hoş değildi; yüzü, cinayet işlemiş bir insanın yüzünü andırıyordu şu an. Bütün içtenliğiyle inanıyordu ki kaderde ne varsa olacaktı. Havluyla yüzünü kuruturken, bayan tuvaletten çıktı. Yıllar önce gördüğü bir rüyayı anımsadı; Alevi bekâr erkek ve kadınlar üç gün tuttukları Hızır orucunda hiç su içmez, gece rüyalarında suyu nerede içeceklerine bakarlardı. Rüyalarında suyu nerede içmişlerse orada evleneceklerine inanırlardı. Biraz da abisi ve annesinin ısrarıyla üç gün Hızır orucunu tutmuş, üç gün hiç su içmemiş, rüyasında suyu nerede, kimin ona içireceğini beklemeye başlamıştı. İlk iki gün rüya görmemiş, üçüncü gün rüyasında bir kız ona suyu kendi evinde içirmişti. Şimdi, ona bir bardak dolu suyu uzatan kızın yüzünü tam olarak anımsayamıyordu, ama ona su veren kadının şu an evinde bulunan kadına benzediğine emindi; hatta biraz da korkarak görüyordu ki bu o kadının ta kendisiydi. Şu an elini, yüzünü yıkayan kadının, Hızır orucunda rüyada ona bir bardak su veren kadın olup olmadığına emin olmak için, rüyasında ona su veren kadının yüzünü hatırlamağa çalıştı; evet emindi, bu o kadındı.

Odaya geri döndüklerinde, kadının mavi gözlerinin dolduğunu görmedi Mehmet Hoca. Kadını yatağa bıraktıktan sonra televizyonu açtı. Haber saatiydi. İlk haber Milli Güvenlik Kurulu'nun toplantısıydı. Gündemlerinde 'Olağanüstü Hal' ve 'terör' vardı. Televizyon haberlerini okuyan bayan spiker, Milli Güvenlik Kurulu raporunu bir erkek sertliği ve disipliniyle; vatan, millet, devlet, Sakarya edebiyatıyla konuşmasını zenginleştiren bir sağ politikacı gibi gürlüyor; bahara girmiş bir kısrak gibi konuşuyordu. Zannedersin ki büyük bir savaşı kazanmış bir

Osmanlı padişahı. Ondan sonra başbakan, başbakan-
dan sonra bakanlar, bakanlardan sonra üst düzeylerde-
ki bürokratlar atıp tuttu. Memleketin yüksek menfaatle-
ri için yaptıklarını ve yapacaklarını bir bir sayıp döktü-
ler. Sonra dış güçlerin nasıl ezan ve bayrağa düşman ol-
duklarını uzun uzun bıktırıncaya kadar anlattılar. Ka-
dın, haberleri dinleyen Mehmet Hoca'nın acı acı gülüm-
sedliğini görüyordu. Daha fazla dinlemeye tahammül
edemeyerek kalkıp televizyonu kapattı Mehmet Hoca.

“Niçin kapattın?”

“Bıktım! Her gün aynı insanlar, gözümüzün içine ba-
karak aynı yalanları söylüyorlar” dedi Mehmet Hoca.
Dicle gülümsedi. Onu evinde barındıran yalnızca iyi de-
ğil, aynı zamanda da akıllı bir insandı. Buna sevindi.

Mehmet Hoca mutfağa giderek, daha önce hazırladığı
haşlamayı krom taslara doldurup getirdi. Masayı yatağın
yanına çekerek, yemeği ve ekmeği masanın üzerine koy-
du. Kadın ilk kaşığı alırken su içmiş bir tavuk gibi başını
havaya kaldırıp yutkundtu. Et suyunu yutmakta zorlan-
mıştı. İkinci, üçüncü kaşıktan sonra yavaş yavaş yemeye
alıştı. Yemek yerken çaktırmadan Mehmet Hoca'yı izledi.
Davranışları içten, doğal ve samimiydi. Olduğu gibi görü-
nen bir insandı, ama biraz utangaçtı herhalde. Başını
kaldırıp ona bakmaya sıkılıyor. ancak onun kendisine
bakmadığını hissettiği an bakıyordu.

“Bütün gün neredeydin Mehmet Hocam?”

“Camideydim.

“Hiçbir yere gitmedin mi?”

“Hayır!”

“Neden?”

“Canım sıkılıyordu” dedi Mehmet Hoca. Aslında kor-
kup camiye saklandığını, gelişmeleri beklediğini kadına
anlatamazdı. Gece kadını eve taşırken birileri onu gör-
müş olabilirdi diye bütün gün tedirgin bir şekilde poli-
sin camiye gelip onu tutuklamasını beklemişti. Sabah
erken camiye gitmesi de iyi olmuştu. Halıların üzerine

dökülen kanı silmiş, camiye süpürerek akşamdan kalan bütün izleri yok etmişti.

“Çok farklı bir imamsın.

“Nasıl yani?”

“Düşündüğüm imamlara benzemiyorsun.

“Acele etme! Kendine biraz zaman tanı! Sonra hayal kırıklığına uğrayabilirsin.

“Hiç zannetmiyorum. İlk izlenimlerim çok önemli.

“Tabağındakileri bitir!”

“Doydum” dedi Dicle, ellerini havluyla temizleyerek.

“Hapları iç!”

“Ben de onu söyleyecektim. Bir bardak su getir. Çok yedim. Altı aydır et yememişim.

“Beğendin mi haşlamayı?”

“Evet” dedi Dicle gülümseyerek. Aslında yemek pek güzel olmamıştı. Acemi bir erkek aşçının elinden bu kadarı bile fazlaydı.

“Bulaşıkları yıkayayım. Kururlarsa zor yıkarım” dedi Mehmet Hoca tabakları toplarken.

“Sana yardım etmek isterdim.

“İyileştikten sonra yardım edersin.

“Uykum geliyor. Biraz uyumalıyım.

“Uyu!”

Dicle yatağa uzandı. Mehmet Hoca yorganı Dicle'nin üstüne örttü.

“Silahımla bombam nerede?”

“Onları sakladım.

“Nereye?”

“Bahçedeki en kalın kayısı ağacının altında. Paranda bende ıslanmıştı, kuruttum. Parkanın cebine koydum.

“Teşekkür ederim. Senin gibi bir insana rastlamam bir mucize” dedi Dicle. Yorganı başının üzerine çekerek gözlerini kapadı.

Mehmet Hoca bulaşıkları mutfığa taşıdı. Bir sarhoşun narası bir süre sokağı inletti. Ardından çamura sap-

lanmış bir kamyonun sesi sokağı sardı. Kafası sorularla doluydu. Hâlâ tedirgindi, korkuyordu. Acaba bir gerilla kadına yardım etmekle doğru bir karar mı vermişti? Şiddeti, silahı, silahlı mücadeleyi doğru bulmayan, bütün sorunların barışla, diyalogla çözülmesinden yana olan bir insandı o. Kadere bak ki bir gerilla kadın gelip onun kapısını çalmış, yaşamını alt üst etmişti. Onu asıl korkutan şey, kadına karşı olan duygularıydı. Bu duygular, onun bastırduğu, gizlediği duygularını canlandırmış, ayaklandırmıştı. Bu duyguları onu ürkütüyordu.

Kısa bir süre sonra arabanın sesi kesildi; araba çamurdan kurtulmuş olmalıydı. Tabakları, kaşıkları soğuk suyun içine koydu, yıkamaya başladı. Mutfağın penceresinin önünde bulutlar peş peşe akıp gidiyordu. Dolunay oyun oynar gibi bulutların altından bir çıkıyor, bir kayboluyordu; bu gece o kadar berrak, o kadar büyüktü ki! Bir harman kadardı. Tam mutfak penceresinin karşısındaki üç katlı bir evin kırmızı kiremitlerine konmuştu. Rüzgâr hızlanmıştı; bahçedeki ağaçlar eğiliyor, bükülüyor, doğruluyor, sonra tekrar yeniden eğilip bükülmeye başlıyordu. Bu kötü oyun böyle durmaksızın tekrarlanıyordu. Bulaşık yıkamayı bırakarak bir süre pencerenin camını açıp ayı izledi; çiçek, su, toprak, çöp kokan rüzgârı kokladı.

Bulaşıkları yıkayıp odaya döndüğünde Dicle derin bir uykundaydı; başı yana düşmüş, saçları yastığın üzerine dağılmıştı. Kirpiklerini hafif hafif kıpırdatıyor, ürperiyordu. Boynu, göğsü açıktı. Teni kar gibi beyaz, pürüzsüz, olağanüstüydü. Uyurken öylesine güzel, öylesine masum, öylesine çocukçaydı ki, Dicle'nin bu hali Mehmet Hoca'yı kendisine esir etti. Sandalyeye çökerek Dicle'nin başucunda oturup onu izlemeye başladı. Biliyordu ki Dicle iyileştiğinde çekip gidecek, onu düşleriyle, fantezileriyle başbaşa bırakacaktı. Yıllardır yüreğinde ve beyninde bir düş olarak yarattığı kadın şimdi karşısında canlı bir varlık olarak duruyordu. Kadını yitir-

meden doya doya izlemek istiyordu.

Böyle ne kadar kaldığını bilmiyordu. Kendini toparladığında, yağmur damlaları ağacı delmeye çalışan ağaçkakan gibi evin camlarını ve çatısını dövüyordu. Uyku akan gözlerini ovuşturarak kalkıp saate baktı; saat ikiyi on dakika geçiyordu. Kadını uyandırmamaya çalışarak uyumak için diğer odaya geçip, yere serdiği, annesinin kente geldiği yıl kendisine hediye ettiği, kırmızı saltasındaki beyaz gülleri solmaya başlamış yün döşegün üzerine elbiseleriyle uzandı; az sonra uyumaya başladı. Uyur uyumaz kötü bir rüya görmeye başladı: Evinin etrafı yüzlerce polis, asker tarafından sarılmış; polisler, askerler hem sokağın içinde arabaların arkasında siperlere girmişler, hem de evinin etrafındaki evlerin içinde, çatılarında sipere yatmışlardı; askerden, polisten geçilmiyordu; kül atsan yere değmezdi.

"Teslim olun!"

"Teslim olmazsanız ateş açarız!" diye bağıyor biri megafonla. Ses karanlık gecede evi, mahalleyi inletiyordu. Yatağından fırlayarak pencereye koşuyor, o zaman kadının ondan önce uyandığını, tabancasını çekerek pencerenin yanında sipere yattığını görüyordu.

"Sen mi ihbar ettin beni?"

"Hayır!" diye bağıyor; "Seni ben ihbar etmedim.

"Etrafınız sarıldı teslim olun!"

"Teslim olacak mısın?"

"Hayır! Asla teslim olmam!"

"Teslim olmazsan seni öldürürler!"

"Beni yıllar önce öldürdüler!" diye bağırdı kadın. O an pencere camları kırılarak odaya bir bomba düştü; ve bir-iki dakika sonra odada bulunan herşey şiddetli bir patlamayla havaya uçtu. Korkuyla bağıarak yataktan fırladı, sağ olduğunu görünce sevindi. Kalkıp pencereden dışarı sokağa baktı, sokak bomboştu. "Tanrı'ya şükür, rüyaymış!" diye mırıldandı.

“Pis herif! Bana namus ve ahlak öğretmeye kalkma!” diye bağırarak adama yanıt verdi Mehmet Hoca. Boğazına kadar dolmuş, patlamıştı. Kavgaya ettiği adam koca kafalı, orta yaşlı bir adamdı. Bıyıkları andıran, uçları havaya kalkık, gür, uzun, siyah kaşları altında kedi gözleri gibi alev alev parlayan küçük, yuvarlak, patlak gözleri vardı adamın. Adam “Sen bir katilsin!” diye avaz avaz bağırıyor, kendisini durdurmaya çalışan iki adamın elinden kurtulup Mehmet Hoca’yı dövmeye çalışıyordu. Elinde kalın bir sopa vardı. Çok çırpındığı için, ömleğinin düğmeleri kopmuş, göğsünün uzun kırılcık kılları ortaya çıkmıştı. Adamın eski, kirli ceketinin kolu omuzundan koparak elinde kalmıştı. Kocaman kel kafasına korumak için taktığı şapkası ayaklar altındaydı. Adam katır gibi inatçıydı; Mehmet Hoca ona saldırmadığı halde o, çiftleşme mevsimi gelmiş bir erkek deve gibi azmış, kudurmuştu. Ağzında köpükler çıkararak küfrediyor, “Bırakın bu katilin cezasını ben vereyim!” diye bağırıyordu.

“Ben katil değilim!” dedi Mehmet Hoca. Ama onun sesi, eşek gibi anıran adamın çığlığı içerisinde duyulmadı. Adamın küstah davranışı onu kızdırmıştı. Sini-rinden beklediği yerde titriyor, “Tanrım bana sabır ver!” diye mırıldanıyordu. Adam düpedüz belaydı. Biri kışkırtıp onun üzerine salmıştı. Ne yapacaktı şimdi? Adam insanların elinden kurtulup kendisine saldırdığında karşılık vermek zorunda kalacaktı. Bunu yapmak istemiyordu. Bir insana zarar vermek, onu incitmek!.. Tanrı göstermesin! Sabırlı olmalı. Bu bir sınavdı. Dışarı çıktı. Adam insanların elinden kurtularak Mehmet Hoca’ya yeniden saldırdı. İlk yumruğu Mehmet Hoca’nın sağ gözü üzerine vurdu. Mehmet Hoca’nın canı fena yandı; bir ara elini kaldırıp kendisini döven adamı dövmek istedi, ama bunu yapmadı, son anda hırsına hakim olmayı başardı; hemen elini indirdi. Adam ikinci yumruğu Mehmet Hoca’nın karın boşluğuna vurdu. Mehmet Hoca ona

cevap vermedi. Askerde komutanın karşısında hazırol-
da bekleyen bir erat gibi kendisini döven adamın karşı-
sında durdu. Adam vahşiliğiyle onu kendi yöntemlerini
uygulamaya itemezdi. Dayanmalı, kötülüğün onu esir
almasına boyun eğmemeliydi.

Çevreden insanlar yetiştğinde adam Mehmet Hoca'yı
fena hırpalamıştı. Mehmet Hoca'nın elini kaldırmaması,
komutanın karşısında hazırola geçmiş bir asker gibi ha-
reketsiz durarak adamın kendisini dövmesine müsaade
etmesi kavgayı izleyen insanları şaşırttı. Çoğu insan
Mehmet Hoca'yı korkak olduğunu düşünerek yerdı. İs-
teseydi Mehmet Hoca bu adamın pestilini çıkarırdı. Bir
insan nasıl bu kadar korkak olabilirdi? Mehmet Hoca
kendisini anlamayan bu insanların sözlerine aldırmadı;
ağrıyan, hemen şişen sağ gözünü ovarak oradan uzak-
laştı. Burada biraz daha kalırsa adama onun yöntemle-
riyle cevap vermeye kalkabilirdi. Bedeninin acı çekme-
sinden çok, buna başvurabileceğinden korkuyordu. Ara
bir sokağa saptıktan sonra tütün tabağını çıkarmak is-
tedi. Onu yerinde bulamadı; tütün tabakasını kaybet-
mesine üzüldü.

Yollar, kaldırımlar çamurdan geçilmiyordu; sanki ça-
mur değil, kuvvetli bir yapışkandı. Yürüdüğü çamurlu
cadde bomboştı. Kısa aralıklarla yağın yağmur insan-
ları kovarak evlerine sokmuştu. Yürürken kendi kendi-
siyle konuştuğunun farkında değildi. O adamı Molla
Ömer'in gönderdiğine emindi. Şimdi Molla Ömer'i daha
ciddiye alıyordu. Ne istiyorlardı bu insanlar ondan?
Herkesi kendi ölçülerinde yaşamaya mahkum etmekle
Molla Ömer'in ne gibi kazancı olacağını anlamış değildi.
Şiddetle onu kendi ölçülerine sokacaklarına inanmalar-
ı ne kadar saçmaydı. Hâlâ onu tanımış değillerdi. On-
lara acıdı. Karın boşluğundaki sancı ağır ağır azalıyor-
du, ancak sağ gözü şişiyordu.

Başka zaman bu çamurlu yolda yürürken çok titiz
davrandığı halde, şimdi bir sarhoş gibi yürüyordu. Üstü

başı çamur içinde kalmıştı. Göğsünün düğmeleri açılmıştı. Yürürken sürekli kendisine sakın olmayı telkin ediyordu.

Her an çok kötü şeyler olacakmış gibi bir his vardı içinde. O kötü rüyayı görüp yataktan kalktıktan sonra uyumamış, bütün gece pencerenin önünde dikilip nöbet tutmuştu. Uykusuzdu. Böylesi bir günde o belalı adamın gelip onunla kavga etmesi çok büyük bir talihsizlikti.

Karşıdan Deli Reşo'nun geldiğini görünce adımlarını yavaşlattı; Deli Reşo'yu beş yıldan beri tanıyordu. Deli Reşo beş yıl önce bir sabah vakti, gökten düşer gibi, elindeki bakır tasla bu yoksul mahallenin sokaklarında görünmüş, o günden bu yana bu mahalleye sevdalanaarak bu mahallede kalmıştı. Onun bu şehre, bu mahalleye nereden geldiğini, halkın 'Deli Reşo' diye çağırdığı bu deli adamın gerçek isminin ne olduğunu bilen yoktu. Çünkü beş yıldan beri bütün mahalleli peşine düşmesine rağmen, bugüne kadar Deli Reşo'yla tek kelime konuşma onuruna erişmiş tek bir insan yoktu. Kısacık-tı Deli Reşo. Sanki on yaşındaki bir çocuğun gövdesine elli yaşındaki bir adamın kafasını yapıştırmışlardı. Zayıftı. Olması gerekenden daha zayıftı. Elleri, ayakları incecikti. Vücuduna göre gelişkin kafası yıllarca yıkanmamış; makas yüzü görmemiş, kadınlar gibi arkada örülmüş uzun saçları kirden, terden *bastıg* gibi olmuşlardı. Bu garip adamda bitmez tükenmez bir enerji vardı. Bu şehre ayak bastığı günden beri durup dinlenmek bilmeksizin, sıcakta, soğukta, yağmurda, karda, kışta, fırtınada, gece-gündüz şehrin sokaklarını aynı hızla dolaşıyordu. Bugüne kadar onun durup dinlendiğini, uyuduğunu gören yoktu. Kimine göre Deli Reşo bir garip, kimine göre iflah olmaz bir kaçık, kimine göre hayatın sırlarına ulaşmış bir ermişti. Herkesin, hatta Mehmet Hoca'nın, hayatı hakkında kafa patlattığı bu küçük adam, o garip, esrarengiz davranışlarıyla elinde tuttuğu

küçük bakır tası elinden hiç düşürmeyerek, kimi zaman yalınayak, kimi zaman yarı çıplak, kimi zaman anadan üryan çıplak, ıssız bir çölde bir başına yalnız yaşıyormuş gibi, kendi kendisiyle konuşarak dolaşıyordu. Mehmet Hoca bu küçük deli adamla sık sık karşılaştığı halde bir gün olsun onun bakır tasında para bulmuş değildi. Öyle hızlı yürüyordu ki onun elindeki tase para bırakmak için arkasından koşmak gerekirdi. Dilencilerin adımbaşı yol kesip para istediği, nerede, herkesin dilenci olduğu bu kentte, bu delinin arkasından koşarak para tasına para bırakmaya çalışan insanları bulmak mümkün müydü?

Deli Reşo, Mehmet Hoca'nın yanına geldiğinde başını kaldırarak Mehmet Hoca'ya baktı, başına arı sokmuş yaramaz bir keçi gibi başını salladı. Nerede kalıyordu bu adam? Ne yiyor, ne içiyordu? Onun hiç durmadığı, hiç uyumadığı doğru muydu? Deli Reşo hakkında anlatılanlara inanamıyordu; çoğu yalan, düzmeceydi. İki gece uyuyamamış, gözleri açılmıyordu. Bir insan beş sene nasıl uyumadan yaşabilirdi? Bu mümkün değildi; mutlaka bir yerde uyuyordu.

Reşo birkaç dakika Mehmet Hoca'ya baktıktan sonra ağzında bir şeyler mırıldanarak yürümeye başladı.

"Reşo!" diye çağırdı Mehmet Hoca. Reşo, Mehmet Hoca'yı duymadı bile. Yalınayak çamurun içinde yürüdü; çamurdan, kirden paçavraya dönmüş pantolonunun sol paçası kalçasına kadar sökülmuş, arkasında sallanıyordu. Gömleğinin bir tek düğmesi olmadığı için kemikleri, kaburgaları deve hödüğü gibi dışarı fırlamış, bozkır gibi çıplak göğsünde bir avuç büyüklüğünde bir çıban çıkmıştı. Çıplak ayakları dizkapaklarına kadar mosmor olduğu halde aldırmıyordu.

Reşo sokakta kayboluncaya kadar durup ona baktı; ne düşünüyordu bu adam, ne hissediyordu, mutlu muydu? Onun devamlı tartıştığı şey neydi? Durup dinlenmek bilmeksizin ne arıyordu? Yoluna devam etti. Yo-

luna bir telefon kulübesi çıkınca Celal'i aramaya karar verdi. Cebini karıştırdı. İki jetonu vardı. Telefon kulübesine girmeden önce çevresini kontrol etti.

"Alo, Celal Bey, merhaba!"

"Merhaba Hocam! Nasılsın?"

"İyiym. Sen nasılsın?"

"İyi değilim. Soğuk almışım.

Yarım saat sonra her zaman görüştükleri çay ocağında görüşmek üzere randevu alarak telefonu kapattı Mehmet Hoca. Kulübeden çıkar çıkmaz adımlarını hızlandırdı. Sağ gözünün ağrısı çoğalıyordu. Sanki gözünün içinde bir avuç kum vardı. Kaşınıyordu. Çay ocağına yaklaştığında sokağı gözden geçirdi. Yürüyen, duran, konuşan insanlara baktı. Dikkatini çeken önemli bir ayrıntı yoktu. Tabelasında kırmızı harflerle "Levis" yazılı, vitrini gayet fiyakalı konfeksiyon dükkanının önünde dört kişi vitrindeki mallara bakarak, kendi aralarında tartışıyorlardı. Aralarında yedi-sekiz yaşlarında, saçları sıfıra vurulmuş küçük bir çocuk vardı. Çocuğun elinde şişirilmiş bir balon duruyordu. Önünde, kapalı sac kasasının her iki tarafında "Sümer Bank" yazılı kamyonun durduğu, vitrinde sıra sıra, renk renk elbiseler, halılar, ayakkabılar, basma, pazen toplan dizilmiş Sümer Bank mağazasına girip çıkan insanların haddi hesabı yoktu. Saatine baktı. Randevuya daha on beş dakika vardı. Randevu saatine kadar biraz dolaşmaya karar verdi. Hemen hemen her ay birkaç kitap, dergi satın aldığı Ruh Kitabevi'nin önünde durdu. Vitrinlerde dizilmiş kitaplara baktı. Yeni bir şey var mıydı acaba? Dikkatini çeken önemli bir kitap olmayınca iki gazete satın almaya karar verdi. Evdeki kadın oyalanabilirdi gazetelerle. Gazete standı önüne gittiğinde beyninden vuruldu. Standdaki bütün gazetelerin manşetinde evindeki gerilla kadının fotoğrafı vardı; "*Efsanevi terörist kız Komutan Dicle, Keban Baraj Gölü'nde öldürüldü!*" Hemen hemen bütün gazetelerde iri puntolarla

bu manşet atılmıştı. Öylece standın önünde kurudu kaldı. Onu tanıyan kitabevi sahibi dükkandan dışarı çıkarak yanına geldi. Mehmet Hoca iyi bir müşterisiydi.

“Hasta mısın Hocam?”

“Evet.

“Gözüne ne oldu?”

“Düştüm.

“Kendine dikkat et!”

“Sağol” dedi Mehmet Hoca gülümsemeye çalışarak. Milliyet ve Sabah gazetelerini aldı, parasını ödeyip adeta kaçarak oradan uzaklaştı. Yürürken Milliyet Gazetesi’nde manşet haberi okumaya başladı: *“Terör örgütünün beyin takımından Dicle kod adlı terörist bayan, bir ihbarı değerlendiren güvenlik kuvvetleri tarafından Keban Barajı Gölü’nde, bindiği kayıkla birlikte gölün sularına gömüldü. Bayan teröristin öldürülmesi terör örgütü için önemli bir kayıptır. Bütün aramalara rağmen teröristin cesedi henüz bulunamadı.”*

Milliyet Gazetesi’ndeki haberi okuduktan sonra Sabah Gazetesi’nde de aynı haberi okudu; gazeteleri katlayarak çöp kutusuna attı. Dikkatli olmalıydı. Ya biri onun bugün neden iki gazete aldığını düşünür de onu ihbar ederse? Çevresindeki insanlara baktı. Sanki insanlar onun ruhundan geçenleri biliyorlarmış gibi bir tedirginliğe kapıldı. Titremeye, terlemeye başladı. Demek ki evindeki kız o efsanevi gerilla Komutanı Dicle’ydi. Fotoğrafi gözleriyle gördüğü halde inanmakta zorlanıyordu. Demek ki şu koca dünyada bula bula bir gerilla komutanını sevmişti. Bir-iki sokak sonra kendinde değildi. Celal’le randevusunu çoktan unutmuştu. Yürürken sarhoşmuş gibi yalpalıyor, insanlara çarpıyor, çarptığı insanlar onu azarlıyor, o da üst üste onlarca kez çarptığı insanlardan özür diliyordu.

Gazeteler Komutan Dicle’nin öldüğünü yazmışlardı. Bu onun kaygılarını biraz azaltıyordu. Demek ki şu an onu aramıyorlardı. Boşuna-bu kadar korkuyordu. Ama

cesedini bulamadıklarını hatırlayınca, cesedi bulunca-ya kadar arayacaklarını, peşini bırakmayacaklarını düşündü.

Bir arabanın acı freni, doğumu yaklaşmış bir kadından daha tombul bir göbeği olan, iri çam yarması, pos bıyıklı şoförün küfürleriyle, daldığı düşünce aleminden uyandı; kendini bir kamyonun önünde buldu. Şaşırdı. Yolun tam ortasındaydı. Niçin yolun kenarında değil de ortasında yürüyordu? Kamyonun altında kalmaması ya bir şans ya da şoförün tecrübesinden idi. Bir kamyona, bir ona ahlaksız küfürler eden, yüzü mosmor olmuş şoföre baktı. Söyleyecek bir şey bulamadı. Haksızdı. Peki bu caddeye niçin gelmişti? Onun şu anda Celal'le görüşmesi gerekmiyor muydu? Saatine baktı. Ooo randevu saatini bir buçuk saat geçmişti. Bu saate kadar neler dolaşmıştı? Niçin hiçbir şey hatırlamıyordu?

Balkona çıkmış, kalın mercekli gözlükler takmış, sapsarı bıyıkları ve saçları olan bir ihtiyar, Mehmet Hoca'ya bakarak şeytani bir küçümsemeyle gülümsüyor, "Ayıp, ayıp! Bu saatte de içilir mi?" diye bağırıyordu. Alışverişten dönen, elinde dolu bir naylon poşet taşıyan orta yaşlı bir kadınla, saçları kısa kesilmiş on-on bir yaşlarında bir kız çocuğu sırtlarını elektrik direğine dayamış onlara bakıyor, çam yarması şoförün Mehmet Hoca'yı döveceği anı merakla bekliyorlardı. Mehmet Hoca utandı. Şoförün küfürlerini duymamış gibi davranarak yürüdü. Şoför, Mehmet Hoca gözden kayboluncaya kadar arkadan sövüp saydı. Şoföre hak veriyordu. Yok yere adamın başına bela olacaktı. "Kendimi toparlamalıyım" diye mırıldandı. Boşuna korkup vesvese ediyordu. Kimsenin ondan şüphelenmediği yoktu. O bir imamdı. En son ondan şüphelenilirdi. Cesur olmalı, hiçbir şey olmamış gibi davranmalıydı. Bu korkuyla bir açık verecek, herşeyi bombok edecekti.

Yolda yürüyen iki polisi görünce adımlarını yavaşlatıp boynunu önüne eğdi, büzüldü. Tanrı'ya şükür ki po-

lisler ona bakınadılar bile. Kendi aralarında, paralarını Mark'a mı yoksa Dolar'a mı yatırırsalar diye derin bir sohbeta girmişlerdi. Polisler uzaklaştıktan sonra yolunu çay ocağına çevirdi. Biliyordu gecikmişti. Bu saate kadar Celal onu bekleyemezdi. Yine de çay ocağına bakmakta yarar vardı. Ya Celal onun randevusuna gelmesinden kaygılanmışsa? O zaman bir şekilde çaktırmadan her şeyin yolunda olduğunu, bir olumsuzluk olmadığını çıkırtıtmalıydı Celal'a.

On beş dakika sonra çay ocağındaydı. Çay ocağı boştu. Hemen yola bakan pencerenin önünde bir ihtiyarla bir genç oynadıkları pişti oyunu yüzünden anlaşmazlığa düşerek birbirileriyle tartışıyorlardı. Çay ocağında garsonluk yapan, sırtında kocaman bir ur taşıyan kambur, her zaman olduğu gibi sırtını duvara dayamış, kestiriyordu. Celal içeride yoktu. En doğrusu onu telefonla arayıp iyi olduğunu bildirmektir. Birkaç dakika sonra telefon edeceği bir telefon kulübesi bulundu; kuyrukta üç kişi vardı. Bu kulübeden telefon etmekten vazgeçti. Kuyrukta bekleyen, uzun burunlu, kır saçlı, atmaca gözlü erkekle kadın karışımı bir şeye benzeyen varlığın bakışlarından rahatsız olmuştu. Bil-diği, güvenliğinden emin olduğu bir telefon kulübesi vardı. Oraya doğru yürümeye başlayınca kendi haline üzüldü. O aranan bir suçlu değildi ki yakalasınlar. Boşuna korkuyordu.

Oraya vardığında sokak boştu. Telefon kulübesi bir akasya ağacının kalın gövdesine dayamıştı sırtını. Telefon kulübesinden birkaç metre uzakta, ağzına kadar çöple dolu bir çöp tankeri vardı. Çöplerin bir kısmı sokağa taşmış, sağa-sola serpilmişti. Yere dökülen çöpleri karıştıran iki kedi, buldukları değerli hazine her neyse paylaşamadıkları için çetin bir kavgaya tutuşmuşlardı. Pis pis miyavlıyorlar, hem pençeleriyle, hem ağızlarıyla birbirilerine saldırarak yuvarlak bir top halini alıyorlardı.

Yolun karşı tarafında bulunan manav dükkanının sahibi bir yandan meyveleri kirli bir bezle silerken, bir yandan da bir öküzün sesini andıran gür kaba sesiyle böğürerek meyve ve sebzelerini övüp göklere çıkarıyordu. Hemen manav dükkanının yanında üç katlı bir apartmanın kırmızıya boyanmış demir kapısına yaslanmış, sekiz-dokuz yaşlarında bir çocuk manavın taklidini yapmaya çalışıyordu. Manav kendisini işine o kadar kaptırmıştı ki, burnunun önünde söylediği her sözü aynı ses tonuyla söylemeye çalışarak taklidini yapan çocuğu göremiyor, duyamuyordu. Üç kez Celal'i aradı. Telefon çalıyor, kaldıran olmuyordu. Dışarı çıktığında kediler kan içinde kalmıştı.

Gün sonbahara girmiş armut ağacı yaprağı gibi kızıyor, sararıyordu; kentin üstündeki göğü sarmış yağmur yüklü bulutların gölgesi kentin üzerine çökerek kenti yutuyordu. Her an yağabilirdi. Rüzgâr ıslak esiyordu. Çok uzaklarda gök peş peşe açılıp kapanıyor, şimşekler doğuya doğru uzayıp gidiyordu. Geri dönmeliydi. Her an yağmura yakalanabilirdi. Hem evde onu bekleyen biri vardı. Yalnızbaşına canı sıkılıyor olabilirdi. Sabahleyin evden çıkarken ona dikkat etmesi gereken şeyleri defalarca anlatmıştı. Şimdi sabahki halini düşünerek gülümsüyordu. Ne kadar da aptaldı. O kalkmış Dicle'ye onun işi hakkında nasihat vermişti. Ne kadarda mütevazi bir kadındı; sabırla onu dinlemiş, uslu bir çocuk gibi onun söylediği herşeyi yapacağına söz vermişti. Acaba hatırlamayıp da Dicle'ye söylemediği önemli bir ayrıntı kalmış mıydı? Perdeleri kapalı tutmayı, gürültü etmemeyi, radyo, televizyon, teyp açmamayı, kim olursa olsun kesinlikle kapıyı açmamayı söylemişti. Tombul, çok hassas, vesveseli biriydi. Onun evde olmadığı an en ufak bir ses duysa, eve hırsız girdi diye hemen polisi arardı. Evet bütün bunları Dicle'ye anlatmıştı. Anlatmadığı bir şey kalmış mıydı acaba? Düşündü, Dicle'ye söylemesi gerekli başka bir şey anımsamadı.

Kasaplar Çarşısı'na girişte sidik. et, çürümüş meyve, ekşimiş peynir, çökelek, balık kokusu burnunu acı biber gibi yaktı. Kasaplardaki bu pis kokuya dayanamıyor, buraya her gelişte kusmamak için kendini zor kontrol ediyordu.

Yanyana dizilmiş iki yüzden fazla küçük dükkanın bulunduğu kapalı çarşı, içinde çok fazla sayıda kasap dükkanı olduğu için halk tarafından "*Kasaplar Çarşısı*" olarak adlandırılmıştı.

Kapalı Çarşı adını, içinde binlerce güvercinin yaşadığı, kalın çam kalasların üzerine çakılmış sac çatıdan alıyordu. Bir dönümlük bir alanı kaplamış çatıyı ayakta tutan çam kalasları güvercin bokuyla sıvanmış durumdaydı. Şehrin en dindar, muhafazakâr insanları olan bu çarşının esnafı, bütün gün "Allah billah" dualar okuyarak kazıkladıkları, soyup soğana çevirdikleri insanlara karşı zerre kadar acıma hissi duymadıkları halde, her ne hikmetse güvercinleri seviyor, koruyorlardı. Böylece birikimleriyle garantiye aldıkları bu dünyadan sonra, varlığından şüpheli oldukları öbür dünyayı da güvercinlere olan sevgilerinden dolayı garantilediklerine inanıyorlardı. Böyle düşündükleri için bu çarşıda güvercinler kutsallaşmıştı. Biri onlara dokunsa, yüzlerce si sopaları, satırları alarak hep birlikte saldırıya geçerd. Güvercinler de bu durumu biliyorlardı ki, insanlardan kaçmıyorlardı. Çarşının her tarafında, yolda, kaldırımında, dükkanların içinde, üstünde, tezgâhlarda güvercin kaynıyordu. Daha çarşıya adım atar atmaz bir güvercin gelip onun sol omuzuna kondu. Çarşıyı boydan boya kaplayan yolun içi güvercin sürüsü tarafından istila edilmişti. Onlara basmamaya dikkat etti.

Mehmet Hoca bu çarşının esnafının çoğunu tanıyordu. Doğrusu onların göründükleri gibi olmadıklarını biliyor, bu yüzden de bu iki yüzlü, üçkâğıtçı insanları sevmiyordu.

Dükkanlar yıllarca boyanmamış, temizlenmemiş eski bir hurdalığı andıran bu çarşının içinde beş tane çeşme vardı. Her taraf çengellere-asılı hayvan gövdeleri ve or-

ganlarıyla doluydu. Beyaz gömlekleri yağdan, kirden, kandan tanınmaz hale gelmiş, hemen hemen hepsinin göbeklerine ulaşan uzun sakalları olan kasaplar, bütün gün ellerinden düşürmedikleri koca koca baltalarla, satırlarla, bıçaklarla, demir çengellere asılı hayvan gövdelerini iri ağaç kütükleri üzerinde parçalıyorlardı. Bu manzara Mehmet Hoca'ya korkunç geliyordu. Hele de Kapalı Çarşı'nın batı kapısından çarşıya girerken gördükleri onu ürkütüyordu; ayaklarına değen uzun kirli bir önlük takmış, ufak kafası kocaman külahı içinde kaybolmuş, kırışmış uzun sakallı, kısa boylu bir kasap, derisini soyarak bir ağaç kütüğünün üzerine indirdiği, gözleri hâlâ canlıymış gibi insana bakan bir öküzün kafasını baltayla parçalamaya çalışıyordu. Bu haliyle Mehmet Hoca'ya o kadar vahşi, o kadar acımasız geldi ki!.. Kasabın halinden çok, hâlâ kendisine bakan öküzün o iri gözlerindeki bakışlar yıkımtı Mehmet Hoca'yı.

Manav dükkanından iki kilo domates, bir kilo biber aldı. Fiyatlar cep yakıyordu. Manav dükkanından sesi sokağa yayılan radyoda bayan spiker, paranın yüzde on devalüe edildiğini söyledi. Haber kısa sürdü. Sonra müzik başladı. Karşı kasabın önünde, saçlı, uzun sakalı, önlüğü, elleri kan içinde kalmış, yuvarlak bir et yığınının dönmüş, elindeki kanlı satırla bir adam zıplayıp duruyordu; kasabın karşısına dikilmiş orta yaşlı, eski bir siyah takım elbise giymiş bir adam "Kazım!" diye bağırıyordu.

"Kazım seni si.." diye bağırarak, iğne batırılmış gibi yerinden sıçradı kasap; "Yapma ulan yapma!"

"Kazım!"

"Kazım'ı seni si.. dedi kasap. Birkaç kere koca kıcığını salladıktan sonra, onların çevresine toplanmış beş esnaf tepinerek gülüyorlardı; içlerinden kısa boylu biri kış üstü yere çökmüş, dizlerini döverek gülüyordu. Orada çok kalmadı Mehmet Hoca.

Kasapların biraz ötesindeki Gima Mağazası'nın önünde meslektaşı İmam Zeki'yle karşılaştı. Zeki, Gima'da alış

veriş yapmış, dışarı çıkmıştı. Orta yaşlı, dolguncaydı Zeki. Yuvarlak bir yüzü, kısa, ucu havaya kalkık bir burnu vardı. Sağ gözünün altındaki elmacık kemiğinin üstünde çocukluktan kalma kötü bir yara izi vardı.

“Ooo kiminle karşılaştım! Esselamüaleyküm Mehmet Hocam!” dedi Zeki gülümseyerek.

“Aleykümselam!” dedi Mehmet Hoca isteksizce. Doğrusu Zeki’yle karşılaşmasına sevinmemişti. Şimdi onun elinden yakayı nasıl kurtaracaktı? Çok konuşkan bir adamdı Zeki. Adamı bir yakaladı mı yandı o kişi. Allah yardım etsin Zeki Hoca’nın eline düşene!

“Gözüne ne oldu?” dedi Mehmet Hoca’ya bakarak.

“Düştüm.”

“Hiç düşmeye benzemiyor Mehmet Hocam. Molla Ömer’in adamları mı dövdü seni?”

“Hayır. Sen nereden duydun?”

“Duymayan mı kaldı? Molla Ömer ve müritleri sağda solda hakkında dedikodu ediyorlar. Halkı aleyhine kışkırtıyorlar.”

“Onlardan korkum yok.”

“Öyle deme Mehmet Hocam. Bu Molla Ömer çok tehlikeli biri!” dedi Zeki Hoca. Çevresine baktıktan sonra Mehmet Hoca’nın kulağına doğru eğilerek fısıldadı: “Benden duymuş olma. Bu Molla Ömer denilen adam çok tehlikeli! Devletin içinde, yani derin devletle çok güçlü ilişkileri olduğu söyleniyor. Ondan kork, kendini ondan sakın! Bu adamın yapamayacağı kötülük yok! Şeytan bu adamın yanında aziz kalır!”

“İlgin için teşekkür ederim” dedi Mehmet Hoca. Molla Ömer’in hakkında çok şey duymuştu. Ama Zeki Hoca’nın anlattıkları gerçekten düşündürücüydü. Acaba kendine getirilen öneriyle Molla Ömer arasında bir ilişki var mıydı? Eğer Zeki Hoca’nın anlattıkları gibi Molla Ömer derin devletin adamıysa, yürüttüğü karalama kampanyası örgütlü bir hareketti. O zaman hâlâ tehlikeydi demek ki. Tayinini istemekle doğru olanı yap-

mıştı. Bir başına bu güçlü organizasyonla başa çıkması mümkün değildi. Bu adamların planlarını biliyordu, yok etmek istedikleri insanı önce kötöleyerek halkın gözünden düşürüyorlar, sonra da öldürtüyorlardı.

“Tahliye mi oldun, yoksa berat?”

“Tahliye” dedi Mehmet Hoca. Ama aklı Zeki Hoca’nın anlattıklarındaydı.

“Allah insanı kuru iftiradan korusun!”

“Amin!” diye mırıldandı Mehmet Hoca; “Kuru iftira çok zor.” Bir an önce buradan uzaklaşıp eve gitmeliydi. Ama Zeki Hoca’nın işin peşini bırakacağı yoktu.

“Cemaatle aran nasıl?”

“Kötü! Cemaatin çoğunu kaybettim.

“O kışkırtıyor. Molla Ömer halkı kışkırtıyor, korkutuyor.”

“Haklısın.

“Bir çay içelim!.

“Sağ olun, gitmem gerekiyor.”

“Haklısın. Erkenden git! Bu Molla Ömer’in ne yapacağı belli olmaz!” Elini Mehmet Hoca’ya uzatırken gözüne baktı; “Bir doktora görün, kötü şişmiş! Ağrıyor mu?”

“Evet. Biraz ağrısı var.”

“Bir siftah edelim. Pahalı mı?” dedi Zeki Hoca, Mehmet Hoca’nın poşetinden bir domates çıkarıp yiyerek; “Ne olacak bu memleketin hali? Az önce radyo açıkladı, yine devalüasyon olmuş. Dün haberleri izledin mi?”

“Hayır izlemedim.

“Vah vah keşke izleseydin! İzlerken gözlerim doldu, yüreğim parçalandı. Gencecik bir insan; daha onaltı, onyediyi yaşlarında. Öyle güzel bir genç ki insan bakmaya kıyamıyor, çıkmış üç katlı bir evin çatısına, açlıktan, pahalılıktan, işsizlikten bıktığını söyleyerek intihar etmeye kalkmış. Düşünebiliyor musun, bu gencecik yaşta intihar ediyor. Tanrı’ya şükür ki son anda kurtardılar. Ne olacak bu memleketin hali?”

“Ben nereden bileyim Zeki Hoçam?”

“Vallahi kötü, billahi kötü! İşsizlik, açlık, hayat pahalılığı, iç savaş milleti canından bezdirdi. Herşeyin sebebi bu savaş. Baksana, günde yüz insan ölüyor... Vallahi billahi memleket uçuruma gidiyor, gün gelecek bir lokma ekmek için birbirimizi boğazlayacağız! Allah bize yardım etsin!”

“Amin!”

“Kimi seçiyorsak eskisini aratıyor.”

“Haklısın. Ben artık gideyim Zeki Hocam.

“Cuma günü İsrail’i telin mitingi var. Gelecek misin?” dedi Zeki Hoca, Mehmet Hoca’nın elinden tutup sıkarak.

“Gelmeyeceğim!”

“Neden Mehmet Hocam?” dedi Zeki Hoca. Olağanüstü bir olaya tanık olmuş gibi şaşkıındı. Müslüman bir din adamı İsrail’i telin mitingine gelmesin, olacak bir şey miydi? “Miting görkemli, kalabalık olacak. Mutlaka gelmelisin!”

“Mitingi organize eden partiyi düşüncelerinde samimi bulmuyorum Zeki Hocam” dedi Mehmet Hoca, elini Zeki Hoca’nın elinden kurtararak. Artık Zeki Hoca’nın elinden kurtulamayacağına emindi.

“Yanlıı düşünüyorsun Mehmet Hoca.”

“İnandıklarımı söylüyorum Zeki Hocam. Bilirsin, ben içi dışı bir olan bir insanım. Doğru bildiklerimi söylemekten çekinmem. Bir insan zulme karşıysa, zulüm nerede olursa olsun ona karşı olmalı. Bence bu mitingi düzenleyen parti zulme karşı değil. Başka ülkenin zaliminin halkına yaptığı zulmü kınamak adı altında kendi ülkesinin zaliminin zulmünü örtbas etmek için kullanıyorlar. Bu hareket midemi bulandırıyor. Zulüm, baskı, sömürü nerede olursa olsun insan ona karşı olmalı. Yabancıyı kötülemek, telin etmek kolay, zor olan insanın kendini sorgulaması, kendi ülkesinin zalimlerine karşı durması. Bu ülkede hergün nerdeyse yüz insan ölüyor, ormanlar yanıyor, evler, köyler, kasabalar yakılarak boşaltılıyor. Bu insanlarda Allah rızası için çıt yok. Topu

sağır, dilsiz, ama her gün bağırlar dünyanın falanca ülkesinde bir müslümanın başı kırılmış, vay görseñ şamatayı. Söyle bana Zeki Hocam, bu ülkede yaşayanlar insan değil mi?"

"Haklısın Mehmet Hocam. Haklısın. Düşüncelerin insani. Şimdi seni neden sevmediklerini daha iyi anlıyorum. Ama elimizden ne gelir ki, öyle değil mi?"

"Artık bizden olmayan, bizim gibi inanmayan, düşünmeyen, yaşamayan insanların varlıklarını kabul etmeliyiz. Onlarla bir arada yaşamaya alıştırmalıyız kendimizi. Kendimize hiç dokunmayarak, bütün kötülüklerin nedenini dışarıda aramak bize bir şey kazandırmıyor. Peygamberimiz bile temizliğe evinden başladı. Kendi evi temiz olmayan, kirli olan bir insanın başkasının evinin kirliliğinden söz etme hakkı yok."

"Haklısın, haklısın!" diye başını sallayarak Mehmet Hoca'yı onayladı Zeki Hoca. Sonra her zaman yaptığı gibi boynunu çaresiz bir insan gibi eğerek, "Elden ne gelir!" diye mırıldandı.

Yağmur çiselemeye başladı. Gökyüzünü kaplayan bulutlara bakılırsa bu şiddetli bir yağmurun habercisiydi. Batıdan sükun eden bulutlar şehrin üstünden hızlı bir şekilde kuzeye doğru akıyorlardı.

Zeki Hoca, Mehmet Hoca'nın yanaklarından öperek, kaldırıma bıraktığı poşetlerini alıp uzaklaştı. Mehmet Hoca derin bir oh çekti. Kendisini Zeki Hoca'nın elinden kurtardığı için yağmura teşekkür etti. Belli olmaz, birkaç laf daha edeyim diye geri döneceğini düşünerek o da yürümeye başladı. Aslında Zeki Hoca'nın fena bir insan olmadığına inanıyordu. Dokuz nüfusu küçük bir maaşla beslemek kolay bir şey değildi. Kendisi onun durumunda olsa belki sıkıntıdan çenesi hiç durmazdı. Saatine baktı. Ezanın okunmasına az kalmıştı. Adımlarını hızlandırdı. Sokağın başında iki katlı bir evin balkonu altında bekleyen, uzun bir parka giymiş, başında siyah parkasının renginde siyah bir şapka olan, uzun bo-

yahı bıyıklarının ucunu Dersim ağaları gibi sivriltilip havaya dikmiş bir adam Mehmet Hoca'nın dikkatini çekti. O çoktandır orada duruyordu; orada niçin bekliyordu? Yoksa onu mu izliyordu? Sanki bu adamı daha önce görmüş gibiydi. Peki nerede? Korktu. Yolunu değiştirerek başka bir sokağa saptı. Sokağın sonunda dönüp arkasına baktı. Ardında kimse yoktu.

Yağmur hızlanınca bir taksiye atlayarak camiye gitti. Namazdan sonra insanlar camide fazla oturmadı; cami boşalınca caminin kapısını kapatarak evin yolunu tuttu. Tam eve girerken Tombul kapıyı açarak onu durdurdu. Yüzü gözü kan içindeydi. Bir parça bezle kanayan burnunu kapatmıştı. Gözlerinden yaşlar akıyordu.

"Sen şahitsin! Bu cadaloz karı beni dövdü!" dedi yarı ağlamaklı bir sesle; "Televizyonu izlememe izin vermiyor. Polise gideceğim!"

"Sakin ol!" dedi Mehmet Hoca gülümseyerek. Tombul'un polise gitmeyeceğinden emindi. Çünkü o eşini çok seviyordu. Yıllardır oynanan bu komedinin canlı tanığı olduğu için kaygılanmaya gerek duymadı.

"Şu halime bak! Mart kedisi gibi yüzümü tırmaladı, kanattı.

Karısı dışarı çıkınca sesini sedasını kesti. Kadının elinde az önce Tombul'u dövdüğü fırça sopası vardı. Sanki daha korkunç, daha çirkin olsun diye kırılmış, kıvrık saçlarını üzerine salmıştı Tombul'un karısı; şaş gözlerle bir yandan kocasına bakarken diğer yandan Mehmet Hoca'ya bakıyordu; iki eliyle Tombul'un ense-sinden tutarak "Gel!" diye bağırıp onu içeri çekti. Tombul koca gövdesiyle bir çocuk gibi uysal uysal kadının peşinden eve girdi. Kapı kapanır kapanmaz "Komşular yetişin, beni öldürüyor!" diye avaz avaz bağırmaya başladı Tombul. Mehmet Hoca bu çığlıklara aldırmadı. Alışkındı bu kavgalara.

Odaya girdiğinde, Dicle yatağı düzeltmiş, yatağın üzerinde oturmuş, Mevlana'nın Mesnevisi'ni okuyordu.

Mehmet Hoca'yı görünce kitabı kapatıp yastığının üzerine bıraktı. Mehmet Hoca'nın şişmiş gözünü görünce yataktan kalkmaya çalıştı, ama ağrısı çok olunca kalkmaktan vazgeçti.

"Ne oldu sana?"

"Önemli değil. Küçük bir kavga.

"Gözün mosmor olmuş! Kim dövdü seni?"

"Emin değilim ama Molla Ömer'in adamı olduğundan şüphelendiğim bir adam.

"Kaç kişilerdi?"

"Bir kişi."

"Kendini koruyamadın mı?"

"Ona karşı koymadım."

"Neden, korktun mu?"

"Korkmadım. İsteseydim onu döverdim."

"Peki neden seni dövmesine müsaade ettin?"

"Onun gibi davranamazdım."

"Anlayamadım.

"Yani yanlış bulduğum bir davranışı kendim yapamazdım."

"İnanamıyorum!" diye sesini yükseltti Dicle. Yüzünü elleri arasına alarak Mehmet Hoca'ya baktı; "Bir insanı dövmek doğru değil diye sen durdun, adam seni dövdü mü?"

"Evet. Aynen öyle oldu.

"Zeynel Dede'ye ne kadar da benziyorsun!" dedi Dicle mırıldanarak.

"Zeynel Dede kim?"

"Bir köylüm."

"Sağ mı?"

"Hayır, öldürüldü.

"Kim öldürdü?"

"Bilmiyorum" dedi Dicle; başını sallayarak Mehmet Hoca'ya baktı.

"Şu Molla Ömer kim?"

"Derin devletle ilişkisi olduğu söylenen bir sofu.

“Yaa! Peki senden ne istiyor?”

“Beni kendi ölçülerine, düşüncelerine, yaşam tarzına zorluyor. Kabul etmediğim için zarar vermeye çalışıyor.”

“Yaaa!” dedi Dicle, Mehmet Hoca'ya bakarak; gök gürleyince perdeyi aralayıp dışarıda yağın yağınura baktı; “Yağıyor” diye mırıldandı.

“Gökten denizler boşalıyor.”

“Üstünü değiştir, hastalanırsın” dedi Dicle. Dicle'nin ona ilgi göstermesi, onunla ilgilenmesi, sorunları hakkında bilgi edinmesi Mehmet Hoca'yı ziyadesiyle sevindirdi. Bir an da olsa kendini bir aile ortamında hissetmesi hoşuna gitti. Gazetelerin yazdıklarıyla ilgili soru sorup sormama konusunda henüz karar vermemişti. Onu kırmaktan, gücendirmekten korkuyordu. Ya onu bırakıp giderse? Buna dayanamazdı. Daha onu görelî çok kısa bir zaman olmasına rağmen bütün gün hep onu düşünmüş, onu korumak için neler yapabileceğini planlamıştı. Bir süre düşünüp taşındıktan sonra gazetelerin yazdıkları hakkında ona soru sormaya karar verdi.

“Bütün gazetelerin manşetinde senin resmin var.”

“Ne yazıyorlar?”

“Öldürüldüğünü. Kayıkla birlikte Keban Baraj'na gömüldüğünü yazıyorlar.”

“Bu iyi. Beni bir süre rahat bırakırlar.

“Ama cesedini bulamamışlar.”

“Tabii bulamazlar Mehmet Hocam” dedi Dicle gülümseyerek; “Görüyorsun ki ben ölü değilim.

“Yani o sensin?”

“Kim?”

“Şu efsanevi Komutan Dicle.”

“Evet o benim. Ama gördüğün gibi senin gibi sıradan bir insanım. Efsanevi filan değilim.

“İnanamıyorum!” diye sayıklamaya başladı Mehmet Hoca.

“Neye inanamıyorsun?”

“Senin Komutan Dicle olduğuna.

“Neden inanmıyorsun Mehmet Hoca?”

“Çünkü sen çok iyi bir kıza benziyorsun.

“Komutan Dicle’nin çok kötü olduğunu nereden biliyorsun?”

“Onun çok insan öldürdüğü söyleniyor.

“Söylenenlere inanma!”

“Doğru mu bu?”

“Evet. Doğru. Ben de senin gibi bir insanım. Eğer bir gün şu sözünü ettiğin Molla Ömer’in adamları çok üzerine gelirlerse ne yaparsın?”

“Bilmem.

“İsyan edersin. En küçük hayvan bile ölümle karşı karşıya geldiğinde gücü korkunç olur. Bunu unutma Mehmet Hocam!”

“Bilmiyorum!” dedi Mehmet Hoca; “Bilmiyorum!”

Elbiselerini değiştirmek için odadan dışarı çıktı. Dicle arkadan ona seslendi:

“Gazete aldın mı?”

“Evet iki tane.”

“Bana getirir misin?”

“Korkup onları çöp kutusuna attım.”

“Niçin?”

“Çünkü senin için yazılan kötü şeyleri öğrenmek istemedim.

“Neden?”

“Çünkü ben... dedi sustu. “Seni sevdim. diyecekti, diyemedi. Dili dolandı, kıpkırmızı kesildi. Neye inanıp neye inanmayacağına şaşırılmıştı. Elbiselerini değiştirirken Dicle’nin sorusunu düşündü. Bir gün Molla Ömer’in adamları onu zorlarlarsa ne yapacaktı? Çıkardığı elbiseleri üst üste attı. Yeni elbiselerini giyerken onlarca kez pencereden bahçeye, sokağa baktı. Yağmur geceyi esir almıştı. Her şeyin tek hakimi oydu şu anda. Sicim gibi boşalıyor, sokakta birleşerek sel olup gürleyerek akıyordu. Bir şeyler hazırlamak için mutfağa gitti. Ocağı yanıyor bulunca sevindi. Ocağın üzerinde bir

tencere vardı. Tencerenin kapağını kaldırarak baktı. "Patates..." diye söylendi. Kapağı kapattı. Mutfak dolabının alt gözüne sakladığı tütünü çıkardı, birazını naylona doldurarak cebine koydu. Pipoyu doldurup yaktı. Dicle'nin yanına döndü.

"Mehmet Hoca, telefon uzun süre çaldı. Kaldırmadım. Beklediğin önemli bir telefon var mıydı?"

"Hayır. Belki ağabeyim Hasan aramıştır. İki-üç gündür onu sormaya gitmedim. Kaygılandı. Bakarsın az sonra çıkıp gelir. Tuhaf bir insan! Yani sorunlu.

"Deli mi?"

"Hayır hayır, çok akıllı ve iyi bir insan! Küçük yaşta kötü anıları olmuş. Bu onu çok etkilemiş. Ölümünden korkuyor. Ölüm korkusu bir saplantı haline gelmiş onda. Şurada evde otursa bile kendisini öldürecek binlerce yaratık, düşman peydah eder, sonra da onların yol açtığı ölümünü tasarlar, tasarladığı düşler gerçekmiş gibi yaşar, acı çeker."

"Yaşamı çok seviyor olmalı."

"Evet. Evet ben de aynı şeyi düşünmüştüm" dedi Mehmet Hoca, Dicle'nin sözünü keserek. Kendisinin yıllar süren beraberlikten sonra vardığı bu sonuca Dicle'nin şipşak ulaşmasına şaşırdı. Bu kız çok zeki bir insandı.

"Ağabeyini anlıyorum" diye mırıldandı Dicle. Bacaklarını ağır ağır oynatarak, elleriyle ovdu. Sancısı azalmıştı. "Yaşamın değerini ölümle yüzleşmiş insanlar anlayabilir ancak."

"Sana katılıyorum" dedi Mehmet Hoca; "Hepimizin en büyük sorunu o ölüm" dedi. Mehmet Hoca pencerenin önüne gitti. Perdeyi aralayarak dışarıya baktı; "Nerede, ne zaman geleceğini bilemeyiz!" diye söylendi.

"Çok kitabın var. Okumayı seviyor musun Mehmet Hoca?"

"Zaman buldukça okurum."

"Kitaplığını gözden geçirdim. Çoğu yazarın ismini ilk defa burada gördüm.

“Farklı bir akımın yazarları.

“Daha önce hiçbirinin kitaplarını okumuş değilim.

“Tahmin ediyorum Dicle. Bu ülke insanının eksikliği. Ben de yakın geleceğe kadar sol, sosyal demokrat yazarların kitaplarını okumazdım. Son birkaç yıldır okumaya başladım. Bence biz bu ülkenin insanları olarak en büyük hatayı burada yaptık. Batı medeniyetini, kültürünü kendi kültürümüzle kaynaştırıp ortak bir senteze ulaşamadık. Birimiz, tamamen dış dünyaya kapanıp kendi kültürüne sarıldı. Dışarıdan gelen her şeyi reddetti. Dışarıdan gelen doğru, iyi de olsa bu kesim kendini ona kapattı. Birimiz de, kendi öz benliğini, kültürünü topyekün reddederek, yalnızca dıştan geleni kabul etti. Kendine, kendi gerçeğine yabancılaştı. Aynı evde, aynı sokakta, aynı şehirde, aynı ülkede birlikte yaşayan bu iki insan tipi birbirine yabancılaştı, düşmanlaştı; birbirine yabancılaşan, düşmanlaşan bu iki insan kesimi arasında diyalog koptu. Birbirilerinin varlıklarına saygılı olmayı başaramadıkları için birbirilerini yok etmeye çalıştılar. Tabii iktidarı elinde tutan sağ olduğu için içe kapanmayı savunan çok avantajlıydı. İktidarın da olanaklarını, araçlarını kullanarak solu yok etmeye çalıştı. Hiçbir zaman onu anlamayı, dinlemeyi düşünmedi.

Bence bu iki düşünce de yanlış. Ortak noktayı bulamadı bunlar. Ben hem kendi kültürümüzü, hem de batı kültürünü inceledim. Her iki kültürde de kabul edilecek, reddedilecek öğeler var. Birini kabul edip, diğerini toptan yok saymak hiç hoş değil, hiç doğru değil. Bir örnek vereyim sana: Birkaç gündür büyük İslam Düşünürü Fahreddin Atar'ın “Mantık Al Tayr'ı” adlı kitabını okuyorum.

Kitaplığına giderek kitabı eline alıp, altını çizdiği bir sayfayı okumaya başladı. “İyi dinle!” dedi. Dicle tebesüm etti. ‘Yeryüzü öküzün üzerine yerleşti, öküz balığın, balık da havanın üstüne’ “Bugün bu tespitin doğ-

ru olduğunu söyleyebilir miyiz? Hayır. Ama ne yazık ki hâlâ bu tespitlerin doğru olduğunda ısrar eden büyük bir insan kitlesi var. Bu insanların doğruluğuna inandığı bu düşünce doğrusu bana gülünç geliyor. Belki düşünürün yaşadığı çağda bu mantıklı olabilirdi. Bugün bu düşüncede ısrar etmenin kimseye yararı yok, doğru da değil. İnsanoğlu her yüzyılda içinde yaşadığı doğayı, evreni anlayabilmek için elindeki araçlardan yararlandı, araçlar geliştikçe düşüncesi değişti. Hatırlarsan daha düne kadar dünyanın güneşten koptuğu söylenirdi, bugün büyük patlama fikri atıldı ortaya, kabul gören de bu düşünce. Peki bu büyük patlama fikri mutlak bir doğru mu? Bence hayır. Yarının doğrusu bugünün düşüncelerini Mantık Al Tayr'ıdaki düşünceler gibi gülünç hale getirecektir. Buna inanıyorum. Bugünün doğrusu, yarının doğmasıdır. Bugüne kadar bu böyle oldu. Bundan sonra da böyle olacaktır. Aslında mutlak doğru gerçeklik ya da Tanrı'nın mutlak, değişmez yasaları yoktur. Bugün böyle düşünen insanlar büyük bir yanılgı içindeler. Gerek doğal yasalar, gerekse Tanrısal yasalar sonsuz bir değişim içindedir. Eğer Tanrısal yasalar katı, değişmez olsaydı, o zaman her şey ilk peygamberle noktalanırdı. Oysa öyle olmadı. Kısa aralıklarla hem Tanrısal yasalar, hem de peygamberler değişti. Hz. Musa'yı Hz. İsa, Hz. İsa'yı da Hz. Muhammet izledi. Hayat sonsuzluğa kadar bu noktada duramaz; değişmek, gelişmek zorundadır hayat. Durağanlık hiçbir varlıkta yok. Bu düşünce, kültür, inanç ne olursa olsun değişmek, yenilenmek zorundadır. Bunu başarmadığı zaman hayatla inançlar karşı karşıya gelir. İnsanların, tıpkı bugün oluğu gibi yaşamıyla inançları birbirini yadsıyacak noktaya ulaşır. Bu mücadelede kısa duraganlıklar, geriye dönüşler yaşansa da hep kazanan hayat olmuş ve bundan sonra da öyle olacaktır."

"Güzel bir konuşmaydı. Faydalı oldu. Yalnız şunu iyi anlayamadım: 'Hayatlar, inançlar, düşünceler karşı

karşıya geldiğinde kazanan hep hayat olmuştur' dediniz. Siz, bugün hayatla karşı karşıya gelmiş törelerin, inançların değişimini, yani batı toplumlarının, Hristiyan dininin yaşadığı kendini reforme edip hayata uyumlu hale getirmesinden yana mısınız?"

"Evet. Değişim gerekli. Peygamberimizin çok kısa süren yaşamında bile birçok ayet hükmünü kaybederek yerini yeni ayetlere bırakmıştı. Bence kırmadan, dökmeden, yıkmadan, kendimizi elemenin vakti geldi de geçiyor."

"Patatesler..." dedi Dicle; "Onları unuttuk." Gülmeye başladı.

"Haklısın. Patateslere bakayım" dedi Mehmet Hoca, elindeki kitabı masanın üstündeki küllüğün yanına koydu. Pipodan yayılan ince, uzun duman evin tavanına doğru yükseliyordu.

Şimşek çatkı. Pencerele zangır zangır titreyerek, dışarıdan içeriye çok kısa bir an güçlü bir ışık demeti girdi. Ses uzun süre kentin içinde yankılandı.

Mehmet Hoca'nın konuşması Dicle'yi etkilemişti. Doğrusu böyle düşünen bir din adamının olabileceğine inanmazdı. Okuyan, araştıran, düşünen bir din adamıydı Mehmet Hoca. Şuradan buradan öğrendiği bilgilerle kendini hayata kapatmış, bedenlen yaşadığı yüzyılın binlerce yıl gerisindeki kafayla yaşamaya çalışan insanları tanıyordu. Bu tür insanlardan Almanya'da çok sayıda tanıdığı Türk, Kürt, Arap komşusu vardı. Bu insanlar yalnız kendi yaşamlarını zehir etmiyor, birlikte yaşadıkları ailesinin, içinde yaşadığı insanların da yaşamını zehir ediyorlardı. Sırf bir Hristiyan Alman gencine aşık olduğu için kızını uyurken öldürüp, cesedini göle atan Cemil Amca'yı; Mardin'den getirdiği eşini bir odaya hapsederek delirten Yakup'u unutamıyordu. Cemil Amca'nın kızı Nur, arkadaşıydı. Onu çok severdi; hayat dolu, cıvıl cıvıl bir kızdı. Hep merak etmişti: Cemil Amca yaptığından dolayı pişman mıydı?

Az sonra Mehmet Hoca elindeki patates tenceresiyle içeri girdi.

“Pişmiş.

“Masanın üzerine koy! Patatesleri birlikte soyalım!”

“Sen soy. Benim camiye gitmem gerekiyor. Ezan okumam lazım.” Saate baktı; “Geciktim! Lambayı kapatacağım.

“Kapat!”

Mehmet Hoca lambayı kapatıp gitti. Dicle karanlık odada bir başına kaldı. Patatesleri soyarken Mehmet Hoca'yı düşündü. Mehmet Hoca'nın kendisini etkilediğini, onu düşündükçe kadınsı yönünün uyandığını, yüreğini sıcak, tatlı bir alevin sardığını, mutluluktan kırdığını korkarak görüyor, kendi haline şaşıyor, içindeki Dicle'ye söz geçirmeyi başaramıyordu. Mehmet Hoca'nın gülümsemesi, mimikleri, konuşurken değişen yüz hatları, yürümesi, gülmesi herşeyi çok farklıydı sanki. O eve geldiğinde sevinçten uçuyor, gittiğinde yüreği kara bir hüznle doluyordu. Kendi duygularından korkmaya başlamıştı. O bir gerillaydı. Bu kente Bekir Ağa'yı cezalandırmak için gelmişti. Aşık olmak, birini sevmek için zamanı yoktu. Böyle düşünerek içindeki sıcaklığı, tenini ürperten, ona bir kadın olduğunu hatırlatan duyguları kovmaya çalışıyor, ama dönüp dolaşıyor, Mehmet Hoca'yı düşünüyordu. Bu evde daha fazla kaldığında içindeki Dicle'ye söz geçiremeyeceğini düşünerek, en kısa sürede bu evden ayrılmayı düşündü. Bekir Ağa'yı cezalandırmalıydı. Kafası koparılmış Paşo'nun kavak ağacına asılmış, baltalarla, mermilerle parça parça edilmiş ölüsünü hatırladı. Gözleri doldu. “Bekir Ağa'yı mutlaka cezalandırmalıyım!” diye mırıldandı dişlerini sıkarak. Patatesleri soyup bitirince sırtüstü yatağa uzandı, ellerini başının altına koyarak gözlerini yumdu. Mehmet Hoca gelip karşısında durdu yine. Gülümsedi. Onu kovmaya kıyamadı. Güzel duygularla uyudu.

Rahat, acı çekmeden evin içinde dolaşmaya başladı-
ğında sevinçten uçuyordu. Dicle, kendisini biraz halsiz,
takatsiz, yorgun hissediyorsa da, yarası iyileştikten
sonra kendini toparlayıp eski gücünü kazanacağını bi-
liyordu. Ara sıra başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Bu
da çoğunlukla yataktan kalktığında oluyordu. Sabahle-
yin pansumanı değiştirirken yarasının kapandığını, iyi-
leştiğini görmüştü. O koca yaradan geriye küçük bir çi-
zik kalmıştı. Artık bu evden ayrılabilirdi. Bunu düşün-
dükçe eli ayağı soğuyor, buz gibi bir umutsuzluk, yal-
nızlık, yokluk duygusu yüreğine oturuyordu. "Gitme,
biraz daha kal!" diyordu içindeki Dicle ona. Ama hemen
görevini düşünüyor, yüreğini öfke, kin dolduruyordu.
Bir an önce Bekir Ağa'ya ulaşmalı, onu cezalandırma-
lıydı. Gecikiyordu. Arkadaşları onun öldüğüne inanmış
mıydı acaba?

Mehmet Hoca'ya karşı hissettiği duyguları olmasay-
dı, çoktan terketmişti bu evi. O öyle günlerce bir yerde
kalmaya alışık değildi. Bu oda onu kışın beş ay kaldık-
ları sığınak gibi sıkıyor, boğuyordu. Mehmet Hoca ol-
masaydı şimdi delirmişti. Bir an önce buradan ayrılma-
lı, doğaya dönmeliydi. Oldu olası kent hayatını sevme-
mişti. Kentlerdeki bireyci yaşam, yalnızlık onu korkutu-
yor, daha çok doğaya itiyordu. Burada birinin acıları di-
ğerini ilgilendirmiyordu. Birinin mutluluğu diğerinin
mutsuzluğu üzerine kurulmuştu. Bu yaşamı, bu ruhu
sevmiyordu. Almanya'da geçirdiği dokuz yıl boyunca
bunu yaşamıştı. Tekrar doğaya dönmeliydi. Yaşamın
henüz bozulmadığı, kirletilmediği, tahrip edilmediği o
topraklara dönmeliydi. Duygularından kaçmalıydı.
Duygularının onu burada hapsedmesine fırsat tanıma-
malıydı. Yıllardır unuttuğu kadınlık duyguları canlanı-
yor, ayaklanıyordu. Mehmet Hoca'yla karşılaşması iyi
miydi, kötü mü? Bir tarafı "Çok iyi oldu" diyor; bir tara-

li, "O seni kendine bağlayacak, mücadeleni aksatacak, ondan kaç!" diyordu. Kabul etmeliydi ki Mehmet Hoca'yla karşılaşması hayatın kendisine sunduğu güzel bir jestti. Onunla hayata bakış konusunda çok az ortak noktaları vardı. O düşlerinde kurduğu erkek kahramana benzemiyordu, ama yine de onu düşünmekten, eve geç kaldığında onun için kaygılanmaktan kendini alıkoymıyordu.

Ya ikinci bir hayal kırıklığına uğrarsa? Birinci deney onun için tam bir yıkım olmuştu. Aşık olduğu sarı saçlı, mavi gözlü o Alman genci Tomas'ı unutmak için çektiği acıyı, çileyi unutmuş değildi. Hâlâ onu düşündüğünde yüreğinin çok derinliklerinde sönmüş alevin kül-leri içinde parıldayan bir közün olduğunu görüyordu.

Galiba Mehmet Hoca'yı unutmak, yüreğinden söküp atmak için ikinci bir çile çekecekti. Biliyordu; kendini tanıyordu. Çok zor seven, ama sevdiğinde de çok zor unutan bir insandı. İyisi mi, kendisini çok fazla kaptırmadan bu evi terketmeliydi.

Pencereye gitti. Onu dünyaya bağlayan kapıydı pencere. Elinde olmadan perdeyi aralayıp sokağı izlemeye başladı. Pırıl pırıl bir gündü. Gökte tek bir bulut yoktu. Güneş şehri, sokağı ışığa boğmuştu. Sokakta üç-dört çocuk hâlâ ıslak olan toprağın üstünde bilye oynuyor, bir köpek onları izliyordu. Tombul, koca gövdesiyle sırtını kayısı ağacına vermiş, güneşleniyordu. Sokağın en başında, koçun boynuna taktığı ipi elinde tutan yaşlı bir adamla, on dokuz-yirmi yaşlarında genç bir adam çıktı. Genç adamın elinde de bir keçinin boynuna bağlı ip vardı. Yaşlı adam "Satılık keçi!.. Satılık koç!" diye var gücüyle bağıyordu. Bu sesi, bu insanı tanıyordu. Yaklaştıklarında onları daha iyi gördü. Yaşlı adam Pir İhsan, genç olanı da adını bilmediği Dilan'ın grubunda bir gerillaydı. Onu birkaç kez görmüştü. Kibar, narin bir gençti. Pir İhsan bütün şehre sesini duyurmak ister gibi başını kaldırarak uzun-uzun bağıyordu. Sanki ke-

çiyle koçu satmaktan çok insanlara "Ben geldim" der gibiydi. "Beni arıyorlar, beni arıyorlar!" diye fısıldadı sevinçle. O kadar duygulandı ki, gözleri doldu. "Yoldaşlar daha ölmedim!" diye bağışmak istedi.

Evin yakınına geldiklerinde Tombul yollarını kesti. Eliyle koçun sırtını yoklayarak, "Bu kóç kaç?" dedi.

"İkiyüz elli milyon!" diye bağırdı Pir İhsan. Başını kaldırarak "Satılık keçi!.. Koyun!.." diye bağırdı.

"Çok pahalı. Bir koç iki yüz elli milyon olur mu? İnsan bu parayla bunun gibi dört koç alır."

"Fiyatı bu, gözün kesiyorsa al.

"Galiba sen koçunu satmak istemiyorsun?"

"Niye satmayayım? Satılık koç, keçi!..

Dicle pencereyi açıp "Pirim ben buradayım!" diye bağışmak istedi. Son anda bu çılgınlıktan vazgeçti. Çünkü şu an Pir İhsan'ın çevresinde kadın, çoluk çocuk kaynıyordu. Bu gündüz gözüyle dışarı çıktığında yakalanabilir, her şeyden çok Mehmet Hoca'nın başına iş açabilirdi. Bunu yapmak istemiyordu. Ama bir şekilde burada olduğunu, sağ olduğunu, arkadaşlarının onunla ilişki kurmasını Pir İhsan'a, onunla birlikte olan gerillaya anlatmalıydı. Sokağın en başında bekleyen iki genç gördü. Bunlar Pir İhsan'ı uzaktan izleyen bölge komitesinden olmalıydılar. Çünkü çoktandır orada dikilmişlerdi. Bu kentin muhafazakâr sağ ağırlıklı olduğunu, arkadaşlarının çok zor şartlarda, çok sıkı bir gizlilik içinde çalışmak zorunda olduklarını biliyordu. Şu haliyle dışarı çıktığında birkaç metre yürümeden yakalanırdı.

Birkaç dakika düşündü. Ne yapacaksa hemen yapmalıydı. Çünkü Pir İhsan hareketlenip ağır ağır yürümeye başlamıştı. "Tam sırası" diye düşündü. Dikkat çekmeden dışarı çıkabilirdi. Üstündeki pijamaları çıkararak elbiselerini giydi. O zaman ayakkabılarının tekinin olmadığını gördü. Bir ara yalınayak dışarı çıkmayı düşündü. Son anda kendini toparlayarak bundan vazgeçip, Mehmet Hoca'nın terliklerini giymeyi akıl etti. Dışarı çıkmak

İçini son kez pencereden baktı. O zaman Pir İhsan'ın yanında durmuş polis arabasını gördü. Minibüsten inmiş üç polis Pir İhsan ve Tombul'la konuşuyorlardı. Polislerin gelmesiyle çocuklar, kadınlar dağılıp sokağı boşaltmışlardı. Dicle az daha korkudan düşüp bayılacaktı. Pir İhsan'ı bu işe bulaştırdıkları için gerillalara kızdı, ama onların doğru olanı yaptıklarını biliyordu. Şu an silahı yanında olsaydı hiç düşünmeden polislere saldırabilirdi. Sokağın başında bekleyen gençlere baktı, yoklardı şimdi. Pir İhsan'ın polislerden birinin elini salladığını görünce biraz rahatladı. Eliyle alnından, yüzünden boşalan terleri sildi. İçten derin bir "Ooof! "çekti. Polisler koçu polis minibüsüne atınca, Pir İhsan'la gerilla keçiyi alıp aşağı doğru yürümeye başladı. Pir İhsan'ın "Satılık keçi!" çığlığı uzun süre duyuldu. Tombul, polis arabasının önünde durarak, polislerle sohbet etti. Polis arabası sokağı terk edince Dicle yatağına çökerek ağlamaya başladı. Arkalarından koşsa onları bulabilir miydi acaba? Bir an onların yakalandığını düşünerek nasıl da üzülmüştü. Sanki ciğerine kurşun saplanmıştı, polis arabasını Pir İhsan'ın yanında görünce.

Pir İhsan'a güveniyordu. O deneyimli bir insandı. Acaba bir daha bu sokaktan geçerler miydi? Doğayı özlemişti. Her şey burnunda buram buram tütüyordu. Yatağına uzanır uzanmaz düşlerine daldı.

Dağları terkettiği gün, ormanı, bozkırı kaplayan metrelerce kalınlığındaki kara cemre düşmüştü. Bu don tutmuş kar denizinin altından yeni bir hayat fışkırıyordu. Kar denizinin altında akan suyun söylediği mutluluk şarkısını duyuyor, gün begün tomurcukları irileşen meşe ağaçlarının canlanışını izliyordu. Sığınağı terketmeden iki gün önce, daha güneş doğmadan sığınaklarına giren tilkiyi unutamıyordu. Zavallı hayvan, yeraltındaki sığınakta yiyecek yerine gerillaları görünce şaşkına dönmüştü.

Baharla birlikte doğa ana hızlı bir dönüşüm yaşıyordu. Havaların ısınmasına aldanarak kışlık uykuların-

dan uyanan ayılar sığınaklarından çıkarak, iri gövdele-riyle karın içinde debelenip, diğer hayvanların maska-rası olmuşlardı. Sığınakların tam karşısında ardıç or-manıyla kaplı, yüzlerce metre yüksekliğinde sedef gibi beyaz kayalıklarda yaşayan yüzlerce geyik, karanlık çöktüğünde kayalıklardan inerek sığınağın etrafında meşe burcu yemeye başarlardı. Sığınağın içinde onla-rın seslerini dinlerlerdi. Aylardır sığınaklarında aç yaşa-dıkları halde bir tek geyik vurmaya bile kıyamadılar. O kadar güzel, o kadar yaşam doluydular ki, onlara bak-tıkça varolmanın, hayatta olmanın değerini anlıyor, on-ları öldüremiyorlardı.

Üzerinden karşıya geçtikleri Fırat Nehri kalın bir buz tabakasının altında akıyordu. Rüzgârın, tipinin insana göz açtırmadığı günlerde sığınaktan çıkarak, baltayla nehrin üzerindeki buz tabakasını kırıp, açtıkları delikte kancayla balık avlarlardı. Sanki Fırat Nehri'nin bütün balıkları o deliğin etrafına toplanmış gibi, kancayı suya her bırakışlarında bir balık avlıyorlardı.

Biliyordu, şimdi nehrin üzerindeki buz tabakası kırıl-an bir çam gibi çatlamış, binlerce parçaya bölünerek ağır ağır erimeye başlamıştı. Nehir, altı aylık bir sus-kunluktan sonra, çiftleşme mevsimi gelmiş azgın bir boğa gibi böğürerek, yatağına sığmayıp kıyılarını dövü-yordu şimdi. Suyu kan rengindeydi. Toprak, yaprak, ağaç ve taş akıyordu, bazen daralan, bazen genişleyen vadide. Leylekler, turnalar yığılmışlardı nehir kıyısına. Kara, nehirden başlayarak ovaya, oradan da dağlara doğru benek benek yükseliyordu. Kar denizi içinde be-nek benek ortaya çıkmış küçük toprak adacıklarda ba-har çiçekleri, kinkor, gızêr, kenger, gulik, guling, ışıkm boy atmıştı şimdi... Orada olmayı, çiçekleri koklamayı, deli gibi Fırat Nehri'nin benek benek kara çıkmış kıyıla-rında koşmayı ne kadar çok istiyordu! Geyik sürüsü içinde sessizce oturup, ıssız, karanlık gecede dolunayı, milyonlarca yıldızın doldurduğu mavi gökyüzünü sey-

retmeyi, varlığın anlamını, sırlarına ulaşmak için saatlerce düşünmeyi ne kadar özlemişti!..

Şu an yatakta uzanırken, çok uzaklarda olan çiçeklerin, otların, toprağın, ormanın, suyun kokusunu alabiliyordu.

Yataktan kalktı. Gözyaşlarını sildi. Mehmet Hoca gecikmişti. Gideli bir buçuk saat olmuştu. Pencereye gitti. Perdeyi açmadan öylece durdu. Kapının açıldığını görünce sevinerek salona koştu. Az daha kollarını açıp Mehmet Hoca'yı kucaklayacaktı. Son anda kendini toparladı.

"Geciktin.

"Ufak tefek işler çıktı" dedi Mehmet Hoca. Dicle'ye bakınca, "Ne oldu sana?" dedi. Onun ağladığını, üzülüğünü anlamıştı; "Ağlamışsın sen.

"Yok, sadece biraz üzüldüm.

"Ne oldu? Sıkıldın mı?"

"Evet. Sıkılıyorum" dedi Dicle. Pir İhsan'la gerillaların onu aradıklarını söylemek istemedi. En iyisi Mehmet Hoca'nın onun hakkında en az bilgi sahibi olmasıydı. "Gazete aldın mı?"

"Evet aldım" dedi Mehmet Hoca. Ceketinin cebine baktı, gazeteleri bulamayınca camide unuttuğunu hatırladı. "Camide unutmuşum. Gidip getirmemi ister misin?"

"Hayır. Çok önemli değil."

"Aç mısın?" dedi Mehmet Hoca. Dicle hayır anlamında başını salladı.

"O halde bir kahve pişireyim. İyi kahve yaparım.

"Mehmet Hocam!"

"Evet" dedi Mehmet Hoca. İçini bir korku sardı. Dicle iyileşmeye başladığı günden bu yana hep korkuyla ona gideceğini söylemesini bekliyordu. Acaba gideceğini mi söyleyecekti?

"Sana para vereyim, yarın bana bir çift ayakkabı, bir şalvar, bir fistan, bir de alt üst kara çarşaf al! Unutma, sabah erkenden kalktığında tabancayla bombayı da gömdüğün yerden çıkar!"

“Gidiyor musun?” dedi Mehmet Hoca. Yıkılmıştı. Dicle, Mehmet Hoca’nın sararıp solan yüzünü görünce ona yaklaştı. Elini avucuna aldı. Gülümsemeye çalıştı, başaramadı. Çünkü kendisi Mehmet Hoca’dan daha çok üzülüyordu.

“Şimdi gitmiyorum. Ama gitmem gerektiğini sen de biliyorsun. Bir gerilla komutanıyım. Dünyanın her yerinde beni arıyorlar. Herhalde ömür boyu bu odada hapis olmamı istemiyorsun. Burada çok kalırsam bir gün biri bir şekilde anlar, ya da görür. Polise söylerse ikimizi de öldürürler. Anlıyor musun? Ben nasıl olsa bir gün bir yerde öldürülürüm. Ama senin ölmeni istemiyorum. İyi bir insansın, çok yaşaman lazım. Toplumumuzun senin gibi insanlara ihtiyacı var.”

“Gitmeni istemiyorum!”

“Ben de. Ama gitmem gerekiyor.

“Biraz daha kal, hiç olmazsa! Biraz daha!..”

“Kalacağım! Üzme kendini, buradayım daha.

“İyi. Ben şu kahveleri hazırlayayım” dedi Mehmet Hoca. Ateş gibi yanan elini çekerek, “Nasıl olsun kahven?” diye sordu.

“Şekerli olsun.”

“Ben de şekerli severim” dedi Mehmet Hoca. Mutfığa girer girmez telefon çaldı.

“Telefon!” diye onu çağırdı Dicle, mutfak kapısında durarak.

“Geliyorum! Gel kahveleri hazırla!”

“Tamam. Sen telefona bak!”

Telefonu kaldırıncı ağabeyi Hasan yerine Celal’in sesini duyunca şaşırdı. O çok az arardı evi.

“Merhaba Hocam!”

“Merhaba Celal kardeşim!”

“Nasılsın?”

“İyiyim. İyiyim Allah’a şükür; sen nasılsın?”

“Şöyle böyle. Pek iyi sayılmam” dedi Celal. Sesinde bir kırgınlık vardı.

“Niçin aradın Celal Bey?”

“Sana çok güzel bir haberim var.

“Şaka yapıyorsun bana” dedi Mehmet Hoca gülümseyerek. Düşündü, onu sevindirecek ne olabilirdi ki? “Şaka yapıyorsun değil mi?”

“Hayır doğru söylüyorum. Boşsan hemen büroma gel! Biraz sohbet ederiz.

“Hemen geliyorum!”

“Bekliyorum seni!” dedi Celal; telefonu kapattı. Telefonu kapattıktan sonra düşünmeye başladı. Sanki Celal ona bilinmesi çok zor bir bilmece sormuştu. Neydi ona vereceği haber? Dicle'yle ilgili olabilir miydi?

Dicle elindeki kahvelerle odaya girince, kalktı Dicle'nin elindeki kahveyi alarak teşekkür etti.

“Arayan kimdi?”

“Bir arkadaşım.

“Ne istiyor senden? Düşünceli görünüyorsun.

“Bana söyleyeceği güzel bir haberi varmış; yanına gitmemi istedi.”

“İyi. Sevinmen gerek. Böyle zamanda insana çok az iyi haber gelir.”

“Nasıl bir haber olduğunu bilmiyorum. Ben de onu düşünüyorum” dedi Mehmet Hoca. Kahveden bir yudum aldı. Çok sıcaktı. Ağzını şaplatarak, “Güzel olmuş!” dedi.

“Gidecek misin?”

“Evet.

“Erken dönmeye çalış!”

“Hemen dönerim!” dedi Mehmet Hoca. O an mahkemede süren davasını anımsadı. Çoktandır davayı unutmuştu. Beraat mı etmişti acaba? Ama bu mümkün değildi. Çünkü duruşmaya on beş gün vardı daha; “Hı olmaz!” diye fısıldayarak çenesini yukarı kaldırdı. Dicle onun bu hareketini görmüş, kaygılanmıştı. Neydi Mehmet Hoca'yı üzen, düşündüren şey? Neye olmaz diyordu? Merak etmişti. “Mahkeme olamaz. Daha on beş gün

var” dedi Mehmet Hoca. Dicle mahkeme sözünü duyunca daha da meraklandı.

“Ne mahkemesi Mehmet Hocam?”

“Bunu nereden çıkardın?”

“Az önce sen söyledin mahkemeye daha on beş gün var diye” dedi Dicle.

Mehmet Hoca ona doğruyu söylemekte bir sakınca bulmadı.

“Evet. Yargılandığım bir dava var. Arayan arkadaş, avukatım. Hemen aklıma beraat edebileceğim geldi.”

“Ne yaptın? Tarikat mı kurdun?” dedi gülümseyerek.

“Hayır.”

“Siyasete mi bulaştın?”

“Hayır.”

“Yardım ve yatakcılıktan mı yargılandın?”

“Hayır” diye başını sallayarak güldü Mehmet Hoca.

“Hırsızlık mı yaptın?”

“Hayır bilemedin.”

“Peki ne yaptın Mehmet Hocam?” diye sinirli bir şekilde sesini yükseltti. Sonra davranışından dolayı üzüldü. “Özür dilerim. Kırıldın mı?”

“Hayır. Biliyorum sen bir askersin. Sivil yaşama uyum sağlamakta zorlanacaksın.

“Haydi söyle lütfen!”

“Bir adam öldürmekten yargılanıyorum” dedi Mehmet Hoca. Tepkisini öğrenmek için Dicle’nin yüzüne baktı.

“Şaka yapıyorsun herhalde!” dedi Dicle. Şaşırdı; ağzı açık kaldı.

“Doğru. Elli altı gün hücrede kaldım. İşkence gördüm. Delil yetersizliğinden tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldım.”

“Peki gerçekten adam öldürdün mü?”

“Ben kimseyi öldürmedim. Bundan sonra da kimseyi öldürmeyi düşünmüyorum. Günün birinde birini öldürmek zorunda kalırsam kendimi öldürürüm. Adam öldürmekle yargılanmak farklı, adam öldürmek farklı şey.”

“Anladım. Zaten birini öldürebileceğine inanmamıştım” dedi Dicle. Kahve fincanını masanın üzerine bırakarak sordu:

“Peki neden? Sen öldürmedinse neden seni buldular?”

“Nedenini tam olarak bilmiyorum, ama galiba bir tuzak kurdular bana, beni avuçlarına alıp istedikleri gibi kullanmak istediler.”

“Kimler?”

“Karanlık güçler, derin güçler.”

“Ooooo!” dedi Dicle mırıldanarak; “Şimdi iş daha zorlaştı.” Doğrusu Mehmet Hoca’dan böyle bir şey beklemiyordu.

“Evet işim zor. Şu anda beni rahatsız eden Molla Ömer’in bu derin güçlerin adamlarından biri olduğu söyleniyor. Yani anlayacağın peşimi bırakmış değiller.”

“Senden ne yapmanı istiyorlar?”

“İllegal bir dindar örgüte sızıp, örgütü onların istediği doğrultuda yönlendirmemi istediler benden.

“Kabul ettin mi?”

“Tabii ki hayır. Elli altı gün işkence çektim de kabul etmedim. Kabul etseydim sen şimdi burada olur muydun Dicle?”

“İşin zor senin arkadaşım! Bunlar seni rahat bırakmayacaklar!”

“Biliyorum. Her yerde beni kötöletiyorlar.”

“Git buradan! Uzaklaş! Memleketine git!”

“Tayinimi istedim. Birkaç güne çıkar.”

“İyi yapmışsın” dedi Dicle.

“Şimdi gitmem lazım! Dönüşte daha geniş anlatırım.

Mehmet Hoca evden çıktıktan sonra Dicle uzun süre odanın ortasında dikildi kaldı. Mehmet Hoca’nın anlattıklarını dinledikten sonra, Dicle daha çok kaygılandı. Mehmet Hoca’yı izliyor olabilirlerdi. Onu izleyerek, kendisine ulaşabilirlerdi. Bu durumda kendisinden çok Mehmet Hoca için üzülyordu. Onu Mehmet Hoca’nın evinde yakalarlarsa Mehmet Hoca’nın hiçbir şansı kalmazdı.

Mehmet Hoca evden çıktıktan sonra kendi kendisiyle konuşarak, tartışarak, hesaplaşarak dalgın bir şekilde yürüyordu. Şu an düşündüğü tek şey Dicle'ydi. Artık onu sevdiğine emindi. Bugün verdiği siparişlerden sonra onun gitmeye karar verdiğinden emindi. Ne yapabiliirdi? Dicle haklıydı. Sonsuza kadar o odada kalamazdı. Düşünüp taşıyor, bu işin altından çıkamıyordu.

Mahallenin bitiminde, uğuldayan, slogan atan, dağdan kopan bir bahar seli gibi caddeyi doldurup taşan insan seliyle karşılaştı. Onbinlerce öfkeli insan, var hızlarıyla bağırıyorlar, en önde ilerleyen iki askerin tabutunun bulunduğu cenaze arabasını izliyorlardı. Cenazelerin konulduğu üstü açık kamyonetin içinde ayakta duran beş-altı genç, bir de gözyaşı döken orta yaşlı bir kadın vardı. Kadın tabutun başına kapanmış, ağıtlar dizeyerek bağırıyor, iki eliyle göğsünü dövüyor, yeni yeni ak-lar düşmüş uzun saçlarını yoluyor, tırnaklarıyla yüzünü parçalıyordu. Kamyonetin içinde ayakta duran kısa boylu, yuvarlak siyah sakallı, başına beyaz dantelden yapılmış bir külah takmış olan genç adam, cenaze mitingine katılmış insanları yönlendiriyordu. Genç adam sağ elini havaya kaldırarak bozkurt işareti yapıyor, "Tek-bir!" diye bağırıyor, binlerce insan hep bir ağızdan "Allah-u Ekber!" diye ona cevap veriyordu. Bu ses uğulduyor, sokakları taşarak bir gökgürültüsü gibi şehri inle-tiyordu. Mitinge katılan insanların kimi bozkurt işareti yapıyor, kimi tek parmağını kaldırıyor. Pantürkistler ile Panislamistler slogan yarışına girmişti. Ağır ağır yürüyen kamyonet iki yüz metre uzunluğundaki caddenin sonunda kaybolduğunda, insan seli hâlâ caddeye sığ-mayarak akıyordu; dağdan koptuktan sonra aşağıya doğru aktıkça çoğalan, büyüyen çığ gibi insan seli yeni katılanlarla kalabalıklaşıyor, caddeye sığmaz oluyordu.

Mehmet Hoca yolunu değiştirdi. Ara bir sokağa saptı. Sokakta çöpten çamurdan yürünmüyordu. Sanki bu so-

kağa çöpçüler yıllardır uğramadığı gibi, şehrin toplanan çöplerini de buraya yığmışlardı. Bazı yerlerde çöplerden küçük tepecikler oluşmuştu. Pis, ekşimsi bir koku salan bu çöp yığınına kediler, köpekler, çocuklar karıştırıyordu. Dört-beş çocuk bu çöplerin içinde pet kola şişeleriyle top oynuyorlar, birbirilerini kovalıyorlardı. Yaşlı bir kadın ikinci kattan kafasını sarkıtarak, çocuklara "Orospu çocukları!" diye bağılıyordu; ama çocukların ona aldındıkları yoktu. Çöpleri karıştıran yaşlı bir köpek arada bir kafasını kaldırarak yaşlı kadına bakıyordu.

Büroya girdiğinde Celal onu ayakta karşıladı. Kucaklaşıp öpüştüler. Celal, Mehmet Hoca'yı iyi görmedi. Ay-larca uyumamış, yasta bir insanın hali vardı yüzünde.

"Hayrola Mehmet Hoca, pek iyi görünmüyorsun?" dedi başını sallayarak.

"İyi değilim, moralim bozuk!"

"Neden?"

"O gidiyor" diyecekti; o an pencerenin yanında otu-ran yaşlı adamı gördü. Sözlerini değıştirdi; "İki cenaze daha var bugün."

"Evet. Hakkari'de çatışma olmuş. Seksen gerilla, yir-mi asker ölmüş. İki asker de bizim kentli."

"Cenazesine denk geldim.

"Kalabalık mıydı?"

"Çok kalabalıktı!"

"Bir çaresi olmalı bu işin!" dedi pencere önünde otu-ran yaşlı adam. Adam yetmiş yaşına merdiven dayamış-tı. Orta boylu, geniş omuzlu, atletik yapılı bir ihtiyardı. Alnı bir çıkma gibi ileri çıkmış, gözlerinin, yüzünün üze-rinde gölge yapıyordu. Uzun kıllarla kaplı kulakları onu kabakulak olmuş bir insan gibi gösteriyordu; burnu vü-cuduna inat küçücük, incecikti. Siyaha boyadığı bıyık-larının uçları yukarı doğru kalkıktı. Bu haliyle adam Türk sinemasında klişeleşmiş toprak ağası tipini andı-rıyordu. Adam oturduğu koltuğa gömülmüş, yarım metre uzunluğundaki ağızlığına taktığı Samsun Sigara-

ni kapatmış, düşünüyordu. Onun yerinde kim olsa kafayı yerdi. Ancak bu ülkede yaşayan onca acı banker olaylarından sonra emekli bir öğretmenin bir bankerin tuzağına düşmesine ne demeli? "İyi ki param yok!" diye düşündü.

Çaycı çocuk içeri girdi. On beşinde, saçlarını ustura-ya vurmuş, yalan söyleyen pinokyo gibi uzun bir burnu olan bir çocuktü.

"Çay, Celal Ağabey!" dedi çocuk, eliyle çay tepsisine vurarak.

"Taze mi?"

"Yeni demlendi."

"Az önce de taze demiştin, ama..."

"Vallahi bu kez doğru söylüyorum!" dedi çaycı çocuk, yaşlı adama.

Yaşlı adam onu duymadı bile.

"Dört şeker bırak! O şekerli iççer."

"Kızlarla aran nasıl?"

"Yok Celal Ağabey. İşten zaman mı buluyorum?" dedi çocuk yakınarak; "Hem sonra kim bize bakar?"

"Aslan gibisin! Paran yok olsun. Şu vücuda bak! Vallahi ben kız olsaydım seni kaçıırdım!"

"Boş ver ağabey... Bari sen benimle dalga geçme. Seni severim" dedi çaycı çocuk. Celal'in bir şey söylemesine fırsat vermeden "Çay, taze çay!" diye bağırarak dışarı çıktı.

Yaşlı adam eline aldığı çay bardağını kül tabağının yanına bıraktı. Bir kez gözlerini açıp Mehmet Hoca'ya baktı. Ayaklarını dümdüz ileri uzatarak "Of of!" diye iç çekti, gözlerini yumdu. Bir-iki dakika sonra horul horul uyumaya başladı. Uyurken sigarasını uyanık bir insan gibi çekiyordu. Başı hafif sağ tarafa düşmüştü.

"Ortaokulda öğretmenimdi. Parayı kaptırdıktan sonra kafayı bozdu. Her gün gelir burada saatlerce uyur."

"Evde neden uyumuyor?"

"Evde uykusunun gelmediğini söylüyor."

“Ne şanslı insansın Celal kardeşim!”

“Evde korkuyormuş. Biri eve gelir, kalan şeyleri elinden alır diye. Burada nedense kendini güvende hissediyor.

“Ya sen de onu çarparsan? Bundan nasıl bu kadar emin oluyor?”

“Eminim ki mışıl mışıl uyuyor. Neyse konumuza dönelim.” Dosyanın içinden bir kâğıt çıkararak eline aldı. “Sen içerideyken, şehirde on sekiz yaşında bir genç öldürüldü. Adı Emin’di öldürülen gencin. Babasını tanı-
rım; evleri, köyleri yakılarak kente sürülen göçzedelerden. Şehre gelesi bir yıl olmamıştı. Dört direk üzerine at-
tıkları naylonkonduda kalıyorlar. Emin’e lokantada iş bulmasına yardım ettim. Çalışkan, zeki, güzel, akıllı gençti. Köydeyken yardım ve yataklıkla birkaç kez tutuklayıp bırakmışlar, aslında bu bahane onun ailesi koruculuğu kabul etmediği için. Bu yöntemle sindirip korucu olmaya zorluyorlarmış. İşte bu genç dostum Emin bir akşam lokantadan evine giderken silahla vurulup öldürüldü. Arkadan ateş etmişlerdi. Cenazesine gitmiştim. Kafası param parça olmuştu.

“Emin’in başına gelen korkunç olaya üzüldüm. Ama bu olayın benimle ne gibi bir ilişkisi olduğunu anlayamadım.”

“Sabırlı ol Mehmet Hocam! Anlatıyorum. Emin’in babası cesur, inatçı bir adam çıktı. Belki de hayatta her şeyini yitirmiş bir babanın isyankârlığıydı adamın yaptıkları. Evi içindeki eşyalarla yakılmış, köyünden zorla sürülmüş, bir kızı dağa çıkıp gerillalara katılmış, oğlu faili meçhul bir cinayete kurban girmiş bir babanın çektiği korkunç acıyı tahmin edebiliyor musun? Neyse, bu baba oğlunun katilini bulmak için her yolu denerdi. Ona geçen gün bir dostumun bodrum katını kiraladım. Sağ olsun kira almadı. Üstelik birkaç parça da kullanmadığı, fazla olan ev eşyasını onlara verdi. Karısı oğlunun öldürülmesinden sonra hastalanıp yatağa düştü. Şimdi ağır hasta. Bir çeşit ölüme yattı kadın, yaşama sevincini, umudunu yitirdi. Uzun zamandır onları ziyarete gi-

demedim. Kimbilir belki kadın şimdi ölmüştür. O kadar çok insanın evini, köyünü yakıp kente sürüyorlar ki, hangisinin sorununa eğileceğimizi, hangisine yardım edeceğimizi şaşırdık. Sorun bizi aşarak toplumsal bir yara halini aldı. Haa Emin'in babası devleti oğlunu öldürmekten dolayı mahkemeye verdi. Tabii avukatı benim. Bu riskli davalara kim girebilir ki? Genç adamı öldüren kişi bir tesadüf sonucu yakalandı. Bir itirafçı. Emin'i ve daha onlarca insanı öldürdüğü silahını teslim etti. Silahın balistik muayenesini istemiştım. Rapor bugün elime ulaştı. Bak şu an elimde!"

"Hâlâ anlattıklarından bir şey anlamadım Celal kardeşim. Bir bilmece gibi konuşuyorsun" dedi Mehmet Hoca. Kalkıp, uyuyan yaşlı adamın ağzındaki ağızlığı çekerek masanın üzerine bıraktı. Yaşlı adam gözlerini açıp Mehmet Hoca'ya baktı, tekrar gözlerini yumarak horlamaya başladı.

"Anlaman lazımdı. Emin'i vuran silah Tahir Acar'ı vuran silahın aynısı. Bu demektir ki Tahir Acar'ı bu itirafçı öldürdü. Sen hücredeyken bu itirafçı aynı silahla Emin'i de öldürdü. Anladın mı?"

"Anladım!" diye mırıldandı Mehmet Hoca. Hem sarıldı, hem de Tahir Acar'ın katilinin yakalanmasına sevindi. Anlayamadığı ise bu itirafçı neden gelip Tahir Acar gibi sıradan, basit, kendi halinde, yoksul bir insanı öldürmüştü?"

"Sevinmedin mi Mehmet Hocam?"

"Sevindim dostum! Çok sevindim! Allah senin gibi insanları korusun! Yalnız aklıma takılan bir şey var.

"Ne?"

"Sözünü ettiğin itirafçı, Tahir Acar'ı neden öldürdü?"

"Daha anlamadın mı dostum? Hücrede anlattıkların doğru çıktı. Tahir Acar'ı seni kullanmak için öldürttüler."

"Kimi öldürmüşler?" diye bağırmaya başladı yaşlı adam uyku sersemliğiyle.

"Sen uyu, bir şey yok!"

“Bir an sanki sizin ölümünden bahsettiğinizi duydum da” dedi yaşlı adam. Masanın üzerinde duran ağızlığına bir sigara takıp yaktı. Gözlerini kapattı.

“Bu belgeyi mahkemeye delil olarak sunacağım, be-
raat edeceksin.”

“Sağol dostum. Bu iyiliğini unutmayacağım. Ben artık kalkayım.”

“Kapıyı açayım” dedi Celal. Mehmet Hoca’yla ara koridora çıktı. Sesini alçaltarak, “Durumu nasıl?” diye sordu.

“Çok iyi! Düzeliyor.”

“Ne zaman gidecek? Bir an önce ayrılın! Ölmediğini, kurtulduğunu anlamışlar. Ajanlar seferber! Dikkatli ol!”

“Ne zaman gideceğini bilmiyorum, ama bugün bana almam için birkaç sipariş verdi.”

“Ne?”

“Bir şalvar, bir fistan, bir çift ayakkabı, bir alt üst kara çarşaf.”

“Bu kız çok akıllı!” dedi Celal mırıldanarak. “Bu şehirde ancak kara çarşaf çıkabilir. Hemen git al!”

“Şimdi gidip alacağım.”

“Benden söz etmedin değil mi?”

“Asla! Ne O, onu ameliyat eden doktoru sordu, ne ben söyledim.”

“Çok iyi!”

Merdivenden yukarı çıkan ayak seslerini duyunca Celal, Mehmet Hoca’yı kucaklayarak “Çok dikkatli olmalısın!” dedi.

Sokağa çıkarken huzursuzdu. Bir türlü Dicle’nin siparişlerini almak içinden gelmiyordu. Bu duygularından dolayı kendine kızdı. O burada kalırsa, yakalanır ya da çatışmada ölebilirdi. Onu seviyorsa, onun yaşaması için çalışmalıydı.

Sokaklar hareketliydi. Güneş tam şehrin tepesinde parlıyordu. Terleyen toprak kül rengi bir sis kusuyor; doğudan, şimdi yemyeşil olan ovalarda, bozkırlarda doğup büyüyen bu sis tabakası genişleyerek şehre yayılıyordu.

İstemeye istemeye Dicle'nin istediği otuz dokuz numara ayakkabıyı, şalvarı, fistanı, kara çarşafı satın aldı. Her birisini birbirilerine uzak dükkanlardan almayı tercih etti. Alış veriş bitince mahalleye doğru yürüdü. Bir an önce eve gidip zamanını Dicle'yle geçirmeliydi. Ayrıca Tahir Acar'ın katilinin yakalandığını tanıdığı herkese anlatmalıydı. Böylece insanlar ona iftira edildiğini öğrenir, kaybettiği saygıyı, güveni, dostluğunu yeniden kazanabilirdi. En çok da abisiyle Topal sevineceklerdi. Yolda karşılaştığı birkaç tanıdığını durdurarak, Tahir Acar'ın katilinin yakalandığını söyledi. Onlar Mehmet Hoca'yı dinlemediler bile. Eften püften bahaneler uydurarak, ondan kurtulmanın yollarını aradılar. Bu durum onu daha çok yıktı, üzdü. Bu kadar kötü bir insan mıydı? Yoksa insanlar Molla Ömer'in tehditlerinden mi korkuyorlardı? Anladı ki artık ne kadar uğraşırsa uğraşsın eski günlerine dönemeyecekti.

Eve gitmeden tıraş olmayı düşündü. İki-üç günlük sakalı vardı. Berber Salih, Mehmet Hoca'yı kapıda karşıladı. Kralı karşılar gibi elini göğsüne koyarak, iki büküm eğilip "Hoş geldin!" dedi. Büzüldü, yaltaklandı. Zorla gülümsemeye çalışarak, çürümüş, paslı küçük dişlerini göstererek sırttı. Bu çöp gibi sıska yaratık, sanki yıllarca yemek yememişti. Ayakta gezen bir iskelete benziyordu. Mehmet Hoca tıraş koltuğuna oturunca, "Saç mı, sakal mı?" dedi. "Hayır sadece sakal" dedi Mehmet Hoca fısıldayarak. Daha havluyu Mehmet Hoca'nın boynuna sarmadan başladı dedikoduya berber Salih. Mahallenin en dedikoducu, geveze insanıydı. Mahallede olup biten her şey hakkında bilgi sahibiydi. Mehmet Hoca onun bu huyunu bildiği için özellikle ona gelmişti. Tahir Acar'ın katilinin yakalanması haberini ondan iyi kimse mahalleye yayamazdı. O bir-iki saat içinde bu haberi tüm kente yayardı. Ama bugün berber Salih'in kendisiyle çok alakadar olmadığını gördü. Aynada gizli gizli onun asık yüzüne bakıyordu. Berber ba-

zen onunla konuşuyor, bazen onu dinlemiş gibi yapıyor, uykusuz bir insan gibi kötü kötü esniyordu. Berberin bu haline çok kızdı. Kalkıp berberin boğazına yapışmayı bile düşündü. Artık kendini kontrol etmekte zorlanıyordu. Ama her zaman olduğu gibi kendini kontrol ederek sabırlı olmayı başardı. Berberin bütün gün açık tuttuğu baba yadigârı eski radyo, Nilüfer'den çaldığı parçayı yarıda bırakarak haberlere geçti. Verdiği ilk haber çay, şeker, sigaraya yapılan yüzde yetmiş beşlik zam oldu. Spiker zamları saydıkça, berber sanki zamları yapan radyodaki spikermiş gibi spikerin yedi sülalesini dizdi.

“Kapat şunu, bıktık zam haberlerinden!” dedi Mehmet Hoca.

“Haklısın. Kapatayım” dedi berber. Radyoyu kapatınca dükkana sessizlik çöktü. Aslında radyonun kapatılmasına razı değildi, ama Mehmet Hoca'yı da kırmak, başka bir berbere kaptırmak istemiyordu. Mehmet Hoca, bu yoksul, rezil mahallede kaliteli birkaç müşterisinden biriydi. Üstelik onu bugün çok öfkeli görmüştü. Havluyla dükkanda vınlayarak dolaşan sinekleri dışarı kovduktan sonra kapıyı kapatıp, tıraşa kaldığı yerden devam etti. Sessizliği berber bozdu. Konuşmasına insafsız zamanlardan başladı. Sözü dönüp dolaştırarak, haftada birkaç kez jilete, sabuna yapılan zamlara getirip dert yandı. Saç, sakal tıraşlarına bir zam gelmeliydi. Parmağıyla aynanın üstünde duvara asılı eski bir çerçeve içinde duran tıraş tarifesini göstererek, belediye başkanının yedi sülalesini tam takım dizdi. Çok güzel bir şey yapmış gibi, Mehmet Hoca'ya bakarak sırtıttı. Berberin küfürbazlığı Mehmet Hoca'nın canını sıktı. Tıraş bitince yaka düğmesini açtı, boğuluyordu.

Kapıdan çıkarken, “Duydun mu? Tahir Acar'ın katili yakalanmış” dedi.

“Deme deme deme!” diye bağırdı berber. “Kimmiş?”

“Bir itirafçı öldürmüş.

Oradan Hasan'ın evine uğradı. Yolunun üstündeydi. Kapının zilini uzun uzun çaldı. Kapıyı açan olmadı. Anahtar da evdeydi. Kedi pencereye çıkmış, miyavlıyor, tırnaklarıyla camı dövüyordu. Kediye el sallayınca kedi telaşlandı, daha çok miyavladı. Hasan'ın durumunu son günlerde iyi görüyordu. Tahir Acar'ın yakalandığını duyarsa daha çok iyi olurdu.

Yolda Musa'yla karşılaştı. Yıllardır tanıyordu onu. Bu mahallede küçük bir butik işletiyordu. Yaşça Mehmet Hoca'dan gençti, ama başında ense kökünde kalmış birkaç tel dışında tek tel saç kalmamıştı. Her zaman, herkese zorla gülümseyen ikiyüzlü, yaltakçı bir insandı Musa. Mehmet Hoca'yı görünce yolunu değiştirip kasaba girdi, kapıyı kapattı. Onun bu davranışı Mehmet Hoca'yı üzdü. Birara kucağını taşla doldurup kasabın bütün camını indirmeyi bile düşündü. "Mendebur kazıkçı!" diye fısıldadı. Birkaç metre ileride, uzun yıllardır merhabası olan Mustafa'nın kendisine doğru gelmekte olduğunu görünce sevindi. Yeni gelişmeyi ona anlatabilirdi. Altmışını aşkındı Mustafa. Uzaktan, onun bir ömür sırtında taşıdığı kamburu sırtına vurulmuş bir semeri andırıyordu. Yaşlılıktan mı, yoksa sırtında taşıdığı kamburun ağırlığından mı, burnu yere degecek kadar eğilmişti. Aylardır boya yüzü görmemiş, yırtık, yamalı ayakkabılarını, tabi bunlara ayakkabı denirse, yere sürterek yürüyordu.

"Merhaba Mustafa Dayı!"

"Merhaba Mehmet Hocam! Nasılsın?"

"Sağol. Sen nasılsın?"

"İyi değilim. Maaş almaya gidiyorum. Günlerdir gidip geliyorum, bir türlü sıra kapamadım. Ana baba günü gibi; bir kuyruk"

"Ben.." dedi Mehmet Hoca. Mustafa onun sözlerini keserek yürümeye başladı.

"Çok kuyruk var, acele etmeliyim!" dedi. Mehmet Hoca'yı dinleyecek zamanı yoktu, umurunda değildi. Akl

maşıındaydı, sanki bugün almazsa bir daha alamayacak gibi bir duygu içindeydi. Herkesin canı cehennem!.. Dün kuyrukta kendisinden daha yaşlı biriyle sıra yüzünden kışırmıştı. Ah bu sırtındaki yük olmasaydı, bilirdi ona ne yapacağını, ama Tanrı onu bir ömür bu uru taşımaya mahkum etmişti.

“Mustafa Dayı!” diye çağırıldı onu Mehmet Hoca.

“Yakamı bırak! Sıra bulmalıyım!” diye bağırdı Mustafa. Eğilerek eski halini aldı.

Mehmet Hoca bir daha da yolda karşılaştığı insanlarla konuşmaya cesaret edemedi. Evinin kapısında Tombul’la karısı onu karşıladı. Çoktandır orada onu bekliyorlardı.

“Musluğu açık bırakmışsın” dedi Tombul; “Birkaç saatten beri akıyır.

“Dalgınlık” dedi Mehmet Hoca, gülümseyerek.

“Dikkat et! Su ateş pahası!” dedi Tombul’un karısı. Yasa girmiş bir kadın gibi başını siyah bir yazmayla örtmüştü.

“Haklısın” dedi Mehmet Hoca. Dış kapıdan içeri girmek isterken Tombul ceketinden tutarak onu durdurdu. Üzgün görünüyordu.

“Seninle biraz konuşmak istiyoruz.”

“Buyurun, konuşun!” dedi Mehmet Hoca, elindeki naylon poşeti kapının yanına bırakarak. Tombul’la karısı birbirinin gözlerine baktılar.

“Konuşsana!” diye bağırdı karısı Tombul’a.

“Peki peki ben söyleyeceğim” dedi Tombul; elini Mehmet Hoca’nın omuzuna koyarak birkaç dakika konuşmadan Mehmet Hoca’nın yüzüne baktı.

“Ne oldu size?”

“O söyleyemedi. Bari ben anlatayım” dedi kadın; “Bizim evden çıkmanı isteyecektik.”

“Neden?” dedi Mehmet Hoca, şaşkın bir şekilde kadına bakarak; “Sizi rahatsız mı ettim? Kiranızı mı ödemedim? Neden?”

“Hiçbiri değil” dedi Tombul; “Senden çok memnunuz.”

“Kıranız azsa arttırın.

“Sorun kira değil.

“Peki ne?”

“Bu sabah bakkala giderken üç kişi yolumu keserek, seni evden kovmam için tehdit ettiler. Bilirsin ben kendi halimde, zavallı, korkak bir insanım. Böyle şeylerden çok korkarım. Lütfen beni bağışla.”

“Sen üzülme!” dedi Mehmet Hoca. Tombul’un elinden tutarak, “Zaten gidiyorum ben” dedi.

“Nereye?”

“Tayinimi istedim.

“Nereye?” dedi kadın.

“Köylere istedim. Kentten bıktım. Birkaç yıl da köyde yaşamak istiyorum.

“En iyisini yapmışsın” dedi kadın, başını önüne eğerek; “Senden çok memnunuz, Allah razı olsun. Ama anlamadığım şey; bu insanlar senden ne istiyor?”

“Ben de aynı şeyi soracaktım” dedi Tombul.

“Bilmiyorum” dedi Mehmet Hoca mırıldanarak; “Bir daha sizi rahatsız ederlerse birkaç güne kadar evi boşaltacağımı söyleyin. Benden dolayı size bir zarar gelmesini istemem.”

“Kırılmadın değil mi?”

“Yok kırılmadım. Sizi anlıyorum”

“Bizi bağışla!” dedi kadın.

“Siz bağışlanacak bir şey yapmadınız. Doğru olanı yaptınız.”

“Gel seni bir öpeyim” dedi Tombul. Mehmet Hoca’ya sarılarak onu yanaklarından öptü. “Bizi bağışla!”

Mehmet Hoca yavaşça kapıyı açıp eve girdiğinde karı-koca kendi aralarında yüksek sesle tartışmaya başladı.

Kapıyı kapatınca musluğu kapatmak için mutfığa gitti. Dicle’yi açık musluğun yanında, gözleri kapalı, sandalyede oturur halde bulunca korktu. Bir şey mi olmuştu ona acaba? Dicle’nin dizleri üzerinde Mevlana’nın Mesnevisi duruyordu. Ona yaklaşıncaya uyuduğu-

nu düşündü. Musluğu kapatınca, Dicle gözlerini açarak Mehmet Hoca'ya baktı.

“Seni uyandırdım mı?”

“Uyumuyordum ki” dedi Dicle ayağa kalkarak; “Suyun sesini dinliyordum.”

“Ben de musluğu açık bıraktığımı düşündüm.

“Hayır. Suyun sesini seviyorum. Suyun sesine alıştım. Biraz anormal bir duygu değil mi?”

“Bilmem!” dedi Mehmet Hoca. Doğrusu ilk defa böyle bir şeyi duyuyordu.

“Doğrusu ilginç! Sık sık karşılaşılan bir şey değil.

“Çocukken beşiğimin bulunduğu oda köyümüzün çeşmesine yakındı. Beşikte hep taş bir oluktan akan çeşme suyunu dinledim. Suyun sesiyle kendimi tanıdım, suyun sesiyle büyüdüm. Yeryüzünde hiçbir ses suyun sesi kadar beni huzura kavuşturamaz. Mutsuz olduğumda hep bu sesi dinler, kendimi bulurum. Ama musluktan akan su, zincire vurulmuş bir köle gibidir. Tutsaktır. Çeşme suyu farklıdır. O özgürdür.”

“Bunları ilk defa duyuyorum” dedi Mehmet Hoca; “Suyun dilinden anlayan bir insan!.. Bunu kime söylesem inanmaz.”

“İnsanların inanıp inanmaması çok önemli değil benim için. Ama ben suyun sesini biliyorum. O ne zaman mutlu, ne zaman mutsuz, ne zaman tutsak, ne zaman özgür, bilirim ben. Suyu kendimi tanıdığım kadar tanırım.”

“Tencerede kaynayan ne?”

“Kuru fasulye.”

“Geç kaynar.”

“Ateşe koyalı bir saati geçti.

“Yaşlı keçi eti gibi fasulyeler.”

“Acelelerimiz yok.”

“Haklısın.”

“Kentte ne var ne yok, siparişlerimi aldın mı?”

“Evet aldım.

“Teşekkür ederim. Bir deneyeyim.

“Git giy! Büyük olur, küçük olur, değiştiririz.

“İyi, sen biraz bekle!”

“Tamam.

Dicle mutfaktan gidince Mehmet Hoca’nın yüreğine hüznün oturdu. Eli, ayağı soğudu. Bir süre amaçsız bir şekilde mutfağın içinde aşağı-yukarı, sağa-sola dolandı. Sanki kaybettiği bir şeyi arıyordu, ama ne aradığını unutmuştu. Dolapları, torbaları arıyor, ama ne aradığını anımsayamıyordu. İçindeki boşluk büyüyor, korku, hüznün onun vücudunu sarıp sarmalıyordu. Dicle gidecekti. Belki bugün, belki yarın, belki bir sonraki gün... Biliyordu ki onu bir daha göremeyecek, sesini duyamayacaktı. Bu düşünceler onu yıkıyor, acıya boğuyordu. Çok geç olmadan hemen şimdi Dicle’ye olan aşkını, sevgisini anlatmalıydı. şimdi bunu anlatmazsa bir başka zaman anlatma fırsatı olmayabilirdi. Korkuyordu. Ya Dicle onu reddeder, ya onu azarlamaya kalkarsa? Bu onun için yıkım olurdu.

Dicle giydiği elbiselerle mutfağa girdiğinde Mehmet Hoca ona bakmaya doyamadı. Ne kadar güzeldi bu kız! şimdi bir köylü kıızıydı. şalvarı, fıstanı, başına doladığı yazması, sanki ölçüsü alınıp dikilmişti. Dicle mutfağa girince kollarını açarak, podyuma çıkmış bir manken gibi çevresinde dolandı.

“Nasılım?”

“Çok güzelsin! Çok yakışmış!”

“Teşekkür ederim. Bir köylü kızına benzemiş miyim? Doğal mıyım?”

“Senin gibi güzel bir köylü kıızı görmedim!” dedi Mehmet Hoca. Neredeyse ağlayacaktı.

“Üzgün görünüyorsun.”

“Evet. Üzgünüm.

“Neden?”

“Nedenini bilmiyorum” dedi Mehmet Hoca. Mutfağı terkederek odaya gitti. Nedenini Dicle’ye açacak gücü, cesareti yoktu. Az sonra odanın kapısı açıldı; sağ elinde

su dolu bir bakır sürahi, sol elinde su dolu bir bardak-
la Dicle odaya girdi.

“Su içer misin?”

“Dur!” diye bağırdı Mehmet Hoca; “Tanrı aşkına kı-
pırdama, öyle dur!”

“Neden?” dedi Dicle; “Ne oldu sana?”

“Artık eminim! Sen olsun. Sen osun!”

“Kim? Ben kimim Mehmet Hoca?”

“O... Osun!” diye mırıldanarak a lamaya başladı
Mehmet Hoca. Dicle şaşkındı. Elindeki sürahi ile barda-
 ı masanın üzerine bırakarak Mehmet Hoca’nın yanına
geldi. Ne diyece ini, ne yapacağını bilmiyordu. Koca
adam hı kır  hı kır  a lıyordu.

“Ben kimim?”

“Anlatsam inanmazsın. Benim delirdi imi düşünür-
s n.”

“Olsun, sen anlat.”

“Olmaz Dicle, olmaz! Bırak bu sır bende kalsın! Bırak
onu ya adık a y re imde saklı tutayım.”

“Peki peki. Seni zorlamayayım. Ama lütfen ağlama!
Neredeyse beni de a latacaksın.

Eliyle Mehmet Hoca’nın gözyaşlarını sildi. Mehmet
Hoca ona karşı koyamadı. Uysal bir  ocuk gibi başını
Dicle’nin omuzuna dayayarak a ladı.

“Mehmet Hoca, lütfen kendini toparla!”

“Tamam tamam Dicle. A lamayaca ım. Seni  zd m
m ?”

“Tabii  zd n!”

“Dicle!”

“Söyle.

“Gidecek misin?”

“Evet, vakti geldi.”

“Gitmesen?! Biraz daha kalsan!”

“Gitmem gerekli Mehmet Hocam. Ben bu kente bir
görev için gelmi tim. Pusuya d   p yaralanmasaydım

dönecektim. Şimdi iyileştim. Görevimi yapıp geri dağlara dönmem lazım.

“Görevin ne? Tehlikeli mi? Bir yaran olacaksa sana yardım edebilirim.”

“İlgin için teşekkürler. Bu senin yapacağın iş değil. Çok zor bir görev. Ya başarıyım ya başaramam. Bunu sana anlatamam. Umarım beni anlıyorsun.”

“Seni anlıyorum. Peki seni bir daha görebilecek miyim?”

“Bilmiyorum. Bilmiyorum” dedi Dicle, Mehmet Hoca'nın yüzüne bakarak. Mehmet Hoca şimdi ağlamıyordu.

“Sen beni görmek istiyor musun?”

“Evet istiyorum” dedi Mehmet Hoca utangaç bir şekilde; “Ama sen kimbilir neredesin? Hangi dağda, hangi ormanda, hangi ovada, hangi bozkırda!.. Ben bir kuş değilim ki uçup seni arayayım.”

“Üzme kendini Mehmet Hoca! Bil ki ikimiz aynı yolun yolcusuyuz. Aynı düş için çalışan, ama ayrı yollarda yürüyen, aynı kıyafetlere bürünmüş iki dervişiz. Biz, aynı okyanusa farklı yönlerden akan nehirler gibiyiz. Yolumuz, yönümüz, yöntemlerimiz farklı da olsa, gün gelecek aynı okyanusta birleşeceğiz.

Mehmet Hoca pencerenin yanında sandalyeye oturdu. Perişandı. Dicle'ye ne diyeceğini bilemiyordu.

“Seni anlıyorum Dicle. Seni anlıyorum. Az önce eve girerken ev sahibi Tombul'la karısı beni yakaladı. Evlerinden çıkmamı istediler.”

“Neden?”

“Üç kişi Tombul'u yakalayıp tehdit etmişler. Ondan beni evinden kovmamı istemişler.”

“Kimler?”

“Kimler olacak, aynı güçler” dedi Mehmet Hoca, birkaç dakika suskun şekilde Dicle'nin yüzüne baktıktan sonra konuşmaya devam etti: “Bu savaş ne zaman bitecek? Akan kan ne zaman duracak? Barış ne zaman gelecek Dicle?”

“Barışı biz de istiyoruz. Hemen şimdi istiyoruz” dedi Dicle; “Ama bu çok zor. Daha önümüzde çok uzun bir yol var. Savaştan, şiddetten rant sağlayan karanlık güçler barışa fırsat vermiyor.

“Halk çok acı çekiyor, ağır bedeller ödüyor. Ülkemiz büyük kayıplara uğruyor.”

“Bunu biliyorum Mehmet Hoca” dedi Dicle. Bir süre sustu. “Barış da biraz sizin çabalarınıza bağlandı. Sizin, din adamlarının halk üzerinde çok güçlü bir etkiniz var. Bu gücünüzü barış için kullanırsanız, barışa ulaşmak daha rahat olur. Din adamları olarak siz savaşın değil barışın, zulmün değil adaletin, sömürünün değil eşitliğin yanında yer almanız lazım.”

“Haklısın.”

“Ama üzülerек söylüyorum ki bu ülkedeki din adamları bu asıl görevlerini yapmıyorlar.”

“Haklısın. Ama bizde de çatırdamalar başladı. Din adamları yavaş yavaş gerçeği görüyor. Yeryüzündeki bu adaletsizliğin, eşitsizliğin, şiddetin, askeri örgütlenmelerin Tanrı'nın eseri olmadığını görüyorlar. Yeryüzünü de hayatı yok eden kirlenmeyi, bozulmayı görüyorlar. Tanrı'nın yarattığı yaşamda, çalışmak, biriktirmek, sahip olmak yoktu. İnsanın geçinmesi için gerekli olan herşeyi doğa veriyordu. İnsan doğada, diğer milyonlarca canlı türü kadar hak sahibiydi. Henüz doğanın dengesi tek yönlü insan lehine bozulmamıştı. Bu adaletsizliğin arkasında ‘sahip olma ruhu’ var. Kirlenmenin, hayatı yok etmenin arkasındaki gerçek bu. Aslında hiçbir insan doğaya sahip olamaz, sadece sahip olduğunu sanır. Doğa hep öyle yerinde durur. İnsanlar gelip gider peşpeşe.”

“Yani Tanrı kolektifçi mi?”

“Bana göre en adil, en insani, en mutlu yaşam Tanrı'nın yarattığı ilk yaşamdır. Yani insan tarafından bozulmamış olan yaşamdır. İnsan doğal yaşamı bozdu-
ça, mutlu değil mutsuz olacak, diğer canlı türleriyle bir-

likte kendi türünü de yok edecektir. İnsan ancak çevresindeki diğer türlerin varlığıyla var olabilir

Durdu. Piposunu doldurmaya başladı. Dicle'nin onu dinlediğini görünce konuşmasına devam etti:

"Bana göre hayatta zararlı, kötü olan hiçbir tür yoktur. Bu türe göre zararlı olan, kötü olan bir tür, bir başka türün hayat kaynağı olabilir. Teklilik Tanrı'nın inkârıdır. Tanrı'nın varlığına sığınarak tekliği savunan, yaşamın çokluğunu, zenginliğini şiddetle tekliğe dönüştürmeye çalışan insanlar Tanrı'ya ve onun yarattığı yaşama inanmazlar. Teklilik yaradılıştaki yok. Yaradılış milyonlarca türün, her türün kendi içinde yüz binlerce türe ayrıldığı devasa bir çokluluk zinciridir. Tanrı'ya inanan insan, kendisi gibi diğer türlerin de varolma haklarına saygılı olan insandır."

"Seninle aynı düşüncedeyim Mehmet Hoca. Senden tek farkım; ben bu davasa varlığın milyonlarca yıl süren bir evrim sonucu oluştuğuna inanıyorum. Sen ise Tanrı tarafından programlanarak yaratıldığını söylüyorsun. Önemli olan nasıl yaratıldığı değil, bu yaşamın varlığını kabul etmektir."

"Bir varlık var" dedi Mehmet Hoca, Dicle'nin sözünü keserek; "Bu varlığı biz yaratmadık. Buna insanlar dahildir. Biz kendimizi bu varlığın içinde bulduk. Ne bu varlığın, ne de kendi yaşamımızın yaradılışında bir katkımız olmadı. Yani bizi bile programlayıp yarattılar. Bizim kendimizi değiştirmeye şansımız yok. bunu başardığımızda yeni doğan varlık artık biz değiliz, yani insan değil."

"Üzerinde düşünölmeye değer düşünceler" dedi Dicle. Perdeyi aralayıp dışarı baktı. Dışarıda iki kadın saç saça, baş başa bir kavgaya tutuşmuşlardı. Biri diğerinin yüzünü kan içinde bırakmıştı. Üç-dört kadın onları ayırmaya çalışıyordu.

"Keşke senin de içinde bulunduğun dinsel kurumlar bu düşüncelere sahip olsa! Sanırım o zaman hayat çok daha güzel olurdu."

“Sana katılıyorum Dicle. Bir düşünce kurumsal bir varlığa dönüştüğünde, kuruluş amacı ne olursa olsun, tutuculaşır, yeni gelişmelere karşı kendi varlığını korumak için savunmaya geçer. Yeni doğanla çatışmaya girer. Ben her türlü düşünce ve inancın insan ve doğa hizmetinde olmasına inanan bir insanım. Bir düşünce, inanç insan ve doğaya hizmet etmekten çıkarak bir tabu haline geldiğinde o artık insanın düşmanıdır. İnsanların, diğer canlı türlerinin olmadığı bir dünyada sosyalizmin, kapitalizmin, faşizmin, dinlerin ne anlamı olur ki? Zaten olmazlar da. Bütün bu şeyler insanın olduğu bu dünyada bir anlam ifade eder. Düşünce ve inanç insana hizmet ettiği noktada güzeldir. İnsan menfaatinin üstüne çıktığında artık onlar insanın düşmanıdır. Söylediklerimi anlayabildin mi Dicle?”

“Evet seni anlıyorum. Ama bütün bu söylediklerinin olabilmesi için mücadele etmek lazım. Dünyanın adaletiğini değiştirmek lazım.”

“Bunu kimse başaramaz Dicle! Dünyayı kimse değiştiremez! Değiştirdiğini zanneder. Değişen şey dünya değil, insanlardır. Doğar, büyür, ölürler. Kendi yaşamlarında oynadıkları oyunla dünyanın değiştiğini zannederler. Düşün ki, bir karınca yuvasındaki değişiklik karınca için çok önemli olabilir. Eğer biz karınca olsaydık bu olayın dünya için çok önemli olduğunu, dünyayı değiştirdiğini düşünürdük. Oysa bu olay sadece karıncalar için önemli, kuş olsaydık gülüp geçerdik karıncalara. Galiba biz insanlar kendi türümüzü dünya yerine koyduk. Bizi yanılta da bu unutmadır; biz olmasak da dünya olur ve varlığını sürdürür. Ama dünya olmazsa biz olamayız; bırak dünyayı biz kendimizi bile değiştiremeyiz. Yeme ihtiyacımızı yok edebilir miyiz? Ölme niteliğimizi yok edebilir miyiz?”

“Farklı bir bakış” dedi Dicle; “Diyelim ki dünyayı değiştirme gücümüz yok. Karıncalar kendi yuvasına çeki düzen veremezler mi?”

“Bu mümkündür. Konuştuğum anlattığım şey bu değildir. Ben insan çıkarının üstüne çıkmış düşüncelerin ve inançların yarattığı tehlikelere işaret etmek istedim. Bir düşünceyi, inancı kendi yaşamının üstünde tabuya dönüştürmüş insanın, toplulukların yarattığı vahşi çılgınlıklara şahit olduk” dedi Mehmet Hoca, konuşmasını bıçakla keser gibi keserek; “Camiye gitmem gerekli! Geciktim!” dedi, saate bakarak.

“Gecikecek misin?”

“Evet. Biraz gecikeceğim. Bugün insanlara söylemek istediğim önemli bir şey var.”

“Ne?”

“Tahir Acar’ın katili yakalandı!”

“Ciddi misin?”

“Evet. Avukatım anlattı.”

“Kimmiş?”

“Bir itirafçymış.”

“Yaaa!”

“Dinlen.”

“Sağol” dedi Dicle. Mehmet Hoca dışarı çıkar çıkmaz şehirdeki camilerden ezan sesleri yükseldi.

Mehmet Hoca iki saat sonra eve döndüğünde Dicle evde yoktu; gitmişti. Dicle’nin gittiğine inanamadı Mehmet Hoca; emin olmak için odalara defalarca baktı. Yoktu. Buna inanmakta zorlanıyor, onun az sonra geri döneceğini düşünüyordu. Dicle’yi caminin bahçesinde yağmur göleti içinde gördüğü gece giymiş olduğu elbiseler yatağın üzerinde duruyorlardı. Onun yeni aldığı şalvarı, fistanı, kara çarşafı giymişti. Korka korka Dicle’nin elbiselerine yaklaştı. Birkaç dakika elbiselere baktı, sonra onları kucaklayarak öpmeye, koklamaya başladı. Ne yaptığının farkında değildi; elbiselerin yanında yatağa uzandı, yatağı kokladı, öptü. Dicle’nin kadınsı kokusu geliyordu yataktan. Sonra ağlamaya başladı. Öylesine içten, öylesine hasretle ağlıyordu ki!.. Öylece uyudu.

Uyandığında oda karanlıktı. Yağmur camları, çatıyı dövüyordu. Gözlerini açıp odaya baktı. Az önce Dicle'nin gittiğine dair kötü bir düşünüş mü görmüştü? "Dicle, Dicle!" diye mırıldandı. Ondan bir yanıt almayınca yataktan fırlayarak lambayı yaktı. Lambanın ışığı odayı ışığa boğunca Dicle'nin odada olmadığını anladı. "Gitmiş!" diye mırıldandı. Güzel bir haberle sevinmişti. Şimdi kötü bir haberle yasa girmişti. Pipoyu doldurup yaktı. Oda içinde dolanmaya başladı. Belki döner diye düşündü. Hayatı anlayamıyor, onun hareketine uyum sağlamakta zorlanıyordu. Hayatın acı bir cilvesiydi bu yaşadıkları. Önce düşlerindeki kadını sürpriz bir şekilde ona sunmuş, sonra onu elinden almıştı.

Odada baktığı, dokunduğu her şeyde Dicle vardı. Daha sabah karşılıklı şu masanın başında oturup kahvaltı etmişlerdi. Hâlâ oradaydı. Kahkahayla gülen Dicle'nin sesi hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Nasıl da güzel gülümsüyordu! O iri mavi gözlerinden hayat fışkırıyordu. O bakışları sonsuzluğa kadar beynine kazımak istiyordu. Dicle'nin gözlerindeki o güç onu kendisine çekiyor, aklını başından alıyordu. Tanrı biliyor ya, ona sarılmayı, biraz garip ama onun kucağında uyumayı, onun sesini dinlemeyi ne çok istiyordu. Acaba bu istedikleri hiçbir zaman gerçekleşmeyecek istekler miydi? Dicle'yi anlayamamış, kendi duygularını ona anlatamamıştı. Kimdi bu kız? Geçmiş neydi? Ona şekil veren yaşam nasıl bir yaşamdı? Niçin dağlardaydı? Bütün bu ve buna benzer soruların yanıtını ondan alabilirdi. Ama o belki korkmuş, belki onun bilinmezliği arkasındaki yaşamı öğrendiğinde sarsılacağını, duygularının değişebileceğini düşünerek sormamıştı. Sevdiği biri, gönlünü kaptırdığı biri var mıydı? En çok da bu sorunun cevabını almak istiyordu. Ya var derse ne yapacaktı? Bu yüzden soramamıştı. Yaşama böylesine sımsıkı bağlı, yaşamın sırlarına ulaşmış o kızı anlayamıyordu. Onu bilerek ölümün üzerine yürüten şey neydi? Bunu anlamakta zorlanı-

yordu. Onu anımsadı, güldü, ama gözbebekleri ıslanmış, yaşlarla dolmuştu. Düşlerle ayağa kalktı. Dicle'yi eve getirişinin üçüncü günüydü; güneşli bir gündü, ama yağmur çiseliyordu. Dicle perdeyi aralamış, bahçede çiçek açmış kayısı ağacının dalları arasında gagalarını birleştirerek cıvıldaşan serçeleri izlerken mavi gözlerinden akan yaşlar, kar gibi beyaz, pürüzsüz yanaklarından süzülüyordu. Kendini bu anın güzelliğine, olağanüstülüğüne o kadar kaptırmıştı ki, çoktandır onu izleyen kendisinin varlığının farkında değildi. Ona bakarken şaşkındı Mehmet Hoca. Ne diyeceğini, nasıl düşüneceğini, onun bu halini nasıl yorumlayacağını bilemiyordu. Yüzlerce insanın ölümünden, öldürülmesinden sorumlu tutulan bir kızın bu hali, onu allak bullak etmişti. Nasıl bir çifte standarttı bu? Varlığın önemini, yüceliğini, güzelliğini böylesine derinden özümsemiş Dicle nasıl cana kıyabiliyordu? Yanında Mehmet Hoca'yı görünce tatlı bir şekilde mavi gözleri küçülerek gülümsemiş, "Varolmayı, hayatın anlamını düşünmek bana ruhsal bir huzur veriyor" demişti ona. "Peki niçin kıyıyorsun ona?" demişti. O da, "Kimbilir belki ben varolandaki aksaklıkları, bozuklukları düzeltmeye çalışan bir dervişim" diye cevap vermişti. "Yolun, yöntemlerin yanlış Dicle. Hasta bir insanı öldürerek kurtardığını düşünüyorsun. Kurtuluş bu değil.

Pencereyi açtı. Sandalye çekerek oturdu. Burada oturup onu beklemeli, geldiğinde koşup kapıyı açmalıydı. Bu havada gelir miydi o? Belki gelirdi. Belki de şu an gereğinden fazla alkol almış bir sarhoş gibi kendini yitirerek bir yerlerde oturmuş, yağan yağmurun sesini dinliyordu Dicle. Yalnız O ve su vardı şu an; gerisi sonsuz bir yokluktan onun için. Sokakta yaşlı bir beygirin çektiği bir at arabası geçiyordu. Arabanın üstünde dikilmiş yaşlı adam elindeki kamçıyı sallayıp, yaşlı beygirin sırtına vurarak "Deh deh!" diye bağırıyor, sesi تنها, karanlık sokakta yankılanıyordu. Tükenmiş pipoyu

tekrar doldurup yaktı. Sandalyeyi ileri-geri sallayarak, karanlığa bakıp durdu. Neredeydi şimdi Dicle? Kiminle görüşüyordu? Gerçekleştirmek istediği o zor görev neydi? Bu sorular onu yiyip bitiriyordu. Ya şu an bu koca kentte yapayalnızsa! Ona yardım etmeliydi. Bozuk, adaletsiz, kötü yaşama isyan etmiş, ona yeni bir şekil vermek için gencecik bedenini tüm avcılara siper etmiş, o dervişe yardım etmeliydi. "Ah Dicle ah! Bilmez misin ki bu hayatı hiç kimse değiştiremedi. O hep bildiği yolda, kendi kanunlarıyla yol alıyor. Bunu anlatmak istedim sana. Hiç kimse dünyayı değiştiremez. Dünya, ilkbahar geldiğinde doğar, yazın yaşamının, varolmanın tadını çıkarır, sonbaharda yavaş yavaş solar, kışın o sert soğuklarında metrelerce kalınlıkta karın altında donar. Binlerce yıldır hep böyle sürüyor ve böyle sürecek. Sana bunu anlatmak istedim. Dünya hep yerinde, gelip geçici olan biz canlılarız" diye mırıldandı. Gözyaşları siccim gibi yanaklarından süzülüyordu.

İlk kurşun şehri sessizliğinden uyandırdığında, sanki kurşun onun yüreğine saplandı. "O, bu o!" diye bağırarak, saatlerdir üzerinde kıpırdamadan ağlayarak, pipo içerek oturduğu sandalyeden ayağa fırladı; pencerenin önüne giderek karanlık sokağa baktı. Sokak karanlık, ıssız ve sessizdi. Gündüz bu sokaktan binlerce insanın geçtiğini söylemek için bin şahit lazımdı. O kadar yorgun ve bitkindi ki ayakta duramayarak gelip sandalyeye çöktü. Gözlerini kapayarak, oturduğu sandalyeyi sallamaya başladı; az sonra oturduğu sandalyeyi sallamayı hızlandırdı. "Bu o!" diye mırıldandı. Gözlerini açtı, boğuluyordu; sanki koca bir tepe göğsüne oturmuştu. Dayanamadı, kalkıp pencereyi açtı; pencerenin önünde ayakta silah seslerini dinledi.

Gök uzun uzun gürledi, inledi. Kenti tir tir titretti. Gökle insan yarışa girmişlerdi sanki. İlk patlamayı daha büyük bir patlama izledi. Sonra kente cehennem anılarını yaşatan o savaş başladı. Biliyordu; Dicle şu an

bu ateşin içindeydi. Yağan yağmurun altında trans halinde olan bir derviş gibi kendinden geçerek, suyun ona verdiği güçle, mutlulukla delirmişti. Biliyordu; şu an binlerce silah Dicle'nin gencecik bedenine yöneltilmişti. Belki de o gencecik beden şimdi öldürülmüştü. Belki de yaralıydı. Belki de bir köşede kıstırmışlardı onu. Şehrin dört bir yanında patlayan silah seslerine, ambulansların acı sirenleri de katılarak geceyi korkunçlaştırdı. Sanki içinden bir şeyler koptu. Bir şeyler yapmalı, Dicle'ye yardım etmeliydi. Ama nasıl, nerede?

Tıpkı bir göle atılan bir taşı patlayan ilk silah. Taşın suya düştüğü noktada yayılan dalga çevresinde yayılarak, genişleyerek, büyüyerek şehri sardı. Silah sesleri onların mahallesine de yayılıyordu. Mahallede nöbet tutan polisler, bekçiler, askerler bulundukları yerde gelişigüzel havaya ateş ediyorlardı. Pencereyi kapatmadı. Öylece durdu. Sevdiği kız şu anda bu ateş çemberinin içindeydi. Binlerce mermi onun narin, güzel, zarif bedenini parçalamak için sıkılıyordu. "Deli kız! Deli derviş sen dünyayı değiştiremezsin!" diye mırıldandı. Gözyaşı yanaklarından akıyordu. "Dünya hep yerindeydi, sen varolmadan önce de o vardı. Sen yok olduktan sonra da o varolacak. Ölme!.. Ne olur ölme Dicle!" Belki şu an öldürülmüştü. Belki yaralıydı, belki onu bir evde, bir sokakta kıstırmışlardı. Bu ateş çemberi içinden kurtulması mümkün değildi. Nasıl dayanacaktı bu yürek? Onu nasıl unutacak? Onsuz bundan sonra yaşam yolunda nasıl yürüyecekti? Niçin oturuyordu burada?

Niçin kendini şehrin sokaklarına atıp onu aramıyordu? Belki bir yerlerde onun yardımını bekliyordu? Peki nereye gidecekti? Hangi yöne? Şehir o kadar büyük, gece o kadar karanlık ve korkunçtu ki!.. O kadar yorgun ve tükenmişti ki!.. Nerede arayacaktı Dicle'yi? Deliriyordu. Bir şeyler yapmalıydı. Bu odada daha fazla kalamazdı; kapıyı açarak kendini sokağa attı. Yağmur o kadar şiddetli yağıyordu ki, sokakta insan dizine ulaşan

bir sel akıyordu. Sokağın çevresindeki evlerden hiçbirinin lambası yanmıyordu; biliyordu ki bu insanların hiçbirisi uyumuyordu bu saatte. Korkularından evlerinin lambalarını söndürmüşlerdi. Birkaç dakika ayakta durarak silah seslerini dinledi. Dicle'yi öldürüyorlardı. Bir şeyler yapmalıydı. "Kalkın, kalkın! Uyanın!" diye bağıarak, sokakta çevresinde dolanmaya başladı. Onu duyan yoktu, sesi karanlık sokakta yankılanan silah sesleri içerisinde yitip gitti. Birkaç dakika sonra kendini kirli bir yağmur göletinin içinde buldu. "Uyanın, uyanın!" diye bağıyordu hâlâ; ama sokakta evlerinin lambalarını yakan tek bir insan olmamıştı. Ayağa kalktığı anda her tarafından sular akıyordu. Son bir kez "Uyanın!" diye bağırdı. Delirmişti, ne yaptığının farkında değildi. Yerde bulunduğu bir taşı bir evin camlarına salladı; camlar karanlıkta şingirdayarak sokağa döküldü, ama yine de o evde hiçbir hayat belirtisi görünmedi. Bir çöp bidonunun kenarına çökerek ağlamaya başladı. Az sonra onun yanına bir sokak köpeği sokuldu. Başını kaldırarak köpeğe baktı. "Dicle'yi öldürüyorlar!" diye mırıldandı. Köpek korkup kaçtı. Orada bir saatten fazla kaldı. Ağladı. Üşümeye başlayınca kalkıp eve geldi, sıırıslıkla ıslak, çamurlu elbiseleriyle sandalyenin üzerinde oturarak silah seslerini dinledi.

İki saat sonra silah sesleri sustu. Gece eski sessizliğine büründü. Biliyordu; onu öldürmüşlerdi. Şimdi rüzgâr hızlanmıştı; açık pencereden içeri giriyor, birlikte taşıdığı yağmuru onun yüzüne serpiyordu. Ama o farkında bile değildi. Kısa aralıklarla gürleyen göğün sesini bile duymuyordu. O ezgi, o ağıt söyleniyordu. Duyuyordu. Beşiğin başında duran yaşlı bir kadın, bir eliyle beşiği sallayıp, bir eliyle de ölünün üzerine ağıt diziıyor, elini sallayarak göğsüne vuruyordu. Kadının gözleri kapalıydı. Ama gözyaşları uzun siyah kirpiklerinden süzülerek boşanıyor; sesi kulaklarından beynine doğru akıyordu. Yarabbi bu ne acı, bu ne sevdardı?!

Öyle bir ölü gibi sandalyede kaldı. Sabaha doğru uyudu; uyandığında güneş doğmuştu. İnsanlar gece kenti saran felaketi unutarak, günlük yaşamlarına başlamışlardı. Saate baktı; saat yediydi. Ezan okumaya gitmemişti. Bundan dolayı hakkında soruşturma açılacaktı, ama umurunda değildi artık. Kendi isteğiyle bu kenti terkedemiyorsa, yöneticileri onu sürgün etse, ona kötülük değil iyilik etmiş olacaktı. Pencereye gidip sokağı izlemeye başladı. Belki Dicle dönerdi. Sokakta iki çocukla, çıtı pıtı bir genç kız yürüyor, evin balkonuna çıkmış orta yaşlı bir adam kıza bakarak dudağını ısıırıyordu. Sonra iri dev gibi bir kadın belirdi sokakta. Bu kadınla sık sık karşılaşılıyordu. Başında bir şemsiye gibi duran kıvrıkcık saçları, kalın seksi dudakları, kocaman baldırları olan bir kadındı. Yürürken erkekleri çağırır gibi kıcını bir o yana bir bu yana sallıyordu.

Üzerinde sabaha kadar oturduğu, uyuduğu sandalyenin üstünde uyuşmuştu. Önce ellerini, ayaklarını yavaş yavaş oynattı, sonra gövdesini. Baş ağrııyor, gözleri açılmıyordu. İntihar edercesine pipo içtiğinden dolayı midesi sızlıyor, gaz yapıyor, ekşi, yakıcı bir su ağzına doluyordu. Gece ne olmuştu, Dicle ölmüş müydü? Bu soruların yanıtlarını bulmazsa çatlayacaktı.

Üzerindeki ıslak, çamurdan berbat durumda olan elbiseleri değiştirmeden kendini sokağa attığında, her zaman olduğu gibi Tombul onu kapıda yakaladı. Şu an onu dinleyecek halde değildi, ama yakasını ondan kurtaramadı. Merdivenin üç basamağını kaplamış koca kıcını kaldırmazsa nasıl dışarı çıkacaktı.

Tombul perişan haldeydi; sol gözü, yanakları yara bere içindeydi. Anlaşılan, gece karısından dayak yemişti yine. Mehmet Hoca'yı görünce ıkınarak yerinden kalktı. Yorgun ve uykusuz görünüyordu, çatışmadan sonra korkudan uyuyamamıştı.

"Gece şehirde neler oldu Hocam?"

"Bilmiyorum. Gözüne, yüzüne ne oldu?"

“Her zamanki gibi karıyla takıştık, sen beni boş ver. Çatışmayı dinlediniz mi? Tanrım o ne korkunç şeydi! Saatlerce silahlar susmadı. Gerillalar kenti mi bastı acaba?”

“Bilmiyorum!”

“Evi satıp buradan gideceğim!” dedi Tombul üzülerək.

“Nereye?” dedi Mehmet Hoca; “Nereye gideceksin?”

“Ölümün, savaşın olmadığı, huzurun olduğu bir yere.

“Öyle bir yer var mı ki? Öyle bir yer kaldı mı ki? Yangın her yeri sardı.

“Öyle bir yer var mı, bilmiyorum. Belki de vardır. Araştırmam lazım” dedi. Tombul ayakta duramayarak merdivenin basamaklarına çöktü, son nefese kalmıştı, kötü kötü hırıyordu. Tombul ölüyor mu, yoksa nefes mi alıp veriyor, anlayamadı Mehmet Hoca. Ama şu an onunla uğraşacak durumda değildi. Dün akşam kentteki çatışmada neler olduğunu, kaç kişinin öldüğünü öğrenmek için acele ediyordu.

Daha yüz metre yürümemişti ki, tıka basa dolu bir polis minibüsü onu geçti; polis minibüsü bir ara yavaşladı, duracak gibi oldu, sonra hızlandı; o an Mehmet Hoca polislerin minibüsten inip onu tutuklamalarını bekledi. Belki Dicle yaralı yakalandı, çözülerek onun evinde saklandığını söyledi diye düşündü. Polis minibüsü uzaklaşınca derin bir soluk aldı. Oğlu postacı olan Zeynep Ana, sanki yirmi yıldan bu yana kör değil, sanki her şeyi görüyormuş gibi sokağa çıkmış, çevresine bakıyordu. Elinde uzun, içi boş alüminyum bir boru vardı. Elindeki alüminyum boruyla kaldırımı döverek bağıırıyordu: “Gelin beni dövdü, komşular duyun, gelin beni dövdü!” Bu sabah yumurta içmiş gibi sesi zelaldi.

Yıllardır başına sardığı, renkleri solmuş, kullanılmaktan, yıkanmaktan yıpranmış puşuyu başına, başındaki tacın çevresine saracağına, yeni evlenmiş bir Kürt gelini gibi tülbent şeklinde kafasının üstüne atmıştı. Söylediği doğruysa, seksen üç yıl önce, daha on

dört yaşındayken kocaya kaçtığı o yağmurlu sonbahar gecesi kocasının kendisine hediye ettiği puşunun püsküllerine taktırdığı, kendisinden en az yüz yıl daha yaşlı olan gümüş paralar pusla kaplanmış, kör gözlerinin üzerinde sallanıyordu. Yalnayaktı. "Gelin beni dövdü!" diye bağıyor, alüminyum boruyu öfkeyle, hızlı bir şekilde yere vuruyor, hırsından ayaklarıyla boruya tempo tutuyordu. Mehmet Hoca ona bakmadı bile, çünkü o bunu sık sık yapıyordu. İnsanlar, sokaktan gelip geçen insanlar ne onu görüyor, ne de duyuyorlardı. İnsanlar telaşlı, insanlar tedirgin, insanlar yaşamaktan, varolmaktan bezmişlerdi. Yolun başına dikilmiş, ilgi bulmaya çalışan, kör, üstelik de bunak, ihtiyar bir kadın kimin umurundaydı?

Geçtiği sokaklarda pek olağanüstü bir değişiklik yoktu. Yol boyunca sık sık nöbet tutan polis ve özel timlerle karşılaştı. Onlara gece kentte yaşanan olayları sorma cesaretinde bulunamadı. Ne olur, ne olmaz, dikkatli olmalıydı. İçten içe heyecandan, korkudan kıvranırcan, olağan bir güne başlamış sıradan bir yurttaş gibi davranmaya çalışıyordu. Biri ona dikkatli baksa, onun görüldüğü gibi olmadığını anlamakta zorlanmazdı.

Oturduğu yoksul mahallenin çöp, pislik, sefalet kokan daracık sokakları sona erip çok katlı, lüks binaların bulunduğu kent merkezine yaklaştığında, gece süren çatışmaların izleri ortaya çıkmaya başladı. Kirli bir beyaza boyanmış bahçesinde dalları çatıya ulaşmış, gövdesi kireçle boyanmış bir akasya ağacı bulunan iki katlı evin caddeye bakan bütün camları caddeye dökülmüştü. Duvarlarında yüzlerce mermi izi vardı. Sağ elinden kan akan, giydiği siyah renkli şalvarına bağladığı uçkuru şeyinin üzerinde sallanan, kepçe kulaklı, şişman bir adamla, tıpa tıp ona benzeyen, onun yirmi yıl gençleşmiş hali olan genç caddedeki camları süpürüyorlardı. Yaşlı adam kızgındı. Bağırmaktan kısılmış ka-

ba sesiyle küfürler ediyor, arada bir canından vazgeçmiş gibi hantal hantal çalışan genç adamı azarlıyordu.

Genç adamın ona aldırdığı yoktu. Sanki sağırdı. Yaşlı adamı duymazlıktan gelerek aynı tempoyla çalışıyor, genç adamın bu vurdum duymazlığı yaşlı adamı çileden çıkarıyordu.

Hemen bu binanın bitişiğindeki üç katlı bir binanın üst katındaki pencereler de kırılmıştı. Binanın çatısında yaşayan yüzlerce güvercin, camları kırılmış pencereden içeri girmeye uğraşıyor, genç bir kadın onları süpürgeyle kovarak içeri sokmamaya çalışıyordu. Şehir merkezine yürüdükçe caddenin sağındaki-solundaki binaların camları caddeye dökülmüştü; cam parçalarından insanlar caddede yürümekte zorlanıyordu, onlarca belediye işçisi caddelere dökülmüş camları temizlemeye çalışıyorlardı. Camları kırılmış evlerin pencereleri, dışları dökülmüş bir insan ağzı gibi hoyrat görünüyordular. Kurşunların değmediği tek bir ev kalmamıştı şu an yürüdüğü caddede. Cadde polis, asker, özel tim kontrolü altındaydı. Daha ileride evler harabe halindeydi. O bölge polis kontrolü altına alınmış, giriş çıkışlara kapatılmıştı. Oradan başka bir sokağa saptı. Önüne çıkan gazete bayiiinden beş gazete aldı, hiçbirinde gece yaşanan olayla ilgili bilgi yoktu. Bütün gazetelerin manşeti aynıydı: Bir gün önce bir konuşmasında Kürtlerin dillerini özgürce konuşmalarını, yazmalarını söyleyen milletvekilini eleştiri, kötüleme kampanyasına girmişlerdi. Bütün gazeteler bu milletvekilinin parlamentodan kovulup en ağır cezalarla cezalandırılmasını istiyorlardı. Gazetelerin bu yorumları Mehmet Hoca'yı kızdırdı. Satın aldığı gazeteleri okumadan toplayıp çöp tenekesine doldurdu. Özgürlükleri savunması gereken basının özgürlüklerin gasp edilmesini istemesi affedilir bir şey değildi.

Amaçsızca yürüdü. Nereye gideceği önemli değildi. Ayakları onu nereye götürürse oraya gidiyordu. Dün gece kentte yaşanan çatışmayla ilgili bilgi edinmek istiyor-

du. Ama kimden alabilirdi bu bilgiyi? Belki bilgi alabileceği tanıdık bir insana rastlar umuduyla dolaşıyordu. Başka zaman insanın kalabalıkta yürümekte zorlandığı kaldırımlar bugün sakindi. Orada burada tek tük dolaşan insanlar parmakla sayılırdı.

Yaşlı bir dilenci yaşama boş vermiş bir ayyaş gibi Ziraat Bankası önüne postu atmıştı. Yanında eski püskü paçavralara sardığı, sadece gözleri görünen küçük bir çocuk vardı. Çocuk ağlıyor, yaşlı dilenci kadın onu susturmaya çalışıyordu. Çocuğun ağlamaktan, yaşlı kadının da "Allah rızası için yardım edin!" sözünü tekrarlamaktan sesi kısılmıştı. Kadının önünde yere serdiği eski havlunun üstünde iki madeni para vardı. Yaşamı boyunca aynı yerde durmaya mahkum edilmiş bir ağaç gibi hep aynı yerde aynı şekilde dikilip duran banka bekçisi, bankaya giren insanları tek tek gözden geçiriyor, arada bir fırsat buldukça "Git buradan kadın!" diye dilenci kadına bağıırıyordu. Ama kadının onu duyduğu yoktu. Bütün gün "Allah rızası için yardım edin!" diye söylemekten dili pelteleşmiş, durmadan salladığı kafası kabak gibi olmuştu.

Mehmet Hoca kadının önünde yere serdiği eski, yırtık havluya bozuk bir yüzlük attı.

"Allah razı olsun!"

"Dua etme!" diye kadına kızdı Mehmet Hoca.

"Neden?" dedi kadın şaşkınlıkla.

"Sana bu parayı bana karşılığını veresin diye vermedim."

"Peki dua etmeyeceğim!" dedi kadın, ama Mehmet Hoca'nın sözlerinden de bir şey anlamamıştı. Mehmet Hoca kadını sevmedi, ama çocuğa acıdı. Kadın ona masalarda anlatılan cadıları hatırlatıyordu. "Kimbilir küçük çocuk belki yaşlı kadının torunu değil" diye düşündü. Ağlayan bir çocuk görünce yüreği parçalanır, hep kendi çocukluğunu anımsardı. Şimdi çaputlara sarılmış çocuğa bakarken kendi çocukluğu geldi gözlerinin önüne.

Tutsak edildiği odayı hatırladı. Çamurlu köy sokaklarını, ilkbaharda yeşile, sonbaharda sarıya bürünen uçsuz bucaksız bozkırları, gökyüzünü, anasını getireceğini düşündüğü treni hatırladı... Şimdi o yıllar ne kadar da uzakta kalmıştı! Hızlı hızlı yürüdü, yürümekten çok bir kaçıştı bu. Şu an kendi geçmişini hatırlamak istemiyordu. Tek düşündüğü Dicle'ydi. Bu gece kentte çıkan çatışmada ölmüş müydü, yaralı mı ele geçmişti, yoksa o ateş çemberinden çıkmayı başarmış mıydı? Şu an bu soruların yanıtlarını öğrenmek istiyordu.

Kapalı gökyüzü açılıyor, batıda ufku kuşatmış kırınızı renkli bulutlar dağılıyor; gök açık, duru bir maviye bürünüyordu. Akşam ıslık ıslık parıldayan dolunay şimdi solgun, silik bir gölge gibi gökyüzüne yapışıp kalmıştı.

Sinemanın önüne geldiğinde durdu; panoda film afişi yerine sempozyum afişi vardı. Tarih bu gündü, başlama saatine yarım saat kalmıştı. Konuşmacıların üçü de profesördü. Sanki çok önemliymiş gibi isimler küçük puntolarla, 'profesör' 'doktor' kelimeleri büyük puntolarla yazılmıştı. İçeriye girip girmeme konusunda kararsız bir şekilde bir süre sinemanın kapısında bekledi. Birçok kez buna benzer sempozyumlara katılmış, sonuna kadar dinlemeyip salonu terketmişti. Hep aynı resmi, monotonlaşmış sözleri tekrarlamaktan başka yaptıkları bir şey yoktu. O, insanı düşünmeye, araştırmaya, yaratmaya, üretmeye itecek, yaşamı güzelleştirecek ütopyalar istiyordu. Yeni hayatlar, yeni dünyalar istiyordu.

Belki akşam yaşanan çatışmalardan söz ederler umuduyla salona girdi. Yorgun ve uykusuzdu. Hem biraz soluklanıp dinlenmiş olurdu.

Salon tıklım tıklım doluydu. İnsanlar haremlik-selamlik şeklinde oturmuşlardı; sağ tarafta erkekler, sol tarafta da kadınlar oturmuşlardı. Kadınların yüzde yüzü kara çarşaf lar içindeydi. Sadece gözleri açıktı kadınların. Orta yerlerde oturacak bir yer bulması şans oldu.

Sandalyeye oturunca bu işin şans eseri olmadığını, sandalyenin ön ayaklarından birinin kırık olduğunu gördü. Zararı yok, üç ayakla idare etmeye bakacaktı. Sahnede duran masanın arkasında biri ihtiyar, ikisi orta yaşlı, üç insan oturmuştu. Sapsarı, çilli yanakları yumurta ağzına koymuş gibi şişkin olan ihtiyar konuşmacının kel kafası sahne ışıkları altında ayna gibi parlıyordu. Gözlükleri olmasaydı insan onu derisi yüzülmüş bir kelle zannederdi; daha konuşmaya başlamadığı halde ateşe tutulmuş bir koyun kuyruğu gibi erimeye, kızarmaya başlamıştı. Boyu kısa, toparlak. Diğer iki konuşmacıdan biri çok daha ufaktı. Tanrı ona boydan yana cimri davrandığı halde göbekten yana bonkör davranmıştı. Sanki küçük ince bir söğüt dalına koca bir fiçı yapıştırılmıştı. Bir avuç içi kadar yüzünü siyah seyrek bir sakal örtmüştü. Ucu sağa eğik bir burnu, atmaca gözlerine benzeyen gözleri vardı.

Üçüncü konuşmacı diğer ikisine göre uzun sayılırdı. Alını açık, genişti. Sağ kaşının üstünde bir yara izi vardı. Alçıya alınmış sol kolu beyaz bir bezle boynuna asılmıştı. Ağzını kaplamış siyah yabani bıyıkları vardı.

Konuşmacıların arkasında perdeyi boydan boya kaplayan bezin üzerine 'Kurtuluş İslam'da' diye bir slogan yazılmıştı. Hemen bu bezin altında, sandalyenin üzerine indirilmiş ses tesisatını ayarlamaya çalışan uzun boylu, külahlı bir genç adam duruyordu.

Konuşmacılardan yaşlı olanı dinleyicilerden sigaralarını söndürmelerini rica edince Mehmet Hoca piposunu söndürdü. "İyi yaptın" dedi, sağ tarafında oturan, üç parmak uzunluğunda siyah bir sakalı olan genç adam gülümseyerek. Bembeyaz dişleri vardı. Sanki az sonra yaşamını değiştirecek bir mucize bekler gibi konuşmacıların söze başlamasını bekliyordu; heyecandan bacakları titriyordu. Güzel yüzlü bir gençti. Mehmet Hoca genç adamın neden bu kadar heyecanlandığına bir anlam veremedi.

İlk konuşan en yaşlıları oldu; masanın arkasında ayakta dik durarak, başıyla selam verdi salonu doldurmuş insanlara.

“Selamünaleyküm!”

“Aleykümselam!” diye bir uğultu duyuldu salonda. “Sözlerime bu gece kentte yaşanan çatışmayla başlamak istiyorum” dedi yerine oturarak. “Gece kentte yaşanan kıyamet anını siz de yaşadınız. Korkunç bir şeydi. Onca askere, polise rağmen teröristler kente sızmayı başarıyor; sabaha kadar kaldığım otel odasında öldüm öldüm dirildim. Az önce yetkililerden olayla ilgili bilgi aldım. Allah’a şükür ki askerden, polisten, sivil halktan ölü yok. Teröristler gece polis lojmanlarını basarak, Bekir Ağa adlı korucubasını kaldığı dairede, onu yakalayıp kaçırıyorlar, sırra kadem basıyorlar. Bu nasıl olur?” Konuşmacının bu sözleri Mehmet Hoca’yı rahatlattı. Demek ki Dicle o büyük çatışmanın içinden yaralı haliyle kaçmayı başarmış; sevindi.

“Gerçeği saklıyorlar, çok sayıda polisin öldüğü söyleniyor. Her taraf polis, asker kaynıyor, adım başı aramata tarama. Peki teröristler bu şartlarda kente nasıl girdiler, Bekir Ağa’yı nasıl kaçırdılar, nereye sakladılar? Anlaşılır gibi değil!” dedi konuşmacı. Mehmet Hoca’nın yanında oturan genç adam kendince mantık yürütüyordu. “Şaşırtıcı!” dedi Mehmet Hoca mırıldanarak. Az önce yaşlı profesörün anlattıkları onu sakinleştirmişti. Dicle kaçmıştı ya, gerisine boş ver. Konuşmacıyı dinlerken aklı Dicle’deydi. Yaşlı profesör sesini yükseltmişti şimdi. Doğrusu iyi bir hatip, iyi bir söz cambazıydı. Sözlerini elleriyle destekleyerek renklendiriyor, canlandırıyor. Az önce çomak sokulmuş arı kovani gibi kaynayan salon, şimdi bir ölü sessizliğine bürünmüştü. Bu bir başarıydı. Herkes kolay kolay sükuneti sağlayamazdı. Konuşmanın içeriği ise Mehmet Hoca’nın canını sıkıyordu. Mehmet Hoca’nın dikkatini çekecek, onu düşündürecek hiçbir şey yoktu konuşmacının sözlerinde.

Bir yığın işe yaramaz laf, bir yığın demagoji. Konuşmacı, öteden beri herkesin bildiği, dinlemekten bıktığı resmi ideolojiyi allandırıp pullandırarak, annesini giydirip babasına satan Kayserili Tüccar cambazlığıyla salondaki insanlara anlattıkları yeni bir şeymiş gibi yutturmaya çalışıyordu. İyi bir pazarlamacı olan profesör, halkın çok iyi tanıdığı kötü bir malı yeniden onlara satmaya çalışıyordu. Bu işi yaparken söylediklerine kendisinin de inanmadığı izlenimini silemiyor, her haliyle dilinin altında bir Reşat altını olduğunu belli ediyordu. İslam'la milliyetçiliği kaynaştırıp bir bütünün iki ayrı parçası olduğunu anlatmaya başladığında Mehmet Hoca içten içe köpürmeye başladı. Konuşmacı bununla da yetinmeyecek, İslam adına Anadolu mozaikini yadsıyan, katı, fanatik bir ırkçı kesildi; kendisi gibi düşünmeyen insanlara saldırmaya, onları vatan haini olmakla suçlamaya başladı. Konuştukça sertleşti, ağzını bozmaya başladı. Sanki ağır ağır deliriyordu konuşmacı. Bu çılgını dinleyecek sabrı kalmamıştı Mehmet Hoca'nın. Tam kalkacaktı ki yanındaki genç adam konuşmaya başladı.

“Konuşmayı nasıl buluyorsunuz?”

“Bir çılgının hezeyanları!” dedi Mehmet Hoca. Öfkeli bir şekilde.

“Öyle! Sana katılıyorum” dedi genç adam. Sustu. Yaşlı profesör şimdi coşmuştu.

“Düşünce özgürlüğü, insan hakları gibi kavramlar Hıristiyan dinine inanan ülkelerin savunduğu şeyler. Müslüman bir ülkede düşünce özgürlüğü, insan hakları gibi kavramlar savunulamaz; çünkü tek düşünce Tanrı'nın, tek hak Tanrı'nındır. İnsan ancak Tanrı'nın emrettiği şeyleri yapmakla mükelleftir; onun düşünme, onun özgürlük isteme hakkı yoktur. O ancak itaat eder, onun görevi budur” diye bağırmaya başladı yaşlı profesör. Oturduğu sandalyeden ayağa kalkmış, mikrofonu sağ eline almıştı. Mehmet Hoca bu komediye müdahale etme ihtiyacını duydu. Çünkü bilinçli olarak insanları

kötülüğe, geriliğe itiyordu bu adam. Böylesi zamanlarda bir insan olarak tavrını koymalıydı. İslam bir ulus değildi. Daha uluslar yeryüzünde doğmadan önce doğmuş, uluslar üstübir dindi. İslam'ı bir ulusa hapsetmek ona kötülük yapmaktı. İslam dinini bir Türk kabul edebileceği gibi bir Kürt, İngiliz, Arap, Çinli, Hindu da kabul edebilirdi. Ve nihayet öyleydi de. İslam'ı bir milletle aynılaştırarak, başka halkların varlıklarını inkâr etmek için kullanmaya kalkmak, İslam'ı bilinçli olarak tahrip etmektir. "İyi bir Müslüman, her halktan insanın ibadetini kendi ana diliyle yapmasını savunan ve buna saygılı olan insandır" diye düşünüyordu. Mehmet Hoca biraz da son dönemde yaşadığı gergin günlerin de etkisiyle olsa gerek, nasıl ayağa fırladığını, neler konuştuğunu kendisi de bilmiyordu.

"Siz İslam'ı, varolan, İslam dinine inanan bir halkın varlığını inkâr etmek için nasıl kullanabilirsiniz?" diyeerek, tüm salonun duyacağı bir sesle bağırmaya başladı. Konuşmacı bir süre şaşkın şaşkın salona baktıktan sonra "Anlamadım!?" dedi.

"Birincisi; dinimiz bir ulusun, bir iktidarın dini değildir. Dinimiz uluslarüstü bir inançtır. Yeryüzünde varolan her ulustan insan bu dini kabul edebilir. Ve dinimiz hiçbir zaman egemen ulusun çıkarlarıyla bütünleşerek ezilen halkların varlığını inkâr etmemiştir. İkinci önemli konu da şu: Dinimiz doğduğu zaman, içinde doğduğu toplumlara göre bir yaşam modeli sunmuştur. O yüzden bin yıl sonrası için bir yaşam önerilmemiştir. Bu hiçbir surede ve ayette yoktur. Elbette bin yıl öncesi yaşamla, bin yıl sonrası yaşam arasında devasa farklılıklar vardır. Biz bin yıl sonra bin yıl önceki gelenek, görenek ve törelerle yönetilemeyiz. Bin yıl önceki yaşamın sorunlarını çözmek için üretilmiş çözümlerle bin yıl sonra doğmuş yaşamın sorunlarını çözmek mümkün değil, gerçekçi de değil. Çünkü bin yıl önceki yaşamın sorunlarıyla, bin yıl sonraki yaşamın sorunları çok farklı, lütfen bilinçli ola-

rak halkımızı aldatıp onlara kötülük yapmayın. Bir örnek vereyim: Bin yıl önce dünyadaki ekolojik dengeyi tehdit eden bir çevre kirliliği olayı, dünyadaki yaşamı topyekûn yok edecek bir nükleer tehlike yoktu. Bin yıl önce bu sorunlar olmadığı için, İslam dinine inanan insanlar bin yıl sonra hayatın önlerine çıkardığı bu sorunlar karşısında duyarsız mı kalacaklar? Dünyadaki yaşamın yok olmaması için insan olarak mücadele etmeyecekler mi? Elbette çevre kirliliğine, elbette sermayenin acımasız silahlanmasına, elbette güçlü ulusların zalim iktidarlarının mazlum halklara zulüm yapmasına karşı çıkacağız. Lütfen İslam adına sermaye iktidarlarının yol açtığı korkunç tahribatları, zalimane uygulamaları aklamaya çalışmayın; lütfen evrenin kirletilmesine karşı çıkın; lütfen insan ırkıyla birlikte yaşayan diğer canlı türlerinin yaşam haklarına saygılı olun! Savaşa, zulme karşı çıkın! Başka ulusların zalim iktidarlarına karşı çıkıyormuş gibi görünerek, kendi iktidarınızın zalimane uygulamalarını desteklemeyin! Silahlanmayı, savaşı savunan din adamı olamaz. Size soruyorum sevgili profesör: Nükleer bir savaşta tüm canlı yaşamın yok olduğu bir dünyada, Müslümanlık, Hıristiyanlık, sağcılık, solculuk olur mu? Ben söyleyeyim: İnsanın olmadığı bir dünyada din olmaz. Dinler, düşünceler, toplumsal sistemler insana özgü bir olay. İnsanın var olmadığı bir dünyada bu kavramların hiçbir anlamı olmaz. Son olarak insan haklarıyla ilgili birkaç söz söylemek istiyorum: Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanının bütün yaşamını kontrol edebilecek güçlü, militarist devlet örgütlenmeleri doğdu. Bu güçlü aygıtı elinde tutan güçlere karşı, toplumun diğer kesimlerinin haklarını güvenceye almak, korumak gerekli. İşte insan hakları bu noktada çok önemli. Devlet aygıtını elinde tutan güçlere karşı -ki bu güçlerin her zaman adaletli davrandığını sanırım bu salonda bulunan hiç kimse kabul etmez-, iktidarı elinde tutan bu güçlere karşı, diğer insanların haklarını savunmak en

doğal bir haktır. İslam da bu isteğin yanında olmalıdır. Şunu aklınızdan çıkarmayın; iyi bir Müslüman, kendi zalimine karşı mazlumunu savunan insandır.

“Kes!”

“Susturun şu adamı!”

“Adam haklı.

“Dışarı atın!”

“Bırakın konuşsun. Güzel şeyler söylüyor.”

“Dışarı atın!”

“Provokatör!”

“Konuş, yanındayız.”

“Güvenlik!”

Salonda bir kargaşa başladı. İnsanlar ikiye bölünmüştü. “Gerek yok. Ben kendim çıkıyorum” diye bağırdı Mehmet Hoca. Salonda yuh sesleri ile bravo, alkış sesleri iç içe karıştı.

Mehmet Hoca kapıdan çıkarken genç bir adam ağlayarak ona sarılıp kucakladı, öptü. “Bizim böyle insanlara ihtiyacımız var” dedi. Onu bir başkası izledi, sonra çevresindeki insan halkası büyüdü. Polis düdüğünün sesiyle sinema salonunda bulunan insanların yarısına yakını sinemayı terketti. Mehmet Hoca dışarı çıktığında panonun paramparça edildiğini duydu. Hâlâ gergindi. Hâlâ istediği şeyleri tam söylememe sıkıntısı yaşıyordu. Hızlı hızlı yürüyerek تنها bir sokağa saptı. Başında binlerce kör anı uğulduyor, kanat çırpıyordu sanki. Bir an önce eve gitmeliydi.

Arkada ensesine dayanan bir tabanca namlusuyla yerinde donup kaldı. “Arkana bakma! Notu al, oku, okuduktan sonra yok et!” dedi genç bir erkek sesi. Eline küçük bir kâğıt parçası sıkıştırıp koşarak uzaklaştı. Ayak seslerinden anlıyordu onun uzaklaştığını. Bacakları titriyordu. Tabanca namlusu ensesine dayandığı an öleceğini düşünmüştü. Bütün vücudu titriyor, ürperiyor, soğuk terler döküyordu. Adam her kimse onu öldürme-

mişti işte. Ama ölüm çok ucuzdu. Şu an bu küçük, ıssız sokağın içinde bir ölü olarak kaldırımında yatmış olabilir-
di. Bu duygu onu korkunç bir acıyla sarstı; ayakta du-
racak gücü kendisinde bulamayarak, sırtını bir asmanın
boydan boya kapladığı, kerpiçten yapılmış yüksek bir
duvara dayadı. Derin derin nefes alıp vermeye başladı.
Boğuluyordu. Avucunda duran kâğıdı sımsıkı tutmuştu.
Onda ne yazıyordu acaba? Bir türlü cesaret edip avucu-
nu açamıyordu. Biliyordu; Molla Ömer'in adamları yine
onu tehdit ediyorlardı. Niçin bu kadar sabırsızlardı? Gi-
decekti. Birkaç gün daha bekleyemezler miydi?

On dakika kadar sonra avucundaki kâğıdı açıp oku-
du. Küçük bir nottu: "Seni unutmadım, asla unutma-
yacağım! Herşey için teşekkürler. Dicle." Bir coşku, bir
hüzün dalgası akıp gitti Mehmet Hoca'nın damarların-
da. Sevinçten, hüzünden ne yapacağını bilemeden, ora-
cıkta, kerpiç duvarın önüne çökerek ağlamaya başladı.
Dicle'den bir not almıştı. Bu onun dünyada aldığı en
güzel haberdi. Dicle onu unutmayacağını söylüyordu.
Nasıl mutlu olmazdı? Eğer Dicle aranan bir gerilla ol-
masaydı, hiç korkmadan, utanmadan, şehrin sokakla-
rında dolaşıp bağırarak Dicle'yi sevdiğini söyleyecekti.

Yaşlı yargıç şişman yargıcın kulağına bir şeyler fısıl-
ladıktan sonra boğazını temizledi, konuşmaya başladı.
Sekreter değişmişti. Yeni sekreter uzun siyah saçlı, gü-
zel yüzlü bir kızdı. Yargıcın gözüne girmek için bütün
dikkatini önünde duran daktilo makinesinin üzerine
yoğunlaştırmış, yüz metrelik koşuya katılmış bir atlet
gibi başlama düdüğünün çalmasını bekliyordu.

Mehmet Hoca heyecanlıydı. Yeni delillerden sonra
umutluydu, ama hâlâ içinde bir korku vardı; ya ceza
alır mı? Mehmet Hoca'nın yanında oturan Celal, Meh-

met Hoca'nın korktuğunu anlayınca gülümseyerek, "Korkma beraat edeceksin!" diye fısıldadı.

"Ya ceza alırsam?"

"Berat edeceğiz.

"İnşallah!" dedi Mehmet Hoca.

Yaşlı yargıç, yorgun ve uykusuz görünüyordu. Sanki yaptığı işten memnun değilmiş gibi bir hali vardı. "Savunmanın mahkememize sunduğu yeni delilleri mahkememiz değerlendirdi. Ortaya çıkan yeni delillerden sonra mahkememiz Mehmet Yosun'un beraatine karar verdi" dedi yargıç, sustu, uzun uzun boğulurcasına öksürmeye başladı.

"Kutlarım seni! Başardın!" dedi Mehmet Hoca, Celal'i kucaklayarak.

"Başarı hepimizindir!" dedi Celal gülümseyerek.

"Bu işi sen başardın, çok teşekkür ederim."

Koridora çıktıklarında Mehmet Hoca bedeninin hafiflediğini hissetti. Sanki az önce taşıdığı ağır yükü sırtından atmıştı. Celal, beraat etmesine rağmen Mehmet Hoca'nın sevinmediğini, üzgün olduğunu görüyor, nedenini anlamakta zorlanıyordu.

Mahkeme koridoru tıklım tıklım insan doluydu; insanların bazıları uzun koridorun duvarları önüne dizili tahta banklarda oturmuş, bazıları ayakta duruyor, bazıları sıranın kendisine gelmesini beklerken koridor-da volta atıyorlardı. Koridor sigara dumanı, ter, insan nefesi kokuyordu. Orta yaşlı iki kadın, ağır ceza mahkemesinin kapısı önünde yüksek sesle bağırarak birbirlerine küfrediyorlardı. İki polis onları susturmaya çalışıyor, ama kadınlar polisleri dinlemiyorlardı. Kadınların yanında ayakta duran, uzun boylu, başına siyah bir kasket geçirmiş, eski, kirli kahverengi bir takım elbise giymiş adam kadınlara müdahale etmeye kalkınca, kadınlardan biri elindeki şemsiyeyi adamın kafasına indirerek kafasını kırdı. Adam da boyundan posundan utanmayarak arı sokmuş bir ayı gibi bağırarak ko-

ridordan dışarı çıktı. Hiç keyfi yokken adamın bu haline güldü Celal. Mehmet Hoca tuvalete gidince Celal koridorda durarak, Mehmet Hoca'nın tuvaletten çıkmasını bekledi.

Topal Hıdır ile Hasan, Celal'in çevresini sardı. Mahkeme çok sürer diye çay ocağına giderek çay içmişlerdi. Celal'in yanında Mehmet Hoca'yı görmeyince korkmuşlardı.

"Mehmet Hoca nerede, tutuklandı mı?" dedi Hasan, gözleri göz çukurlarından dışarı fırlamıştı adeta.

"Hayır beraat etti!"

"Tanrıya şükür!" diye mırıldanarak Celal'e sarıldı Hasan, onu Topal Hıdır izledi.

"Şimdi nerede?"

"Tuvalete gitti."

"Üzgün görünüyor, bana anlatmadığı bir sorunu mu var?" dedi Celal, Hasan'a sokularak.

"Sana anlatmadı mı?" dedi Topal, iki eliyle bastonuna yüklenerek.

"Neyi?"

"Mehmet Hoca sürgün edildi.

"Yapmaaa! Ne zaman?"

"Dün öğleden sonra İl Müftüsü onu çağırmış, şehir dışına kırsala sürgün edilmiş" dedi Hasan, sırtını duvara yaslayarak.

"Neden?"

"Bir hafta önce bir sempozyumda Mehmet Hoca konuşmacılara bir takım sorular sormuş."

"Sebebi bu mu?"

"Evet.

"Tayinini istememiş miydi?"

"Evet tayinini istemişti" dedi Topal Hıdır başını sallayarak; "Ama onlar tayinin gelmesini beklemediler, onu sürdürdüler."

"Yeri belli olmuş mu?"

"Evet, Meşeatlı Köyü.

“Ooo çok ücra bir köy, korucu köyü!”

“Evet korucu köyü!” dedi Hasan, üzüntüden başını önüne eğerek; “Kardeşimi oraya gönderiyorlar ki korucular öldürsün!”

“Yine başlama!” diye bağırdı Topal Hıdır; “Bütün gece kafamıza ettin, bari şimdi sus!”

“Mehmet Hoca ne yapmayı düşünüyor, gidecek mi?”

“Gidecek” dedi Topal.

“Bence Hasan haklı, biraz düşünmek lazım. O köydeki korucular tekin insanlar değil.

“Söylüyorum, beni dinlemiyor; evim var, maaşım var, ikimize de yeter, ama beni dinlemiyor!” dedi Hasan si-tem ederek; “Şu Topal da onu kıskırtıyor.”

“Ben ne dedim ki?”

“Gitmemesini söylemiyorsun.”

“Kendi kararını kendi vermeli, onu etkilemek istemiyorum.

“Geliyor!” dedi Celal; “Bırakın tartışmayı!”

“Ne yapabilirim ki, buradan ayrılmayı Mehmet Hoca’nın kendisi istiyor” dedi Topal Hıdır.

“Delirmiş! Vallahi delirmiş! Korucular onu öldürecek!”

“Yine tartışıyorsunuz ağabey” dedi Mehmet Hoca; “Bari burada rahat durun!”

“Yakamı bırakmıyor şu senin bunak ağabeyin” dedi Topal Hıdır, Mehmet Hoca’nın yanaklarından öperek; “Beraat etmişsin, geçmiş olsun!”

“Sağol dostum!”

“Geçmiş olsun kardeşim!” dedi Hasan, Topal’dan sonra Mehmet Hoca’yı kucaklayarak; “Şükür Allah’a! Doğru insansın, Hızır seni korudu!”

“Seni sürgün mü ettiler?”

“Evet.

“Niçin sürgün edildiğini bana anlatmadın.

“Mahkemeye girerken moralin bozulsun istemedim.

“Gidecek misin?”

“Evet, uzun süredir bu kentten uzaklaşmayı istiyordum.

“İdari mahkemeye başvursak durduramazlar mı?” dedi Topal, Celal’e sokularak.

“Olağanüstühal yasaları geçerli burada, Olağanüstü Hal yasaları hukuküstü.

“Öyle mi? Yapacak bir şey yok mu?”

“Yok.”

“Gideceğim.

“İyi düşün! Gideceğin köy korucu köyü!”

“Olsun! Gideceğim! Onlar beni bu görevi bırakmaya zorluyor. Boyun eğmeyeceğim!”

“Şimdi bir davam var” dedi Celal saatine bakarak; “Akşam senin evde görüşelim.”

“Tamam.”

“Topal Hıdır’la Hasan da gelsin.”

“Geliriz, hep beraber bu anı kutlarız” dedi Topal.

Celal uzaklaştıktan sonra, üçü koridorda yürümeye başladı. Mehmet Hoca, Topal’ın koluna girdi. Koridorun en kuzey ucunda kalabalık iki aile birbirine girmişti.

“Çabuk çıkalım!” diye bağırdı Hasan; “Ayaklar altında ezileceğiz!”

Mayıs ortalarında bahar yağmuruları azaldı. Aylardır şehrin üzerinden ayrılmayan kapkara bulut dağları, şehrin üzerinde çok seyrek görünür oldu. Çamurlar kurudu, sonra çatladı, ufaldı, toz olup havalanarak şehrin üzerine yağdı.

Ağaçların çiçekleri tomurcuklaştı, tomurcuklar gelişerek meyveye dönüştü. Badem ve kayısılar büyüdü, olgunlaşmaya başladı.

Kışın keskin bir bıçak gibi insanın yüzünü keserek esen soğuk rüzgârlar ısındı, sıcak bir alev gibi esmeye başladı.

Mehmet Hoca sürgün edildiği köye gitmeden önce bir aylık iznini kullandı, şehirde kaldı. Eşyalarını Hasan’ın

evine taşıyarak bir odasına doldurdu. Sadece birlikte köye götüreceği bir kat yatağı, birkaç parça kapkacağı ve sazını bıraktı. Şehirde yaşam gün geçtikçe zorlaşıyordu; şehirde işlenen karanlık cinayetler artmıştı; hemen hemen her gün satırlarla doğranmış ya da kurşunlarla delik deşik edilmiş birkaç insanın cesedi bulunuyordu şehrin sokaklarında, mezarlıklarında, göl kenarlarında. İşlenen bu cinayetler, kara, dehşet verici bir kâbus gibi kentin üzerine çökerek, kentte yaşayan insanların yaşama sevincini yok etti. Artık şehir tam anlamıyla bir cenaze evine dönüşmüştü. Korku, acı ve yastan başka bir şey girmiyordu insanların yaşamına, ölüm korkusu insanların ruhuna işledi, insanların gelecekle ilgili ümitlerini öldürdü.

Ekonomik durumu iyi olan insanlar evlerini, işyerlerini satarak, kapatarak, ellerinde avuçlarında ne varsa toplayıp Olağanüstü Hal Bölgesi dışına kaçmaya başladı. Kışın doğanın zorunlu yarattığı sükunet, baharın gelmesiyle sona erdi; kırsal bölgelerde askerlerle gerillalar arasındaki çatışmalar yoğunlaştı. Kırsal bölgelerden kente yoğun bir göç ve sürgün başladı.

Şiddet ve korku ağır ağır insanları kendine özgü dünyanın ruh hali içine soktu. Kin, öç alma, nefret, yaşamdan tikslenme, korkma, panik, gizli, güçlü bir ahtapot gibi kollarını şehrin dört yanına uzatarak insanları kontrolüne aldı; zaten insanların yaşamlarında çok az yeri ve önemi olan eğlence, gülme, yaşamı sevme duyguları unutulup gitti.

Sabah saat sekizde güne başlayan kent, akşam daha güneş batıncadan dört-beş sıralarında sessiz, ıssız bir mezarlığa dönüşüyordu. Son bir ay içinde, iğneden ipliğe herşeye üç-dört kez zam yapılmıştı. Kendiliğinden şehirden kaçan esnafın dışında, şehirde kalan esnafın da bir kısmı bu ekonomik krize dayanamayarak iflas ediyordu.

Göç veren şehir, kırsaldan göç alıyordu. Baharla birlikte şehrin batı kısmında, cezaevinin bir kilometre ile-

risinde beş-altı bin insanın yaşadığı bir naylonkondu mahallesi oluşmuştu. Bir ay içinde şehrin aldığı bu büyük göçü şehir kaldıramıyordu.

Naylonkondulara yerleşmiş bu kırsal bölge sürgünleri, açlıktan ve hastalıktan kırılıyorlardı. Bu insanlara yardım etmek için başını İnsan Hakları Derneği Başkanı Celal'in çektiği bir komite kurulmuştu. Biraz da Celal'in teşvikiyle Mehmet Hoca bu komitede görev almış, bir aylık iznini bu insanların sorunlarına çözüm aramak, onlara yardımcı olmakla geçiriyordu. Mehmet Hoca, herşeyleri evleri ile birlikte yakılıp yok edilmiş bu naylonkondu sakinleriyle tanıştı, dost oldu. Bu insanlar için elinden gelen herşeyi yapmaya çalıştı. Şehirde bir dilenci gibi ev ev dolaşarak bu insanlar için yardım topladı, topladığı yardımları herkese ulaştırmaya çalıştı; bazen başardı, bazen başarısızlığa uğradı. Bu faaliyetlerinden dolayı müftülüğe çağrılarak hakkında ikinci bir soruşturma açıldı. Bu tür faaliyetlere katılmaması için sert bir şekilde uyarıldı.

O, müftülüğün yaptığı bu uyarıları dinlemedi, zorla köylerinden sürgün edilmiş insanlara yardım çalışmalarını daha da yoğunlaştırdı. Yaptığı bu işten pişmanlık duymuyor, vicdani bir huzur buluyor, rahatlıyordu. Köyleri, evleri yakılarak zorla kentlere sürülmüş bu insanlarla kaynaştıkça toplumsal sorunlara olan ilgisi artıyor, iradesi dışında düzene alternatif bir kişilik kazanmaya başlıyordu. Bu onun için yepyeni bir hayat tarzıydı. İlk defa insanlarla bu kadar yakınlaşıyor, onların duygularına, düşüncelerine, acılarına, korkularına, sefaletlerine, hastalıklarına ortak oluyor, onlarla aynı şeyleri hissediyordu. Böylece başka insanların sorunlarıyla uğraşırken kendisinden uzaklaşıyor, Dicle'yi unutmaya, hatırlamamaya çalışıyor, ama başaramıyordu. Dicle artık dışarıdan biri değildi. Onun bir parçasıydı, gittiği her yerde onunla birlikteydi. İşlerinin en yoğun olduğu anlarda bile Dicle onunlaydı; gözlerinin önündeydi, beyni-

nin, yüreğinin içindeydi. Bütün çalışmaları onu Dicle'ye sürüklüyordu. Sanki Dicle gizli bir gölge gibi onu izliyor, o da her hareketinde Dicle'nin beğenisini kazanmaya çalışıyordu. Bazen Dicle'nin büyüünden çıktığı an, bir kâbustan uyanmış bir insan gibi silkinerek, "Ne yapıyorum ben, iyi mi, kötü mü yapıyorum?" diye düşünüyor, yaptıklarını sorguluyor, İl Müftüsü'nün isteklerine uymadığı için görevden bile alınabileceğini düşünüyordu.

Sorular, yeni sorular yaratıyor, yeni sorular, daha yeni soruları yaratıyor ve bu böyle parçalanarak sonsuzluğa kadar uzanıp gidiyordu. Emindi; yaptıkları doğrudu. Çünkü vicdanı rahattı. En ufak bir şüphe, korku, tereddüt yoktu yüreğinde; ülkesi derin bir iktisadi ve siyasi buhranın içindeydi, iç savaş bu buhranı daha da derinleştiriyordu. İnsanlar büyük acılar çekiyorlardı. Bu tarihi anlarda insanlarıyla birlikte olmak, onlara yardımcı olmak zorundaydı. Bunu yapmazsa kötü bir insan olurdu. Böyle düşünüyor, kendini daha çok işine adıyordu. Fazla bir zamanı yoktu, izni bitmek üzereydi. İzni bittikten sonra, sürgün edildiği korucu köyüne gidecek, belki de bir daha bu kente uğramayacaktı.

Bir din adamının, köyleri, evleri yakılmış, zorla kentte sürülmüş insanlarla dayanışma içinde olması, muhafazakâr bir kent olan bu kentte görülmüş duyulmuş, şey değildi. Bu yüzden de muhafazakâr çevrelerin dikkatlerini, tepkilerini üzerine çekmişti. Bunu biliyor, onlardan korkmuyordu. Çünkü iyi ve kötü, doğru ve yanlış konusundaki anlayışı o muhafazakâr çevrelerden farklıydı. Yine de tedirgindi. Geç saatlerde dışarıda kalmamaya, yalnız gezmeye çalışıyor, bir an önce izninin bitmesini, sürüldüğü köye gitmeyi istiyordu. Hasan ve Topal onun o en ücra köye gitmekte neden bu kadar istekli olduğunu anlayamıyorlardı; Mehmet Hoca'nın da onlara bir şey anlattığı yoktu. Onlara son birkaç ayda yaşadıklarını nasıl anlatabilirdi? Emindi; anlatsa bile ona inanmayacaklardı.

Acaba neredeydi şimdi Dicle? Hangi dağda, hangi ormandaydı? Bir daha onu görebilecek miydi? Dicle gittikten bu yana, daha önce hiç izlemediği, dinlemediği haberleri kaçırınmayarak haberkolik olmuştu. Hemen hemen her saat başı haberleri kaçırınmaya çalışıyor, her sabah bir sürü parayı sevmediği gazetelere veriyordu. Haberlerde, gazetelerde Dicle'yi arıyordu. Belki onunla ilgili bir haber var diye gazetelere bakıyor, sonra gazeteleri atıyordu. Korkuyla haberleri dinler, özellikle çatışmaları anlatan haberleri dinlerken ölüp ölüp diriliyordu. Yüreğine yerleşmiş korkuyu söküp atamıyordu, gece kötü kâbuslarla boğuşuyor, güne "ya Dicle öldürülmüşse!" kaygısıyla başlıyordu. Bu duygu öyle dayanılmaz bir acı veriyordu ki, bu acıyı tekrar tekrar yaşayacağına, zaman zaman, doğru olmadığını bildiği halde kendini öldürmeyi bile düşündüğü oluyordu. Ne olacaktı onun bu hali? Dermansız bir derde yakalanmış bir hasta gibiydi. Sorunun kimseye açamadığı için gün be gün yanan bir mum gibi eriyordu. Dicle'ye öylesine güçlü bir bağla bağlanmıştı ki, kurtuluşu yoktu! Dicle'ye olan aşkı azalacağına gün be gün artıyor, yüreğinde yanan ateşin alevine dayanamıyordu. Haksızlıktı bu. Onun gönlünü fethettikten sonra habersiz çekip gitmesi haksızlıktı. Ona bir hoşça kal diyebilirdi. Böyle düşündüğünde Dicle'ye kızıyor, onu yüreğinden sökmeye çalışıyor, ama başaramıyordu. Dicle'ye olan aşkını bir suçmuş gibi görüp, bu suç da Dicle'ye yüklemesi hiç doğru değildi. Bazen böyle düşündüğünde kendine kızıyor, hemen bu düşünceleri beyninden kovuyordu; onun kendisine aşık olmasını Dicle istememişti ondan.

Niçin şiddet yolunu seçmişti Dicle? Ona kızıyordu. Eğer aranan bir gerilla olmasaydı ona ulaşma şansı olurdu. Şimdi nerede bulacaktı onu? Kimbilir hangi dağın, hangi ormanın içinde saklanıyordu?

Kendi sorunları onu boğarken, Hasan'ın durumu da kötüleşiyordu. Onun korucu köyüne sürgün edildiğini

duyduğundan bu yana gün be gün kötüleşiyor, çekilmez oluyordu. Tükeniyordu Hasan; zayıflıyor, eriyor, küçülüyordu. Tenindeki hayat ışığı sönmüş, göz çukurlarına gömülmüş gözlerinin etrafında uzun yıllardır esrar içen esrarkeş gibi kara halkalar oluşmuştu. Bu haliyle hayatın sırlarına ermiş bir dervişi andırıyordu. Yürüyüşü, bakışları, hareketleri değişmişti. Tuhaf, esrarengiz bir bilgelik, ululuk çökmüştü Hasan'ın üzerine. Onun bu halinden korkmaya başlamıştı. Ne oluyordu Hasan'a? Bazen ona bakarken suçluluk duygusuna kapılıyor, kendisini bu kadar çok seven ağabeyinden hislerini, aşkını sakladığı için utanıyor, hemen son aylarda yaşadığı herşeyi ona anlatmayı, o korucu köyüne gitme nedenini söylemeyi istiyordu.

Hasan bin yıl daha yaşasa Mehmet Hoca'nın son bir iki ayda yaşadıklarını tahmin edemezdi. Ya ölürse? Doktor hastalığın son safhasına ulaştığını söylemişti. Artık yarattığı tehlikelere karşı kendini korumakla yetinmiyor, bu kez yarattığı tehlikeleri ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Hastalığın en tehlikeli aşamasıydı; o uysal, kendi halindeki insan şimdi zapt edilemeyecek kadar saldırganlaşmıştı. Kendince tehlikeli gördüğü herşeye saldırıyordu; bu canlı da olabilir, cansız da, hiç fark etmiyordu. Doktor bu gelişmenin geçici de kalıcı da olabileceğini söylemişti. Mehmet Hoca'nın tek umudu Hasan'ın bu halinin geçici olmasıydı. Evi kamyonete yüklerken Hasan'ın bastonuyla Tombul'a saldırışını görünce korkudan ödü kopmuştu. Şu Tombul'a saldıran, gözleri göz çukurlarından dışarı fırlamış, ağzından salya akan adam Hasan mıydı? Buna inanamıyordu. Bağırıyor, çağırıyor, Tombul'un kendisini öldürmeyi planladığını söylüyordu. Kafası kanlar içinde kalmış Tombul içeri kaçıp kapıyı kapatmasaydı, Hasan, Tombul'un belasını verecekti. Hasan'ı ikna etmek için ne kadar uğraşmışsa para etmemişti. "Yok, siz bilmiyorsunuz! Tombul beni öldürmek istiyor! O beni öldürmeden ben onu.

öldürmeliyim" diye bağıyor, bastonuyla Tombul'un evinin çelik kapısını dövüyordu. Tanrım, Hasan'ın hali tek kelimeyle korkunçtu; yaşamını kurtarmak uğruna, yaşamına kastedeceğine düşündüğü Tombul'u öldürmek için bütün enerjisini harcıyordu. Gücü normal halinin yüz katı üstündeydi. O ve kamyonet şoförü durdurmakta zorlanıyorlardı; kamyonet şoförü de Hasan'ın dört katı ağırlığında, koca göbekli, bir fildi adeta. Hasan'ın elleri vahşi bir hayvanın pençesine dönüşmüştü. El attığı herşeyi parçalayarak kan içinde bırakıyordu. Gözleri zifiri karanlık bir gecede parıldayan ateş parçasını andırıyordu.

"Tombul seni niçin öldürsün ağabey? Yanılıyorsun" dedi Mehmet Hoca. Hasan'ı kucaklayarak; O seni sever, dostum."

"Biliyorum bu şişko beni öldürecek, sonra da seni öldürecek."

"Neden, neden bizi öldürsün?"

Onu zorla kamyonete sokarak eve götürdüler.

"Çok yorgunum!" dedi Hasan. Sesi zar zor duyuluyordu. Yatağa uzandıktan birkaç dakika sonra horul horul uyumaya başladı. Tombul'un kanı bulaşan elbiseleriyle uzandığı yatağında büzüldü, ufaldı, bir avuç içi kadar oldu. Şu haliyle o kadar mazlum, o kadar zavallı görünüyordu ki, az önce Tombul'a saldıran canavarın o olduğunu söylemek için bin şahit lazımdı. Mehmet Hoca yatağın üzerinde onun yanına oturarak, terden sırlıklam ıslanmış saçlarını okşadı. Hasan aradabir eli ateşe değmiş ya da hiç beklemediği bir tehlikeyle karşılaşmış bir insan gibi ürperiyor, silkiniyor, titriyor, yataktan sıçırıyor, gözlerini açıp çevresine baktıktan sonra tekrar yumuyordu. "Kurbağalar!" diye sayıklıyordu. Mehmet Hoca "kurbağalar" sözünü duyunca, ağabeyinin şu an, çocukluğunda yaşadığı, üzerinde kötü iz bırakan acı bir anıyı yeniden yaşadığını biliyor, ona yardımcı olamadığı için kendini yiyip bitiriyordu.

Bu olaydan bir gün sonra, sabah kahvaltısında aniden sofradan fırlayarak dışarı çıkmış, evinin elli metre aşağısındaki fırının sahibine saldırmıştı. Mehmet Hoca vaktinde yetişip olaya müdahale etmeseydi, asabi bir insan olan fırın sahibiyle altı çalışanı döve döve Hasarı'ı öldürebilirlerdi.

Fırın sahibi Hasan'ı iyi tanıdığı için, biraz da Mehmet Hoca'nın hatırı için Hasan'ın çirkin sözlerini duymazlıktan gelerek işi şakaya vurmuş, elindeki ekmek bıçağıyla kendisine saldıran Hasan'ın elinden kurtulmak için Mehmet Hoca'nın arkasına saklanmıştı. Neye uğradıklarını şaşırان fırın işçileri bir yandan kahkahayla gülerlerken, bir yandan da Hasan'ın bıçaklı saldırısına hedef olamamak için korunacak, saklanacak yer aramışlardı.

Bu olaydan sonra iki gün sakın kaldı Hasan. Hemen hemen hep uyudu. Uyurken sayıkladı, bağırdı, küfür etti, ağladı; uyandığındaysa yatağın üzerinde oturarak saatlerce kıpırdamadan düşündü. Mehmet Hoca onu yalnız bırakmadı. Ne düşündüğünü soruyor, o an onun hayatını tehlikeye sokan düşmanı öğrendikten sonra işi Hasan'a bırakmadan kendisi onu öldürüyordu. Düşmanı öldüren Mehmet Hoca'yı gören Hasan sevinçten çıldırıyor, yerinde kahkahayla tepinerek, kendisinin kurguladığı hayali düşmanlara savaş açmış kardeşini izliyordu.

"Vur kardeşim! Vur muhtar kaçıyor!"

"Hasan'ı döversin ha!" diye bağırarak elindeki değneği birini dövüyormuş gibi odada sallıyordu Mehmet Hoca; kendini işine o kadar kaptırmıştı ki, odanın içinde dört dönerek kaçan muhtarı kovalıyor, onu sakladığı yerde bulup çıkararak dövüyordu.

"Orada Mehmet, televizyonun yanında!"

"Şimdi onu yakaların ben!"

"Döv! Çok döv! O beni çok dövdü. Nasıl ya, nasıl ağlıyorsun? Ağlamasana! Vur, muhtar beni öldürmek istiyor!"

“Kaçma, elimden kurtulamazsın! Al sana, al sana! Nasıl, dayak iyi mi?”

“Oh oh!.. Döv Mehmet döv!” diye yatağının üzerinde çocuk gibi tepinerek ellerini çırpıyordu. “Hasan döv, döv!”

İçeri giren Topal Hıdır, elindeki değneği sağa sola sallayan Mehmet Hoca ile yatağın üzerinde çırpınarak sevinen, “Döv döv!” diye bağırان Hasan’ı görünce gülümsedi. Meseleyi bildiği için Mehmet Hoca’yı yadırgamadı, ona acıdı. Mehmet Hoca’nın Hasan’dan çok çekeceği vardı.

Hasan odanın kapısında bekleyen Topal Hıdır’ı görünce yataktan atlayarak, koluna girdi. “Haydi Mehmet’e yardım et!” dedi, Topal’ın kolundan tutarak çekmeye başladı.

“Kimi dövüyor?” dedi Topal, Hasan’ın elinden kurtulamayacağını görünce.

“Görmüyor musun? Muhtarı dövüyor. Muhtar Denizli’den kalkıp buraya beni öldürmeye gelmiş.

“Vay alçak vay!” diye bağırarak koltuk değneğini havaya kaldırdı, tek ayak üzerinde zıplayarak Mehmet Hoca’ya katıldı Topal. Hasan bir süre onlarla odanın içinde muhtarı kovaladı, yorulunca gidip yatağının üzerine oturdu. Çevresine baktı. Korkuyla titredi. Herşey tehlikeydi. Yaşadığı ev, içtiği su, yediği yemek, kaldığı sokak, yaşadığı kent, toprak, ağaçlar, kayalar, gökyüzü, hayvanlar, hatta kendi bedeninin parçaları bile zaman zaman onun yaşamına son vermeyi planlıyordu. Bütün dünya onun peşindeydi, sanki ufak bir ihmalkârlığını, açığını bekliyorlardı canını almak için. Bu yüzden çok dikkatli olmak zorundaydı. İçeri, dışarıya göre daha az tehlikeliydi. Bu yüzden zorunlu kalmadıkça dışarı çıkmamalıydı.

Bir sinek onu tam ense kökünden ısırınca “Vay anam öldüm!” diye bağırdı.

“Ne oldu?” dedi, odada muhtarı kovalayan Topal.

“Sinek beni zehirledi.

“Şimdi onu öldürürüm!” dedi Mehmet Hoca, hayali muhtarı kovalamaktan vazgeçerek sineğin peşine düştü. Hasan’ın sözünü ettiği muhtar, annesinin köylerine sürgün edildiğinde muhtarlık yapmış, otuz beş senedir ölmüş olan Muhtar Ferhat’tı. Muhtar Ferhat’ın hem annesine, hem de o zaman küçük bir çocuk olan Hasan’a iyi davranmadığını, onlara eziyet ettiğini hem annesi, hem babası, hem de Hasan anlatmıştı ona.

Sineği kovalamak, otuz beş yıldır ölmüş Muhtar Ferhat’ın hayalini kovalamaktan daha zordu. Topal, Mehmet Hoca’nın kolundan tutarak durdurdu.

“Bırak şu bunağa uyma, aklımızı oynatacağız!”

Gidip Hasan’ın burnunun önüne dikildi; “Bu dünya da hiçbir canlı ölümsüz değildir. Bunu ister kabul et, ister etme. Kabul etmezsen yaşadıkça acı çekeceksin.

“Beni...”

“Sus!” dedi Topal, Hasan’a kızarak. “Niye seni öldürsünler?”

Mehmet Hoca’ya bakarak, “Biraz bahçeye çıkalım. Canım sıkıldı” dedi.

“Peki” dedi Mehmet Hoca. İkisi dışarıya çıkınca Hasan o zaman odada dolaşan sineğin bir değil, ondan fazla olduğunu gördü. Birkaç dakika sineklere baktıktan sonra ceketini çıkararak eline aldı. Odada sinekleri kovalamaya başladı. Az önce korkudan kanepenin arkasına saklanmış olan kedi saklandığı yerden çıkarak, sinekleri kovalayan Hasan’ı izlemeye başladı. Kedi büyümüş, tombullaşmış, tüyleri uzayarak güzelleşmişti.

Hasan evine girmiş düşmanlarını öldürmek için “Geberin!” diye bağıyor, odanın içinde fıldır fıldır sineklerin peşinden koşuyordu. Daha bir tek sinek öldüremediği halde ter içinde kalmış, yorulmuştu. Sineklere ulaşamaması onu öfkeliyor, çileden çıkarıyor, daha da saldırganlaştırıyordu. Yorgunluktan adım atamayacak hale gelinceye kadar sinekleri kovaladı. Yere yığıldı-

ğında ayaklarını oynatacak gücü kalmamıştı. Ceketıyla yüzünden akan terleri sildi. Ceketini başının altına koyarak, boylu boyunca halıların üzerine uzandı, dalıp gitti.

Akşam güneşi, tek tük çam ağaçlarıyla, çalı kümeleleriyle kaplı tepenin çıplak doruğunda, mor renkli bulutların arkasında saklanmıştı. Bulutların içinden süzülerek yeryüzüne uzanan ışık demetleri kan kırmızısı renkteydi. Tepenin gölgesi, tren garının kurulduğu bozkırın üzerine çökmüştü.

Günlerdir yol alan kara tren durduğunda insanları bir korku aldı. Bu kez kimi indireceklerdi trenden. Tren dört gündür yoldaydı. Her durduğu yerde sürgünlerden birkaçını bırakarak yoluna devam ediyordu. Kimse trenlerden indirilen insanlara ne olduğunu bilmiyordu. İnsanlar onların öldürüldüğünü düşünüyordu.

Vagonun kapısı açılıyor, güneşin son ışıkları göz kamaştırarak vagona doluyor, anasının kucağına sığınıyor, insanlar korkuyla yerlerinde suskun, kıpırtısız kimi indireceklerini bekliyor; kapının yanında yere uzanmış, sağ bacağına kurşun yarası olan ihtiyar adam ağlıyor. Beyaz sakalla kaplı, kırış kırış olmuş yüzünü elleri arasına almış, sel gibi gözyaşı döküyor; öylesine içten, öylesine güzel ağlıyordu ki neredeyse vagona bulunan insanlar onunla ağlayacak. Ayakları çıplaktı. Onun yanında ayakta duran genç bir kadın, açılan kapıdan kendisinin de vagondan indirilerek öldürüleceğini düşünerek, korkuyla yaşlı adamın arkasına saklandı, kirden, tozdan beyaz rengini yitirmiş yırtık tülbendiyle yüzünü kapattı.

Vagona iki asker girdi. İkisi aynı boyda olan askerler silahlarını ateşe hazır halde tutmuşlardı. Askerler vagonun kapısında dikilerek vagondaki insanları izlemeye başladı. Omuzları geniş, başına taktığı kepi güneşten solarak incelmış yeşil gözlü asker sağ elini onlara doğru uzatıp: "Siz gelin!" dedi. Askerin konuştuklarından birşey anlamıyorlar, ama eliyle onları çağırdığını anlı-

yorlar, kimse vagondan dışarı çıkmak istemiyor, çünkü öldürülmekten korkuyorlardı. Asker, çocuğun annesine işaret ediyordu, kadın gitmedi. Çocuğu kucağına alarak geri geri çekildi. Ölmek istemiyordu. Sımsıkı çocuğu kucakladı. Askerler vagona girdi, kadını yakalayıp sürükleyerek vagondan aşağı attı. Çocuk "Daye! Daye!/Anne! Anne!" diye bağırarak annesinin ardından vagondan indi. Ağlıyordu; gözyaşları, aylardır yıkanmamış, yara-bere içinde olan yüzünden akmaya başladı.

İki katlı gar binasının taş duvarlarını kaplayan toprak sıva dökülmüş; azgın bir sarmaşık binanın raylara bakan cephesini boydan boya sararak, kırmızı kiremitlerle kaplı çatıya yayılmış; ikinci kattaki balkonda duran biri kız, diğeri erkek iki çocuk, gar binasının önünde dizilmiş, sanki mezardan çıkarılmış insanlara bakıyorlar, kendi aralarında konuşuyorlardı. Garın çatısından kalkan kalabalık bir güvercin sürüsü alçalarak sürgünlerin etrafında birkaç tur attıktan sonra tekrar çatıya konup, garda olup bitenleri adeta meraklı bir şekilde izlemeye başladılar. Kara vagonlardan indirilmiş sürgünlerin çevresini sarmış askerler, çaresiz bir şekilde tek kelime Türkçe bilmeyen insanlara, el, kol, baş hareketleriyle komutanlarının emirlerini anlatmaya çalışıyorlardı.

Hemen gar binasının içinde, yüklü bir kağının içeri gireceği kadar geniş, iki insan boyu yüksekliğinde ki kapının önünde, küçük bir yeşil çimenliğin ortasında oturan tutmuş havuzun içinde yaşayan binlerce kurbağa avaz avaz bağırarak garı velveleye vermişlerdi. Potinleri çamur içinde kalmış heybetli görünümlü bir subayla iki asker, üçer sıra halinde ardarda dizilmiş sürgünlerin önünde duruyorlardı; subayın elinde bir dosya vardı; bir yandan dosyayı gözden geçiriyor, bir yandan gür sesiyle hazırolda bekleyen askerlere emirler yağıdırıyordu.

Çocukla annesi ikinci sırada yanyana duruyor; çocuk hayretle bağıran subaya bakıyor, "Ne diyor bu

adam? Konuştuğu nasıl bir dil?" diye düşünüyordu. Onun konuştuklarını, garın kapısı önündeki kavak ağacının dalları arasında cıvılayan serçelerin seslerine benzetiyordu. Çocuk anasına bakıyor; zavallı kadının korkudan bacakları titriyor, sanki biri elinden alacakmış gibi iki eliyle oğlunu sımsıkı tutuyor, sessizce gözyaşı döküyordu. Anasına yardım etmek istiyor; ama daha çok küçük, elinden hiçbir şey gelmiyor, ellerindeki silahlarla çevresinde dizilmiş askerlere bakmamaya çalışıyordu. Onlardan korkuyor, onları sevmiyordu. Babasını öldürüp, onu silahla bir hayvan gibi meşe ormanı içinde kovalamışlardı. Çişi geliyor. Şimdi sırası mıydı? Acaba çişini şuracıkta yapsa askerler onu döverler miydi? Çişini tutmaya çalışıyor. Gözleri kararıyor. Karanlık vagondan aniden gün ışığına çıkmış olmasından olmalıydı. Sırada bekleyen sürgünlere bakıyor. Çoğu ağlıyor. Niçin ağlıyorlar? Belki kötü bir şey olacak. Trende duyduğu sözler doğru muydu acaba. Hepsini öldürecekler miydi? Peki ölüm neydi? Babası gibi mi olacaktı ölen insanlar? Taş gibi olacak, ne kıpırdayacak, ne gülecek, ne ağlayacak, ne de konuşacak... Niçin öyle oluyorlardı? Korkunç bir şeydi bu! Canı uyuşmaya başladı; askerler onu ormanda kovalarken, babası gibi taş kesilebilirdi. Hayır öyle olmak istemiyor, koşmak, gülmek, ağlamak, görmek istiyordu. Dayanamıyor, çişini salıyor aşağı. Sımsıkı annesinin şalvarından tutuyor. Taş olmak istemiyor. Neredelerdi onlar? Nereye götüreceklerdi? Taş mı olacaktı bu kadar insan? Anasına bakıyor; anası da mı babası gibi taş olacak? Bunu istemiyor. Ne kadar da güzel bir kadın anası! Şimdi taş olmuş babaannesinin anlattığı masallardaki gibi iyi yürekli, güzel bir periye benziyor tıpkı. Ama bu peri ağlıyor. Derin acılar yaşıyor, ağlamaktan o güzelim gözleri şişerek kan çanağına dönmüş. Onu kaybetmek istemiyor, yürek atışı hızlanıyor. Babasının taşlaştığı anı anımsıyor, korkudan titriyor. Az ötesinde kendi yaşlarında bir çocuk "Vesano!/Açım!!

diye ağlayarak bağıyor, jandarmalardan biri ona sert bir tokat atıyor; korkudan gözlerini kapatıyor, çocuğun sesi kesilince yavaş yavaş gözlerini açarak çocuğa bakıyor. Taş mı olmuştu acaba? Hayır. Onu ayakta bulunca seviniyor.

Dört asker onun ve annesinin boyunlarına asılı teneke parçalarına baktılar, sonra da onları sıradan çıkarak geri vagona bindirdiler. Askerler kendi aralarında birşeyler konuştular; askerler ona ve annesine bir şeyler anlatmaya çalışıyorlardı, ama ne o, ne annesi anlıyor askerlerin söylediklerini... Askerlerin yüzlerine bakakaldılar. Askerler onları vagona bırakınca geri döndüler. Çocuk annesine baktı, annesi hâlâ ağlıyordu. Ne olacak onun hali? Silahlı askerlerin eline geçtikten bu yana hep ağlıyor, dövünüyor, ağıtlar diziyordu. Bazı şeyleri anlamaya başlıyordu. Biliyordu ki, annesinin kocası dışında diğer aile bireyleri de öldürülmüştü. İki kalabalık aileden geriye yalnızca o ve annesi sağdı. Her iki aileden yüzü aşkın insan öldürülmüştü. Annesi de öldürülen dostları, akrabaları, ailesi, eşi için ağlıyordu. Annesinin elini sıkarak, varlığını ona hissettirmeye çalıştı. Annesinin çoğu zaman onun varlığını unutarak iç alemine daldığını, yaşamına son vermek istediğini hissediyor, o yüzden bir an olsun annesinin kucağından uzaklaşmıyordu. Burada yüksek sesle ağlamak, ağıtlar dizmek yasaktı. Ne zaman bir kadın veya erkek bunu yapsa, askerler onları döverek susturuyorlardı.

Trenin hareketi gecikiyordu. Ne bekliyorlardı? Derken iki asker yeniden vagona binerek onlara yaklaşıyorlar. Onun annesinin boynunda bir zincirle asılmış teneke parçalarına bakıyorlar ve onları yeniden vagondan aşağı indiriyorlar. O an gözleri sel gibi boşalan anasının "Ya Hızır!" deyişi bıçak gibi küçük yüreğine saplandı. Anası Hızır'ı öylesine içten, öylesine yürekten çağırıyordu ki!.. Küçük olmasına rağmen yakarıştaki derin hüznü, isteği anlıyordu. Neredeydi Hızır? Ona onca adaklar

adamış, onca dua etmişlerdi, niçin böyle zor bir günde onları yalnız bırakmıştı? Annesi bir keresinde ona Hızır'ın onlarla birlikte olduğunu söylemişti. Vagona bakıyor, onu bulamıyordu. Kimdi? Nasıl bir şeydi? İnsan mıydı, peri mi?

"Daye ma bene koti?/Anne bizi nereye götürüyorlar?" dedi annesine.

*"Heş vey meki, done maro!/"*Sus konuşma, bizi döverler!" dedi annesi; annesinin istediğini yaptı, bir daha konuşmadı.

Subayın karşısında dururken annesinin iki elle, parçalanmış fistanını tutarak göğsünü kapatmaya çalıştığını gördü çocuk. İki asker annesinin kollarına girerek onu göturdüler. *"Daye!/Anne!"* diye bağırarak annesinin ardından yürüdü. Nereye götürüyorlardı annesini? Onu öldürecekler miydi yoksa? Tanrı'ya şükür, düşündüğü o korkunç felaket olmadı. Askerler annesini, garın kapısının önünde bekleyen, sağ omuzunda bir tüfek asılı olan, kocaman kafasına kocaman eski yamalı bir şapka geçirmiş, geniş, şişkin bir yüzü, kısa, kalın, delikleri geniş bir burnu, ağzını kaplamış, kaba, kırılmış bıyıkları olan yaşlı bir bekçiye teslim ettiler. Bekçiyle askerler arasında kısa bir konuşma geçti; askerler konuşuyor, bekçi el pençe hazırolda durarak "Olur" anlamında başını sallıyordu; sonra askerler geri gitti.

Dış görünüşüyle bekçi, oldukça kaba, yabani bir insana benziyordu. Birkaç dakika, kendisine teslim edilen genç kadınla çocuğa baktı bekçi; kadınla çocuğun haline yüreği parçalandı. "Ne yapmışlar bu insanlar?" diye mırıldandı. Çocuğa elini uzattı. Çocuk *"Daye!/Anne!"* diye bağırarak annesinin kucağına attı kendini. Anında çiş eski, yırtık şalvarının paçalarından yere aktı. Bekçi çocuğun korkudan altına çiş ettiğini görünce çok üzüldü, acıdan yüreği sızladı, gözleri doldu. Bekçinin ağladığını gören çocuk, bekçinin görüldüğü gibi kötü bir insan olmadığını hissetti; ağladığını görünce bek-

çiden korkmadı. Bekçi onlara birşey söyledi. Söylediklerini kadınla çocuğun anlamadığını görünce sustu.

Tren garda yüzden fazla sürgün bırakarak, bozkırların içinde akıp gitti. Çocukla bekçi, gözden kaybolunca ya kadar trene baktı. Trenin garda bıraktığı sürgünleri askerler birer birer garın kapısında bekleyen köylülere teslim etti. Köylüler kendilerine teslim edilen sürgünleri alarak garı terketmeye başladı.

Bekçi onlara peşinden gelmelerini elle işaret etti. Bekçinin peşine düştüler. Bekçi önde, onlar arkada sessizce yürümeye başladılar. Bekçi kocaman kafasını önüne eğmiş, ağır ağır yürüyor, arada bir durup arkasında yürüyen kadınla çocuğa bakıyor, ileri gitmişse onların kendisine kavuşması için küçük bir mola veriyordu.

Tek kelime Türkçe bilmeyen bu kadın ve çocukla nasıl anlaşacaktı? Köylülerin işi zordu. Askerler her köyü, kendisine gönderilen sürgünlere Türkçe öğretmekle zorunlu kılmıştı. Köylerinde tek kelime Kürtçe bilen olmadığına göre işleri çok zordu, çok!..

Yürüdükleri yolun her iki tarafı söğüt ağaçlarıyla kaplıydı; söğütlerin dalları eğilip toprağı çalı demeti gibi kaplamıştı.

On dakika sonra, bir atın bağlı olduğu, kırılmış, yarılmış tahtaları tahtalarla yamalanmış bir at arabasının yanındaydılar. Kır bir attı, kuyruğunun püskülleri kadın saçı gibi örülmüştü. Kalçalarının üstünde yay şeklinde siyah bir pul vardı; çocuk atı kendi atlarına benzetti. Biraz iri olsaydı kendi atlarına benzerdi. Ne olmuştu atlarına? Askerler onların atlarını da mı öldürmüştü? Yoksa atlar kaçıp kurtulmuş muydu, ateşten kızgın bir topa dönüşmüş yanan köyün alevleri içinden?

Yaşlı bir adam at arabasının üstünde uyuyordu. Kucağında yaş söğüt dalından, kalın, uzun bir söğüt dalı vardı. Başındaki kirli, yamalı şapkayı, sineklerden ko-

runmak için küçük, yuvarlak yüzünün üzerine koymuştu. Sanki başka bir yer yokmuş gibi, yemyeşil, iri bir çekirge şapkanın üstünde güneşleniyordu. Adamın üzerindeki ceket lime lime olmuştu.

“İbrahim!” diye bağırınca bekçi, yaşlı adam uykudan sıçradı.

“Geldiniz mi? Uyku bastı” dedi İbrahim, ayağa kalktı. Boyu ufaktı. Sağ gözünün altında ucu kızarmış büyük bir çiban vardı. Gözleri şaştı. Kadınla çocuğa bakarken, yolun bitişiğindeki nadasa bırakılmış tarlaya bakıyordu.

At arabası bozkırın içinde ağır ağır çam ormanlarıyla kaplı dağın eteklerine doğru yol almaya başladığında, çocuk bu iki yoksul insandan korkmasına gerek olmadığını, onların annesine, kendisine zarar vermek istemediklerini anlayarak rahatladı. Yol berbattı. Bazen tekerleklerin içinde kaybolduğu bataklıklardan; bazen insan dizine ulaşan, bir gün önce yağan yağmur suyu dolu çukurlardan; bazen de doğanın ağaçlardan kurduğu tuzaklardan geçtiler. At arabası yol aldı...

Bir saat sonra karanlık bozkır sarmıştı. Çam ormanı ile kaplı dağın öbür yüzünde büyük bir yangın varmış gibi kırmızı ışıklar, gökyüzündeki kül rengi bulutları renk renk ipliklerden yapılmış bir halıya dönüştürmüştü. Bozkırın üstünde gök durgun ve duruydu. Yıldızlar gökyüzüne çakılmış gibi aynı noktada sönük ışıklarıyla ışıldıyor, hilal ay şimdi kapkara bir hayaleti andıran dağın eteklerini izleyerek batıya doğru akıyordu. Hüzünlü bir şarkı söyler gibi bozkırda esen soğuk rüzgârın birlikte taşıdığı toz, toprak, kuru yaprak ve otlar onların üzerine yağıyor, at arabasını çeken atın rahat yürümesini engelliyordu. Huzur verici, insana yokluğu, sonsuzluğu, doğanın gücünü çağrıştıran bir sessizlik vardı gecede.

Çocuk tatlı bir uykunun büyüsündeydi. Anasının hıçkırıkları, atın nal sesi, tekerleğin sesi, atı azarlayan

bekçinin öfkeli sesi... Onca acıya rağmen güzel bir gece... Bazen gözlerini açıp aya bakıyor; ay hâlâ orada, gökyüzünde... Sanki at arabasını izliyor... Yol boyunca çiçekleri, ay ışığı altında ışıldayan çalı kümelerini seçebiliyordu. Ne kadar da çok çiçek, gül vardı bozkırda! Babasını anasının dizlerine koydu, uyudu...

Bir uğultu sesiyle uyandı. Sanki ilkbaharda Sultanbaba Dağı'nın doruklarından kopan, bahar selinin sesiydi. Korkuyla gözlerini açtı, şaşırdı. At arabasında değildi. Yıkık, dökük bir evin önündeydi. Anasına iki eliyle tutunmuştu. Bir annesine, bir de gaz lambalarıyla çevresini kuşatmış binlerce insana baktı. Gecenin bu saatinde bu kadar çok insan neden toplanmıştı onların çevresinde? Ne istiyorlardı onlardan? Bazı insanların ellerinde kalın sopalar, kazma sapları, baltalar, kürekler, av tüfekleri vardı. İki eliyle annesinin şalvarını tuttu. Gaz lambalarının ışığı altında bir araya toplanmış insanlar birbirileriyle konuşuyor, tartışıyorlardı. Keşke ne söylediklerini anlayabilseydi! Onları dövecekler miydi, yoksa öldürecekler miydi? Niçin sopalarla, kazmalarla, silahlarla onların çevresini sarmışlardı? Ne konuşuyorlar, ne tartışıyorlardı?

Kadınla çocuğun çevresinde toplanmış insanlar kendi aralarında iki gruba ayrıldılar; uzun süre tartışılar, hatta iki köylü ellerindeki sopalarla birbirine saldırdı, ama diğer insanlar onların kavga etmesine engel oldu.

Bir saat sonra kavga ve gürültüyle çekip evlerine gittiler. Geriye onların yanında, onları gardan alıp getiren yaşlı bekçiyle, çocuğun sonradan kendisinden binlerce kez dayak yediği köy muhtarı kaldı. Uzun boylu, kilolu, kadınsı iri memeleri, sivri uzun bir yüzü olan bir insandı muhtar. Kırkını devirmişti. Sarı çilli bir yüzü, sapsarı uçları iğne gibi inceltilmiş uzun bıyıkları vardı. Sağ ayağından hafif topallıyordu. Onu sağ elinde tuttuğu gaz lambasının ışığında gördüğünde korktu. Muhtarın şeytani bir bakışı vardı. Yıllarca içinde sürgün hayatı

yaşadıkları köyün dışında terkedilmiş ahırın kapısından içeri girdiklerinde, o küçük yaşına rağmen onları güzel günlerin beklemediğini anladı.

Ahırın kilidi olmayan, çürümüş kırık tahtaları dökülen kapısını muhtar ayağıyla açtı. Ahırın tozdan, dumandan kapkara olmuş kavak ağaçlarından yapılmış tavasını ayakta tutan orta direğe çakılı bir paslı çiviye asılı, camı kirden-tozdan bir tabakayla kaplanmış gaz lambasını bekçi yaktı. Ahır bir kare şeklindeydi; duvarlar arasındaki alan sekize sekiz metre vardı. Pencereilerin camları kırık olduğu için, camların yerine içi saman doldurulmuş torbalar konmuştu. Taş duvarlarla yapılmış ahırın toprak sıvası dökülmüş, içini boydan boya örümcek ağı sarmış, fareler duvarlarını delik deşik etmişti.

Bekçi gaz lambasını yakınca ahırdaki fareler, sık meşe ormanına salınmış keçi sürüsü gibi sesler çıkararak deliklerine kaçtı. Güneye ve kuzeye bakan iki duvarının önünü boydan boya, hayvanları yemlendirmek için kavak tahtalarından yapılmış oluklar kaplamıştı. Hayvanların bağlandığı demir kazıklar hâlâ toprak zemine çakılı duruyordu.

Evin toprak damı çok alçaktı. Teşrikler yer yer eğilmişti. Ahır sidik, gübre, toz, küf kokuyordu. Kapının hemen arka kısmında, bahara girerken terleyerek sis kuşan toprak gibi sis yayan küçük bir gübre yığını vardı.

Binlerce sinek ahırın içinde vınlayarak bir o yana, bir bu yana dolaşıyor, yeni misafirlerini kontrol etmeye çalışıyorlardı.

Batiya bakan duvardaki ocağın yanında içi saman doldurulmuş, saltası eskimiş, yırtılmış, kirden rengi belli olmayan küçük bir yatak duruyordu. Bu yatağın üzerinde, fareler tarafından delinmiş deliklerinden siyah kömür parçasını andıran pamuğu dışarı çıkmış bir yorgan vardı. Yorganın yarısı yerdeydi.

Ocakta uzun zamandır ateş yakılmadığı için bacanın içini örümcek ağı sarmıştı..Ocağın içinde bakırdan bir

tencere, küçük bir sitil, birinin sapı kırık dört-beş taha-
ta kaşık duruyordu. Tencerenin kalayı gitmiş, sapsarı
bir renk almıştı.

Ahırın duvarlarında yaşayan fareler ara sıra saklan-
dıkları deliklerden dışarı çıkarak, anayla çocuğa bakı-
yorlar, hemencecik deliklere kaçıyorlardı.

Evine gitmeden önce kadına bir şeyler anlatmaya
kalktı muhtar; kadın muhtarın konuştuklarını anlama-
dı, muhtar öfkeleni, bağırıp çağırmaya başladı. Bekçi
muhtarın sakinleştirmeye çalıştı; muhtar bekçiyi de
azarladı, ardından da tekme-tokat kadını dövmeye baş-
ladı. Kadın yere yığıldı; muhtar kadını yerde dövmeye
başladı. Çocuk "Daye!/Anne!" diye bağırarak muhtara
saldırdı. Kadın yerde kanlar içinde yatıyor, bekçi ku-
durmuş muhtarın kontrol edemiyordu; muhtar kadını
dövmeyi bırakarak çocuğu dövmeye başladı; çocuk kar-
nından yediği sert bir tekmeyle yere, annesinin üstüne
yığıldı. Pes etmedi, iki eliyle muhtarın sol ayağına sarı-
larak, vahşi bir hayvan gibi dişlerini muhtarın etine
gömdü; muhtar acıdan çığlık çığlığa bağırarak, öbür
ayağını çocuğun kafasına indirdi, kafasına var gücüyle
bastı. Çocuğun nefesi daraldı; boğuluyordu. "Day ez
merdo!/Anne öldüm!" diye bağırmaya başladı.

Gözlerini açıp, uzandığı yerden ayağa fırladı. Çevre-
sine baktı. Muhtar oradaydı. Tam kapının arkasında
duruyordu. Elinde uzun bir sopa vardı, ona bakıyor, pis
pis sırtıyordu. "Seni öldürmeye geldim!" diyor, paslı
dişlerini göstererek, elindeki çubuğu kamçı gibi sallama-
ya başlıyordu; kaçacak, saklanacak bir yer aradı. En
uygun yer yatağıydı. Koşarak yatağa girdi. Muhtarın
kahkaha sesleri odayı doldurdu. Küçüldü, titremeye
başladı. Odaya giren Mehmet Hoca'yla Topal'ın sesleri-
ni duymadı bile.

"Mehmet yetiş, muhtar beni dövüyor!" diye bağırma-
ya başladı, saklandı yorganın altında.

“Ağabey!” diye yorganı kaldırarak Hasan’a baktı Mehmet Hoca. Hasan’ın hali, köpekler tarafından sıkıştırılmış bir yavru kediyi andırıyordu. Her tarafından ter boşalıyordu. Gözlerini açıp Mehmet Hoca’nın elini tuttu.

“O burada!”

“Kim?”

“Muhtar! Beni dövecek!”

“Muhtar öleli yıllar oldu ağabey. Odada kimse yok.”

“Bak orada!” dedi Hasan, elini kapıya doğru uzatarak; “Görmüyor musun?”

“O Topal.”

“Topal’ın yanında, elinde kalın bir sopa var, onu döv!”

“Peki peki” dedi Mehmet Hoca, Topal’ın koltuk değneğini alıp gelişi güzel sallamaya başladı. “Defol! Hasan’ı rahat bırak! Yoksa seni öldürürüm! Al sana, al sana!..”

“Orada! Orada! Kaçıyor!” diye bağırmaya başladı Hasan. Topal donakaldı. Ya bu kaçık gerçekten bir şeyler görüyorsa, ya odada gerçekten kendisinin göremediği biri varsa? Bu şüphe onu titretti. Zıplaya zıplaya gidip Hasan’ın yanında yatağa çöktü, farkında olmadan o da “Vur! Vur!” diye bağırarak Hasan’a katıldı.

ALTINCI BÖLÜM

Minibüs hareket ettiğinde Mehmet Hoca saatine baktı; saat dokuzu yirmi geçiyordu. Hasan'la Topal ona el salladı. Mehmet Hoca duygulandı, hüznünlendi. Hasan ağlıyordu. Hep katı bir insan olarak görünmeye çalışan Topal'ın bile gözleri dolmuştu.

Minibüs şehrin daracık caddelerinden çıkarak şehirlerarası yola girdiğinde Mehmet Hoca içinde bir şeylerin koptuğunu hissetti; sarardı, soldu. Yıllardır yaşadığı bu kentten ayrılırken böylesine üzüleceğini, acı çekeceğini düşünmemişti. Sürgün edilişini bir çeşit kurtuluş olarak düşünmekle hata mı etmişti acaba? Minibüsü doldurmuş silahlı koruculara bakarken ne düşüneceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Akli karışıklı. Bir yandan Dicle'ye olan aşkı, bir yandan onu tehdit eden karanlık güçler, bir yandan Hasan'ın hali... En çok da ağabeyi Hasan'ın hali onu düşündürüyordu. Sanki bir daha Hasan'ı göremeyecek gibi bir duygu içindeydi. Oysa arabayla şehir merkezine topu topu dört-beş saat uzaklıkta bir köye gidiyordu. Her zaman gelip Hasan'ı görme olanağı vardı. Minibüsü dolduran silahlı korucuları gördükten sonra, gideceği korucu köyünde kendisini nelelerin beklediğini bilemiyordu. Minibüseye bindiğinde iki elle boynuna sarılarak ağlayan Hasan'ın görüntüsü gözlerinin önünden gitmiyordu. Ne yapacaktı Hasan? Topal'ı onunla yaşamaya ikna etmişti, ama Topal'a da güven olmazdı. Deli dolu bir insandı, kafası kızdığında Ha-

san'ı bırakıp kulübesine geri dönerdi. Geri dönmese de Topal'la Hasan kediyle fare gibiydi. Bir araya geldiklerinde ya tartışır ya da kavga ederlerdi. Yine de onların birbirilerine bağlı olduklarını, birbirilerini sevdiklerini bildiği için birazcık rahatlıyor, olumlu düşünmeye çalışıyordu.

Minibüs yolda iki yolcu daha aldı. Mehmet Hoca'nın oturduğu üçlü koltuğa dördüncü birini sıkıştırdılar. Mehmet Hoca, kırılır korkusuyla sazı kucağına aldı. Minibüsün küçük ara boşluğunda iki yolcu çam tahtalarından yapılmış kürsülere oturmuştu. Biri yaşlı bir korucuydu. Bacaklarının arasına aldığı silahının namlusu, kafasına taktığı siyah külaha değiyordu. Kürsüde oturan diğer korucu daha çocuk sayılırdı; yüzündeki tüyler yeni yeni sararmaya başlamıştı. Silahını kucağında taşıyordu. Silahı boyu kadardı. Düşünceliydi, farkında olmadan silahın namlusunu bir kadının yumuşak, pürüzsüz tenini okşar gibi okşuyordu. Mehmet Hoca'nın yanına oturan korucu asık suratlı, çirkin bir adamdı. Ailesinden birini yitirmiş bir insan gibi başını önüne sarkıtarak kederli bir şekilde düşünüyordu. Başında eski bir şapka vardı. Bazen başını kaldırarak minibüsteki diğer korucularla kısa kısa konuşuyor, sonra eski kederli haline bürünüyor. Bazen de çaktırmadan Mehmet Hoca'ya bakıyor, kucağında bir saz tutan Mehmet Hoca'nın imam olduğuna inanmakta zorlanıyordu. Bugüne kadar saz çalan bir imam ne görmüş, ne duymuştu. Camiye giderek bu adamın arkasında saf tutup namaz kılacaktı. Böyle bir namaz caiz miydi acaba? Köye varır varmaz ilk işi bunu şeyhe sormak olacaktı.

Mehmet Hoca, yanında duran orta yaşlı korucunun kısa aralıklarla renkten renge girişine bir anlam veremiyordu. Onun gerillalardan korktuğunu nereden bilebilirdi ki. Zavallı adam oturduğu yerde az daha korkudan ölüyordu. Kürsüde oturan yaşlı korucu berbat bir şekilde öksürüyordu; sanki öksürmüyor, boğuluyordu; ka-

fasına taktığı külalı başından düşmek üzereydi. Bu haliyle kafası, ince bir dalın başına geçirilmiş, düşmekte olan koca bir kovayı andırıyordu. Kırılmış uzun bıyıkları tütün içmekten sararmış; küçük yeşil gözleri, bıyıkları kadar uzun ve gür kaşları altında kaybolmuştu. İncecik, küçücük ayaklarına geçirdiği, aylardır boya yüzü görmemiş ayakkabıları paramparçaydı. Sağ ayağının başparmağı ayakkabıdan dışarı fırlamıştı.

Mehmet Hoca'nın arkasındaki koltukta, alttan-üstten kara çarşafa bürünmüş koca siyah bir kütle duruyordu. Sanki koltuğa konulmuş cansız bir şeydi. Ne hareket ediyor, ne de konuşuyordu. Yanında, sakalı göbeğine ulaşan, kısa boylu, şişman bir adam oturuyordu. Hava sıcak olmasına rağmen adam zemheri ayındaymış gibi üst üste elbise giymişti. Yakası yırtılmış bir gömlek, gömleğin üstünde kırmızı renkte kalın, boğazlı bir yün kazak, kazağın üstünde yıllardır ütü yüzü görmemiş kahverengi bir ceket, ceketin üstünde birçok yerinde farklı renklerden bezlerle çirkin bir şekilde yamalanmış, yerde sürünen kalın bir pardösü giymişti. Boğazını çepeçevre bir çalı demeti gibi sarınmış kıllar, kazağın boğazından ekin tarlalarında çıkan azgın yaban otları gibi dışarı fırlamışlardı. Gayet ciddi, gayet ağırbaşlı, gayet akıllı bir insan görünmek istiyorsa da onu gören her insan, kafasının içi boş bir cahil olduğunu anlardı. Mehmet Hoca minibüste kendisinden başka silahı olmayan bir sivilin oluşuna sevindi. Ama birkaç dakika sonra onun da korucu olduğunu, yanında duran eşini doktora getirdiği için silahsız olduğunu anladı, üzüldü.

Korucuların hepsi aynı köylüydü. Hısımdı, tanıdıktı, dosttu, akrabaydı, komşuydu. Birinin açtığı bir konuyu diğerleri tamamlıyordu, olup bitenler ve birbirilerinin hayatı hakkında bilgi sahibiydiler. Bazen Türkçe, bazen Kürtçe konuşuyorlardı. Çoğunlukla, köylerine yeni atanan İmam Mehmet Hoca onlara Denizlili olduğunu söylediği için onun Kürtçe bilmediğini düşün-

yorlardı. Mehmet Hoca Kürtçe biliyordu. Ama öyle ahını şahım değil, yeni Almanca öğrenmiş bir Türk Almanca nasıl konuşursa o da öyle Kürtçe konuşuyordu. Köylülerin en çok konuştukları Mehmet Hoca'nın kucagında tuttuğu sazdı. Eğer Mehmet Hoca kucagında bir saz değil de silah taşısaydı korucular bu kadar şaşırmas, onu ayıplamazlardı. Sanki olağanüstü bir şey taşıyormuş gibi Mehmet Hoca'nın kucagında tuttuğu saza garip garip bakıyorlardı.

Fiziki yapısı, giyimi kuşamı, konuşma tarzı, hiçbir özelliği onların bugüne kadar tanıdığı din adamı motifine benzemiyordu Mehmet Hoca'nın. Bir din adamından çok, bir halk ozanına benzetiyorlardı onu.

Şehir çıkışındaki kontrol noktasında jandarma minibüsü durdurdu. Yol silahlı asker kaynıyordu. Minibüsten ilk inen şoför oldu. Minibüsün kapısını bir asker açarak, "Aşağı inin, arama var!" diye bağırdı. Yolcular minibüsten inerek yolun kenarında tek sıra halinde yanyana dizildiler. Onlardan önce durdurulmuş iki minibüs ile üç taksinin yolcuları da dizilmişti. Minibüslerden birinin üst bagajında bir tabut vardı. İki jandarma minibüsün üst bagajındaki tabutun kapağını açmış, içindeki ölüye bakıyorlardı.

Mehmet Hoca minibüsten aşağı indiğinde sazını da yanına aldı, sıraya geçti. Az sonra onlara bir uzatmalı çavuş yaklaştı. Uzatmalının sağında solunda iri yarı iki silahlı jandarma yürüyordu.

"Kimliklerinizi çıkarın!" diye bağırdı uzatmalı. Yolcular kimliklerini çıkarmaya başladı. İki jandarma minibüsün üst bagajındaki eşyaları, üç jandarma da minibüsün içini aramaya başladı. Şoför de onların yanındaydı.

Uzatmalı kimlikleri evirip çeviriyor, hemen hemen herkese "Şehre niçin geldin?" diye soruyordu. Uzatmalının karşısında hazırola geçmiş korucular, sararıp soluyorlar, titriyorlar, çat pat konuştukları bozuk Türkçe'yi de unutarak, bugün kötü cinleri üzerinde olan

uzatmalının tepesini attırıyordı. Hemen Mehmet Hoca'nın yanında ayakta dikilmiş bir korucu, şaşırmış, sapla samanı birbirine karıştırmıştı. Uzatmalının sorularına bir kelime Türkçe, bir kelime Kürtçe yanıt vererek, çevresinde ayakta duran diğer korucuları güldürüyordu. Ashında onlar da yaşlı korucunun halindeydiler. Uzatmalının kimliklerine baktığı korucular bu kez de jandarmanın titiz aramalarından geçiyorlardı. Korucuların ayakkabılarına, çoraplarına, hatta şapkalarının iç astarına bile bakıyorlardı. Üç asker, Mehmet Hoca'nın ambalaj yaptığı yatağını, yorganını, kapkacağını, kaşık yerleştirdiği torbayı, elbiselerini koyduğu valizi getirip uzatmalının ayaklarının altına indirdiler.

"Komutanım bu eşyalar şüpheli!" dedi jandarmalardan biri.

"Kimin bunlar?" dedi uzatmalı bağıarak.

"Benim" dedi Mehmet Hoca.

"Nedir bunlar?" dedi uzatmalı, ayağıyla yatağa vurarak.

"Yatak, yorgan, kapkacak, giyecek, eşyalarım."

"Aç şu çantayı!" dedi uzatmalı. Mehmet Hoca cebinden küçük bir kilit çıkararak jandarmaya uzattı.

"Bu kadar eşyayı nereye götürüyorsun?"

"Meşçaltı Köyü'ne.

"Neden?"

"Meşçaltı Köyü'ne imam olarak atandım."

"Sen imam mısın?" diye bağıarak uzun bir ıslık çaldı uzatmalı. Uzatmalının çevresindeki jandarmalar güldü. Uzatmalı başını eğerek, ayak parmaklarından başına kadar Mehmet Hoca'yı küçümser bakışlarla süzdü; "Hiç imama benzer bir halin yok, kimliğini ver bakalım.

"Az önce bakmıştın" dedi Mehmet Hoca, elinde duran kimliği ikinci kez uzatmalıya verdi; "Buyrun!" Askerler çantayı açmış, elbiselerini çantadan çıkararak yola serpmişlerdi. Askerlerin bu davranışı Mehmet Hoca'yı çileden çıkardı. Ama kendini kontrol etmeyi başardı. Bir asker eliyle döşegın yününü karıştınyordu; içinde bir şey-

lerin saklı olup olmadığını öğrenmek için en berbat olan arama yöntemini seçmişti. Uzatmalı, kimliğe uzun süre baktıktan sonra, kimliği Mehmet Hoca'ya geri verdi.

"Elindeki ne?"

"Saz."

"Sazı ne yapıyorsun?"

"Çalıyorum. Saz başka ne yapılır ki?"

"Dilin de bayağı uzunmuş."

Uzatmalı sazı Mehmet Hoca'nın elinden alarak incelemeye başladı. İki asker bir çanta daha getirdiler uzatmalının yanına.

"Komutanım!"

"Ne var çantada?" dedi uzatmalı, çantayı getiren şişman jandarmanın konuşmasını keserek.

"Çantanın içinde yiyecek var."

"Bu çanta kimin?" diye bağırmaya başladı uzatmalı; çantayı iki eliyle havaya kaldırdı. "Çanta sahibi yanıma gelsin!" İhtiyar bir korucu öne çıktı. Yetmiş yaşın üzerinde birisiydi. Tir tir titriyordu. Silahını çapraz bir şekilde omuzlarına asmıştı.

"Benim komutanım."

"Bu kadar yiyeceği ne yapıyorsun?"

"Fazla bir şey yok komutanım. Altı kilo bulgur, iki kilo mercimek, üç kilo pirinç, iki paket çay, üç kilo toz şeker..."

"Oooo!" diye kükreyerek ihtiyar korucunun sözlerini kesti uzatmalı; "Bir orduya yetecek kadar yiyecek taşıyor, daha da bir şey yok diyor."

"Kalabalık bir aileyiz komutanım."

"Yalan söyleme! Dağdakilere taşıyorsun değil mi?"

"Hayır! Ben korucuyum. Dağdakiler bulsa kurşuna dizerler beni."

"Sizin ikili oynadığınızı sağır sultan bile duydu."

"Doğru değil komutanım."

"Sus! Bir de karşı koyuyor bana!" diye bağırdı uzatmalı. Korucu uzatmalıyı iyi tanıdığı için çok konuşma-

nın lehine olmayacağını düşünerek sustu. Ufak tefek bir ihtiyardı korucu. Uzatmalı çok uzun, o çok kısa olduğu için, uzatmalıyı belden yukarı göremiyordu. Bir saygısızlık yaparak, önüne sarkıttığı başını kaldırıp uzatmalının yüzüne bakmayı da düşünmüyordu. Çünkü uzatmalının siyah çillerle dolu siyah tenli yüzüne bakılmasından gıcık kaptığını, yüzlerce kez durdurulduğu bu kontrol noktasında kötü anılarla öğrenmişti. “Kalabalık bir aileyiz, on üç nüfus. Bir hafta bile dayanmaz bize” diye mırıldandı ihtiyar korucu: “Bu yiyecekleri doya doya yesek iki gün dayanmaz bize. İki ayda bir ancak şehre gelebiliyorum. Bir keçimizi getirip sattım da bu eşyaları alabildim. Keçiye satınama kimse razı olmadı, ama ne yaparsın, yoksulluğun gözü kör olsun. Keçi ailemizden biri gibiydi. Bütün aile keçi için ağladı. Ucuza kaptırdım. Bu şehrin tüccarları üçkâğıtçı.” Durdu, melül melül uzatmalıya baktı. Bu haliyle kesime götürülen yaşlı bir öküzü andırıyordu.

“Bırak keçiyi! Bunca yiyeceği kime götürüyorsun?”

“Tanrı adına yemin ederim ki kendi evime götürüyorum!” Başını kaldırıp uzatmalının suratını görünce, korkup sustu. Daha fazla konuşursa başına bir iş açabilirdi.

“Yarısını alın, yarısı kalsın” dedi uzatmalı jandarmalara. Yaşlı korucunun gözleri doldu. Bir şey diyemezdi. Bir şey söylediğinde hepsini alabilirdi.

Uzatmalı tekrar Mehmet Hoca’nın yanına döndü.

“Mehmet Yosun, imam olduğunu söylemiştin değil mi?”

“Evet.”

“İmamsın demek” diye mırıldanarak ellerini kıcının arkasında birleştirdi, Mehmet Hoca’nın çevresinde bir tur attı uzatmalı. Sonra eliyle, az önce yiyeceklerinin yarısına el koyduğu ihtiyar korucuyu yanına çağırdı. İhtiyar korucu iki adımlık yerde üç sefer düştükten sonra ancak uzatmalının karşısında el pençe durdu. Uzatmalı eliyle Mehmet Hoca’yı ihtiyar korucuya göstererek, “Bunu tanıyor musun?” diye sordu.

“Hayır” dedi ihtiyar korucu.

“Beni tanıyamaz. Çünkü Meşealtı Köyü’ne yeni tayınım çıktı. İlk defa geliyorum.”

“Sen sus!” dedi uzatmalı, eliyle Mehmet Hoca’nın ağzını kapattı; “Köyde imamınız yok mu?”

“Vardı” dedi ihtiyar korucu, sustu.

“Ne oldu imama?”

“Birkaç ay önce ortadan kayboldu.”

“Nasıl kayboldu?”

“Bilmem, kimileri öldürüldüğünü, kimileri ise kaçtığını söylüyor. Ortadan kayboldu.”

“Neyse. Bu imamı sana teslim ediyorum. Onu korucubaşına teslim et. Anladın mı?”

“Anladım Komutanım.”

“Gidebilirsiniz!” dedi uzatmalı, elini sallayarak.

Eşyalar yeniden toplanarak bagaja yüklendi, yolcular minibüse bindi, minibüs yol aldı.

Uzun süre kimseden ses çıkmadı. Korucular uygulamadan duydukları hoşnutsuzluğu suskun kalmakla protesto ediyorlardı sanki. Yiyeceklerinin yarısına el konulmuş ihtiyar korucu yüksek sesle ağlıyordu; gözyaşlarıyla sümüğü iç içe karışmıştı. Diğer korucuların teskin edici sözlerini duymuyordu bile.

Mehmet Hoca’nın aklı, kendisinden önce köyde imamlık yapan imam hakkında ihtiyar korucunun anlattıklarında kalmıştı. İhtiyar korucu onun ortadan kaybolduğunu, öldürülmüş olabileceğini söylemişti. Peki imamı kim öldürmüştü? Niçin öldürmüşlerdi? Kendisinden önce Meşealtı Köyü’nde imamlık yaptıktan sonra ortadan kaybolmuş imam hakkında bilgi edinmek istedi. Ama koruculara güvenmedi. Yüreğini kötü bir korku sardı. Tuzağa düşmüştü. Kendisini rahatsız eden güçler onu burada çok daha rahat avlayabilirlerdi.

İki saat sonra minibüs şehirlerarası asfalt yoldan çıkarak, çukurlarla dolu, dar, virajlı bir toprak yola girdi;

minibüs yürümüyor, zıplıyordu sanki. Kara çarşafli kadın kusmaya başlamıştı. Mehmet Hoca hâlâ kaybolan imamı düşünüyordu. Dayanamadı, yanındaki korucuya sordu:

“Benden önceki imama ne oldu?”

“Kayboldu” dedi korucu isteksizce. Parmaklarının arasına sıkıştırdığı sigara sönmek üzereydi.

“Nasıl kayboldu?”

“Bilmiyorum.”

“Onu aramadınız mı?”

“Nerede arayalım ki?” dedi genç korucu, konuşmaya katılarak.

“Jandarmaya haber verdiniz mi?”

“Jandarmanın haberi var.”

“Araştırmadınız mı?”

“Bana bak imam bey, belli ki sen bu bölgede yaşanan olaylara yabancısın, olup bitenleri bilmiyorsun. Benden sana bir dost nasihati; burada hayatta kalmak istiyorsan ne gör, ne duy, ne de konuş” dedi genç korucu. Mehmet Hoca genç korucunun kendisini tehdit mi ettiğini, yoksa uyardığını mı anlayamadı. Susmayı tercih etti. Biraz sabırlı olursa gideceği yerde zamanla herşeyi öğrenirdi. Belki de genç korucu onu uyarıyordu. Yeni bir yaşamın içine giriyordu. Tanımadığı, yabancı olduğu bir yaşam. “Orada kalmaya mecbur değilim” diye düşündü. Tehlikeyle karşılaşırса köyden ayrılırdı.

İki korucu sağda-solda minibüsün camlarını açarak silahlarının namlularını camdan dışarı uzatmışlardı; ikisi de dört göz olmuştu. Sanki şimdi dört bir yandan saldırıya uğrayacaklarmış gibi bir ruh hali içindeydiler. Birinin silah tutan elleri titriyordu.

Gök ateş gibi esen rüzgârın batıdan sürükleyerek getirdiği yağmur yüklü bulutların istilasına altına girmişti; çok yüksekte ilerleyen bulutlar yavaş yavaş alçalarak, minibüsün tırmandığı tepenin doruklarını kaplamıştı. Kuzeyde küçük bir parça gök açıktı. Güneş orada, ka-

ranlıkta ışıldayan bir projektör gibi renk renk ışıklarıyla sık meşe ormanlarıyla kaplı tepeyi tarıyordu. Minibüsün öfkeli bir şekilde homurdanarak tırmandığı tepede, yolun her iki yanında elli metre uzaklığa kadar bütün ağaçlar tıraş edilmişti. Yaprakları yıkanıp yağlanmış gibi canlı bir şekilde parıldayan meşe ormanı içinde, insan boyunu aşan renk renk bir ot ve çiçek denizi vardı. Orman ıssız, sessizdi. Tırmandıkları tepenin yansından yukarısı bulut içinde kaybolduğu için, şu an sisin yuttuğu bir dağı andırıyordu.

Çok uzaklarda patlayan silah sesleri, korkutucu, acı bir haber gibi minibüsün içine sızarak korucuları canlı canlı mezara gömüyordu. Silah seslerinin duyulmasından bu yana bütün korucular silahlarının namlularını minibüsün camlarından dışarı çıkarıp beklemeye başlamışlardı. Minibüsteki bu kötü hava Mehmet Hoca'yı tedirgin etti.

"Minibüse saldırırlar mı?" dedi yanındaki yaşlı korucuya.

"Kaç sefer saldırdılar, kaç sefer!" diye mırıldandı genç korucu.

En önde oturan iki korucu bir yandan dışarıyı gözetlerken, bir yandan da kendi aralarında hayat pahalılığı hakkında derin bir sohbeta dalmışlardı. Şoförden çıt yoktu; dört gözle yolu, ormanı izliyor, sık sık yüzünden boşalan terleri, küçük, eski bir havlu parçasıyla siliyordu. Yüzü kıpkırmızı kesilmiş, gözleri göz çukurlarından dışarı fırlamıştı sanki.

Şoförü bu hale sokan korkuyu gördükçe bu bölgelerde Dicle'yi aramaya kalkınmakla hata ettiğini görüyordu. Buraya gelmeyi kabul etmemeliydi, istifa etmeliydi. Bu şartlarda Dicle'yi görmesi hiç mümkün görünmüyordu. !Ya onu görürse! diye düşündü. Yüreği sıcak bir alevle doldu, karmaşık bir ruh hali içindeydi. Şu an sevinçle üzüntü, acıyla mutluluk, umutla umutsuzluk iç içe girmişti.

Minibüsün tepenin doruğuna doğru yol alacağını düşünürken, yol tepenin eteğinde sağa dönerek, doğuya

doğru uzanmaya başladı. Yarım saat sonra karşılarına küçük bir ova çıktı. Ovaya girişte, tepenin eteklerine kurulmuş, yakılıp yıkılmış bir köyün evlerinin harabeleri korkunç, çirkin bir hayaleti andırıyordu. Köy yakılıp yıkılmadan önce büyük bir köy olmalıydı; iki yüz eli üç hanesi vardı. Yol köyü ortadan ikiye bölmüştü; köyün büyük kısmı yolun üst tarafında kalmıştı. Köy öyle büyük bir yangınla yok edilmişti ki, ayakta kalan tek bir ev bile yoktu. Evlerin duvarlarında kullanılan taşlar bile bu büyük yangında kömür gibi kararmıştı. Evlerin önünde duran bahçelerdeki meyve ağaçları, kavak ve söğüt ağaçları yanıp kül olmuşlardı. Yer yer yangından geriye kalan kökler, evlerin harabeleri, kül-toprak yığını içinde duruyordu. Yolun alt kısmında geniş bir alanı kaplayan bir harabenin önünde, kökü iki insan beli kalınlığında bir ceviz ağacının yarısı yanmış, yarısı canlı duruyordu. Harabelerin içinde yaban otları, çiçekler üremiş, harabelerin üstünü yeşil bir örtüyle kapatmıştı.

Mehmet Hoca ilk defa, yakılan bir köyün harabelerini görüyordu. Manzara korkunçtu. Evlere uzak olan meyve bahçeleri, kavak, söğüt, badem ağaçları bu büyük yangından kurtulmayı başarmışlardı. Tarlalarda, çayırarda otlar, çiçekler uzamış, ağaç boylarına ulaşmıştı.

Binlerce arı, böcek, çekirge, bir çiçek tarlasına dönüşmüş yonca tarlalarında uçuşuyorlardı. Meyveleri olgunlaşmaya başlamış kayısı, erik, dut ağaçlarının dallarını ayılar kırarak paramparça etmişlerdi.

Boşaltılmış bu köyün içinde o kadar çok kuş vardı ki, otların içinden havalandıklarında insan kulak zarlarının patlayacağını düşünürdü. Minibüs köyün harabelerinin içine girdiğinde, harabelerin içine konmuş karakuş sürüsü çirkin sesleriyle bağırarak kuzeye doğru uçtular. O kadar çoklardı ki, gölgelerinden karanlık bastı köye, gözden kayboluncaya kadar onlara baktı Mehmet Hoca.

Bu köyde yaşamış olan insanları tanımadığı halde üzüldü. Ağlamamak için kendini zor kontrol etti. "Tanrım bunu nasıl yapabilmişler!" diye mırıldandı. Mehmet Hoca'nın sözlerini duyan yaşlı korucu eliyle, duvarları iç içe çökerek küçük bir tümsek haline gelmiş iki katlı bir evin haberlerini gösterdi; "Bak şu harabeye, gördün mü?" dedi Mehmet Hoca'ya.

"Evet gördüm?"

"O ev kızımın eviydi. İki katlı, güzel bir evdi.

"Ne oldu bu köye?"

"Ne mi oldu? Ne mi oldu?" diye mırıldandı yaşlı korucu. Gözleri ıslanmıştı. Mehmet Hoca'ya döndü; "Koruculuğu kabul etmediler. Başlarına bunlar geldi" diye fısıldayarak sustu. Bir daha da ağzını açmadı. Pencereden dışarıyı izlemeye başladı. O yaşlı korucunun gözlelerinden damlayan iki damla gözyaşı bir aylık beyaz sakalından süzölmeye başladı. Mehmet Hoca yaşlı korucunun gözlerindeki korkuyu, dayanılmaz acıyı, suskunluğun verdiği azabı görüyordu. Herşeyi apaçık anlatıyordu korucunun bakışları, daha fazla soru sormaya gerek yoktu artık.

Harabelerin alt kısmında üç köpek çayırların içerisinde birbirilerini kovalıyorlardı; köpekler minibüsü görünce havlayarak koşmaya başladılar; köpekler koşunca şoför minibüsü hızlandırdı.

On dakika sonra köyün harabeleri geride kalmıştı. Şimdi minibüs dar bir yoldan, meşe ormanı ile kaplı eğimli bir tepeye tırmanmaya başlamıştı; ormanın içinde uzayıp giden yol bazı yerlerde heyelanlardan dolayı zor geçit veriyordu. Ormanın içinden gelen küçük derecikler yolu bölerek aşağılara doğru akıyordu. İçinde binlerce kurbağanın, yaban ördeğinin yaşadığı bu derele- rin içini, çevresini ağaç boyunda kamışlar ve çalı bükü kaplamıştı.

Bazı yerlerde minibüs devrilecekmiş gibi yana yatıyordu. Mehmet Hoca korktuğu halde, bu yola alışık

olan korucuların aldırđıđı yoktu. Genç korucu silahının namlusunu minibüsün açık camından dışarı uzatarak öylece uyumuştı. Ormanın sıklaştığı bir virajda aniden minibüsün önüne kırk-elli yaban domuzunun oluşturduğu bir domuz sürüsü çıktı. Dört-beş tanesi yola inmişti. Şoför korna çalınca yoldaki domuzlar yolun alt tarafına indiler, ama kaçmadılar. Koruculardan biri domuzlara ateş etmek isteyince, diğer korucular onu azarlayıp ateş etmesine engel oldular.

Yorulmuştu Mehmet Hoca, uykusu geliyordu, ama kapanan gözlerini zorla açarak uyumamaya çalışıyordu. Domuz sürüsüne bakarken hayal meyal görüyordu; gözleri bir açılıyor, bir kapanıyordu.

Yağmurun ilk damlaları minibüsün camına düştüğünde, koruculardan biri "Yağıyor!" diye sevinçten bağırdı.

"Tam yağmur zamanı; ilaç gibi ekinlere, otlara, ağaçlara yarayacak."

"Biraz yağsa!"

"İnşallah yağacak!"

"Rüzgâr çıkmazsa yağar."

"Baksana, rüzgâr yok."

"İnşallah yağacak!" diye konuşmaya katıldı sakallı adam. Sevinçten gözleri ışıldamaya başladı. Eliyle yanındaki kara çarşafa bürünmüş kadını dürterek, "Bak yağıyor!" dedi.

Yağmur hızlanıyordu. Bu, minibüsteki korucuları sevindirdi. Yağmurun yağmasına tek sevinmeyen minibüs şoförüydü. Çok yağarsa minibüs yarın geri şehre dönemezdi. Çünkü bu yolun çamuru kara sakız gibiydi. Korucuların aldırđıđı yoktu. Yağarsa ekinler bol olacak, otlar gelişecekti. Minibüs bir-iki gün köyde kalmış, kimin umurunda. Gök korkunç bir nara atarak yeri göğü titretti. Sakallı adam bismillah çekerek, uzun bir dua mırıldandı.

Yiyeceklerinin yarısına uzatmalı tarafından el konulan ihtiyar korucu kendi kendine konuşuyordu. Meh-

met Hoca onun küfrettiğini düşündü. Dikkatli dinleyince ihtiyar korucunun beddua ettiğini anladı; ihtiyar adam bütün yüreğiyle Tanrı'ya yakarıyordu.

Ormanlar, otlar, çiçekler, toprak, yere düşen yağmur emiyordu. Yağmur doğayı yıkamaya, canlandırmaya başlamıştı; sıcaktan, susuzluktan boynunu eğmiş otlar, çiçekler canlanarak başlarını kaldırıp ürpermeye, suyu emmeye başlamıştı. Yağmur ağaçları, yaprakları, otları, çiçekleri, toprağı, taşı, herşeyi yıkıyordu; herşey temizlenerek pırıl pırıl parlamaya başlamıştı.

Nihayet Meşealtı Köyü göründü. Meşealtı Köyü, meşe ormanı ile kaplı, doruklarında metrelerce kalınlıkta kar olan Hazar Baba Dağı'nın eteklerinde kurulmuştu. Meşe ormanı ile köy iç içe geçmişti. Dağın diğer tarafları sarp, yol vermez olduğu halde, köyün kurulduğu alan dümdüzdü. Bu, Hazar Baba Dağı'nın insanlara sunduğu güzel bir nimetti; köyün bu düz arazisi, sırtını dayadığı Hazar Baba Dağı'na doğru giderek azalıyor, daralıyor, engebeleşiyor, sonra aniden tükeniyor; arazinin yerini dindik, sarp, aşılmaz bir kara kayalık alıyordu. Dağın en uç noktasında başlayan dere aşağıya doğru alçaldıkça büyüyor, suyu zenginleşiyor, köye yaklaştığında bu sarp kayalığın üstünde iki yüz-üç yüz metre yüksekliğinde bir çağlayan olarak akıyor; yazın bir değirmen suyu kadar olan derenin suyu yüzlerce metre uzağa serpiliyor, çağlayana yaklaşan canlılara abıhayat bir serinlik, mutluluk veriyordu.

Bu dere, köyü ortadan ikiye bölerek aşağılara akıyor, sonra aniden kuzeye yönelerek Hazar Baba Dağı'nın kuzey eteklerinde olan Hazar Gölü'ne dökülüyordu.

Meşealtı Köyü'nün taştan yapılmış, damları toprak olan, tek katlı, iki katlı, bakımsız, yıkık dökük evleri bu sarp kayalığın önünde, derenin sağında-solunda mantar gibi yanyana dizilmişlerdi. Aynı tornadan, aynı ustanın elinden çıkmış gibi köyün bütün evleri aşağı yu-

karı birbirilerinin aynısıydı. Evlerin duvarları taştan yapılmış, kırmızı toprakla sıvanmış, damları meşe ağaçlarından terşiklerle kapandıktan sonra terşiklerin üzerine yine meşe ağaçlarından çırpı dizilmiş, çırpının üstüne meşe yaprağı konulduktan sonra toprakla kapanmıştı. Hemen hemen her evin, her samanlığın ve ahırın da mında bir loğ vardı; hemen hemen bütün evlerin kapıları, pencereleri kalın meşe tahtalarından yapılmıştı. Köye ismini veren meşe, toprak kadar hayatiydi bu köyde; köylülerin yaşamının her alanında meşe vardı.

Köyün evleri arasında ilk bakışta göze çarpan iki bina vardı; biri köyün iki yüz metre dışında, köyün batı tarafında duran cami, diğeri ise şimdi korucubaşı olmuş köyün ağası Yusuf Ağa'nın konağıydı. Sacı yağmur altında pırl pırl parıldayan cami ile Yusuf Ağa'nın saray gibi konağı birbirilerine uzaktı. Cami köyün batı ucunda, Yusuf Ağa'nın konağı ise güney ucundaydı. Yusuf Ağa'nın konağını çepeçevre sarmış, içinde her çeşit meyve ağacı bulunan büyük meyve bahçesi çok uzaklardan bile bir yeşil adacık olarak insanı büyülüyor, kendine çekiyordu. Köyün her tarafında meyve ağaçları vardı; bahçelerde, köyün daracık sokaklarında, çayırarda, otlaklarda, tarlaların içinde dere olarak başlayıp köyün sokaklarında arazinin ortasında yüzlerce kola ayrılarak uzayıp giden su arkının çevresinde, her yer meyve ağaçlarıyla bezenmişti; meyve ağaçlarıyla meşe ormanı iç içe geçmişti.

Buğday ve arpa tarlaları büyümüş, başakları ağır ağır sararmaya başlamış, yonca, goringa, fik tarlaları çiçeğe kesmişti. Çayırardaki, otlaklardaki insan boyuna ulaşan ot denizi, buğday, arpa, yonca, goringa, fik tarlaları yağmurla birlikte esen rüzgârın ritmine uyarak suyu emip mutluluktan sarhoş bir halde bir o yana, bir bu uyana sallanıyor, büyüleyici bir oyun oynuyorlardı.

Minibüs köye girmeden, köyün girişinde sağında-solunda buğday tarlaları olan taş siperlerin arkasından

iki korucu çıktı. İkisi de silahlıydı. Korucuları gören minibüs durdu. Üç-dört korucu da siperdeydi. Siperden dışarı çıkmış makineli tüfek namlusu minibüse yönelmişti. Yolun her iki tarafında bir ev yüksekliğinde kayalardan yapılmış siperlerin üstü, güneşten, yağmurdan korunmak için dam gibi meşe ağaçlarıyla kapatılmıştı. Uzun boylu, kıvrık saçlı genç bir korucu minibüs şoförüne yaklaştı.

“Geciktiniz. Pusuya düştünüz diye korktuk dedi.

“Arama uzun sürdü, yollar da berbat” dedi minibüs şoförü başını camdan dışarı çıkararak. Minibüsün camlarından sicim gibi yağmur akıyordu.

“Sigaraları getirdin mi?”

“Evet” dedi şoför.

Minibüste direksiyonun yakınında küçük bir zulada sakladığı sigaraları çıkarıp korucuya uzattı:

“Al, altı tane Maltepe sigarası.”

“Sağol, birkaç gün idare ederiz.”

“İdareli kullan, sıkı arama var. Bundan sonra zor getirebilirim” dedi şoför. Sonra ıslanmış başını içeri çekerek, “Tahir Amca'nın yiyeceklerinin yarısına askerler el koydular” dedi.

Mevziden çıkan korucuların her tarafından su akıyordu.

“Yazık olmuş, fakir adam.

“Geri vermeleri için uzatmalıya yalvardım. Az daha beni tutuklatacaktı. Asabi bir adam, ne merhameti var, ne de adaleti.”

“Öyle. Onun yüzünden aylardır şehre inmiyorum” dedi korucu. Şoförden aldığı sigaraları arkadaşına verdi. Orta yaşlı, felç geçirdiği için ağzı eğri duran korucu, sigaraları, çamurdan kırmızı toprak rengi almış komando parkasının iç cebine koydu. Minibüsün içindeki koruculardan biri başını pencereden çıkararak, “Köyde ne var, ne yok?” diye bağırdı.

“Karını Mahmut kaçırdı.”

“Nerede bende o şans, on beş yıldır hasta. Üzerimde kaldı. Hangi eşek onu götürür.”

“Yusuf Ağa hasta!” dedi, ağzı eğri olan orta yaşlı korucu. Kekeme bir insan gibi konuşuyor, ağzında sabun köpüğü gibi salya birikiyordu.

“Neyi var?”

“Dişi ağrıyormuş. Sabahtan bu yana diş ağrısından çocuk gibi zırlıyor, sinirinden sağa-sola saldırıyor. Dikkatli olun, gözüne görünmeyin. Sabahleyin yok yere korucu Mahmut’u döverek iki dişini kırdı. Zavallı Mahmut saatlerce ayının eline geçmiş boğa gibi böğürdü acıdan. Öğlen koyun postuna girmişti.”

“Koyun postuna girmenin dişe ne faydası var.”

“Olsun olmasın, koyun senin olduğuna göre onun ne zararı var.”

“Uş!” diye bağırdı minibüsteki sakallı korucu; “Benim koyunumu mu kesti?”

“Evet.

“Korucu İbrahim’e, ‘Git, sürünün içinden benim olmayan bir koyunu al da gel!’ demiş, o da gitmiş.”

“Koca sürüde benim koyunumu bulmuş değil mi?” dedi sakallı korucu, sitemkâr bir şekilde.

“Evet, ıslandım. Gitmeliyim” dedi uzun boylu korucu, mevziye doğru yürüdü. Diğer korucu onu izledi.

Minibüs hareket etti; yol ekin tarlaları arasında düz bir çizgi halinde köye uzanıyordu. Yolun her iki tarafındaki buğday, arpa tarlaları başaklarının ağırlığı altında eğilerek yola yığılmışlardı. Suya susamış toprak, ekinler, otlar, çiçekler, ağaçlar gökyüzünden yağan suyu kana kana emiyorlar; suyla yıkanarak, bulutları delip yeryüzüne ulaşan güneşin ışıkları altında bedenlerinden süzülen yağmur damlaları altında ürperiyorlardı.

Yolun sağ tarafında yağmurdan sıırıslıkla ıslanmış bir adam, yularını kopararak ekin tarlaları içine dalmış kül rengi tüylü bir katırı yakalamaya çalışıyordu. Adam elinde tuttuğu şapkasını elekle buğday eler gibi sallaya-

rak katırnı kandırmaya çalışıyor, ama katır bunumara-yı yemeyerek dörtnala buğday tarlalarına dalıyordu. Adam tarlaya girmiyor, tarlanın kenarlarında koşarak katırnı taşılayıp tarladan çıkarmaya çalışıyordu; adam dizlerine kadar çamura bulanmıştı. Bu manzara Mehmet Hoca'yı duygulandırdı. Boğazına kadar doldu. Do-ğ'a ne kadar güzeldi! Bu yaşamı nasıl da özlemişti! Mini-büsten inerek yağmur altında ekin tarlaları, otlaklar, ormanlar içinde delicesine koşmak, oyun oynamak gel-di içinden.

İki çocuk belden aşağı çırlıçıplak, yolda koşuyorlar-dı. Onlara imrendi Mehmet Hoca. Ah keşke şu an onlar-la yaşıt olsaydı, onlarla birlikte özgürce koşsaydı, oyun oynasaydı, kendini çayırların, otlakların, çiçeklerin içe-risinde yuvarlasaydı!.. Çocuklardan birinin ayakları çıplaktı, diğeri de çamurun içinde rahat koşabilmek için ayakkabılarını eline almıştı.

Fasulye tarlasının kenarında, bir bacağı sargıda, uzun boynuzlu, kocaman siyah bir sakalı olan, siyah kılları kırpılmış bir keçi yağmura aldırmaksızın otluyor-du. Yeni yeni beyaz küçük çiçekler dökmüş fasulyeler, tarlanın içine gelişigüzel dikilmiş binlerce sınığa birer sarmaşık gibi dolanmışlardı. Fasulye tarlasının dört ya-nında, bir insandan daha büyük dört korkuluk dikil-mişti. Korkuluklardan birinin elinde, ileriye uzattığı, sö-ğüt dalından bir sopa vardı. Boynuzuna bağlanan bir iple, elmalarının ağırlığı altında dalları toprağa değecek kadar alçalmış elma ağacına bağlanmış keçinin yanın-da küçük bir *gıdık* oynuyordu.

Dolmuş durduğunda onları ilk karşılayanlar çocuk-lar oldu; yaşları altı ile on dört arası onlarca çocuk mi-nibüsün çevresini sardı. Çocuklar perişan haldeydiler; çoğu yarıçıplak, yalınayaktı. Yağmurdan ıslandıkları için giydikleri eski, yırtık paçavralar bedenlerine yapış-mıştı. Çocukların dikkatini çeken, elinde saziyla mini-büsten inan Mehmet Hoca oldu. Biraz korkarak, biraz

çekinerek Mehmet Hoca'nın çevresinde yuvarlak bir halka oluşturdular.

"*Loy here aşık amo./Gelin aşık gelmiş.*

"*Dembureho gırso./Sazı büyük.*"

"*Dembureho çıka rındeko./Sazı ne kadar güzel.*

"*Buyazi muskınomin./İstesem bana öğretir mi?*" dedi bir başka çocuk; elinde uzun ince bir *şilan*¹ dalı vardı. *Şilan* dalını başının üzerinde çevirerek, vınlayarak çevresinde dolanan, ağzına, gözlerine giren, aç kurtlar gibi onun belden aşağı çıplak vücudunu ısırarak sinek bulutunu kovmaya çalıştı. O da diğer çocuklar gibi güneşten yanarak bronz bir heykele dönmüştü.

On yaşlarında, saçları erkek çocuklar gibi kısa kesilmiş bir kız çocuğu hüngür hüngür ağlayarak, tokasını alıp vermeyen, kendisinden bir-iki yaş büyük bir erkek çocuğun etrafında dolanıyor, "*Tokamı bıdı./Tokamı ver.*" diyordu. Çocuk da tokayı vermiyor, kızı daha çok ağlatmak için uğraşıp duruyordu. Çocuklardan biri elini Mehmet Hoca'nın elindeki saza vurmaya kalkınca, "*Sere çeho, lacone kutku!/Evlerinize gidin, köpek oğulları!*" diye bağırarak onları Mehmet Hoca'dan uzaklaştırmaya çalıştı bir korucu. Davar kovar gibi çocukları kovmaya başladı.

"*No aşık niyo. No imame camiyo./Bu aşık değil, cami imamı.*"

"*Loy loy imam dembur cıno!/Ula ula imam saz çalışıyor!*"

"*No sene imamo!/Bu nasıl imam!*"

"*Rındek cıno?/İyi çalışıyor mu?*"

"*Ez çizan!/Ben ne bileyim!*" diye sert bir şekilde bağırdı şoför ona, uzatmalının Mehmet Hoca'yı teslim ettiği ihtiyar korucu başını sallayıp, yağmur akan esmer yüzünü asarak şoföre destek çıktı.

1) *Şilan*: Kuşburnu.

“Sere çêxo!/Evinize gidin!” diye bağırarak, yerde topladığı birkaç taşı çocuklara fırlattı; onları kovalamaya, Mehmet Hoca’dan uzaklaştırmaya çalıştı.

Çocukları kovalayarak minibüsten uzaklaştırdılar. Çocuklar uzaklaştıktan sonra şoför minibüsün üstündeki bagaja çıkarak, bagajda ıslanmış eşyaları aşağı indirmeye başladı.

“Hoca yatağın mahvolmuş!”

“Önemli değil” dedi Mehmet Hoca.

Eşyalarını alan korucular daha fazla ıslanmamak için evlerine koşuyorlardı. Yağmur şimdi şiddetlenmişti. Toprak suya doyuyor, su birikerek toprakta küçük gölcükler oluşturunuyordu.

Yaşlı korucu, Mehmet Hoca’nın yatağını omuzuna attı, Mehmet Hoca çantayı aldı. Kapkacaklarının doldurulduğu torbayı bir başka korucu taşıdı.

“Yusuf Ağa’ya gidiyoruz. Bak şu büyük bahçenin içindeki iki katlı konak onun. Karşısında dikkatli ol! Asabi bir insan, ne zaman ne yapacağı belli olmayan deli dolu biri; üstelik bugün rahatsızmış; rahatsız olduğu zaman tümünden delirir. Bilmiyorum ama buralara yabancısın, beni dinlersen, konuşmaktan çok onu dinle, ayak uydurmaya çalış!” dedi ihtiyar korucu.

“Tedirgin olmana gerek yok” dedi Mehmet Hoca.

İhtiyar korucu durdu. Dönüp Mehmet Hoca’ya baktı. Mehmet Hoca’nın onu ciddiye almamasına üzülmüştü.

“Dikkatli ol, söylediklerimi yabana atma, sonra pişman olursun da iş işten geçmiş olur!”

Tekrar yürümeye başladı.

“Bu yatak amma da ağırlaşmış!”

“Çok yağmur yedi.

“Öyle öyle. Ondan bu kadar ağır olmalı. Yağsın, mübarek ne kadar da güzel yağıyor!”

“Yağsın” dedi torbayı taşıyan diğer korucu; “Ekinler, otlar, toprak suya doysun.

Yusuf Ağa'nın iki katlı konağının içinde kurulduğu meyve bahçesinin çevresine, iki metre yüksekliğinde, altmış santim genişliğinde bir taş duvar çekilmişti. Duvarın çevrelediği bahçe o kadar büyüktü ki, küçük bir kaleyi, konak da kadim bir şatoyu andırıyordu. Bahçenin çevresine örülmüş bu taş duvarın altı yerinde kale burçları gibi, nöbetçilerin beklediği kuleler yapılmıştı. Yirmi dört saat boyunca bu kulelerde korucular nöbet tutardı. Konağa tek bir giriş kapısı vardı. Kapıda nizamîye girişi gibi iki korucu nöbet tutuyordu. Bahçe kapısında korucular onları durdurdu.

"Kim bu adam?" dedi koruculardan biri, ihtiyar korucuya göz kırparak.

"Köyümüze yeni tayin edilen imam.

Sırtını, kapının sağ tarafında yapılmış, içine üç insanın sığabileceği büyüklükteki kulenin taş duvarına yaslamış, başında kasketi olan, patlak gözlü, orta yaşlı korucu, yapmacık bir kahkaha attı. Daha sonraları sık sık karşılaşacağı bu korucuyu sevmedi Mehmet Hoca. Patlak gözleri boş ve anlamsız bakıyordu. Bu çirkin suratlı adamın onu küçümsemesi çok zoruna gitti. Bu korucunun adı İbrahim'di. Yusuf Ağa'nın en iyi, en güvendiği adamıydı. Yusuf Ağa'nın bütün pis işlerini bu adama yaptırdığı söylenirdi. Hain, zalim, acımasız bir insan olan İbrahim'e koruculuk sistemine geçildikten sonra gün doğdu. Arkasına devlet desteğini aldıktan sonra yapamayacağı hiçbir kötülük kalmamıştı. Hiç kimseyi sevmezdi bu adam. Yeryüzünde sevdiği iki şey vardı: Kendisi ve alkol. Her zaman olduğu gibi şimdi de zil-zurna sarhoştı.

"İmama benzer bir hali yok. Serseri bir aşığa benziyor" dedi korucu İbrahim, pis pis sırtarak; "Kimsin sen?"

"İmam."

"Yalan!"

"Doğru!" dedi Mehmet Hoca. Bu sarhoş adam tepesini attırmıştı.

"Bırak içeri girelim, ıslandık!" dedi ihtiyar korucu.

“Boş ver, islan. bak hava sıcak. Topraktan ateş halinde buhar yükseliyor” dedi korucu İbrahim: dua eder gibi kollarını gökyüzüne kaldırarak, ağzıyla yağmur damllarını yakalamaya çalıştı.

Köyün alt kısmı pırıl pırıl güneşli bir gün yaşıyor, üst kısmında ise yağmur hızını artırıyordu. Rüzgâr hızlanmıştı şimdi. Bahçeye girdiklerinde gök uzun uzun gürledi. Şimşekler Hazarbaba Dağı üzerinden aşağılara Hazar Gölü'ne doğru akıp gitti. Şimşek çakınca Mehmet Hoca durakladı. Yıldırımın Yusuf Ağa'nın konağına çarptığını düşündü; çünkü ses o kadar yakında o kadar güçlü gelmişti ki, farkında olmadan yerinden bir karış havaya fırlamıştı.

Bahçenin içinde, çevresi meyve ağaçlarıyla kaplı, dümdüz konağa uzanan, bir at arabası geçecek genişlikte yüz elli-iki yüz metre uzunlukta bir yol vardı. Meyve ağaçlarına, meyvelerin ağırlığı altında eğilmiş dalları kırılmasın diye yerden ağaç destekler dayanmıştı. Kayısılar, erikler dallarında güneş ışıkları gibi sararmışlardı. Hemen konağın kapısı önünde, uzaktan bile göze çarpan, iki katlı konaktan bile daha yükseklerle ulaşmış, sekiz kocaman dalıyla bir şemsiye gibi gökyüzüne yayılmış, dalları arasında yüzlerce sincabın yaşadığı ulu bir ceviz ağacı vardı.

Meyve bahçesinde yaşayan yüzlerce serçeyle karganın sesleri, konağın kapısında zincirle demir kazıklara bağlanmış iki iri köpeğin sesine karışıyordu. Köpeklerden biri neredeyse bir öküz büyüklüğünde, siyah tüylü bir canavardı; her iki kulağı kökünden kesilmişti.

Köpekler Mehmet Hoca'yı görünce kudurdular. Zincirlerinden kurtulmayı başarsalardı Mehmet Hoca'yı bir-iki dakika içinde paramparça ederlerdi. Küçük olanı birkaç dakika kadar havladıktan sonra bir yağmur göleti içine çökerek sustu, ama iri olanı uzun zaman zincirden kurtulma mücadelesini sürdürdü.

Güzel bir konaktı. İkinci kata dışarıdan yapılmış bir tahta merdivenle çıkılıyordu. Konağın ikinci katı, yerden beslenen kalın ardıç ağacı desteklerle birinci kattan iki metre ileri çıkmaydı. Bu hali ona mimari bir güzellik veriyordu. İkinci katın kapısı önünde küçük bir çardak vardı.

Konağın çevresine dikilmiş asmalar, sarmaşıklar gibi konağın duvarlarına, pencerelerine, oradan da kırmızı kiremitli çatısına tırmanmıştı.

Onları kapıda yaşlı bir köylü karşıladı. Yaşı yetmiş aşkındı, ama vücudu hâlâ yirmi yaşındaki bir genç gibi canlı, dimdikti. Korucu, Mehmet Hoca'yı gülerek karşıladı, elinden çantayı aldı.

"Xeramay./Hoş geldin."

"Kürtçe bilmez" dedi korucu İbrahim. Mehmet Hoca'ya dönüp, kirli, paslı dişlerini göstererek sırttı.

"Hoşgeldin diyor" dedi.

"Hoşbulduk" dedi Mehmet Hoca. Merdivenlerden çıkarken heyecanlıydı. Böylesi güzel bir konağın, büyük bahçenin sahibi korucubaşı Yusuf Ağa nasıl bir insandı acaba? Korucuların anlattıkları gibi zalim, kötü bir insan mıydı? Çardağa çıktığında son kez köpeğe baktı. Hâlâ zincirlerinden kurtulmaya çalışıyor, ağzından salyalar akıtarak hırlıyor, havlıyordu.

Yusuf Ağa, sedirin üzerine serilmiş yatağın üzerinde bağdaş kurmuş oturuyordu. Sağ eliyle ağzını kapatmış, sol eliyle diş ağrısının verdiği acıyla dizlerini dövüyordu.

Mehmet Hoca odaya girince, kışını yataktan kaldıracak Mehmet Hoca'ya "hoşgeldin" anlamında başını sallayıp oturdu. Sonra diş ağrısının sebebi dizleriymiş gibi başını sağa-sola sallayarak dizlerini dövmeyi sürdürdü. Mehmet Hoca, yerde serili, yün doldurulmuş kalın minder üzerine oturdu. Sazını yanındaki duvara yasladı. Şimşek çaktı; ev titredi. Göz kamaştırıcı bir ışık pencerelerden odaya doldu.

Oda kırk metre karenin üstündeydi. Biri batıya, biri güneye bakan pencerelerin üstünde duvarda açılan delikten içeriye giren asma dalları, odanın damına atılmış kavak ağaçlarından terşiklere bağlanmış tele sarılarak tavanı kaplamış, aşağıya odanın içine sarkmıştı.

Mehmet Hoca. Yusuf Ağa'nın bu doğa sevgisine şaşı. Daha önce evin içine sarmaşık çiçekleri indiren insanların görmüştü, ama odanın tavanına sarılı asmayı ilk defa görüyordu. Olağanüstü bir şeydi. Tavandan sarkan salıklar daha çok küçüktü, ama vakit gelip de olgunlaştıklarında şüphesiz oda daha da güzelleşecekti.

Odanın tabanına el dokuması Kürt halıları, meşhur Van kilimleri döşenmişti. Doğuya bakan duvarda, kurtların saldırısına uğramış atın resmi asılmıştı. Güneye bakan duvarda ise oryantal dans eden bir kadın ve onu izleyen kadınların oturduğu güzel bir bahçe desenli duvar halısı asılıydı.

Odaya girdiğinden bu yana sezdirmeden Yusuf Ağa'yı izliyor, onu anlamaya, tanımaya çalışıyordu Mehmet Hoca. Tipik bir adamdı Yusuf Ağa. Bir yaradılış garabetiydi. Her parçası bir yere dağılmış, her parçası birbirine tezat olan, garip yaradılışlı bir varlıktı. Belden yukarısı bir Herkül'e benziyordu. Göğsü ileriye doğru şişkin, memeleri ise yeni doğum yapmış etli-butlu bir kadının memeleri gibi büyüktü. Kafası kocaman, kolları ise veremli bir hastanın kolları gibi sıskaydı. Mehmet Hoca, Yusuf Ağa'nın sedirin üzerinden aşağı sarkıttığı ayaklarını ve bacaklarını görünce şaşkına döndü. Bu dengesiz gövdeyi taşıyan ayaklar on yaşındaki bir çocuğun ayakları kadar ya vardı, ya yoktu. Çıplak ayaklarında, parmakların yerinde zar zor görülen küçük et parçaları sallanıyordu.

O kocaman kafada, bir avuç içi kadar esmer yüzü, iri kadınsı siyah gözleri, gür uzun siyah kaşları, küçücük ağzı, minnacık paslı dişleri vardı. Bir zıtlıklar bütünüydü Yusuf Ağa: küçükle büyüğün, zayıfla şişmanın aynı

anda bir bedende bir arada olduğu bir adamdı. Eğer gözleriyle görmese yeryüzünde böyle bir insanın olabileceğine inanamazdı. Yusuf Ağa dışının derdindeydi. Mehmet Hoca da konuşmadan onu izliyor, söze ilk onun başlamasını istiyordu. Korucular Mehmet Hoca'yı odaya bırakıp tüymüşlerdi.

Yağmur durmuyordu; evin kiremit çatısını, camlarını dövüyordu. Mehmet Hoca yerinden kalkarak pence-
renin önüne gitti. Gökyüzü yeryüzünü suya boğmuştu. Bahçedeki meyve ağaçlarının çevresindeki çukurlar suyla dolmuştu. Mehmet Hoca cebinden tütün tabağını çıkararak piposunu tütünle doldurdu. Bitişik odada oturan korucular kendi aralarında Kürtçe sert bir tartışmaya girmişlerdi.

Saz marifetinden sonra Mehmet Hoca'nın elinde pipo görünce, yüzünü buruşturdu Yusuf Ağa. Bu imarnı gözü tutmamıştı. Ne biçim imamdı bu? Saz çalan, pipo içen bir imarnla daha önce hiç karşılaşmamıştı. Dişi ağrıyor olmasa onunla biraz sohbet edip düşüncelerini öğrenmek isterdi. Kimbilir ne aykırn düşünceleri vardı. Bunu tahmin edebiliyordu. Odaya orta yaşlı bir kadın girince, Yusuf Ağa yarım saate yakındır dövmediğı dizlerini yeniden dövmeye başlayarak sızlamasını artırdı. Kadın orta boy-luydu. Başına, püsküllerine renk renk boncuk taktığı ipekten bir puşu dolamıştı. Boncuk gibi parıldayan, çam yeşili iri gözleri vardı. Bu kadın Yusuf Ağa'nın eşi Dilan Hanım'dı. Dilan Hanım üste pazenden bir fistan, alta kırmızı gül desenleriyle süslü, siyah bir şalvar giymişti. Dilan Hanım ne zayıf, ne şişmandı. İlerlemiş yaşına rağmen tam anlamıyla güzel bir dişiydi. Çekiciydi. Kendinden emin, duygulu bir kadına benziyordu.

"Hoşgeldin" dedi Mehmet Hoca'ya, sonra eşine dönerek Kürtçe konuşmaya başladı. Çok yavaş konuşuyor, Mehmet Hoca'nın duymasını istemiyordu. Kadın her ne dediyse Yusuf Ağa benzin dökülmüş bir ateş gibi aniden parlamaya, öfkelenmeye başladı. Eğer ağır konuşsalar-

dı Mehmet Hoca onların konuşmalarının bir kısmını anlayabiliirdi. O kadar hızlı konuşuyorlardı ki, çok istemesine rağmen karı-koca arasındaki konuşmadan bir şey anlamadı.

Yusuf Ağa öfkeyle üzerinde oturduğu döşekten kalkınca kadın gülümseyerek odayı terketti. Odadan çıktıktan yarım saat sonra yaşlı bir hizmetçi kadın bir sini dolusu yemekle odaya girdi, onun arkasından dört-beş korucu ezile büzüle odaya doldu.

Sinide kızartılmış tavuk, pirinç pilavı, bir de yağda kavrulmuş *güriz*² vardı. Zembul ota batırılmış tereyağı kokusu bir esans gibi odayı sardı. Mehmet Hoca acıkmıştı. Meşe tahtalarından yapılmış yuvarlak *honçanın*³ üzerine dizilmiş yemeklere bakarak, Yusuf Ağa'nın sofraya oturmasını bekledi. Yusuf Ağa bunu bildiği için "Ben yemeyeceğim, diş beni öldürdü!" dedi. Korucu İbrahim, Yusuf Ağa'ya Kürtçe bir şeyler söyledi. Yusuf Ağa da "olur" anlamında başını salladı. Sonra korucu İbrahim, sofraya oturmuş Mehmet Hoca'ya bakarak sırttı.

"Yusuf Ağa'ya senin kalacağın yeri söyledim, o da onayladı. Senden önceki imamın evinde kalacaksın.

"Neresi olursa olsun, önemli değil" dedi Mehmet Hoca.

"Senden önceki imamın evi senin için en iyisi. Hazır ev. Orada kullanacağın herşey var" dedi korucu İbrahim. Tekrar Yusuf Ağa'yla Kürtçe konuşmaya başladı.

"Evini niye götürmedi?" dedi Mehmet Hoca, kendisinden önceki imamın kaybolduğunu bilmiyormuş gibi yaparak.

"Kim?" dedi, divanda oturan koruculardan biri; ceviz ağacından yapılmış oymalı ağızlığına taktığı sigarayı tütürüyor, bir eliyle de ıslanarak keçeleşmiş kirli beyaz saçlarını karıştırıyordu.

"Benden önceki imam evini niye götürmedi?"

2) *Güriz*: Bir çeşit yayvan yapraklı, küçük dikenli pancar otu.

3) *Honça*: Ağaçtan yapılmış sofra tahtası.

“Kayboldu o” dedi, mendiliyle silahın namlusunu kurutan tokmak burunlu korucu.

“Nasıl kayboldu?”

“Biz nereden bilelim!” diye bağırdı korucu İbrahim. Kaybolan eski imamdan söz edilmesi nedense onu rahatsız etmişti. Korucu İbrahim’in ona bağırması Mehmet Hoca’nın zoruna gitti. Yemek boğazında kaldı. Yusuf Ağa’nın yanına oturan İbrahim sustu. Birkaç dakika sonra Yusuf Ağa el işaretiyle ona yakınına sokulmasını emretti.

İbrahim, Yusuf Ağa’nın yanına gitti, Yusuf Ağa’yla Kürtçe konuşmaya başladı. Yusuf Ağa, İbrahim’le konuşurken gözleri Mehmet Hoca’daydı.

“Yusuf Ağa iyi Türkçe bilmez. Çat pat konuşur. Bu yüzden benden sana, istersen bu akşam evinde kalabileceğini söylememi istedi.

“Sağ olsun, mümkünse temelli kalacağım eve gitmek istiyorum” dedi Mehmet Hoca.

“Sen bilirsin. Sana ayırdığımız eve gitmek istiyorsan git!” dedi Yusuf Ağa bozuk bir Türkçe’yle. Korucu İbrahim eğilip Yusuf Ağa’nın kulağına bir şeyler fısıldadı. Yusuf Ağa oturduğu yerde kendini düzelterek Mehmet Hoca’nın yüzüne baktı. “*O zano, sono sero.* / O bilir, istiyorsa gitsin.” dedi Yusuf Ağa yüksek sesle.

“Ne diyor?” dedi Mehmet Hoca, korucu İbrahim’e bakarak.

“Gitmek istiyorsa gitsin diyor.”

“Gitmek istiyorum.”

“*Sero! / Gitsin!*” diye bağırdı Yusuf Ağa. Mehmet Hoca’yı gözü tutmamıştı. Bu genç adamın çok zeki olduğunu hemen ilk bakışta anlamış, bu da onun hoşuna gitmemişti. Niçin bu hassas bölgelere böylesi imamları gönderiyorlardı sanki? Yetkililere kızgındı. O, kendisine itaat eden; yaptığı herşeyi anlamayan, görmeyen, duymayan, yaşam tarzıyla, düşünceleriyle köyündeki yaşamı, gelenek ve görenekleri, töreleri sarsmayan, ko-

ruyan, savunun bir imam istiyordu. Çünkü biliyordu ki onu yaşatan, ekonomik gücünden çok töre, gelenek, görenek, inanç ve düşüncelerdi. Bunlar sarsıldığı zaman onun ağılığı da yok olurdu. Duvara dayalı Mehmet Hoca'nın sazına bakarken cinleri başına toplıyor, kalkıp sazı paramparça etmek istiyordu. Bu saz bile başlı başına bir farklılık, yenilikti onun için; saz çalan din adamı olur muydu hiç? Yedi ecdadından bu yana böyle bir şey duyulmamıştı. Ama daha ilk günden yeni gelen imamla bozuşmak da istemiyordu. Bundan önceki imam yeterince onun başını ağrıtmıştı, galiba bu imam da onun başını ağrıtacaktı; çünkü şu an karşısında duran bu genç adam da tıpa tıp eski imama benziyordu; hatta bu eskisinden daha çetin, daha ulaşılmaz gibi geldi ona. Hem genç, hem yakışıklıydı. Bu bölgelere gelmeyi nasıl göze alabilmişti acaba? "Belki de buralarda olup biten şeyler hakkında bilgi sahibi değildir" diye düşündü.

Dışarıda, konağın önünde bağırıp çağıran, birbirilerine küfreden korucuların sesleri gelince sofradan kalktı.

Dışarı ilk çıkan korucu İbrahim oldu; onu Yusuf Ağa, Mehmet Hoca ve odada oturan korucular izledi. Dışarı çıktığında gördükleri Mehmet Hoca'yı hem üzdü, hem güldürdü. İki korucu kavga ediyor, iki korucuyla orta yaşlı bir kadın kavga eden korucuları ayırmaya çalışıyordu. Yusuf Ağa çardakta Mehmet Hoca'nın yanında ayakta dikilip sağ eliyle ağzını kapatarak, kavga eden korucuları izledi.

Kavga eden korucular, yerde birikmiş yağmur göletinin içinde azgın iki köpek gibi birbirileriyle boğuştukları için çamurdan yapılmış heykellere dönmüşlerdi. Koruculardan biri belden yukarı çıplaktı; diğer korucu tarafından parçalanmış gömleği ayaklar altında, su göletinin içindeydi. Bu adam, içeri girerken kapıda nöbet tutan korucuydu. Kendini kaybetmişti. Vahşi bir hayvan gibi bağırarak, kavga ettiği korucuya saldırıyordu.

Kavga eden diğerkorucunun başına doladığı puşu yere düşmüş, yalnızca ense kökünde birkaç tel kalmış kel kafası kanlar içinde kalmıştı. İri gövdeli bir adamdı. Hasmından korktuğu için saldırmaktan çok kendini savunmaya çalışıyordu. Nasıl olduysa iri gövdeli korucu kendini yerde yağmur göletinin içinde buldu. Diğerkorucu bu fırsattan yararlanarak onun üzerine kapanıp yumruklarıyla dövmeye başladı. İkisi iri köpeğin saldırı alanına girmişlerdi. Köpek, saldırı alanına giren korucu kavgasını ayırmaya çalışan kadının şalvarından yakaladı; kadın “Uy!” diye bağırarak bir çığlık kopardı, kaçmaya çalıştı. Kaçtı ama şalvarı parçalanarak köpeğin ağzında kaldı. Kadın beklenmedik bir şekilde kendini belden aşağı cırılçıplak bulunca utancından kıpkırmızı kesildi; iki eliyle kılı cinsel organını kapatarak, kaçıp konağın alt katına girdi. Köpek, bu kez yerde birbirilerini döven koruculara saldırdı. Korucular birbirilerini dövmekten vazgeçerek, ikisi birlikte köpeğe saldırmaya başladı.

“Bes loy bes!/Yeter ulan yeter!” diye bağırmaya başladı Yusuf Ağa. Yusuf Ağa’nın sesini duyduktan sonra korucular kavgayı bıraktılar; köpeğin saldırı alanından çıkıp ayakta yanyana dikilerek beklemeye başladılar. İkisinin her tarafından sular akıyordu. İri gövdeli, kel korucunun şalvarının uçkuru koptuğu için sağ eliyle şalvarını tutmuştu.

Yusuf Ağa, merdivenin başında dikilerek kavga eden korucuları izleyen İbrahim’e başıyla bir işaret yaptı. Korucu İbrahim konağa girdi, aradan bir dakika geçmeden elinde kalın bir sopayla dışarı çıktı, öfkeliydi, sopayla kavga eden korucuların yanına indi. İlk sopayı iri yarı, kel korucunun kışına vurdu. Korucudan çıt çıkmadı. Daha rahat vurması için eğilerek kışını dayak pozisyonuna soktu. Diğerkorucu gevşek çıktı; üçüncü sopada “Uy day merdo!/Anne öldüm!” diye avaz avaz bağırmaya başladı. Zincire bağlı köpekler hâlâ havlıyordu.

“*Prodi!/Vur!*” diye bağırdı Yusuf Ağa, çardakta ellerini ileri uzatarak.

“Yaptığınız doğru değil! İnsan dövülmez!” dedi Mehmet Hoca, Yusuf Ağa’ya bakarak.

“Sen bu işlere karışma hocam!” diye bağırarak Mehmet Hoca’yı azarladı Yusuf Ağa; “*Vur! Daha hızlı vur! İt oğlu itler!*” diye bağırdı bozuk Türkçesiyle. Yusuf Ağa’nın çok öfkeli olduğunu gören Mehmet Hoca bir daha konuşmadı, ama dövülen korucuları görmemek için sırtını dönerek, Hazarbabı Dağı’ndan başlayıp ekin tarlaları içerisinde akan dereyi de sarmış gökkuşağını izlemeye başladı; ekin tarlaları, köy evleri, renk renk gökkuşağının ışık demeti altında parıldıyorlardı.

İki karga kondukları dut ağacının dalından onları izliyordu. İri köpek kıçüstü yere çöktü, ağzı açık derin derin soluyarak, dayak yiyen koruculara bakıp havlamaktan vazgeçti. Kadının parça parça edilmiş şalvarı köpeğin ayakları altındaydı. Diğer köpek de elma ağacının altında yere çökmüş, başını ayakları üstüne bırakarak, dayak yiyen koruculara bakıp kara kara düşünüyordu. Bir serçe sürüsü üzerinden uçup konağın çatısına konunca, ayağa kalkarak serçeleri izlemeye başladı, nedense havlamadı.

Gök tamamen kapanmıştı, yağmur ağır ağır azalıyor, rüzgâr hızlanıyordu. Yusuf Ağa’nın karısı başını pencereden dışarı çıkararak, kavga eden korucuları döven korucu İbrahim’e baktı, “*Bes loy, bes!/Yeter ulan, yeter!*” diye bağırdı.

Evin kapısını korucu İbrahim açtı. İçeri ilk giren Mehmet Hoca oldu. Korucu İbrahim, Mehmet Hoca’nın omuzundan tutarak durdurdu. Evin anahtarını Mehmet Hoca’ya verdi. “Al bu anahtar evin, bu da caminin, keyfine bak. Burada bize uyum sağlarsan rahat edersin, günde

beş sefer ezan okumana da gerek yok, canın isterse okursun, istemezse okumazsın. Zaten herkes işte güçte, bu mevsimde camiye geleni zor bulursun” dedi. Konuşurken alaycı bir tebessümle gülümseyerek Mehmet Hoca'ya göz kırptı. Mehmet Hoca, korucu İbrahim'den aldığı anahtarını cebine koydu. Korucu İbrahim'in bir an önce çekip gitmesini, yalnız kalmayı istiyordu. Bu adamın hovarda bir kadın gibi dudak altından şeytani bir şekilde gülümsemesine fena kızılıyordu. Yolda yürürken doldurduğu pipoyu yaktı, derin, bol bir nefes çekti; sabırlı olmalıydı. Gereksiz yere öfkelenildiğini, üzüldüğünü görüyordu. Kendine hakim olmayı başaramazsa başına iş açacağından emindi. Çünkü bu köye girdiğinden bu yana gördükleri pek hoş şeyler olmamıştı.

Evinin içi karanlıktı, vakit henüz çok geç olmadığı halde havanın kapalı olması karanlığın erken çökmesine yol açmıştı. Tek odalı yeni evini görebilmek için çakmağı çaktı.

Koyun, keçi sürüsü yeni köye giriyordu. Meleme sesleri köyü velveleye vermişti. Koyun, keçi seslerine kuzu, *gıdık*, *nahır* sesleri karıştı. Köyde bir koşuşma, bir hengâme sürüp gidiyordu. Duyduğu bu sesler Mehmet Hoca'yı hem düşündürdü, hem de duygulandırdı. Nereden nereye; topu topu birkaç saat uzaklıkta farklı bir yaşam, burada farklı bir yaşam vardı. Uzun yıllardır bu doğal, bozulmamış yaşamın özlemini çekmişti; işte şu an özlemini çektiği yaşamın içindeydi. Üzölüp, korkup yaşamı kendisine zehir edeceğine tadını çıkarmalıydı. Elinde değildi; içerisindeki hüznünü, boşluğu, acıyı, korkuyu yok etmeyi başaramıyordu. Sanki yıllardır yaşadığı topraktan çıkarılmış bir ağaç gibiydi şu an. Bu duygularının geçici olduğunu düşündü. Kısa sürede kendini toparlayarak buradaki yaşama ayak uyduracağını düşündü. Hemen evinin yakınlarında bir eşek uzun uzun anırdı. Köyün öbür ucunda bir eşek anırarak ona katıldı. Mehmet Hoca, anıran eşeklerin seslerini dinler-

ken gülümsedi. Kapının önünde duran eşyalarını içeriye taşımak için dışarı çıktığında korucu İbrahim ile burun buruna geldi.

“İçerisi çok karanlık!”

“Gaz lambasını yak!”

“Gaz lambası nerede?”

“Dur, ben yakayım!” dedi İbrahim. İçeri girerek duvara çakılı çiviye asılı, camı üstten kırılmış gaz lambasını yaktı. Ev aydınlandı. Bu yarı karanlık yarı aydınlık gibi bir şeydi. Lambayı yaktıktan sonra, “Ben gidiyorum, bir saat sonra nöbetim var, kapıyı kapat, sakın gece dışarı çıkma!” dedi. Kapıdan çıkarken durup yeniden konuşmaya başladı:

“Yusuf Ağa’ya karşı çıkman doğru olmadı. Bir daha olmasın! Unutma, Yusuf Ağa burada Tanrı gibidir. Herşey onun elinde, aklını başına topla!”

“Yaptığınız doğru değildi. Korucuları o şekilde acımasızca dövmeniz çok kötü.

“Biz bir savaştayız. Bu sözümü unutma, aklını başına topla, herşeye burnunu sokmaya kalkma!” dedi.

Korucu İbrahim kapıyı kapatınca uzun bir ıslık çalmaya başladı. ıslığın sesi yağmurun sesi içinde silinip gitti. Eve sessizlik çöktü, Mehmet Hoca’yı duygusal bir gariplik, yalnızlık sardı. Gözleri doldu. Gözlerinin dolduğunun farkında değildi. Yüreğini kötü bir sızı kuşattı. Ağzındaki pipo, felçli bir insanın elleri gibi titriyordu. Sırtını duvara vererek, kendisinden önceki imamın yaşadığı, şimdi ise onun yeni yuvası olan yirmi metreka-relik tek odalı, taş duvarlarını kaplayan samanla karışık toprak sıvası yer yer dökülmüş yeni evine yabancı geldi. Korktu. Başı davul gibi şişmiş, ağırlaşmıştı. San-ki başı ona ait olmayan bir şeydi. Elleriyle alnını, kaşla-rını, kaşlarının arasını, boynunun kökünü ovdu. Yusuf Ağa’nın fiziki görüntüsü gözlerinin önüne geldi. Nasıl bir insandı o? Yeşili, doğayı bu kadar çok seven bir in-san, bu insan nasıl olmuştu da korucubaşı olmuştu

acaba? O da diğer köylüler gibi koruculuğu zorla mı kabul etmişti, yoksa gönüllü korucu muydu? Çok aceleci olduğunu düşündü, herşeyi hemen öğrenmek istiyordu, oysa sabırlı olursa birkaç güne kalmaz, beynini meşgul eden soruların cevabını öğrenebilirdi. Tanrı'dan sabır ve cesaret istedi, uzun uzun yalvandı.

Dicle'yi bulmak için herşeye razı olduğunu düşünmüştü kentte. Şimdi ise geldiğine pişmandı. Ne biçim aşıktı o? Hani Dicle'ye olan sevgisi yüzünden her türlü zorlukla mücadeleye hazırdı, hani onu Dicle'ye götüren yol ölümle döşenmiş de olsa, gözlerini kırpmadan o yolda yürüyecekti. Oysa daha yolun başındaydı. Henüz çok önemli bir sorunla karşılaşmış değildi. Halinden utandı. Kendini toparladı; bu kadar çok korkması için önemli bir neden yoktu. Pipoyu doldurdu, yakıp içerek evinin içinde dolanmaya başladı. Evin her tarafından damla geliyordu. Çoktandır gelen damlalar evin toprak zemininde küçük çukurlar, gölcükler oluşturmıştı. Gaz lambasını eline alarak tek tek damlaların düştüğü yerlere baktı. Yağmur evin toprak damını dövüyor, rüzgâr evin küçük pencerelerini oynatarak "tak tak" diye bir ses çıkarıyordu. Her adım atışında kafasına bir damla düşüyordu. Bu şekilde yağarsa yağmur, sabaha evin içinde küçük bir göl oluştururdu. Bir-iki yerde duvardan akan su, taş duvarları kaplamış toprak sıvayı dere gibi yararak kabartmıştı. Pencerenin önüne çekilmiş kırmızı renkli basmadan perde kirden, tozdan, damladan, dumandan kararmış, orijinal rengini yitirmişti.

Hemen pencerenin önünde meşe tahtalarından yapılmış bir divan vardı. Divanın üzerinde bir kat yatak, bir yorgani, iki yastığıyla duruyordu. Yatağın üzerine siyah keçi kılından yapılmış bir astır örtülmüştü. Damlalar yatağa da düşüyordu. Birkaç dakika divana, divanın üzerinde duran yatağa baktı. Kendisinden önceki imamın yatağına bakarken kendisini düşündü. Kimbilir o da ilk gün onun gibi korkmuş, yalnızlık hissetmiş, belki

de ağlamıştı. Acaba kendisinden önce bu evde kalan, şimdi kayıp olduğu söylenen imam kaç sefer o yatakta yatmış, neler düşünmüş, ne düşler görmüş, ne fanteziler kurmuştu? Şimdi yoktu o. Ne olduğunu, nereye gittiğini bilen de yoktu. Sorup soruşturan da yoktu.

Doğuya bakan duvarın önünde, duvara yapıştırılmış iki katlı bir terek vardı. Tereğin üst katında büyük bir bavul, iki battaniye, bir yorgan; alt katında ise üstünde birkaç kilosu harcanmış bir torba un, üç-dört kilo kesme şeker, iki paket çay, yarım paket tuz, yarım torbaya yakın kuru fasulye, birkaç kaşık, iki bıçak, çinkosu dökmüş eski bir tencere, eski eğri bir bakır tel parçası bağlanmış bir alüminyum çaydanlık, birkaç su ve çay bardağı, plastikten bir sürahi ve daha bir sürü ıvır zıvır şey vardı. Kendisinden önce bu evde kalmış imam da damladan şikayetçi olmalıydı ki, tereğin üstünü naylonla kapatmıştı. Evin her tarafı berbat durumda olduğu halde yiyecekler zarar görmemişti. Buna sevindi. Bu yiyecekler ona bir süre yeterdi.

Plastikten elbise askısının çakılı olduğu kuzeye bakan duvarın toprak sıvası boydan boya dökmüş, taşlar ortaya çıkmıştı. Kendisinden önce kalan imamın elbiseleri askıda asılı duruyordu. İki pantolon; pantolonlardan biri kalın, siyah renkte bir kumaştan dikilmiş, çok az giyilmişti. Paçaları daracıktı, pantolona kahverengi bir kemer takılmıştı. Diğer pantolon kottu. Sağ dizinin üstünde bir yırtık vardı. Kot pantolonu eline aldı. Damladan ıslanmış, toprak rengi almıştı. Nedense korkarak pantolonu yerine astı, oradan uzaklaştı. Bu elbiselerin sahibi belki de öldürülmüştü. Korkuyla yerinden sıçradı. Gaz lambasını yerine astı. Kendinden önceki imamın yatağını divanın üzerinden kaldırarak tereğin üzerine bıraktı, kendi yatağını divanın üzerine bıraktı. Çantasını açarak, içinden giyecek elbise çıkardı. Üzerindeki elbiseler ıslanmıştı. "Tıp tıp" ses çıkararak evin sessizliğini bozan damlalara baktı; damlalar hız-

lanmıştı. Duvarda oynayan bir gölge gördü. Gölge büyüdü, duvarı boydan boya kapladı. Korkarak çevresine baktı; neydi bu? Dikkatli bakınca bunun bir fare gölgesi olduğunu görerek sevindi; tereğın altından çıkarak kendisini izleyen fareye baktı. Gülümseyerek fareye el salladı, "Merhaba" dedi. Demek ki evde yalnız değildi. Onunla birlikte kalan bir fare vardı. "Gel!" diye mırıldandı. Fareye doğru birkaç adım attı. Fare kaçıp tereğın arkasında kayboldu.

Damlalar artmıştı. Bu şekilde bu evde sabahlayamazdı. Damlaları durdurmak zorundaydı. Peki damın başında *loğ* var mıydı? Bunu öğrenmenin tek yolu dama çıkmaktı. Ama gece karanlıktı. Damdan aşağı düşebilirdi. Bir süre tereğın yanında ne yapacağını düşündü. Alnına kirli bir damla düşünce, daldığı düşünceden koptu. O an iki eliyle, meslektaşının terekte duran bavulunu tuttuğunu gördü. Ne vardı bavulda acaba? Bavulu açtı, açtığı gibi kapadı. "Şu an sırası değil" diye düşündü. Damlalar peş peşe başına düştü. Damı loğlamalıydı.

Kapıyı açar açmaz rüzgâr yağmurla birlikte yüzünü yaladı. Gece zifiri karanlıktı. Herşey hayal meyal kara bir gölge gibi görünüyordu karanlıkta. Bir şimşek çaktı, köyün batı kısmını aydınlattı, ekin tarlalarının üstünde göz kamaştırıcı bir ışık demeti halinde geceyi aydınlatarak akıp gitti. Çok kısa bir süre yağmurun altında rüzgârın bir o yana, bir bu yana salladığı ıslak ekinler ortaya çıktı. Sonra karanlık herşeyi yutup yok etti. Bir iki dakika sonra korkunç bir patlamayla ev sarsıldı. Evin önündeki kavak ağacı göğün bu heybetiyle sallandı. Dallarındaki bütün suyu onun üzerine döktü.

Çevresine baktı, o zaman kaldığı evin bitişiğindeki evin küçük penceresinden ölü bir ışığın dışarıya sızdığını gördü. Bir duvarı evinin duvarına bitişikti; evin penceresinden karanlığa sızan gaz lambasının soluk ışıkları kapının önündeki meyve ağaçlarının dallarında, altından toz zerrecikleri gibi oynuyorlardı. Yüreğini tatlı

bir sıcaklık kapladı. Demek bitişikteki evde insanlar yaşıyordu. Eve girerken hava karanlık olduğu için bitişikteki tek katlı, eski evde insanların yaşadığını görmemişti. Yolda gelirken korucu İbrahim ona köyün bu kısmının komple boş olduğunu, koruculuğu kabul etmedikleri için köyü terkettiklerini söylemişti. Demek ki yalan söylemiş, onu korkutmuştu. Kırk-elli hanelik bu boşaltılmış mahallede oturan insanlar vardı hala. Peki kim ya da kimler yaşıyordu bu evde? Sabahleyin ilk komşularıyla tanışmak olacaktı. Duvarın önünde yürüdü. Damın başına çıkmak için, kavak ağacından yapılmış merdiveni bulmakta zorlanmadı. Dama çıktı. Dama rüzgâr yerden çok daha sert esiyordu. Damın üzerinde su göllenmiş, *çirdikin*⁴ önü kapanmış, su duvarlardan akmaya başlamıştı. İlk işi *çirdikin* önünü açmak oldu. Evin *loğu* vardı, hem de kocaman. Evi *loğlamaya* başlayınca, toprak emdiği suyu geri verdi. Çatlaklar kapandı, su tahta *çirdikten* akmaya başladı.

Her şimşek çakışında, köyün tepesinde dev gibi dikilmiş Hazarbaba Dağı ortaya çıkıyordu. Dağın büyüklüğü, heybetli görünüşü onu korkuttu. Her an köyün üzerine yığılacakmış gibi bir hali vardı dağın. Hayatı anlamakta zorlanıyordu. Bir gün önce bu saatlerde büyük bir kentte, güzel bir dairede televizyon seyrediyordu. Bugün ise hayatında hiç yapmadığı bir işi yapıyor, eve gelen damlaları durdurmak için evin damını *loğluyordu*. Nereden nereye... Şu an yaşadıkları belki hayatın ona sunduğu iyi bir sürprizdi. Onu bu köye, şu an şiddetli yağmurun altında damı *loğlamaya* sürükleyen olaylar zincirini düşündükçe yaşadıklarının tesadüfi bir şey olmadığına karar verdi. Hayat onun yaşamını ilmik ilmik örerek hazırlıyordu. Sabırlı olmalı, hayatın onu nereye sürükleyeceğine bakmalıydı. Onun bir bildiği vardı belki. Yarım saat sonra damdan inip eve girdiğinde, elbiseleriyle suya gi-

4) *Çirdik ya da çırık*: Evlerin damlarında birikebilecek suyun akmasını sağlayan ağaçtan yapılmış oluk.

rip çıkmış gibiydi. Damlalar kesilmişti; sevindi, kendine güveni arttı. Yeni yaşamı pek de fena sayılmazdı. Mücadele etmeyi bilirse hayatta kalırdı. Pencereyi açtı, içeriye temiz havayla birlikte rüzgâr doldu. Yatağını divanın üzerine serdi. Islaktı, ama önemi yoktu, o yorgundu, kafayı atar atmaz uyuyacağından emindi. Ceketini çıkardı; o an evin kapısı çalındı. Kimdi bu saatte onun evinin kapısını çalan? "Koruculardan biri geldi herhalde" diye düşünerek kapıya yaklaştı.

"Serdar kapıyı aç!" dedi kapının önünde bir kadın. Serdar da kimdi? Gecenin bu saatinde Serdar'dan kapıyı açmasını isteyen kadın kimdi? Duvara gömülü sürgüyü çekip kapıyı açınca içeriye yaşlı bir kadın girdi. Kadın içeri girer girmez Mehmet Hoca'ya bakmadan kucaklayıp, onu yanaklarından öpmeye başladı. "Döndün demek yavrum! Seni öldürdüler diye günlerce ağladım senin için. Tanrı'ya şükür sağsın, evine geri döndün!" dedi.

Mehmet Hoca kadının kendisini kaybolan imama benzettiğini anladı. Onun yanaklarından öpmesine karşı koymadı. Yaşlı kadın uzun uzun Mehmet Hoca'yı öptükten sonra ilk defa başını kaldırıp Mehmet Hoca'nın yüzüne baktı.

"Uş!" diye bağırdı; öptüğü gencin Serdar olmadığını anlayarak, korkuyla birkaç adım geri kaçtı. Kimi öpmüştü o? Kimdi bu yabancı? Gecenin bu saatinde Serdar'ın evinde ne arıyordu? Evin damını niçin loğlamıştı? Özel tim miydi? Ama silahı yoktu. Onların bir an da olsa silahsız, yalnız dolaşmadıklarını biliyordu.

"*To kamay?*/Sen kimsin?" dedi yaşlı kadın.

Mehmet Hoca yaşlı kadına baktı. Söylediklerini anlamamıştı.

"Anlamadım anne. Ben iyi Kürtçe bilmiyorum.

"Kimsin sen?" dedi kadın, bozuk bir Türkçe'yle.

"Köyünüzün yeni imamıyım.

"Hoşgelmişsin evladım. Kusura bakma, seni rahatsız ettim. Damın loğlandığını görünce bir an Serdar'ın geri

döndüğünü düşündüm. Aptallık işte. Belki de o şimdi çürümüştür.”

“Gitme, rahatsız olmadım.

“Ben zannettim ki Serdar dönmüş” diye mırıldandı yaşlı kadın. Üzgün görünüyordu.

“Serdar kim?”

“Bilmiyor musun?”

“Yok. Nereden bileyim? Bu köye gelişim birkaç saat oldu.

“Haklısın evladım. Bunu düşünmedim. Serdar bu köyün senden önceki imamıydı. Sana da benziyordu. Senin yaşlarında, senin boylarında. İnşallah kaderin ona benzemez.”

“Ne oldu Serdar’a?” dedi Mehmet Hoca yaşlı kadına yaklaşıp.

“Kayboldu. Onu öldürdüler!” dedi yaşlı kadın. Gözbebekleri doldu. Gözyaşları, yüzyıla yaklaşıp bir zamanı geride bırakmış meşenin kabuğu gibi kırış kırış olmuş yüzünün vadilerinden aktı. Küçücük bir kadındı, büyüdükten sonra küçülmüştü sanki. Yaşlı kadını anasına benzetti Mehmet Hoca. Ona içi parçalandı. Ne kadar ufak, ne kadar tatlı bir kadındı! Tıpa tıp anasının bir kopyası!.. Ama bu sanki birazcık daha ufaktı annesinden. Eski, onlarca yerinden yamalanmış bir şalvar giymiş, başına şalvardan daha eski bir puşu dolamış, puşunun üstüne beyaz bir tülbent atmıştı. Bir tutam kınalı saçı puşunun altından dışarı çıkarak yüzüne dökülmüştü. Ayakları çıplaktı. Sağ elinde küçük, yaş bir kavak dalı vardı.

“Ağlama!”

Serdar çok iyi bir gençti evladım.”

“Onun için üzüldüm!” dedi Mehmet Hoca.

“Kayboldu gitti. Onu öldürdüler, biliyorum öldürdüler!”

“Belki sağdır.”

“Allah sözünü duysun, ama nerede?”

“Nerede oturuyorsun anne?”

“Bitişiginde. Komşunum.

“Bir komşunun olmasına sevindim. Korucu İbrahim bu mahallenin boş olduğunu söyleyince...”

“O melunun adını anma yanımda” diye bağırarak Mehmet Hoca’yı susturdu yaşlı kadın. Sinirlenmişti. Kapıyı açıp dışarıya çıkacakken durup arkasına baktı, “Aç mısın?” dedi.

“Hayır, Yusuf Ağa’nın evinde yedim.

“Allah onun belasını versin!” diye mırıldanarak kapıyı çarpıp gitti yaşlı kadın. Mehmet Hoca onu kırdığına üzüldü. Ama yaşlı kadının Yusuf Ağa’dan, korucu İbrahim’den bu kadar nefret ettiğini nereden bilebilirdi ki? Elbiselerini çıkarıp yatağa girmeden önce terekte duran battaniyeleri aldı. Birini döşegün üzerine serdi, birini yorgan olarak kullandı. Gaz lambasını söndürüp yatağa girince, yattığı yere yakın olan ocakta oynayan farelerin seslerini duydu. Saatlerce öyle yatakta düşündü. Bir ara ağabeyi Hasan’ın sesini duyar gibi oldu. “Mehmet koş!” diye bağırıyordu. O sıra uyuyor muydu, uyanık mıydı bilmiyordu. Yataktan kalkıp birkaç dakika duvarlarda lambayı yakacak elektrik düğmesini aradı. Bulamayınca kendini toparlayıp köy evinde olduğunu, köyde elektriğin olmadığını hatırladı. Pencereye gitti, yağmur camlardan süzülüyordu. O an kendinden geçmiş bir halde gözleri kapalı, açık muslukta akan suyun sesini dinleyen Dicle’yi anımsadı. Yüreği sevgiyle doldu. Neredeydi şimdi acaba Dicle? Şu an yağmurun sesini mi dinliyordu? “Ah Dicle! Seni bir daha göreceğim miyim?” diye mırıldandı. Yarım saatten fazla öyle pencerenin önünde bekleyip yağmurun sesini dinledikten sonra gidip yatağa girdi.

Gözlerini açtığında, bir horoz var gücüyle avaz avaz bağırıyordu. Neredeydi o? Duyduğu horozun sesi gerçek miydi? Düş mü görüyordu yoksa? Başını kaldırdı. Pencereden içeri giren günün ilk ışıkları gözlerini kamaştırdı. Pencereden içeri giren ışıklar evin duvarında binlerce küçük toz zerrecikleri halinde oynuyor, bu zerrecik-

lerin içinde bir kavak ağacının gölgesi sallanıyordu. Yaktaktan kalktı, o zaman ağabeyi Hasan'ın evinde değil de tek odalı bir köy evinde olduğunu anladı. Artık emindi. Kapısının önünde bir horoz ısrarlı bir şekilde ötüyordu.

Tavandan akan damlalar kesilmişti. Buna sevindi. Çantasından yeni elbiseler çıkarıp giydi, kendisini dışarı attı. Kentin çöp, sefalet kokan daracık sokakları yerine, onu aydınlık bir gün, ot, çiçek, toprak, ağaç kokan güzel bir hava, uçsuz bucaksız bir yeşil denizi karşıladı. Bütün gece toprağı, ekinleri, otları, çiçekleri, ormanları suya boğan bulutlar çekip gitmiş, tertemiz, masmavi bir gökyüzü ortaya çıkmıştı. Islak otlar, ekinler, çiçekler, Hazar Baba Dağı'nın doruklarında parıldayan güneşin ışıkları altında gümüş gibi parlıyorlardı. Nazlı nazlı silkelenerek, üzerlerinde birikmiş yağmur damlalarından kurtulmaya çalışıyorlardı.

Evine bitişik, dün gece tanıştığı yaşlı kadının evi önünde, çevresi meşe odunlarından, çalı demetlerinden bir çeperle örülmüş bahçedeki meyve ağaçları ıslaktı. Yaşlı kadının kapısının önünde öten horoza bahçedeki serçeler, kargalar, bahçe çeperinin arkasından geçen, çevresi ısırgan otu ve kamışlarla kaplı su arkının içinde yaşayan kurbağalar da katılmıştı.

"Tanrım!" diye mırıldandı. Cennette miydi acaba? Yeryüzünde bu kadar bakir, bu kadar güzel bir yer olabilir miydi? Köyün üstündeki Hazar Baba Dağı'nı birisi özel olarak koyu yeşil bir renge boyamıştı sanki. Doğayı ne kadar da özlemişti! Onu gören horoz ötmeyi bırakarak birkaç adım geriye kaçtı, yeni gördüğü insana bakmaya başladı. Gördüğü insandan kendisine bir zarar gelmeyeceğine inanmış olmalıydı ki, yaşlı kadının evinden on-on beş metre uzakta duran küçük gübre yığını üzerinde dolaşan üç tavuğa katıldı; onlara katılır katılmaz koca cüssesiyle, kömür gibi kara tüylü tavuğun üzerine bindi. Tavuk birkaç dakika horozun altında uslu uslu durduktan sonra, horoz sırtından inince

silkinerek tüylerini döktü. Tavuğun bu halini gören horoz bir kez daha gururla ötmeye başladı.

Meyvelerin ağırlığı altında dalları iki büklüm olmuş meyve bahçesinde ot ve çiçek büyüyerek meyve ağaçlarının köklerini kaplamıştı. Bu otların, çiçeklerin içinde iki *gıdık* ve üç kuzu otluyordu. Kuzular, Hazarbaba Dağı'nın doruklarını kaplayan kardan daha beyazlardı. *Gıdık*lerden biri arka sağ ayağından topallıyordu. *Gıdık*lerle kuzular öylesine sevimli, öylesine hayat doluydular ki, Mehmet Hoca onlara bakmaktan kendini alıkoymadı. Kuzulardan biri daha çok ufaktı, otlamayı öğrenmediği için otları kokluyor, mutluluktan meyve ağaçlarının çevresinde semah eder gibi dolanıyor, arada bir başını kaldırarak meliyordu. Biraz dikkatli bakınca, bahçenin içinde, sırtını, dutları dallarında sarakıp olgunlaşmış dut ağacına dayayarak uyuyan ihtiyarını gördü; uzun bir değnek kucağındaydı. Başında bir külah vardı. Başı önüne eğilmişti. Gayet rahattı ihtiyar adam, sorunsuz bir uykudaydı. Horulduyor, oflayıp pufluyordu.

Yüz-yüz elli metre ileride olan caminin minaresini görebiliyordu buradan. Camiyi görmeye gitmeden önce komşusu yaşlı kadını ziyaret etmeyi düşündü. Yaşlı kadının kapısının önündeki çardakta duran uzun kırmızı tüylü köpeği görünce durdu. Onu gören köpek, onu görmemiş gibi davranarak tembel tembel, amaçsızca, adeta adımlarını sayıyormuş gibi dolanarak, gizliden gizliye Mehmet Hoca'yı izledi; Mehmet Hoca'ya saldırıp saldırmama konusunda karar veremiyordu. Köpek şeytani zekaya sahipti. Köpeğin bu hali Mehmet Hoca'yı daha çok korkuttu.

"Ana!.. Ana!.." diye bağırmaya başladı; ona yanıt veren olmayınca bağırmaktan vazgeçti.

Köyde gün yeni başlıyordu. Evinin bulunduğu mahalle ölü bir sessizlik, hareketsizlik içinde olduğu halde, köyü ortadan ikiye bölen derenin güney tarafındaki

mahalle hareketli, canlı, cıvılcıvılcı bir güne başlıyordu: koyunlar, keçiler, gıdıklar, kuzular, inekler, öküzler, danalar, atlar. eşekler, tavuklar, kazlar, bütün gün dere suyundan çıkmayan ördekler köyün sokaklarına yayılmıştı. İnsanlar koşuyor, bağırıyor, küfürler savuruyorlardı. Özellikle yaramazlık yapan keçiler, yol boyunca ekin tarlalarının önüne çekilmiş çeperleri delerek ekin tarlalarına dalıyorlar, insanlara zor anlar yaşıyorlardı.

Yaşlı kadının evine giremeyeceğini anlayınca tekrar eve giderek, akşam korucu İbrahim'in kendisine verdiği cami anahtarını alıp dışarı çıktı.

Daha birkaç metre yürümemişti ki, çevresi insan boyunu aşan yolun dereye bakan kısmında, dutları dallarında yavaş yavaş sararmaya başlamış, toprağa yakın yerde gövdesinde içine bir çocuğun sığabileceği bir oyuk olan dut ağacının altında otuz-otuz beş yaşlarında bir korucu ayağa kalkarak Mehmet Hoca'nın yolunu kesti. Köylü perişandı, iri siyah gözleri bir kan çanağına dönmüş, saç, sakalı birbirine karışmıştı.

"Köyümüze yeni gelen imam sen misin?"

"Evet." dedi Mehmet Hoca.

"Köyümüze hoşgelmişsin.

"Hoşbulduk.

"Sana bir şey sormak istiyorum" dedi korucu, çevresine bakarak.

"Sor.

"Gerçi daha önce civar köylerde yaşayan şıhlara sordum, ama bir kez de sana sorayım" dedi korucu sıkılarak; üşüyormuş gibi ellerini oğuşturdu. Yüzü ter içinde kalmıştı.

"Sormayacak mısın?" dedi Mehmet Hoca korucuya yaklaşarak.

"Sana güvenebilir miyim?"

"Güvenebilirsin" dedi Mehmet Hoca. Korucunun çalışmaktan çatlamış nasırlı ellerini tuttu; "Sor!" dedi.

“Ben bir süre önce bir kızgınlık anında eşime ‘boş ol dedim” dedi korucu; sustu, başını önüne eğdi.

“Sonra?.. dedi Mehmet Hoca. Genç korucuyu üzen, yıkan, yasa boğan sorunu anlamıştı; “Eşini seviyor musun?”

“Evet. Eşimi çok seviyorum. İki kızım, bir de oğlum var, yuvamın dağılmasını istemiyorum.

“Sen de yuvanı yıkma!”

“Ama şıh dedi ki...

“Şıh ne dedi?”

“Eşinle yeniden evlenmen için eşinin bir gece başka biri ile nikâh kıyması lazım. Ben bunu kabul edemem! Böyle bir şey olursa ben kendimi öldürürüm!”

“Şıhı dinleme! Böyle bir gelenek doğru değil.”

“Emin misin!” diye bağırdı korucu sevinçten. Kan çanağına dönüşmüş gözleri ışıldadı.

“Eminim!”

“Şıh dinimizin böyle emrettiğini söylüyor; karımı bir geceliğine başkasının üzerine nikahlamazsam benim nikahımın geçersiz olacağını söylüyor.

“Doğru söylemiyor.

“Şıh eşimin babasını da, eşimi de kandırmış, onları yanına getirsem bana anlattıklarını onlara da anlatırmısın?”

“Anlatırım.

“Sağol” dedi korucu, Mehmet Hoca’ya sarılarak öptü. Ter, kir kokuyordu; günlerce yıkanmamış olmalıydı. Üst üste birkaç kez Mehmet Hoca’yı öptükten sonra koşarak oradan uzaklaştı; az sonra, köyü ortadan ikiye bölen derenin etrafını sarmış çalı, kamış, ot ormanı içerisinde kayboldu. Korucu gittikten sonra Mehmet Hoca camiye doğru yürümeye başladı. Korucunun anlattıkları onu şok etmişti. Oysa bu geleneğin bittiğini biliyordu.

Camiye giden patikanın çevresi yaban otlarıyla, çiçeklerle, ısırgan otlarıyla kaplıydı. Patika bir su arkını izleyerek, meyve bahçeleri, ekin tarlaları, sebze bostanları arasında kıvrılıp camiye uzanıyordu. Su arkının her

iki yanına dikili kavak ağaçları tespih taneleri gibi art arda dizilmiş, su arkı boyunca uzanıp gidiyorlardı. İçlerinden bazıları o kadar kalın, o kadar uzunlardı ki, insan başını kaldırıp baktığı zaman başı dönerdi. Patikanın güney kısmında, bir orman gibi büyümüş kamış ve çalılarla kaplı, içinde bütün gün bütün gece durmaksızın bağırarak binlerce kurbağanın, yaban ördeğinin yaşadığı küçük bir bataklık vardı.

Yol kenarındaki otlar, çiçekler ıslak olduğu için Mehmet Hoca beline kadar ıslanmıştı. Yolda yer yer içinde yağmur ve ark suyunun biriktiği küçük göletler vardı.

Cami; tamamen boşaltılmış, üç-dört evin çevresinin cami gibi taş duvarla örülmesinden okul olduğu anlaşılan köy okulunun yakılarak harabeye çevrilmiş olduğu, yirmi-yirmi beş hanelik bir mahallenin tam orta yerinde geniş bir alandaydı. Caminin kare şeklinde büyük bir bahçesi vardı. Bahçenin çevresi insan beline ulaşan yükseklikte bir taş duvarla kaplanmıştı. Duvar boyunca üç-dört metre aralıklarla dikilmiş elma ağaçları henüz küçüktü. Bu ağaçlar önceki yıl dikilmiş olmalıydı. Bahçenin içinde yaban otları, çiçekler iç içe karışmış, özellikle çok fazla olan yaban yoncası bahçeyi çiçeğe boğmuştu.

Bahçe kapısından içeri girdiğinde, bir eşekle yavrusu bahçedeki otların içinde otuyorlardı. Caminin küçük bir avlusu vardı. Avludaki çeşmede beş tane demir borudan akan buz gibi soğuk su, küçük bir arkla bahçedeki meyve ağaçlarının kökünde dolaştıktan sonra, taş duvarda açılan bir delikten bahçe dışına, şimdi yakılarak kapkara bir taş yığını haline dönmüş, tavanı içine çökmüş okulun bahçesine gidiyordu.

Bir kelebek gelip Mehmet Hoca'nın omuzuna kondu. Ona dokunmadı. Uçup gitmesi için birkaç dakika yerinde bekledi. Kelebek havalandıktan sonra yürüdü. Şimdi rahattı. Dünkü tedirginliği, huzursuzluğu yok olmuştu. İçinde bulunduğu yaşam ona huzur veriyordu. Bu

yaşam, bu doğa, yeryüzünde hâlâ bozulmamış, yok edilememiş ender yerlerden biriydi.

Herşey varolduğu haliyle vardı; o kadar güzeldi ki, bir ömür bu güzellikleri izlemek için yeterli değildi.

Bahçeyi beğenmişti. Hemen yarın işe başlayarak caminin bahçesinde küçük bir zerzevat bostanı ekebilirdi. Bunun için toprak da, su da vardı. Zerzevat ekeceği yeri bile belirledi. Cami üç aydan beri kapalı olduğuna göre şimdi kirlenmişti. Yeni bir temizlik yapıp camiyi temizlemeli, ondan sonra ibadete açmalıydı. Korucu İbrahim ona üç aydan bu yana caminin kapalı olduğunu, kilidinin kendisinde olduğunu söylediğinde hiç şaşırılmamıştı zaten.

Cami kapısını açacağı sırada gözüne karıncalar ilişti. Binlercesi peş peşe dizilmiş, cami kapısının aralığından içeri giriyor, binlercesi camiden dışarı çıkıyordu. Oracıkta kapının önüne oturarak karıncaları izlemeye başladı.

Bir turna sürüsü güneyden gelip kanatlarıyla camiyi okşayarak kuzeye doğru gitti, o kadar çoklardı ki!.. Mehmet Hoca yerinden kalkarak bahçede onları izlemeye başladı. Turnalar masmavi, pırl pırl ışıldayan gökyüzünde bir nokta gibi küçülünceye kadar onları izledi. Eşekle yavrusu sallana sallana çeşmeye su içmeye geldiler. Eşegin yavrusu bir süre ayaklarıyla, çeşmenin önünde taştan, betondan yapılmış kurnadaki suyu dövdü. Bununla yetinmeyerek uzun uzun anırmaya başladı. Az sonra ona annesi katıldı. Mehmet Hoca kahkahayla gülmeye başladı. O zaman hayretle uzun zamandır böylesine içten hissederek gülmediğini anladı.

"Tay, tay, tay!" sesiyle dönüp arkasına baktı; yukarıda beş-altı öküzün, boğanın kovaladığı bir inek ekin tarlalarına doğru kaçıyor, ineğini öküzlerin, boğaların elinden kurtarmaya çalışan orta yaşlı bir köylü yalınayak koşuyordu; bütün çabasına rağmen boğalardan birkaç metre uzakta kalmıştı.

Gidip bahçe duvarının üzerine çıkarak, ekin tarlaları içinde ineği kovalayan öküzleri ve onları durdurmaya

alışan köylüye baktı. Daha ileride ekin tarlalarının ze-
rinden uçan bir kuş sürüsü uzaklařtıķa küçülüyordu.

“Hocam!..

Mehmet Hoca duvardan aşağı indi; camiye gelirken
yolunu kesen genç korucu, karısı, dört-beş yaşlarında
bir kız çocuğu ve altmış yaşlarında, başında eski bir şap-
ka olan bir köylüyle caminin kapısında bekliyorlardı.

“Eşimi ve kayınbabamı getirdim” dedi genç korucu.

“Hoş gelmişsiniz” dedi Mehmet Hoca. Doğrusu genç
korucuyu bu kadar çabuk beklemiyordu.

Camiyi temizledi, yıkadı, halıları dışarı çıkararak sil-
keledi. Öğlen namazında cami ibadete hazırđı. Ezanı
okuduktan sonra namaza gelecek insanları bekledi. Na-
maza topu topu dört ihtiyaş geldi. Bu ihtiyaşlar o kadar
kmşlerdi ki, ayakta durmaktan acizlerdi; birinin felç
sağ tarafına ve çenesine vurduğu için konuştuğu hiçbir
şey anlaşılmıyordu; birinin gözlerini pus kapladığı için
zar zor görüyordu; biri sırtında kocaman bir kambur ta-
şıyordu; biri de sol bacağından topallıyordu. Camiye ge-
len hem ihtiyaş, hem de zrl dört insanı bir arada g-
rnce Mehmet Hoca ağlasın mı, gülsün m, bilemedi.
Namazdan sonra ihtiyaçları yolcu ederken onlarla bir
süre yürüdü, onları konuşturmaya çalıştı ama nafile,
ihtiyaşların ağzından tek kelime çıkmadı. Özellikle kay-
bolan imam Serdar’a söz gelince ihtiyaşlar kömür gibi
karardı, lal oldular.

Ertesi gün ihtiyaçları yolcu ettikten sonra geri dne-
rek, daha önce kazıp otlarını ayıkladığı karıklara sala-
talık tohumu ekmeye başladı. *Karıkların*⁵ yapılmasında
komşusu Elmas Ana yardım etmiş, ekmesi için ona sa-
latalık tohumlarını o vermişti. Salatalık tohumlarını

5) *Karık*: Bstanlarda sebze tohumlarını ekmek amacıyla yapılan su yolu.

toprakta açtığı çukurlara gömerken çok mutluydu. Elmas Ana bu tohumu toprağa verirken de ona yardım edeceğine söz vermişti, ama nedense sözünde durup gelmedi; yaşlı kadının ya önemli bir işi çıkmış ya da onca iş-güç arasında boğulurken bir gün önce ona verdiği sözü hatırlaması biraz zordu. Peki şimdi ne yapacaktı? Salatalık ekme konusunda hiç deneyimi yoktu; salatalık tohumlarını toprağa gömmekle bu işi başarıp başaramayacağını bilmiyordu. Sadece tohumu toprağa bırakmak yeterli miydi? Denemek, öğrenmek zorundaydı. Başka da şansı yoktu.

Otların arasından çıkan bir kurbağa gelip onun yanında güneşlenmeye başladı; kurbağanın Mehmet Hoca'ya aldırdığı yoktu. Sanki plajda güneşleniyordu. İri bir çekirge sırtında dolaşıyordu. Onu iki kez kovduğu halde yine gelip sırtına çıkmıştı. Üçüncü kez onu kormadı. Caminin doğu tarafında bahçenin içinde iki leylek gururlu gururlu dolaşıyor, arada bir başlarını kaldırarak iki çılgın sevdalı gibi bakıyorlardı. Çalışırken onları ürkütmemeye dikkat etti. Zaten çalışacak hali de yoktu. Eğilip kalkarken beli, kolları, ayakları onu öldürüyordu. Biliyordu, uzun zaman çalışmadığı için hamlaşmıştı. Dün Elmas Ana ona "Ağır ağır çalış, kendini alıştır, hamlanırsın" demişti, ama Mehmet Hoca onu dinlememişti. Şimdi yaşlı kadının ne kadar haklı olduğunu görüyordu. Caminin yukarısındaki bataklıkta iki el silah atıldı. Korkuyla ayağa fırladı. Bataklıkta avlanan yaban ördekleri can havliyle bağırarak ekin tarlalarının üstüne doğru uçmaya başladı. Üç el silah daha atıldı. Mehmet Hoca gökyüzünden cansız külçe halinde yere düşen iki yaban ördeği görünce, korucuların yaban ördeği avına çıktıklarını anlayarak işine geri döndü.

Çalıştıkça, terledikçe eklem yerlerinin iyileştiğini görüyordu. İlk *karı*ğ yarı etmişti ki yanında *karı*ğ vuran bir insan gölgesi görünce iki eliyle belini tutarak ayağa kalktı. Yanında on altı yaşlarında, uzun saçlı, yaşına

göre uzun boylu, incecik bir genç adam gördü. Genç adam ona bakarak gülümsüyordu. Kimdi bu genç adam? Ne zamandan beri onu izliyordu?

“İlk defa mı toprağa salatalık tohumu ekiyorsun?” dedi genç adam gülümseyerek. Düzgün, bembeyaz, güzel dişleri vardı. Gülümserken iri siyah gözleri küçülüyor, güneşten yanarak bronzlaşmış yanaklarında iki tatlı gamze oluşuyordu.

“Evet” dedi Mehmet Hoca; “Acemi olduğumu nereden anladın?”

“Çünkü salatalıkları doğru ekmiyorsun, tohumu toprağa gömerken gördüm. Her göze üç-dört tane tohum atıyorsun, bu yanlış; her göze en azından on-on iki tohum koymalısın. Tohumlardan üç-dört tanesi şu veya bu nedenden yeşermez. İkinci hatan da; iki göz arasındaki mesafeyi çok az bırakmışsın. Biliyorsun salatalık fidesi uzar, çevresine yayılır, bu yüzden iki göz arasındaki mesafeyi biraz daha artırmalısın. Gözleri bu kadar birbirine yakın ekersen salatalıklar iç içe karışırlar, iyi ürün alamazsın.”

“Vallahi doğru!” dedi Mehmet Hoca gülerek, başını sallayıp genç adama katıldı. İkisi bir süre karşılıklı yüksek sesle kahkahayla güldüler. Mehmet Hoca’nın yanında güneşlenen kurbağa korkup oradan uzaklaştı.

“Sana yardım edebilir miyim?”

“Ben de yardım edecek birini arıyordum.”

“Bir şartla sana yardım edebilirim.

“Şartın ne?”

“Yaptığın gözleri sökerek yeniden ekeceğiz.”

“Güzel. Anlattıklarından sonra ben de böyle düşündüm.

İkisi işe koyuldu. Çalışkan, becerikli bir gençti. Küçük yaşına rağmen yıllarca bu işleri yapmış bir insan kadar becerikli ve deneyimliydi. Yalnız bununla kalsa iyi; çocuk sayılacak bu genç adam bir piri fani kadar olgun ve bilgeydi. Mehmet Hoca’yı asıl şaşırtan çocuğun

bu olağanüstü yeteneğiydi. Güleç yüzlüydü, sık sık gülümseyordu. Mehmet Hoca gülümseyen bu güzel yüzün derinliklerinde acının, hüznün saklı olduğunu anlamakta zorlanmadı. Daha çok şaşırdı. Bu yaşta bu genç adamı bu kadar derinden etkileyen şey neydi? Genç adam üstte mavi renkli bir gömlek, altta kendisine bol gelen, paçalarını diz kapaklarına kadar katladığı siyah bir şalvar giymişti.

“Tanıştık da adını öğrenemedim. Benim adım Mehmet, senin adın ne?” dedi Mehmet Hoca, saydığı tohumları genç adama uzatırken.

“Adım Veysel. Yusuf Ağa'nın oğluyum” dedi genç adam.

Bir yandan çalışırken, bir yandan da güncel konularda sohbete daldılar. Mehmet Hoca kendisinden söz etmektense, köyü, insanları tanımaya çalışıyor, Veysel'i bu konularda konuşmaya zorluyordu. Bir saat sonra Mehmet Hoca şaşkın haldeydi. Yaşamı boyunca onu Veysel kadar etkileyen çok az insan görmüştü. Ne diyeceğini, ne yapacağını bilemeden kendini Veysel'in ağzından dökülen sözcüklerin büyüüne kaptırmıştı. Veysel'in ağzından çıkan her sözün ulaşılmaz, derin binlerce anlamı vardı. Bir çocuğun gövdesine sığınmış bu ulu insanın ağzından çıkan sözleri anlayabilmesi için uzun, çok uzun zamana ihtiyacı vardı. Peki bu kadar çok şeyi nereden öğrenmişti bu genç adam?

Tohumu toprağa verdikten sonra ceviz yaprağı koparmaya gittiler. Veysel'in ceviz yaprağını niçin koparmak istediğini anlamış değildi, ama ona sormadı da. Onun işini bildiğine, gereksiz bir şey yapmayacağına inandığı için Mehmet Hoca, Veysel'in peşinden yürüdü.

Dere kenarında bir ceviz ağacından topladıkları ceviz ve govik otu yapraklarıyla salatalık tohumlarını gömdükleri gözeleri kapatınca, Mehmet Hoca bu önlemin toprağa gömülmüş tohumların kuşlar tarafından çıkarılıp yenmesini engellediğini anladı, daha çok sevdi Veysel'i.

İş bitince bostanın yanında otlara uzandı, ellerini başının altına koydu.

“Çok yoruldum!” dedi Mehmet Hoca.

“Geçer.

“Ne zaman?”

“Yarın, öbür gün birşeyin kalmaz. Ne diyorsun, birlikte Hazar Gölü’nde balık tutmaya gidelim mi?”

“Balığa mı?”

“Evet.”

“Ben balık tutmasını bilmem.”

“Ben bilirim, sana öğretirim.

“Bilmem ki!” dedi Mehmet Hoca kararsız bir şekilde.

“Tamam gidiyoruz! Burada bekle, ben gidip oltaları alıp geleyim! On beş dakika sonra buradayım!”

Veysel koşarak oradan uzaklaştıktan sonra Mehmet Hoca kalkarak bahçenin içinde dolaşmaya başladı. Kendini yorgun hissedince alnından, yüzünden akan terleri sildi, bahçe duvarına oturarak Hazarbaba Dağı’nı izlemeye başladı. Dağın eteklerini sarmış orman yemyeşildi. Daha yukarılarda, dağın dumanla, kül rengi bulutlarla kaplı dorukları metrelerce kalınlıkta karnı altındaydı. Dağ ve orman mıknaş gibi onu kendine çekiyordu. Kimbilir, dağı kaplayan sık, vahşi ormanın içerisinde dolaşmak ne kadar güzeldi?! Oraya gitmeliydi. Bir grup kapkara kuş öterek üstünden geçti. Biri neredeyse kafasına çarpacaktı. İşe başlarken bahçede dolaşan leylekler, yoklardı. Ne zaman gitmişlerdi? Bir daha geri dönerler miydi acaba? Tekrar dağa baktı. Dağın büyüklüğü, gücü, esrarengizliği, ulaşılmazlığı onu büyüledi; korktu. Kimbilir kaç milyon yıldır öyle orada duruyordu, kaç milyon insan, hayvan doğdu, yaşadı, öldü? O hâlâ öyle yerindeydi. Dostu Topal Hıdır’ı anımsadı. O haklıydı. “Bu dünyaya hiç kimse sahip olamaz. Sadece sahip olduğuna inanır” derdi sık sık ona Topal. Mülk edinen, hayatı mülk edinmekle geçiren insanlara

acıdığını söylediler. Şimdi Hazar Baba Dağı'na bakarken, "Kimbilir kaç milyon insan bu dağın sahibi olduğunu zannetmiştir?" diye düşünüyordu. Dağ yerinde duruyordu, ama ona sahip olduğunu zannederek savaşır birbirilerini öldüren insanlar kuşak kuşak göçüp gitmişlerdi yeryüzünden. O savaş şimdi de sürüyordu. Minibüsle bu köye gelirken korucuların gözlerindeki korkuda görmüştü bu savaşın dehşetini, vahşetini; bütün akrabaları, çocukları, torunları koruculuğu kabul etmedikleri için zorla köylerinden sürgüne gönderilmiş Elmas Ana'nın hüznünlü ağıtlarında görmüştü. Savaşın dehşetini uzakta aramasına gerek yoktu; dört yaşından beri yüreğinde yaşıyordu bu duygu. Bir gerilla komutanına aşık olan yüreğindeki alevde saklıydı savaşın dehşeti. Nasıl da özlemişti Dicle'yi! Onu görebilse!.. Galiba bu imkansız gibiydi; yine o kanlı oyun sürüyordu bu topraklarda. İnsanlar dünyanın, toprağın tek sahibi olduklarına inanarak, birbirilerini öldürerek göçüp gidiyorlardı bu dünyadan. Hiçkimsenin bu dünyanın sahibi olamayacağını nasıl anlatmalıydı insanlara? Dicle'ye anlatmıştı. Ama o inanmamıştı ona. Yine dağlara çıkmıştı. Şimdi karşısında duran Hazar Baba Dağı'na bakarken, onun büyüüne kapılan insanın bir daha iflah olmayacağını görüyordu.

"Dalmışsın Hocam, dağ seni büyüledi mi?"

Başını kaldırıp baktı; Veysel karşısında duruyordu. Bir elinde naylon misinaya bağlı kancanın takılı olduğu söğüt ağacından uzun ince bir sırık, bir elinde ise içinde solucan dolu bir naylon poşet vardı.

"Dağ çok güzel!"

"Ondan uzak dur!" diye mırıldandı Veysel; "O azgın, ateşli bir kadın gibidir. Kucağına giren erkek bir daha kurtulamaz derdi köylümüz Baran. Haydi gidelim."

"Gidelim, ben hazırım" dedi Mehmet Hoca, Veysel'in ardında yürümeye başladı.

Sıcak bir gündü; güneş köyün tepesinde dönerek, toprağı, ekinleri, otları, ağaçları, ormanları kızgın ışıklarıyla kavuruyordu. Mehmet Hoca kısa kollu bir gömlek giymesine rağmen sıcağın yanıyordu, terliyordu. Toprak insanların ve hayvanların istilasına uğramıştı. Ekin tarlalarının, otlakların, bahçelerin içinde insan, böcek, kelebek, arı, kuş kaynıyordu. İnsanlar sıcağa aldırmaksızın çalışıyorlardı. Güneşin sac gibi kızdırdığı topraktan sigara dumanı gibi bir sis çıkıyor, masmavi gökyüzüne yükselerek, sabun köpüğü gibi dağılıp yok oluyordu.

Sığır *naxın* köyün kuzeyinde, ekin tarlalarının dışında, insan boyuna ulaşan bir yeşil ot deniziyle kaplı tepeye dağılmıştı. Sığır *naxının* bulunduğu tepede, tek sıra halinde peş peşe dizilmiş yüzlerce asker dağa tırmanıyorlardı. Askerlerin oluşturduğu insan zincirinin bir ucu ormanın içinde gözden kaybolduğu halde, bir ucu hâlâ tepenin yamaçlarında yürüyordu. Bir kilometrelik bir insan zinciri oluşturmuş askerlere bakan Mehmet Hoca'nın yerinde çakılıp kaldığını gören Veysel onun koluna girerek, "Askerler, korucular dağda operasyona gidiyorlar. Biz işimize bakalım" dedi.

"Bu dağlarda gerilla var mı?"

"Operasyona çıktıklarına göre varlar demek ki."

"Sen hiç gördün mü?"

"Hayır" dedi Veysel, dönüp Mehmet Hoca'ya bakarak; "Biliyorum, bu soruyu sorarken içinde bir kötülük yok. Ama yine de sen bu soruyu sormamaya bak. Çünkü kimse doğru söylemez sana."

"Haklısın."

Ekin tarlalarının dışına çıktıklarında, bir dut ağacının altında oturarak topladıkları dutları yiyen iki silahlı korucu Veysel'e el salladı.

"Balığa gidiyoruz!" diye bağırdı Veysel.

"Baban kızmaz mı?" dedi bir korucu.

"İzin aldım."

Hazar Gölü'ne giden patika, Hazarbaba Dağı'ndan aşağıya doğru genişleyerek, büyüyerek akan bir dereyi izliyordu. Buralarda kırmızı toprak kudurgandı; her yerde ot, çiçek, çalı, ağaç fışkırıyordu. Doğa sessiz ve ıssızdı. Öten kuşları, cırcır böceklerinin seslerini saymazsak, orman öğlen uykusuna dalmıştı. Mehmet Hoca iniş aşağı indikçe canlanıyor, üzerine çökmüş yorgunluk yok oluyordu. Yolda bulduğu bir kaplumbağayı kucağına aldı. Karşısına çıkan her ağaç, her ot, her çiçek onu mestediyor, durup saatlerce onlara bakmak istiyor, Veysel onu zorla sürüklüyordu. Düşünü kurduğu yaşamdı bu. Tanrı'nın yarattığı ilk yaşam... İnsan ancak bu yaşamla var olabilirdi, ancak bu yaşamla mutlu olabilirdi.

İçinde yürüdükleri patikada otlar, çiçekler onlar bellerine ulaşıyordu. Otların içinde arılar, kelebekler, çekirgeler, karıncalar, binlerce tür böcek kaynıyordu. Hava insanı aşık eden, çılgına çeviren, yaşam sevinciyle sarhoş eden olağanüstü bir koku salıyordu; yeryüzünde insan yapımı hiçbir parfümün veremeyeceği hoş bir kokuydu bu.

Hazar Gölü kıyısına ulaştıklarında Mehmet Hoca donakaldı. Veysel onun kucağında tuttuğu kaplumbağayı alıp yere bıraktı, kaplumbağa gölün çevresini sarmış otların içinde gözden kayboldu. Hazar Gölü dört dağ arasına sıkışmış volkanik bir göldü. Doğal bir mucizeydi. Çepeçevre yeşille çevrilmiş gölün masmavi suları üzerinde bağırarak uçuşan binlerce martı, göl ile toprak arasında dolanıp duruyorlardı. Bugün sessizdi göl. Uyuyan bir devi andırıyordu. Bazen dalgaları yükseliyor, kıyıya ulaştığında azalarak kıyıdaki kumsalı, otları yalayıp geri çekiliyorlardı.

Gölün batıya bakan kısmında çalı ve kamışlarla kaplı küçük bataklıklar vardı. Veysel oltasının ağzına bir solucan takarak gölün mavi sularına bırakırken, gölün karşı kıyısında, kıyıyı takip ederek giden tren görüldü.

“Diyarbakır’a gidiyor” diye mırıldandı Veysel. Gözleri kancanın su üstünde oynayan tıpasındaydı. “Dikkat et, eğer balık solucanla oynarsa tıpa tık tık suya gömülüp çıkar, eğer kancaya takılmışsa tıpayı suyun altına çeker ya da sürükleyip götürür!” Mehmet Hoca’nın Veysel’i dinlediği yoktu. Aklı, gölün kıyısında ot ve çalı bükleri arasında bir yılan gibi demir rayların üstünde akıp giden trendeydi. Uzaktan oyuncak bir tren gibi görünüyordu. Martılar çevrelerini sinek ordusu gibi kuşatmıştı; bağıyorlar, çağırıyorlar, oynuyorlardı. Ne kadar da uzundu! Acaba kaç vagon peşpeşe takılmıştı? Başka da hiçbir hareketlilik yoktu. Göl sessizdi, sakindi. Göz alabildiğine uzanıp gidiyordu.

“Bak bak!” diye fısıldayarak Mehmet Hoca’yı dürttü Veysel: “Tıpayı görüyor musun? Şu an balık solucanla oynuyor.”

“Evet gördüm” diye mırıldandı Mehmet Hoca. Gerçekten de Veysel’in söylediği gibi tıpa suya batıp çıkıyordu.

“Şimdi!” diye bağırdı Veysel, sırtı kaldırıp kıyıya çekti.

Oltanın ağzında iki kilodan ağır bir sarı sazan balığı vardı. Otların içine düşen balık çırpınmaya başladı. Güneş ışığı gibi sapsarıydı balık.

“Aferin sana!” diye bağırdı Mehmet Hoca.

“Sus, yavaş konuş, balıkları kaçıracaksın!”

“Onlar konuştuklarımızdan anlarlar mı?”

“Çok zekiler, insan sesini biliyorlar.”

“Bunu bilmiyordum.

“Öğreneceksin. Her bilginin bir başlangıcı var” dedi Veysel, şalvarının cebinden bir bıçak çıkardı.

“Ne yapıyorsun?”

“Balığı parçalayacağım.

“Neden?”

“Adetimdir. Tuttuğum ilk balığı martılara veririm” dedi Veysel. Bıçakla hâlâ canlı olan sazan balığını küçük parçalara bölerek, balık kokusunu aldıkları için çevrelerinde dolanan martılara attı. Binlerce martı yere

atılan balık parçaları üzerinde toplandı. "Yiyin! Bundan sonra beni rahat bırakın!" dedi. Kancaya yeni bir solucan takarak göle attı. Bir dakika içinde balığı silip süpüren martılar, gökyüzünde dönerek sevişen turnalar gibi çevrelerinde dolanmaya başladı. Gölün karşı kıyısından havalanmış büyük bir yaban ördeği sürüsü, karanlığın içinde aniden ortaya çıkmış gibi büyüyerek onlara doğru uçuyordu. O kadar çoklardı ki, gölün bir kısmını bir örtü gibi kaplamışlardı. Martılarla yaban ördekleri sürüsü içiçe karıştığından tam bir curcuna yaşandı.

"Şu kuşlar bırakmayacaklar balık avlayalım.

"Ne kadar büyük bir göl!"

"İlk defa mı görüyorsun?"

"Evet.

"Çok büyük! İyi yürüyen bir insan yirmi dört saatte bu gölün çevresinde dolaşamaz!"

"Dört dağın arasında böylesine güzel bir göl, mucize gibi birşey!"

"Bu gölün altında kentler olduğunu biliyor muydun?"

"Şaka yapıyorsun!"

"Hayır, gözlerimle gördüm kentin kalıntılarını. Binaları, ibadethaneleri, sokaklarıyla kent olduğu gibi suyun altında duruyor. "Yakala, yakala!" diye mırıldanmaya başladı Veysel, Mehmet Hoca'ya göz kırparak. Suyun üzerinde dolaşan tıpa oynamaya başlamıştı. Bir süre sonra ani bir şekilde tıpa suyun altına gömüldü; "Büyük balık!" dedi Mehmet Hoca. Yanılmamıştı; dört-beş kilo ağırlığında bir aynalı sarı sazandı. Mehmet Hoca, kumun üzerinde zıplayan sarı sazani izledi; yaşam alanından kopmuş balık çırpınıyor, zıplıyor, kendini sağa-sola fırlatarak yaşam alanı olan suya ulaşmaya çalışıyordu. Kumların üzerinde zıplayan sarı sazani gören martılar saldırıya geçti, ama Veysel martılardan önce balığı alıp kancaya takmayı başardı.

Gölün karşı kıyısındaki köyün üst kısımlarında bulunan çıplak, yeşil tepelere yayılmış davar sürüsü buradan zar zor görünüyordu. Karşı kıyıda küçük bir kayık gölün mavi suyu üzerinde göz kamaştırarak parılıyor, kayığın çevresinde martı sürüsü hortum gibi dolanıyordu.

Bir saat sonra yirmi kilodan fazla sazan, sarı sazan, aynalı sazan balığı yakalamışlardı. Mehmet Hoca balıkları iki ayrı kancaya takmış, iki eliyle taşıyordu. Göl kıyısından doğuya doğru yürüdükçe gölün çevresini kaplamış çalı bükü onlara yol vermiyordu. Bük yabanileştikçe oltaya takılan balık artıyordu. Özellikle gölün бүкүн içine uzandığı, çevresini kamış ormanının kapladığı yerlerde balık çok daha fazlaydı. İlkbaharda göl suyunun altında kalan bu topraklarda, yaza doğru yaklaştıkça göl suyu geri çekilir, bu бүклер bir çiçek bahçesine dönüşürdü. Ne kadar çok çiçek vardı bu бүкте! Bu çiçeklerden hiçbirinin adını bilmiyordu Mehmet Hoca.

Güneşin batmasına iki saat kalmasına rağmen Hazarbaba Dağı'nın gölgesi Hazar Gölü'nün üzerine çökmüştü. Gölün mavi suları şimdi koyu yeşil bir renge бүрүнmüş, ufka yaklaşmış güneşin kızıllaşan ışıkları gölün üzerinde oynaşmaya başlamıştı. Gölün üzerine çöken Hazarbaba Dağı'nın gölgesi zaman ilerledikçe yayılıp gölü sarıyordu.

Tuttukları balık kırk kiloyu geçmişti. Balıkların yarısını Mehmet Hoca, yarısını da Veysel taşıyordu.

"Geri dönelim! Tuttuğumuz balıklar yeter!" dedi Mehmet Hoca, çevresinde ciyak ciyak bağırarak uçuşan martıları kovarak. Balık kokusunu almış martılar, et kokusunu almış yaban arıları gibi onların peşini bırakmıyor, saldırıyorlardı.

"Daha zamanımız var."

"Elmas Ana'ya söz verdim. Akşam ona misafirim."

"Bakıyorum komşunla iyi anlaşıyorsun."

"Koca mahallede yaşayan tek insan o. Çok hoş bir ihtiyar."

“Öyledir. Babam hariç herkes sever onu” dedi Veysel: çoktandır ağzında duran ağaç parçasını tükürerek tatlı bir şekilde gülümsedi; “Babam hiç kimseyi sevmez. Yalnızca kendini sever.”

Sırıgı Mehmet Hoca'nın eline tutuşturdu:

“Al, biraz da sen tut! Ben yorulдум.

“Becerir miyim?”

“Becerirsin. Çok zor birşey değil. Bak şu ilerideki koya git. Orada balık çok.

Mehmet Hoca sıırıgı olarak Veysel'in gösterdiği koya doğru yürüdü. Ama içine kötü bir kurt düşmüştü. Sanki Veysel bilinçli olarak onu kendisinden uzaklaştırıyordu. Peki ama neden? Bu genç adam nasıl bir plan kuruyordu? Ondan uzaklaşınca elini sallayarak “Gel!” diye bağıırdı. “Sen git ben gelirim!” dedi Veysel. Uçkurdan tutarak, sık bükün içine daldı. Bu, Mehmet Hoca'nın dikkatini çekti. Nereye gidiyordu bu çocuk? Tuvalete çıkmaya gidiyorsa, tuttukları balıkların yarısını neden beraberinde taşıyordu? Artık emindi, bu genç adam birşeyler çeviriyordu. O da bükün içine girerek Veysel'i izlemeye başladı.

Veysel, damarlarının yarısı bükün içine uzanan koyun sularına gömülmüş, bir ev büyüklüğündeki alanı bir şemsiye gibi kaplamış büyük söğüt ağacının altında durdu. Ayakkabılarını, şalvarını çıkarmaya başladı. Mehmet Hoca bir söğüt ağacının arkasına saklanarak onu izlemeye başladı. Şimdi daha çok merak ediyordu genç adamın ne yapmak istediğini. Veysel şalvarını çıkarınca, her iki bacağına bağladığı çaputları söküp, çaputlara yerleştirdiği mermileri yere dökmeye başladı. Söğüt ağacının altında elleriyle bir çukur kazdıktan sonra, bacağına bağladığı çaputları sökerek mermileri içine yerleştirdi, sonra şalvarının cebinden naylon poşet çıkararak mermileri naylon poşete koydu, ardından balıklarla mermileri elleriyle kazdığı çukura koyarak üzerini kapattı. Şalvarını, ayakkabılarını giyerek, ılık çalıp göl kenarına döndü.

Mehmet Hoca saklandığı yerden çıkararak, koşup uzaklaştı. Bu genç adam tahmin ettiğinden daha tehlikeli işlere bulaşmıştı; oraya sakladığı mermileri, balıkları kim alacaktı? Mermileri korucubaşı babasından çaldığına göre bu genç adam gerillalara kuryelik yapıyor olmalıydı. Onun kendisini görmesini istemedi. Kendisini gördüğünü anlarsa, onun suç ortağı olmuş olurdu. Dikkatli olmalıydı. Kimbilir bu genç adamın bilmediği daha ne nitelikleri vardı. Şimdi daha iyi anlıyordu ki, onu kendisiyle balığa getirirken kendini kamufle etmişti. Doğrusu çok zeki bir gençti. Oltayı göle bırakırken aklı Veysel'deydi. Mermileri naylon poşete dolduran Veysel'in görüntüsü gözlerinin önünden gitmiyordu. O an elindeki sırtığın çekildiğini hissetti. Kendini toparladı. Kancaya takılan balık büyük bir güçle onu çekiyordu. Sırtığı iki elle kavradı, kaldırdı. Heyecanlıydı. Sırtığı yanlış yöne kaldırdığı için kancaya takılı sarı sazan balığı, dallarının yarısı gölün suları üzerine uzanmış, kökünde küçük bir oyuk olan yaşlı bir söğüt ağacının dallarına takıldı, misina dallara dolandı. Kancaya takılı sarı sazan balığı iki-üç kilo ağırlığındaydı. Havada sallanıyordu, güneşin altında altın sarısı bir renkle parlıyordu.

Birkaç dakika şaşkın bir şekilde Hazar Gölü'ne özgü bir balık olan sarı sazan balığına baktı, söğüt ağacına tırmandı. Vaktinde müdahale etmezse balık kancadan kopup suya düşebilirdi. Söğüt ağacına çıktı. Balığın takılı olduğu ince dal gölün üzerine doğru uzanıyordu. Dalın üstünde yürümeye kalkınca, kırılan söğüt dalıyla birlikte gölün içine düştü. Kısa sürede kendini toparlayarak kıyıya çıktı. Tanrı'ya şükür, burada göl çok derin değildi. Kıyıya çıktığında nefes nefese kalmıştı. Göğsü güm güm atıyordu. Cebinde ıslanan tütün tabağını çıkararak suyu boşalttı. Balığı kurtarmıştı. Hâlâ kancaya takılıydı. Sırılsıklam çimenlerin üzerine uzandı. Veysel onun yanına geldi. Üzgün görünüyordu. Mehmet Hoca bu genç adamın mükemmel rol yaptığını kabul etmek

zorunda kaldı. Biliyordu, balıkların yarısını leylekler, martılar kaptı diyecekti ona. Eğer balıkların yarısıyla mermileri söğüt ağacının altında sakladığını görmeseydi ona inanacaktı.

Veysel, Mehmet Hoca'yı sırlıslıkla ıslanmış görünce kahkahayla gülmeye başladı.

"Ne oldu sana?"

"Göle düştüm."

"Nereden?"

"Söğüt ağacından" dedi, eliyle hâlâ gölün üzerinde yüzen söğüt dalını göstererek.

"Söğüdün üstünde ne işin vardı?"

"Tuttuğum balık söğüt dalına takıldı da, onu kurtarmak için söğüde çıktım."

"Tabi kırılan dalla kendini gölün içinde buldun" dedi Veysel gülerek.

"Evet."

"Geçmiş olsun."

"Sağol."

"Ben de balıkların yarısını leyleklerle, martılara kaptırdım."

"Nasıl oldu?"

"Tuvalete çıkmak istedim. Dönüşte baktım ki yarısını aşırımlar."

"Önemli değil, kurtardıkların da bize yeter."

"Köye dönüyoruz."

"Tamam" dedi Mehmet Hoca; sonra da saatine baktı; "Akşam ezanına yetişemeyeceğim!" diye mırıldandı.

"Akşam ezanını unut!" dedi Veysel.

Köye girişte balıkları paylaşarak, etresi gün öğlen görüşmek üzere ayrıldılar. Veysel evin yolunu tutarken, Mehmet Hoca camiye gitti. Bahçeden içeri girerken, yeni ektiği bostanın önünde, elindeki uzun meşe odununa yaslanarak ayakta uyuyan Elmas Ana'yı o şekilde görünce gülümsedi. Yaşlı kadının azmine, yaşam sevincine hayran kaldı. On sekiz yaşına giren bir kız gibi sa-

rlmıştı hayata Elmas Ana. İneği çeşmenin yakınında otlanıyor, arada bir başını kaldırarak bahçeye yeni giren Mehmet Hoca'ya bakıyordu. Yavaşça yaşlı kadına yaklaştı; "Yılan, yılan!" diye bağırdı.

"Uş uş! Kotto, kotto?/Uş uş! Nerede, nerede?" diye bağırdı kadın; yerinden sıçrayıp çevresine bakarak, elindeki meşe odunuyla saldırı pozisyonunu aldı. Mehmet Hoca kahkahayla gülünce, bir çocuk gibi bozularak elindeki meşe odununu yere attı.

"Kötü bir şakaydı!"

"Korktun mu?"

"Hayır!" diye bağırarak yüzünü buruşturdu Elmas Ana. Mehmet Hoca yaptığı şakaya pişman oldu.

"Özür dilerim, seni korkutmak istememiştim.

"Senin halin ne böyle?" dedi Elmas Ana, Mehmet Hoca'ya bakarak.

"Göle düştüm."

"Kendine dikkat et! Hazar Gölü lanetlidir. Kötü cinler var o gölde. Kıyısında duran insanları bile içine çekerek."

"Dikkat edeceğim. Balık getirdim. Akşam birlikte yiyeceğim."

"Olmaz!"

"Neden?"

"Benden uzak dur evladım!"

"Neden?"

"Benim yüzümden korucuların sana zarar vermesini istemiyorum!" dedi Elmas Ana; inekini sürüp bahçeye çıktı. Fakat Mehmet Hoca altı-yedi kilo ağırlığında iki aynalı sazı zorla ona verdi.

Öbür gün Veysel kararlaştırdıkları gibi öğlen vakti camiye geldi. Veysel cami bahçesine girerken Mehmet Hoca salatalık qarıxlarının alt kısmında yaptığı qarıx kabak tohumu ekiyordu. Veysel geldiğinde işi bitmek üzereydi. Veysel'i perişan halde görünce, yaptığı işi bırakarak korkuyla ona doğru yürüdü. Veysel'in sağ gö-

"Ondan korkmuyorum, korkacak birşey de yapmadım!"

"Ondan kork!" diye Mehmet Hoca'nın konuşmasını kesti Veysel; "Korkak bir adamın düşmanlığından kork! Sen sakın ol, günü geldiğinde onu ben cezalandıracağım!"

"Sakın ha, bir daha böyle konuştuğunu duymayayım. O senin baban, bunu unutma!"

"Babam can alıyor. Çevresinde, birlikte yaşadığı insanlara zarar veriyor, acı çektiriyor. Onu durdurmam lazım!"

"Kötülüğü kötülükle ortadan kaldıramayız, bunu unutma! Sadece bir kötülüğü yok edip yerine yeni bir kötülük koruz."

"Ama o can alıyor. Azrail gibi. İnsanlara canı o mu verdi ki alıyor?" diye mırıldanmaya başladı Veysel. San-ki derin bir uykuda konuşuyordu. Dalıp gitmişti. Mehmet Hoca pipoyu doldurdu. Veysel sırtını cami duvarına dayadı; birkaç dakika pipo dolduran Mehmet Hoca'ya baktıktan sonra konuşmaya başladı:

"İki yıl önce köyümüz iki yüz yedi haneydi; köy cıvılcıvıl insan, hayvan kaynıyordu. İnsanlar yoksul, ama mutluydular. Yarı aç, yarı tok, yarı çıplak geçinip gidiyorlardı. Herşeye rağmen hayat güzeldi. Tanrım o günler bir daha geri gelecek mi? O günleri bir daha görmem diye korkuyorum. İçimde hep bir korku, bir hüznün var. Koruculuğu kabul etmedikleri için köyden zorla sürgün edilen insanların içinde çok iyi arkadaşlarım vardı; canciğerdim onlarla; birlikte oynar, dolaşır, çalışırdık. Sonra o kahrolası olaylar gelişti. Babam korucubaşı oldu. Yanına bir katil olan korucu İbrahim'i ve birkaç çapulcuyu da alarak köylüleri korucu olmaya zorladı. Köylüler ona karşı çıktı. Devlet desteğini arkasına alan babam, çevresindeki çapulcularla köyde terör estirmeye başladı. Korucu İbrahim, Azrail kesildi köyde. Babamın da korkaklığından yararlanarak onu bütün pisliklerine ortak etti. Birkaç çapulcunun bir köyü nasıl yok ettiklerini günlerce anlatsam bitmez. Bunları dinlemeye yüreğin dayanmaz. Elmas Ana anlatmıştır sana yaşananları..."

“Hayır. Ne ben ona sordum, ne o anlattı. Sen anlat.

“Öyleyse ilk benden duymuş olursun. Korucu İbrahim, arazi yüzünden kardeşini öldürüp cezaevine düşmüş, aftan yararlanarak çıkmış bir katil. Korucu olup devlet desteğini arkasına aldıktan sonra kudurdu, canavarlaştı. Dövmediği, karakola götürüp dövmedmediği köylü kalmadı köyde. Bütün bu yaşananlardan babamın haberi vardı. Karakollarda ölenler, yaralananlar, sakat kalanlar oldu. Bütün yapılan zulme inat, insanlar direnip koruculuğu kabul etmediler. Bu kez de köylüler esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmaya başladı. Kaybolan köylülerin, ormanlarda, dağda, ekinler arasında, göl kenarında vahşi bir şekilde işkence edilmiş, parça parça edilmiş cesetleri bulundu.”

Sustu Veysel. Alnında boncuk boncuk terler boşalmaya başlamıştı. Yere otların içine oturdu. Mehmet Hoca da sessizce onun yanına çöktü; piposu hâlâ tükenmemişti. Oturdukları yerde bir karınca yuvası olduğunu görünce yerini değiştirdi Mehmet Hoca.

“İstersen sana bir köylümüzün öyküsünü anlatayım.

“Anlat, seni dinliyorum!”

“Dursun Amca’nın cesedini ilk bulan ben oldum. O gün Hazar Gölü’nde balığa gitmiştim. Ceset, küçük bir derenin gölle birleştiği noktada bir çalı kümesinin içindeydi. İyi bir insandı Dursun Amca, onu çok severdim, o da beni severdi. Her yıl mart ayı gelip ağaçların gövdesine su düştüğünde, bana söğüt ağacının kabuğundan zurna yapardı. Ben de zurnayı çalarak köyün sokaklarında dolaşırdım. Yazık oldu Dursun Amca’ya, çok yazık oldu! Köyün en yoksul, ama en çalışkan, en becerikli insanıydı. On parmağında on marifet vardı. Dursun Amca’nın yedi çocuğu vardı. Beşinci çocuğu Hüseyin benim en iyi arkadaşımdı. Kimbilir şimdi nerede? Bazen onu rüyalarımda görüyorum. Rüyalarımda onu hep ağlarken görüyorum. İnşallah gerçek yaşamında öyle değildir. Dursun Amca dürüst, özü sözü bir, doğru bildiğini söy-

lemekten sakınmayan, biraz da inatçı bir insandı. Onun yanlıştta inatçı olduğunu görmedim. Uzun boylu, zayıf, kömür gibi kara tenli bir insandı.

Üç koyun, iki kuzuyu önüne katmış yoldan geçen genç bir gelin görününce sustu, gelin camiye geçince kaldığı yerden sözlerine devam etti:

“Diğer üç kardeşi beyaz tenli olduğu halde onun Arap gibi kara doğmasına akıl sır erdiren olmamış. Çünkü bütün bu bölgede yüzyıl öncesine kadar öyle bir insan yokmuş. Bu nedenden dolayı insanlar ona biraz korkuyla, biraz da şüpheyile bakarlardı. Evi, boşaltılmış mahallenin en üstündeydi; yakılıp yıkılmadan önce buradan görünürdü. Şimdi iki katlı evin yerinde küçük kapkara bir tümsek var. Koruculuğu kabul etmeyen insanların başını çektiği için öncelikle bir numaralı hedef olmuştu. Ortadan kaybolmadan bir hafta önce gece yarısı evi ateşe verilerek yakıldı. İçindeki herşey; eşyaları, hayvanları yanıp kül oldu. Yalnız o, eşi ve çocukları kurtuldu. Bir de son anda, evin ahır olarak kullanılan alt katının kapısını kırarak yakıcı alevlerin arasında dışarı çıkmayı başaran eşiği. O da derin yaralar aldığı için iki gün acı içinde çırpındıktan sonra öldü. Bu olay çok acı oldu. Babam ve korucular Dursun Amca'nın köyü terketmesini beklerken, o evinin harabesi üzerinde meşe ağaçlarının yapraklarından küçük bir *holik* yaparak içine girdi. O gün ben de ona yardım etmiştim. Ağabeyim Ahmet de bizimleydi. Dursun Amca tek söz etmeden çalışıyordu. Ağladığını da görmedim. Ama karısının ağıtları, *şin şivarı* dinmedi, güzel sesiyle ağıtlar yakıp durdu. O kadın sesi hâlâ kulaklarımda çınlıyor, o sesi hatırladıkça hemen şimdi babamı boğmak geliyor içimden.

Herkes evinden birşeyler getirdi. O dayanışma ruhu gözlerimi yaşartıyor. Hiç unutmam, ağabeyim Ahmet'in beni bir kenara çekerek, 'Bizim de Dursun Amca'ya yardım etmemiz gerekir.' dediğini unutmam. Çok iyi bir insandı ağabeyim Ahmet. Ama Dursun Amca'ya nasıl yar-

dım edebilirdik ki? Babam duyarsa ikimizi de öldürürdü. Kendi aramızda konuştuk, sonunda bedeli ne olursa olsun Dursun Amca'ya yardım etmeye karar verdik. Bu işi açık yapmamıza fırsat vermeyeceklerdi. Biz de evden çalmaya karar verdik.

Ben babamın uyuduğu odanın kapısında nöbet tuttum, ağabeyim annemin yardımıyla Dursun Amca'ya götüreceğimiz yiyecek ve giyecekleri bir torbaya dolduruyordu. İyi bir insandır annem. Babam gibi korkak değildir. Bakma suskun duruşuna, cesur bir kadındır.

Dursun Amca'ya yardım etmeyi başaramadık. Nöbet tutan korucular ağabeyimi sırtındaki torbayla bahçede yakaladılar. Babamı çağırdılar. Babam küplere bindi. Bağırды, çağırdı, küfür etti. Ben ucuz atlattım, o akşam sadece üç tokat yedim. Babam hıncını ağabeyimden çıkardı, onu odaya kapatarak iki korucuyla birlikte sopalarla dövdü. Ağabeyimin çığlıkları konağı inletti. Anam sel gibi gözyaşı döktü. Acıdan ağlayarak bağırان ağabeyimin çığlıklarını duyunca odaya girmek istedim, korucular beni konaktan dışarı atarak kapıyı kilitlediler. O gece aklımı yitirmiş gibi konağın çevresinde koştum. Sonradan annemin anlattığına göre o gece konağın bütün camlarını kırmışım, korucular beni saatlerce köyün sokaklarında kovalamışlar. Aradan iki yıl geçmesine rağmen hâlâ bu yaptıklarımla ilgili hiçbirşey hatırlamıyorum. Bilir misin, çok iyi koşarım. Bir kez ekin tarlaları arasında beygirimizle yarışa girdim, inanmayacaksın ama onu geride bıraktım; köylüler bana 'Rüzgârla yarışan çocuk' derler; kendim bile bu yeteneğime şaşarım.

O gece korkudan eve gitmedim. Ağabeyim Ahmet'in başına gelenler benim de başıma gelebilirdi. Yazdı. Temmuz ayıydı. Hava sıcaktı. Harmanın yanında üst üste yığılmış buğday bağlarının tepesine çıkıp saklandım. Annem, korucular, köylülerimiz her tarafta beni arıyorlardı.

Pırıl pırıl bir geceydi. Gökte tek bir bulut bile yoktu. Hilal Hazarbaba Dağı'nın yamaçlarında gazı tükenmek-

te olan bir lamba gibi ölü ışıklarıyla gecenin içinde parlıyordu. Tepemdeki gökyüzüne yıldız yağmıştı. Korkuyordum. Sanki çevremde gözle görünmeyen binlerce yaratık dolaşıyor, her an beni parçalayabilirler gibi bir duygunun içindeydim. Çıt çıkmıyordu benden, tortop olmuştum. Hemen harmanın altından geçen su arkının kenarında, karanlıkta kara, korkunç bir devi andıran kavak ağaçları geceyi daha da esrarengiz kılıyorlardı. Saatlerce gökyüzünde kayan yıldızları izledim.

Gece ilerledikçe bunaltıcı sıcak yerine serin bir yel esmeye başladı. Sanki birileri beni serinletmek için yelpazeliyor, uyumam için ilahi bir melodi mırıldanıyordu. Tatlı bir uyku beni sarmaladı. Bütün çabama, ısrarıma rağmen gözlerim açılmıyordu.

Annem, köylüler, korucular, gece yarılarna kadar ellerinde gaz lambalarıyla beni aradılar. Kimse üst üste yığılan buğday bağlarının üstüne bakmayı akıl etmedi. Annem bir keresinde sırtını, üstünde saklandığım buğday yığınının dayadı; 'Veysel eve gel oğlum!' diye bağırdı. Ağlıyordu. Yanında üç-dört kadın daha vardı. Bir ara saklandığım yerden çıkarak onun kucağına atılmayı düşündüm. Annemi çok severim, onun ağlamasına dayanamam. O an ağabeyimin çığlıklarını, bağırان babamın sesini duyarak iki elle kulaklarımı kapadım, gözlerimi yumdum. Bu sesi duymak istemiyordum. İlk defa o gece yalnız başıma kaldım, ilk defa o gece ölümü o kadar yakınımda gördüm. İlk defa o gece babamı öldürme fikri aklıma doldu. İlk defa o gece yaşamın anlamını, ölümün korkunçluğunu derinden hissettim.

O gece gök bir pınar gibi berrak, ölüm gibi korkunç ve esrarengizdi. Kavak ağacının tepesinde öten iki baykuşun sesi geceyi daha da korkunçlaştırıyordu. Gece sessizdi; insana yokluğu çağrıştıran derin bir sessizlik... O gece çok düşündüm. O gece bütün bunları çok derinlerde hissettim. Köyde yanan son gaz lambası da sönerek köy karanlığa bürününce korkum daha da art-

11. Eğer kalkıp kaçacak gücüm olsaydı, bir dakika durmaz, eve kaçırdım. Ama bir taş gibi hareketsizdim, kıpırdıyamıyordum. Sadece bakıyor, görüyor, düşünüyordum. Bana birazcık cesaret veren ise arada bir havlayan köyün köpekleriydi.

Bir yandan uyuyordum, bir yandan uyanıktım; buna emindim. Belki gece yarısı, belki sabaha doğruydu, yakınımdaki ayak seslerini, insan ağırlığını hisseder gibi oldum. Başımı kaldırarak baktım. Gece karanlıkla aydınlık arası gibi bir haldeydi. Tıpkı iç içe geçen düşle gerçek gibi birşey; kimine göre aydınlık, kimine göre karanlık olan, kimine göre gerçek, kimine göre düş olan, varlıkla yokluğun, düşle gerçeğin iç içe geçtiği tuhaf bir andı.

Dört insan karartısı gördüm; önce kavakların gölgesinde oldukları için onları iyi seçemedim. Yerde birini sürüklüyorlardı. Kavakların gölgesinden çıkarak, üzerinde saklandığım buğday yığını önünden geçtiklerinde onları gayet net gördüm. Biri korucu İbrahim'di. Buna eminim. Gözlerimi bağlasalar bile korucu İbrahim'i kokusundan, ağırlığından tanırım. Diğer üçü yabancıydı. Birini daha önce görmüştüm. Evimize her gelişinde babamın kuzu kestiği adamlardandı. Diğerlerini tanımadım. Yerde leş gibi sürükledikleri adamsa Dursun Amca'ydı. Ellerini bağlamışlar, bacaklarından tutarak sürüklüyorlardı. Onu öldürmeye götürdüklerini anladım. İyice ufaldım korkudan, nefes bile almıyordum. Çünkü onları gördüğümü görseler beni öldüreceklerini biliyordum. Çünkü bu adamlar çok acımasızdı. Geride hiç tanımak bırakmak istemiyorlardı. Onları tek gören benim. Şu ana kadar bir anneme, bir İmam Serdar'a, bir de sana anlattım. İmam Serdar kayıp. Hayatta biz üç kişi varız. Bağırarak, bütün köyü ayaklandırmak istedim, yapamadım. Çenem kilitlenmişti, öyle kaç saat kaldığımı bilmiyorum. Uyandığımda güneş yeni doğuyordu. Yeni bir gün başlıyordu. Akşam gördüklerim gerçek miydi,

düş müydü? Saklandığım yerden çıkarak Dursun Amca'nın *holıkına* doğru yürüdüm. *Holike* yaklaştığımda ağlama seslerini duydum. O zaman gece gördüklerimin gerçek olduğunu anladım. *Holike* gitmekten vazgeçerek, ağlayıp eve koştum. Gece gördüklerimi ağabeyime anlatıp, onunla birlikte nasıl hareket edeceğimize karar vermeliydik. Onun çok akıllı bir genç olduğunu biliyordum. Sonra beni en iyi anlayan ağabeyimdi.

Evimizin bahçe kapısından içeri girdiğimde konakta kötü şeyler olduğunu anladım. Gece yarısına kadar beni arayan korucuların beni görmemiş gibi davranmalarını garipti doğrusu. Akşam babamla birlikte ağabeyimi döven koruculardan biri yere çökmüş ağlıyordu. Ağzı, burnu kan içindeydi. Elinde bir sitil su tutan genç bir korucu onun başında dikilmişti. Ağzı, burnu kan içinde kalmış korucu yalnız bir kez başını kaldırıp bana baktı. Sonra başını önüne eğdi. Korucuları sevmememe rağmen ona acıdım. 'Ne oldu?' dedim. Koruculardan yanıt alamayacağımı anlayınca konağa doğru koştum.

Annem konağın merdivenlerinde oturmuş ağlıyor, babam elma ağaçlarının altında sinirli sinirli dolaşıyordu. Annem beni görünce 'Veysel oğlum!' diye bir çığlık kopararak, kalkıp beni kucakladı, sıktı. 'Anne boğacak-sın beni!' dedim. Duymadı bile, sanki biri beni alıp götürcekmiş gibi sımsıkı kollarıyla sarmıştı. Beni kokluyor, saçlarımdan öpüyor, gözyaşları yüzüme, başıma dökülüyordu. 'Ne oldu anne?' diye sordum. 'Ağabeyin gitti!' dedi. 'Nereye?' dedim. 'Dağa çıkmış. Ağabeyin gerillaya katılmış.' dedi annem; beni bırakıp iki eliyle dizlerini döverek. Babamı hiç o halde görmemiştim. Ayakta dolaşan bir ölüye benziyordu. Doğrusu onun ağabeyimi o kadar çok sevdiğini bilmiyordum."

"Birileri geliyor!" dedi Mehmet Hoca, yerinden ayağa kalkarak. Yaşlı bir köylü, yularından tuttuğu bir katırla cami bahçesine girdi. Sağ gözünü beyaz bir pusun kapladığı, tek tel saç kalmamış küçük kafasına bir yığın

eski çaput dolamış yaşı köylü, katın cami bahçesinde otlatmaya getirmişti.

“O sağır,” dedi Veysel; “top atılsa duyamaz.

“Devam et!”

“Kaırılışına tanık olduğum Dursun Amca’nın cesedini de ben buldum. Tesadüf müydü, yoksa hayatın kötü bir oyunu mu, bilmem. Bunları sana anlatıyorum, çünkü sana güveniyorum. Senin iyi bir insan olduğunu, sana güvenebileceğimi ilk gördüğüm an anlamıştım. Konağa ilk geldiğinde, kaldığım odanın penceresinden seni izlemiştim.”

“Bana güvendiğin için sağol. Güvenini kötüye kullanmayacağımdan emin olabilirsin. Gerçekten de bu köyde korkunç şeyler yaşanmış. Devam et, seni dinliyorum!” dedi Mehmet Hoca, Veysel’in gözlerinin içine bakarak.

“Bu olayı seni bilgilendirmek için anlattım. Burada olup bitenleri öğrenirsen daha dikkatli olursun. Dursun Amca’nın cesedini gördüğümde öğlen vaktiydi. Güneş tam tepemdeydi. Ceset kurtlanmış, berbat bir şekilde kokuyordu. Yüz metre uzakta cesedin yaydığı pis kokuyu hissetmiştim. Bir insan cesedi değil, bir hayvan leşi beklemiştim. Bir insan cesediyle karşılaştığımda yaşadığım duyguları anlatamam! Aman Tanrım, cesedin içinde milyonlarca kurt kaynıyordu! Harıl harıl cesedi kemiriyorlardı. Kör anılar, böcekler, kanlıncalar yayılmıştı cesede; kartallar, kargalar, cesedi bir savunma kalkanı gibi sarmış koku çemberi içine şimşek hızıyla dalarak, her seferinde küçük bir parça alıp uzaklaşıyorlardı. Bir tilki uzakta durmuş cesede bakıyor, kokunun içine girecek cesareti, gücü kendinde bulamıyordu. Uzun tüylü kuyruğu, incecik, narin vücudundan daha iri görünüyordu. Beni görünce tüydü.

Dursun Amca’nın tereği, yamalı eski şapkası, cesetten beş-on metre uzakta yarı halde kuma gömülüydü. Şapkanın kenarında, eti usta bir kasap marifetiyle te-

mizlenmiş bir kemik parçası vardı. Kemiğe yüzlerce iri bacaklı siyah karınca yayılmıştı. Bu Dursun Amca'nın kemiği olmalıydı. Ağzımı gömleğimle kapatarak cesede yaklaşmak istedim. Bu mümkün değildi. Koku dalgası güçlü bir kasırga gibi beni sürükleyerek oradan uzaklaştırdı; kendimi bir söğüdün altında buldum. Kusuyordum. İçim dışarı çıkmak üzereydi. Bir ara öleceğimi düşündüm, kendimi gölün içine attım. Göl de beni kurtarmayınca, oradan kaçtım. Aylarca bu olayın şokundan kurtulamadım. Şimdi başladığım noktaya dönelim: İnsanlara bunca zulmü yapan suçlular yargı tarafından cezalandırılmazsa ne yaparsın?"

"Bilmem!" dedi Mehmet Hoca; "Onları şikâyet etmek lazım."

"Bunu söyleyeceğini biliyordum. Onları şikâyet etmediğimi mi düşünüyorsun? Onu da yaptım. Cesedi bulduğumun ikinci günü sabah erkenden gizlice evden kaçarak jandarma karakoluna gittim. Karakolda genç bir astsubay vardı. Onu tanıyordum. Sık sık bizim eve gelirdi. O gece gördüklerimi ona anlattım. Bana inanmadı. Hatta iftira ettiğimi söyleyerek bana kızdı, yalan söylemekten dolayı beni tutuklamakla tehdit etti. Gözdağı vermek için iki saat hücreye attı. Ellerimi kelepçeleyerek, iki jandarma nezaretinde eve gönderdi. Babam o gün beni dövmedi, ama bir ay boyunca bir odaya hapsetti."

"Çok kötü!"

"Kötü ya, kötü!" dedi Veysel. Gözleri doldu; Mehmet Hoca, Veysel'in saçlarını okşayarak onu sakinleştirmeye çalıştı.

"Bu zor günler de geçer."

"Söz verdim, babamı öldüreceğim!"

"Hayır. Bunu aklından sil, o senin baban!"

Caminin bahçesine bir korucu girince sustu Mehmet Hoca.

Korucu ihtiyar bir adamdı. İki aylık sakalı vardı. Üzerine geçirdiği korucu elbiseleri, silahı, mermileri, bom-

bası onu bir komedyene benzetmişti. Sanki ilginç olsun diye bu kılığa girmişti. Silahı çaprazlama omuzuna asmıştı. Elinde kalın bir sopa vardı. Ayakları çıplaktı. Askeri potinlerini belindeki kemere asmıştı. Kendisine bol gelen pantolonun paçalarını diz kapaklarına kadar katlamıştı. Bu korucuyu tanıyordu Mehmet Hoca, ama onunla hangi gün tanıştığını hatırlayamadı. Yerinden kalkarak korucuyu karşıladı.

“Bir şey mi istiyorsunuz?”

“Beni Yusuf Ağa'yla karakol komutanı gönderdi” dedi korucu, susup, uzun süre boğazını temizledi. Boğazında birşey kalmış bir insan gibi hırlıyordu.

“Ne oldu Veli Dayı?” dedi Veysel; korucu Veli'yi üzgün görmüştü.

“Teröristler Yaprak Köyü'ne saldırmışlar. Jandarma komutanının anlattığına göre çok sayıda korucu, çoluk çocuk ölü varmış. Çatışma köyün dışında hâlâ sürüyor-muş. O köyün imamı yok. Bu yüzden ölüleri defnetmek için bizden imam istediler.”

“Sen git! Ben üstümü değiştirip geliyorum.

“Gecikme! Komutan çok sinirli!”

“Gecikmem.

“Çatışma ne zaman başlamış?” dedi Veysel. Titriyordu. Ne zaman bir çatışma haberini duysa hep böyle olurdu. Hangi gruptu acaba? Ağabeyi çatışmada mıydı?

“Gerilladan ölen var mı?”

“Ölü teröristler varmış. Ama ölülerini geri çekilirken beraber götürmüşler” dedi korucu Veli, Mehmet Hoca'ya bakarak; “Yusuf Ağa'nın konağı önünde toplanıyoruz. Gecikme!”

“Gecikmem!” diye bağırdı Mehmet Hoca. Çoktandır cami bahçesinde katırını otlatan sağır köylü onların yanına geldi, “Ne olmuş?” diye bağırdı. Sanki yanındaki insanlarla değil, kilometrelerce uzaklıktaki insanlarla haberleşiyordu.

“Teröristler Yaprak Köyü'nü basmış!” diye bağırdı korucu Veli. Ancak sağır köylü hiçbirşey duymadı. Soru-

sunu yineledi. Bu kez Veysel devreye girdi, elleriyle ve parmaklarıyla ona bir takım şekiller yaptı. Sağır korucu "Vah vah vah!" diye inleyerek ağlamaya başladı.

Mehmet Hoca'nın bindiği cemse, otuz araçtan oluşan askeri konvoyun orta sıralarındaydı. Üstü kalın bir çadırla kaplı cemsenin içi asker, korucu, özel tim doluydu. Hepsi silahlıydı; cemsenin içinde tek silahsız insan Mehmet Hoca'ydı. Korucular, askerler, özel timler sessizdi. Sanki az önce çok sevdikleri bir insanı kaybetmiş gibi üzgün, kederli görünüyordlardı; herkesin herkesten sakladığı ölüm korkusu bir kâbus gibi cemsedeki askerlerin, korucuların, özel timlerin yüreğine inmişti.

Elinde bir bardak suyla odanın kapısından içeri giren Dicle, cemsenin orta yerinde duruyordu; Mehmet Hoca'nın beyni bu karede kilitlenmişti. Biliyordu, cemsenin orta yerinde duran kız gerçek değildi. Fakat gerçekten daha ziyade o görüntüyü seviyordu. Kaybolup gitmese sonsuzluğa kadar o görüntüyü izlemeye razıydı. Dicle o çatışmanın içinde miydi acaba? Bu korku onu boğuyordu.

Yusuf Ağa, Mehmet Hoca'nın yanına oturmuştu; silahı kucagındaydı. Başını önüne eğmiş, kara kara düşünüyordu; yüzü mosmor olmuş, uzun kulakları kan pıhtısına dönmüştü. Yola çıktıklarından bu yana bu haldeydi. Onu tanıyan herkes, Yusuf Ağa'nın oğlu için üzüldüğünü biliyordu. Zor bir olaydı. Ancak yaşayan anlayabilirdi bu acıyı. Mehmet Hoca, Yusuf Ağa'ya acıyor, şu an onun ruhunda esen fırtınayı sezebiliyordu. Oğluna kurşun atmak kolay birşey olmamalıydı. Henüz çocuğu yoktu, ama bu duyguyu anlayabiliyordu. Yusuf Ağa birkaç kez başını kaldırarak Mehmet Hoca'ya baktı. Bakışlarında kin, düşmanlık, öfke yoktu; acı ve çaresizlik akıyordu bakışlarında. Bir mesaj yolluyordu gözleriyle

Mehmet Hoca'ya; sanki çaresiz olduğunu, yapacağı bir-şey olmadığını anlatmak istemişti Mehmet Hoca'ya. Şimdi onu daha iyi anlıyordu Mehmet Hoca. Cemsenin kapısına yakın oturan korucu İbrahim gayet neşeli görünmeye çalışıyor, çiğnediği sakızı arada bir balon gibi şişirerek patlatıyordu. Cesur, korkusuz görünmek istemesine rağmen, cemsede bulunan insanlardan en çok onun korktuğu her halinden belliydi. Gıcık gıcık sakız patlatmasına dayanamayan uzun boylu bir özel timci "Çıkar şu pisliği ağzından!" diye bağınca, korucu İbrahim şıp diye çenesini durdurdu. Sakızı yutmuştu.

Cemsede bulunan askerlerden biri çok gençti. Görünüşte on altı-on yedi yaşlarını gösteriyordu. Sakalları daha yeni yeni çıkıyordu. Oturduğu yerde ayaklarını oynatıyor, sıkıntıdan, korkudan tırnaklarını kemiriyordu. Hafif sarıya çalan bir teni, kömür gibi kara, büyük gözleri vardı. Onun yanında oturan, solgun tenli, çekik gözlü askerin elinde, şeridi takılı, namlusu cemsenin üstünü kaplayan çadırdan açılmış delikten dışarı çıkarılmış bir makineli tüfek duruyordu. Her an ateşe hazır halde bekliyordu.

Cemsenin orta yerinde beş sandık dolusu mermi, iki sandık dolusu el bombası duruyordu.

Mehmet Hoca, sıcak çatışmaya giden bu insanların belki bir kısmının geri dönmeyeceğini, çatışmada ölebileceğini ya da yaralanabileceğini düşünerek onlara acıdı. Daha çok gençlerdi. İnsanları anlayamıyordu. Sorunlarını barış içinde diyalogla çözeceklerine niçin savaşı seçiyorlardı? Niçin birbirilerinin farklılıklarına tahammül edemiyorlardı? Galiba bu soruların cevabını hiçbir zaman öğrenemeyecekti. En kötü yaşam ölümden çok iyiydi. Yüzyıllardır insanoğlu korkularını yok etmek için akla, mantığa sığmayan hurafelerle süsleyip yüceleştirdiği, tapındığı ölümün o korkunçluğunu ancak onunla gerçek anlamda yüzleştğinde görebiliyordu. "Ölüm" ve "savaş"; bu iki sözcüğü duyduğunda tüyleri diken diken

oluyordu. Nefret ediyordu savaştan. Ama bu hayat onu bir savaşın içine sürüklemişti. Sevdiği kız savaşın karşı cephesindeydi. Buralara ona ulaşmak için gelmişti. Şu anda cemsede bulunan özel timler, askerler, korucular bunu bilse onu tutuklardı.

“Mehmet Hoca’ya bir silah verin!”

Bunu söyleyen korucu İbrahim’di. Kendince Mehmet Hoca’yı sıkıştırmak istiyordu. Kıs kıs güldükten sonra Yusuf Ağa’ya göz kırptı, ama Yusuf Ağa onu görmemiş gibi davrandı.

“Silah alamam!” dedi Mehmet Hoca; “Bu benim işim değil.”

“Korkuyor musun?” dedi korucu İbrahim, silahını havaya kaldırarak; “Bak ne güzel birşey!”

Mehmet Hoca bozuldu ama bozulduğunu göstermeyeye çalıştı. Korucu İbrahim’in ahmakça davranışları onu güldürdü. Mehmet Hoca’nın güldüğünü gören korucu İbrahim, bozularak sustu. Bu kez özel timlerden biri korucu İbrahim’in az önce sorduğu soruyu sordu:

“Korkuyor musun?”

“Korkuyorum, ama bazen korktuğum halde korkma-
ma neden olan şeyi yapacak kadar cesaretim olur. Silahı elime almamamın asıl nedeni korku değil; silah bir ölüm aracı olduğu için onu sevmem. Korucu İbrahim’in söylediği yanlış. Silah iyi birşey değil, silah yeryüzünde en kötü şey benim gözümde.

“Korkak!” diye bağırdı korucu İbrahim; “Erkek değil misin?”

Korucu İbrahim’in bu sözlerinden çok, içinde korucu İbrahim’e karşı gelişen kinden korktu. Onun temel yaşam biçimi hiç kimseye kin duymamaktı, ama elinde olmadan korucu İbrahim’e karşı kin duymaya başladığını görüyordu. Bu duyguyu ruhundan söküp atmaya çalıştı, başaramadı. Topal Hıdır haklıydı. Hâlâ hamdı. Yeterince olgunlaşmamıştı.

“Sen silahla mı yatağa giriyorsun?” dedi Mehmet Hoca. Korucu İbrahim bu sözden birşey anlamadığı için aval aval Mehmet Hoca’ya baktı.

“Niçin silahla yatağa gireyim?”

“Erkeksin ya!”

“Bir şey anlamadım” dedi korucu İbrahim, büyük altın da gülümseyen Yusuf Ağa’ya bakıp başını sallayarak.

“Boşver, sen anlayamazsın” dedi Yusuf Ağa, korucu İbrahim’i azarlayarak; “Aptallığınla övünmeye kalkma.

“Askerlik yaptın mı?” dedi bir asker Mehmet Hoca’ya.

“Yaptım.”

“Silah kullanınadın mı İmam Efendi?”

“Kullanmadım.”

“Hiç mi?” dedi bir özel timci konuşmaya katılarak.

“Hiç.

“Peki ne yaptın askerlikte?”

“Mutfakta bulaşık yıkadım, yemek hazırladım” dedi Mehmet Hoca; korucu İbrahim de dahil dört-beş asker kahkahayla güldü. Mehmet Hoca aldırmadan konuşmasına devam etti: “Askerliğe karşı olan bir insanım, düşünce olarak her türlü askeri örgütlenmenin lağvedilmesinden yanayım. Bunu söyledim. Dinlemediler, beni zorla alıp askere götürdüler. Zorla elime silah vermeye kalktılar, kabul etmedim. Çok dayak yedim. Üç ay hapis yattım, ama silaha elimi sürmedim. Sonunda beni dövmeekten bıktılar, mutfağa verdiler, askerliğimi mutfakta bitirdim.

“Hiç mi silah almadın?” dedi çoktan beri suskun duran şişman bir asker.

“Hayır. Hiç silah almadım, kullanmadım.

“Neden?”

“İnançlarıma, düşüncelerime ters geliyor silah kullanmak.”

“Peki silah neden inançlarına, düşüncelerine ters? Çoğu din adamları silahı kutsar, yüceltir, savaşta ölenlere şehitlik payesi verir” dedi orta yaşlı korucu. Hafif

kamburu çıkmış, buruşuk suratlı bir insandı. Mehmet Hoca'nın söyledikleri onu şaşkına çevirmişti. Hayatında ilk defa silahı yeren, onu kabul etmeyen bir din adamıyla karşı karşıyaydı. Az önce sorduğu soruyu tekrarladıktan sonra uzun uzun öksürmeye başladı.

"Ben savaşı, ölümü amaçlayan bütün örgütlenmelere karşıyım. Ne adına, nasıl, neyi amaçlayarak yapılırsa yapılsın, ölümü, savaşı amaçlayan her örgütlenme insana, insanla birlikte yaşayan canlılara, doğaya zarar verir. Savaşı ve savaşı amaçlayan örgütlenmeleri öven inançların, düşüncelerin karşısındayım. Bu tür düşüncelerin, inançların elinden insanlık çok acı çekti, çok ölü verdi. Bunun çözüm değil, çözümsüzlük olduğu ortaya çıktı. Günümüzde insanlığın tek seçeneği var: Her türlü silahı ve savaş örgütünü yok etmek. Tek çıkar yol bu. Şöyle düşünelim: Bizim kendi çıkarlarımızı düşünerek oluşturduğumuz bir savaş aygıtı, başka halkların, ulusların aynı savaş aygıtını oluşturmasının politik nedenidir. Bir Türk olarak haklı gördüğümüz bir savaş aygıtını bir Rus, bir Alman, bir İngiliz, bir Arap olarak da doğru buluruz. Sonuç her yerde aynı olur. Sadece hedefler ve amaçlar farklı olur. Eskiden barışın sağlanması için savaş aygıtlarının güçlenmesi gerektiği düşünülürdü. Bugün bu düşüncelerin vardığı korkunç sonu görüyoruz. Devasa boyutta güçlenen askeri örgütlenmeler, bırak barışı korumayı, yeryüzündeki yaşamı yok edecek boyutlara ulaştı. Bugün çıkacak bir atom savaşının kazananı olmayacaktır. Al sana askeri örgütlenmenin sonucu. Bugün çıkacak bir atom savaşından mucize eseri kurtulan olsa da o artık insan olmayacaktır. İster ulus adına, ister din adına, ister kapitalist, ister sosyalist sistem adına askeri örgütlenmeler oluşturmak, savaşa girişmek çılgınlıktır. İnsanoğlunun olmadığı bir dünyada, kutsal değerlerimiz, tabularınız da olmayacaktır. Bugün barışçı olmak, her türlü askeri örgütlenmelere karşı çıkmak insani bir zorunluluktur.

Vakit çok geç olmadan, savaş yeryüzündeki hayatı yok etmeden, yeryüzündeki bütün savaş aygıtlarını kaldırmak lazım. Savaşı, şiddeti savunan din adamlarına katılmıyorum. Eğer bugün Tanrı yeryüzüne bir peygamber gönderse, o peygamber bize öncelikle savaşa karşı çıkmamızı ve savaşı yaratan askeri aygıtları dağıtmamızı önerirdi.”

Alçaktan uçan bir kobra helikopteri askeri araçları yalayarak geçince Mehmet Hoca sustu. Helikopterin gürültüsünden, gücünden araç bir o yana, bir bu yana sallandı. Az daha devrilecekti. Mehmet Hoca elleriyle kulaklarını kapadı. Helikopter uzaklaştıktan sonra sessizliği Yusuf Ağa bozdu:

“İmam Serdar’ı tanıyor muydun?”

“Hayır, niçin sorc’un?”

“Seninle aynı şeyleri savunuyordu ve senin gibi düşüncelerini her yerde uluorta konuşuyordu” dedi Yusuf Ağa. Mehmet Hoca, Yusuf Ağa’nın kendisini uyardığını anladı. Haklıydı. Bir askeri araçta anlattıkları pek akıl kârı değildi. Zaten özel timler bile Mehmet Hoca’nın bu cesaretine, pervasızlığına şaşırmışlardı. Tanrı’ya şükür ki, onun anlattıklarının çoğunu da anlamış değillerdi. Mehmet Hoca’yı kafadan kaçık olarak düşündü çoğu. Çünkü aptalca şeylerdi söyledikleri; zira akli başında hiçbir insan özel timlerin yanında böyle konuşmaya cesaret edemezdi. Kısa bir suskunluk oldu. Özel timlerin birinin telsizinden bir komutan bağırdı: “Konvoy Yaprak Köyü’ne yaklaşıyor. Arabalarınızdan inin, yayan köye gireceğiz, yola dikkat edin! Yola mayın döşenmiş olabilir!” Anonsu duyan korucular, askerler, özel timler sessizliğe büründü. Cemse durunca, sırayla araçtan aşağı atladılar. Yaşlı koruculardan biri cemseden inmeye çalışırken tepetaklak yere yuvarlandı. Ayağa kalkarken acınacak haline güldü; “Bu yaşta bana silah verilerse halim böyle olur!” diye sitem etti. Birkaç dakika sonra eliyle ağrıyan kışını ovdu; “Of of!” diye inledi. “Sus

loy!/Sus lan!” diye bağırarak, cemseden düşen korucuyu azarladı Yusuf Ağa. Korucu söylediğine bin pişman oldu; ufalıp büzüldü, bir daha da ağzını açmadı, acılarını içine atarak sızlanmamaya çalıştı, ama göz çukurlarında kaybolmuş küçük siyah gözlerinden gözyaşları süzölmeye başladı.

Bir virajı döndüklerinde köy karşılarına çıktı; üç kobra helikopteri köyün üzerinde dolanıyordu. Köyden hâlâ dumanlar yükseliyordu. Köyün içi, dışı, her tarafı silahlı asker, korucu, özel tim kaynıyordu. Tek sıra halinde peşpeşe dizilmiş asker, korucu, özel tim kuyruğunun başı ekin tarlaları içerisinde ağır ağır ilerliyor, sonu ise daha ormanın içerisindeydi; çünkü kuyruğun en önünde yürüyen detektörlü askerler durunca iki yüz metre uzunluğuna ulaşmış asker, özel tim, korucuların oluşturduğu kuyruk duruyor, onlar ilerledikçe kuyruk ilerliyordu. Mehmet Hoca kuyruğun sonlarındaydı. Onunla aynı cemsede gelen Yusuf Ağa'yla korucu İbrahim orta sıralarda yürüyorlardı.

Mehmet Hoca tedirgindi; çünkü köyün karşısında sık meşe ormanı ile kaplı tepede çatışma sürüyordu. Yürüdükleri bozuk toprak yolun her iki tarafı sık orman ve çalılarla kaplıydı. Kobra helikopterleri büyük bir alanda daire çizerek dolanıyor, çatışmanın sürdüğü orman ve çalılarla kaplı tepeyi mermi yağmuruna tutuyorlardı. Çatışmanın sürdüğü ormanda ayrı ayrı beş-altı noktada çıkan yangın büyüyor, genişliyor, kızıl diliyle gökyüzüne yükseliyor, büyük bir alanı kara bir duman boğuyordu. Duman kalın, kör bir sis tabakası gibi ormanı kaplayarak köye doğru yayılıyordu. Ateşin alevi dışında, dumana içinde başka birşey görünmüyordu ormanda. Bu cehennem bölgesinde birbirilerini öldürmeye çalışan insanların silahlarından, toplarından, bombalarından çıkan o korkunç sesler doğayı inim inim inletiyordu.

Karşılaştığı bu durum Mehmet Hoca'yı kahretti. Keşke buraya gelmeseydi! Keşke bu durumu görmeseydi!

Çatışmalar hayalinde canlandırdığından daha korkunç, daha vahşi, daha acımasızdı. O sadece izliyordu; ya bu ateşin alevleri arasında birbirilerinin canlarını almaya çalışan insanlar ne hissediyorlardı acaba? Kurşunların bedenleri parçaladığı, ateşin dayanılmaz alevi içinde cayır cayır yanıp yok olan insanların çektiği acıyı o izlemekle anlayabilir miydi? Önüne geçemediği bir acı kasırgası onu sardı. Bacakları altında titriyordu. Sanki ağırlıksız bir varlıktı şimdi. Sanki yürümüyor, uçuyordu. Zorunlu kalmadıkça çatışmanın sürdüğü, şimdi bir çıra gibi tutuşarak yanan ormana, kapkara duman dağı içinde kaybolmuş tepeye bakmamaya çalışıyordu; çünkü oraya her baktığında Dicle gözlerinin önünde belirliyor; bu da Mehmet Hoca'yı delirtiyordu.

Köye girdiklerinde gördükleri, Mehmet Hoca'yı büsbütün yıktı. Köyün neredeyse üçte ikisi yerle bir edilmişti. Köyün evlerinin yarısından çoğunu yakıp kül eden yangın söndürülmüş, iç içe çökmüş evlerin harabelerinden hâlâ dumanlar yükseliyordu; yanan evlere yakın olan ağaçların çoğu yanmış, yangından kurtarılmış ağaçların tepesinde bir tek yaprak kalmamıştı; yakılarak iç içe çökmüş iki katlı bir evin harabesine düşmüş dev gibi ceviz ağacı hâlâ yanıyordu.

Ormanda zaman geçtikçe büyüyüp çevresine yayılan yangından kurtulmayı başarmış binlerce kuş ciyak ciyak bağırarak kaçıp yangın alanından uzaklaşıyor, yaban hayvanları sürüler halinde ormandan çıkarak köyün ekinleri arasına dalıyorlardı. Dumandan, yangının alevinden, silah seslerinden aklını oynatmış bazı hayvanlar, yanan köyün evleri arasında, başakları altın sarısı bir renk almış buğday, arpa tarlaları içerisinde doluyorlardı. Tam bir can pazarıydı yaşanan. Yüzlerce ayı, kurt, domuz, binlerce tilki, tavşan, sincap, geyik ormanı terkederek sürüler halinde kuzeye doğru kaçıyorlardı. Bazıları da kaçmayı başaramayarak yere yıkılıyorlar, can çekişerek ölüyorlardı. Yarı yarıya yanmış bir

ayı, içine düştüğü buğday tarlasının içinde yaralı bir dev gibi inliyor, ön ayaklarıyla başına toprak döküyor, başını acıdan sağa sola vuruyordu.

Yakılıp yıkılan evlerin bazıları üst üste yığılarak, köyün ara sokaklarında küçük tepecikler oluşturmuştu. Köyde süren *şin şivan* ve ağıt sesleri, silah ve kobra sesleri arasında sönüp gidiyordu. Köye yeni giren askerler, korucular, özel timler, çatışma alanına gidiyorlardı. Yeni takviyelerle canlanan çatışma daha da şiddetleniyor, ormanın her tarafına yayılıyordu. Bir harabenin yanına çökmüş yaşlı bir kadın ağlayarak saçlarını yoluyor, yaşlı elleriyle bir avuç nasırlı deriye dönmüş esmer yüzünü tırnaklarıyla soyuyor, iki eliyle dizlerini dövüyor; harabe yığınları altında kalmış, *terşik*leri, *çürpü*leri hâlâ yanan evin harabelerinden toprak, kül toplayıp başına yığıyor, beddua ediyor, isyan ediyordu. Kadın orada unutulmuştu. Arada bir "*Kam merdo?*/*Kim ölmüş?*" diye bağırıyor, yanından gelip geçen insanlardan cevap alamayınca öfkesinden deliye dönüyordu. Mehmet Hoca kadının yangın külleri arasına düşmüş *puşusunu* yerden alarak kadının dizleri üstüne koydu. Kadın başını kaldırarak Mehmet Hoca'ya baktı. Gözlerinden akan gözyaşları, tırnaklarıyla parçaladığı yüzünden akan kana karışıyordu.

"*Kam merdo?*/*Kim ölmüş?*"

"Seni anlamıyorum!" dedi Mehmet Hoca. Kadına yardım edemediği için üzüldü. Oradan uzaklaşırken akli yaşlı kadında kaldı. Yaşlı kadın ona ne sormuştu acaba?

Gece boyu süren çatışmada ölen insanları, yanmış, yıkılmış bir evin harabesi önünden geçen su arkının kenarında çimenlerin üstünde yanyana dizmişlerdi. Sekiz ölü vardı. Beşi erkek, biri kadın, ikisi de çocuktü. Ölülerini yere serili hasırların üzerine dizmişler, üzerlerini battaniyelerle kapatmışlardı. Ölülerin çevresinde yuvarlak bir halka halinde toplanarak ağlayan, ağıtlar di-

zen, çoğu kadın ve çocuk olan insanlar perişan haldeydiler. Bütün gece süren yangını söndürmek için uğraştıklarından, yangının isinden, dumanından kapkara hayaletlere dönmüşlerdi insanlar. İçinde birkaç kadının ağıtlarına yürek dayanmıyordu. Özellikle ağlayan, dövünen, ağıt yakan, isyan eden, bedenlerine işkence yapan kadınların... Su arkının içinde yaşayan kurbağalar, kavak ağaçlarının dalları arasında duran kuşlar, insanların *şin şivarna* katılmak ister gibi, kadınların acılarını paylaşmak ister gibi ötüyorlardı. Ölülerin çevresinde sinek ve kör arı ordusu dolaşıyordu. Kan kokusu almış kör arılar, zemheri ayındaki aç kurtlar gibi kudurmuşlardı. Onları elindeki yaş bir kavak dalıyla kovalamaya çalışan bir köylüyle kavgaya girişmişlerdi. Bir inek ve danası birlikte kuyruklarını havaya dikerek, su arkının altına, olgunlaşmaya, sararmaya başlamış başaklarının ağırlığı altında sapları bir yana devrilmiş arpa tarlasına girdiler. Ölülerini kör arılardan korumaya çalışan bir köylü, yerden kapıldığı koca bir taşla inek ve danasına "Tay tay!" diye bağırarak saldırdı. Her ne olduysa kendini kontrol edemeyerek, elbiseleriyle su arkının içine yuvarlandı. Bir süre arkın içinde debelenip ayağa kalktığı anda çamurdan bir heykele dönmüştü. Haline aldırmadan, tarlanın girmiş inekle danaya saldırdı; arpa tarlası içinde bir kovalamaca başladı. Adamın sağ ayağı çıplak olduğu için, tek ayakla zıplıyordu. Çünkü sağ ayak kabısını az önce düştüğü su arkında bırakmıştı. İnekle danayı arpa tarlasından çıkarıp geri döndüğünde, su arkında ayakkabısını aramaya başladı. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da giydiği kara lastiğin tekini arıyordu.

Cenazelerin üstünde ağlayarak sel gibi gözyaşı döken, iri memeleri kar gibi beyaz göğsüne sığmayan şişman bir gelin bayıldı. Bu öldürülen kız çocuğunun annesiydi. Onu bir battaniyenin içine koyarak götürdüler. Gelinin annesi, yalınayak, ağlamaktan kısılmış sesiyle ağıtlar dizerek, arada bir sağ eliyle göğsünü dövüp, bat-

taniyenin içinde taşınan kızının peşine takıldı. Kendisi kaybolduktan sonra bile sesi duyuluyordu.

Yaşlı bir adam, iç içe çökmüş ama arka duvarı hâlâ ayakta duran evinin önündeki kapkara bir kömür parçasına dönmüş kavak ağacına dayanarak, ellerini göğsünün üstünde birleştirmiş, yerde yatan oğlunun ölüsüne, evinin harabesine bakıyordu; ağlamıyor, ağıtlar dizmiyor, isyan etmiyordu. Öyle bir ölü gibi, bir taş gibi dikilip durmuştu. Sadece dişleri, gözleri parlıyordu yaşlı adamın. O da sırtını yasladığı kavak ağacı gibi kapkara bir hayalete benziyordu.

Kadınların arkasında toplanmış erkekler, boş, umutsuz bakışlarla birbirilerine bakarak fısıldaşıyorlar, olay hakkında birbirilerine birşeyler anlatmaya çalışıyorlardı. Kirden, tozdan ve dumandan dolayı berbat durumda olan yarı çıplak çocuklar, büyüklerine sokularak yerde yatan ölümlere korkulu gözlerle bakıyorlar, olayları anlamaya çalışıyorlar, büyüklerinin acılarına katılmak için bazen onlarla ağlıyorlar, onların yaptıkları gibi küçük elleriyle dizlerini dövüyorlar, saçlarını yoluyorlardı.

Mehmet Hoca bu acılı insanların içinde ayakta dururken gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. Mehmet Hoca'nın yanında ayakta duran genç bir adamın kucağındaki beş-altı yaşlarındaki kız çocuğu "Anne! Anne!" diye bağıyor, babasının kucağından çıkmak için tepiniyordu.

Helikopterlerden birinin çatışma alanına bıraktığı bir bomba öylesine büyük, korkunç bir ses çıkardı ki, ölümlerin çevresinde toplanmış insanlar, sanki bomba orada patlamış gibi yerlerinden ayağa fırladılar; bazıları kaçıştı, kimileri de boylu boyunca yere uzandı.

Mehmet Hoca bombanın düştüğü yere baktı. Bomba düştüğü ormanda bir dönümlük tarla büyüklüğünde bir alanda ne varsa, taş, toprak, ağaç, hayvan, kuş, böcek, insan, tümünü kapkara bir toz kütlesi halinde yüzlerce metre havaya uçurdu. Bu toz bulutu büyüdü, genişledi, sonra dağılarak toprağa yağdı. Bu duman, toz

bulutu dağıldıktan sonra, bombanın düştüğü yerde yeni bir yangın başladı. Tepenin eteklerinde başlamış olan yangın büyümüş, geniş bir alana yayılmıştı. Artık yangın neredeyse tepenin tümünü sarmıştı. Ormanda kıyamet kopmuştu. Ormanda yaşayan binlerce hayvan, denizden çıkarılmış balıklar gibi çırpınıyor, kaçışıyorlardı.

Üç köpek, yangından yaralı halde kurtulmayı başararak köyün içine gelip yanan bir evin harabeleri içine sığınmış, tüyleri yanarak kıpkızıl bir et yığınınına dönmüş bir kurdu sıkıştırmışlardı; köpeklerle kurt dişe diş bir savaşa tutuşmuşlardı. Bir yaban domuzu sürüsü ekin tarlaları içinde bir o yana, bir bu yana koşup duruyordu. O kadar çoklardı ki!.. İki kurt, bir ayağı kırık olduğu için kaçamamış bir geyiği bir yonca tarlası içinde yere yığmış, parçalıyorlardı. Tüyleri dökülmüş ihtiyar bir köpek uzakta durmuş, geyiği yiyen kurtlara havlıyordu. Kurtların köpeğe aldıracağı yoktu.

Mehmet Hoca şin şivana, ağıtlara dayanamayarak oradan uzaklaştı. Önüne çıkan ilk evin harabelerinde, karnının yarısı yanmış bir köpek can çekişiyordu. Köpeğin bağırsaklarının bir kısmı harabenin külleri içindeydi. Köpek daha canlı olduğu halde, kör anlar, sinekler, karnıncalar, kargalar köpeğin bağırsaklarına yayılmışlardı. Köpek başını kaldırarak, bağırsaklarını parçalayan canavarlara bakıyor, gözyaşı döküyor, başını ayakta tutacak gücü tükenince başı tekrar yangın külleri içine yığılıyordu. Köpek son anlarını yaşadığını bilen bir insan gibi acı acı inliyordu. Mehmet Hoca köpeğin bağırsaklarına yayılmış kargaları kovdu. Köpeğe yardım etmek istedi, ama onun için yapılacak birşey kalmamıştı. Köpeğin az ötesinde dumandan boğulmuş, şişerek üç inek büyüklüğüne ulaşmış bir inek leşi yatıyordu. Dört kedi, dumandan boğulmuş ineğin karnını deşerek yemeye başlamışlardı. İneğin dili kenetlenmiş ağzından dışarı fırlamıştı; o güzelim iri siyah gözleri canlıymış gibi bakıyordu. Gözleri öyle bir noktada sabitleşip kalmışlardı.

İki at, umutsuz bir çabayla köyün güneyinde ekin tarlaları arasında bir o yana, bir bu yana tırısla koşarak, domuz sürüsüyle yarışıyorlardı.

Duman tabakası bir sis gibi ekin tarlalarını kaplayarak köye ulaştı. Ağır ağır koyulaşp, insanları, hayvanları boğmaya başladı. Daha on dakika geçmeden Mehmet Hoca'nın midesi bulanmaya, gözleri yaşarmaya, öksürmeye başladı. Gündüz vakti zifiri bir karanlık köyü sardı; insanlar beş-on metre ötesini göremez oldu. Helikopterler çok yüksekte uçuyorlardı şimdi; silah sesleri seyrekleşiyordu. Yangın büyümüş, tepeyi boydan boya bir ateş topuna çevirerek ekin tarlalarına yaklaştırmaya başlamıştı. Artık yangını kontrol etmek, ekin tarlalarına yayılmasını önlemek neredeyse imkânsızdı; insan, yüzlerce metre gökyüzüne yükselen bu ateş topunun yüz metre yakınına bile sokulamazdı. Yangın hâlâ köyden uzak olmasına rağmen, rüzgâr ateş gibi esiyor, insanları yakıp kavuruyordu. Tepeden aşağı inen yangının ekin tarlalarına, otlaklara sıçraması artık an meselesiydi.

Yangın, çatışmaya giren askerleri, korucuları, özel timleri geri püskürtmüş, yenilmiş bir ordu gibi düzensiz geri çekilmeye, kaçmaya zorlamıştı. Köyün içinde askerler megafonla "Köyü terkedin, yangın köye yaklaşıyor!" diye bağırmaya başlamışlardı. Gece süren çatışmadan, yangından evlerini kurtarmayı başarmış köylüler, evlerine girip eşyalarını kurtarmaya çalışıyor, askerler onları köyün dışına çıkmaya zorluyorlardı; eşyaları kurtarmak için artık çok geçti; ekin tarlalarını, meyve bahçelerini, üzüm bağlarını saran yangın aç bir dev gibi önüne gelen herşeyi silip süpürerek hızla köye doğru ilerliyordu; bu devasa yangını kontrol etmek mümkün değildi artık.

Mehmet Hoca, hâlâ enkazından duman çıkan bir harabenin üstündeki kül yığını içine çökerek ağlayan bir askere yaklaştı. Asker dumandan kapkara olmuştu.

“Çatışmadan mı geldin?”

“Evet” dedi asker başını sallayarak.

“Çok ölü var mı?”

“Ölü, yaralı çok. Ölülerin, yaralıların bir kısmı yanıp kül oldu. Yanıp kül olan bir yaralı korucuyu gözlerimle gördüm” dedi asker, ayağa kalktı, yaşaran gözlerini sil-di; “Bu duman bizi boğacak!”

“Evet yangın da yaklaşıyor” dedi Mehmet Hoca. O za-man askerin alnının sarılı olduğunu gördü.

“Yaralı mısın?”

“Evet. Kurşun alnımı sıyrıp geçti.”

“Geçmiş olsun.”

“Sağol. Hâlâ o cehennemden nasıl kurtulduğumu anlamış değilim.”

Sert bir düdük çaldı. Sonra megafondan “Askerler köyü boşaltsın!” sesi çın çın inledi dumanın sardığı kö-yün içinde.

“Git buradan” dedi Mehmet Hoca askere.

“Sen kaçmayacak mısın?” dedi asker Mehmet Ho-ca’ya, onu hiç iyi görmemişti; “Yangın yaklaşıyor!” Ya-nında yere bıraktığı silahını alarak yürüyüp gitti.

Sırtladığı bir kat yatağın altında iki büklüm olmuş genç bir adam ile bir sepete doldurduğu giyecekleri ta-şıyan genç kız hemen Mehmet Hoca’nın önünden hızlı hızlı geçtiler. Ona bakmadılar bile; can derdine düş-müşlerdi. Birkaç dakika sonra dişi bir köpek beş yav-rusu koşarak oradan geçti. Dişi köpek bir adım atıyor, bir dönüp arkasında koşan yavrularına bakıyordu.

Bir düş görüyordu sanki Mehmet Hoca. Öylece otur-duğu harabenin içinde çakılıp kalmış, kara dumanın oluşturduğu karanlığa bakıyordu. Biliyordu, hissed-i-yordu, sevdiği kız Dicle o alevlerin içindeydi şimdi. Bel-ki yanıp kül olmuş, belki hâlâ kurşunlardan ve ateşin kızgın alevinden kurtulmak için sığınacak bir yer arı-yordu. Niçin onun yardımına koşmuyordu? Onun cami-nin bahçesinden yaralı halde camiye taşıdığı anı hatır-

ladı. Yüreği acıyla parçalandı. Mavi gözlerini açarak kendisine bakan Dicle şu an karşısındaydı. Doya doya ona bakmalıydı. Sonra Celal'e gittiği o yağmurlu geceyi anımsadı. Yolda karşılaştığı iki polisi gördü. Sonra doktorla eve geldiği zamanı. Odada Dicle'yi tedavi eden doktoru beklerken yaşadığı acıyı, korkuyu yeniden yaşadı; sonra Dicle'nin evden ayrıldığı günü düşündü. Kanı damarlarında dondu, acı onu boğmaya başladı. Yangın batıdan ve güneyden köyü sarmıştı. Yangın daha evlere ulaşmamıştı ama hava ateş gibi yanıyor, kelebekleri, böcekleri, kuşları, ağaçların yapraklarını kavurarak yakıyordu. Boğuluyordu. Mengeneye sıkıştırılmış bir insan gibiydi. Yerinden kıpırdayamıyordu. Ne olmuştu ona böyle? Kusuyor, iç organları dışarı çıkmak istiyordu sanki. On metre aşağıda bir nar ağacının altında, bir kanadı kırık bir leylekle onu bekleyen bir leylek vardı. Kanadı kırık leylek uçmak istiyor, kanat çırpıyor, yerden birkaç metre havalandıktan sonra yere yığılıyor, yaklaşan ateşi gören sağlam leylek onun çevresinde dönüyor, kaçıp kurtulma şansı varken kaçmıyor, kanadı kırık leyleği bekliyordu.

Ateş köyün alt tarafındaki evlere ulaştığında Mehmet Hoca bir daha kalkmak istedi, başaramadı. Ayakları kırılmıştı sanki. Köy yangına kalmıştı. Azgın dilini uzatarak ulaştığı herşeyi iştahla yiyor, yedikçe büyüyor, şişiyor, gökyüzüne yükseliyordu.

Mehmet Hoca bir fırına atılmıştı sanki. Yanıyor, kavruluyordu yaklaşan ateşin ısıttığı havada. Artık ölüyordu; köyün alt kısmını saran ateş ona doğru geliyor, o hiçbirşey yapmadan, kendine yaklaşan alevlerin gelip onu yakıp küle çevirmesini bekliyordu. Bir ara yığıldığı yerden başını kaldırdı; başucunda biri vardı. Bu Yusuf Ağa'ydı. Ne yapıyordu bu adam? Niçin kaçıp kurtulmamıştı? Onu niçin bekliyordu? Yoksa hücrede yaşadığı seraplardan birini mi yaşıyordu? Yusuf Ağa'nın ona "Aptal çocuk!" dediğini duydu. Sonra onu sırtına aldığı-

nı... Alev şimdi onlara kavuşmuştu. Yusuf Ağa kaçıyor, alev onu kovalıyordu. Yaşananları görüyor, ama hiçbir şey yapamıyordu. Sanki bir düşteydi, sanki yaşadıkları gerçek değildi.

"Dicle, Dicle alevler içinde!" diye mırıldandı. Yusuf Ağa onu duymadı, gücünü kısa bacaklarına verdi. Koşmaya başladı.

Günler peşpeşe akıp gitti; sıcaklar arttıkça toprak ısındı, otlar sararıp kurudu, buğday, arpa başakları önce sarardı, sonra olgunlaştı. Saplar olgunlaşan başakları taşıyamayarak toprağa yan yattı. Çayırılar, otlaklar, buğday, arpa tarlaları biçime geldi. Köyde işler yoğunlaştı. Daha fecir sökmeden işe başlayan köylüler, bir yandan otları, yonca tarlalarını, buğday, arpa, nohut tarlalarını oraklarla, tırpanlarla biçiyorlar; bir yandan biçtiklerini *turlar*la bağlıyorlar; bir yandan da *turla* bağlayıp bağ yaptıkları otları, yoncaları samanlıklara, buğday, arpa, fık, nohut bağlarını da katırlarla, eşeklerle, atlarla, sırtla, at arabalarıyla, kağrı arabalarıyla, motorlarla harmana taşıyorlardı. İşler ağır ve yorucuydu.

Mehmet Hoca da birlikte yaşadığı köylüler gibi boş durmuyor, fecirle birlikte uyanarak insanlara yardım ediyor, onlarla birlikte ot, buğday, arpa biçiyor, sırtla harmana taşıyordu. Mehmet Hoca birlikte yaşadığı insanlarla kaynaşıp onları tanıdıkça, birkaç tanesi hariç, zorla koruculuğu kabul etmiş bu köylülerin aslında kötü insanlar olmadıklarını görüyor, onları daha çok seviyor, onlar da Mehmet Hoca'yı tanıyıp sevmeye başlıyorlardı. Kendilerinden biri gibi davranan, onların sorunlarına ortak olan Mehmet Hoca'yı köylüler de sevmeye başlamıştı. Hele sazı Mehmet Hoca'dan daha çok sevmişlerdi; ufak bir dinlenme molasında bile köylüler bir araya toplanarak Mehmet Hoca'yı saz çalmaya zorluyorlardı. Meh-

met Hoca köylülerin kendisini sevmeye, kendilerinden biri olarak görmeye başladığını görüyor, seviniyordu. Doğrusu çok kısa zamanda korucu köylülerle böyle kaynaşp, senli benli dost olabileceğini tahmin etmemişti. Köyde korucu İbrahim'in çevresinde kümelenmiş birkaç yaramaz korucu dışında herkesle iyi dost olmuştu. Bu insanların çoğu zorla ellerine tutuşturulmuş silahtan kurtulmak için can atıyordu. Onlar, sebebi ne olursa olsun insan öldürmek ya da ölmek istemiyorlardı. Topraklarında, üreterek, herkesle barışık yaşamak istiyorlardı. Huzursuzlardı, korkuyorlardı, tedirginlerdi.

Mehmet Hoca'nın en büyük sorunu, çoğu tek kelime Türkçe bilmeyen bu insanlarla iletişim kurmasıydı. Annesinden, ağabeyi Hasan'dan öğrendiği çat-pat Kürtçe de burada para etmiyordu. Çünkü bu insanların konuştuğu Kürtçe lehçesi farklıydı. Başlangıçta hiçbir sözü anlayamıyordu, ama zaman ilerledikçe onları anlamaya, hatta çat-pat konuşmaya başladığını görüyordu.

Korucu İbrahim'in çevresinde toplanmış, diğer korucuların "derin şebeke" olarak adlandırdığı korucularla arası iyi değildi. Korucu İbrahim, Cuma namazında silahıyla camiye girmek isteyince Mehmet Hoca onun silahıyla camiye giremeyeceğini söylemiş, korucu İbrahim'le Mehmet Hoca arasında kötü bir tartışma geçmiş, korucu İbrahim ondan sonra Mehmet Hoca'yı ölümle tehdit etmişti. Bu olaydan sonra Mehmet Hoca'yla korucu İbrahim arasındaki zaten iyi olmayan ilişkiler tümenden kopmuştu. Korucu İbrahim'in sağda-solda yaptığı konuşmalar ona ulaşıyordu. Ancak Mehmet Hoca'nın korucu İbrahim'in tehditlerine, uyarılarına aldırdığı yoktu. Aslında korkuyordu ondan; özel timlerle iyi ilişkileri olduğunu, Yusuf Ağa'nın bile ondan korktuğunu, onun her istediğini yapmak zorunda kaldığını biliyor, korkmamış gibi görünerek, korucu İbrahim'in elinde zır zır inleyen korucuları cesaretlendirmek istiyordu. Artık kesin kararını vermişti. Bu köyde kalacak, sabırla Dicle'ye ulaş-

cak anı bekleyecekti. Kente döndüğünde bir daha Dicle'ye ulaşamayacağını biliyordu, ama burada kalırsa nasıl olsa bir gün onunla karşılaşma fırsatı olurdu.

Şimdi Veysel'in gerillalara kuryelik yaptığını biliyordu. Veysel ile ilişkileri çok iyiydi. Gerekli güveni oluşturduktan sonra Veysel'den Dicle'yle görüşmeyi sağlamasını isteyebilirdi.

Dicle'yi düşünmemek için durmaksızın çalışıyor; öyle yoruluyordu ki, akşam kafayı atar atmaz ölü gibi uyuyordu. Çalışırken yeni şeyler öğreniyor, kendini geliştiriyordu. Toprakla uğraşmak ona sonsuz bir güç ve huzur sağlıyordu. Mutluydu. Bahçeyi sulamak, meyve ağaçlarındaki meyveleri toplamak, otları, ekinleri biçmek, turla bağlayıp bağ yapmak, bazen at arabalarına, kağınlara, traktör römorklarına yüklemek, bazen sırtla taşımak, bazen at, eşek ve katırlara yüklemek onu yıldırmıyor, daha enerjik, daha cesur yapıyordu.

Bunca uğraş, ağır iş arasında Dicle hep onunlaydı. Onun yüreğinde, beyninde, gözlerinin önündeydi. Gittiği her yerde, gördüğü herşeyde o vardı; onun olmadığı, onu düşünmediği anı yoktu; ona olan sevgisi artıyor, dayanılmaz bir hal alıyordu.

Komşusu Elmas Ana'yla ilişkileri ana-oğul gibiydi. Elmas Ana onu anlıyor, onun sorunlarına ortak oluyor, ona bir ana şefkati, sevgisi gösteriyordu. Kimbilir belki Elmas Ana gibi bir komşusu olmasaydı çoktan köyü terketmişti. Bu küçücük yaşlı kadının direnci, hayat anlayışı, hayata olan derin bağlılığı onu çok etkilemişti. Doksan sekiz yaşında olan bu yaşlı kadın çalışıyor, üretiyor, gelecekle ilgili ütopya kuruyor, ütopyalarını gerçekleştirmek için yüzlerce korucuyla kavga ediyordu.

O gece sabaha kadar harman makinesinin kolunu çevirmişti. Buğdayla samanı birbirinden ayırmaları sabaha doğru sona erdiğinde her iki kolu cansız külçelere dönmüş, yorgunluktan, uykusuzluktan ölüyordu. Eğer onu rahat bıraksalardı öylece saman yığını ortasında

günlerce uyuyabilirdi. Zaten kendisi de saman yığınının dönmüştü. Ama hâlâ işin en zor yanı duruyordu. Samanı samanlığa taşımak zorundaydı. O taşımazsa onca samanı Elmas Ana'ya kim taşıyacaktı samanlığa? Yüz teneke buğday beklediği saman yığınının çıkı çıkı kırk yedi teneke buğday çıkmıştı. Elmas Ana buna da razıydı. Hiç itiraz etmiyor, toprağın kendisine sunduğu nimeti şükranla kabul ediyordu. İşe başlarken bu yaşlı kadının daha işin başında yorulup hastalanacağını düşünmüştü. Yanıldığını görüyordu. Elmas Ana üç gün boyunca, komşu köyden bir akrabasından kiraladığı bir beygirle harmana serptiği buğdayı ufaltma işini üstlenmiş, üç gün boyunca ya dövenin üstüne çıkmış ya da kenarda çalışmıştı. Yusuf Ağa'nın onun buğdaylarını patosla çıkarmasına engel olmasına inat, canını dişine takmıştı yaşlı kadın.

Yaşlı kadının buğdaylarını patosa atması için kendisi Yusuf Ağa'nın konağına gitmişti. O gittiğinde konak tıklım tıklım asker ve özel timlerle doluydu. Onun yangının ortasından çıkararak hayatını kurtaran Yusuf Ağa onu reddetmişti. Ama onun bu işi isteyerek yapmadığını anlamıştı. Zavallı adam Mehmet Hoca'yla konağın bahçe kapısına kadar yürürken yalnızca bir kere başını kaldırıp ona bakmış, "Bunu yapamam! Bunu yaptığımda hayatım biter! Oğlum gerillaya katıldığı için benden şüpheleniyorlar, beni denetliyorlar. En ufak bir açığımı bulduklarında beni öldürürler! Kendimden çok oğlum Veyssel için kaygılanıyorum!" diye fısıldamıştı. Yusuf Ağa'yla aralarında geçen bu kısa konuşmadan Elmas Ana'ya söz etmemişti, ama Elmas Ana Yusuf Ağa'nın durumunu ondan daha iyi biliyordu. Nedense ondan çok korucu İbrahim'e küfrediyordu. Buğdayı harmanda döven ile ufaltırken, sonra harman makinesiyle savururken hep korucu İbrahim'e küfretmişti, durmaksızın karınca gibi gece-gündüz çalışmıştı. Bir asır gibi bir zamanı tüketmekte olan bu kadın, tarlaların, otlakların biçilmesin-

den taşınmasına, sonra harmanda ufaltılıp buğdayla samanın birbirinden ayrılmasına kadar süren uzun yorucu çalışmalarda Mehmet Hoca'dan da çok çalışıp çabaladığı halde, Mehmet Hoca ayakta duramayacak durumdaydı, o ise dimdik ayakta idi.

Bir yandan meşe ağacından yapılmış kürekle Mehmet Hoca'nın sırtındaki turdan yapılmış büyük sepete saman dolduruyor, sepeti doldurup Mehmet Hoca'yı yolcu edince küreği yere bırakarak kalburu eline alıp buğdayları eliyor; bir yandan da korucular duysun diye onlara inat var hızıyla türkü mırıldanıyordu. Yaşlı kadın yalınayaktı; o da Mehmet Hoca gibi samandan bir hortlağa dönmüştü; sadece gözleri, dişleri ışıldıyordu. Arada bir ayağa kalkarak, buğdaylara saldıran serçeleri kovar gibi davranıyor, onları kovmuyor, buğdayları yemelerine göz yumuyordu. "Onların da hakkı var" diye mırıldanıyor, aklını kaçırmış gibi tatlı tatlı gülümsüyordu.

"Biraz dinlen, öleceksin!"

"Yorgun değilim" dedi Elmas Ana.

Aslında doğru söylemiyordu. Yorgundu, hem de çok, ama düşmanlarının gözünün sürekli üstünde olduğunu düşünüyordu. Sanki çalışırken biraz dinselense ya da yorgun, bitkin olduğunu gösterse düşmanlarının sevi-neceğini düşünerek bundan vazgeçiyordu. İçindeki direnç ve kin onu ayakta tutuyordu. Onu köyü terketmeye zorlamalarına boyun eğmeyecek, çocuklarını, torunlarını, akrabalarını, dostlarını, köylülerini zorla köyden sürdükleri gibi, onu da sürmeyi başaramayacaklardı. Dost düşman görsün, o hâlâ sağdı ve bir başına yüzlerce korucuya inat ayakta duruyordu.

Mehmet Hoca, Elmas Ana'nın ruhundan geçenleri seziyordu. Bu yüzden de ona fazla müdahale etmiyordu. Çünkü bu yaşlı kadını hayatta tutan enerjinin kaynağı buydu. Yaşlı kadının bu duygularını yitirdiğinde yıkılıp, çok yaşamadan öleceğini düşünüyordu. Samanı taşırken sepet ağırdı. Tahta merdivende dolu sepetle sa-

manlık damına çıkarken çok zorlanıyor, zaman zaman aşağı düşme tehlikesi geçiriyordu. Samanı samanlığın damında açtığı delikten aşağı dökerken birkaç dakika dinleniyor, elini alnına siper ederek Hazarbabı Dağı doruğunda yeni doğan güneşin kızıl ışıklarına, kıpırdamaya, hareketlenmeye başlamış yemyeşil ormanlara bakıyordu. Her gelişinde korkuyla harmanda küçük bir tepcik oluşturmuş saman yığınının bakıyor, sanki onun azalacağına çoğaldığını düşünüyordu.

Saman yığını henüz yarı olmamıştı. Keçi, koyun, nahır sürüleri daha yeni yabana götürülüyordu. Hayvanlar köyün sokaklarına dağılmış, insanlar onları biraraya toplamaya çalışıyorlardı. Boz bir ineğin peşine takılmış beş-altı boğa, harmanın yanından geçti. İneği durdurmaya çalışan Elmas Ana, az daha gözleri dönmüş, tuhaf tuhaf sesler çıkararak bağırarak, birbirileriyle dövüşen, ağızlarından salyalar akıtarak bağırarak boğaların ve öküzlerin ayakları altında ezilecekti. Son anda tehlikeyi anlayarak harman makinesinin arkasına saklanıp canını kurtardı. Boğalar ve öküzler ineği ekin tarlalarının içine doğru kovalayarak gözden kayboldular.

Dolunayın aydınlattığı gecenin serinliği bitmiş, doğan güneşle birlikte sıcak ve bunaltıcı bir hava çökmüştü güne. Bütün gece durmaksızın öten baykuşlar dinlenmeye çekilmişlerdi. Ses sedaları yoktu. Onların yerini meleyen hayvan, konuşan, bağırarak, çağırarak insan sesleri almıştı. Bu sesleri seviyordu Mehmet Hoca. Bu sesleri dinlerken canlanıyor, varolmanın anlamını ruhunda hissediyordu. Hayat buydu. Bundan daha güzel bir hayat olamazdı. Hayvanlarla birlikte ahırdan dışarı salınmış tavuklar, ördekler, hindiler harmana saldırıya başladı. Onlara serçeler, kargalar, güvercinler de katılınca Elmas Ana'nın işi zorlaştı. Bıraksa bir saat içerisinde buğdayın hepsini midelerine indireceklerdi. Turdan yapılmış süpürgeyi alarak, üstüste yığılmış buğdayın yanında savunmaya geçti. Saldırıya geçen

serçeler, güvercinler, kargalar, hindiler çok akıllıydılar Aynı anda dört bir yandan saldırarak Elmas Ana'nın aklını başından alıyorlardı. Yüzlerce korucuya boyun eğmeyen Elmas Ana bu canavarlara teslim bayrağını çekmek üzereydi. Çevresinde fıldır fıldır döndüğü halde onlarla başa çıkamıyordu.

"Sizi öldüreceğim!" diye bağırarak saldırıyor, eline fırsat geçtiği halde onlara vurmuyordu. Sanki bu yaşlı kadın hayvanlarla oynamaktan zevk alıyordu. Bu canavarlara siyah kıllı bir tekeyle bir keçi de katılınca, Elmas Ana artık yapılacak birşeyi kalmadığını düşünerek Mehmet Hoca'yı bekledi. İşte o an nereden çıktıysa Elmas Ana'nın köpeği çıkıp geldi. Gelir gelmez de harmanı kuşatmış serçelere, güvercinlere, kargalara, tavuklara, hindilere, ördeklere, kazlara saldırmaya başladı. Diğer hayvanlar geri kaçtı, ama tekenin kaçmaya niyeti yoktu. Köpeğin burnu önüne dikildi, köpek ağzını açıp hırlamaya başladıkça o kocaman sivri boynuzlar taşıyan başını eğerek saldırı pozisyonu aldı. Ve köpeğe öyle bir boynuz vurdu ki, neye uğradığını şaşırان köpek birkaç metre uzağa kaçtı.

İşte o an Veysel, Hızır gibi yetişti; gelir gelmez de köpeğin yardımına koştu. Ayakta durmakta zorlanan Elmas Ana, Veysel'i görünce yere oturdu. "Seni Hızır gönderdi!" diye mırıldandı. Artık biraz dinlenebilirdi.

"Bütün samanı sen mi harman makinesine attın?"

"Evet." Mehmet Hoca harman makinesinin kolunu çevirdi. "Ben de kürekle oluğuna saman koydum" dedi Elmas Ana başını şallayarak.

"Yamanmışsın Elmas Ana!"

"Elbette. Sen beni ne zannettin; böyle olmasaydım hayatın bu kadar zor, çetin olduğu bu topraklarda bir asır yaşar mıydım? Ben bu yaşta senin gibileri cebimden çıkarırım!" dedi Elmas Ana. Attığı palavranın biraz aşırıya kaçtığını görünce söylediklerine kendisi kahkahayla gülmeye başladı. Bir süre güldükten sonra sustu.

Bir şey söylüyormuş gibi "Mecburum da, ondan" diye fısıldadı.

"Saman taşımaya yardım edeyim" dedi Veysel. Elmas Ana'nın karşı koymasına aldırmaksızın tahta küreği eline alarak, çevreye dağılmış samanı toplamaya başladı.

"Yapma evladım! Benim yüzümden babandan azar işitmeni istemem!" dedi Elmas Ana; elini uzatıp küreği istedi.

"Şu küreği ver Veysel!"

"Hayır!" diye bağırdı Veysel; "Yardıma muhtaç bir yaşlı kadına yardım etmek doğru değil mi?"

"Elbette doğru evladım. Ama burada doğruyu dinleyen kim?"

"Bırak doğru olanı yapayım Elmas Ana. Sen bunca acıyı yaşamak için ne yaptın ki? Hiçbirşey. Korucuların, babamın tek bir amaçları var. Seni de köyden kovup arazilerine el koymak. Öyle değil mi?"

"Öyle" diye fısıldadı Elmas Ana.

"Birinin bu haksızlığa karşı durması lazım. Mehmet Hoca onlara karşı durdu. Bizim de ona destek olmamız lazım.

"Biliyorum evladım. Bırak bu işi büyükler yapsın. Sen daha çocuk denecek yaştasın.

"Bana çocuk gözüyle bakmaktan vazgeç Elmas Ana! Ben bu topraklarda yaşanan herşeyi anlayacak yaşta, akıldayım."

"Haklısın Veysel, sen çoğu yaşlımızdan daha kâmil-sin" diye mırıldandı. Onu kırdığını düşünerek sevgiyle kucakladı.

"Eğil de bir öpeyim seni, sırnk gibi uzadın."

Veysel dizüstü yere çöktü. Elmas Ana onu öpmeye başladı.

"Beni de samandan adama çevirdin!" diye bağırdı Veysel şakacıktan. Elmas Ana onu bırakarak kahkahayla gülmeye başladı. Gülerken zıplıyor, göbeği küt küt atıyordu. Yalnız ağzıyla değil, bütün bedeniyle gü-

lüyordu Elmas Ana. Karşılıklı gülen Elmas Ana'yla Veysel'i gören Mehmet Hoca hiç gülünecek hali olmadığı halde onlara katıldı. Onlar gülerken, köpek harmanın çevresinde havlayarak dört dönüyordu.

"Niye gülüyorsunuz?"

"*Bim xeg./Delirdik*" dedi Veysel, hâlâ gülüyordu.

"Nasılsın?"

"*Rındo. To çıtonay?*/Ben iyiyim. Sen nasılsın?"

"*Ezi rındo.*/Ben de iyiyim." dedi Mehmet Hoca, kelimeleri ağır ağır, tane tane düşünerek ağzından çıkardı.

"*To Kırmançı musay.*/Sen Kürtçe öğrendin."

"*Viçe viçe muso.*/Az az konuşmayı öğrendim."

"*Musenay.*/Öğrenirsin.

"*Nezon.*/Bilmiyorum." dedi Mehmet Hoca. Bu kelimeyi söylerken zorlandı, kekeme bir insan gibi dili peltekleşti. Üçü yeniden gülmeye başladı. On beş-yirmi metre aşağıda bir buğday tarlası içine girmiş patosa buğday saplarını atan beş-altı köylü işlerini bırakmış, harmanda aklını oynatmış gibi kahkahayla gülen Elmas Ana, Veysel ve Mehmet Hoca'ya bakıyorlardı.

"Doldur bakalım sepeti." dedi Mehmet Hoca, sırtını Veysel'e dönerek.

"Yorgun musun?"

"O da laf mı, yorgunluktan ölüyorum!"

"Az kalmış."

"Bu mu?" dedi Mehmet Hoca, eliyle saman yığını göstererek; "Daha çok!"

"İşten korkma. İşten korkarsan gözünde büyür, öyle değil mi Elmas Ana?" dedi Veysel.

"Haklısın."

"Bak Elmas Ana da bana katılıyor. Çabuk çabuk git-gel, öğlen sıcağına kalırsan iş daha da zorlaşır!"

"Sen de çabuk doldur!"

"Peki" dedi Veysel, hızlı hızlı sepeti doldurmaya başladı.

Köpek, tavuklar, hindiler, ördekler, kazlarla uğraşırken, serçeler, kargalar, güvercinler arkadan saldırmış-

lardı harmana. Elmas Ana süpürgeyle onları kovuyor, onlar Elmas Ana'nın kendilerine zarar vermeyeceğini bildikleri için Elmas Ana'nın çevresinde dolanıp duruyorlardı. Mehmet Hoca'yla Veysel çaktırmadan Elmas Ana'yı izliyorlardı. Mehmet Hoca bu yaşlı kadını gerçekten annesi gibi seviyordu. Bu kadını bu kadar çok sevdiren nedenin ne olduğunu da anlamış değildi. Ama o farklı bir insandı. Mehmet Hoca ondan yaşamı tanımayı, yaşamdan tat almayı öğreniyordu. Bu kadında doğanın sırlarına ulaşmanın anahtarı vardı sanki. Onun her sabah tavuklarını yemlendirirken serçelerle bu oyunu oynadığını görmüştü. Ne kadar ufaktı, ne kadar sempattikti! Sanki bu yaşlı kadında insanları kendisine çeken gizli bir büyü vardı. Bu kadını tanıdıktan sonra sevmek mümkün değildi. Kuşlarla oynadığı oyuna kendisini kaptırmış olan Elmas Ana'nın haline güldü.

"Ne oldu Mehmet Hoca?"

"Elmas Ana'nın bir olayını hatırladım."

"Neydi?"

"Bir hafta önceydi. Elmas Ana'nın evine gittim. Elmas Ana ekmek sacı önünde derin bir uykuya dalmıştı. Ekmek yanıp kapkara bir kömür parçasına dönmüş, yanık ekmek kokusu, dumanı evi sarımsı. Elmas Ana'nın başı yana düşmüştü. Biri kaçıracaktı gibi tiri iki eliyle tutmuştu. Köyün bütün sinekleri onun üzerinde toplandıkları halde o mışıl mışıl uyuyordu. O kadar tatlıydı ki uyandırmaya kıyamadım. Yanında oturup sinekleri kovdum, o uyudu.

"Veysel, baban seni istiyor!"

Veysel'i çağıran korucu İbrahim'di; silahı sağ elindeydi. Çirkin suratını ekşiterek öfkeli görünmeye çalışıyordu. Veysel'den yanıt alamayınca harmana girdi. "Çabuk, baban seni istiyor!" Bu haliyle tavuğun üzerine atlamaya hazırlanmış horozu andırıyordu. Terlemişti. Onunla birlikte bir sinek ordusu da harmana girdi. Düğmelerini açarak bir külhánbeyi gibi ortaya çıkardığı

göğsünün beyaz kılları kirpi dikenini gibi dikelmışlerdi. Onu görünce bozulup başını çevirdi Mehmet Hoca. Küreği alıp samanı üst üste atmaya başladı.

“Sen git! Ben gelmiyorum! Elmas Ana'ya yardım edeceğim.”

“Biliyorsun, kimse Elmas Ana'ya yardım etmeyecek. Babanın...”

“Babamın da senin de canınız cehenneme! Emirleriniz umurumda değil! Git aynısını söyle!”

“Sen bilirsin Veysel. Gidip söylediklerini anlatacım.”

“Git anlat!”

“Eğer Yusuf Ağa'nın oğlu olmasaydın!” diye bağırarak dişlerini gıcırdattı korucu İbrahim.

“Ne yapardın? Öldürür müydün?”

Veysel'e yanıt vermedi. Ona hain hain bakarak başını sallayıp harmandan çıktı, yürüdü. Veysel'i dövmek için can atıyordu. Ama bunu şimdilik yapmamalıydı. Hâlâ Yusuf Ağa'nın desteklerine ihtiyaçları vardı. Günü geldiğinde gerekli dersi verecekti. O güne kadar kendine hakim olamayarak Yusuf Ağa'yla karşı karşıya geleceğinden korkuyor, öfkeden deliriyor, kudurgan bir boğa gibi burnundan soluyor, kendi kendine homurdanıyordu. İki yıldır bir yaşlı kadınla başa çıkamamışlardı. Sanki şu Yusuf Ağa neden bu kadını kendi elleriyle Hazar Gölü'ne atmasına engel oluyordu? Bir türlü anlamış değildi. Kimden yanaydı bu adam? İkili mi oynuyordu? Oğlu dağa çıktıktan bu yana ondan şüpheleniyordu. Ama eline ciddi bir delil geçmemişti. Ona öyle geliyordu ki bu adam, küçük cezalarla bu yaşlı kadını büyük cezalardan koruyordu. Dönüp harmanda onu kurşuna dizse. “Boş ver” diye mırıldandı. En iyisi korucu Cemal'in karısına gitmeli. Onu düşündükçe canı ateş gibi tutuştu. Ne kadındı o! Dün gece dere kenarındaki govik otu ortasında, onun iri kalçaları arasında titreyişini hatırladı, zevkten dört köşe oldu.

Bostanın çevresine örölmüş çeperin kenarındaki kavak ağacının gölgesinde dinlenen dişi köpeğin kıcına bir tekme savurdu. Yediğı ani darbeyle şaşkına dönen köpek, yerinden kalkarak acı acı inleyip kaçtı. Köpeğin bu hali korucu İbrahim'i güldürdü, şapkasını alıp köpeğin arkasından fırlattı. Havalanan şapka, gidip yolun alt tarafındaki armut ağacının dalına kondu. Korucu İbrahim şapkayı geri almak için zıpladı. İlk zıplayışta şapkaya ulaşamadı. İkinci zıplayışta şalvarının uçkuru koptu, şalvarı ayaklarına düştü; kıllı poposu, bir kıl yumağı içinde kaybolmuş penisi ortaya çıktı. Bu beklenmedik olaydan dolayı utançtan kıpkırmızı kesildi. Hemen boyu boyunca yere uzandı.

Sararmış dallarında bal gibi olmuş armutları çalmak için bahçeye dalmış çocuklar korucu İbrahim'i belden aşağı cırlıçıplak görünce kahkahayla gülmeye başladılar. Kendisiyle dalga geçen çocukları gören korucu İbrahim şapkasını kurtarmaktan vazgeçerek, bir eliyle şalvarını tuttu, bir eliyle de yerden topladığı taşları fırlatarak çocukların peşine düştü. Bahçenin çevresine örölmüş çeperin içinde küçük bir delik açan çocuklar, bahçeden çıkarak, insan boyunu aşan, çiçeklerinin içinde binlerce arı, kör arı, çekirge, böcek, kelebek kaynayan yonca tarlasına dalıp gözden kayboldular. Korucu İbrahim onları bulamayacağını anlayınca küfürler ede ede oradan uzaklaştı.

O sırada yaşlı bir adam gökyüzüne bakarak koşuyor, bir yandan ıslık çalıyor, bir yandan da avucundaki taşları birbirine vuruyordu. Adamın bu garip davranışları Mehmet Hoca'nın dikkatini çekti. Sırtındaki saman dolu sepeti yere bırakarak adamı izlemeye başladı. Ne yapıyordu bu adam? Kafayı mı yemişti? Adamın ardından yalınayak koşan bir kadın çıkageldi. Kan ter içinde kalmıştı. O da gökyüzüne bakıyor, tuhaf tuhaf bir ses çıkarıyordu. Onun da ellerinde taş vardı. Gökyüzüne baktı, önce görmedi, dikkatli bakınca masmavi gökyüzünde yuvarlak bir top halinde dönerek uçan bir arı oğulunu gördü.

Arı oğulunun peşine düşmüş arı kuşu sürüsü, arı oğulunun bir ağacın dalına konmasına engel oluyorlardı. Arı kuşları rüzgâr hızıyla arı oğulunun içine dalarak aynı hızla uzaklaşıyorlardı. Arı oğulu şimdi tam Mehmet Hoca'nın üstündeydi. Arı kuşları da onun peşinde. Elini uzatsa arılara değecekti. Mehmet Hoca saman dolu sepeti bırakarak kaçtı. Camları, çerçeveleri, kapıları kırılmış, çocukların, köpeklerin, keçilerin, koyunların, kuzuların, *gıdik*lerin, eşeklerin, öküzlerin, ineklerin, danaların içine sıçtığı, boşaltılmış üç göz bir evin harabesine girdi. Arı oğulunun ardından koşan yaşlı adam, kaçıp saklanan Mehmet Hoca'yı görünce kahkahayla güldü. Sonra ona kızdı.

"Kaçacağına gelip bize yardım etsene!"

"Korkuyorum!" dedi Mehmet Hoca, saklandığı harabeden dışarı çıkarak.

"Korkmana gerek yok. Arı oğulu birşey yapmaz. Islık çal, benim gibi havaya toprak at" dedi yaşlı adam. Şimdi arı oğulunun önüne geçmiş, havaya toprak serpiyor, kadın da taşları birbirine vuruyordu. Mehmet Hoca da gökyüzüne toprak serperek yaşlı adama yardım etti. Arı oğulu bir meyve bahçesinin üstüne geldiğinde alçalarak yavaşladı. Bir süre bir elma dalının çevresinde dolandı. Dala konup konmama konusunda karar veremiyordu. Yaşlı adam toprak serpmeyi sürdürüyordu.

"Böyle ne yapıyorsun?"

"Oğulu durdurmaya çalışıyorum. Ah şu arı kuşları, bırakmıyorlar ki oğul bir dala konsun! Onların alacağı olsun!"

"Bilmiyordum. Demek ki oğul veren arıyı böyle durduruyorlar." diye mırıldandı Mehmet Hoca.

Arı oğulu yavaşladığı için şimdi onu daha rahat görebiliyordu. İki kilo ağırlığındaki arı oğulunun, bir yün yumağı halinde öyle iç içe geçmiş, birbirilerine yapışmış binlerce arının havada nasıl uçtuğunu anlayamadı. Akı durdu. Bu top yumağı bir ara çözülerek elma dalına

konar gibi oldu, arı kuşlarının yeni bir saldırısıyla, elma dalına konmaktan vazgeçerek, bir saniyeden daha kısa bir zamanda yuvarlak bir top halini alıp batıya doğru kurşun hızıyla uçtu. Yaşlı adam birkaç dakika oğulun arkasından koştu, arı oğulu gökyüzünde gözden kaybolunca üzgün bir şekilde geri döndü.

“Gitti mi?”

“Evet, durmadı.

“Neden durmadı?”

“Yeni oğuldu. Bir türlü kovanını sevmeydi. Bu üçüncü firarıydı.”

Kendisine yaklaşan karısını görünce öfkeyle bağır-
maya başladı, ağzı köpükle dolmuştu:

“Gözlerimin önünden git kadın! Şimdi seni ezerim!”

“Ben ne yaptım ki? Benim ne suçum var?”

“İki taşı birbirine vuramadın” dedi adam, sinirli bir şekilde ellerini birbirine vurarak. Küçük siyah gözleri göz çukurlarından dışarı fırlamıştı adeta.

“Vurdum yaaa!”

“Sen ona...”

“Xeğ xeğ!/Deli deli!” diye mırıldanarak oradan uzak-
laştı kadın.

Adam kadının peşinden gitmedi, Mehmet Hoca'yla söğüt ağacının tatlı gölgesinde oturdu.

Adam derin derin nefes alıp verdi, elleriyle gözlerine giren teri sildi. “Gitti arı!” diye sitem etti.

“Üzülme!” dedi Mehmet Hoca, şalvarının cebinden tütün tabağını çıkararak piposuna tütün doldurmaya başladı.

“Göz, göz! Vallahi billahi göz!.. Arının oğul verdiği o gün, onu orada, oğulun yanında görünce korkudan içim buz kesildi; korkumda haklıymışım.”

“Kimi gördün orada?”

“Kim olacak, Yusuf Ağa'yı. Arı oğul verdiği zaman o da oradaydı. Arı oğulu bir kavak dalına konmuştu. Oğul o kadar ağırdı ki, kavak dalı bir insan asılmış gibi eğile-

rek toprağa yaklaşmıştı. Yusuf Ağa oğlu görünce, 'Ne arı!' diye mırıldanarak uzun bir ısıklık çaldı. Ben onun gözünün taş çatlattığını bildiğim için, içime kötü bir korku düştü. Kıçımı çimdikleyip yara yaptım. Para etmedi. Yusuf Ağa'nın gözünden kurtuluş yok."

Bir ara başını kaldırıp hemen yanında ayakta dikilmiş Veysel'i görünce, kızarıp bozardı, birkaç kez üstü üste "Veysel!" diye mırıldandı.

"Konuşmana devam et! Kızmadım" dedi Veysel.

"Öyle demek istememiştim" diye mırıldandı, sonra Kürtçe konuşmaya başladı Veysel'le. Mehmet Hoca yaşlı adamın Veysel'e söylediklerinin büyük çoğunluğunu anlamıyordu, ama onun konuştuklarını babasına anlatmaması için yalvardığını anlıyordu. Mehmet Hoca sırtüstü çimenlere uzanarak gözlerini kapadı.

Yarım saat sonra yaşlı adam evin yolunu tuttu. Veysel ile Mehmet Hoca işe başladılar.

Öğlen keçi, koyun, *naxır* sürüsü köye döndüğünde işi bitirdiler. Şimdi güneş tam köyün tepesinde dönüyor, bunaltıcı, yakıcı ışıklarıyla toprağı kavuruyordu. Sabahleyin ahırlarından dışarı çıkarken yaramaz çocuklar gibi sağa-sola koşan, laf dinlemeyen keçiler, koyunlar, inekler, öküzler, danalar, *gıdik*ler, kuzular şimdi saklanacak gölge arıyorlardı.

İşi bitirdiğinde ayakta duracak hali yoktu. Kolları, bacakları, beli ona ait değildi sanki. Yorgunluktan çok, sineklerin saldırısı onu bitiriyordu. Sepet sırtında olmadığı halde, sırtındaymış gibi hissediyordu.

Ark suyundan elini, yüzünü, ayaklarını yıkadıktan sonra doğruca eve gitti. Her tarafı samandı. Bakır sitille çeşmeden su taşıdı, Elmas Ana'dan ödünç aldığı bakır kazanı doldurdu. Suyu ısıtmaya gerek duymadan, bir korucudan satın aldığı alüminyum leğende soğuk suyla yıkandı, temizlendi. Soğuk suyla yıkanması iyi oldu; canlandığını, rahatladığını hissetti. Elmas Ana kapıyı açarak "Yemek hazır!" diye bağırdığında o hâlâ le-

ğende yıkanıyordu. Eğer Elmas Ana onu çağırmasaydı, uzun süre leğende kalabilirdi. Yemeğe gitmeden önce, imam Serdar'dan kendisine kalan aynayı bavuldan çıkararak saçlarını taradı. Cımbızla iki kaşı arasında gözlerinin önünde uzamış kılları çekti, o zaman neredeyse üç haftadır tıraş olmadığını gördü. En kısa sürede tıraş olmaya karar verdi.

Elmas Ana'nın evine girdiğinde yemek hazırdı. Tereyağında kızartılmış yumurtalar ve sac ekmeği, ceviz ağacından yapılmış, Elmas Ana'dan daha yaşlı, tahtalarından biri tam orta yerinden yarılmış yuvarlak *honça*-nın üstünde duruyorlardı. Elmas Ana ocakta süt kaynatıyordu. Mehmet Hoca küçük kürsüyü alarak sofraya oturduğunda, ondan önce sofraya yayılmış sinekleri, kör arıları kovdu.

"Nerede kaldın?"

"Yıkandım. Çok kirlenmiştim."

"Ben de çok kirlendim. Fırsat bulup da yıkanamıyorum."

"Yıkan yıkan. Rahatlarsın."

"Yıkanacağım. Bana çok yardım ettin, sağ ol evladım" dedi Elmas Ana; ocakta yanan ateşe birkaç kuru meşe odunu attı, ocağın dışına taşmış külü elleriyle ocağa süpürdü. "*Ro hekı rusnay mire.*/Seni bana Allah gönderdi." diye söylenerek, gelip Mehmet Hoca'nın yanında yere oturdu.

"Ne söyledin Elmas Ana?"

"Seni bana Allah gönderdi dedim."

"Ben de senin gibi düşünüyorum. Eğer sen olmasaydın kim bana ekmek pişirirdi? Belki de açlıktan öldümdü."

"Hadi öyle olsun."

Süt kaynadıktan sonra Elmas Ana köpeğine bakır tavada undan lapa yapmaya başladı. *Tirle*⁶ lapayı ka-

6) Tir ya da tirik: Oklava.

rıstırmayı başaramayınca Mehmet Hoca ona yardım etti. Lapa piştikten sonra Elmas Ana lapayı dut ağacından yapılmış kaba koyarak, kapının önündeki köpeğe verdi. Köpek sıcak lapayı aceleyle yemeye kalkınca ağız fena halde yandı. Birkaç metre uzağa çekilerek kışüstü toprağa çöküp lapanın soğumasını beklemeye başladı. Evin önündeki bahçede havalanan iki karga lapaya konunca köpek havlayarak, yemeğine ortak olmak isteyen kargalara saldırdı. Mehmet Hoca birkaç dakika köpeklerle kargalar arasındaki dalaşı seyrettikten sonra evine gitti.

Divana serili yatağın üzerine uzanır uzanmaz uyudu; uyur uyumaz düş görmeye başladı; Dicle ile bir yumurtanın içindeydiler. Dicle yumurtanın dışında bir dünyanın olduğunu düşünüyor, yumurtanın kabuğunu kırmaya çalışıyordu. Ama yumurtanın kabuğu o kadar sertti ki, Dicle'nin bütün çabasına rağmen kabukta küçük bir delik bile açılmıyor; o, Dicle'yi bu çabadan vazgeçirmeye, yumurtanın içinde mutlu yaşamaya davet ediyor, Dicle onu dinlemiyor, ısrarla kabuğu kırmaya çalışıyor. Aylarca, yıllarca sürüyor bu çaba. Yumurtanın kabuğu kırılmıyor. "Senin çabanla yumurtanın kabuğu kırılmaz" diyor Dicle'ye; "Yumurtanın kabuğunun kırılması için dışarıda tavuğun yumurtanın üzerine yatarması lazım. Dışarıda ısıtılmayan yumurtadan civciv çıkmaz, o yumurta cılk olur, çürür" Dicle onu dinlemiyor, yumurtanın dışarıda ısıtılmasını beklemeden içeride kendi çabasıyla yumurtanın kabuğunu kırmak için kazmayla kabuğa vurmaya başlıyor.

Uyandı. Gözlerini açınca bir serçenin gagasıyla pencereye vurduğunu gördü. "Ne istiyorsun?" diye mırıldandı, serçeye bakarak gülümsedi. Serçe uçup gittikten sonra gördüğü rüyayı yorumlamaya çalıştı. O kadar yorgundu ki, hiçbirşeyi düşünecek hali yoktu. Gözleri açılmıyordu. Her tarafını ısırarak kanatan, şişiren sineklere, sivrisineklere rağmen tekrar uyudu.

Ezan okumak için ayarladığı saatin zili çalınca kalktı. Sinekler her tarafını şişirmişti.

Akşamdı. Güneş ufukta, kül rengi bir bulut kümesi arkasında yeryüzünü kan kızılı ışığa boğuyordu. Sıcak hava gitmiş, yerine serin bir hava gelmişti.

Yorgun, uyku sersemi bir halde camiye doğru yürüdü. Elmas Ana ona arkadan seslendi. Duymadı. Yürürken uyuyordu. Vaktinde ezanı okudu. O akşam camiye otuzdan fazla insan gelmişti. Bu ender rastlanan bir olaydı. Çoğunlukla akşam namazını beş-altı, taş patlasa on kişiyle kılıyordu. İlk bağıran kim oldu, Mehmet Hoca görmedi, ama "Yılan yılan!" sözüyle camideki insanlar namazı bırakarak ayağa fırladılar, kaçışmaya başladılar. Nereden içeri girmişse, bir buçuk metre uzunluğunda kapkara bir yılan pencerenin yanındaki halının altında ortaya çıkmıştı. Camideki cemaatle yılan arasında yarım saatten fazla süren kovalamacada kaybeden yılan oldu. Onlarca insan onu uzun bir kovalamaca ve aramadan sonra sopalarla, taşlarla parça parça ederek öldürüp dışarı atıldılar.

Mehmet Hoca güneş batıncaya kadar camide kaldı. Yılanı bulmak için dışarı atılan halıları, kilimleri içeri taşıdı, çiçek dökmüş salata bostanını suladı. İçindeki yaban otlarını temizledi. Eve döndüğünde dolunay köyün tepesinde dolanıyordu. Yolda Dicle'yi düşündü. Ne umutlarla buraya gelmişti. Ondan hiçbir haber alamamıştı. Sağ mıydı, ölü mü? Şehirde olsaydı günlük gazetelerden bilgi edinirdi. Burada bütün bilgi kanalları kapanmıştı.

Karamsardı. Dicle'yi bir daha göreceğine olan umudu yavaş yavaş tükeniyordu. Gaz lambasını yakmadan yatağına uzandı. Dolunayın pencereden içeri giren ışıkları duvarlarda oynaşıyordu. Ellerini başının altına koyarak, evin kirli *terşik*lerine baktı. Gördüğü şey *terşik*ler değil Dicle'ydi; duyduğu ses de korucuların her akşam korkudan karavana sıktıkları kurşunlar değil, Dic-

le'yi caminin bahçesinde bulduğu gece yağan yağmurun, göğün sesiydi, yağmur nasıl da güzel yağıyordu.

Kulağına inceden, hüzün, aşk, hasret, isyan kokan bir ağıt geliyordu. Duyduğu bu ses annesinin sesi miydi? Ama ağıt o kadar canlıydı ki, sanki biri onun yanında söylüyordu. Emin olmak için yataktan doğruldu, geceyi dinledi. Evet artık emindi; ağıtı söyleyen Elmas Ana'ydı. Bu eve geldiğinden bu yana köye gecenin karanlığı çöktüğünde bu sesi duyuyor, gözlerini kapatarak tatlı bir uykuya dalıyordu. Bu ağıt o ağıttı: Annesinin beşiğini sallarken söylediği ağıt. Bu ağıt ona huzur veriyor, onu rahatlatıyordu. Bu ağıtı daha yakından dinlemeyi, hatta başını Elmas Ana'nın dizlerine koyarak dinlemeyi isterdi. İşini bitirip ocakta yanan ateşin yanında oturunca, gözyaşlarını ateşin alevlerine dökerek, o yanık, yaşlı sesiyle, uzun zamandır kendilerinden haber alamadığı, hatta nerede olduklarını, yaşayıp yaşamadıklarını bilmediği çocukları, torunları, gelinleri, kardeşleri, akrabaları, dostları, komşuları için ağıtlar dizen Elmas Ana'nın onu gördüğünde ağıtı söylemekten vazgeçeceğini düşünerek ona görünmemeye çalışıyor, yatağına uzanıp dinliyordu.

"Pepo gekoo sama kotide?/Siz neredesiniz?" dediği zaman Elmas Ana'nın sesi keskin bir plak gibi Mehmet Hoca'nın yüreğini parçalıyordu. Çünkü ağıt öylesine yanık, öylesine duygu yüklüydü ki, en katı yüreği bile yumuşatırdı. Bu sesi milyonlarca yıldır dinliyor gibiydi. Söylenen sözlerin çoğunu anlamaması hiç önemli değildi. Sesteki yakarış, isyan herşeyi anlatıyordu insana.

Elmas Ana'yı dinlerken, sevgili annesinin onu küçükken bırakıp vatanına dönmesini daha iyi anlıyordu. Tutsak edilmiş, eşi, kardeşleri, akrabaları öldürülerek zorla topraklarından, dilini bilmediği, tanımadığı insanların arasına sürülmüş anasının neden kafese konulmuş bir keklik gibi öttüğünü anlıyordu. Bu topraklarda yaşayan anaların ağıtları hep birbirine benziyordu. Bu

ağıtı daha yakından dinlemeliydi. Kapıyı yavaşça açarak dışarı çıktı. Ses çıkarmamaya dikkat ederek Elmas Ana'nın penceresinin yanına gitti. Şimdi ağıtı gayet net duyuyordu; yere oturdu, sırtını duvara dayayarak gözlerini yumdu. Elmas Ana'nın ocakta yaktığı tütünün kokusu ağıtla birlikte dışarı geliyordu. Böyle çok mutluydu. Bütün varlığıyla kendisini ağıtın büyüüne verdi. Bu sesi ruhuna çekmeli, orada sonsuzluğa kadar korumalıydı. Bu ne seveda, bu ne aşk, bu ne hasret, bu ne özlem, bu ne acı, bu ne isyandı!..

Tertemiz, ıssız bir geceydi. Bir saat önce patlayan korucu silahları susmuştu. Hafiften, ılık, serin bir yel esiyor, ağaçları, otları bir o yana, bir bu yana sallayarak okşuyordu. Dolunay şimdi köyün kuzeyinde, Hazarba-ba Dağı'nın eteklerinde nazlı nazlı dolanıyordu.

Sessiz gecede derede akan su, çıkardıkları seslerle adeta yarışa girmiş baykuşlara, kurbağalara katılmıştı. Mehmet Hoca şu an var mıydı, yok muydu, bilmiyordu. Bütün varlıklardan, hatta kendi varlığından bile uzaklaşarak kendini Elmas Ana'nın söylediği ağıta vermişti. Yalnızca o ağıt vardı. Ne öten baykuşların, kurbağaların sesini, ne esen yelin sesini, ne derede akan suyun sesini, ne de çitirdayan ağaçların sesini duyuyordu. Bu gecede duvarların önünde kaç saat kaldığını bilmiyordu. Uyumuş muydu? Hayır. Uyanık mıydı? Hayır.

Gece ilerledikçe hava serinledi, gece ıssızlaştı. Silahlar yeniden patladığında uyandı. Elmas Ana'nın ağıtı yoktu. Elmas Ana'nın penceresinden dışarı sızan gaz lambasının ışığı sönmüş, tütün kokusu azalmış eve ölü bir sessizlik çökmüştü. On dakika kadar peşpeşe atılan silahlar susunca, evine girdi. Gaz lambasını yakmadan yatağa uzandı, evin içine çökmüş karanlığa baktı, ocağın altında birşeyler kemiren farenin sesini duyuyordu. Kapı ağır ağır çalınınca yataktan kalktı; gecenin bu saatinde kapısını çalan kimdi? Elmas Ana olabilirdi. Kapının arkasında durdu.

“Kimsin?”

“Yakı!/Aç!” diye mırıldandı bir kadın. O kadar yavaş konuşmuştu ki, Mehmet Hoca sesi zor duydu.

“Kamayto?/Kimsin sen?” dedi Mehmet Hoca korkuyla. Gecenin bu saatinde evinin kapısını çalan kadın kimdi acaba?

“Yakı! Çeber yakı./Aç. Kapiyı aç!” dedi kadın.

“Konya./Açacağım” dedi Mehmet Hoca. Kapiyı açınca uzun boylu bir kadın eve girdi, kadının yüzünü karanlıkta göremiyordu Mehmet Hoca, ama uzun ince boyunu seçebiliyordu.

“Çık yozanay?/Ne istiyorsun?” dedi Mehmet Hoca.

“Sus! Gesemek!/Sus! Konuşma!” dedi kadın Mehmet Hoca'ya sarılarak. Mehmet Hoca dudaklarını kadının ateş gibi yanan ağzında bulunca kadına karşı koyacak gücü kendisinde bulamadı; kendini kadının ateşli öpücüklerine bıraktı. Kadın, Mehmet Hoca'nın elbiselerini tek tek çıkardı, Mehmet Hoca'yı yatağa yatırdıktan sonra kendisi de soyunarak Mehmet Hoca'ya sarıldı. Kadın iki saat sonra, geldiği gibi tek kelime konuşmadan çekip gittiğinde Mehmet Hoca'nın mutluluktan gözleri açılmıyordu.

O sabah çok mutlu uyandı Mehmet Hoca; sanki yeni doğmuş gibiydi; gece yaşadığı tatlı duyguların etkisindeydi hâlâ. Kimdi ona bu güzel duyguları yaşatan kadın? Niçin ona adını söylememiş, niçin gaz lambasını yaktırmayarak onun yüzünü görmesini istememişti? Yolda yürürken gece kadının kucagında yaşadığı anları anımsayarak yürüyordu.

Camiye gittiğinde karşılaştığı manzara onu şok etti! Günlerdir bir bebek gibi bakıp büyüttüğü, şimdi çiçeğe durmuş salatalık bostanı tahrip edilmişti. Bazıları bir insan boyu uzunluğuna ulaşmış salatalık fidelerinin hepsi topraktan çıkarılarak caminin bahçesine serpilmişti. Metrelerce uzayarak bahçe duvarına ulaşmış kabbaklar da aynı akıbete uğramıştı. Bahçenin bu hali

onun gözlerini doldurdu, gece yaşadığı mutluluğu gölgeledi. "Alçaklar!" diye mırıldanarak yere çöktü. Bu çirkinliği kim yapmıştı? Kızgındı. Kendini kaybetmiş haldeydi. Saralı bir hasta gibi titriyordu. Ne yapacaktı şimdi? Ne istemişlerdi salatalık bostanından? Şu an o kadar öfkeliydi ki, bu işi yapanı bilse hiç düşünmeden, prensiplerini de bir kenara bırakarak onunla kavga edebilirdi. Olacak iş miydi yaptıkları? Onunla bir sorunları varsa gelip onunla hesaplaşmalıydılar. Salatalıkların, kabakların ne suçu vardı?

Üç kişi bahçe kapısından içeri girdi. Üçü de korucuydu. "Yene yene!/Geliyorlar geliyorlar!" diye bağırان bir korucuyu yaka paça yerde sürükleyerek camiye sokmaya çalışıyorlardı. Onların ardından, ağlayan bir kadın ve sekiz-on yaşlarında bir kız çocuğu bahçeye girdi. "Yene yene!/Geliyorlar, geliyorlar!" diye bağırان korucu, kendisini yerden sürükleyen üç korucunun elinden kurtulmak için çıplak ayaklarını yere sürtüyor, bağırıyor, çağırıyor, çirkin küfürler savuruyordu. Bu korucu Şehmuz'du. Otuz beş kırk yaşlarında olan korucu Şehmuz'la bir hafta önce tarla dönüşünde karşılaşp sohbet etmişlerdi. Ne olmuştu böyle ona? Kimden kaçıyordu? Kimin geldiğini söylüyordu? Hali hiç hoş görünmüyordu Şehmuz'un. Saçı, sakalı birbirine karışmış, üzerindeki eski, kirli kırmızı gömlek paramparça olmuş, altta giydiği siyah şalvarının sol paçası kalçalarına kadar yırtılmıştı. Siyah gözleri göz çukurlarından dışarı fırlamıştı adeta. Korkuyla çevresine bakıyor, kendisini korkutan birşeyden kaçmaya çalışıyordu.

"Çip pece!/Sıkı tutun!" diye bağırdı, uzun bıyıkları olan yaşlı korucu. İki eliyle korucu Şehmuz'un sağ kolunu yakalamıştı. Mehmet Hoca yerinden kalkarak onları karşıladı.

"Ne oldu Şehmuz'a?"

"Gece nöbette delirmiş."

"Cinler çarpmış!" dedi diğer korucu korkuyla.

“Yene yene!/Geliyorlar, geliyorlar!” diye bağıarak çevresine bakmaya, kaçmak için çırpınmaya başladı Şehmuz.

“Kim geliyor?” dedi Mehmet Hoca. Ama Şehmuz onu tanıımıyordu bile. Birkaç dakika aval aval boş gözlerle Mehmet Hoca’ya baktı.

“Cin çarptı, cin!”

“Gece ne gördü o?”

“Bilmiyorum.”

“Bana niçin getirdiniz?”

“Bir muska yapsan, belki bir yararı olur.”

“Hayır, Şehmuz korkudan bunalıma girmiş. Bu savas sendromu. Bir doktora, psikologa götürün!”

“Lütfen kocama bir muska yap!” dedi kadın; Mehmet Hoca’nın ayaklarına kapandı; ağlamaya başladı. Kadının gözyaşları Mehmet Hoca’nın ayaklarına döküldü. Mehmet Hoca kadını ayağa kaldırmakta zorlandı.

“Doktorun yapacağı birşey yok. Kocamı cin çarptı. Ona bir muska yap!”

“Kocan korkudan delirdi.”

“Evet çok korkardı” dedi kadın mırıldanarak; “Gece yatarken bile boynu koparılmış horoz gibi titrer, kâbuslar görürdü.”

“Babal” dedi çocuk, babasına yaklaşıarak.

“Yene, yene!/Geliyorlar, geliyorlar!” diye mırıldandı Şehmuz; sanki derin, kötü bir kâbusta mırıldanıyordu. Mehmet Hoca bile Şehmuz’un bir ermişin bakışlarını andıran bakışlarından korktu. Mehmet Hoca korucularla kadının elinden kurtulamayacağını anlayınca adeta kaçarak cami bahçesinden dışarı çıktı. Kadın onun peşine takıldı. Hem ağlıyor, hem yalvanyordu. Şehmuz ne yaptıysa korucuların elinden kurtulup kaçmaya başladı, korucularla karısı ve çocuğu onun peşine takıldı.

Eve gitmedi. Doğruca, kapının önünde üç ayaklı se-pide’ astığı, keçi derisinden yapılmış, surdar ağacının kabuğuyla kırmızıya boyanmış meşkle⁸ ayran yayan El-

mas Ana'nın yanına gitti. Köpek, Elmas Ana'nın çıplak ayaklarının altında yere uzanmış, başını gövdesinin altına koymuş, kuyruğuyla sinekleri kovuyordu. Elmas Ana, Mehmet Hoca'yı iyi görmeyince telaşlandı.

"Ne oldu?"

"Salatalık bostanımı talan etmişler."

"Vış!" diye bir çığlık kopararak yayığı sallamayı bıraktı; "Onlar, onlar yapmışlardır!"

"Bilmiyorum. Kim yaptıysa Allah'tan bulsun!"

"Allah da onlardan yana evladım, onca kötülük, onca cinayet işlediler, hani ne oldu?" diye bağırdı Elmas Ana.

"Bulurlar. Bir gün yaptıklarının cezasını bulurlar. Bak korucu Şehmuz delirmiş."

"Ne zaman?"

"Bu gece nöbette aklını kaçırmış.

"İçlerinde en iyisi de oydu."

"Korku onu ağır ağır yedi, delirtti."

Korucu İbrahim'in karısını görünce sustular. Kadın boynuna ip taktığı kırmızı tüylü bir danayı zorla çekiyordu.

"Sebi? Rınd nesanay./Ne oldu? İyi görünmüyorsun." dedi Elmas Ana'nın yanına gelince, terlemişti. Kırmızıya çalan şişman yüzünden terler boşalıyordu.

"Taba çino./Bir şey yok."

"Rınkı çino./İyi, iyi, kötü bir haber yok." dedi kadın. Danayı çekerek yürümeye başladı. Kadın, Mehmet Hoca'nın dikkatini çekti. Onda diğer kadınlardan farklı birşeyler vardı. Ama neydi? Uzun uzun ona baktıktan sonra farkı anıladı. Kadının kocaman bir poposu vardı. Diğer vücudu bir yana, poposu bir yanaydı. Belki de poposu vücudundan daha ağırdı. Mehmet Hoca böyle bir kadını ilk defa görüyordu.

7) *Sepi*: Üç ayaklıktan oluşan ve ayrılan yaymak için kullanılan bir gereç.

8) *Meşk*: Deriden yapılmış yayık.

Sabah namazını kıldıktan sonra camiye kapatarak eve geldi. Tıraş oldu. Yeni pantolon ve gömlek giydi: kir- lenmiş şalvarını, gömleğini leğene doldurduğu deterjan- lı suya batırdı. Yumuşadıktan sonra onları akşam yıka- yabilirdi. Uzun zamandır hiç kendisiyle bu kadar ilgi- lenmemiştir. O esrarengiz kadın gece evine geldiğinden bu yana kendine bakıyor, sık sık tıraş oluyor, Elmas Ana'nın zembul otundan yaptığı hoş kokuyu sürünü- yor, dişlerini fırçalıyordu. Kadın evine geldiği gecedan bu yana günleri sayıyordu; tam on altı gün olmuştu. Geceleri yatmadan kadını beklediğini, dışarıda duydu- ğu en ufak bir çıtırtıyla yataktan sıçradığını görünce kendi haline şaşırıyordu; oysa yaptığı şeyin doğru olma- dığını biliyordu; ama elinde değildi; o kadın gelse, ko- şup kapıyı açtığında boynuna sarılacağından emindi. Temiz olmak zorundaydı.

Karakol komutanına güven vermezse, biten yiyecek- leri yerine yeni yiyecekler almak için izin alamazdı. Yi- yeceklerini tekrar kontrol etti. İhtiyaçlarını küçük bir kâğıda yazarak not tuttu. Öncelikle çay, şeker, un, mer- cimek, bulgur, pirinç, fasulye almalıydı. Parası vardı. Maaşı korucu maaşlarıyla birlikte veriliyordu, ama pa- rayla satın alınacak birşey yoktu. Herşeyi fazla fazla yazdı. Eğer komutandan gerekli izni koparırsa bir kıs- mını Elmas Ana'ya verecekti. Onun ne parası ne de izni vardı. Yola çıkmadan önce karakola nasıl gireceğini, ka- rakol komutanının karşısında nasıl davranacağını, ne- ler konuşacağını onlarca kez prova etti.

Karakol köyün iki kilometre uzağında, etekleri meşe ormanı ile kaplı ve dört bir yandan bölgeyi görebilen yüksekçe bir tepenin başında yapılmıştı. Bu tepeden çepeçevre büyük bir alanı kontrol ediyordu jandarma- lar. Elli metre kadar çevresindeki ormanlar kesilerek çıplaklaştırılmış yol, tepenin çevresinde bir yay gibi do- lanarak tepenin üstünde yapılmış karakola gidiyordu.

Burada toprak kırmızı bir renk alıyor, her tarafta otlar, çiçekler, çalılar, ağaçlar fışkırıyordu. Yol kenarında bu yıl yeni kesilen orman, topraktan yüzlerce filiz çıkar-mıştı. Yol boyunca onlarca yerde topraktan buz gibi su kaynıyor, suyun bulunduğu alanda yeşilliğin içinde yüklü atlar, katırlar kaybolurdu.

Karakola yaklaştığında bir kez daha üstünü başını kontrol etti. Hiçbir eksiklik bulamadı kendisinde, yine de heyecanlıydı. Korkuyordu. Bundan önceki izninin bitmesine daha dokuz gün vardı. Bundan dolayı karakol komutanı onu sorgulayabilir, yiyecek izni vermeyebilirdi.

Karakola yüz metre kala ilk mevziyle karşılaştı. Yolun her iki tarafında sert taşlardan yapılmış, üstüne kum torbaları dizilmiş mevziler vardı. Mevzilerden dışarı çıkan silah, makineli tüfek namluları ona doğrulmuştu. İki asker mevziden çıkarak onu durdurdu:

“Dur!”

“Ellerini havaya kaldır!”

Mehmet Hoca yolun ortasında ellerini havaya kaldırarak beklemeye başladı.

“Merhaba Mehmet Hoca!”

“Merhaba!” dedi Mehmet Hoca. Asker onu nereden tanıyordu acaba? Bu karakola ilk geliyordu.

“Ellerini indirebilirsin Mehmet Hoca.”

“Teşekkürler. Beni nereden tanıyorsunuz acaba?”

“Birlikte aynı cemsede Yaprak Köyü’ne gitmiştik” dedi asker gülümseyerek; “Hatırladın mı?”

“Doğrudur” diye mırıldandı Mehmet Hoca. Hafızasını zorlamasına rağmen askeri hatırlayamamıştı.

“Cemsede kısa bir tartışma olmuştu. Hatırladın mı? Doğrusu düşüncelerinden etkilendim.”

“Teşekkür ederim. Teskereye ne kadar kaldı?”

“Bir aydan az bir zaman kaldı.

“Ooo az kalmış! Ya senin ne kadar kaldı?” dedi Mehmet Hoca, sessizce yanında duran kısa boylu askere.

“Benim daha çok” dedi asker derin bir iç çekerek.

“O daha kuş! Cık cık!” dedi asker, iki kolunu kanat çırpıp gibi sallayarak; “Niçin karakola geldin Mehmet Hocam?”

“Yiyeceklerim bitti. Yeni yiyecek satın almak için izin almaya geldim.”

“Kötü bir günde gelmişsin.”

“Neden?”

“Dün gece operasyona giden karakolumuzun askerleriyle teröristler arasında şiddetli bir çatışma çıktı. İki asker, sekiz terörist öldü. Teröristlerin ölümleri hâlâ karakolda.”

“Desene iyi bir günde gelmemişim.

“Evet, komutanımızın morali yerinde değil. Öfkeli. Sabahtan bu yana ağzından tek kelime çıkmadı. O da yaralı.”

“Geçmiş olsun. Yarası nerede?”

“Önemli değil, kurşun sağ bacağını sıyrıp geçmiş.

“Ben yine de bir şansımı deneyeyim.

“Bunca yol gelmişsin. Bir şansını dene bakalım.

“Kusura bakma, seni aramak zorundayız” dedi Mehmet Hoca’yı tanıdığını söyleyen asker.

“Buyurun arayın!” dedi Mehmet Hoca iki elini havaya kaldırarak. Üstü aranınca yürüdü. Karakolun çevresine kale duvarlarını andıran kalın, yüksek bir taş duvar örülmüştü. Duvarın onlarca yerinde çevresi kum torbalarıyla beslenmiş, çevreyi gözetleyebilen yüksek nöbetçi kuleleri, mevziler vardı. Mevzilerden dışarı çıkmış makineli tüfek namlularını görebiliyordu.

Karakol bahçesine girdiğinde iki yüz elli-üç yüz askerle iki manga özel tim içtimadaydı. Askerler ayrı yerde, özel timler ayrı yerde dizilmişlerdi. Hemen arkalarında namlusunu Hazarbaba Dağı’na çevirmiş bir tank duruyordu. Karakolun batı kısmında altı tane cemse, bir tane panzer vardı. Cemseler duvarın önünde yarıya-

na dizilmişlerdi. Hiçbiri ne ileri, ne geriye. İple çekmiş gibi aynı hizadaldı. İki asker hortumla cemselerin, panzerin tekerleklerini yıkıyordu. Uzun boylu bir asteğmen içtimadaki askerlerin, özel timlerin önünde durmuş konuşuyordu. Askerlerin söylediği gibi öfkeliydi. Sert bir ses tonuyla konuşuyor, konuşmasını tecrübeli bir politikacı gibi el-kol hareketleriyle zenginleştiriyordu. Komutan, Mehmet Hoca'yı görünce "Rahat!" diye bağırarak Mehmet Hoca'ya doğru yürüdü.

"Hoş geldin Mehmet Hoca."

"Hoşbulduk komutanım."

"Hayırdır, sen buraya gelir miydin?"

"Yiyeceklerim bitti."

"Ne tez bitti Mehmet Hoca? Sana verilen yiyecekleri el altından teröristlere mi kavuşturuyorsun?"

"Dalga geçme komutanım. Verdiğiniz izindeki yiyecekleri karın tokluğuyla doya doya yeseydim bir ay bile dayanmazdı. Ben iki aydır idare ediyorum."

"Komuta sende Zeki Çavuş, eğitime devam et!"

"Emredersiniz komutanım!" diye selam vererek ileri çıktı, uzun boylu *şilan* gibi bir astsubay çavuş.

"Beni kandırmaya çalışma! Doğru konuş!"

"Tanrı şahidimdir ki yiyecekleri kimseye verdiğim yok. Komşum yaşlı bir kadın var. Ara sıra ona birşeyler verdiğim olur."

"Elmas Ana denilen yaşlı kadın mı?"

"Onu tanıyor musunuz?"

"Onu kim tanımaz ki. teröristlerin bir numaralı kuryesi!"

"Yapmayın komutanım, yüz yaşındaki bir yaşlı kadın! Yazıktır! Günahtır! Uğraşmayın, korucular sizi yanlış bilgilendiriyor, onların derdi devası Elmas Ana'nın da arazisine el koymak. Evinde bir lokmalık yiyecek birşey yok. Ona da izin verin de kadıncağыз kendine birşeyler alsın."

"Olmaz!" diye başını salladı komutan.

Konuşarak karakol binasına girdiler. Kapıdan girerken nöbetçi esas duruşa geçti. Hemen kapının girişindeki küçük bir penceresi olan odada üst üste atılmış insan cesetleri gördü Mehmet Hoca. Ürperdi! Vücudu kaskatı kesildi! Pencereye yaklaşıp içeriye daha yakından bakmak istedi. Komutan omuzundan tutarak çekip götürdü.

“Gel!”

“İçeride ne vardı komutanım?”

“Dün gece çatışmada öldürdüğümüz teröristlerin cesetleri var. Az sonra onları merkeze göndereceğiz.”

“Kaç kişiler?”

“Sekiz.”

“İçinde kız var mı?”

“Evet iki tane” dedi komutan, Mehmet Hoca’ya yan bakarak. Onun sararıp solduğunu görünce bozuldu; ama Mehmet Hoca’ya çaktırmamaya çalıştı. Mehmet Hoca çocukluğundan Bu yana insan ölüsü görmekten rahatsız oluyordu. Hele kurşunlarla delik deşik edilmiş ölüleri görünce, kendisini kontrol edemedi. Bir ara kız ölümlere bakmak için komutandan izin istemeyi düşündü; hemen bundan vazgeçti. Ya biri Dicle’yse? Buna dayanamazdı. Dicle’nin kurşunlarla delik deşik edilmiş cesedini görnektense ölmeyi tercih ederdi.

Komutan odasına girdiklerinde Mehmet Hoca eski bir ağaç sandalyeye çöktü. Komutan oturduğu masanın çekmecelerini çekerek, kalınca bir dosya çıkarıp masanın üzerine bıraktı.

“Bu dosya senin, bayağı kalın. Okuyunca şok oldum!”

“Ne yapmışım ki komutanım!”

“Bunu sen daha iyi bilirsin. Buraya bölücü ve yıkıcı çalışmalardan, konuşmalarından dolayı sürgün edilmişsin.

“Sürgün edildiğim doğru, ama bölücü ve yıkıcı olduğum yalan. Vicdanen rahatsız olduğumu hiçbirşey yapmadım.”

“Bunları seninle tartışacak değilim!” diye kızdı, yüzünü buruşturdu komutan; bir kâğıt, kalem Mehmet Hoca’ya verdi. “Al ihtiyaçlarını yaz! Ben gerekli cevabı korucubasına gönderirim.”

“Sağol” dedi Mehmet Hoca. Kalem ve kağıdı alarak ihtiyaçlarını yazmaya başladı. Komutan ayağa kalkarak, pencerenin önüne gidip dışarıya baktı.

“Bizimle işbirliği yaparsan, herşeyi görmezlikten gelebilirim.

“Benim görmezlikten gelmenizi istediğim hiçbir olayım yok. Ben sıradan basit bir imamım. Öyle de kalmak istiyorum. Kimseyle işbirliği etmek gibi bir niyetim yok. Kendi görevimi yaparsam benden iyisi yok.

“İyi düşün!”

“Bunu çok düşündüm komutanım. Senden önce de bu öneriyi bana getiren yöneticiler oldu.

İhtiyaçlarını yazdığı kâğıdı komutana verdikten sonra odadan çıktı. Komutan onunla dış kapıya kadar yürüdü. Ayrılırken “Önerimi düşün!” dedi.

“Önerinizi kabul edemem komutanım!” dedi Mehmet Hoca kızgın bir şekilde.

Karakol gözden kayboluncaya kadar dönüp arkasına bile bakmadan öfkeli bir şekilde hızlı hızlı yürüdü. Niçin bütün belalar gelip onu buluyordu? Onun ajan olmasında bu kadar ısrar etmelerini anlayamıyordu. Kendi halinde küçük bir yurttaştı. Onda ne buluyorlardı ki bu kadar ısrar ediyorlardı? Galiba burada da onu rahat bırakmayacaklardı.

Kardeşin kardeşi vurduğu, babayla oğulun karşı safalarda birbirileriyle savaştığı bu savaşa karşıydı. Tek istediği; bu savaşın bir an önce sona ermesi, barışın, demokrasinin ülkeye egemen olmasıydı. Yol boyunca yüzlerce düşünce akıp gitti beyninde. Özellikle akli karakoldaki ölü gerilla cesetlerinde kalmıştı. Komutan “İkisi kız” demişti. Biliyordu, onları görmek için izin isterse komutan izin vermeyecekti. Üstelik ondan daha çok

şüphelenecekti. Evine yaklaştığında Yusuf Ağa ve ondan fazla korucunun evini kuşattığını gördü. Şaşırdı. Ne yapıyorlardı böyle? Kapının kilidi kırılmış, korucuların bir kısmı evin içine girmişlerdi.

Yusuf Ağa ve üç korucu kapının önünde dikilmişlerdi.

"Ne arıyorsunuz evimde?" dedi Mehmet Hoca, Yusuf Ağa'nın yanına giderek.

"Arama var.

"Ne araması bu?"

"Bu akşam koruculardan iki silah çalındı" dedi Yusuf Ağa, Mehmet Hoca'nın gözlerinin içine bakarak; "Bütün köyü aradık, sen nereden geliyorsun?"

"Karakola gittim."

"Neden?"

"Yiyeceklerim, tütünüm bitti."

"Köyden ayrıldığında bana haber vermeliydin. Bir daha olmasın!" dedi Yusuf Ağa. Mehmet Hoca, Yusuf Ağa'ya cevap verme gereğini duymadı. Evine girmek isteyince, Yusuf Ağa'nın yanında oturan korucular onu durdurdu.

"İçeri giremezsin!"

"Neden? Orası benim evim.

"Arama var."

"İşinizi çabuk bitirin!" dedi Mehmet Hoca. Evine girmeyeceğini anlayınca Elmas Ana'nın evine gitti.

Elmas Ana'nın kapısı önünde dört-beş korucu dikilmişti. Eve girip arama yapmak için Yusuf Ağa'nın gelmesini bekliyorlardı. Mehmet Hoca başıyla onlara selam vererek içeri girdi. Elmas Ana pencereden dışarıda bekleyen koruculara bakıyordu. Telaşlı, heyecanlı görünüyordu. Bacakları titriyordu yaşlı kadının.

Mehmet Hoca onu hiç böyle görmemişti. Koruculardan mı korkuyordu acaba? Ama onu, gördüğü yerde korucuları taşıladığını yüzlerce kez görmüştü. Yaşlı kadın Mehmet Hoca'yı görünce zoraki gülümseyerek, boynuna sarılıp onu öptü.

“İzin aldın ını?”

“Hayır. Yusuf Ağa’ya gönderecek izni.

“Allah Yusuf Ağa’nın belasını versin!” dedi Elmas Ana. Tekrar pencereye gitti; “Köyü de mahvetti, kendini de, ailesini de. Ne yapıyorlar senin evinde?”

“Arama.

“Neden?”

“Dün gece korucuların iki silahı çalınmış, onları arıyorlar.”

“Yaaa demek ki iki silah çalınmış!” Dönüp Mehmet Hoca’ya bakarak konuşmasını sürdürdü: “Onları evde yalnız bırakmamalıydın! Ya bu bir tuzaksa? Ya evine sakıncalı birşey bırakırlarsa?”

“Yaparlar mı?” dedi Mehmet Hoca, elini Elmas Ana’nın omuzuna koyarak.

“Yaparlar. Bunlarda Allah korkusu yok!”

“Haklısın. Gidip bir eve bakayım” dedi Mehmet Hoca, dışarıya çıktı. Yaşlı kadın haklıydı. Bunu nasıl düşüne-memişti? Ya silahları onun evinde bulduk derlerse ne yapacaktı? Ciddi ciddi kaygılandı, korktu. Bunların yapamayacağı kötülük yoktu. Kapıda bekleyen korucular onu eve sokmak istemeyince bağırdı:

“Evime girmeliyim!”

“Giremezsin!”

“Bırak girsin!” dedi Yusuf Ağa; “Zaten arama bitti.”

Mehmet Hoca eve girdiğinde, evde arama yapan korucular dışarı çıktı. Evini darmadağın, perişan halde görünce kapıya gelip koruculara kızdı:

“Ne biçim arama yapmışsınız!”

Koruculardan biri sarı dişlerini göstererek sırtıttı.

Korucular Elmas Ana’nın evine girince, o evinde sağa-sola serpilmiş eşyalarını toplamaya başladı. Korucular sanki evde silah değil de dikiş iğnesi aramışlardı. Tencereyle çaydanlığı ta kapının arkasında buldu. Üzerine çıkararak çiğnedikleri yastık, yorgan ve yatakta korucuların kirli ayakkabı izleri olduğu gibi duruyordu. Ba-

vulunun içindekileri ocağın yanında yere serpmişlerdi. Tıraş fırçasının sapının, aynasının kırılmasına üzüldü. Aynanın bazı parçaları ocaktaki külün içindeydi. Duvardaki askıda asılı elbiselerin hepsi yerdeydi. Yeni beyaz gömleğini de sırtından bıçakla parçalamışlardı. "Bu yaptıkları insanlık mı?" diye mırıldandı. İçinden bir güç "Git şu koruculara ağzına geleni söyle!" diye onu zorluyordu. Hayır, kendini kontrol etmek zorundaydı. Öfkeyle kalkan zararlar otururdu. Biraz toparlanıp sakinleşmek için ağaç kürsüyü alarak pencerenin yanına oturdu. Çevresinde vızıldayarak dolaşan sinekleri kovdu. Ne yapacaktı? Bugün karakolda komutanın ona yaptığı ajanlık teklifini hatırlayınca eli-ayağı soğudu. Öyle görünüyordu ki onu burada rahat bırakmayacaklardı. Acaba görevinden istifa edip baba memleketi Denizli'ye mi dönseydi? Ah şu Dicle olmasa! Onu bu topraklara bağlayan oydu. Kapı açılıp içeriye Yusuf Ağa girince yerinden kalkmadı. Yusuf Ağa yalnızdı. Silahı sağ elindeydi. O yangında onu sırtlayarak hayatını kurtaran Yusuf Ağa'yı anlamakta zorlanıyordu. Nasıl bir insandı Yusuf Ağa? İyi mi, kötü mü?

"Sağlam kalan kapıları kırmaya mı geldin Yusuf Ağa?"

"Sana birşey sormaya geldim" dedi Yusuf Ağa fısıldayarak. Sanki birilerinden korkuyormuş gibi bir hali vardı.

"Silahları soracaksan ben almadım."

"Silahları sormayacağım. Zaten onları senin almadığını biliyorum."

"Peki ne soracaksın?"

"Bugün karakolda, vurulan gerilla cesetlerini gördüm mü?"

"Yakından görmedim. Sadece pencereden çok kısa bir süre gördüm."

"Kaç kişi öldürülmüş?"

"Sekiz."

"Kaç kız, kaç erkek?"

"Komutan ikisinin kız olduğunu söyledi."

“Yaa! Başka birşey demedi mi?”

“Dedi.

“Ne dedi?”

“Benden bilgi istedi.”

“Sakin haa!” diye mırıldandı Yusuf Ağa, dönüp kapıya baktı; “Elini verdin mi bütün gövdeni alırlar. Beni görüyorsun ne hale geldim! Hayatım zehir oldu!”

Mehmet Hoca, Yusuf Ağa’dan böyle bir nasihat alacağını beklemiyordu. Şaşkınlıkla ne diyeceğini bilemedi. Aslında komutanın ondan bilgi istediğini söylemesi bile öfkeyle ağzından çıkmıştı.

“Vurulan gerillaların isimlerini söyledi mi sana?”

“Söylemedi. Telsizin var. Aç, komutana sor!”

“Kolay mı bu Mehmet Hoca? Onların yanında oğlumun adını anmaktan korkuyorum.”

“Ölenler arasında oğlunuz olsaydı haber verirlerdi size.”

“Çok üzgünüm çok! Herşeye benim korkularım sebep oldu. Bir gün kendimi öldürürsem cesedime tükür!”

Geldiği gibi çıkıp gitti Yusuf Ağa. Yusuf Ağa gidince, ayağa kalktı, birkaç dakika öylece kaldı. Doğrusu Yusuf Ağa’ya acımıştı. Son sözleri söylerken onun gözlerinin dolduğunu görmüştü. Acı çekiyordu. Dayanılmaz bir acı; üstelik acılarını açacak, gözyaşlarını dökcek, yardım isteyecek bir dostu da yoktu. Neden ona içini dökme ihtiyacı duymuştu? Ona güveniyor muydu? Yoksa tükenmiş miydi?

Elmas Ana’nın çığlığını duyunca kendini dışarı attı. Ne yapıyorlardı yaşlı kadına? Yaşlı kadının kapısına ulaştığında, açık kapıdan dışarı atılan bakır sitille bakır tencere tıngırtı çıkararak onu geçti. Korucular evin içindeki kapkacakları dışarı fırlatıyorlardı. Bakır tencere bir süre tekerlek gibi çevresinde dolandıktan sonra gidip bahçe çeperine dayanarak durdu.

Çevresine baktı, Yusuf Ağa’yı aradı. Yoktu. Gitmişti. Korucu İbrahim gözüne ilişti.

“Niçin kapkacağı kırıyorsunuz?”

“Kırmıyorlar, arama yapıyorlar” diye gülümsedi korucu İbrahim.

“Ne biçim arama bu?”

“Kaplar ellerinden düşüyor.

“Hepsi mi?”

“Evet bizim çocuklar biraz sakar.”

“Böyle yapmayın! Elinize biraz güç geçti, devletin gücünü arkanıza aldınız diye yıllardır birlikte yaşadığınız insanlara eziyet etmeyin!”

Korucularla Elmas Ana içeride birbirilerine bağıyorlardı. Kapıdan başını içeri uzattığında kapları dışarı atanın korucular olmadığını, kapları Elmas Ana'nın koruculara fırlattığını gördü.

Korucular Elmas Ana'yla başa çıkamayacaklarını görünce evi boşaltıp, çekip gittiler; korucular evden çıktıktan sonra da Elmas Ana dışarı çıktı. Elinde kalınca bir sopa vardı. Elindeki sopayı sallayarak korucuların ardından küfürler savurmaya başladı. Elmas Ana'nın şu anki hali, yavrularını saldırından korumaya çalışan bir tavuğu andırıyordu. Kollarını açmış, boynunu ileri uzatmış, yaşlı gözleri göz çukurlarından dışarı fırlamış, tüm benliğiyle saldırıya geçmişti.

Yıllardır gümüş bir tacın altında sakladığı ak saçları tacın altından çıkarak yüzüne dökülmüş, tacın üzerine doladığı eski, yırtık puşu kapının önünde yere düşmüştü. Kızgınlıktan, gözbebekleri karanlıkta parıltıyan kedi gözleri gibi alev alev yanmaya başlamıştı.

O sıra Elmas Ana'nın köpeği çıkıp geldi. Önce, adeta neler olduğunu anlamak için birkaç dakika Elmas Ana'ya baktı. Sonra Elmas Ana'nın yanında dikilerek havlamaya başladı. Koruculardan biri Elmas Ana'yı dövmek için geri dönmek istedi, köpek ağzını açıp sivri dişlerini göstererek kötü kötü hırlamaya başlayınca korucu korkup geri döndü.

“*Be ciymı bon.*/Gel bokumu ye.” diye bağırdı Elmas Ana. Eğilerek yerden birkaç tane taş topladı.

"*Loy Bekir.../Ulan Bekir!..* diyerek, giden korucuyu çağırıldı. Yürüyen korucu, Elmas Ana çağırınca durdu.

"*Çıko?/Ne var?*"

"*Mıro seki!/Bana bak!*" dedi Elmas Ana, ellerindeki taşları yere atarak, göbek atıp oyun oynamaya başladı. Elmas Ana'nın karşısında duran korucu Bekir, elinde silahıyla "Yapma!" diye bağırarak oynamaya başladı. On dakikadan fazla öyle karşılıklı göbek atarak oynadılar; korucu Bekir bir yandan bir dansöz gibi kalın belini, koca kışını sallıyor, bir yandan da "Yapma!" diye bağırıyordu. Elmas Ana oyunu bıraktığında korucu Bekir'in her tarafından ter boşalıyordu.

"*Hude caneto bıceri!/Allah canını alsın!*" diye bağırarak çekip gitti.

Korucu adeta kaçarak çekip gidince, Elmas Ana aklını oynatmış biri gibi kahkahayla gülmeye başladı.

"Onları korkuttum.

"Ben bile senden korktum, o ne çalımdı?! O korucunun tiki mi var?"

"Evet. Eskiden çok takılırdım ona, o zaman korucu değildi. Çok iyi bir insandı.

"Şimdi de iyi.

"İçeri girelim!" dedi Elmas Ana, alnında, yüzünde boşalan terleri silerek. İkisi içeri girdiler. Elmas Ana'nın evinde fazla bir hasar yoktu. Buna sevindi Mehmet Hoca.

"Acıktım Elmas Ana. Canım acılı menemen istiyor. Yumurta var mı?"

"Bostan bu sene kudurdu. Domates var, biber var, yumurta da var."

"Sus, duyar tahrip ederler!"

"Sıkar!" dedi Elmas Ana gülerek; "Onlarını ağzına sıçarım!"

"Ben ocağı yakayım" dedi Mehmet Hoca, cebinden muhtar çakmağını çıkartarak ocaktaki odunları tutuşturmak istedi. Elmas Ana "Hayır!" diye bağırarak, koşup Mehmet Hoca'nın elinden çakmağı aldı.

“Yemeği dışarıda pişireceğim. İçeri çok sıcak oluyor.”

Mehmet Hoca yaşlı kadına baktı. Haziranın en sıcak günlerinde bile ocakta ateş yakan Elmas Ana şimdi neden ocakta ateş yakılmasını istemiyordu? Bir şey mi saklıyordu ocakta? İçine kurt düştü. Peki ocakta ne saklayabilirdi ki? Elmas Ana koyun derisinde biriktirdiği tereyağından biraz çıkarıp bakır tavaya koyarak dışarı çıktı. Elmas Ana dışarı çıktıktan sonra Mehmet Hoca başını ocağın kapkara deliğine soktu. Ocağın bacasının tam orta yerinde, bacadan hırsız girmesin diye duvara gömülmüş demirde asılı iki silah duruyordu. Bunlar korucuların aradığı iki kalaşnikof silahtı. Gördüklerine inanamadı. Koruculardan çalınan silahlar Elmas Ana'nın evinde ne arıyordu? Onları Elmas Ana mı çalmıştı, yoksa biri çalıp Elmas Ana'ya mı teslim etmişti? Peki Elmas Ana ne yapacaktı bu silahları? Kapıyı açarak, evin çardağında ateş yakmaya çalışan Elmas Ana'ya baktı. Bir avuç kadar olan yaşlı kadın ne işler çeviriyordu? “Belki onun haberi yok, belki korucular ona tuzak kurmuş” diye düşündü. Ama bacada ateş yakmaya kalktığında Elmas Ana'nın tepkisini hatırlayınca, onun ocağın bacasında asılı duran silahlardan haberi olduğundan emin oldu. Veysel'den sonra Elmas Ana'nın da bu işlere bulaştığını görünce bu köyde organizeli bir gizli örgütlenmenin olduğunu düşündü. Başka da kimler bu işin içindeydi? Bu organizasyonun içinde korucular var mıydı? Karakolda komutan ona Elmas Ana'nın gerillaya kuryelik yaptığını söylemişti; bir bildiği mi vardı? Yoksa öylesine mi söylemişti? Bu konuda ellerinde deliller varsa, Elmas Ana'nın başı beladaydı demek ki. Nasıl yapıp da onu uyarsaydı, direkt komutanın söylediklerini ona söylerse korkabilirdi. Bu yüzden komutanın anlattıklarını ona söylemek istemedi.

Elmas Ana bahçeden kopardığı domates ve biberleri pişirirken aklı bacada asılı silahlardaydı.

Yemek acıydı. Zehir gibi biberler Mehmet Hoca'nın ağzını, boğazını rende gibi silerken, Elmas Ana çocuksu bir sevinçle ona bakarak gülüyordu. Yemek yerken hiç konuşmadı Mehmet Hoca. Sadece arada bir Elmas Ana'nın sorduğu sorulara cevap verdi. Yemekten sonra kalkıp eve gitmek isteyince Elmas Ana onu durdurdu.

"Biraz bekle, sana söyleyeceklerim var!"

"Ne söyleyeceksin?" dedi Mehmet Hoca. Yaşlı kadının kendisine silahlardan söz edeceğini düşündü. Bakalım bu yaşlı kadın silahları nasıl çalmıştı? Ya da kim çalıp ona vermişti? Ne yapacaktı bu silahları?

"Bilmiyorum sana söylesem mi, söylemesem mi?"

"Bana güvenebilirsin Elmas Ana."

"Sana güveniyorum evladım" dedi Elmas Ana. Bir ane şefkatiyle Mehmet Hoca'nın saçlarını okşayarak, "Sadece bu işe seni bulaştırmak istemiyorum" diye konuştu.

"Artık bulaştım sayılır. Bir sırrının olduğunu söyleyip sırrı söylemezsen beni meraktan öldürürsün."

"Peki eve girelim."

"Olur."

Önce Mehmet Hoca içeri girdi, ardından da Elmas Ana. Elmas Ana kapıyı kapattıktan sonra, duvara gömülü sürmeyi çekmeyi unutmadı. Acıkmış köpek tırnaklarıyla kalın meşe tahtalarından yapılmış kapıyı tırmıklayarak, yaralı bir insan gibi inlemeye başladı. Acıktığında hep böyle yapardı. Köpeğin durmadığını gören Elmas Ana, kapıyı açarak köpeğe bağırdı:

"Sana daha sabah lapa verdim. Ölsen de akşama kadar birşey yok. Git kendine karakoldan izin al. Kendi payımı sana vermekten bende can kalmadı. Sen beni öldürmek mi istiyorsun?"

Elmas Ana tarafından azarlanan köpek, sevdalısı tarafından terkedilen bir aşık gibi boynunu önüne eğerek, kederli bir şekilde yürüyüp çeperin arasından bahçeye girdi. Onu bu halde bulan horoz, köpeğin ardından uzun süre baktı. Köpeğin kırıldığını gören Elmas Ana,

“Gel gel başımın belası!” diye bağırdı. Köpek dünyanın hazinelerine kavuşmuş bir insan gibi koşup Elmas Ana’nın yanına geldi. Gözleri sevinçten parlıyordu. Dili ni çıkarıp kuyruğunu sallayarak Elmas Ana’nın ayaklarına dolandı. Elmas Ana sağ eliyle köpeğin başını okşadı; “Üzülme, vereceğim, bu yaşanan savaşta senin hiçbir katkın yok, sen suçsuzsun, seni aç bırakmaya hakkımız yok” dedi. Kapıyı kapatarak eve girdi. Sürmeyi tekrar çekti. Pencereye gidip dışarıya baktı.

“Bizi dinleyen olmasın!”

“Anlatabilirsin, seni dinliyorum.”

“Serdar Hoca’nın bende bir emaneti var. Öldürüleceğini hissetmiş olmalıydı ki, kaybolmadan önce bana vermişti. Kaygılıydı. Başına gelebilecek kötü şeyleri biliyormuş gibiydi sanki. Çünkü onlar, karanlık güçler Serdar’ın olaya tanık olduğunu öğrenmişlerdi. Karda izleri takip ederek ona ulaşmışlardı. Elmas Ana sustu. Puşunun ucuyla, ıslanan yaşlı gözlerini sildi. Hıçkırıklar yaşlı kadının boğazını tıkamıştı. Mehmet Hoca yaşlı kadının silahlardan söz edeceğini beklerken neler duymuştu. Kimbilir bu yaşlı kadın daha neler saklıyordu?

“Sözünü ettiğin olay ne Elmas Ana?”

“İmam Serdar herşeyi o kâğıda yazmış.”

“Kâğıdı getir okuyayım.

“Getireceğim. Biraz bekle!” dedi Elmas Ana. Yerinden kalkarak, duvara çakılı çiviye asılı torbayı indirdi. İple bağladığı torbanın ağzını açarak içinden top büyüklüğünde, kendi elleriyle ördüğü üç yün yumağını çıkardı. Yumaklardan ikisi beyaz, biri siyahtı. Siyah olana iri bir çuvaldız batırılmıştı. Siyah yumağı alarak, beyaz yumakları geri torbaya koydu. Siyah yumağın başını bu-larak eline doladı, eski yumağı söküp yeni yumak yapmaya başladı.

Mehmet Hoca’nın ağzı açık kalmıştı. Yaşlı kadının kâğıdı sakladığı yeri kendisi bin yıl geçse düşünemezdi. Onun zekasına hayran kaldı. Eski yumak içinde düz-

gün katlanmış bir şekilde kâğıt çıktı. Elmas Ana kâğıdı olarak Mehmet Hoca'ya verdi.

“Al oku! Ben de dinlemek istiyorum.

Mehmet Hoca kendisinden önceki imamın ölümüne sebep olan kâğıdı açarken korktu. Acaba bu işe hiç bu-
laşmamalı mıydı? Ama artık çok geçti. Kâğıdı okumaya
başladığında Elmas Ana ona sokuldu.

“Bu yazıyı teslim alan kişiye:

*Eğer ülkedeki iç barışın bir an önce sağlanmasını, binlerce faili meçhul cinayetin aydınlanmasını isteyen biriyseniz, lütfen eline geçen bu yazıyı Cumhuriyet sav-
cılıklarına, insan hakları kuruluşlarına ulaştırın! Bu si-
zin insanlık görevin! Tanık olduğum, belki de yaşamıma mal olacak olan bu olayı anlatmak zorundayım! Beni bekleyen tehlikeleri biliyorum ve korkuyorum! Ama yi-
ne de bir insan olarak gördüklerimi anlatmak zorunda-
yım! Başıma ne gelirse gelsin, Tanrı şahidimdir ki kâğıt-
ta yazılanların hepsi doğru. Küçük bir ayrıntı fazlası bi-
le yok.*

Nisanın üçüydü. O gün karla karışık yağmur yağdı. Hava ılıktı. Bahar havasıydı. Rüzgâr toprak ve su koku-
yordu. Eriyen karın altında coşmuş derelerin sesini ta evimden duyuyordum. Akşama doğru aniden hava so-
ğudu. Sanki kış yeni başlıyormuş gibi pelte pelte kar yağmaya başladı. Havanın ısınmasına aldanarak vak-
tinden önce geri dönmüş leyleklerden ikisi soğuğa daya-
namayarak kapıma geldi. Bu beklenmeyen misafirleri içeri aldım. Ocakta yanan ateşin yanında ısıttım. Çok az kalmış yiyeceklerimi onlarla paylaştım. Önce korktular benden, sonra benden kendilerine zarar gelmeyeceğini anlayınca ocağın yanında başlarını gövdelerinin içine gömerek uyudular.

Nedense o akşam uyukum gelmiyordu. Gece yarısına kadar Kur'an okudum. Berbat bir şekilde uluyarak esen rüzgâr pencereamin camlarını dövüyor, topladığı karı pencerelere, duvarlara, kapıya serpiyordu. Bir sü-

re rüzgârın sesini dinledim, düşündüm. İçimde nedeni-
ni anlamadığım bir hüznün vardı. O acı çeken insan çığ-
lığını duyduğumda, önce duyduğum sesin gerçek olabi-
leceğine inanmadım. Ağaçları sallayan rüzgârın sesi ol-
duğunu düşündüm. Ama çığlığı peşpeşe onlarca kez,
belki daha fazla sayıda duyunca, o sesin bir insana ait
olduğunu anladım. Kalkıp pencereye gittim, geceyi, o
çığlığı dinledim. Duyduğum, acı çeken bir insanın hay-
kırışıydı. Derinden bir sızı gibi evime ulaşan bu çığlık
bazen rüzgârın sesi içinde kayboluyor, bazen de evime
kadar ulaşıyordu. Gecenin bu saatinde ağlayan ya da
acı çeken kimdi? Doğrusu yaralı bir gerilla olabileceğini
düşündüm. Duyduğum sesin sahibini görmek için elbi-
seleri giyerek dışarı çıktım. Gök kapalıydı. Kar kusan
kül rengi bulutlar yorgan gibi köyü örtmüşlerdi. Köyün
bütün ışıkları sönmüştü, ama caminin aşağısında, de-
re ağzındaki ahırın penceresinden dışarıya silik bir ışık
sızıyordu. Üstelik de avının izlerinin peşine düşmüş bir
yaban hayvanı gibi peşine düştüğüm ses de ışığın yayıl-
dığı yerden geliyordu. O ahırın boş olduğunu biliyor-
dum. Bu saatte orada kim olabilirdi ki? Merak beni se-
sin geldiği ahıra doğru sürükledi.

Yürürken, karla birlikte yağın yağmurun yumuşattı-
ğı kara dizlerime kadar gömülüyordum. Dışarı çıkarken
çorap giymeyi unuttuğum için ıslanmış ayaklarım sızla-
maya, uyuşmaya başladı. Soğuk rüzgâr jilet gibi yüzümü
kesiyordu. Ahır dikdörtgen biçimindeydi. Tahminen
uzunluğu on beş metre, genişliği dört metre vardı. Ahırın
kapısı dereye bakan cephede olduğu için camiye bakan
pencerelerden birine yaklaştım. Ahırın pencereleri köy
evlerinin gibi küçük değildi; büyüktü. Pencerelerin
camları kırılmış, boyaları dökülmüş, çam ağacından ya-
pılmış çerçeveleri bakımsızlıktan çürümeye başlamıştı.

İçeride ahırda birine işkence ediyorlardı. İşkence eden-
lerin de işkencede olanın da seslerini gayet net duyuyor-
dum. Pencereye tırmandım. Pencereye ulaşamadım. Çev-

reme baktım, üzerine çıkacak bir kavak kütüğü buldum. Kütüğü pencerenin önüne koyarak üzerine çıkıp ahırın içine baktım. Ama bu işi yaparken ahırdakiler tarafından görünmemek için gerekli özeni gösteriyordum.

Ahırda yaşananlar bir vahşetti; gördüklerim karşısında neredeyse bayılıp karın içine yığılacaktım. Son anda kendimi toparlayarak kütüğün üzerinde oturmayı başardım. Başım dolanmaya, midem bulanmaya başlamıştı. Az daha kusacaktım. Bir avuç kar alarak ağzıma attım. Kusmadım, ama midemde değirmen taşı dönüyordu sanki. On dakika kadar sonra tekrar ahıra bakanca cesareti kendimde buldum. İçeride bir insanı canlı canlı yakıyorlardı. Adamı uzunlamasına kalın telle demir bir şişe bağlamışlardı. Şişin her iki ucunu yanan ateşin kenarına dizdikleri taşların üzerine koymuşlardı. Şişin başında durmuş uzun boylu bir adam, şişi ağır ağır çeviriyor, yanarak bir et yığını haline gelmiş adamdan damlayan yağ benzin gibi ateşi alevlendiriyor, kötü bir şekilde kokuyordu. Adam hâlâ sağdı; İnliyor, yalvanyordu.

"İtiraf et!" diye bağırıyordu şişi çeviren adam. İlk defa o gece, yanan bir insan vücudunu gördüm, yanan insan etinin kokusunu aldım. İlk defa o gece, insanoğlunun nasıl canavarlaştığını yakından gördüm, insan olmaktan iğrendim.

Ateşin çevresinde dört insan vardı. Biri demir şişi çeviriyor, diğer üçü ahırın orta yerinde yakılmış ateşin çevresinde ayakta dikilmişlerdi. Kendi aralarında konuşuyorlar, tartışıyorlar, bazen de demir şişe takılı adama soru soruyorlardı.

Birini tanıdım. Bu korucu İbrahim'di. Diğer üçünü tanımadım. Bu köylü değillerdi. Yabancıları.

Şişte kızaran adam öldükten sonra onu ateşin üzerinden indirerek yere attılar. Oradan uzaklaştım. Benim onları gördüğümü görürlerse beni öldüreceklerini biliyordum. Yolda iki yerde kuştum. Eve girince gaz lamba-

sını yakmadan pencerenin önünde oturarak ağlamaya başladım. Leylekler uyanarak yanıma geldi. Aradan bir süre geçtikten sonra, içeriyi görmek için pencerenin önüne bıraktığım kavak kütüğünü pencerenin önünde unuttuğumu hatırladım. Çok geçti. Yeniden oraya dönecek gücüm, cesaretim yoktu. Aradan çok zaman geçmeden üç kişinin el fenerleriyle kardaki izleri takip ederek kapımın önüne geldiklerini gördüm. Biri korucu İbrahim'di. Yarım saat kadar kapımın önünde bekleyip kendi aralarında konuştular; yavaş konuştukları için seslerini duyamıyordum. İçeri girip beni öldürmelerini bekledim. Nedense evime girmediler, çekip gittiler. Bu olaydan sonra başıma birşey gelirse, sebebi yukarıda anlattığım insanlardır. Bu insanların yakalanıp yargılanmaları, işledikleri cinayetin cezasını çekmeleri gerekir."

Mehmet Hoca kâğıdı okuyup bitirince, katlayıp Elmas Ana'ya verdi. "Al, aynı şekilde sakla! Ben bu belgeyi gerekli yerlere ulaştırmak için elimden geleni yapacağım. Vakti geldi mi senden alırım" dedi. Hıçkırarak ağlayan Elmas Ana kâğıdı alarak, kâğıdın üzerinde yeni bir yumak sarmaya başladı. Yaşlı kadının gözyaşları yağmur damlaları gibi yumağa düşüyorlardı. Kapının önünden ses gelince pencereye koşan Mehmet Hoca, kapının önünde dövüşen iki öküzü görünce rahatladı. Bir kadınla iki çocuk ellerindeki sopalarla öküzleri ayırmaya çalışıyorlardı. Sırtından karnının altına kadar beyaz benekleri olan öküzün boynuna kan damlıyordu. Elmas Ana'nın köpeği havlayarak onları birbirilerinden uzaklaştırmaya çalışıyordu.

Akşama doğru batıdan gelen kapkara bulutlar köyü sardı; gök dövüşmeye hazırlanan boğalar gibi uzun uzun böğürdükten sonra yeryüzünü yağmura boğdu. O akşam namazına hiçbir köylü gelmedi. Mehmet Hoca da namazdan sonra eve geldi; camiden eve gelinceye kadar sıırıslıklam ıslandı. Gaz lambasını yakmadan elbiselerini çıkararak yatağa girdi; dışarıda karanlık geceyi

sarsan, evini tir tir titreten göğün, yağmurun sesini dinledi. Daha yeni uykuya dalmıştı ki, kapının çalındığını duydu. Yataktan fırlayarak kapıya koştu; o mu gelmişti acaba?

“Kim o?”

“*Yakı ezo./Aç benim.*” dedi kadın. Evet bu oydu; gündelerdir geceleri beklediği kadın gelmişti işte. Hiç düşünmeden kapıyı açtı. Kapıyı açar açmaz sıırsıklam ıslanmış kadın içeri girince onu sımsıkı kucaklayarak öpmeye başladı.

“*To zaf kotamiviri. Kotti menday nemay?*/Seni çok özledim. Nerede kaldın, gelmedin?” dedi Mehmet Hoca.

“*Noy amu!/İşte geldim.*” dedi kadın; dudaklarını Mehmet Hoca’nın dudaklarıyla birleştirdiğinde çiğ damlaları altında ürperen bir çiçek gibi ürperdi.

Sonbaharın gelişini kavak ağaçları müjdeledi insanlara. Sararmış yaprakları en tepeden aşağıya doğru dökülmeye başladı. Kısa bir süre sonra onları kayısı, elma, armut, ceviz, dut, badem, meşe ağaçları izledi. Yaprakları önce sarardı, sonra dallarından koparak toprağa döküldüler. Otlar kurudu, kuruyan otların köklerinden yeni filizler çıkmaya başladı.

Yazın o kavurucu sıcakının yerini yavaş yavaş soğuyan bir hava aldı. Yazın uzaklara giden bulutlar geri döndü. Gökyüzünü terketmez oldular. Yemyeşil çayır- lar, otlaklar, bozkırlar, ormanlar, dağlar, tepeler kelleşti, sarardı soldu, kahverengi halini aldı. Hazarbaba Dağı’yla gök arasında süren savaş, köyde düğünün olduğu bir öğle vakti başladı. Dağın doruklarında başlayan ve aşağılara doğru alçalan savaş tam beş gün-beş gece sürdü. Yağmurla beraber, şiddetli rüzgâr bir tufan gibi Hazarbaba Dağı’ndan aşağı aktı. Köyün ortasındaki dere dağdan kopup gelen sellerle doldu, etrafına taşarak

köyün ara sokaklarında, ekin tarlalarında büyük bir göl oluşturdu. İnsanlar evlerinde, hayvanlar ahırlarda kırmıldamadan beş gün-beş gece bekledi. Suyun içinde kalan evlerde yaşayan insanlar, hayvanlar başka evlere taşındı. Su Mehmet Hoca'nın evini basmadı, ama eve yaklaştı.

Dağ uluyor, bağııyor, gök ışıktan mızraklarıyla dağı dövüyor, fırtınasıyla onu inim inim inletiyor, yağmurlarıyla toprağının derinlerine kadar iniyor, sonra yağın yağmur birleşerek sel halinde aşağılara doğru herşeyi sürükleyip getiriyordu.

Mehmet Hoca bu beş günü Elmas Ana'yla birlikte geçirdi; çoğunlukla pencerenin önünde oturarak dalgıç gitti. Elmas Ana onu uyarmasaydı öylece günlerce kalabilirdi.

Altıncı günün sabahı fırtına durup bulutlar çekip girdince insanlar evlerinden dışarı çıktı. Yıllardır yaşadıkları köylerini tanıyamadılar. Evlerin üstünde, köyün sokaklarında, bahçelerde, tarlalarda, her yerde kalınlığı on beş-yirmi santimi bulan bir toz, toprak, yaprak, ağaç, taş tabakası oluşmuş; köyün alt kısmında caminin bulunduğu yakılarak boşaltılmış mahalle, ekin tarlaları sular altındaydı; küçük bir göl oluşmuştu.

Evinden dışarı çıkıp, toprağı kaplamış bu kalın tabakayı gören Elmas Ana şaşırdı; bir asırdır böyle bir olaya tanık olmamıştı. Hazarbaba Dağı'yla gök hep savaş halindeydi, ama böylesi bir tufanı ne görmüş, ne duymuştu. Dizlerine kadar çamura gömülerek dışarı çıkmış Mehmet Hoca, Elmas Ana'nın yanında ayakta dikilmiş, tufan sonrasını izliyorlardı. Mehmet Hoca, manzaraya bakarak kara kara düşünüyordu. Elmas Ana, Mehmet Hoca'dan daha şaşkıındı.

"Bu bir işaret!" diye mırıldandı, "Şu hale bak! Şimdi nasıl temizleyeceğiz bu pisliği?"

Yeri kaplayan çamur, yaprak, ot tabakasının içinde binlerce tür küçük hayvan vardı. Çoğu ölmüş, sağ kal-

mayı başarmış olanlar ise sıkıştıkları yerden kurtulmaya çalışıyorlardı.

“Böyle durup bekleyemeyiz. Bir yerlerden başlarmamız lazım” dedi Mehmet Hoca’ya Elmas Ana; “Baksana bütün köy işe başladı bile.”

“Haklısın, önce damların üstünü temizleyelim.”

Damların üstünde yerdeki kadar fazla toz-toprak yoktu, ama Elmas Ana’nın evi üstünde büyük bir ceviz dalı vardı. Ceviz dalı evin damının üzerindeki loğa değip durmuştu. Fırtına Mehmet Hoca’nın damı üzerindeki loğu aşağıya düşürmüştü. Mehmet Hoca damının üzerini tahta kürekle temizlerken, dere ağzında tam gövdesinden kırılarak yere yığılmış büyük söğüt ağacını gördü; söğüt ağacı yere düşerken çevresindeki ağaçları ağır gövdesi altında ezerek kırmış, yere sermişti. Görebildiği alanda söğüt ağacı gibi onlarca ağaç ya kırılmış ya da köklerinden sökülerek yere düşmüşlerdi. Dere suyu köyün içinden çekilmişti, ama hâlâ çevresindeki bahçelerin, tarlaların bir kısmını işgal etmeye devam ediyordu. Toprak renginde ağaç, taş, yaprak akıyordu; selin getirdiği bir ayı cesedi, suyu çekilmiş bir tarlanın içinde duruyordu. Ayının gövdesinin yarısı selin bıraktığı toprak, taş, kum, ağaç tabakasının altında kalmıştı. Birkaç karga ayının leşine konmuştu bile. Evin damından suyun içinde kalmış camiyi görüyordu. Camiyi temizlemek için günlerce çalışması lazımdı. Sel dereye yakın ahırları götürmüştü; ahırların yerinde büyük bir göl oluşmuştu.

Beş gündür kara bir örtüyle kaplı olan gök açılmış, güneş ışıklarıyla suya kesmiş ormanları, toprağı ısıtmaya başlamıştı.

Korucu Şehmuz anadan üryan çıplak şekilde onun evine doğru “Yene yene!/Geliyorlar geliyorlar!” diye bağıarak koşuyordu. Kocasını kovalamaktan canı çıkmış karısıyla iki oğlu Şehmuz’un peşine takılmışlardı. Hemen hemen hergün köyün içinde sürüp giden bu kova-

lamaca bu gün erken başlamıştı. Beş gündür evinde mahsur kalmış olan korucu Şehmuz, fırtınanın, yağmurun durmasıyla fırsatını bulup kendini sokağa atmıştı. Önceleri insanlar aldırmadıkları, gülüp geçtikleri bu deli çılgılığın şimdi korkmaya başlamışlardı. Kimi onu felaket tellalı olarak görüyor, karşılaştığı yerde taşlarla kovuyor, kimi ise ona ermiş gözüyle bakarak onun sevgisini kazanmaya çalışıyordu. Bütün gün köyün içinde bir baykuş gibi öterek hiç durmadan koşan Şehmuz, her ne hikmetse Mehmet Hoca'nın kapısının önüne geldiğinde durarak, bir ölü gibi ayakta dikilip Mehmet Hoca'nın evine bakıyordu. Mehmet Hoca bile bu deli adamın hareketlerinden korkmaya başlamıştı. Hiçbir yerde durmayan bu deli adam onun kapısına geldiğinde niçin duruyordu? Onda diğer insanlardan farklı ne vardı ki? Bu deli ondan birşey mi istiyordu? Peki ne istiyordu ondan? Keşke konuşsa da ona yardımcı olabilseydi. Deli Şehmuz hergün yaptığı gibi onun kapısının önüne geldiğinde askeri bir disiplinle ayakta dikildi.

Deli Şehmuz'u anadan üryan çıplak gören Elmas Ana, kapısının önünü temizlemek için tuttuğu küreği yere atarak "Uş!" diye bağırdı, iki eliyle gözlerini kapatıp evine kaçtı.

Mehmet Hoca bir süre damda, kapısının önünde çırlıçıplak dikilmiş Şehmuz'a baktı. Onun gitmediğini görünce, meşe ağacından yapılmış tahta küreği alıp merdivenden aşağı indi. Şehmuz'un yanına gelerek birkaç dakika sessizce ona baktı. "Ne istiyorsun Şehmuz? Bana söyle" dedi, elini ona uzattı. Ama Şehmuz kıpırdamadı, sanki onu görmüyordu. Mehmet Hoca bu bakışlardan ürktü; ne istiyordu bu adam ondan? Yerli-yersiz, vakitli-vakitsiz gelip onun kapısında dikilmesinden rahatsız olmaya başlamıştı. Ne birşey konuşuyor, ne birşey alıyor, öylece dikilip duruyordu, gözlerini bir noktaya dikerek.

"Hadi Şehmuz, ne istediğini söyle!"

“Yene yene!//Geliyorlar geliyorlar!” diye sayıklamaya başladı. Yüzü açılıp kapanıyor, sararıp soluyordu Şehmuz’un.

Şehmuz’un karısı yetişir yetişmez elindeki çubukla Şehmuz’un çıplak sırtına bir tane vurdu, sonra bir tane daha.

“Ana yazık!” diye bağırdı çocuklarından biri, kendisini babasına siper etti. Öfkeli kadın bu kez çocuğu dövmeye başladı. Üstüste çocuğa birkaç tane vurduktan sonra, ağlayarak çubuğunu kırıp attı. Anne ile iki çocuğu Şehmuz’un kollarına girerek onu alıp götürdüler. Bu kez Şehmuz onlara karşı çıkmadı, kaçmaya da çalışmadı, uslu uslu onlarla yürümeye başladı.

Şehmuz götürüldükten sonra, Mehmet Hoca sırtını evinin duvarına dayayarak düşünmeye başladı. İçeride mahsur kaldığı beş gün boyunca hep düşünmüştü; ne olacaktı onun hali? Karın eli kulağındaydı, her an yağılabildi. Bütün yaz boyunca Dicle’yle bir şekilde karşılaşmayı beklemişti, ama ondan hiçbir haber yoktu. Son günlerde görevden istifa edip gitmeyi ciddi ciddi düşünmeye başlamıştı. Oysa buraya sürgün edildiğini duyduğunda gizli gizli, Dicle’yi görebilir umuduyla nasıl seviniyordu. Ne güzel düşler, fanteziler kurmuştu. Onu mutluluktan sarhoş eden bu düşler, fanteziler yavaş yavaş ölüyor, yerini umutsuzluğa bırakıyordu. O bir daha asla Dicle’yi göremeyecekti. Kimbilir belki de o öldürülmüştü! Her ölüm haberi, korucuların, özel timlerin, askerlerin patlattığı her silah onu korkutuyor, yıkıyordu. Burada kalırsa çok yaşamayacağını biliyordu çünkü. Gece evine gelen o esrarengiz kadını düşündü; onu seviyor muydu? O kadın Dicle’nin yerini doldurabilir miydi? Bunları düşünüyordu. Geceleri gelip yatağına giren, tek kelime konuşmadan seviştikten sonra çekip giden o kadın asla Dicle’nin yerini alamazdı; o kadınla sevişirken bile Dicle’yi düşündüğünü biliyordu. Şimdi tufandan sonra dünyaya bakarken Dicle’yi

düşünüyordu; neredeydi Dicle? Bu fırtınada nereye saklanmıştı?

O öğlen sonrası şiddetli bir yağmur başladı. ama bu kez rüzgâr yoktu. Yağmur damlaları öylesine hızlı ve sert şekilde yere düşüyorlardı ki, Mehmet Hoca evin damının üzerine çökeceğini düşündü. Evin damını bir satten fazla loğlamasına rağmen hâlâ birkaç yerde damla düşüyordu. Evin damını loğlarken sırlıklam ıslandı-ğı için üşümeye başlamıştı. Eve girdiğinde ocakta yanan ateşi canlandırarak yanında oturdu. Elbiselerinden su sızıyordu. Isınınca kürsüyü alarak pencerenin önüne gitti, dışarıda yağan yağmuru izlemeye, dinlemeye başladı. Islanmış, yorulduğu için çok geçmeden dalıp gitti... Daha çocuk... Dokuz-on yaşlarında... Babası elinden tutmuş onu beraberinde camiye götürüyor. Sıcım gibi sarı bir yağmur yağıyor. Uzun kulakları olan köpekleri bazen önlerine geçiyor, bazen peşlerinden koşuyor, bazen de onun önünde dikilerek ön ayaklarını onun omuzlarına atıp uzun diliyle yüzünü yalıyor; gıdıklanıyor, "Yapma!" diye bağıyor... Uyandı, yüzünde dolaşan bir arıyı gördü; ama geç kalmıştı, arı onu sağ yanağından soktu. Yanağına sokan arıyı alıp yere bıraktı; ölüyordu; "Beni sokup ölmen için ne yaptım sana?" diye mırıldandı, sağ eliyle ateş gibi yanan yanağını ovdu. Az sonra yine uyudu.

Evinin kapısı açılınca uyku sersemi bir halde oturduğu kürsüden ayağa fırladı. Kapıdan içeriye Elmas Ana'nın girmesini beklerken, içeriye omuzunda ağır bir çanta taşıyan, sekiz köşeli şapkasını gözlerinin üzerine çekmiş, yağmurdan sırlıklam ıslanmış ağabeyi Hasan girince gözlerine inanamadı. Yine düş görüyor sandı. Ama Hasan'ın ona doğru gülümseyerek ilerlediğini görünce düş de olsa ona sarıldı, kucakladı.

"Ağabey sen nereden çıktın bu yağmurda?"

"Geldim işte, sana ulaşmayı başardım, gel seni bir daha öpeyim. Çok özlemişim!"

“Sensin değil mi ağabey, rüya görmüyorum!”

“Benim, bak benim! Sonunda sana gelmeyi başardım. Dur bakayım, senin yanağın şişmiş, neden?”

“Telaşlanma, az önce arı soktu.”

“Arının sokması iyidir” dedi Hasan, eliyle Mehmet Hoca’nın şişen yanağını okşayarak.

Hasan’ı Veysel eve getirmişti. Veysel, iki kardeşin kucaklaşmasını, öpüşmesini kapının arkasında ayakta izledi. Açık kapıdan içeriye yağmurla birlikte rüzgâr giriyordu. Veysel kapıyı açık bıraktığını görünce kapıyı kapattı. Sonra bir kürsü alarak ocağın yanına oturdu. “İs-lanmışsın, üstünü değiştir” dedi Mehmet Hoca, ağabeyinin ceketini çıkararak. Onu iyi gördü. Üstelik kilo da almıştı.

“Evet değiştirsem iyi olacak” dedi Hasan, kardeşinin kaldığı tek odalı eve baktı. Duygulandı. Bu ev ona çocukluğunu hatırlattı. Onların evi de böyleydi. Hayal meyal anımsıyordu. *Terşik*lerden aşağı sarkmış *resene* asılı ağaç salıncağı, uzun boylu genç bir adam sallıyordu. Çok istemesine rağmen uzun boylu adamın yüz hatlarını göremiyordu. Orası silik bir gölge gibiydi. Kaç yıl geçti aradan acaba? Gömleğini çıkarırken titriyordu.

“Bu köye ne olmuş böyle?! Herşey kırılmış, tahrip olmuş; her taraf toz, toprak, taş, yaprakla dolmuş.”

“Beş gün-beş gece ağırlıklı olarak Hazarbaba Dağ’ında süren tufan sonucu köy bu hale geldi. Koca dağ bütün artıklarını köyün üzerine yığdı.!”

Mehmet Hoca bir yandan ağabeyiyle konuşuyor, bir yandan da giymesi için ağabeyine bavulundan elbise seçiyordu.

“Korkunç birşey! İlk defa böyle bir felaketle karşılaşıyorum.”

“Ben de. Kutsal kitaptaki tufan gibi birşey yaşadığımız!”

“Sel dere üzerindeki iki köprüyü götürmüş. Geriye bir köprü kalmış” dedi Veysel. Hasan onun konuşmasını kesti:

“Onu da bugün götürecek. Sel köprünün ağaç teşrikerine vuruyor, köprüyü beşik gibi sallıyordu. Köprüden geçerken az daha korkudan ölecektim! Bu genç olmasaydı hayatta köprüyü geçemezdim!”

“Hayır, siz de cesurdunuz.

“Veysel, sen ne zaman geldin? Seni nasıl görmedim?”

“Benimle geldi. Sağolsun, evi gösterdi.

“Kusura bakma, sana hoş geldin diyemedim.”

“Artık ağabeyin geldi. Beni ne yapacaksın?” diye nazlanarak gülümsedi Veysel.

“Öyle deme! Sen benim kardeşimsin. Ağabeyimi birden karşımda görünce şaşırdım. Hâlâ onun evime geldiğine inanamıyorum!”

“Yollar berbattı. Sel birçok yerde yolu götürdüğünden minibüsün geçmesi için kazma-kürekle yol yaptık” dedi Hasan, sırtını ocakta yanan ateşe vererek. “Oh ne güzel de ısıtıyor, yağmur yağarken ocakta ısınmanın tadı başka!”

“Çok geciktin ağabey. Neden daha önce gelmedin?”

“Çok denedim” dedi Hasan, acı acı gülümsedi. Sonra yüzü sarardı soldu. “Buraya gelmem kolay olmadı. Uzun macera yaşadım.”

“Yine ne yaptın ağabey?”

“Sakin ol, bu kez ben birşey yapmadım. Başkaları bana engel oldu.”

“Bir an düşündüm de, acaba kontrol noktasındaki askerler mi?”

“Düşündüğün gibi değil. Seni görmek için üç kez yola çıktım. Hep ilk kontrol noktasında geri çevirdiler. Dördüncü denememde beni geri çevirmeye kalktıklarında, askerlerin başındaki çavuşa saldırmışım. Bir hafta karakolda kaldım.”

“Delirdin mi ağabey? İnsan askere saldırır mı?”

“Kendimi kaybetmişim. Ne yaptığımı bana anlattıklarında şaşırdım. Yaptıklarını bana anlattıklarında hiçbirini hatırlamıyordum. Bir hafta sonra mahkemeye çıkarıldım. Hakim beni serbest bıraktı.”

“Ooo çok kötü şeyler yaşamışsın ağabey!”

“Senin gibi bir kardeş için değer.”

“Sağol ağabey.”

“Peki sonra nasıl izin aldın Hasan Amca?” dedi Vey-sel. Hasan’ın anlattıkları ilgisini çekmişti. Çökmüş, ömrünün son anlarını yaşayan hasta bir insana benzeyen bu yaşlı adam sandığından daha inatçı ve cesurmuş; oysa Mehmet Hoca onun için farklı şeyler anlatmıştı. Hiç öyle bir insana benzemiyordu.

“Benim Mehmet kardeşimin yanına gelmemi engelle-yince korktum, kaygılandım. Niçin beni bırakmıyorlardı? Bu beni daha çok kaygılandırdı, daha çok kamçıladı. İzinsiz yola kurulan barikatı aşamayacağını anlayınca izin almaya çalıştım. Topal bana valiye çıkmamı önerdi.”

“Topal kim?”

“Yanımda kalan benim gibi bir kaçık yaşlı.”

“Sen ona bakma, Topal bir filozof” dedi Mehmet Ho-ca, Hasan’ın konuşmasını keserek, damlaların altına kapkacak koydu. Kaplara değen yağmur damlaları “tıp tıp” diye bir ses çıkarıyorlardı. “Topal nasıl ağabey?”

“Oo çok iyi o domuz.”

“İyi olmasına sevindim. Anlaşıyor muydunuz?”

“Anlaşıyorduk” dedi Hasan gülümseyerek, ellerini ocakta yanan ateşe tuttu.

“Şimdi yanında değil mi, ağabey yoksa onu evden kovdun mu?”

“Onu kovmadım. Kendisi kulübesine gitti.”

“Neden?”

“Çünkü evime annemle üvey babamız taşındı.

“Yapma! Ne zaman taşındılar? Nasıl oldu da köyü bıraktılar?”

“Yirmi gün oldu. Kendileri köyü bırakmadı; evleri içindeki herşeyiyle yakılarak sürgün edildiler.”

“Vah vah! Annem şimdi çok üzülüyordur, kısacık bir hayatta ikinci kez evi yakılarak topraklarından sürülüyor kadın, bu acıya zor dayanır.”

“Çok üzülüyor, sürekli ağlıyor, ağıtlar yakıyor.

“Üvey babam nasıl?”

“O mu? Hiç aldırdığı yok, herif dünyaya kazık çaktı. Gitmeye niyeti yok.”

“Annemin yanına gelmesi bir açıdan da iyi oldu ağabey. Değil mi?”

“Evet çok iyi oldu benim için. Yemeğimi yapıyor, elbiselerimi yıkıyor, elbiselerimi giydiriyor, bir çocukmuşum gibi herşeyinile ilgileniyor” dedi Mehmet Hoca’nın yüzüne bakarak. “Doğrusu annem eve geldikten sonra toparlandım.”

“Bir gün gelip annemi göreceğim. Keşke onu da getirseydin birlikte!”

“Yola çıkarken daha başıma neler geleceğini bilmediğim için onu getirmedim. O da çok istedi seni görmeyi. Ben bırakmadım. Bir diğer sefere onu da getiririm.

“İyi olur, onu çok özledim.”

“Topal da gelecekti, öyle kararlaştırmıştık. Ama o cezaevine düşünce gelmedi.”

“Topal cezaevine mi düştü?” diye bağırdı Mehmet Hoca.

“Evet” dedi Hasan gayet sakin bir şekilde. Veysel’e bakarak gülümsedi. O ara bir şimşek çaktı. Ev beşik gibi sallandı. Hasan yerinden bir karış havaya sıçradı. Ağzında uzun bir dua mırıldandı. Rüzgârla birlikte yağın yağmur ağaçkakan gibi pencere camlarını dövüyordu.

“Topal neden cezaevine düştü ağabey?”

“Valinin camlarını taşıladık.”

“Neden?”

“İzin almak için.”

“İzin almak için valinin makamı taşlanır mı ağabey?”

“Defalarca izin istemeye gittik. Ne bizimle görüştü, ne de izin verdi. Biz de onun makam odasının camlarını taşılayarak kırdık. Suçu Topal üstlendi. Topal’a bir ay hapis cezası verdiler. Bana da izin.”

“Yazık olmuş!”

“Bırak yatsın, biraz uslansın. Yine deli divane aşık. Bütün gün saz çalıp, eşek gibi anırarak kafamı şişiriyordu.”

“Kime aşık?”

“Ne bileyim Topal bu. Herşeye aşık olabilir. Bu bir kadın da olabilir, bir ağaç da, bir çiçek de, bir dağ da... Neye, kime aşık olduğunu söylemedi. ‘Sesimi dinle dedi, o yüreğimin aynasıdır.’ Günlerce dinledim, bir şey anlamadım.

“Ziyaretine gittin mi?”

“Kaç kez denedim, kabul etmediler. ‘Ancak yakın akrabaları görüşebilir’ dediler.”

“Bizden daha yakın akrabaları yok ki.”

“Biliyorum. Söyledim, dinlemediler. Dönüşte bir kez de Topal için valinin camlarını kıracağım. Nasıl olsa alıştık.”

Veysel kahkahayla gülünce Hasan da ona katıldı.

“Sakın ha ağabey! Şu valinin camlarını taşlamayı aklından çıkar!”

Kapı açıldı. Yağmurla birlikte Elmas’Ana içeri girdi. Girer girmez “Haydi yemeğe, gömbe pişirmişim!” diye bağırdı. Açık kapının önünde durarak, Mehmet Hoca’nın evde yalnız olmadığını, Veysel’le birlikte ocağın kenarında bir yabancıнын oturduğunu görünce sesini yavaşlattı.

“Mehmet Hoca yemeğe!”

“Bu ağabeyim Hasan. Sana sık sık sözünü ettiğim ağabeyim, ziyarettime gelmiş” dedi Mehmet Hoca eliyle Hasan’ı göstererek.

“*Xeramay.*/Mutlulukla gelmişsin.” dedi Elmas Ana. Daha önce Mehmet Hoca’dan Hasan’ın çok iyi Kürtçe bildiğini duymuştu.

“*Xeri bondıbi.*/Mutluluk içinde olasin.” dedi Hasan, kürsüden kalkıp sağ elini kalbının üzerine koyarak.

“Elmas Ana benim ikinci anam.”

“Anamıza benziyor da.”

“Evet kopyası. Elmas Ana, annemizin evini yakarak onu sürgüne zorlamışlar.”

“Vah vah! Geçmiş olsun. Şimdi nerede kalıyor?”

“Sağol. Ağabeyim Hasan’ın evine taşınmışlar.”

“Annene iyi bak Hasan!”

“Anneme bakacağım, ama kocası var.”

“Ona da bak! Haydi gidelim! Yağ soğudu mu gömbenin tadı kalmaz.”

“Ben de gelebilir miyim?” dedi Hasan gülümseyerek.

“Bütün köye yeter.”

“Ben gelmesem? Karnım tok” dedi Veysel.

“Olmaz, sen de geleceksin!” dedi Mehmet Hoca, Veysel’in koluna girerek. Dışarı çıktıklarında ıslanmaması için Veysel’in başını ceketinin altına koydu. Veysel bu davranıştan hoşlanarak gülümsedi.

Yemekten sonra Veysel önemli bir işi olduğunu söyleyerek evden ayrıldı. Mehmet Hoca da durması için onu zorlamadı. Babasıyla sorun yaşamasını istemiyordu.

“Kaç gün kalacaksın ağabey?”

“Yarın döneceğim.”

“Yapma!.. Onca zahmetten sonra buraya gelebilmişsin. Bari birkaç gün kalsaydın!”

“Ağabeyim haber göndermiş bana. Köylerini boşaltmaları için onlara on beş gün zaman tanımışlar, on beş gün sonra köyü yakacaklarmış. Köylülerin yarısı geldi. Bir kamyon kiralayıp, gidip onu getirmem lazım.”

“Çok kötü! Ne olacak bu insanların hali?” dedi Elmas Ana iç geçirerek.

“Peki nerede kalacak? Bayağı kalabalık bir aile; çocuklar, gelinler, torunları, kendileri... Toplam kaç kişiler?”

“Yirmi dört kişi.” dedi Hasan.

“Ev buluncaya kadar birkaç gün onlar da evimde kalsın. Ne yapalım, zor günler. Birbirimizi idare edelim; olmazsa onlara da bir naylon kulübe yaparız.”

Gök gürleyince Hasan sustu. Sallanan evin damının birkaç yerinden toprak dökülmeye başladı. “Şimdi evi yıkacak!” diye mırıldanarak, kürsüsünü alıp yer değiştirdi.

“Kentte hayat nasıl?” dedi Elmas Ana sofrayı toplarken.

“Hayat çok pahalı! Hiçbirşey alınmıyor, işsizlik aldı başını gidiyor. Köyleri yakarak, kırsalda kendi yağıyla kayrulan insanları da kentlere sürerek işsizlerin sayısını arttırıyorlar. Birkaç ay içinde kentimizin nüfusu üçte bir kat daha arttı. Bu hızla giderse bir yıl sonra kent nüfusu ikiye, üçe katlanır. Hiçbir yatırım yok. Daha önce kurulmuş küçük özel işletmeler de ya batıyor ya da şiddetten korkup batıya kaçıyor.”

“Kötü kötü!.. Peki ne olacak?”

“Bunu bir bilsem!” diye mırıldandı Hasan, kürsüyü alarak yer değiştirdi. “Faili meçhul cinayetler arttı. Her gün bir veya birkaç kişi öldürülüyor. Celal’in öldürüldüğünü duydun değil mi?”

“Uş!” diye bir çığlık kopardı Mehmet Hoca. Sanki kurşun göğsüne saplanmıştı. “Celal’i öldürdüler mi?”

“Evet, onu öldürdüler” dedi Hasan, dolan gözlerini sildi.

“Ne zaman?”

“Sen ayrıldıktan beş-on gün sonra aniden ortadan kayboldu. Bütün şehir onun için ayaklandı. Ülke içinden, ülke dışından insanlar kentimize doldu. Açlık grevlerine yattı insanlar, yürüyüşler düzenlediler, bildiriler dağıttılar, para etmedi. Kayboluşunun dokuzuncu gününü, işkenceyle paramparça edilmiş cesedi bir köprüünün altında *naxır* çobanları tarafından bulundu. Cenazesi bir mitinge döndü. Kırk-elli bin insan katıldı.”

“Vah sevgili dostum vah! Bir gün kapısını çalacaklarını biliyordum” diye mırıldandı Mehmet Hoca. Hıçkırıklar boğazını tıkadı, gözyaşları yanaklarından süzölmeye başladı. Hücrede birlikte geçirdiği günleri hatırladı. Yüreği bir çeşme gibi kaynadı. Biliyordu; böyle güzel, iyi insanları fazla yaşatmayacaklarını biliyordu. Kimbilir ne vahşi işkenceler etmişlerdi ona! Kimbilir ne acılar çekmişti!..

“Bu Celal kim?” dedi Elmas Ana. Tanımadığı, hakkında hiçbirşey bilmediği halde, Mehmet Hoca ve Hasan’la birlikte Celal için ağlıyordu.

“Celal bir melekti!” dedi Hasan. “Yoksulun, açın, köyü yanmış, işkence görmüş insanların babasıydı. Ah Elmas Ana onu bir tanısaydın!.. Evliyaydı o! Nerede bir insan açsa, nerede bir haksızlık, işkence varsa, nerede insanların evleri, köyleri yakılıyorsa, o gencecik vücuduyla bir Hızır gibi oradaydı.”

“Böyle bir insan öldürülür mü?”

“Öldürdüler işte!”

“Katilleri yakalandı mı?”

“Nerede!” dedi Hasan ayağa kalkıp Mehmet Hoca’nın yanına giderek.

“Ağlama, o artık öldürüldü! Ne yapsak geri dönmez!”

“Çok iyi dostumdu! Onu çok severdim!”

“Biliyordum.

“Bırak ağlasın, içine atarsa daha kötü olur” dedi Elmas Ana.

“Buralar nasıl?”

“Kentlerden daha kötü” dedi Elmas Ana, tülbentin ucuyla gözyaşlarını sildi. “Burası cehennem! Hatta cehennemden de kötü.” Konuşmasını keserek ayağa kalktı. Çünkü köpeği inleyerek kapıyı tırnaklamaya başlamıştı. “Şu köpeğin nesi var?” diye mırıldanarak kapıya gitti. Elmas Ana kapıyı açınca, ıslanmış tüyleri derisine yapışmış köpek onun ayaklarına dolandı. Elmas Ana eliyle onun kafasını okşadı. Yağmur öylesine hışımla yağıyordu ki, sanki gökten nehirler boşalıyordu. Kapının önünden geçen su arkı dolmuş, taşarak çevresinde küçük bir gölcük oluşturmuştu. Dağın köyün üzerine yığıldığı otlar, yapraklar, böcekler, kirli kalın bir yağ tabakası gibi dolanıyorlardı.

“Sert çiyay?/Üşüdün mü?” dedi Elmas Ana; köpeği içeri alarak kapıyı kapadı; eliyle kapının arkasındaki köşeyi göstererek “İta vındı./Burada dur.” dedi. Köpek nazlı bir çocuk gibi inceledikten sonra Elmas Ana’nın gösterdiği yere büzülerek, kıçüstü çöktü. Başını bacaklarının üstüne koyarak, yeni gördüğü Hasan’ı izlemeye başladı.

Hasan köpeğin bu sinsisi, hain bakışlarından ürktü; köpeğin bakışlarını görmemek için sırtını köpeğe döndü. Huylanmaya, cinleri başında toplanmaya başlamıştı. Kendini toparlayıp, güçlü olmaya çalıştı. Ama köpek beyninde büyüyor, onu etkisine almaya başlıyordu. Elleri, ayakları titremeye başladı. Burada Mehmet Hoca'nın yaşamı tehlikede idi. Onu buradan götürüp kurtarmalıydı.

"Benimle gel, gel Mehmet!"

"Nereye?" dedi Mehmet Hoca, gözyaşlarını silerek. Hasan'daki değişimi görüyordu. Yine birşeyden korkmaya başlamıştı. Az sonra kötüleşebilirdi. Elmas Ana, Hasan'ı kötü halde görmemeliydi.

"Benim evime.

"Sağol ağabey. Ama ben bu köyde kalmak istiyorum" dedi Mehmet Hoca. Gerçekten de bu köyde kalmak istiyor muydu? Bunu bilmiyordu.

"Buralar çok tehlikeliymiş."

"Öyle, ama ağabey kaldığım kent çok daha mı güvenli? Baksana Celal'i kaçırıp işkenceyle öldürdüler. Ne yaptınız? Hiçbirşey."

"Korkuyorum!"

"Korkmakta haklısın" dedi Hasan'a Elmas Ana; "Burada hiçbir yasa, hak, hukuk yok. Canlarının istediği herşeyi yapıyorlar. Onları yargılayan, sorgulayan yok. Bence de sen haklısın, ona uyma! Al götür buradan, kurtar! İmam Serdar'a da bunları anlattım. Beni dinlemedi. Ne oldu? Cesedi bile bulunamadı.

"İmam Serdar kim?" dedi Hasan gözlerini faltaşı gibi açıp Elmas Ana'ya bakarak.

"Mehmet Hoca'dan önce bu köyde imamlık yapan genç adam."

"Ne oldu ona?"

"Kayıp oldu, kaçırıp öldürdüler."

"Kimler?"

"Bilmiyorum.

“Ölüsünü buldular mı?”

“Hayır, bulamadılar. Zaten arayan da olmadı.

“Çok acı!..

“Evet çok acı!.. Onu severdim, çok iyi bir insandı.

Mehmet Hoca'yı da severim. Bana çok faydası dokunuyor. Ama onun burada kalmasını istemem, götür buradan, kurtar!” dedi Elmas Ana. Bir süre sustuktan sonra yaşadıklarını Hasan'a anlatmaya başladı.

Mehmet Hoca pencereye giderek, ayakta yağın yağmura baktı, Celal'i düşündü; Dicle'yi caminin bahçesinde yaralı bulup evine taşıdığına da yağmur böyle yağıyordu. Celal'in evinin bahçesinde göllenmiş suya girişini düşündü: Celal'in evi dışarıda camın öbür yüzünde duruyordu. Kapıyı çalıyor, Celal dışarı çıkıyor, onu kucaklıyor... Gözlerinden akan yaşlar sol yanağını dayadığı soğuk camda süzölmeye başladı.

Bütün yaz dinlenerek gücünü toparlamış gök, gücünü göstermek istiyormuş gibi kısa aralıklarla patlıyor, ağır ağır kararan toprağı ışık ve yağmura boğuyordu. Hemen bacanın kenarından düşen damlalar ateşin küllerine karşıyordu. Pencerenin altında, duvarda yuva kurmuş küçük siyah karıncalar, iki ayrı yoldan evin içine dağılıyorlardı. Karıncalardan birkaçı Mehmet Hoca'nın ayaklarından kafasına doğru tırmanmışlardı. Mehmet Hoca bir ara sağ baş parmağında duran karıncaya baktı. Acı bir şekilde gülümsedi. Parmağının üzerinde duran karınca apayrı bir dünyaydı. Bilmediğı, tanımadığı bir dünya. Hayatın çeşitliliğı, sınırsız zenginliğı onu kendi esrarengiz dünyasına çekti. Hasan'la Elmas Ana'nın konuşmalarını duyuyordu, ama anlamıyordu. Çok uzaklardan ona ulaşan, ama anlaşılmayan bir ses gibiydi. Bir an bir ışık beyninde parladı! Onu korkudan dondurdu! Ya Celal o zalimane işkencede dayanamayarak, yaralı Dicle'yi tedavi etmek için kendisinden doktor bulmasını istediğini, doktoru bulduğunu söylemişse! O zaman onu öldürürlerdi. Celal'e güveniyordu, onun çözülmeyeceğini biliyordu.

Ama ya çözülmüşse, ya Dicle'nin onun evinde saklandığını söylemişse?! Böyle birşey söyleseydi onu şimdiye kadar aramaları lazımdı. Belki de biliyorlardı, belki de onu izlemeye almışlardı. Karakol komutanının sözlerini anımsadı; "Dosyan çok kalın" demişti. Acaba bu sözlerle neyi ifade etmişti? "Hasan Ağabey!" dedi mırıldanarak. Pencereden uzaklaşıp ocağa birkaç odun attı.

"Ne var?"

"Celal'in ölüsünü bulduktan sonra, Celal ile ilişkisi olan çevrelerden kimseyi tutukladılar mı?"

"Yooo. Duymadım" dedi Hasan. Bu sözler Mehmet Hoca'yı biraz rahatlattı, derin bir nefes aldı.

"İnsan Hakları Derneği'nin yeni başkanı kim oldu?"

"Gencecik bir avukat. Celal'den daha genç."

"Sana bir kâğıt versem ona verir misin?"

"Önemli mi?"

"Önemli."

"Gizli mi?"

"Gizli."

"Çok korkarım böyle şeylerden! Ama yine de götürebilirim."

"Peki nasıl götürceksin?" dedi Elmas Ana; "Yollarda sıkı aramalar var."

"Bir yolu olmalı."

"Nasıl?"

"Çoraplarının içine saklasan!" dedi Mehmet Hoca.

"Olmaz, çorapları arayabilirler" dedi Elmas Ana. Mehmet Hoca'nın sözlerini keserek.

"Haklı. Bu yöntemi herkes bilir" dedi Hasan. Mehmet Hoca, Hasan'ın düşünmeden bu öneriyi kabul etmesini anlayamıyordu. Birkaç ayda bu adama ne olmuştu? Yoksa kendisi mi onu hiç tanıyamamıştı?

"Ayağa kalkabilir misin?"

"Olur" dedi Hasan. Ayağa kalkarak dimdik durdu. Elmas Ana sağ elinin baş parmağını ağzına koyarak Hasan'ın çevresinde bir tur attı.

“Ne yapıyorsun?”

“Sus düşünüyorum!” dedi Elmas Ana, Hasan’ı susturarak. Birkaç dakika Hasan’ın çevresinde dolandıktan sonra Hasan’ın başındaki şapkayı eline alıp Mehmet Hoca’ya gösterdi: “Şapkanın tereğinin içine saklayabiliriz.”

“Akla yatkın” dedi Hasan. Elmas Ana’nın elinde duran şapkasını alıp başına geçirdi; “Yıllarca düşünsem bu çare aklıma gelmezdi.

“Yaman kadındır Elmas Ana” dedi Mehmet Hoca, eliyle Elmas Ana’nın başındaki tacı tıkırdatarak.

Eve döndüklerinde karanlık çökmüştü. Duman gibi bir sis köyü sarmıştı. Mehmet Hoca gaz lambasını yaktıktan sonra, ocakta sönmekte olan ateşi canlandırarak çaydanlığa su doldurup ocağa koyunca, bir haftadan beri çayının kalmadığını hatırlayıp çaydanlığı ateşin üzerinden aldı.

“Ne oldu? Çay içmeyecek miyiz?”

“Çay kalmamıştı.

“Ben iki paket almıştım” dedi Hasan.

“Sağol ağabey” dedi Mehmet Hoca, Hasan’a sarılıp öptü, çaydanlığı geri ateşin üzerine koydu.

“Benimle gel, seni öldürecekler!”

“Birşey olmaz ağabey.”

“Bak geldiler!” diye bağırarak Mehmet Hoca’ya sarıldı Hasan.

“Neredeler?”

“Bak, biri andalın yanında, biri kapının arkasında, biri pencerenin önünde, ellerinde silahları var, görüyor musun?”

Mehmet Hoca evin içine baktı, Hasan’a baktı. Bir an Hasan’ın düzeldiğini düşünmüştü. Şu an ona bakmaktan bile korkuyordu. Ne yapacaktı şimdi? Onunla eskiden olduğu gibi oyun mu oynayacaktı? “Ağabey, ağabey!” diye Hasan’a seslendi, ama Hasan’ın onu duyduğu yoktu bile. “Oradalar. Seni öldürecekler. Saklan!” diye bağırdı, Mehmet Hoca’nın ceketinden tutarak çekti.

“Korkma, ben onları öldürürüm şimdi” dedi Mehmet Hoca. Ocağın içinde başı tutuşarak yanmaya başlamış bir metre uzunluğundaki bir odun parçasını eline aldı, silah gibi tutarak “Dum dum!” diye bağırınmaya başladı. “Kapının arkasındakini öldürdüm.”

“Daha yaralı. Bir daha ateş et.”

“Dum dum dum!”

“Öldü. Andalın yanındakine ateş et.”

“Nerede, göremiyorum?”

“Bak orada, orada!”

Kapı açıldı, Elmas Ana içeriye girdi. Hasan ile Mehmet Hoca kendilerini oynadıkları oyuna öylesine kaptırmışlardı ki, elinde Serdar'ın yazdığı kâğıtla eve giren Elmas Ana'yı görmediler bile.

Elmas Ana yarım saate yakın korkuyla Hasan'la Mehmet Hoca'yı izledi. Yaptıklarına bir anlam veremedi. Sırtını kapıya dayayarak aval aval onlara bakmaya başladı; ne yapıyorlardı bunlar? İki kafa mı yemişti?

“Mehmet Hoca!”

“Hıı!” dedi Mehmet Hoca kendini kaptırdığı oyundan koparak.

“Ne yapıyorsunuz böyle?”

“Hiç” diye mırıldandı Mehmet Hoca utanarak. Ne diyeceğini bilemedi. Bozulmuştu, bu durumu Elmas Ana'ya nasıl açıklayabilirdi? Açıklasa da Elmas Ana anlamazdı, ona inanmazdı.

“Öldüler!” dedi Hasan bağırarak; saklandığı ağaç divanın arkasından çıktı; sevinçten gözleri ışıldıyordu.

“Kâğıdı getirmiştım.

“Otur!” dedi Mehmet Hoca, terleyen yüzünü sildi. Elindeki odunu ateşe attı. Hasan'ın şu an normal haline döndüğünü görünce sevindi.

“Şapkayı mı istiyorsun?”

“Evet.”

“Al!” dedi Hasan şapkayı Elmas Ana'ya uzatarak; “Güzel dik, dikiş farkedilmesin!” Elmas Ana şapkayı eli-

ne alınca şalvarının cebinden bir makas çıkararak şapkayı sökmeye başladı.

“İyi mi yapıyoruz acaba?” diye mırıldandı Mehmet Hoca, onu duyan olmadı. Keşke Hasan’ı bu işe bulaştırmasaydı! Bu aşamadan sonra onu caydıramayacağını biliyordu. Celal’in öldürülmesini hatırladı, eli ayağı soğudu. Ya kâğıdı Hasan’da bulurlarsa? Ya ona işkence etmeye kalkarlarsa? Nasıl dayanacaktı işkenceye Hasan? Çaydanlıktaki su kaynamaya başlamıştı. Buhar çaydanlığın kapağını hop hop oynatıyor, çaydanlık dışarıya buhar kusuyordu.

Mehmet Hoca, Hasan’ın getirdiği çantayı açmaya kalktığı anda silah sesleri başladı; aynı anda yüzlerce silah mermi kusarak sessiz geceyi inletti.

“Çatışma çıktı!” dedi Elmas Ana pencereye koşarak.

Silah sesleri köyün üst tarafından, şimdi kelleşmiş meşe ormanından geliyordu. Silah seslerini duyan Hasan evin içinde koşarak saklanacak bir yer aramaya başladı. Mehmet Hoca onu yakaladı. Sımsıkı kucakladı.

“Sakin ol! Çatışma dağda oluyor dedi.”

Hasan, Mehmet Hoca’nın kucağında tir tir titriyordu.

“Sık sık çatışma yaşanır mı?”

“Hayır. Bu senin şansın ağabey.”

“Ormanlar yaprak döktü, doğa kelleşti, pusuya düştürdüler. Biliyordum, dün karanlık çökmeden köye onlarca cemse asker, özel tim geldi. Korucular gözeneğine çomak sokulmuş arı kovarı gibi hareketlenmişlerdi” dedi Elmas Ana üzgün bir şekilde; “Hepsini kıracaklar, hepsini kıracaklar!” dedi, elleriyle dizlerini döverek pencerinin önüne gitti. “Fırtınadan dolayı aşağı inmek zorunda kaldılar, korucular da onları gördü.”

“Aynen öyle oldu.

“Korkma, bir yolunu bulur...”

“Sus!” dedi Elmas Ana; “Yavaş konuş! Evin etrafında korucular, özel timler, askerler olabilir!”

“Haklısın” dedi Mehmet Hoca fısıldayarak.

Mehmet Hoca'yla Elmas Ana arasındaki konuşmayı dinleyen Hasan iyice ufaldı. Mehmet Hoca'nın yatağı üzerinde oturdu; şimdi bir makineli tüfek karanlığın içinde bir baykuş gibi ötüyordu. Az sonra gök gürültüsü makineli tüfeğin sesini sildi. Gök uzun uzun uluduktan sonra sustu ve silah sesleri geceyi sarsmaya devam etti. Başlangıçta küçük bir noktada başlayan çatışma, denize atılan bir taşın yarattığı dalga gibi büyüyerek dağa yayılıyordu.

"Çatışma büyüyor. Çembere düştüler."

"Öyle değil" dedi Elmas Ana; "Onları çembere almayı başarsalardı, çatışma bu kadar geniş bir alana yayılmazdı. Çatışarak uzaklaşıyorlar."

"Haklısın." dedi Mehmet Hoca. Az önce söylediklerini unutarak, Elmas Ana'nın öngörüsüne hayran kaldı.

"Lambayı söndürsek mi?" dedi Hasan, çevresinde birkaç sineğin döndüğü gaz lambasını göstererek.

"Bırak yansın" dedi Elmas Ana, kalkıp sürmeyi çekti; "Çatışmayı bahane ederler, kimvurduya gidebiliriz" dönüp Hasan'a baktı: "Sen de pencere önünde oturma! Gel şöyle yanımızda otur!"

"Haklısın" dedi Hasan, oturduğu yatağın üzerinden kalkarak ocağın yanındaki kürsüye oturdu. Birkaç dakika gaz lambasının çevresinde dolanan sineklerin duvara sığmayarı devasa gölgelerine baktı. Mehmet Hoca çaydanlığa çay otu atmaya kalkınca. "Kalsın!" dedi Hasan. Mehmet Hoca da çaydanlığı ateşin üzerinden yere bıraktı. Hasan'ın yeni bir krize doğru sürüklendiğini görüyordu. Ne yapıp yapıp onun dikkatini çatışmadan uzaklaştırmalıydı. "Bu makineli mi?" dedi Hasan, karanlıkta atılan silahların seslerinin geldiği yönü parmağıyla göstererek. Elmas Ana evet anlamında başını salladı. Andalın altındaki deliğinden dışarı çıkmış bir fare, kuyruğunu sallayarak onları izliyordu.

Mehmet Hoca divanın üzerine oturarak, Hasan'a tanıdığı insanları sordu. Hasan ancak bir-iki soruya cevap verdi.

“Uykum geliyor” diyerek elbiseleriyle yatağa girdi, az sonra da horlayarak uyumaya başladı.

Gece yarısına doğru çatışma sona erdi. Gece eski sessizliğine büründü. Mehmet Hoca'nın yanında oturan Elmas Ana evine gitti; Mehmet Hoca da pencerenin önünde oturarak Dicle'yi düşündü, sessizce ağladı.

Minibüs hareket ettiğinde Mehmet Hoca boğazına kadar doldu. Ağlayacaktı. Ama minibüsün çevresinde dolaşan koruculara, özel timlere inat kendisini kontrol ederek ağlamadı. Korucular geceki çatışmada on altı gerillanın öldürüldüğünü söylüyorlardı. Gerilla cesetlerini askerler gece birlikte götürmüşlerdi. Mehmet Hoca sezdirinenden, kendi aralarında konuşan korucuları, özel timleri dinliyordu. Korucular, ölen gerillaların içinde Yusuf Ağa'nın oğlunun da olduğunu birbirilerine anlatıyorlar, Yusuf Ağa'ya nasıl haber vereceklerini tartışıyorlardı. Tanımadığı halde, öldürülen Yusuf Ağa'nın oğlu Ahmet için üzüldü. Yusuf Ağa daha duymamıştı. Ama duyacaktı nasıl olsa. Gece boyunca oğluna kurşun sıktığını öğrendiğinde neler hissedecek, ne yapacaktı acaba? Kendisi baba değildi, ama Yusuf Ağa için çok zor bir an olduğunu biliyordu.

Minibüs köyün çamurlu yollarında gözden kaybolduktan sonra, kendi aralarında tartışan iki korucuya yaklaştı.

“Yusuf Ağa'nın oğlu da mı gece süren çatışmada öldürülmüş?”

“Evet” dedi koruculardan kısa boylu olanı. Omuzuna astığı silahı indirerek eline aldı.

“Ölüsü nerede?”

“Şu anda karakolda.

“Daha Yusuf Ağa'ya haber verilmedi” dedi diğer korucu, gürgen ağacından yapılmış ağızlığında tüten sigarasından bir yudum çekerek. Orta boylu, dolgun bir adamdı.

“Ölüyü bugün vermezler.”

“Haklısın. Yusuf Ağa gidip cesedi teşhis edecek.

“Belki Yusuf Ağa’nın oğlu değil” dedi Mehmet Hoca.

“O. Bizim köyün korucularından gören olmuş.

Mehmet Hoca korucuların yanından uzaklaştı. Bir süre bilinçsizce, yağın yağmurun altında, köyün çamurlu sokaklarında dolaştı. Aklını yitirmiş gibiydi. Ruhu sıkılıyor, patlıyordu. Piposu ağzındaydı. Çoktandır söndüğü halde o farkında değildi. Pipoyu ağzında unutmuştu. Bir yandan öldürülen Yusuf Ağa’nın oğlu Ahmet’i, bir yandan Yusuf Ağa’yı, bir yandan Veysel’i, bir yandan minibüse binmeden önce iki eliyle boynuna sarılarak ağlayan Hasan’ı, bir yandan da Dicle’yi düşünüyordu. Hasan’la vedalaştığında sanki onu bir daha görmeyecekmiş gibi bir duyguyla dolmuş, bu duygudan korkmuştu, kendini yalnız hissediyordu. Terkedilmiş, unutulmuş bir çocuğun ruh hali içindeydi şu an. Buradan gitmeliydi. Kan ve gözyaşı görmekten, insanların acılarına ortak olmaktan yaşamı, yaşamdan mutlu olmayı unutmuştu. Kentten ayrılırken, kırsalda biraz rahatlayacağını, kendisine ayıracak zamanı olacağını düşünmüştü. Görüyordu ki kırsal kentten çok daha berbat haldeydi.

İki katlı bir evin önünde, dalları çıplak iskelete dönmüş bir ceviz ağacının gövdesine sırtını dayadı. Yağmur ona göz açtırmıyordu, her tarafından sular boşalıyordu. Alt katı ahır olarak kullanılan iki katlı evin alt katının önündeki çardağın meşe ağacından direğine bağlanmış boz tüylü, katır kadar iri bir eşeğe, uzun siyah saçları kalçalarına yetişen genç bir kız ile orta yaşlı bir kadın palan yüklemeye çalışıyorlardı.

“Mehmet Hoca, yağmurun altında durma, gel çardağın altına!” dedi kadın. Mehmet Hoca onu duymadı bile, şiddetlenen rüzgâr yerde bulduğu herşeyi oradan oraya taşıyıp duruyordu. Karşıdan iki öküzün çektiği odun yüklü bir kağrı çıktı. Çamura gömülmüş kağrının tekerlekleri acı çeken bir insan gibi inliyorlardı.

Öküzler karınlarının yarısına kadar çamura gömül-müşlerdi. Öküzlerin önünde yürüyen kısa boylu ihtiyar adam çamurdan bir adama dönmüştü. İhtiyar adam es-ki şapkasının içine sakladığı küçücük kafasının üstüne eski bir naylon parçası bağlamıştı. Kağnının arkasın-dan bir köpek yürüyordu. İhtiyar adam Mehmet Ho-ca'ya selam verdi, karşılık alamadı. Oysa şu an Mehmet Hoca tam da ona bakıyordu. Ama onu görmüyordu. Pencerenin önünde oturmuş, karanlık, ıssız sokağa ba-karak Dicle'yi bekliyordu. Dönecek miydi acaba? Bili-yordu ki o gitmişti, biliyordu ki dönmeyecekti. Ama onu beklemeliydi. Dönerse onu ayakta karşılamalı, kucakla-malı, korkmadan, çekinmeden onu sevdiğini söyleme-liydi. Çardakta direğe bağlı boz eşek uzun uzun anırma-ya başlayınca Mehmet Hoca daldığı düş aleminden kop-tu. Kentteki evinde değildi; köyde, bir ceviz ağacının di-binde, sicim gibi yağın yağmurun altında sıırılsıklam ısl-lak bir şekilde ayakta dikildiğini gördü. Adeta kaçarak yürümeye başladı. Bazı yerlerde su birikintileri dizlerini aşıyordu. Görmüyor, duymuyordu sanki. Yürürken Dicle'yle yaşadığı yaşamın kareleri beyninde tekrar tek-rar peşpeşe akıp gidiyordu. Aynı kareyi binlerce kez ha-tırlamaktan bıkmıyor, bir türlü o anın ona verdiği tada doymuyordu. Sanki biri bu anıları onun beyninden sö-küp alacak, bir daha bu anıları hatırlamayacakmış gibi korkuyor, Dicle'yle olan anılarına daha çok sarılıyordu. Biliyordu; Dicle ölmemişti, yaşıyordu, bunu hissediyor-du. Dicle'nin yaşadığını hissettikçe seviniyor, mutlu-luktan gözbebekleri ıslanıyordu.

Bir ara kendini toparlar gibi oldu. İnsanlar Yusuf Ağa'nın konağına doğru koşuyorlardı. Yüzlerce insan Yusuf Ağa'nın konağının bahçe kapısının önünde top-lanmıştı. Kapıda bekleyen Rambo kılıklı özel timler, ko-rucular, bahçe kapısında toplanmış insanları içeri sok-muyorlardı. Özel timler ve korucularla kadınlar, çocuk-lar arasında bir itişme, didişme başlamıştı. Mehmet Ho-

ca birkaç dakika uzaklıktaki Yusuf Ağa'nın konağının bahçe kapısında yaşananları izledi. Ahmet'in ölüsünü getirdiklerini düşündü: Oraya gitmeliydi. Hızlı hızlı yürümeye başladı. İnsan kalabalığına yaklaştığında ayağı kayarak, upuzun çamurun içine uzandı. Ayağa kalktığında yüzü, elbiseleri çamurdan toprak rengini almıştı. Gözlerine giren çamuru temizledi. Biri onun kolundan tutarak, "İyi misin?" dedi. Dönüp baktı, genç bir korucuydu. Bu köylü değildi. Akşamki operasyona katılan civar köylerdeki koruculardan biriydi. Silahını ceketinin altında ters bir şekilde omuzuna asmıştı.

"İyiyim. Bir şeyim yok. Düştüm."

"Berbat yağıyor."

"Öyle..."

"İnsanlar Yusuf Ağa'nın konağı önünde niçin toplanmışlar? Ahmet'in ölüsünü mü getirdiler acaba?"

"Duymadın mı?"

"Neyi?"

"Yusuf Ağa kendini bahçedeki armut ağacına asmış."

"Yazık!" dedi Mehmet Hoca; "Ölmüş mü?"

"Evet. Ölüsü hâlâ armut ağacına asılı, yetkililerin gelmesini bekliyorlar."

"Oğlunun öldürülmesi onu yıktı."

"Zor bir olay! Allah düşmanının başına vermesin!" dedi genç korucu. Mehmet Hoca korucuya baktı. Sözlerinde samimi buldu onu. Kapının önünde toplanmış kalabalığın içine girdiklerinde genç korucu ondan ayrıldı. Mehmet Hoca da sırtını bahçe duvarına dayayarak durdu. Hemen yanında ayakta duran yaşlı bir kadın gözyaşı dökerek ağlıyor, bir ağıt mırıldanıyordu. Üç-dört çocuk birbirilerinin sırtlarına çıkarak bahçe duvarına çıkmaya çalışıyorlar, ama başaramıyorlardı. Çocukların elbiseleri, yüzleri, elleri, saçları çamurdan berbat durumdaydı. Çocuklardan en küçük olanı belden aşağı çıplaktı. Üste giydiği fistan tipi uzun gömleğin kolları, çocuğun kollarının iki katıydı. Çocuk ellerini gömleğin

kollarından içeri çektiği için, gömleğin kolları içlerinde birşey yokmuş gibi sallanıyorlardı.

Bir elma ağacının bahçe duvarını aşmış kalın dalında duran bir kedi insanlara bakarak miyavlıyordu. Kedinin üç küçük yavrusu vardı. Yavrulardan biri duvarın üzerindeydi.

Sırılsıklam ıslanıp üşüdüğü için miyavlıyor, duvarın üzerinde bir o yana bir bu yana gidip geliyor, yüksek duvardan aşağı atlayacak cesareti kendinde bulamıyordu.

Kapının önünde bir kargaşa başladı; Yusuf Ağa'nın akrabası olduğunu söyleyen uzun boylu yaşlı bir adam konağa girmek istiyor, özel timlerle korucular onun konağa girmesine engel oluyorlardı. Krize girmiş bir insan gibi ağlayarak, Kürtçe bağırıp çağıran yaşlı adam kapının önünde duran insanları hareketlendirdi, özel timlerden biri "Geri çekilin!" diye bağırarak birkaç el havaya ateş açtı. Silah sesleriyle birlikte yaşlı adam bayılarak çamurun içine yığıldı. Yaşlı adamın başına birkaç kadın toplandı.

"Geri çekilin!"

"Zorla konağa girmek isteyen öldürülecektir!"

"Evlerinize gidin!" diye bağırdı bir korucu; "Yetkililer gelinceye kadar Yusuf Ağa'nın ölüsü asılı olduğu ağaçtan indirilmeyecektir!"

"Mehmet Hoca!.."

Mehmet Hoca çevresine bakındı. Kendisini çağıran Elmas Ana'nın sesini tanımıştı, ama o küçücük kadını bu kalabalığın içinde göremiyordu. Elmas Ana burada ne arıyordu?

"Mehmet Hoca!.."

"Neredesin? Seni göremiyorum!?"

"Buradayım!" diye bağırdı Elmas Ana.

Sesin geldiği yeri görmüştü Mehmet Hoca. Az sonra onun yanındaydı.

"Elmas Ana!.."

"Seni arıyordum.

“Neden? Ne oldu?”

“İneğim hasta” dedi Elmas Ana telaşla, eliyle yüzünden akan yağmur damlalarını sildi. “İneğim hasta!” diye birkaç kez üst üste mırıldandı.

“Ben ineğin hastalığından anlamam ki.

“Biliyorum, biliyorum. Sen bana ineğin ağzını aç, ben biraz sarmısaklı ayran dökeceğim.”

“İyi, gidelim. Nasıl olsa konağa sokmuyorlar.”

“Sokmazlar alçaklar! Yusuf Ağa’yı onlar öldürdü!”

“Olur mu? yaparlar mı?”

“Yaparlar.”

“Yazık oldu Yusuf Ağa’ya!”

“O bir kurbandı. Ona acıdım desem yalan olur. Ama oğlu Ahmet için yüreğim parçalandı. Çok iyi, çok tatlı bir gençti. Tanrı onu özenerek yaratmıştı. Yeri cennet olsun!”

İnek ahırda değil, Elmas Ana’nın evinde, ateşi yanan ocağın kenarındaki *astırın* üzerinde yatıyordu. Şişmişti. Elmas Ana’yla Mehmet Hoca içeri girerken inek başını kaldırıp onlara baktı; iri gözlerinden yaşlar boşalıyordu. Elmas Ana daha önce yapıp hazırladığı, yumurta, sarmısak, yoğurt karışımı ilacı koyduğu bakır tası alıp ineğin yanına gitti. Eliyle ineğin başını okşayarak “Nasılsın? Korkma, seni iyileştireceğim!” dedi. İnek onu anlıyormuş gibi yavaşça meledi, uzun dilini dışarı sarkıttı. Mehmet Hoca eliyle ineğin şişmiş, taş gibi sertleşmiş karnını kontrol etti.

“Ne zamandır hasta?”

“Hasan’la vedalaştın ya, oradan ahıra gittim. İneği bu halde gördüm. Sabahleyin iyiydi. Onu suya götürdüm, yemini verdim. İyiydi.”

“Yılan sokmuş olmasın?”

“Allah göstermesin!” diye bağırdı Elmas Ana, ardından kendi kendine söylendi: “Yemin içinde zehirli bir ot vardı herhalde. Su gibi ıslak mendilin ucuyla, ineğin çapak bağlamış, göz çukurlarından dışarı fırlamış, yarsan gözlerini sildi. “Korkma korkma!” dedi. İneğin al-

nından öptü. İnek, yaşama umudunu yitirmiş, tükenmiş bir insan gibi mazlum mazlum bir Elmas Ana'ya, bir Mehmet Hoca'ya baktı. "Karnı taş gibi sertleşmiş" dedi Mehmet Hoca. İki eliyle ineğin ağzını açtı. Elmas Ana tasta duran yumurta, sarımsak, yoğurt karışımı ilacı ineğin ağzına döktü. İnek karşı koymadı.

"Bir ishal olsa kurtulur" dedi Elmas Ana.

"İneğin şişen sadece karnı değil ki; baksana her tarafı şişmiş, bu inek zehirlenmiş. Kurtulmaz, ölür!" diyecekti ki, son anda Elmas Ana'nın çok üzüleceğini düşünerek kötü bir gaf yapmaktan kaçındı Mehmet Hoca.

"Biraz dolaştıralım.

"Olur" dedi Mehmet Hoca. İki eliyle ineğin boynuna sarıldı. Elmas Ana da arkadan tuttu. İnek ayağa kalkmak istedi ama başaramadı. "Ben sana kurban olayım Bore!" diye mırıldandı ağlamaklı bir sesle Elmas Ana. Mehmet Hoca, Elmas Ana'nın inekle birlikte acı çektiğini gördü; ineğin Elmas Ana için ona süt veren bir hayvandan çok bir dost, bir evlat olduğunu anladı. İnek ölürse Elmas Ana'nın çok acı çekeceğini, çok ağlayacağını düşünerek üzüldü. Yaşlı kadın onu aramadan önce ağlamıştı. Bunu görüyordu. Gözlerinin akı ağlamaktan kızarmıştı. Kınalı örgülü saçlarının bir örgüsü tacın altından çıkarak göğsüne gelmişti. Ayakları çıplaktı. İçeri girerken giydiği yeşil naylon lastiklerini ve çoraplarını çıkarmış, şalvarının paçalarını tarla sulayan bir erkek gibi diz kapaklarına kadar katlamıştı. Sol ayağının baş parmağı kanıyordu, Elmas Ana bunun farkında değildi ya da ineğin derdine düştüğü için aldırımıyordu.

İnek yerden kalkamayınca Elmas Ana tümenden çöktü. Elleriyle ineğin sırtını okşayıp, "*Ez tore bı miri!*/Ben sana ölem!" diye mırıldanmaya başladı. Mehmet Hoca bir kez daha ineğin başından tutarak onu kaldırmaya çalıştı. İnek de kalkmak istedi, kalkamadı. Bacakları onu taşıyamıyordu. İneğinin sandığından daha kötü durumda olduğunu anlayan yaşlı kadın yüksek sesle ağ-

layıp, Kürtçe ağıtlar yakmaya başladı. Onu sakinleştirmeye çalışan Mehmet Hoca'nın bütün çabaları bir işe yaramadı. Mehmet Hoca da onu kendi haline bıraktı. Yaşlı kadının ağlayıp, ağıtlar dizip dövündükçe deşarj olacağını düşündü. Kürsüyü alıp ocakta yanan ateşin yanında oturdu. Hâlâ her tarafından su akıyordu. Canı uyuşmuştu. Sanki taşıdığı can ona ait değildi. Şu an parçalasalardı belki de hiçbirşey hissetmeyecekti. Şalvarının cebinde taşıdığı tütün tabakasını çıkararak, bir yandan tabakanın içinde ıslanmış tütünü kuruttu, bir yandan da kuruyan tütünü pipoya doldurdu. Bir süre sonra göğsü ısındı, ıslak elbiselerinden buhar yükselince sırtını ateşe verdi. Pipoyu ateşin közüyle yaktı, gözlemlerini kapattı, ineğin başında ağlayıp ağıtlar dizen Elmas Ana'yı dinledi. Kapalı göz kapakları arasından sızan gözyaşları kirpiklerinden süzülerek yüzüne akıyordu. Rüzgârla birlikte camları tıkırdatan yağmurun sesi Elmas Ana'nın ağıtlarına karışıyordu. Eve karanlık çökünce Elmas Ana kalkıp gaz lambasını yaktı.

İnek, çöktüğü yerde öleceğini bilen ama yaşamak için çırpınan, acı çeken bir insan gibi inliyordu. İneğin bu hüznü, yürek dağlayan sesi Elmas Ana'nın sesine karışınca evin havası ağırlaştı, dayanılmaz oldu... Mehmet Hoca ölmekte olan ineğe yardımcı olamadığı için üzülüyor, ineğe bakmamaya çalışıyordu. Bir şimşek çaktı, pencereden içeri giren ışık kısa bir süre evi gündüz gibi aydınlattı, ardından o heybetli sesiyle yaşlı kadının evini yıkmak ister gibi titretti. Mehmet Hoca, Yusuf Ağa'yı düşündü: Acaba yetkililer gelmiş miydi? Cesedini asıldığı armut ağacından aşağı indirmişler miydi? Yoksa hâlâ ağaçta sallanıyor muydu? Saatine baktı. Namaz saati yaklaşıyordu. Biliyordu ki bugün kimse camiye uğramayacaktı, ama o üstünü değiştirerek camiye gidip ezan okumalıydı.

"Gitmeliyim Elmas Ana."

"Nereye?"

“Camiye. Namaz saati geliyor.

“Bu saatte, bugünde kimse camiye gelmez.

“Biliyorum ama ben gitmeliyim” dedi Mehmet Hoca ayağa kalkarak.

“Üstünü değiştir! Bu elbiselerle camiye gitme, hastalanırsın! Namazdan sonra yanıma uğra!”

“Uğrayacağım” dedi Mehmet Hoca, dışarı çıkmadan önce pencereye gitti. Gaz lambasının dışarıya sızan ışığı, karanlığın içinde toprağa düşen yağmur damlalarının ortasında altın zerrecikleri gibi parlıyordu.

Dışarı çıktığında kendini kör bir karanlığın içinde buldu; karanlık herşeyi yutmuştu. Gök alçalmış, kavak ağaçlarının tepesine oturmuştu. Göz gözü görmüyordu. Duvara tutuna tutuna evinin kapısını buldu. Kapıyı açmaya kalktığı anda, boyun köküne ıslak bir silah namlusu dayandı.

“Kımıldama!”

“Kimsiniz? Benden ne istiyorsunuz?” dedi Mehmet Hoca ellerini havaya kaldırarak. Baldırlarına sert bir tekme indi.

“Konuşma!” Bu başka birinin sesiydi. Hemen yakınındaydı. İkinci silah sağ karın boşluğuna dayandı.

“Yürü!”

“Nereye?”

“Konuşma!”

Kafasına sert bir yumruk indi. Sendeleyip düştü, ama hemen kendini toparlayarak, duvara tutunup ayağa kalktı. Burnundan akan kanın tadını ağzında hissetti. Başında başlayan şiddetli bir ağrı elektrik dalgası gibi damarlarından akarak vücudunu sardı. “Yürü!” diye bağırdı biri. İyi göremediği başka biri Mehmet Hoca’nın boynuna kalın bir sicim attı; “Yürü! İt oğlu it!”

“Çıranı yaktım!” dedi başka biri, sesi kalın ve kabaydı. İp çekilince Mehmet Hoca boğulacağını hissetti, nefesi kesildi. Boğulmamak için iki eliyle sicimi tutarak yürümeye başladı.

Mehmet Hoca yüzünde sıcak, gıdıklayıcı, kaygan, pis kokan birşeyin dolaştığını hissetti; sanki bir yılan dolaşıyordu yüzünde. "Dövmeyin! Yeter! Dövmeyin!" diye mırıldandı. Yarı baygın haldeydi. Gözlerini açmak istedi, açamadı; acaba gözlerini sert birşeyle mi bağlamışlardı? Kör, derin bir karanlığın içindeydi sanki. Var mıydı, yoksa ölmüş müydü? Düşünmeye çalışıyor, ama hiçbirşey hatırlayamıyordu. Görüntüler, düşünceler, anılar parça parça, darmadağınık, içiçe karışmıştı. Bütün vücudu ağrıyor, ateşin alevi içindeymiş gibi cayır cayır yanıyordu. Yaşadıkları gerçek miydi? Yoksa bir kâbus mu görüyordu? Boynuna takılı köpek tasmaı hâlâ duruyor muydu? Baksa mıydı acaba? Korkuyordu, utanıyordu. Onu işkenceden çok başına takılı, kalın bir zincire bağlı köpek tasmaı yıkıyor, kalırediyordu. Bunları yaşamak için ne yapmıştı ki? Bu kadar aşağılanacağına ölmeyi isterdi. Kaç gündür bu karanlık yerde zincire bağlı olduğunu unutmuştu. Zaten zaman yoktu burada; gece, gündüz yoktu. Kapkara bir yokluğun içindeydi. Onu öldürmeleri için yalvarmıştı. Ama öldürmüyorlardı, işkence ederek, aşağılayarak ağır ağır öldürmeye çalışıyorlar, ruhunu satın almak istiyorlardı. Peki şimdi neredeydiler? Yüzünde dolaşan bu ıslak şey ne? Hava niçin bu kadar soğuk ve toprak kokuyor? O karanlık yerde hava pis ve boğucuydu. Onu başka bir yere mi taşımışlardı? Peki ne zaman getirmişlerdi? Niçin birşey hatırlamıyordu? Yüzünde dolaşan şu şey niçin bu kadar pis kokuyordu? Bu yeni bir işkence yöntemi miydi? Kusmak üzereydi...

Duyduğu ses yeniydi, yabancıydı ona. Günlerdir kendisine işkence eden insanların seslerine, tam karşısında zincire vurulmuş, onu parçalamak için çırpınarak zincirlerinden kurtulmaya çalışan köpeğin sesine benzemiyordu. Duyduğu ses bir hayvan sesini andırıyordu, hangi hayvanın sesi olduğunu ayırt edemiyordu. Yorgundu. Günlerce, aylarca uyumak istiyordu. Ama

şu koku onu öldürüyordu. Ondan kurtulmalıydı. Önce bacaklarını oynattı. Hayret etti; şimdi bacakları zincirle bağlı değildi. Buna inanamadı. Tekrar denedi. Evet bacakları bağlı değildi. Üstelik bugün bacaklarındaki o şiddetli ağrı da azalmıştı. O sıcak, kaygan şey şimdi altında, saçlarında dolaşıyordu. Ah bir gözlerini açabilse!.. Bir hayatı yeniden görebilse!.. Niçin gözlerini açamıyordu? Gözleri hâlâ bağlı mıydı, yoksa işkencede onları kayıp mı etmişti?

Korka korka ellerini oynattı. Elleri de bağlı değildi. Bu nasıl olurdu? Bir ara "Öldüm mü acaba" diye düşündü. El bileklerindeki kelepçelere ne olmuştu? Sağ elini ağır ağır boynuna götürdü. Boynundaki köpek tasma-
ması yoktu. Tek eliyle boynunu yokladı. Demir tasma-
nın boynunda açtığı yaralar hâlâ duruyordu, ama tasma boynunda yoktu.

Çevresini dinledi; kendisini yalayan şeyin homurtusundan başka bir ses duymuyordu. Gözlerini açmaya zorladı. Balon gibi şişmiş, kömür gibi kararınış sağ gözünden küçük bir ışık sızdı. Sevindi. Eliyle gözüne masaj yaptı. Gözünün şiştiğini anladı; demek ki kör değildi. Sağ gözüne yaptığı masaj işe yaradı. Birkaç dakika sonra sağ gözüyle hayal meyal görmeye başladı, sol gözü tamamen kapalıydı. Birkaç dakika sonra sağ gözünün önünü kaplayan kül rengi sis dağıldı, zar zor nesneleri, canlıları seçmeye başladı.

Yüzünü yalayan şeyin, uzun siyah tüylü, köpek büyüklüğünde bir ayı yavrusu olduğunu görünce şaşırdı. Korktu. Yerinden kalkıp kaçmaya çalıştı. Yerinden kalkamadı. Bütün vücudu uyuşmuştu. Ayı yavrusu Mehmet Hoca'dan daha çok korktu. Kaçıp birkaç metre uzakta durdu, Mehmet Hoca'ya bakmaya başladı.

Mehmet Hoca, gözlerinin önündeki puslu sis tamamen dağılıp yok olunca, köpek tasma-
masıyla bağlı olduğu, işkence gördüğü, ışığın girmediği o zifiri karanlık yerde olmadığını anladı. Peki neredeydi? Buraya nasıl gelmiş

ti? Tekrar gözünü yumdu. Işık onu rahatsız etmişti. Birkaç dakika sonra sağ gözünü tekrar açtı; çevresinde yapraklarını dökmüş ama palamutları hâlâ dallarında duran iri meşe ağaçlarını görünce bir ormanda olduğunu anladı. Altında bir battaniye vardı. Hemen yanında ateş yanıyordu. Kendini zorlayarak, uzandığı battaniyenin üzerinde doğrulmayı başardı, kış üstü battaniyenin üstünde oturdu. Bu işi yaparken canı fena yandı. Sanki bütün kemikleri kırılmıştı. Fazla kalamadı. Tekrar battaniyeye uzandı. Onu bu ıssız ormana niçin getirmişlerdi? Yoksa öldürmeye mi getirmişlerdi? Kaçırılıp öldürülen insanların cesetlerinin çoğunun böyle ıssız ormanlarda bulunduğunu duymuştu. Soğuk, dehşet verici bir korku onu kucaklayarak sarstı. Ölmek istemiyordu, yaşamak istiyordu. Kendini toparlamak için dua etti, yalvardı. İşkenceciler karşısında onursuz duruma düşmek, işlemediği suçları işkenceyle kabul edip cezaevlerinde çürümek, ruhunu satarak başka insanlara acı çektirmek istemiyordu.

Birkaç dakika sonra tekrar doğruldu, üşüyordu. Ateşe sokulup ısınmak istedi. Vücudu yaralandıktan sonra tuzlu suya bastırılmış gibi sızlamaya, yanmaya başladı. Hücrede buna benzer acıyı yüzlerce kez yaşamıştı. Hele boynundaki ağrı dayanılır gibi değildi. Eliyle boynundaki yarayı yokladı. Yara kabuk bağlamaya başlamıştı. Baş sanki ona ait değildi; sanki fazladan ona yüklenmiş bir ağırlıktı.

Ayı yavrusu korku dolu bakışlarla ona bakıyor, onu anlamaya, tanımaya çalışıyordu. Mehmet Hoca da ayı yavrusunun kendisine zarar vermek istemediğini anlamıştı. Onu asıl korkutan, ya yanında annesi de varsa?.. Çevresine baktı. Her yeri yeterince göremiyordu. Mehmet Hoca'nın hareket etmeye başladığını gören ayı yavrusu birkaç metre daha uzaklaştı. Arkadan bir el omuzuna dokununca, Mehmet Hoca korkudan taşlaştı. Onlardan biriydi, gözlerini yumdu. Ölümünün bir kurşun-

la çabuk. hemen Şimdi gelmesini istedi. Artık işkenceye dayanacak gücü kalmamıştı.

"Hayatında bir kez olsun bir insana iyilik yap; beni öldür!" diye mırıldandı Mehmet Hoca; "Hemen Şimdi ldr!"

"Sakin ol Mehmet Hoca!" Mehmet Hoca dönüp arkasına baktı. Kendisini kaçırarak işkence eden insanlardan biri değildi arkasında duran insan; omuzlarından tutan, uzun boylu, geniş omuzları olan, iri siyah gzlg, iki aylık sakalı olan, komando elbiseleri giyinmiŐ, omuzlarında steğmen apoletleri olan bu adam kimdi? Sesi kendisine günlerce işkence eden insanların seslerine benzemiyordu? Kendisine işkence eden dört adamı tanıyordu. Boylarından, kokularından, ağırılıklarından, gölgelerinden, seslerinden tanıyordu. Bu onlardan biri değildi. Peki kimdi bu steğmen? steğmenin komando elbiseleri eskimiş, kirlenmiş, pantolonu sağ diz kapağından yırtılmıştı. Esmer bir teni, kalın etli dudakları, uzun ince kemikli bir yüzü olan steğmen yakışıklı değildi, ama çirkin de sayılmazdı; steğmen silahsızdı.

Mehmet Hoca'nın önüne geçti. Ayıya elini sallayınca ayı koşarak onun yanına geldi, steğmen cebinden birşeyler çıkararak ayının ağzına attı. Mehmet Hoca merakla, korkuyla ayı ile üsteğmene baktı.

"Geçmiş olsun Mehmet Hoca! Bizi bayağı korkuttun!"

"Sağol" diye fısıldadı Mehmet Hoca. Sesini kendisi bile duymakta zorlanıyordu. Bir süre üsteğmene baktı. İçinde bulunduğu durumu anlamaya çalıştı. Ama hiçbirşey anlamadı.

"Şimdi nasılsın? Ağrılar azaldı mı?"

"Ağrılarım var, canım yanıyor!"

"ok kötü işkence etmişler sana!"

"Sen kimsin?"

"steğmen Seydali.

"Neredeyim ben?"

"Ormandasınız."

“Ben buraya nasıl geldim?”

“Seni kaçıranların elinden kaçırdılar.”

“Kimler? Nasıl kaçırdılar?”

“Gerillalar seni kaçıranlardan silahlı çatışmayla kaçırdılar” dedi üsteğmen Seydali. Daha konuşacaktı, ama hemen beş-on metre aşağılarında akan derenin içini, çevresini sarmış çalıların içinde ayak sesleri gelince sustu. Ellerini ateşin alevi içerisine sokarak “Çok soğuk!” dedi.

Mehmet Hoca üsteğmenin konuşmasından birşey anlamadı. Gerillalar, onu kaçırıp işkence edenlerin ellerinden silahlı çatışmayla kaçırmışlarsa üsteğmen burada ne arıyordu? Yoksa o gerçekten bir üsteğmen değil miydi? Aklındaki bu soruların cevaplarını öğrenmek istedi Seydali’den; çalıların içinden iki silahlı gerilla çıkınca, sormaktan vazgeçti. İki gerillanın da yaşları yirminin altındaydı. İkisinin de sırtlarında sırt çantaları vardı. Gerillalardan biri ince, zayıf; diğeri orta boylu, hafif şişmandı. Zayıf olan gerillanın başında eski siyah bir şapka vardı. Kalaşnikof silahını sağ elinde tutmuştu yürürken.

Şişman gerilla silahını omuzuna atmıştı. Yürürken sigara içiyor, arada bir eğilerek, toprağı kaplamış milyonlarca güz çiçeğini kokluyordu. Toprak bir çiçek bahçesine dönmüştü; orman, dağ, taş her tarafta çiçek fışkırıyordu, çiçek denizi göz alabildiğine uzanıp gidiyordu. Mehmet Hoca kendisine doğru yürüyen iki gerillaya bakarken o zaman toprağı kaplamış güz çiçeklerini farketti. Ne kadar çok çiçek vardı bu ormanda? Ne kadar güzellerdi?!!

Şişman gerillanın sol elinde kalınca bir kitap vardı. Bir demet kır çiçeğini kitabın sayfaları arasına koymuştu. “Geçmiş olsun Mehmet Hoca!” dedi şişman gerilla.

“Sağol. ”

“Zor oldu, ama kurtarmayı başardık seni” dedi zayıf gerilla.

Bu gerillanın takma adı Baran'dı. Şişman olanınsa Jiyan. Baran sırt çantasını indirerek önünde toprağa bıraktı.

"İyi misin?"

"İyiyim" diye mırıldandı Mehmet Hoca. Daha iyi görmek için sağ gözünü biraz daha fazla açılması için zorladı.

"Nöbet bitti mi Jiyan?" dedi üsteğmen.

"Evet bitti" dedi Jiyan. Hava çok soğuktu, başını kaldırıp kara bulutlarla kapalı gökyüzüne baktı, "Yağacak" dedi.

"Kar yağacak" dedi üsteğmen, cebinden bir palamut çıkardı, kabuğunu soyup ağzına attı. "Zehir gibi acı!" diye mırıldandı, yüzünü ekşiterek.

"Palamut ilaçtır" dedi Baran. Topuğu sökülmüş sağ ayakkabısını çıkarmaya çalıştı. Eğilirken başındaki sapka yere düştü.

"Daha çok neren ağlıyor Mehmet Hoca?" dedi üsteğmen.

"Her tarafım. Sanki çivili bir tahta üzerinde yatıyorum. Hele boynum öldürüyor beni!" dedi Mehmet Hoca. Daha konuşacaktı, ama kuzeyden gelen bir turna sürüsünü görünce sustu. Çok yüksekte uçuyorlardı. "Turnalar gidiyor" diye mırıldandı. Onu duyan olmadı.

"Şimdi iyisin, bir ara çok kötüydün, öleceğinden korktuk!" dedi Jiyan, ateşe birkaç parça odun atıp ateşe sokuldu, üşüyordu. Sonra yanına sokulan ayı yavrusunu iki elle kucakladı, "Nasılsın general?" diye sordu. Eliyle ayının karnını okşadı; "Ooo general aç!"

"Çok şişmanladı. Biraz perhiz yapsın" dedi Baran; ayıya bakarak gülmeye başladı, üsteğmen de ona katıldı.

"Birkaç güne kalmaz kar yağacak. Generale kışlık uykusuna yatması için bir yer bulmamız lazım.

"Onun yerini hazırladık. Sığınakta bizimle kalacak.

"Kışlık uykusuna yatma gibi bir niyeti yok. Nereye gitsek peşimizden ayrılmıyor" dedi Jiyan üsteğmene.

"Çatışmalarda bile bizimle. Gözümle görmeseydim inanmazdım!" dedi Baran; "Mehmet Hoca'yı kurtarmak için girdiğimiz çatışmada en önde koşuyordu. Yakaladı-

ğı iri yarı bir korucuyu altına alıp parçaladı. Öldü mü. ölmedi mi bilmiyorum. ama kanlar içindeydi korucu.

“Ölmüştür.”

“Bence de ölmüştür.

Mehmet Hoca biraz daha ateşe sokuldu. Terleyen yüzünü sildi. Şu an konuşan üsteğmen, Jiyan ve Baran'ı dinlerken bile aklı işkence gördüğü o kapkaranlık yerdeydi. Bunu unutmak, hiç düşünmemek istemesine rağmen oradan uzaklaşamıyordu. Hemen karşısında zincire vurulmuş köpek, siyah tüylü iri bir köpekti. Hatırlıyordu onu. Köpeğin o çirkin sesi şu an bile kulaklarında yankılanıyor, onun vücudunu buz gibi kaskatı kesiyordu. İşkenceciler yorulduklarında köpeği zincirlerinden bırakarak onun üzerine saldırtıyorlardı. O an üzerine çullanan, onu parçalayıp boğmak isteyen köpeklerle dişe diş bir savaşa giriyordu. Sonunda pes eden köpek oluyordu. İçgüdüleri onu köpekten daha vahşi bir hale sokuyordu. Dişleriyle, elleriyle, ayaklarıyla köpeğe saldırarak onu geri püskürtüyordu. Mehmet Hoca'nın bu olağanüstü gücünden korkan köpek, geri çekilerek dinlenip yeniden saldırmak için güç toplamaya çalışıyordu. Şu an tam karşısında duruyordu köpek. Başından kan akıyordu. Ağzını açmış, dilini dışarı çıkarıp ağzından salya akıtarak, vahşi bir şekilde Mehmet Hoca'ya bakıyor, hırlıyordu. Mehmet Hoca da köpeğin karşısında durmuş, kanlı ağzını açarak hırlıyor, köpeği parçalamaya hazırlanıyordu...

“Mehmet Hoca!”

“Hıı!” dedi Mehmet Hoca, başını kaldırıp üsteğmene baktı.

“Ne oldu sana, betin benzin sarardı soldu?”

“Üşüyorum!” diye mırıldandı Mehmet Hoca. Şu an karşısında duran köpek hayaletinden söz etmedi. Üç gerilla daha yanlarına gelmişti. Biri hemen Mehmet Hoca'nın yanına kıçüstü, gece ormana düşen kırağıdan ıslanmış yaprakların üzerine oturdu. Sırtı neredeyse

Mehmet Hoca'nın sırtına değecekti. Başında kül rengi bir külah vardı. "Karker" takma adlı bu gerilla on sekiz yaşına daha yeni giriyordu. Tel tel sayılabilen uzun seyreker sakalı onu Budist rahiplerine benzetiyordu. Pırıl pırıl mavi boncuklar gibi ışıldayan gözleri Mehmet Hoca'nın dikkatini çekti; farklı bir mavilikti bu; doğada az bulunur bir mavilikti.

Silahı kucağındaydı Karker'in. Kendisini okuduğu kitaba o kadar kaptırmıştı ki, sakalında dolaşan karın-caların farkında değildi.

Ayıyla oyun oynayan "Dede" takma adlı gerilla daha ocuk denecek yaştaydı. Yüzündeki tüyleri daha yeni yeni sararıyordu. Boyu silahından bir iki karış daha uzundu. Dümdüz, kar gibi beyaz iri dişleri vardı. Bazen ayı kaçıyor o kovalıyor, bazen o kaçıyor ayı kovalıyordu.

Diğer gerillanın yaşı kırkın üzerindeydi. Takma adı "Munzur*" olan bu gerillanın fidan gibi uzun boyu vardı. Yavaş yavaş aklar düşmüş uzun gr bıyıkları ağzını kaplamıştı.

"Kendine geldin. Bizi korkutmuştun."

"şimdi iyiyim" dedi Munzur'a Mehmet Hoca.

"Geçmiş olsun" dedi yanında oturan Karker; "Az önce gözlerin kapalıydı. Uyuyordun. şimdi iyi misin?"

"İyiyim."

"İyi olmana sevindim."

"Kaç gündür sizinleyim?"

"Dokuz gün oldu" dedi Munzur.

"Dokuz gündür burada mıyım?"

"Hayır. Dokuz gündür seni oradan oraya sedyeyile taşıyıp duruyoruz. Buraya sabaha doğru geldik" dedi Jiyan.

"Hiçbirşey hatırlamıyorum" diye mırıldandı Mehmet Hoca. Sağ eliyle alnını tuttu, düşünmeye başladı.

"ok ktydn!" dedi Munzur; Mehmet Hoca'nın yanında battaniyenin üzerine oturarak konuşmasını sürdürdü; "Komutanla o karanlık mahzene ben indim. Yer-

de ölü halde yatıyordun. Önce senin öldüğünü düşündük. Boynuna takılı köpek tasmaını kırmamız uzun zamanımızı aldı. Ben senin kurtulamayacağını, orada bırakıp çıkmamızı söyledim komutana. O beni dinlemedi. Onu hiç böylesine duygusal görmemiştim. Üzerine kapanıp ağlamasını unutamıyorum. Bana öyle geldi ki o seni tanıyor. Komutanın halini görseydin, perişandı. Kendini kaybetmişti. Seni kurtarmak için yüzlerce silahlı korucunun, özel timin içine daldı. O anı unutamıyorum! Sanki delirmişti!"

"Çatışma başladığında komutanla yanyanaydık" dedi Jiyan, Munzur'un konuşmasını keserek; "Daha çatışmanın başında bizim kaldığımız noktayı yoğun ateş altına aldılar. Dört bir yandan yağmur gibi mermi yağıyordu. Bu yoğun ateş altında bir adım bile ilerlememiz mümkün değildi. Yapacağımız en akıllı hareket, karanlıktan yararlanarak geri çekilmektir. Bu konuda komutanı birkaç kez uyardım. Onun o an kendinde olmadığını gördüm. Hiç böyle davranmazdı. O gece neden öyle davrandığını bilmiyorum. Hâlâ da anlamış değilim. Mehmet Hoca'nın kurtarılması için neden o kadar ısrar ediyordu? Geri çekilmemiz gerekirken, mevzilendiği kayanın arkasından çıkarak, Mehmet Hoca'nın mahzeninde tutulduğu eve doğru koşmaya başladı, onu yalnız bırakamazdık. Biz de mevzilerimizden çıkarak ilerlemeye başladık. O cehennemden nasıl sağ çıktığımızı anlamış değilim. Şans bize güldü.

"Komutan nerede kaldı?" dedi Karker.

"Çeşmenin yanında uyuyor" dedi Baran; "Günlerdir uyumadı. Sabahlara kadar Mehmet Hoca'nın başucunda bekledi.

"Uyuması iyi oldu" dedi üsteğmen; "Çok gergin, üzgün. Biraz rahatlamış olur."

Sonra Munzur'a dönerek, dedi. "Yahu şu sizin komutan çok romantik, su sesi dinlemeden uyuyamıyor.

"Alışkanlık" dedi Jiyan.

“Hayır, bu alışkanlığın ötesinde birşey. Suyun önünde, ibadet eden bir derviş gibi kendini yitiriyor; suyun sesi ilahi bir melodi gibi onu büyülüyor, etkisine alıyor.”

“Aaa çişini üzerime yaptır!” diye bağırıyor ayı ile oyun oynayan Dede. Islanan şalvarını arkadaşlarına gösterek kahkahayla gülmeye başladı. Ayı yaptığı şeyin doğru olmadığını biliyormuş gibi kaçarak, gelip üstegmene sığındı.

“Vuracağım onu!” dedi Dede şakacıktan. Çaprazlama boynuna astığı silahını boynundan indirip eline alarak ayıya doğrulttu, ayı kendisine doğrulmuş silahı görünce üstegmenin arkasına saklandı.

“Bırak şakayı korkuyor!” dedi üstegmen, iki ellerini uzatarak.

“Korksun. Bir daha da çişini üstüme etmesin.

“Haydi barış!” dedi Munzur. Diğer gerillalar ona katıldı. Sonra barışma merasimi başladı. Mehmet Hoca konuşmadan onları izliyor, dinliyor, tanımaya çalışıyordu. Bu insanların çocuksu hareketleri ona dürüst, sıcak, doğal geldi. Onu kaçıranların elinden kurtaran bu genç insanlar, bu olağanüstü, zor, tehlikeli şartlarda bile gülmeyi, eğlenmeyi, mutlu olmayı başarabiliyorlardı; ne güzel! Önceleri üstegmeni belki üstegmen üniformasını giymiş bir gerilla olarak düşündüğü için, üstegmenin gerillalar tarafından bir çatışmada esir alınan bir subay olduğunu kabul etmekte zorlanıyordu. Üstegmenle gerillalar arasındaki sıcak ilişki onu şaşkına çevirmişti. Gerillalarla üstegmen arasındaki sıcak, canlı ilişkiyi görünce seviniyor, korkuları dağılıyordu. Demek ki hâlâ bir umut vardı. Barış için hâlâ çok geç sayılmazdı. Onu düşündüren asıl soru, onu yüzlerce korucu ve özel tim ortasından kurtaran komutandı. Kimdi bu komutan? Onu kurtarmak için neden ölümü göze alarak savaşmıştı.

Üstegmenin bütün ısrarlarına rağmen ayı pençesini uzatıp barışmıyor, küserek evden kaçmış bir gelin gibi naz yapıyordu. Gerillalar ayıyı ikna etmeye çalışıyorlar-

dı. Mehmet Hoca'nın altında yattığı, şimdi dalları kuru bir iskelete dönmüş meşe ağacının üstünde iki karga öterek birbirilerini kovalıyorlardı. Ayı bazen başını kaldırıp meşe ağacının üstünde öterek oyun oynayan kargalara bakıyor, bazen de gerillalara.

Üşüyordu Mehmet Hoca. Ayaklarının uyuştüğünü hissetti. Ağır ağır ayaklarını oynatmaya başladı; sonra ellerini. Ayakları ile elleri eklem yerlerinden çıkmış gibiydiler.

Bir alkış koptu. Nihayet ayı pençesini Dede'nin eline vermişti. Mehmet Hoca bu manzaraya gülümsedi.

Ayıyla Dede yeniden birbirilerini kovalamaya başladı.

Düne oranla bugün hava çok daha soğumuştı. Gök yüzünü baştan başa kaplamış bulutlar, hareketsiz yerlerinde duruyorlardı. Hava ağırlaşıyordu. Yağdı yağacak...

Hayvanlar bunu anlamış gibiydiler. Karıncalar, böcekler yuvalarına çekiliyor, kuşlar telaşla oradan oraya uçup duruyorlardı. On-on beş metre yukarılarında, şimdi yaprak dökmüş meşe ormanı içinde yemyeşil duran ardıç ağacının tepesine konmuş bir kartal gerillaların izliyor, konuşmalarını anlıyormuş gibi boynunu ileri uzatarak meraklı meraklı dinliyor, arada bir de gövdesinin üç-dört katı büyüklüğünde olan uzun kanatlarını açarak üstlerinde süzülüyordu.

Bir meşe ağacının altında duran kaplumbağa, kendisine doğru yürüyen ayıyı görünce kafasını kabuğunun içine çekti. Ayı, fareyle oynayan kedi gibi birkaç dakika pençeleriyle kaplumbağayı evirdi çevirdi, top gibi bir pençesinden bir pençesine attı, onda hiçbir hayat belirtisi görmeyince bırakıp ateşin yanına geldi.

Kırk kanadını yerde sürükleyerek yürüyen bir turna, ormanın içinden çıkıp onlara doğru geldi. Sürüden kopup ormanda kaldığı için korkuyla çevresine bakıyor, titriyordu; ölümün yaklaştığını biliyor gibiydi. Başını önüne sarkıtmış, yaşamdan umudunu kesmiş hasta bir insan gibi kara kara düşünüyordu. Turnayı gören ayı

ileri fırlayınca Jiyan ayının boynundan yakaladı; turna derenin içini, çevresini kaplamış çalıların içine girerek gözden kayboldu.

"Komutan geliyor!" dedi Baran.

Bütün gözler komutana döndü. Mehmet Hoca uzak-tan komutan denilen gerillayı tanıyamadı, ama yakla-şınca **"Dicle!" diye bağırarak** ayağa fırladı.

Komutan Dicle, uyku sersemi bir halde, boynu önünde yürüyordu. Üzgün ve dalgındı. Başında siyah bir şapka, sırtında bir sırt çantası vardı. Silahı sağ elin-deydi. Mehmet Hoca'yı ayakta görünce sevindi. Gülüm-seyerek sol elini ona uzattı.

"Geçmiş olsun."

"Sağol" dedi Mehmet Hoca üzgün bir şekilde. Hayal kırıklığına uğramıştı. Onun kendisine sarılıp kucakla-masını beklemişti, oysa Dicle bir yabancı, sıradan bir in-san gibi elini ona uzatmıştı. Bu uzak, mesafeli hareketi görünce Dicle'nin kendisini sevmediğini düşünüp yıkıl-dı. Birkaç dakika sonra kendini toparlamayı başardı.

"İyi misin?" dedi Dicle. Mavi gözleri mutluluktan ışı-lıydı.

"Düzeliyorum."

"Yürüyebilir misin?"

"Evet. Ağır ağır yürüyebilirim."

"Çok iyi!" dedi Dicle, sonra arkadaşlarına bakarak: **"Buradan gitmeliyiz."** Başını kaldırıp gökyüzüne baktı, sonra üsteğmenin yanına gitti. Gülümsedi.

"Kar yağıacak."

"Evet" dedi üsteğmen.

"Bugün seni göndermek istiyorum."

"Sağol" dedi üsteğmen üzgün bir şekilde.

"Kaç aydır bizimlesin?"

"Üç ayı geçti."

"Bugün doksan sekizinci gün" dedi Munzur.

"Zaman zaman seni incittik, üzdük. Bizi bağışla! Sava-şın kuralları insanı istemese de kötü yapıyor" dedi Dicle.

“Bana çok iyi davrandınız. İçten ve dostça. Doğrusu davranışlarınızla şaşkına çevirdiniz beni. Söz veriyorum; bundan sonra bu sorunun demokratik, barışçıl bir yöntemle çözümlenmesi için elimden gelen çabayı sarfedeceğim! Sakın sizden korktuğum ya da serbest bırakıldığım için böyle konuştuğumu düşünmeyin! Sizi tanıdıkça, kendi eksiklerimi, hatalarımı gördüm. Eğer sizi tanımasaydım belki bunları görmeyecek, böyle düşünmeyecektim.”

“Sağol” dedi Dicle.

Jiyan şalvarının cebinden filtresiz Bitlis paketini çıkararak bir sigara aldı. Sonra paketi sırayla arkadaşlarına tuttu. Mehmet Hoca da bir sigara aldı. Teşekkür anlarında sağ elini kalbinin üzerine koyarak başını eğdi.

“Birşey değil” dedi Jiyan. Üsteğmenin sigarasını muhtar çakmağıyla yaktı.

“Seninle, yola yakın olan ve yakılarak boşaltılmış köye kadar gideceğiz. Orada yola birkaç yüz metre var. Doğruca yola git! Şansın yaver giderse bir araba sana denk gelir. Ama beni dinlersen işi şansa bırakma, yürül! Araba gelmeyebilir” dedi Dicle üsteğmene.

“Oradan yayan kasaba birkaç saat sürer” dedi üsteğmen, eline konmuş karıncaya bakarak

“Çok uzak mı?”

“İki-iki buçuk saat sürer.”

“Hızlı gidersen bir buçuk saatte varabilirsin.”

“Çok zor! Ne kadar hızlı gitse iki saatten önce varamaz!”

“Kendine dikkat et! Sakın yoldan çıkma!”

“Söylediklerinizi yapacağım!” dedi üsteğmen gülümseyerek.

“Hazır mıyız arkadaşlar?” dedi Dicle çevresine toplanmış gerillalara.

“Hazırız.”

“Ya sen Mehmet Hoca? Yürüyebilecek misin, yoksa seni sedyeyle mi taşıyalım?” dedi Dicle; Mehmet Ho-

ca'nın kapanmış sağ gözüne baktı, başını salladı: "Seni bir doktora gösterelim; sol gözün çok kötü görünüyor."

"İyiyim iyim Dicle; birkaç güne kalmaz düzelirim.

"Yürüyebilecek misin?"

"Yavaş yürürseniz yürüyebilirim" dedi Mehmet Hoca, iki eliyle bacaklarını üfeleyerek; "Yürürsem açılırım.

"Çok iyi!" diye mırıldandı Dicle. Sırt çantasını indirerek içinden bir telsiz çıkardı, "Çekiliyoruz, toplanın!" dedi, telsizi sırt çantasına koymadı. Üste giydiği, kendisine biraz bol gelen parkanın cebine koydu. Gerillalar yol hazırlığını yapmaya başladı. Kimi ayakkabılarının bağlarını bağıyor, kimi düğmeleriyle, kimi elbiseleriyle, kimi sırt çantasıyla, kimi silahıyla uğraşıyordu. Toparlanma, yola çıkma hazırlığı yarım saatten fazla sürdü. Ormanın içinde, dere ağzlarında, kayalıkların oyuklarında nöbet tutan gerillalar toplandı. Bir anda gerilla sayısı yirmiye aştı. Her gelen gerilla, Mehmet Hoca'yı sarılarak kucakladı, öptü.

On-on beş metre aralıklarla peşpeşe tek sıra halinde dizilerek yola çıktılarında, gökyüzünü kaplayan bulutlar meşe ağaçlarının tepesine degecek kadar alçalmışlardı. En önde Munzur yürüyordu. Mehmet Hoca yürüdükçe açılıyor, canlanıyor, damarlarındaki kan hareketleniyordu. Canlandıkça ağırları artıyordu. Bir süre önce gerillaların anlattığına göre dokuz gün gerillalar onun yaşayacağından umudu kesmişlerdi. Şimdi iyiydi, yürüyordu.

Ormanla kaplı yüksek bir tepenin yamaçlarında doğuya doğru yürüyorlardı. Yürüdükleri yamaçlar sarp kayalıklarla, derin, korkunç uçurumlarla kaplıydı. Gerillalar dağ keçileri gibiydi. Düz bir ovada yürüyorlarmış gibi rahat yürüyorlardı. Mehmet Hoca zorlanıyor, tehlikeli yerlerde Dicle onun koluna giriyordu. Üsteğmen önünde yürüyen Karker'le derin bir sohbe dalmıştı. Karker insanlar arasındaki eşitsizlikten söz ediyor, üsteğmen ilkokula yeni başlamış bir öğrenci gibi bu genç

adamı dinliyor, arada bir soru soruyor, eksik bıraktığı yerleri dolduruyordu. Karker konuştuklarına öylesine içten, öylesine tartışmasız inanıyordu ki, genç adamın bu hali üstegmeni şaşırtıyordu. Genç adam, inandıklarının gerçekleştireceğinden o kadar emindi ki, ütopyasını hemen bugün veya yarın yüzde yüz gerçekleştirecekmiş gibi inançla, katı bir bağlılıkla, sonsuz bir güvenle anlatıyordu. Bazen sesini alçaltıyor, bazen yükseltiyordu. Ütopyasını anlatırken, bütün yaşamını değiştirecek hazinelerden söz eden bir yoksul insan gibi esmer yüzü bazen sararıp soluyor, bazen canlanıyor, bazen de açılıp kapanıyordu. Onların ardından yürüyen Dede arada bir konuşmaya katılıyordu.

Dicle sessizdi. Tıpkı az sonra patlamaya hazır bir okyanusu andırıyordu. Dalgındı, düşünceliydi. Ağır ağır yürüyor, arada bir durup Mehmet Hoca'nın kendisine ulaşmasını bekliyordu. Çok az konuşuyordu. Dicle'nin bu hali Mehmet Hoca'yı üzdü, kaygılandırdı. Niçin morali yerinde değildi Dicle'nin? Niçin üzgündü? Niçin ona bir yabancı gibi davranıyordu? Acaba Dicle onu unutmuş muydu? Aylardır Dicle'yi aramış, onu beklemiş, içinde Dicle'nin olduğu düşlerle, fantezilerle yaşamıştı. Şimdi Dicle ile yanyanaydı, ama Dicle ona gerekli sıcaklığı göstermiyordu. Bu duygular Mehmet Hoca'yı mahvediyor, hemen oracıkta kendini uçurumdan aşağı atarak paramparça olmak istiyordu. Arada bir de olsa Dicle ona baktığında o mavi gözlerdeki sıcaklığı görünce umutlanıyor, Dicle'nin kendisini sevdiğini düşünüyordu. Dicle çok zayıflamıştı. Ama bu haliyle çok daha güzeldi. Dicle'ye sarılmak, ona duygularını açıklamak istiyordu. Ama korkuyordu. Ya Dicle onu reddederse? İşte asıl o zaman ölürdü. Sabırlı olmalı, biraz daha beklemeliydi. Şimdi Dicle ile birlikteydi, bu ona yetiyordu. Ona bakıyor, onunla konuşuyor, sıcaklığını, kokusunu hissediyordu.

Şimdi bir vadiden aşağı inmeye başlamışlardı. Aşağıya doğru alçaldıkça orman seyrekleşiyordu. Vadinin her

iki tarafında sarp, büyük kaya duvarları vardı. Bazı yerlerde bu duvarlar iki yüz-üç yüz metre yükseldikten sonra bir insan boyu kadar birbirilerine yaklaşıyorlardı. Vadi derindi, korkunçtu. Vadinin içi insanın yürümesini zorlaştıran sık bir bükle kaplıydı.

Daha aşağılarda dağları, tepeleri, ovaları bölerek zikzaklı bir çizgi halinde güneye doğru uzanan Munzur Irmağı'nın içinde aktığı vadi görünüyordu. Vadinin her iki yanı sık meşe ormanlarıyla kaplıydı.

İçinde yürüdükleri vadide şimdi kurumuş kamışlar, otlar vardı. Su içinde yaşayan kurbağalar avaz avaz bağıyorlar, onları görünce kaçıyorlardı. Vadide akan su berrak, buz gibi soğuktu. Hatta yer yer kenarlarında buz tutmaya başlamıştı bile. Mehmet Hoca, Dicle'den kopmamak için ağırlarına aldırmayıp canını dişine takarak yürüyordu. Bir taştan diğerine atlarken tepetakla yere yuvarlandı. Dicle yetişip onu yerden kaldırdı.

"Dikkat et! Bir yerini kırarsın!" dedi Dicle gülümseyerek.

"Bacaklarımı ağrıyor" dedi Mehmet Hoca, bacakları ağrımasaydı da belki bu çetin doğaya uyum sağlamakta zorlanacaktı; "Uzun yıllardır dağda, bayırda, ormanda yürümüşlüğüm yok."

"Alışırırsın. Ben de ilk günlerde zorlandım. Sonra alıştım. Şimdi görüyorsun ki bir dağ geyiği gibiyim."

"Dicle!.."

"Evet. Bir şey mi söyleyeceksin?"

"Niçin üzgünsün? Seni diğer gerillalardan farklı gördüm" dedi Mehmet Hoca. Dicle bir süre suskun şekilde Mehmet Hoca'ya baktı. Bu duygu, sevgi yüklü bakışlar sıcak bir alev gibi Mehmet Hoca'nın damarlarından aktı. Mehmet Hoca bu büyümlü bakışların kendisine verdiği mutluluğu tattıkça, sadece bu an için bile yaşadıklarına değer diye düşündü.

"Bir sorunun mu var Dicle?" dedi Mehmet Hoca. Az önce yaşadığı duyguların etkisiyle yüzü sararmış, terlemeye başlamıştı. Çünkü o an Dicle'yi kucaklamak; Tan-

n şahidi ya, şeytani bir arzıyla ona olan sevgisinden dolayı onu öpmek, teninin sıcaklığını ruhunun derinliklerinde hissetmek istemişti. Dicle şu an onun düşündüklerini anlamış diye utanıp bozulmuştu. Yanılıyordu. Dicle ondaki bu ani değişikliği farketmemişti bile.

“Evet üzgünüm! Hem de çok! Nedenini öğrenmek ister misin?”

“Evet, seni dinliyorum” dedi Mehmet Hoca, yürümeye başladı.

“Şu anda kendi köyümün topraklarında yürüyorum. Baktığım, gördüğüm, yürüdüğüm her yerde anılarım var, şu gördüğün ıssız doğada geçmişim saklı. Baktıkça, yıllar önce unuttuğum anılarım yeniden canlanıp karşıma çıkıyor. Bak şu kayalığın ortasındaki küçük düzlüğü görüyor musun?” Eliyle kayalığın ortasını, içinde beş ulu meşe ağacı olan küçük düzlüğü gösterdi. “Küçükken bu düzlüğe *gıdikleri*, kuzuları getirirdik. Düzlüğün üst kısmında bir çeşme var. Buradan görünmüyor. Biz çocuklar, kökünden buz gibi suyun yeryüzüne fışkırdığı meşe ağacının altında toplanır, oyun oynardık. Kendimizi oynadığımız oyunlara o kadar kaptırdık ki, oyunlar o kadar gerçekçi olurdu ki, kurtların bizden kuzuları, danaları, *gıdikleri* nasıl çaldıklarını anlamazdık. Çok güzel günlerdi o günler, çok güzel!”

“Köyünüz hangi tarafta?”

“Köyümüz yok” dedi Dicle derin bir iç çekerek.

“Ne oldu köyünüze?”

“Yakıp yıkıp boşalttılar, harabeleri buradan görünmüyor, ama yukarıdan görünüyordu.

“Köylüleriniz, ailen nereye göç etti?”

“Köylülerimiz ülkenin dört bir yanına dağıldılar. O güzel insanlar gittiler. Aileme gelince...”

Konuşamadı Dicle, sözcükler boğazında düğümlendi. Dönüp Mehmet Hoca'ya baktı; o zaman Mehmet Hoca Dicle'nin mavi gözlerinin gözyaşlarıyla dolduğunu,

gözyaşlarının yanaklarından süzüldüğünü gördü, yüreği parçalandı.

"Büyük bir ailem yok. Evin tek çocuğuyum. Annem beni doğururken ölmüş. Babam bir daha evlenmedi. Babam, köyümüz yakılıp boşaltılmadan önce tutuklanmış, sonra da kendini Munzur'a attığını söylemişler. Cesedi bulunamamış. Bütün bildiğim bu."

"Başınız sağolsun!"

"Ben hâlâ yaşadıklarına inanamıyorum! Kötü bir düş gördüğümü düşünüyorum. Bazen uyandığımda eski yaşamımın yeniden başlayacağını düşünüyorum. Aradan yıllar geçmesine rağmen, köyümün yakılıp yıkılarak yok edildiğini bildiğim halde, hâlâ köyüm, Almanya'ya gittiğim günkü gibi gözlerimin önünde. Korkudan köyümün harabelerinin yakınından geçemiyorum. Ama üsteğmeni yolcu ettikten sonra köye bir uğrayacağım. Anılarım, koca bir yaşamın o harabelerinin içinde beni çağırıyor. Herşeyi özledim. Herşey gözlerimde tütüyor, Zeynel Dede beni çağırıyor sanki!"

Mehmet Hoca bir an Dicle'nin yerine koydu kendini ve düşündü; Dicle'nin yaşadıkları çok korkunçtu. Söyleyecek söz bulamadı, başını eğerek gözlerinden akan yaşları Dicle'den saklamaya çalıştı.

İçinde yürüdükleri vadiden çıkarken Dicle sustu. Mehmet Hoca ona soru sorma cesaretini kendinde bulamadı. Şimdi şurada burada tek tük meşe ağaçlarının olduğu kumsal bir tepenin eteklerinde yürüyorlardı; tepenin eteklerini, çiçekler, yeniden yeşermeye başlamış göven, otlar bir çayır gibi örtmüştü. Önde yürüyen Munzur yavaşlamıştı. Aşağılarda Munzur Irmağı kıyısını izleyen araba yolu görünüyordu.

Mehmet Hoca yüzünü soğuk bir su damlası gibi ıslatan ilk kar tanelerini gördüğünde "Kar yağıyor!" diye bağırdı. Avuçlarını açarak, gökten dolana dolana oyun oynayarak toprağa düşen kar tanelerini yakalamaya çalıştı. Ona birkaç gerilla katıldı. "Çevreme toplanın!" diye

bağardı Dicle; "Zamanı geldi. Üsteğmen ile vedalaşalım. Gerillalar toplanmaya başladı.

Milyonlarca kar tanesi, toprağa düşmek istemiyorlarmış gibi ağır ağır hareket ederek havada uçuşuyorlardı. Hava donuktu. Doğada hiçbir kıpırtı yoktu. Sessizdi. Issızdı. Ormanda ötüşen kuşlardan ses seda yoktu. İnsanı korkutan, ölümü çağrıştıran sessizlik, ıssızlık ormanı sarmıştı.

Dicle'nin ruhundaki hüzne bir de doğadaki bu hava katılmıştı. Köye gitmekten vazgeçmişti. Üsteğmeni yolcu ettikten sonra geri dönmeyi, dağdaki sığınaklarına çekilmeyi düşünüyordu. Kar ciddi görünüyordu. Bu şekilde yağarsa karanlık çökünceye kadar bir bel kadar yağardı.

Bu yıl zor geçecekti kış, sığınaklara yeterli erzakı ko-yamamışlardı. Hemen geri çekilmeliydiler. İçinde nedenini anlamadığı bir korku, bir boşluk vardı. Hatalı davranmıştı, ormanın kelleştiği bu mevsimde gündüz anayola bu kadar yaklaşmamalıydılar. Pusuya düşebilirlerdi.

Mehmet Hoca'yı kurtarmak için arkadaşlarını, mevziye yatmış korucuların, özel timlerin üzerine sürmesi hataydı. Şansı yaver gitmiş, kayıp vermeden Mehmet Hoca'yı kurtarıp geri çekilmeyi başarmışlardı. Ama her zaman işi şansa bırakmak doğru değildi. Duygularını kontrol etmeyi başaramadığı için kendine kızıyordu. Gerillaların çevresinde yuvarlak halka oluşturduğunu görünce, "Arkadaşlar üsteğmenle vedalaşıp geri çekiliyoruz" dedi Dicle. Üsteğmene bakarak gülümsedi. "Uzun zamandır bizimle birlikteydi, iyi dost olduk onunla."

Elini üsteğmene uzatarak tokalaştı. "Bundan sonraki yaşamında mutluluklar dilerim sana." dedi.

"Sizi unutmayacağım" dedi üsteğmen. Gözleri göz yaşlarıyla dolmuştu. Ayı yavrusu üsteğmenin gideceğini biliyormuş gibi üsteğmenin yanında kıçüstü yere çökmüş, üsteğmene bakıyordu. Üsteğmen, Mehmet Ho-

ca'ya yaklaşarak, "Senin durumunu Dicle bana anlattı. Uğradığın haksızlıkları düzeltmek için üst organlarıma rapor vereceğim" dedi.

"Sağol" dedi Mehmet Hoca.

"Mehmet Hoca istersen sen de üstegmenle git" dedi Dicle.

"Bir süre sizinle kalmak istiyorum Dicle" dedi Mehmet Hoca.

"Korkma, benimle gelersen senin yaşam güvenceni sağlarım" dedi üstegmen.

"Biraz burada kalmak istiyorum. Çok acı çektim" dedi Mehmet Hoca.

"Dönersen mutlaka bana uğra!" dedi üstegmen.

"Dönersem uğrarım" dedi Mehmet Hoca.

Gerillalar üstegmen ile vedalaşmak için sıraya girdi. Gerillalar üzgünlerdi. İçlerinden birini kaybetmiş gibiydiler. Giderek hızlanan karın altında üstegmen ile uzun uzun kucaklaşan gerillalar, tek söz etmeden bekleyerek üstegmene bakıyorlardı.

Dicle kışüstü ıslak toprağa oturmuş, toprağı kaplamış milyonlarca güz çiçeğinin üzerine düşen kar tanelerine bakıyordu. Mehmet Hoca, Dicle'nin yanında ayakta dikilmiş, elleriyle boyun kökündeki yaralara masaj yapıyor, üstegmenle vedalaşmak için sıra bekliyordu.

Aniden dağın yamaçlarında bir kobra helikopteri belirdi. "Dağılın! Sipere girin!" diye bağırdı Dicle. Kobra helikopteri öylesine ani, öylesine beklenmedik bir anda gelmişti ki, gerillalardan çoğu yere bıraktıkları sırt çantalarını, silahlarını alma fırsatı bulamadan koşmaya, saklanacak bir mevzi aramaya başladılar. Sonra iki helikopter daha geldi. "Bunlar kobra!" diye mırıldandı üstegmen. Ne yapacağını şaşırdı. Öylece yere çakılmış bir kazık gibi dikilip kaldı.

Tepenin doruğuna doğru koşan Dicle, geriye dönüp Mehmet Hoca'nın kolundan tutarak çekti: "Niçin koşmuyorsun? Ölmek mi istiyorsun?"

Daha yirmi-otuz metre koşmamışlardı ki kobraların fırlattığı bir roket uesteğmenin durduğu noktaya değdi. Oyle guclü bir patlama oldu ki, toprak ve kayalarla birlikte yüz yıllık ulu ağağlar bile gökyüzüne fırladı. Ortalığı toz duman sardı. Dicle "Üstteğmen!" diye bağırarak geri dönmek istedi. Mehmet Hoca kolundan tutarak onu durdurdu, "Faydası yok, o öldü!" dedi. Sonra bir roket daha, bir roket daha!.. Peşpeşe roketler yağmaya başladı. Gerillaların bulunduğu ormanlık bölgeye roketler, bombalar düşüyor, yerde bulunan herşeyi yok ederek, parça parça ederek gökyüzüne fırlatıyordu. Gökyüzünden kar taneleriyle birlikte mermi, bomba, roket yağıyordu.

Kobralar ateşe başladıktan birkaç dakika sonra karadan da üç yönden gerillalara ateş açıldı. Ateş açan yüzlerce korucu, özel tim, asker çemberi daraltarak ilerliyorlardı. Pusuya düşmüşlerdi. Gerillalar karşı ateşe başladı. Ama dağınıklardı, ilk saldırıda altı gerilla ölmüştü. Diğer gerillalar kontrolü kaybederek kendi başlarına hareket etmeye başlamışlardı. Karşı ateş çok güçlüydü. Gerillalar birer-ikişer toprağa düşüyorlar, bombalarla parça parça olarak doğaya serpiliyorlardı. Dağın doruğuna doğru kaçamıyorlardı, çünkü en yoğun ateş oradan geliyordu. O ateşi durdurup dağa tırmanmak neredeyse imkânsızdı. Ama bütün bu yoğun ateşe rağmen Dicle, ardında yürüyen Mehmet Hoca'yla birlikte çatışma bölgesinden iki yüz metre kadar uzaklaşarak, dağın eteğini bir kuşak gibi boydan boya saran, yer yer üç yüz-dört yüz metre yüksekliğine ulaşan kayalığa ulaşmayı başardı. Askerler onları görmüş, ateş altına almıştı. Kurşunlar dört bir yanından vınlayarak akıyor, taşlara, ağağ gövdelerine, toprağa saplanarak korkunç bir ses çıkarıyorlardı. Dicle ile Mehmet Hoca kayalığın içlerine doğru derinlemesine uzanan, dışarıdan içeriye kurşun girmeyen bir mağaraya sığınmak zorunda kaldılar. Girdikleri mağara korunaklıydı. Mağaranın sert

kayasına değen kurşunlar ateşten kıvılcımlar saçıyorlardı. Mehmet Hoca mağaranın içinde yere oturarak sırtını taş duvara dayadı. Derin derin nefes alıp vermeye başladı. O kurşun yağmuru altında yara almadan mağaraya nasıl ulaştıklarını anlamış değildi. Başı uğulduyordu. Sersemleşmişti.

Dicle sakindi. Silahının namlusunu mağara kapısına yöneltmiş bekliyor, elindeki telsizle arkadaşlarıyla bağlantı kurarak, "Çatışma alanını genişletin, sağlam siperler bulun, karanlığın çökmesini bekleyin!" diye emir veriyordu.

Ama durum umutsuzdu. Ulaşabildiği gerillalar, "Yerimizden kıpırdayamıyoruz! Askerler bize yaklaşıyor!" diyorlardı. Mehmet Hoca telsizde konuşulan sesleri duyabiliyordu.

"Jiyan öldü!"

"Yaralandım komutanım!.."

"Askerler on metre kadar yakınımına sokuldular!.."

"Ölüyorum komutanım!"

"Sesini alamıyorum!.."

"Kobralardan birini düşürdüm! Kobralardan birini düşürdüm!"

"Mevzide olduğum bölge yanıyor!.. Diri diri yanacağım!"

Roketatarla yara alan kobra bir süre kontrolü kaybederek çatışma alanı üzerinde dolandıktan sonra yere çakıldı, korkunç bir patlamayla ormana dağıldı. Kobra önde yürüyen korucuların üzerine düşmüştü. Patlamadan kurtulan korucular akıllarını oynatmış gibi sağa sola kaçışıyorlar; yaralanmış olanları acı acı inleyerek, kobranın yol açtığı, hızlı bir şekilde büyüyen, gökyüzüne yükselen ateşin alevleri içinde canlı canlı yanıp kül oluyorlardı.

Zaman aktıkça gerillaların sayısı azalıyor, çember daralıyor, askerler, özel timler, korucular yaklaşıyorlardı. Bazı yerlerde hayatta kalmayı başarmış gerillalar ile askerler, korucular, özel timler içiçe karışmıştı.

Dicle, sığındıkları mağaraya yaklaşan askerlerin, koricuların ve özel timlerin seslerini duyabiliyordu. Mağaranın kapısına yakın yerlerde siperlere girmişlerdi. Silah sesleri, insan çığlıkları dayanılır gibi değildi! Tam bir cehennem anıydı! İnsanlar kudurmuşçasına bütün enerjilerini harcayarak birbirilerini yok etmeye çalışıyorlardı. Issız bir dağın etekleri can pazarına dönmüştü.

Kobraların attığı bir bomba, yüzyıllardır hep aynı yerde duran, yerel halkın 'ziyaret' olarak görüp bayramlarda, önemli günlerde ziyaret ettiği ulu meşe ağacının altında doğan çeşmenin gözesine değerek bir buçuk-iki metre derinliğinde, harman yeri büyüklüğünde bir çukur açtı. On dakika sonra, gökyüzüne yükselen toz, toprak, taşlar, ağaçlar yeryüzüne yağdığında meşe ağacından geriye hiçbirşey kalmamıştı. Bomba ulu meşe ağacını parça parça ederek metrelerce uzağa fırlatmıştı.

Dicle mağaradan dışarı çıkmak istedi. Aynı anda namlusu mağara kapısına yöneltilmiş bir makineli tüfek yüzlerce mermi kustu mağara kapısına; Dicle geri dönmek zorunda kaldı. Kapana kısıtılmıştı. Artık buradan canlı çıkma şansı kalmamıştı. Tekrar denedi, tekrar geri çekilmek zorunda kaldı.

Bombaların, düşen kobranın ormanda yarattığı yangın dört bir koldan, onlarca yerden başlayarak büyüyüp genişlemeye, yayılmaya başlamıştı; alevler azgın kırmızı dilleriyle önüne gelen herşeyi yalayıp yutarak büyüyor, bir ateş topu halinde gökyüzüne yükselerek, yağın kan eritip yağmura çeviriyordu. Birkaç saat önce sessiz olan orman şimdi kıyameti yaşıyordu. Yangından kurtulmaya çalışan hayvanların sesleri, silah, bomba ve kobra sesleri, yanan ağaçların seslerine karışıyordu. Ormandaki yangından kurtulmaya çalışan binlerce kuş, gökyüzünü kaplamış kapkara duman tabakası içinde dolanarak kurtulmaya çalışıyorlardı. Kuşlardan çoğu dumandan zehirlenerek alevlerin içine düşüyor, yanıp kül oluyordu. Yangının ortasında kalmış yılanla-

rın, tavşanların, kaplumbağaların, sincapların, tilkilerin, kurtların, ayıların hiç şansı yoktu.

Çatışma yavaşlıyordu. Dicle telsizle gerillalarla ilişki kurmaya çalışıyordu. Ama Dicle'nin çağrılarına yanıt veren yoktu.

"Hepsini öldürdüler!" diye mırıldandı Dicle, gözyaşların akmaya başladı yanaklarından; "Hepsi öldü!"

"Hâlâ hayatta olanlar var baksana. Duyuyor musun? Çatışıyorlar" dedi Mehmet Hoca, eliyle mağaranın doğusunda süren çatışmayı dinleyerek; "Bak, dinle, hâlâ çatışıyorlar!"

"Onları da öldürecekler!"

"Evet. Kötü kıstırdılar bizi!"

"İzliyorlardı. Tuzağa düştük.

"Buradan çıkamayız değil mi?"

"Evet" diye mırıldandı Dicle; "Mağaranın kapısında siper yatmış yüzlerce silahlı asker, korucu, özel tim var."

"Ne kadar zamanımız var?"

"En fazla yarım saat kadar" dedi Dicle. Mağaranın kapısında bir ayak sesi duyunca, panter çevikliğiyle kapıdan dışarıya ateş ederek içeri çekildi. Bir kişi "Öldüm anam!" diye acı acı bağırarak kayadan aşağıya yuvarlandı. O an mağara kapısına mermi yağdı. Dicle sırt çantasını sırtından indirdi. Çantasından bir tomar yazılı dosya kağıdını, günlük tuttuğu defteri çıkararak parçalayıp üst üste yığdı, sonra da ateşe verdi.

"Bu belgeleri yok etmem lazım. Ele geçerlerse çok insanın canı yanar" dedi Dicle. Kobraların bıraktığı bir mermi mağara kapısının önüne düştü. Koca kaya bir beşik gibi sallandı. Mağara kapısından içeriye bir toz, toprak, taş bulutu girdi. Kobra bir süre mağaranın üzerinde dolandıktan sonra ikinci bir bomba bıraktı. Bu patlama, öncekinden çok daha korkunç oldu.

"Korkma!" dedi Dicle, çantasında kalan son kâğıtları da ateşe atarak; "O an geldi! Herkesin korktuğu o an geldi!.."

“Korkuyorum!” dedi Mehmet Hoca mırıldanarak. “Sen korkmuyor musun Dicle?”

“Korkmuyorum Mehmet Hocam! Sadece ölümün çok erken geldiğini düşünüyorum. İdeallerimin gerçekleşmesini görmeyi çok isterdim!” dedi Dicle; silahını iki elle tutarak bir ölü gibi mağara kapısına yaklaştı. Birkaç dakika dışarıyı dinledi, sonra Mehmet Hoca'ya döndü: “Mağaraya yaklaşıyorlar. Yanan ormanın feryadını duyuyor musun Mehmet Hoca? Vatanım yanıyor! Vatanın alevler içinde! Kuşların çığlığını duyuyor musun?”

“Duyuyorum!”

“Vahşettir bu!”

“Dicle!..”

“Evet?..”

“Buradan kurtulmak için hiçbir şansımız kalmadı mı?”

“Kalmadı Mehmet Hoca. Bak yaklaşıyorlar mağaraya! Az sonra mağaranın içine bombalarını bırakacaklar.”

“Dicle, ölmeden önce sana birşey sormak istiyorum.”

“Sor.”

“Doğru söyleyecek misin?”

“Söyleyeceğim.”

“Beni sevdin mi Dicle, çok az da olsa, minnacık da olsa bana karşı bir sevgi hissettin mi?”

Dicle, Mehmet Hoca'ya yaklaştı. Mağaranın içine çöken duman yavaş yavaş mağaranın içini karartıyordu, nefes almalarını zorlaştırıyordu. Birbirlerinin yüzlerini göremiyorlardı artık. Dumandan boğulmak üzereydiler. Dicle bir süre iki büklüm eğilip öksürdükten sonra doğruldu. Mehmet Hoca'nın elini tuttu.

“Seni iyi göremiyorum! Gözlerim kör olmak üzere!”

“Beni sevdin mi Dicle?” dedi Mehmet Hoca.

“Seni sevdim Mehmet Hoca. Delicesine! Senin kontrollerinin elinde olduğunu duyduğumda çıldırdım, günlerce uyuyamadım, hep gizli gizli ağladım. Bu bölgenin çember içinde olduğunu biliyordum. Bunu bile bile seni kurtarmaya çalıştım. Başaramadım, yapmamam ge-

rekenleri yaptım. Başaramadım. Ama huzur içinde ölebilirim.

Eliyle Mehmet Hoca'nın sağ yanağını tuttu.

"Ağlıyor musun?"

"Evet ağlıyorum."

"Ağlamanın hiçbir yararı olmayacak. Ağlasak da öleceğiz."

"Korkudan ağlamıyorum Dicle, inan hiç korkmuyorum artık. Tanrı şahidim ki mutluluktan ağlıyorum. Şu an yaşadığım mutluluk binlerce yaşama bedel!" dedi Mehmet Hoca, Dicle'nin başını omuzuna koydu; "Az sonra yeni bir yaşamda birlikte olacağız."

"Yeni bir yaşam olacak mı ki? Buna inanıyor musun?"

"İnanıyorum Dicle, inanıyorum... Orada seninle birlikte olacağımıza inanıyorum."

"Öyle olmasını isterdim!.."

"Öyle olacak... Hiç korkma... Öyle olacak..."

"Hazır mısın?" dedi Dicle, kemerine bağlı el bombasını kılıfından çıkararak karnının üzerine koydu. Birkaç dakika bekledikten sonra bombanın pimini tuttu, "Bana sıkı sarıl! Sıkı sarıl!" dedi.

"Ölmeden önce beni sevdiğini söyle Dicle.." dedi Mehmet Hoca, Dicle'yi kucaklayarak. Gözyaşları Dicle'nin yüzüne, saçlarına döküldü.

"Elveda hayat!.. Elveda!" diye mırıldanarak bombanın pimini çekti Dicle.

Mağaranın kapısına kadar sokulmayı başarmış bir asker, kalın bir meşe ağacının gövdesinin arkasına saklanarak, ayakta mağaraya ateş ediyordu. Mağarada patlayan o korkunç bombayla birlikte, sipere yattığı meşe ağacının arkasından birkaç metre uzağa fırladı. Kendini toparlayıp ayağa kalktığı anda, mağaranın bir toz-duman bulutu içinde kaybolduğunu gördü.

"Yazık!" diye mırıldanarak silahını aldı, birkaç metre uzağında yerde boylu boyunca yatan, göğsünden aldığı yaradan oluk gibi kan akan askerin yanına gitti. Aske-

rin kan içinde kalmış başı, karnından aldığı yarayla bağırsakları dışarı çıkmış ölü bir gerillanın kucağındaydı. Alevler onlara yaklaşıyordu. Artık nefes alamıyordu. Yere düşmemek için bir meşe ağacına yaslandı. Bir karga yar tutuşmuş halde avaz avaz bağırarak üstünden uçtu, birkaç metre ilerisinde cansız bir külçe gibi yere yığıldı; yerde yanıp kül oldu. Kayalıklarda bekleyen kartallardan ikisi uzun kanatlarını açarak, cesetlerden bir parça kapmak için dumanın içine daldı...

Kıyımların, sürgünlerin felç ettiği
bir geçmişin karabasanları ile
kirli savaş sarmalındaki dramlar
yumağının romanı ve "gelecek"
zamanlarda asılı duran bir aşkın hikayesi;
bir insanlık tragedyası...

ISBN 975-6876-71-9

9 789756 876718

